

FUZULİ BAYAT

GAZİANTEP FOLKLORU

EDITOR: HAKTAN KAPLAN

GAZİANTEP
YAYINLARI

GAZIANTEP FOLKLORU

Prof. Dr. Fuzuli BAYAT

Editör

Doç. Dr. Haktan KAPLAN

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
YAYINCI SERTİFİKASI NUMARASI
44040

GAZİANTEP FOLKLORU

Prof. Dr. Fuzuli BAYAT

Bu kitabın bütün yayın hakları Palet Yayınlarına aittir.
Yayınevinin yazılı izni alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği tanıtımlar ve akademik çalışmalar haricinde, kısmen veya tamamen kitaptan alıntı yapılamaz. Eser, matbu yahut dijital ortamda kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Editör

Doç. Dr. Haktan KAPLAN

ISBN: 978-625-6345-82-9

BASKI

SEBAT OFSET

Fevzi Çakmak Mah. Hacı Bayram Cad. No: 57 Karatay / Konya
MATBAA SERTİFİKASI NUMARASI: 74481

Konya, Şubat 2025

PALET YAYINLARI

Mimar Muzaffer Cad. Rampalı Çarşı No: 42 Meram / Konya
Tel. 0332 353 62 27
www.paletyayinlari.com.tr

06.02.2023 tarihinde gerekleŒen depremlerde hayatını kaybedenlere ithafen...

Mekânınız cennet olsun...

PROF. DR. FUZULİ BAYAT

28 Nisan 1958 yılında Azerbaycan'ın Masallı ilçesinin Harmandalı Köyü'nde doğdu. 1975 yılında ortaokulu ve liseyi bitirdi. Sonrasında vatani görevini yapmak için askere gitti. 1979 yılında Azerbaycan Yabancı Diller Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Fakültesini kazandı. Aynı fakülteden 1984 yılında üstün başarıyla ve master derecesi alarak Fransız-İngiliz Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak mezun oldu.

1984-1987 tarihleri arasında İmişli ilçesinin Alikulular köyünde İngiliz Dili Öğretmeni olarak görev yaptı. 1986-1987 yıllarında geçmiş Sovyetlerin ikinci büyük şehri olan St.Petersburg'da Saltıkov-Şedrin Millî Kütüphanesinde araştırmalar yaptı. 1987 yılında Özbekistan Bilimler Akademisinin Dil ve Edebiyat Enstitüsünde açılan doktora programını kazandı ve 1990 yılında aynı Enstitüde doktora tezini savunarak "Doktor of Philosophie" unvanını aldı.

1990-1992 yılları arasında Azerbaycan Bilimler Akademisinin Edebiyat Enstitüsünde ilmi araştırmacı olarak çalıştı. Bu yıllar arasında Azerbaycan'ın bağımsızlığı uğrunda mücadele veren Azerbaycan Halk Cebhesi'nin Bilimler Akademisinin Edebiyat Enstitüsünde Yönetim Kurulunun başkanı oldu ve bu görevini 1990'dan 1995 yılına kadar yürüttü. 1993-1995 yıllarında Türk Edebiyatı Bölüm Başkanlığı görevini yaptı.

1993-1997 yıllarında Bilimler Akademisinde baş ilmi işçi (doçent) ünvanı ile çalıştı. 1993-1994 yıllarında Bakü Devlet Üniversitesinde Dede Korkut özel kursu açıldı ve orada ders verdi. 1995-1999 yılları arasında ise Dede Korkut Ansiklopedisi hazırlama kurulunda başkan yardımcılığı ve yazarlık görevlerini yaptı. Yapmış olduğu çalışmalardan dolayı 1997 yılında Azerbaycan Yazarlar Birliğinin üyesi seçildi.

1997 yılında üst aşama doktora tezini savunarak Filoloji İlimler Doktoru, "Doktor of Sciences" (Profesör) ünvanını aldı. 1997-1998 yıllarında Kars Kafkas Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde misafir öğretim üyesi olarak çalıştı. 1999-2008 yılları arasında Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde misafir öğretim üyesi olarak çalıştı.

Prof. Dr. Fuzuli BAYAT, 2012 yılından beri AMEA Folklor Enstitüsünde *Muasır Folklor Bölümünün* başkanıdır. Fuzuli BAYAT'ın şimdiye kadar yurt içi ve yurt dışında 42 kitabı ve 300'den fazla makalesi yayınlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

YAZARIN ÖN SÖZÜ	17
EDİTÖRDEN.	21

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. GİRİŞ.....	23
1.2. FOLKLOR İLAHİ KUDRETİN KELAMIDIR	27
1.3. FOLKLOR NEDİR? NE DEĞİLDİR?.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. HALK BİLİMİNDE METOT VE YAKLAŞIMLAR.....	35
2.1.1. Geleneksel Metotlar.....	35
2.1.2. Formalistler ve Yapısalcılar.....	35
2.1.3. Psikanaliz Metodu	37
2.1.4. Semiyotikler (Göstergebilimciler).....	38
2.1.5. Modern Metotlar	40
2.1.6. Metotların Tenkidi	42
2.2. TÜR KAVRAMI VE FOLKLORDA TÜR	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. TÜRK KÜLTÜRÜNDE ALKIŞLAR VE KARGIŞLAR.....	49
3.2. ALKIŞ VE KARGIŞ ÖRNEKLERİ.....	54
3.2.1. Alkışlar (Dualar)	54
3.2.2. Kargışlar (Beddualar).....	61
Üçüncü Bölümün Notları (Kaynak Kişiler)	82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. MİTOLOJİK ANLATILAR/MEMORATLAR	83
4.2. MEMORAT ÖRNEKLERİ	86
4.2.1.	86
4.2.2.	87
4.2.3.	87
4.2.4.	87
4.2.5.	88
4.2.6.	88
4.2.7.	88
4.2.8.	89
4.2.9.	89
4.2.10.	90
4.2.11.	91
4.2.12.	91

4.2.13.....	91
4.2.14.....	92
4.2.15.....	92
4.2.16.....	92
4.2.17.....	92
4.2.18.....	93
4.2.19.....	93
4.2.20.....	93
4.2.21.....	93
4.2.22.....	94
4.2.23.....	94
4.2.24.....	94
4.2.25.....	94
4.2.26.....	94
4.2.27.....	95
4.2.28.....	95
4.2.29.....	95
4.2.30.....	96
4.2.31.....	96
4.2.32.....	96
4.2.33.....	96
4.2.34.....	97
4.2.35.....	97
4.2.36.....	97
4.2.37.....	98
4.2.38.....	98
4.2.39.....	99
4.2.40.....	99
4.2.41.....	99
4.2.42.....	100
4.2.43.....	100
4.2.44.....	100
4.2.45.....	101
4.2.46.....	101
4.2.47.....	102
4.2.48.....	102
4.2.49.....	102
4.2.50.....	103
4.2.51.....	103
4.2.52.....	103
4.2.53.....	104

4.2.54.....	104
4.2.55.....	104
4.2.56.....	104
4.2.57.....	105
4.2.58.....	105
4.2.59.....	105
4.2.60.....	106
4.2.61.....	106
4.2.62.....	106
4.2.63.....	107
4.2.64.....	107
4.2.65.....	107
4.2.66.....	108
4.2.67.....	108
4.2.68.....	108
4.2.69.....	109
4.2.70.....	109
4.2.71.....	110
4.2.72.....	110
4.2.73.....	111
4.2.74.....	111
4.2.75.....	111
4.2.76.....	112
4.2.77.....	112
4.2.78.....	112
4.2.79.....	113
4.2.80.....	113
4.2.81.....	114
4.2.82.....	114
4.2.83.....	114
4.2.84.....	115
4.2.85.....	115
4.2.86.....	115
4.2.87.....	116
4.2.88.....	116
4.2.89.....	116
4.2.90.....	117
4.2.91.....	117
4.2.92.....	117
4.2.93.....	118
4.2.94.....	118

4.2.95.....	118
4.2.96.....	119
4.2.97.....	119
4.2.98.....	120
4.2.99.....	120
4.2.100.....	120
4.2.101.....	121
4.2.102.....	121
4.2.103.....	121
4.2.104.....	122
4.2.105.....	122
4.2.106.....	122
4.2.107.....	123
4.2.108.....	123
4.2.109.....	123
4.2.110.....	124
4.2.111.....	124
4.2.112.....	124
4.2.113.....	125
4.2.114.....	125
4.2.115.....	125
4.2.116.....	125
4.2.117.....	125
4.2.118.....	126
4.2.119.....	126
4.2.120.....	127
4.2.121.....	127
4.2.122.....	127
4.2.123.....	128
4.2.124.....	128
4.2.125.....	128
4.2.126.....	128
4.2.127.....	129
4.2.128.....	129
4.2.129.....	129
4.2.130.....	130
4.2.131.....	130
4.2.132.....	130
4.2.133.....	131
4.2.134.....	131
4.2.135.....	132

4.2.136.....	132
4.2.137.....	133
4.2.138.....	133
4.2.139.....	133
4.2.140.....	133
4.2.141.....	134
4.2.142.....	134
4.2.143.....	134
4.2.144.....	134
4.2.145.....	135
4.2.146.....	135
4.2.147.....	135
4.2.148.....	136
4.2.149.....	136
4.2.150.....	136
4.2.151.....	137
4.2.152.....	137
Dördüncü Bölümün Notları (Kaynak Kişiler)	137

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. KÖKEN VEYA İZAH EDİCİ (ETİOLOJİK) MİTLER	141
5.2. KÖKEN MİTLERİ ÖRNEKLERİ	144
5.2.1. Çoban Yıldızı	144
5.2.2. Şempanze.....	145
5.2.3. Kaplumbağa-1.....	145
5.2.4. Kaplumbağa-2.....	145
5.2.5. Ayı.....	145
5.2.6. Keklik	146
5.2.7. İbibik (Çavuş Kuşu).....	146
5.2.8. Yarasa	146
5.2.9. Tavşan.....	146
5.2.10. Serçe.....	146
5.2.11. Yılan	146
5.2.12. Üvez.....	147
5.2.13. Kırlangıç.....	147
5.2.14. Kedi.....	147
5.2.15. Hz. Ali'nin Sürüsü.....	147
Beşinci Bölüm Notları (Kaynak Kişiler).....	148

ALTINCI BÖLÜM

6.1. HALKBİLİMİ AÇISINDAN FIKRALAR	149
6.1.1.Fıkraların Yapısı	150
6.1.2.Ortak Fıkra kahramanları	151
6.1.3.Fıkraların Özellikleri ve Üslubu	153
6.2.FIKRA ÖRNEKLERİ	154
6.2.1	154
6.2.2	155
6.2.3	156
6.2.4	157
6.2.5	157
6.2.6	157
6.2.7	158
6.2.8	158
6.2.9	158
6.2.10	159
6.2.11	159
6.2.12	159
Altıncı Bölümün Notları (Kaynak Kişiler).....	160

YEDİNCİ BÖLÜM

7.1. TÜRK FOLKLORUNDA AĞIT	161
7.2.AĞITLARDAN ÖRNEKLER	166
7.2.1. Hikâyesi Olmayan Ağıtlar	166
7.2.1.1. Çeneli Hüseyin Üzerine Söylenmiş Ağıt (1).....	166
7.2.1.2. Çeneli Hüseyin Üzerine Söylenmiş Ağıt (2).....	166
7.2.1.3. Topal Abdo	167
7.2.1.4. Antep Ağıtı	168
7.2.1.5. Zılha Gelin Ağıtı.....	169
7.2.1.6. Asker Ağıtı	170
7.2.1.7.Anneye Ağıt	170
7.2.2. Hikâyeli Ağıtlar	171
7.2.2.1. Mecit Ağa Ağıtı.....	171
7.2.2.2. Ofo'nun Ağıtı	172
7.2.2.3. Bilal Bey'e Ağıt	173
7.2.2.4. Nuveyran Oğuz'un Ağıtı	175
7.2.2.5. Ali'ye Ağıt	176
7.2.2.6. Kul Haydar'ın Ağıtı.....	177
Yedinci Bölümün Notları (Kaynak Kişiler)	178

SEKİZİNCİ BÖLÜM

8.1. İSLAMİ ANLAYIŞ İÇİNDE MENKİBELER.....	179
8.2.MENKİBE ÖRNEKLERİ	184
8.2.1. Sam Şeyhi.....	184
8.2.2. İmam Gazali	184
8.2.3.Değirmenli Dede.....	185
8.2.4. Beledi Mehmet.....	185
8.2.5. Kara Kabir	186
8.2.6. Hacı Baba	186
8.2.7. Ahmet Kuseyni.....	187
8.2.8. Çoban	187
8.2.9. Abdullah	187
8.2.10. Şafak Mustafa	187
8.2.11. Elif Ana	188
8.2.12. Hz. Yuşa	189
8.2.13. Pirsefâ Hazretleri	190
8.2.14. Bünyamin Hazretleri.....	191
8.2.15. İmam Gazâli	194
8.2.16. Hacı Baba	195
8.2.17. Ali Baba	197
8.2.18. Şeyh Fethullah	200
8.2.19. Şeyh Feyzullah	202
8.2.20. Reşit Baba	204
8.2.21. Kara Baba	204
8.2.22. Aydi Baba	205
8.2.23. Sam Şeyhi (Abdurrahman Erzincâni).....	208
8.2.24. Beledi Mehmet.....	209
8.2.25. Narlı Ziyareti.....	210
8.2.26. Gözü Kızıl Mehmet Baba.....	210
8.2.27 Hallaç Baba	211
8.2.28. Semah Dede	212
8.2.29. Ayvaz Efendi.....	213
8.2.30. Ökkeşiye	213
8.2.31. Bilal Baba.....	215
8.2.32. Dülük Baba	216
8.2.33. Üryan Baba	217
8.2.33. Saçaklı.....	218
8.2.34. Şahveli	220
8.2.35. Kurban Baba	222
8.2.36. Karaçomak	223
8.2.37. İsmail Baba.....	224

8.2.38. Nesimi	224
8.2.39 Gafur Baba	227
8.2.40 Pişirici (Bişirici- Beşinci)	228
8.2.41 Şihcan (Şeyhicihan)	229
8.2.42. Değirmenli-Dermanlı Dede.....	231
8.2.42. Şih Bilecen.....	232
8.2.43. Memik Dede	233
8.2.44. Aydoğmuş	234
8.2.44. Süleyman Baba	234
8.2.45. Loğ Baba.....	234
8.2.45. Yuf Baba	235
8.2.46. Şeyh Ahmet	235
8.2.47. Şeyh Şaban.....	236
8.2.48. Hançerli Baba.....	236
8.2.49. Çıbanlı Mahmut Baba	236
8.2.50. Ömer Baba	237
8.2.51. Tembelzâde Hacı Efendi	237
8.2.52. Ahirben Dede.....	238
8.2.53. Akyollu Mustafa Baba	238
8.2.54. Hacı Ayşe Hanım.....	239
8.2.55. Gülüm Oğlu Mustafa Ağa.....	240
8.2.56. Düşük Dede.....	240
8.2.57. Kara Baba	240
8.2.58. Diş Gören Hamide Hanım	241
8.2.59. Aydın Baba	241
8.2.60. Şeyh Ahmet Şahabi	242
8.2.61. Kara Dede.....	242
8.2.62. Hançerli Hanım.....	242
8.2.63. Kamacı Babalar	242
8.2.64. Şeyh Hamza	242
8.2.65. Said İbn-i Ebi Vakkas.....	243
8.2.66. Şirvani Hazretleri	243
8.2.67. Hayık Baba	243
8.2.68. Kara Fakih.....	243
8.2.69. Şeyh Zeynel Abidin	244
8.2.70. Halil Baş.....	244
8.2.71. Şih Attar.....	244
8.2.72. Delbes	244
8.2.73. Sürmeli Baba.....	245
8.2.74. Ali Rıza Efendi.....	245
8.2.75. Çilekeş Baba	245

8.2.76. Recep Baba	245
8.2.77. Limoncu Baba	245
8.2.78. Hacı Abuzer Baba	246
8.2.79. Biser (Başsız)	247
8.2.80. İsimsiz Bir Menkıbe	247
8.2.81. Şeyhin Sillesi.....	248
8.2.82. Osman Dede	248
8.2.83. Köfteci Bekir Dede	249
8.2.84. Doğanca Ziyaretgahı	249
Sekizinci Bölümün Notları (Kaynak Kişiler)	250

DOKUZUNCU BÖLÜM

9.1. SÖZLÜ TARİH: GAZİANTEP KURTULUŞ SAVAŞI VE İSKÂNLAR	253
9.2. SÖZLÜ TARİH ÖRNEKLERİ.....	257
9.2.1. Köprü Başında Şehit Şahin Beyi İlk Gören Muhtar	257
9.2.2. Şahin Beyin Şehadeti	258
9.2.3. Küçük Mehmed	258
9.2.4. Şehit Kâmil	258
9.2.5. Yürüyen Başsız Beden	258
9.2.6. Uçan Minare	259
9.2.7. Acı Zerdali Çekirdeği	259
9.2.8. Köşker Happası	260
9.2.9. Açlık Devresinden Acı Hatıralar	260
9.2.10. Ağaçta Sallanan Bacak.....	260
9.2.11. Yirik Fatma	261
9.2.12. Havarat Taşı.....	261
Dokuzuncu Bölümün Notları (Kaynak Kişiler)	262

ONUNCU BÖLÜM

10.1. TÜRK KÜLTÜR EKSENİNDE HALK ŞÂİRLERİ VE ÂŞIKLAR.....	263
10.1.1. Âşıklığın Menşei: Tekkeden Kahvehaneye Geçiş	263
10.1.2. Üstat-Çırak İlişkileri ve Âşıklık Geleneğinin Zayıflaması	267
10.2. GAZİANTEP ÂŞIKLIK GELENEĞİ.....	270
10.2.1. Miskin Ali.....	272
10.2.1.1. Yaşamı.....	272
10.2.1.2. Şiirlerinden Örnekler	272
10.2.2. Âşık Hamet (1770- 1870)	275
10.2.2.1. Yaşamı.....	275
10.2.2.2. Şiirlerinden Örnekler	275
10.2.3. Şair Aynı	277
10.2.3.1. Yaşamı.....	277

10.2.3.2. Şiirlerinden Örnekler	277
10.2.4. Taşdemir.....	279
10.2.4.1. Yaşamı.....	279
10.2.4.2. Şiirlerinden Örnekler	279
10.2.5. Âşık Seyfi	282
10.2.5.1. Yaşamı.....	282
10.2.5.2. Şiirlerinden Örnekler	282
10.2.6. Dedemoğlu	283
10.2.6.1. Yaşamı.....	283
10.2.6.2. Şiirlerinden Örnekler	283
10.2.7. Mehmet Ali.....	284
10.2.7.1. Yaşamı.....	284
10.2.7.2. Şiirlerinden Örnekler	284
10.2.8. Deli Boran	285
10.2.8.1. Yaşamı.....	285
10.2.8.2. Şiirlerinden Örnekler	286
10.2.9. Hafız Habpa.....	290
10.2.9.1.Yaşamı	290
10.2.9.2. Şiirlerinden Örnekler	290
10.2.10. İmam Dede (Bezmi)	291
10.2.10.1. Yaşamı.....	291
10.2.10.2. Şiirlerinden Örnekler	292
10.2.11. Kul Rıza.....	293
10.2.11.1. Yaşamı.....	293
10.2.11.2. Şiirlerinden Örnekler	293
10.2.12. Kul Hüseyin	294
10.2.12.1. Yaşamı.....	294
10.2.12.2. Şiirlerinden Örnekler	294
10.2.13.Fatma Hanım (1842-1932)	297
10.2.13.1. Yaşamı.....	297
10.2.13.2. Şiirlerinden Örnekler	297
10.2.14. Âşık Hacı (1850- 1839)	299
10.2.14.1. Yaşamı.....	299
10.2.14.2. Şiirlerinden Örnekler	299
10.2.15. Âşık Veli	304
10.2.15.1. Yaşamı.....	304
10.2.15.2. Şiirlerinden Örnekler	305
10.2.16. Deli Şerif.....	305
10.2.16.1. Yaşamı.....	305
10.2.16.2. Şiirlerinden Örnekler	306
10.2.17.Âşık Hüseyin	308

10.2.17.1. Yaşamı.....	308
10.2.17.2. Şiirlerinden Örnekler	308
10.2.18. Âşık Abdil Alkurt	311
10.2.18.1.Yaşamı	311
10.2.18.2. Şiirlerinden Örnekler	311
10.2.19. Mızırlı Mehmet Yılmaz	317
10.2.19.1. Yaşamı.....	317
10.2.19.2. Şiirlerinden Örnekler	318
10.2.20. Ahmet Şahin	327
10.2.20.1. Yaşamı.....	327
10.2.20.2. Şiirlerinden Örnekler	327
10.2.21. Âşık Fânî	334
10.2.21.1. Yaşamı.....	334
10.2.21.2. Şiirlerinden Örnekler	334
10.2.22. Âşık Gül Ahmet (Gül Ahmet Yiğit)	347
10.2.22.1. Yaşamı.....	347
10.2.22.2. Şiirlerinden Örnekler	347
10.2.23. Mehdi Aykaç	350
10.2.23.1. Yaşamı.....	350
10.2.23.2. Şiirlerinden Örnekler	350
10.2.24. Âşık Ali Nurşanî.....	356
10.2.24.1. Yaşamı.....	356
10.2.24.2. Şiirlerinden Örnekler	356
10.2.25. Sait Oğuz	362
10.2.25.1. Yaşamı.....	362
10.2.25.2. Şiirlerinden Örnekler	363
10.2.26. Âşık Enginî (Dertli Muhtar)	368
10.2.26.1. Yaşamı.....	368
10.2.26.2. Şiirlerinden Örnekler	368
10.2.27. Âşık Kalender Sezer	376
10.2.27.1. Yaşamı.....	376
10.2.27.2. Şiirlerinden Örnekler	377
10.2.28. Âşık Hasretî	387
10.2.28.1. Yaşamı.....	387
10.2.28.2. Şiirlerinden Örnekler	388
10.2.29. Âşık Ali Sezer	397
10.2.29.1. Yaşamı.....	397
10.2.29.2. Şiirlerinden Örnekler	398
Onuncu Bölümün Notları	399

ON BİRİNCİ BÖLÜM

11.1. TÜRK DESTANLARI	401
11.1.1. Türsel Özellikler Bağlamında Türk Destanları	401
11.1.2. Kültür Tanımı Açısından Destan ve Sınıflandırılması Konusu.....	404
11.1.3. Destanların Üslubu ve Dili.....	408
11.1.4. Gaziantep'te Destan Söyleme Geleneği	410
11.1.4.1.Hurşud ile Mahı Mihri/Meyri.....	411
On Birinci Bölümün Notları (Kaynak Kişiler).....	435
KAYNAKÇA.....	437

YAZARIN ÖN SÖZÜ

Folklor, bir milletin kültürel kimliğinin en önemli yapı taşlarından biridir. Halk bilimi ve edebiyatı, bir toplumun ortak hafızasını, inançlarını, geleneklerini ve yaşama biçimlerini yansıtan en değerli unsurlardan biridir. Türk folkloru ve halk edebiyatı türlerinin hemen hemen tümüne Gaziantep'te rastlamak mümkün olsa da ne yazık ki bu zenginlik bugüne kadar yeterince derlenmemiş, sınıflandırılmamış ve akademik anlamda kapsamlı bir şekilde araştırılmamıştır. Oysa ki Gaziantep'in sözlü kültürü, yalnızca bölgesel bir değer taşımakla kalmayıp, aynı zamanda Türk halk kültürünün genel yapısını anlamada da önemli bir kaynak niteliğindedir.

1999'dan 2008 yılına kadar hem bizzat kendimin gerçekleştirdiği hem de lisans ve yüksek lisans öğrencilerime derlettiğim Gaziantep folkloru ile ilgili çalışmaları bu kitapta bir araya getirdim. Derlenen malzemeler Gaziantep'in kültürel zenginliğini tam anlamıyla yansıtmaya da bu çalışmayı önemli bir başlangıç olarak görmek mümkündür. Kitabın hazırlanması sürecinde, derlenen malzemeler türlerine ayrılarak tasnif edilmiştir ve her türün başına, ilgili tür hakkında özgün bilgiler eklenmiştir. Folklorun temel kuramsal çerçevesi Türk folklorunun genel yapısı üzerinden sunulmuş olsa da, verilen örnekler büyük ölçüde Gaziantep folkloruna dayanmaktadır. Böylece yerel unsurları öne çıkararak, folklorun bölgesel yansımalarını da gözler önüne sermek amaçlanmıştır.

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir noktaya daha değinmek gerekir. Folklorik malzemelerin derlenmesi ve yazıya aktarılması sürecinde, kayıtların yalnızca içerik açısından değil, aynı zamanda dilsel ve üslupsal açıdan da aslına uygun şekilde korunmasına büyük özen gösterilmiştir. Bu doğrultuda, öncelikle söz konusu malzemelerin ses kaydına alınması sağlanmış, ardından metinler yazıya dökülürken yerel lehçenin, ağız özelliklerinin ve anlatım kalıplarının mümkün olduğunca olduğu gibi muhafaza edilmesine dikkat edilmiştir. Bu süreçte yapay bir standardizasyona gidilmemiş, aksine derleme yapılan bölgenin kendine özgü dil yapısını yansıtan doğal anlatım tarzının korunmasına öncelik verilmiştir. Böylece, hem kaynak kişilerin sözlü kültür geleneğini nasıl aktardıkları hem de anlatılarının içerdiği kültürel ve dilsel unsurlar tüm doğallığıyla kayıt altına alınabilmiştir.

Folklor derlemelerinin en temel ve belirleyici özelliklerinden biri, araştırmacının kaynak kişinin konuşma diline müdahale etmemesi, anlatıcının ifadelerini olabildiğince doğal haliyle aktarmasıdır. Çünkü bir anlatının yalnızca içeriği değil, anlatıcının bireysel üslubu, kelime tercihi, ses tonu ve vurguları da sözlü kültürün bir parçasıdır. Bu doğal akışın bozulmadan korunması hem bireysel anlatım biçimlerinin hem de ait olduğu kültürel bağlamın eksiksiz şekilde kayıt altına alınmasını sağlar. Kaynak kişinin diline yapılan bilinçsiz ya

da bilinçli müdahaleler, anlatının doğallığını bozarak folklorik malzemenin özgün yapısını ve anlam katmanlarını zedeleyebilir. Bu nedenle, derleme sürecinde anlatıcının dilini ve üslubunu mümkün olduğunca olduğu gibi yansıtmak, sözlü kültür araştırmalarının bilimsel geçerliliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Kitabın ilgili bölümlerinde yer alan Folklor Anlayışı, Türler ve Özellikleri, Araştırma Metotları ve Kuramlar başlıklı kısımlar, yalnızca folklor araştırmacılarının değil, aynı zamanda halk edebiyatı alanında çalışan akademisyenlerin, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin de yararlanabileceği bir kaynak oluşturmayı hedeflemektedir. Özellikle folklorun kuramsal temellerine dair verilen bilgiler, farklı kaynaklarda dağınık halde bulunan ve ulaşılması zor olan önemli teorik tartışmaları içermektedir.

Gaziantep denildiğinde akla ilk gelen unsurlardan biri mutfak kültürüdür. Ancak, Gaziantep yalnızca zengin mutfak kültürüyle değil, aynı zamanda sözlü kültür açısından da önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmanın temel amacı, Gaziantep'in zengin sözlü edebiyatını ve folklorunu geniş kitlelere ulaştırmaktır. Bu nedenle, teorik bilgileri kısa tutarak, herkesin anlayabileceği bir üslup tercih edilmiştir. Böylece, kitap yalnızca akademisyenler için değil, aynı zamanda halk edebiyatına ilgi duyan herkes için faydalı bir başvuru kaynağı olma niteliği taşımaktadır.

Yöresel folklor ve halk edebiyatı malzemelerinin derlenmesi, yayımlanması ve araştırılması, yalnızca kültürel belleğin korunması açısından değil, aynı zamanda halk edebiyatı ve folklor haritalarının oluşturulması, sözlü kültürün sistematik bir şekilde belgelenmesi ve inanç turizminin gelişmesi bakımından da büyük bir önem taşımaktadır. Bu tür çalışmalar, yerel kültürel unsurların kayıt altına alınmasını sağlayarak, geçmiş ile gelecek arasında sağlam bir köprü kurmakta ve kültürel mirasımızın daha iyi anlaşılmasına, yorumlanmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına katkıda bulunmaktadır. Günümüzde, halk kültürüne dair yapılan araştırmalar, sadece akademik bir değer taşımakla kalmayıp, aynı zamanda turizm, sanat ve eğitim gibi farklı alanlarda da kullanılabilir zengin bir kaynak oluşturmaktadır. Böylece, yerel kültürün korunması ve yaşatılması konusunda daha bilinçli ve kapsamlı çalışmalar yapılması mümkün hale gelmektedir.

Bu kitabın ortaya çıkmasında emeği geçen pek çok kişi bulunmaktadır. Derlenen malzemelerin deşifre edilmesi, yazıya aktarılması, tashih edilmesi ve kaynak kişiler listesinin düzenlenmesi sürecinde büyük katkıları olan lisans ve yüksek lisans öğrencilerime teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Özellikle Fatma Yavuz, Ozan Emre, Serpil Erbudak, Mehmet Yıldırım, Esra Unayık ve adını burada zikredemediğim diğer öğrencilere verdikleri destek için müteşekkirim.

Bu kitap 2009 yılında tamamlanarak Sertaç Yayınları'na sunulmuş ve 2010 yılında yayımlanması planlanmıştı. Ancak çeşitli sebeplerle yayımlanması bugüne kadar gecikmiştir. Aradan geçen uzun yılların ardından, değerli meslektaşım Doç. Dr. Haktan Kaplan'ın teşvikiyle, bu kitabı yayımlama kararı aldım. Elinizdeki eser, 2009 yılında hazırlanan versiyonun aynısıdır ve herhangi bir güncelleme ya da ekleme yapılmadan yayımlanmaktadır.

Kitabın editörlüğünü üstlenerek, derlenen malzemeleri titizlikle gözden geçiren, düzenleyen ve tashihini gerçekleştiren değerli meslektaşım Doç. Dr. Haktan Kaplan'a da ayrıca teşekkür ederim.

Bu çalışmanın, Gaziantep'in zengin kültürel mirasına değerli bir katkı sunmasını ve folklor alanında çalışan araştırmacılar için vazgeçilmez bir başvuru kaynağı olmasını içtenlikle temenni ederim.

Prof. Dr. Fuzuli BAYAT
Gaziantep, 2009/Bakü, 2025

EDİTÖRDEN

Kültür, bir milletin tarihî süreç içerisinde ortaya koyduğu maddi ve manevi verimlerin bütünüdür. Kültür; milletlerin dünya üzerinde yer edinebilmesi, varlığını sürdürebilmesi için oldukça önem arz etmektedir. İşte bundan dolayıdır ki kültürel verimlerin kuşaktan kuşağa aktarımı son derece önemlidir. Zira kültürel değerler toplumun ruhunu canlı tutarak onlara millet olma, aynı ülkünün ve sevdanın etrafında toplanma bilincini sağlamaktadır.

Kültürün devamını sağlayan başat unsurlardan biri de şüphesiz folklor a ait ürünlerdir. Folklor ürünleri insanlığın uzak geçmişinden süzülerek gelen yazılı ve sözlü kültürel unsurlardır. Bu kültürel unsurlar elinden tuttukları zamanın uzunluğu ile evrensel ve kültürel değerleri ifade etmenin ötesinde; içinde doğduğu ve yaşattığı sosyo-kültürel dokunun oluşumu, gelişimi hakkında verdikleri bilgiler bakımından oldukça önemli bir değere sahiptir. Dolayısıyla folklor ve folklor ürünleri bir milleti medeni anlamda tanımanın ve tanıtmanın en yegâne yollarındandır.

Elinizdeki bu çalışma bu minvalde kaleme alınmıştır. Gaziantep’i, Gaziantep halk kültürünü tanımak ve tanıtmak maksadıyla oluşturulan bu çalışmada Gaziantep folkloru hemen her yönüyle incelenmiştir. Gaziantep folkloru üzerine günümüze kadar birçok çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar ya sadece bir konuya ya da bir türe yönelik olmuştur. Prof. Dr. Fuzuli Bayat’ın hazırlamış olduğu bu kitap ise yörenin folklorunu derinlemesine ve bütün olarak inceleyen en kapsamlı çalışmalar arasındadır.

Gaziantep tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, çok çeşitli ve zengin kültürlerin kesişim noktası olmuştur. Anadolu’nun ilk yerleşim alanlarından biri olan Mezopotamya ile bereketli Akdeniz Bölgesi’nin kesişme noktasında bulunan Gaziantep, dünyanın en eski kentlerinden biridir. 600 bin yıllık tarihi, Hititlerden Osmanlılara uzanan kültürel mirası, eşsiz doğal güzellikleriyle Gaziantep her dönem cazibe merkezi olmuştur. Gaziantep, tarihsel zenginliği ile birlikte kültürel zenginliğiyle de öne çıkan bir kenttir. Geçmişten günümüze kadar çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan Gaziantep ili, farklı kültürleri de içine alan ve bu kültürlerle ait gelenekleri bünyesinde barındıran kavşak bir noktadır. İşte böyle bir kentin derinlemesine tahlil edilebilmesi için yazımızın başında da belirttiğimiz üzere folklor ürünlerinin iyi bilinmesi gerekmektedir.

1999-2008 yılları arasında Gaziantep Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde görev yapan Prof. Dr. Fuzuli Bayat’ın kendisinin ve öğrencilerinin derlemesiyle oluşturulan bu çalışma, oldukça zengin bir kültür hazinesine sahip olan bu kentin kültürel örüntülerini tamamıyla yansıtmaya da Gaziantep’e

ait en kapsamlı folklor kitaplarından biridir. *Gaziantep Folkloru* kitabı sayesinde hayatın hemen her noktasında doğumdan ölüme kadarki tüm dönüm noktalarında yerine getirilen uygulamalar, dinî hayata dair inanışlar, sözlü kültür geleneğindeki ifade zenginliği ve halk arasında hayat bulan anlatılar sosyal bağlamda Gaziantep insanını tanımada büyük ipuçları vermektedir. Prof. Dr. Fuzuli Bayat'a Gaziantep'in zengin kültürel mirasına sunduğu bu değerli katkı için Gaziantep'li adına şükranlarımı sunuyorum...

Doç. Dr. Haktan KAPLAN
Selçuklu-Konya
10.02.2025

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. GİRİŞ

Güney Doğu Anadolu'nun büyük yerleşim merkezlerinden olan ve Halep'in kuzeyinden itibaren gittikçe yükselerek devam eden yaylanın (Antep Yaylası'nın) merkezi bir mevkiinde deniz seviyesinden ortalama 900m yükseklikte engebeli bir arazide tepeler üzerine kurulmuş Gaziantep, hızlı gelişmesi, sanayisi ve paralelinde gittikçe artan nüfusu ile bugün Türkiye'nin en önde gelen illeri arasında yer almaktadır. Türkiye'nin altıncı büyük kenti olan Gaziantep, Anadolu'nun ilk yerleşim alanlarından birisidir. Akdeniz bölgesi ile Güneydoğu bölgesinin birleşme noktasında yer alan Gaziantep, Suriye ile komşudur ve ilk çağlardan beri insanlığın yerleşik yaşama geçtiği Mezopotamya'nın bir parçası olarak Ortadoğu'nun da en stratejik bölgesidir. Nitekim eski ipek yolunun Gaziantep'ten geçmesi bunun en büyük kanıtıdır. Gaziantep, Avrupa'dan gelip, Anadolu'dan güneydeki Arap ülkelerine giden ve Hindistan, Pakistan ve İran'dan gelerek Akdeniz'e ulaşan en kısa karayolu noktasında bulunmasıyla da önemli bir merkezdir.

Resim 1: Antep Kalesi

Bu bölge en eski devirlerden beri uygun iklim ve mevki sebebiyle iskana açık bir saha olarak bilinmektedir.¹ O nedenle burası Hurriler ve daha sonra da Hititler tarafından bir yerleşim bölgesi olarak seçildiğinden MÖ 1800- 1700

¹ İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 13, İstanbul, 1996, s.466.

yılları arasında yörede yirmi küçük krallığın oluşturduğu büyük bir devletin bulunduğu, merkezinin de şimdi kazı yapılan Tilmen Höyük olduğuna değinilmiştir.² Gaziantep'in değişik adlarla tarih sahnesinde var olması (Kalsintanon, Dabigu, Dabigubit, Dehlek, Doluk, Babiğü, Bilabhi, Doliche, Dolicha, Tulup, Tulupa, Dolicum, Dolicensus, Dolichen, Diba, Diva, Antiohya, Taurum, Torum Antakyaası, Dolihe, Dolichenus, Dolicheniyüs, Doulichia, Keepperd, Debet, Okraniya, Fratia, Teluk, Tulupa, Dolihayun, Debet, Hamtab, Avasım, Serhat, Üç Şehir Dülük, Daluk, Dülük, Dalük vb.) onun eskiden beri çeşitli kavimlerin yerleşim merkezi olduğunu göstermektedir.

Resim 2: Dülük Antik Kent Harabeleri

Türklerin bölgeye yerleşmelerinden günümüze sırasıyla Musul Atabeği Nureddin Mahmud Zengi (1149), Anadolu Selçuklularından sonra, 1270 yılında Moğolların istilası ile yıkılan kent, daha sonra Dulkadiroğulları'nın (1389) ve Memlûklular'ın (1471) eline geçmiştir. Osmanlılar ise 1516'dan sonra Antep'e hâkim olmuşlardır.

Eskiden Oğuz boylarının yoğun yaşadığı Gaziantep gerek bulunduğu coğrafi konumu gerekse hızlı gelişmeye açık olması ile dikkat çekmektedir. O bakımdan Türk-Oğuz kültürünün yoğun yaşandığı illerimiz arasında Gaziantep özel bir yere sahiptir. Nitekim Gaziantep ili bu yöreye Türklerin yerleşmesinden sonra yoğun Oğuz boylarının yaşadığı bir il hâline geldi. Mesela 14.-16.

² Göyünç N., "Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. yılında Gaziantep", Cumhuriyet'in 75. Yılına Armağan, Gaziantep, 1999, s.45.

yy. Alayuntlu 29, Yüreğir 44, Avşarlar ile Beğdili boyu da dahil olmakla birçok yer adına; Döğer, Bayat, Bayındır, Çepni, Yazır, Alayuntlu, Büğdüz, Çadur, Emrili, Yamut, Göklen, Teke, Sarık, Salor, Ersarı boylarının da bu yörede var olduğu eski yer adları ile tespit edilmektedir. Bu Oğuz boylarının bazılarının bölünerek bağımsız isimler aldıkları bilinmektedir. Mesela Barak, Savcılı, Elbeyli, Cerit, Reyhanlı, Karakeçili vs. gibi.³ Bu konar göçer Oğuz boylarının sık yerleşim bölgesi olan Gaziantep'te ne yazık ki 17-18. yy. Osmanlı iç bünyesinin bozulması sonucunda binlerce köy harap olmuş, ahalisi göç etmeğe mecbur olmuştur. Gerek bu hususa hal çaresi olmak ve gerekse hala Anadolu ve Suriye'de konar-göçer hayat yaşamaya devam eden ve zaman zaman yerleşik halka büyük zararlar yapan aşiretleri yerleştirme ve iskân etme devlet adamları tarafından düşünölmeye başlanmıştı. Bu sebeptendir ki aşiretler sabit bir yörede olmayıp konar-göçerliğin kattığı özellikleri korumuşlardır.⁴ Ayrıca 20. yy. başlayarak Oğuz boy adlarının büyük bir kısmı değiştirilmiştir. Mesela 44 Yüreğir yer adından bugün sadece 9 ad kalmıştır. O nedenle Oğuz boylarının geleneksel yaşamı, sözlü kültürü Gaziantep ilinin folklor ve halk edebiyatı çehresini şekillendiren esas ve öz unsur olarak görölmektedir. Gaziantep'te herhangi bir türün ağırlık kazanıp diğer türlerin fazla gelişmemesi de boy yapılanması ile birebir bağlantılıdır. Ne yazık ki folklor malzemeleri zamanında akademik bir yapı içinde derlenip değerlendirilmediği içindir ki, bugün boy yapısına ve konar-göçer yaşama bağı bir sözlü kültür yapılanmasının tasnifini yapmak imkansızdır. Gaziantep folkloru ve kültürü ağırlıklı olarak Cumhuriyet devrinde derlenmeye ve *Başpınar, Gaziantep Kültür Dergisi, Alleben, Yöre, Gaziantep Objektif Dergisi, Gaziantep Üniversitesi Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi, Gaziantep Sosyal Bilimler Dergisi, Yorum Dergisi* gibi yerel dergilerde yayımlanmaya başlanmıştı. Değerlendirme çalışmaları da derleme ile aynı zamanda başlamış, Gaziantepli aydınlar bu işe öncüllük etmişlerdir ki bunlardan *Ömer Asım Aksoy, Hulusi Yetkin, M. Oğuz Göğüş, Cemil Cahit Güzelbey, Ş. Sabri Yener* vb. aydınları gösterebiliriz. Hepsinin önünde saygıyla eğiliyor, isimlerini hürmetle anıyoruz.

³ Göyünç N., age., s.46.

⁴ Orhonlu C., Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı, İstanbul, 1987, s.106.

Resim 3: Osmanlı Devleti Zamanında Antep

Gaziantep'te yayımlanan derleme malzemelerinde ve yedi yıldan beri hem kendimin hem de öğrencilerimin derlemelerinden alınan sonuca göre yaygın folklor ve halk edebiyatı türleri şunlardır:

Halk türküleri, masallar, memoratlar, menkıbeler, sözlü tarih, atasözleri ve deyimler, alkış ve kargışlar, efsaneler, maniler. Gaziantep'te yaygın olmayan türler ve halk edebiyatı ürünleri arasında âşıklık geleneğine dayalı kahramanlık destanları, halk hikayeleri (aşk destanları), ağıtlar vs. göstermek mümkündür.

Son dönemlerde aldığı yoğun göç nedeniyle gittikçe daha kozmopolit bir yapıya sahip olan Gaziantep'te kapalı bir kültür halindeyken varlığını sürdürmekte olan pek çok değer değişime uğramakta, geleneksel pek çok unsur gibi halk edebiyatı, halk bilimi ürünleri de unutulmaktadır. Eskiden her evde tandır başlarında anlatılan masallar artık hafızalardan silinmekte, sazı ve diliyle gönüllerde büyük yer edinen âşıkların sayısı hızla azalmaktadır. Ayrıca tarihî süreç ve kültür katmanlaşması sonucunda bazı türler icra ortamından çıkmakta, boşalan yerleri modern kültür iletişim ve eğlence araçları almaktadır. Örneğin kahramanlık destanları dışa dönük güçle çözüme önem veren kahramanın yerini zamanla içe dönük, manevi güce önem veren hak âşığına bırakmış bu sonuncu da âşıklık geleneğinin modern çağa ayak uydurmasından sonra ortadan kaybolmuştur. Şimdi kahramanlık destanı söyleyen söyleyici olmadığı gibi halk hikayeleri anlatan âşık da yoktur veya çok azdır. Buna rağmen öğrenci destanlar hakkındaki teorik bilgisini Gaziantep'in Nizip ilçesinde derlenmiş örneklerle pekiştirecektir.

1.2. FOLKLOR İLAHİ KUDRETİN KELAMIDIR

Hikmetimiz, felsefemiz, dünyaya bakışımız, dünyayı algılamamız, insan ve doğa, insan ve Yüce Yaratan arasındaki bağ hep sözlü kültür ürünlerimizde var olmuştur. Milli olduğu kadar beşeri, beşeri olduğu kadar da insani bir yapıya sahip sözlü kültürümüzde hayatımızın ve fikir dünyamızın öyle bir noktası yoktur ki dokunulmamış kalsın. Bu kadar geniş, engin ve derin, ancak bir o kadar da sade ve anlaşılır bir dille anlatılan sözlü kültür ürünlerimiz sanki bir gerçeğin çeşitliliği, bir metnin ayrı ayrı parçaları, bir hikmetin iki tarafıdır. Bu kadar mükemmellik, bu kadar nüktedanlık, bu kadar dil inceliği, zekâ ve söz oyunu metne veya metinlere bir kudret, bir bilici tarafından yerleştirilmiş gibi gözükür.

Değişim ve yeniden oluşum sürecinde sözlü geleneğimiz bütün zamanlarda bir mesajı bizlere iletmekte başarılı olmuştur. Sözlü kültürümüz tek olan Yüce Varlığı motif motif, olay olay ilmelere dizmiş, O'nun ilahi kudretini vasıf ederek sözlü kültürün bütün türlerinde kademe kademe yüceltmiş, birliği, beraberliği, adaleti, düzeni, hak yolunda savaşı O'nun adına bağlamıştır. Yüce Varlık, tıpkı halı desenleri gibi sözün kudreti ile atasözlerine ışık salar, alkışlara yol gösterir, kahramana güç ve sabır verir, yaratılmışların aşkında ilahi aşkı terennüm eder, türkülerle bizi coşturur, nükteli hükümlerle Yaratanın hikmet hazinesini gösterir, ermişlik yolunun yüceliğini menkıbelere döker, masal dünyasında garibi şah, fakiri zengin eder, beş bin yıllık tarihimizi destanlara sığdırır. Ancak her ne olursa olsun her tür, yapısı, üslubu, dili ile O'nun sonsuz bilgisini, gücünü, kudretini bizlere tanıtır.

Halk edebiyatı türleri aslında sade, bir az da basit, anlaşılır bir dil ve üslupla gerçekleri söylemektedir. Söz oyunu, söz düellosu, sözle yarış halk edebiyatımızın kutsal kaynağına tanıklık yapmaktadır. Bu gerçekler bin yıllar boyunca bir toplumun, bir halkın, bir milletin düşünce dünyasının görüşü, düşünce dünyasının ürünüdür. Türler tek olan gerçeğin tanıkları, tek olan gerçeğin vasıflarıdır. Milletçe güldüğümüzde, eğlendiğimizde, eğitip eğitildiğimizde, alkış edip kargıdığımızda, türkü çağırıp, ninni söylediğimizde, kahramanlarımızı ölümsüzleştirdiğimizde gerçeğe farklı bir dille, farklı bir şekilde, farklı bir üslupla tanıklık yapmış oluruz. Bu bin bir şahit, tek bir gerçek kavramının folklor ekseninde algılanmasıdır. Veya yol üzerinde uzanıp yatan köpeğin karnındaki yavrularının yolculara havlaması masalında dejenere olan ahlakı, gagasını pisliğe batırıp uçarak dua okuyan kuş misalinde ise imanın şekle dönüştüğü dünyamızı bundan daha güzel, ibretli bir biçimde nasıl ifade etmek mümkündür.

Destanlarımız azameti ile mutlak azameti, lirik şiirlerimiz mutlak güzelliği, atasözlerimiz mutlak hikmeti, masallarımız ve bilmecelerimiz mutlak sırrı ve bilgiyi, ağıtlarımız mutlak ölümü, menkıbelerimiz mutlak ermişliği, aşk des-

tanlarımız ve hak aşıklığımız mutlak hakkı vb. temsil etmekte, bizlere mutlakların tek gerçek olduğunu döne döne hatırlatmaktadır.

Başka bir açıdan bakınca folklor mantık dilidir, kodlaşmış, şifrelenmiş dildir, tıpkı levh-i mahfuzdan inen kutsal kitaplar, kutsal bilgiler gibi. Öyle ki halk edebiyatımızda kutsalın dili, insanın anlayacağı söze dönüşmüş, bu sözler cümleleri oluşturmuş ve cümleler de türlerde birleşmiştir. Böylece ilahi kudretin mükemmel ve muazzam kelamı halka mal olmuştur. Bu kelam kutsal olduğu içindir ki bin yıl boyu belleklerde yaşamış hep sözel biçimde aktarılmıştır.

Sözlü kültür ürünleri ağızdan ağza geçe geçe, yurttan yurda göçe göçe, dağdan bozkıra, kışladan yaylaya, ilden ile, dilden dile ötürülerek günümüze kadar ulaşmıştır. Gerçi bu uzun tarih yolculuğunda değişmiş, dönüşmüş, yenilenmiş ancak var olmağa devam etmiştir. Bu keşmekeşli, döngeli, dolambaçlı yollarda sözün ilki ninni (layla), sonu ağıt olmuş, düşüncenin ilki mit, sonu destan olmuş, sözün felsefesi atasözlerinde, sözün sihri manilerde, türkülerde yaşanılmıştır.

Sözlü gelenek adından da anlaşıldığı gibi söze dayalı, söze önem veren canlı olan kültürdür. Doğası gereği söz insanı sorumlu kılar, söz insanı bağlar, büyüler. Söz, onu söyleyenle dinleyen arasında anlama ve anlatma bakımından aynı düzeye girer.

Söz, insan var oldukça var olan ve insanı seçici kılan bir öznedir. Söz insanı uykudan bidar edendir. Söz her hatırlandıkça insanı yaşatan bir nesnedir. Söz duygulu ve heyecanlı enerjinin taşıyıcısı gibi dikkati çeker. Söz fikrin doğrudan doğruya somut ve kısa bir şekilde ulaştırılmasında büyük rol oynar. Söz, Türklerin içinde özel etik, ahlaki değere sahip olan ibadet kaynağıdır. Korkut Ata'nın sözüne saygı olarak şekillenen bu münasebet bütünlükte Oğuz ahlakının gerekli prensiplerindedir. "Söz söyleyen, boy boylayan" Korkut Ata kültü ayrıca onun sözüne (bildirisine, müracaatına, hayır duasına, bedduasına) kutsal bir anlam veren manevi temelin üzerinde yükselir. Söz, gözle görünmez bir mistik güce sahiptir. Nitekim Korkut Ata'nın sözü, duası kabul edildiği gibi Oğuz beylerinin de alkışı alkış, kargışı kargıştır. Erenlerin sözü de gerçektir, hakikattir. O nedenle söze inananlar, söze kutsiyet verenler aynı zamanda verdikleri söze de amel etmelidirler. Söz canlıdır; mükafatlandığı gibi öç de alır, ihanet edenleri, yalan konuşanları, iftira atanları cezalandırır.

Yoktan var olan, nikâb-i gaybdan çıkan, gevher-i esrar olan söze ihya verdikçe insanı yücelteceğine büyük Fuzuli inanmış ve aşağıdaki ölümsüz beyitle-ri yazmıştır:

Halka ağzın sırrını her dem kılar izhâr söz

Bu ne sırdır kim olur her lâhza yoktan var söz

Artıran söz kadrini sıdk ile kadrin artırır

Kim ne mikdâr olsa ehlin eyler o mikdâr söz
Ver söze ihyâ ki tuttukça seni hâb-i ecel
Ede her sâ'at seni ol yuhundan bidâr söz
Bir nigâr-i anberîn-hattır gönüller almağa
Gösterir her dem nikâb-i gaybdan ruhsâr söz
Hâzin-i gencine-i esrârdır her dem çeker
Rişte-i izhâra bin bin gevher-i esrâr söz
Olmayan gavvas-i bahr-i ma'rifet ârif değil
Kim sadef terkîb-i tendir lü'lü'-i şeh-vâr söz
Ger çok istersen Fuzûlî izzetin az et sözü
Kim çok olmaktan kılıptır çok azîzi hâr söz⁵

Sözün izzetini az edelim; ilk olan, öz olan ilahi menşeli sözü diriltelim; diri olan sözle diri kalalım, çünkü sözümüz, sözlü kültürümüz var oldukça biz de var olmaya devam edeceğiz.

1.3. FOLKLOR NEDİR? NE DEĞİLDİR?

İnsanlığın yaşı kadar eski olan folklor, yazının icadı ile evvelki konumunu kaybetmiş, zamanla yazıdan mahrum bırakılmış sade halk kitlesinin beyanın çevrilmiş, yazıyı elinde bulunduranlar tarafından da basit, edebi-estetik zevki olmayan birer üniteler olarak değerlendirilmiştir. Ancak millî uyanışların başladığı 18. yy. itibaren dikkat çekmeğe başlamış folklor, uzun bir zaman da eski, otantik nesnelere olarak düşünölmüş, bir disiplin olana kadar uzun bir yol kat etmiştir. Bugün teorisi, kriterleri belli olan zengin hem de canlı ve yaşayan bir halk hazinesine folklor veya sözlü kültür demektedir.

Antropologlara göre folklor edebiyattır, edebiyatçılar ise folkloru edebiyat olarak değil, kültür olarak tanımlarlar. Folklorcular, Thoms'tan beri folklor için materyalin eski olmasını, kompozisyonun müşterek oluşunu, anonimliği ve dilinin sadeliği kriterlerini esas alarak tanım yapmağa çalışmışlardır. Bütün bunlar folklorun dış yapısı olup ne yazık ki özü değildir. Ayrıca folklorla atfedilen adet, gelenek, olağanüstü şeylere inanmak gibi yan kriterler de bütün türlerde aynı seviyede görülmez. Mesela sıralanan kriterler atasözleri, türküler için tam olarak geçerli değildir. Bundan başka bir toplum dahilinde inanma veya olağanüstülük diğer bir toplum için geçerli olmayabilir. Nitekim bizim kontaminasiyalı masallarımız (bir masalın içinde bir veya birkaç masal vermekle masalları birleştirmek) başka halklarda fazla görülmez. Onların masal dedikleri bir başka toplum için mittir. Mesela Altay mitlerini 19. yy. birçok

⁵ Fuzûlî Divanı, Ankara, 1990, s.188

araştırmacısı (Verbitskiy, Potanin vb.) masal olarak yazıya almışlardır. Burada türün yapısal kriterlerinden çok halkın onu algılaması esas alınmıştır.

Oysa Dan Ben Amos'un da dediği gibi "folklor kültür içinde yerleşmiş bir bölüm olarak göz önüne alındığında tamamen kendi kendine oluşan (organik) bir fenomendir."⁶ Nitekim bütün sanat ve bilim dallarından farklı olarak sözlü kültür malzemeleri tekrar tekrar icra edilir ve bu da varyantlaşmaya neden olur. O halde icra, varyant, yeniden oluşma ve oluşturma ve bunların çevre şartları dahilinde yeni hayat bulması folkloru diğer disiplinlerden ayıran fenomenlerin başında gelir. Herhangi bir folklor metni bir dizi kriterlerin sonucunda ortaya çıkmış olur ki bunlardan icra ortamı, dinleyici kitlesi, kaynak kişinin yetenek ve becerisi, psikolojik ve eğitimsel durumu vb. büyük ölçüde hayati öneme haizdir.

Dan Ben Amos'a göre "folklor şu üçünden biridir: bir bilgi bütünlüğü, bir düşünce tarzı veya bir sanat türüdür. Bu kategoriler birbirinden tamamen ayrılmış değildir. Çok sık olarak onlar arasındaki fark özden ziyade bir ima etme meselesidir."⁷ Durum böyleyken bunlardan birine atıfta bulunmak veya birini öne çıkartmak araştırmanın metodunu belirlemiş olur. Mesela Dan Ben Amos bu üçlü kategoriyi şöyle ayırır:⁸

	Sosyal Çevre	Zaman Derinliği	Nakil Vasıtası
Bilgi	Ortaklaşa	Antiklik	Konuşmaya Dayalı veya Taklidi
Düşünce	Kolektif Temsil	Geçmişten Günümüze Uzayabilen	Konuşmaya Dayalı
Sanat	Ortaklaşa Yaratma ve Yeniden Yaratma	Antiklik	Konuşmaya Dayalı veya Taklidi

Ancak düşünce dedikte ki, folklor metinlerinin oluşmasında önemli yer işgal eder, kolektif düşünce veya 19. yy. büyük bilim adamlarının söylediği gibi ilkelerin düşüncesi veya özel bir düşünce tarzıdır ki diğer gruplara ait değildir. Sanat bakımından herhangi bir metnin birden bire kolektif şekilde yaratılması mümkün olmadığı için burada kastedilen folkloru oluşturan kitlenin sanat kavramına uyum sağlayan metinlerdir. Kolektif yaratma bugün folklorcuların imtina ettikleri kriterdir. Bilgi dedikte kolektifin her biri tarafından paylaşılabilen geleneksel inançların ve adetlerin, törelerin bütünü anlaşılır. Bütün bunların ötürülmesi sözlü bir araçla yapılmıştır fikri uzun zaman folkloru folklor yapan etmenlerin başında gelmiştir. Ancak sözlü ötürme ki 19. yy. da geniş yayılmış

⁶ Amos D.B., "şartlar ve Çevre İçinde Folklorun Bir Tanımına Doğru", Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, Ankara, 2003, s.33.

⁷ Amos D.B., age., s.34.

⁸ Amos D.B., age., s.34.

bir kriter idi, folklor ilmini ileriye değil geriye götürmüştür. Çünkü bu tarif yalnız metnin yayılmasını ve varyantlaşmasını açıklamaktan öteye gidememiştir.

Bu konuyu kısaca formüle etmek gerekirse her ulusun folklor kavramı o ülkenin etnik psikolojisi, yaşam koşulları, coğrafi durumu itibarı ile ilgili değildir. Nitekim kavram karışıklığı, araştırma yöntemi, folklorun ne olmasına bağlı değil, nasıl algılanmasına bağlı olarak gözükmektedir.

Eski Sovyetler Birliğinde folklor adı altında sözlü kültür ürünleri, özellikle de halk edebiyatı anlaşılmış, araştırma ağırlıklı olarak siyasi yapılanma kapsamında değerlendirilmiş, sınıflar arası mücadele folklor metinlerinin derlenmesi ve incelenmesinde ön plana çıkarılmıştır. Sovyetlerin çökmesinden sonra geçen 15-16 yıllık zaman dilimi de post Sovyet mekânında var olan folklor anlayışına yeni bir şey katmamıştır.

Folklor teriminin vatanı olan İngiltere’de bu kavram bütün gelenekleri, özellikle halk sanatlarını, halk endüstrisini, kısacası eski olan şeyleri öğrenen bilim dalı olarak bilinir. O açıdan bakıldığında folklor, düşünce yapısını oluşturan efsane, masal, inanç gibi konuları da öğrenen bilim dalı olarak algılanır.

Fransa’da ise folklor adı altında halk yaşayışı öğrenilir. Kısacası halk yaşamını kapsayan büyüden tutmuş şarkıya, bilmecedan tutmuş geçiş ritüellerine, astral kültten tutmuş efsanelere, masallara kadar geniş bir alan Fransız folklor kavramına girer. Meseleye bir az da sosyal yapı açısından yaklaşan Fransız folklorcuları folkloru, az gelişmiş ulus ve halk sınıflarının inanış, gelenek ve göreneklerinin ansiklopedisi adlandırır.

Almanya’da folklor deyince, siyasal bilimlerin giriş yeri, giriş odası ve sosyal politikanın kökeni, kaynağı göz önünde tutulur. Almanya’da folklor kavramı o kadar genişletilmiştir ki sosyoloji bile onun bir kolu olarak düşünülmüştür.

Belçika’da folklor, halkın yaşayışına ve geçmiş uygarlıklara ait olan her şeyi toplamak, inceleyerek, açıklamak olarak anlaşılır. Belçika folklorcularına göre insanlık tarihinin geçirmiş olduğu çeşitli aşamalar zamanla tekrarlanır ve bu da folklorun bütün zamanlarda canlı olduğunu gösterir.

Beyin göçünün yaşandığı Amerika’da folklor, uygarlık tarihini inceleyen sosyal bilimlerden biri olarak kabul edilmekte, antropoloji, sosyoloji gibi bilim dalları ile ortaklaşa öğrenilmektedir.

Türkiye’de folklor kavramı halk bilimi ve halk edebiyatı olarak iki kolda incelenir. Folklor karşılığı kullanılan halk bilimi edebi metinlerden farklı olarak gelenek, görenek, inanç, halk hekimliği, mimarlığı, halk baytarlığını vb. öğrenen bilim dalı hâline getirilmekte, masal, efsane, aşık tarzı halk şiiri vs. gibi türleri halk edebiyatı dalına bırakmaktadır.

Sovyet folklor ilmi de uzun yıllar folklor metinlerinin ötürülme yollarını yalnız konuşma veya sözlü olarak belirtmiştir. Yani folklor metinlerinin nesilden nesle ötürülme yolu istisnasız sözlü anlatıma dayalıdır. Gösteriye dayalı, ritüel içerikli bütün metinler etnografiya adlanan bir bilim dalının araştırma sahasına alınmıştır. O sebeptendir ki en kıymetli saha malzemelerini etnograf- lar derlemiş veya bunların değerlendirilmesini etnograf- lar yapmışlardır. Örneğin geçiş ritleri etnografyanın araştırma kapsamına alınmıştır. Halkın ortak malı olan folklor, kutlamalar, ritüeller ve törenlerle zengindir. Ancak bütün bunların sözle ifade edilen tarafları folklorculara, diğer tarafları da etnograf- lara verilmiştir. Metin parçalanmış, daha doğrusu metni oluşturan kriterler askıya alınmıştır. Durum Türkiye’de de buna benzer bir şekilde yürütülmüştür. Türkiye’de halk edebiyatı, metnin sözlü nakil şekillerini, halk bilimi ise, metnin ritüel ve törensel taraflarını araştıra gelmiştir.

Kolektif bilgi üzerine kurulan metinler geçmişin manevi mirası olarak geçmişini gelenek halinde bizlere ulaştırdığı için değere sahip olmuştur. André Vargnac bu durumu şöyle değerlendirmiştir: “Folklor, doktrinsiz kolektif inanışlar, teorisiz kolektif pratikler toplamıdır.” (Le folklor, se sout des croyances collectives sans doctrine, des pratiques collectives sans theorie.)⁹ O hâlde folklor din, tarih, etnografya, dil, felsefe gibi disiplinlerle ortaklaşa bir dizi müşterekliğe sahiptir.

Aslında Sovyet folklorcuları teorik malzemeleri de arşiv değeri üzerinde kurmağa çalışmışlardır. Âşık sanatının çok zengin olduğu Azerbaycan’da ve Anadolu’da da sözlü metin ağırlıklı bir araştırma yapılmış, âşığın icra ortamı, dinleyici (auditoriya) kitlesi, müzik, dans, söz üçlüsü bağlamında incelenmemiştir. Özellikle metnin oluşmasında dinleyici âşık ilişkisi, yer, zaman, ortam göz ardı edilmiştir. Türkiye’de saz, söz, musiki üçlüsü göz ardı edildiğinden âşık tarzı şiir yazan, ancak saz çalıp türkü söyleyemeyen “âşıklara” halk şairi adı verilmiştir. Azerbaycan’da bir zamanlar bizim de çok önem verdiğimiz ve yazılarımızda vurguladığımız tasavvuf konusu, âşıklık sanatının tekke ile bağlantısı¹⁰ gereğinden fazla abartılmış, âşık sanatının sazı, sözü, musikisi zorla da olsa tasavvufa bağlanmıştır. Âşık sanatını ve onun ortaya koyduğu edebi eserleri de bir gelenek içinde değerlendirmek, tarihî süreç içinde değişim ve yenileşmeleri göz önünde tutmak gerekir.

Ancak folklorun bir gelenek içinde var olması tezi de folklorun ne olduğunu açıklamaktan uzaktır. O nedenle “folklorun hepsi gelenekseldir, geleneksel

⁹ Vargnac A., *Definition du Folklore*, Paris, 1938, s.18.

¹⁰ Bkz. Bayat F., “Mehebbet (aşk) Destanları”, *Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tedgigler*, IX. Kitap, Bakü, 2000.

olan her şey folklor değildir.” ifadesini “bazı gelenekler folklordur, ama folklorun hepsi geleneksel değildir” şeklinde değiştirmek mümkündür.¹¹

Bütün olumlu olumsuz tarafları ile folklorcular veya antropologlar folkloru bir derleme koleksiyonu, geçmişin antikiteyi, maneviyatın aynası vs. olarak görmüşlerdir. Ancak folkloru bir süreç (proses) olarak görenler çok az olmuştur. Belli bir zamanda meydana gelen ve zaman içinde icra ortamından icra ortamına değişen yenilenen, canlı organik bir süreç olan folklor aynı zamanda bir sanat eseridir. Onu söyleyen ifa eden bir sanatçıdır. Folklor iç yapısı ile var olan bir olgudur.

Bize göre folklor bir nevi iletişim aracıdır. O nedenle her bir folklor iletişimi bir metinle yapılır. Metnin yapısı başlangıç ve bitiş formları, sanatsal yapısı, dili önemli olduğu kadar da çevreye odaklanmıştır. O hâlde konteks metnin hem özünü hem de dilini, üslubunu şartlandıran başlıca etmendir ki folkloru folklor yapan bu üçlü içyapıdır. Bir grubun içinde (bu iki kişi, bir aile, bir oda dolusu insan, bir köy halkı olabilir) meydana gelen folklor hem anlatan hem dinleyen hem gösteren hem de seyirci arsındaki iletişim vasıtasıdır. Yani her iki taraf folklorun bir parçasıdır, metnin oluşmasını, dilini, formunu sağlayan ana etmendir. O halde folklor insanların birbirine doğrudan doğruya hitap etmesi şeklinde ortaya çıkar.

Ancak uzun zaman önce yazıya alınmış Kitab-ı Dede Korkut metinlerini veya televizyonda icra edilen meddah gösterilerini, masal anlatımını veya türküyü folklor ürünü olarak nereye koymak lazımdır. Dolayısıyla araştırmacı metnin var oluş şekli ilgilendirmeli, iletişim pasif bir olgu olarak dikkate alınmalıdır. Nitekim icra ortamından yazıya aktarılmış metnin bağlamını (konteksini) tayin etmek mümkün olmadığı gibi, televizyonda icra edilen metnin de direkt iletişim vasıtası olma aracılığı kopmuştur. Durum böyleyken metin, doku ve bağlam üçlüsünün bütün hallerde bir arada bulunması şart olan kriterler değildir.

Folklor tümüyle sözlü olarak aktarılmadığından sözlü gelenek kavramı daha çok halk edebiyatını kapsar, oysa folklor halk oyunları, müzik, tören gibi sözlü olmayan ancak belli bir metni olan türlerle de temsil olunmaktadır. O hâlde metin kavramı yalnız sözlü olan bir yapılanmayı değil, müzikli, gösterili, oyunlu bir mesajı da kapsamaktadır. Ayrıca zamanla yazıya alınıp canlı ifadan çıkan folklor ürünleri de vardır ki onları da sözlü gelenek dahilinde mütalaa etmek doğru olmaz. Bunlar birer yazılı folklor metinleridir. Örneğin 16. yy’da yazıya alınmış olan Kitab-ı Dede Korkut, Oğuzname yazmaları, Oğuz Ata sözleri, Menakıbnameler vb. yazılı folklor ürünlerini sözlü kültür bağlamında

¹¹ Amos D.B., age., s.50.

veya kriterlerinde araştırmak doğru olmaz. Eski Sovyetler döneminde bu tür eserlere halk kitabı denirdi.

Sonuç olarak folklorun ne olduğu her ne kadar basit bir soru gibi görünse de cevap bir dizi metodolojik meselelerin çözümü ile verilebileceğinden şimdilik bu problemin herkesçe kabul edilebilen tanımını yok gibidir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. HALK BİLİMİNDE METOT VE YAKLAŞIMLAR

2.1.1. Geleneksel Metotlar

Son dönemin semyotik (göstergebilim) araştırmaları, kültürel antropoloji, sosyo-dilbilim, holistik yaklaşım (hilkatin bir birlik olduğunu ileri süren kuram), sistem analizi, piskanalitik yorumlar, yapısal çözümlemeler vb. folklor araştırmalarına halkbilimcileri yeni gözle bakmağa zorladı. Bunun arkasınca Pary-Lord teorisi ve kaynak kişilerin repertuarı, kişiliği, yaşam hikayesi, sosyal konumu da araştırma serüvenine katıldı. Ayrıca folklor metinlerini anlatırken konuşmanı incelemek de sosyo-dilbilimcilerin konuşma etnografyası olarak bilinen yeni bir araştırma teorisidir. Bunlardan bazıları doğrudan doğruya folklorla yöneldiği hâlde, bazıları da folklor malzemelerini kullanmakla kendi disiplinlerini geliştirdiler. Ancak halkbilimciler de ister sosyolojide ister antropolojiden ister din tarihinden ister dilbiliminden ister felsefi yapısalcılıktan ister göstergebilim dilciliğinden isterse de etnografyadan yararlanmağın mümkün olduğunun farkına varmış oldular. Ancak her ne olursa olsun hiçbir metot yenilendiği sürece eskiyemez ve değerini kaybedemez. Nitekim folklor araştırmalarının en eski ve yaygın metodu olan Tarihî-Coğrafi Fin Metodu hâlen de başarıyla varlığını sürdürmekte, araştırmalara ışık tutmaktadır.

İlk defa Finlandiya'da Kaarl Krohn ve oğlu Julius Krohn tarafından ortaya atılan bu metot masallar üzerinde yaptığı araştırmaları ile yaygınlık kazandı. Genetik bağ, tarihi olaylar benzerliği, paralel gelişme sonucundaki yakınlık bu metodu urform aramaya kadar götürdü. Her masalın, her motifin ilk biçimini (urformunu) ortaya çıkarmağa çalışmak Tarihî-Coğrafi Fin Metodunun büyük başarılarından biriydi.

Tarihî-Coğrafi Fin Metodu folklor türlerinin karşılaştırılması sonucunda Karşılaştırma Metodunu ortaya çıkardı. Bütün bu karşılaştırmalar sonucunda yeni yeni bulgular ortaya çıkarıldı. Esas amaç eski çağlardaki folklor ürünlerinin karşılaştırıldıkça benzerlik gösterdiği fikrinin köklerini bulmak idi. Türle ilgili kalıplaşmış kodların karşılaştırılarak aranması da bu metodun başarıları arasında yer almaktadır.

2.1.2. Formalistler ve Yapısalcılar

Modern metotlarının çoğunluğu 20 yy. kırkinci ve ellinci yıllarının başlarında ortaya çıkmıştır. Halk edebiyatı türlerine, özellikle ilk olarak masallara ve mitlere tatbik edilen bu metot, genel olarak yapısal inceleme metodu olarak adlandırılır. Her ilmî metot gibi yapısal veya bugün adlandırıldığı gibi yapısal-semantik metodun da selefi vardır. Bu metotla çalışan veya bu metodu şekilcilikle suçlayan, ancak bu veya diğer halk edebiyatı türünün şekil ve yapısını

öğrenmeden metnin enformasyon yükünün anlaşılmayacağını bilen bilim adamlarının da ortak fikrine göre, yapısal-semantik tahlilin oluşmasında Rusya'da kurulan Şiir Dilini Öğrenme Cemiyeti'nin büyük rolü olmuştur. 1916-1918'lerde bir grup dilci (E. D. Polivanov, L. P. Yakubinskiy), edebiyat tarihçisi ve teorisyeni (V. B. Şiklovskiy, B. M. Eyhenbaum, Yu. N. Tınyanov) tarafından kurulan bu cemiyetin edebiyatta ilk araştırmalarını V. Şiklovskiy yapmıştır ve teorisini dilbilim verilerine dayandırarak oluşturmuştur. Şiir Dilini Öğrenme Cemiyeti'nin dile ve edebiyata yaklaşım tarzı teorik açıdan, bundan bir süre önce kurulmuş Moskova Dilcilik Derneği'nin araştırmalarına çok yakın idi.¹² Dili ve edebiyatı yeni yöntemlerle araştırmayı amaç bilen her iki cemiyet edebiyatın esas anahtarı rolünde şiir dilini görmekteydiler.¹³

Yapısal metot (yapısalcılar C. Levi-Strauss, M. Foucault, J. Lacon vb.) folklorun en çok araştırmacı bulan, özellikle de geçmiş Sovyetler, Fransa ve Amerika'da hızla yayılan bir analiz oldu. Aslında bu metodun esasını V. Propp meşhur Masalların Morfolojisi adlı eseri ile 1928'de atmış oldu. Ancak onun bu yaklaşımı 30 yıl sonra rağbet gördü ve daha çok masal, mit, efsane ekseninde yaygınlık kazandı. Yapısal metodun folkloru kazandırdıklarını L. Honko'nun ifadeleri ile şöyle belirtmek mümkündür: "Yüzeysel olarak açıkça görülmeyen fakat anlatı metinleri arasında var olan benzerlik ve benzemezlik vardır. İki, metin, düzey olarak aynı motife sahip olmadığı hâlde yapısal olarak aynı olabilir. Üç, düzey fikri, halkbilimi tahlilcilerinin aşına olduğu bağlam, metin ve yapı; dilin asıl şekli, muhtevaya ait düzey ve bunların yanında yapı, farklı uygulamalar gerektiren tahlilin bölümleri olarak görünürler."¹⁴

Yapısal metotlar bir kural olarak metin bağlamlı araştırma yöntemleri olarak bilinmektedir. Yapısal-semantik metot herhangi bir bedîi eseri, özellikle anonim halk edebiyatı metnini oluşturan unsurları, bu unsurların birbiriyle karşılıklı ilişkilerini, onların metindeki yerini ve fonksiyonunu öğrenir. Yapısal-semantik metot, metni oluşturan unsurların diyakronikliğini ilmî açıdan tasdik eder, bedîi, estetik değer kazanmış unsurların oluşma ve gelişmesini öğrenir, onların değişik unsurlarının bütünle münasebetlerini açığa çıkarır. Şu hâlde, metnin (Meselâ, sihirli masalların) parçalarını oluşturan yapı, asıl (constructif) ve yardımcı (fakültatif) elemanların birbiriyle karşılıklı ilişkisinin toplamıdır. Ayrıca anlam taşıyan unsurlar her metnin keyfiyet değerini tayin etmektedir.¹⁵ Bu durumda, metnin kompozisyon terkiibini oluşturan yapıya şöyle bir açıklama getirmek mümkündür: "Yapı iç unsurlar arasındaki münase-

¹² Engelgard B.M., Formalnıy Metod v İstori Literaturı, Leningrad, 1927.

¹³ Bkz. Bayat F., "Folklorda Çağdaş Araştırma Metotlarının Bazı Yönleri Hakkında", Milli Folklor, sayı 57, 2003, s.26-27.

¹⁴ Honko L., "Halk Anlatısı Araştırma Metodları. Bu Metodların Durumu ve Geleceği", Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, Ankara, 2003, s.157.

¹⁵ Bayat F., Folklorda Çağdaş Araştırma Metodları, s.27.

sebetlerin toplamı olup, bütünü oluşturan unsurları şekillendirir. Demek, yapısal tahlil, anlam taşıyan unsurları ve onların dizilişini öğrenir.”¹⁶ Metnin (Meselâ sihirli masalın) yapısını oluşturan unsurların sayısı, hatta diziliş sırası değişse de yapı, esasen değişmez, aynı kalır. Değişmeyen bu yapı halk edebiyatı türünün (somut olarak masalın veya mitin) özelliğini korumuş olur.

Yapısalcıların bir kısmı C. Levi-Strauss yaklaşımından bir az uzaklaşarak daha çok metin ağırlıklı bir araştırma metodu geliştirdiler. Bunlara bazen W. Ong’un ifadesi ile metinciler de denilmektedir. Bu yapısalcılar (J. Greimas, T. Todorov, R. Barthes, Ph. Sollers, J. Derrida vb.) tarihsel ve psikolojik sürekliliğe önem vermez, yazılı ve sözden yazıya aktarılan metin arasında fark koymaz, bunun aksine zihnin dışındaki dünyaya ait nesnelere söylenen sözler arasında birebir ayniyet olduğunu savunurlar. Çözümleme metotları yalnız ve yalnız metinle sınırlı olan bu yapısalcılar metne en çok bağımsızlık tanımları ve metni tarihsel bağlamından koparmaları ile seçilmektedirler.

Son yıllarda kurgusökümcüler (deconstruction) adı ile bilinen araştırmacılar dilin mantığı hem evetlediğini hem de değiştirdiğini hatırlatmaktan zevk alırlar. Bu iddiayı kanıtlamak için de (mesela J. H. Miller) bir şiirdeki tüm imalar incelenecek olsa, şiirin kendi içinde tutarlı olmadığı sonucuna varacağını belirtirler.¹⁷

2.1.3. Psikanaliz Metodu

Psikanaliz ekolünün üyeleri (E. Fromm vb.) teorilerinin esasını oluşturan konseptlerin çoğunu psikanalizin kurucusu S. Freud’dan almışlardır. S. Freud’a göre rüya tabirinde olduğu gibi folklor irrasyonelizmde de tesadüfler ve mantıksızlık hüküm sürmektedir. Bu durumda, fertler özgürlük kazanmış oluyor.¹⁸ Psikanalitiklere göre rüya bireyin miti niteliğindedir. Freud’un yorumunda masaldaki kurt, yalnız kahramanı kısırlaştırmakla korku oluşturan “intikamcı ata” simgesine değil, hem de atanın önünde infantil (vücudun fiziksel ve psikolojik açıdan gelişmemesi) korku hissi geçiren ve herkes için umumî olan kolektif şuurun sembolik elemanı karakteri taşıyan “Edip kompleksine” çevrilmiştir.

E. Fromm psikanalitiklerin simgelerini aşağıdaki gibi listelemiştir: Çubuk, ağaç, şemsiye, bıçak, çekiç, uçak vs. erkek cinsel organını, mağara, şişe, kutu, kapı, mücevher kutusu, bahçe, çiçek vs. ise kadın cinsel organlarını temsil eder.¹⁹

¹⁶ Maranda P, Maranda Köngäs E., “Strukturme Modeli v Folklore”, Zarubejnie İssledovaniya po Semiotike Folkloru, Moskova, 1985, s.194.

¹⁷ Ong W.J., Sözlü ve Yazılı Kültür. Sözlün Teknolojileşmesi, İstanbul, 2003, s.198.

¹⁸ Zemlyanova L.M., Sovremennaya Amerikanskaya Folkloristika, Moskova, 1975, s.48.

¹⁹ Dorson R.M., Günümüz Folklor Kuramları, Ankara, 2006, s.42.

Psikanaliz ekolünün diğere bir kolunu S. Freud'un talebesi C. Jung oluşturmuştur. Jung'un ortaya atmış olduğu bu teoriye göre arketip, metnin mazmun yapısına göre değıl, şekline göre belirlenir. C. Jung, eserlerinde tekrar tekrar bu konuya dönerek belirtmekteydi: "Yine de hatalı bir görüşle karşılaşıyorum, güya arketip, metnin mazmunu ile belirlenir ve kendisinde şuur altı fikirleri tasavvur ettirir."²⁰ Arketip edebilikle ilgisi olmayan ve metnin dâhilî yapısının tek elemanı olup türeme fonksiyonuna sahip bir kategoridir. Bu iddia, sonradan C. Levi-Strauss ve diğere strüktüralistler tarafından halk edebiyatı ve antropoloji alanında kabul görerek daha da geliştirilmiştir. Ancak Freud ile Jung arasındaki bazı önemli farklar da var. Mesela, R. Dorson'un da yazdığı gibi Freud'da açık-saçık olan kadın-erkek, erkek organı-vajina gibi zıtlıklar Jung'da bilinç-bilinçaltı, yaşam-ölüm, tanrı-şeytan gibi metafizik terimlere çevrilmiştir.²¹

S. Freud'a ve kısmen de C. Jung'a dayanan psikanaliz ekolünün taraftarları, insan psikolojisine dayanmakla ikili karşılaşmaların nedenlerini açıklamayı amaç edinmişlerdi. Onlara göre herhangi bir halk edebiyatı metni insan psikolojisinin aynası niteliğindedir. Bu nedenle de psikanalistler metinde karşılaştıkları herhangi bir unsuru soyutlaştırıp simgeleştiriyorlar. Şunu da belirtelim ki, simgeleştirme yapısal-semiotik metodun en esas unsurlarından biridir. Psikanaliz araştırma metodunun en çok yayıldığı bölge batı ülkeleri, esasen de Fransa'dır.

2.1.4. Semiyotikler (Göstergebilimciler)

Bir dil kuramı olarak semyotik (göstergebilim) yaklaşımın tarihi hiç de yeni değildir. Zamanla dilciliğın diğere kuramları folklor ve genelde edebiyata tatbik edildiği gibi semyotik araştırma kuramları da halk edebiyatının bu veya diğere türüne uygulanmıştır. Semyotik metodun yardımı ile halk bilimcileri ve halk edebiyatçıları ayrı ayrı türlerin kökeninde yer alan arkaik metinleri ve ritüel-büyü merasimlerini yeniden canlandırabildiler. Böyle bir problemin veya problemlerin akademik veya ananevî metotla çözülmesi mümkün değildir.

Yapısal araştırma metodunun terkip kısmı ve daha üst basamağı olan yapısal-semiyotik tahlil son dönemlerde halk edebiyatı uzmanları tarafından başarıyla tatbik edilmektedir. Semiyotika (Yunanca "semeion" işaret demektir.) 19. yüzyılın sonlarına doğru oluşmuş işaretler ve işaretler sistemi hakkında bir ilimdir. Bu disiplinin kurucusu olarak Amerikan filozofu Ch. S. Peirce (1839-1914) ve İsveç filologu F. de Saussure (1857-1913) kabul edilmektedir. Bağimsız ilim dalı gibi çağdaş semiyotika 20. yy.'ın 50'li yıllarında dilciliğın, si-bernetikanın ve enformasyon teorisinin birleşmesi sonunda ortaya çıkmıştır.

²⁰ Jung C.G., "The Archetypes and the Collective Unconscious", Collective Works, Vol. 9, London, 1959, p.79.

²¹ Dorson R.M., age, s.50.

60'lı yıllarda dilciliğin bu teorik modellerinin halk edebiyatına tatbiki, bu alanda semiotik metodun oluşmasına neden oldu. 70'li yıllarda diğer alanlarda da semyotik yaklaşım başladı ve yapının invariantını açığa çıkarttı. Meselâ, bale dili, sirk dili, dram dili vs. ortaya çıktı.

Özellikle sonraki yıllarda metnin ferdi yönlerinin öğrenilmesine ağırlık verildi. Bu araştırma yöntemi ile metne sadece enformasyonun pasif aktarıcısı gibi değil, ayrıca enformasyonun jeneratörü gibi bakılmaya başlandı. Yapısal-semiyotik metodun tatbiki ile metnin veya ritüelin ilk varyantının oluşturulması o derece ustalıkla yapıldı ki önceki ilmî metotlar için bu mümkün sayılmazdı.

Eski kültürün varolma ve kültür unsurlarının çalışma mantığını koruyan arketipin çözülmesi için yapısal-semiyotik metot kendi kodlarını oluşturdu. Bu durumda halk biliminin, halk edebiyatının ve mitolojinin esas araştırma nesnesi kodlar olmuş oluyor.

Mitin, efsanenin, atasözlerinin kökeninde olan enformasyonun kodunu çözmek için semiyotik tahlil global karaktere sahip olan ikili karşılaştırmalardan yararlanır. Bu metotla çalışanların başlıca görevi ikili karşılaşmaları mediatör (taşıyıcı) aracılığı ile halletmek, onların nedenlerini açıklığa kavuşturmak.

Semiyotikler için yapı, metnin gözle görülemeyen çok derin katmanını oluşturmaktadır. Onu sıradan bir tahlille görmek mümkün değildir, yapıyı yalnız kodların aracılığı ile ortaya çıkartmak gerekir. Şunu da belirtelim ki, semiyotik tahlil özellikle son dönemlerde değişik alt yapılardan oluşmaktadır ki, bu da halk edebiyatını daha derinden öğrenmeye imkân vermiş olur. Meselâ J. Demers vb. da dediği gibi sosio-semiyotika herhangi bir türde sosyal kategoriyi, sosyal tabakaları, onların oluşma ve gelişme derecelerini araştırır. Şu hâlde sosyal-psikolojik kodlardan, meselâ açlık-tokluk, fakirlik-zenginlik, ihtiyaç-bolluk vs. yararlanır.

Kültür-semiyotika halk edebiyatında eski ve umumî kültür tabakalarını arayıp bulmaya çalışır, her bir türü kültür sisteminde araştırır.

Etno-semiyotika folklor metninden yola çıkarak etnik problemleri ortaya koyar.²² Bu araştırmacılara göre halkın yaşamı, mücadelesi, dünya görüşleri bedî metne yansımıştır. Her halde semiyotikler metin ağırlıklı bir çözümleme başlatmış olsalar da kontekse de gerekli önemi vermeğe çalışmışlardır.

²² Demers J., Ganvin L., Cambrou M., "Quand le Contes se constitue en objet (s)", Litterature, Nu: 45, Paris, 1982, p.84.

2.1.5. Modern Metotlar

Sözlü metinlerin psikodimiği üzerinde çalışanlar (E. A. Havelock, Berkley Peabody vb.) genelde sözlü kültürün iç yapısını bağlamdan dışarıda öğrenmezler. O nedenle anlatıcı ve dinleyici ilişkisi, gelenek ve yeniden oluşturma bu metodun uzmanları tarafından bir arada yürütülmüştür.

Halk edebiyatı için sözlü kompozisyon (formeller hakkındaki) teorisi de önem taşımaktadır. 20. yüzyılın en önemli halk bilimi kuramlarından birisi olan sözlü kompozisyon teorisi (Oral-Formulaic Theory) ortaya atıldığı ilk günden bu yana, büyük bir gelişme kaydederek bugünkü halk bilimi çalışmalarında önemli bir konuma sahip olmuştur. Bu teorinin ortaya çıkışında en önemli etken yine halk bilimi alanındaki çalışmaların ortaya çıkardığı bir sonuçtur. Bu teori, Homer'in Odyseia ve İlyada adlı eserlerinin sözlü kültür ortamında ortaya çıkıp çıkmadığı meselesinden hareketle ilk olarak Milman Parry ve onun öğrencisi ve asistanı olan Albert B. Lord tarafından ortaya atılmıştır. Aslında bu ekolü oluşturan Harvard Üniversitesinin profesörleri A. B. Lord ve C. H. Whitman'dır.

1930'lu yıllarda A. B. Lord, Sırp destanlarını araştırırken ilk kez formellere dikkat çekmiştir. Daha doğrusu teoriyi destanlar üzerinde uygulamıştır. Buna göre, sözlü kompozisyon teorisine veya formel ekole Parry ve Lord ekolü de denmektedir. Epik formel veya bazen denildiği gibi epik klişe her bir eserin kompozisyon unsuru olup poetik yapının mikro ve makro elemanını oluşturmaktadır. Bu eleman epik şiirin ritmik aletleri rolünü üstlenmektedir. Epik formel, epik gramerin elemanıdır. Bu, tıpkı bir fiille ifade edilen yüklem çevresinde birkaç gramer unsurlarının yer almasına benzemektedir.²³ Epik şiirin yapılmasını bir çocuğun dilin gramer formellerini tekrarlamakla öğrenmesine de benzetmektedirler. Kısacası halk edebiyatının bütün türleri, özellikle destanlar, masallar, maniler, türküler, tekerlemeler, atasözleri epik gramerin özeğini oluşturan hazır epik formellerin bu veya başka şekilde tekrarlanması ile yapılmıştır. Kısacası bu metoda göre metnini oluştuğu an icra anıdır.

Folklor materyallerinin incelenmesinde yine de verimli metot olarak metin, doku ve icra ortamını esas alan metot önem taşımaktadır. Bugün gelinen nokta halkbilimcilerin bu üçayaklı inceleme yönteminin daha başarılı olduğunu kanıtlamaktadır.

Folklor formları(text)

Yapısı(texture)

Çevre(context)

²³ Zemlyanova L.M., age., s.142.

O nedenle Alan Dundes'in teklif ettiği üçlü tahlil sistemi ki bunlar doku (texture), metin (text) ve onun çevre ve şartları (context), yani bağlamdan oluşan bir araştırmaya celp edilmesi imkansız gibi gözüktür. Nitekim "Bir halk bilgisi türünün sadece bunlardan birinin temele alınarak tarif edilmesi mümkün değildir. Bir tür, ideal olarak bu üç seviyenin hepsinin göz önüne alınması ile tarif edilmelidir."²⁴ Doku dildir veya dile bağlı üslup, şişirtme, teşbih, epitet (sıfat) aliterasyon, kafiye, redif vs.dir. Sovyetler döneminde folklorun poetikası adı altında yapılan araştırmalar metnin dokusunu hedef aldığından doku incelemesine en iyi örnek olabilir. Doku milli özellikleri kendinde barındıran ve dilin en çor tercümeyle gelen kısımlarıdır. Bunların üzerine folklor metinlerinde mevcut olan realileri de ilave edersek dokunun bir dilden diğer dile aktarılmasının kolay olmadığı anlaşılır. Ancak doku gösteriye dayalı metinlerde, mesela halk oyunlarında, danslarda, müzikte, mimikte vb. farklı bir özellik sergiler. Buradaki doku dile dayalı fenomenleri değil, göze dayalı unsurları kapsar.

Metin ki, folklorun en bilinen ve üzerinde en çok durulan kesimidir, dokudan ayrı bir biçimde incelendiğinde çıplak kalır. A. Dundes bu durumu şöyle değerlendirmiştir: "Halk bilimcilerin çoğunun çalışması metinle ilgilidir. Doku, dilbilimcilerin ilgisine bırakılırken, incelemenin üçüncü seviyesini oluşturan şartlar ve çevre (context) hemen hemen tamamen göz ardı edilmiştir."²⁵

Konteks metnin erseye gelmesinde önemli rol oynayan sosyal çevredir. Metnin dokusu, varyantlaşması, muhtevanın ustalıkla kaydırılması kontekste ilgilidir. Bağlısız metnin anlaşılmasının imkansız olacağı neredeyse kanıtlanmış gibidir. Öyle ki bazı folklor türlerinin yaygın olması da bölgenin sosyo-ekonomik yapısı ile bağlantılıdır. Mesela Karadeniz sahili yerlerde fıkraların yoğunluğu, Çukurova ve Sivas'ta aşıklık geleneğinin ağır basması yörenin sosyo-ekonomik, kültürel ve tarihi özellikleri ile birebir alakalıdır. Ancak bu hiç de diğer folklor türlerinin o yörelerde olmaması anlamına gelmez. Genel olarak metnin oluşmasını sağlayan konteksin başında söyleyenle dinleyenin birebir iletişimi gelmektedir.

Ancak anlatıcının kimliği, sosyal durumu, psikolojisi, eğitim düzeyi de etkileyici çevre faktörlerindedir. Bağlamın belirleyici olması bir de onun toplumun sosyo-ekonomik yapısını, ortamı, bölgesel tarihi, demografiyi, kültür coğrafyasını ki, etkileşim ve gruplar arası değişimleri göz önünde bulundurur, ortaya çıkarmakta da kendini gösterir. Ayrıca her hangi bir türün varyantlaşması da kontekste bağlantılıdır. Çok sayıda muradına erişmeyen dilber masalının varyantlaşması yöresel, kişisel, eğitimsel kriterlerle ilintilidir. Özellikle bu konuda fıkralar daha aktiftir. Nitekim kontekste baş veren değişiklik metnin var-

²⁴ Dundes A., "Doku, Metin ve Konteks", Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, Ankara, 2003, s.70.

²⁵ Dundes A., age., s.72.

yantlaşmasına sebep olduğu gibi dokuyu da büyük ölçüde etkilemektedir. O hâlde tür bu üç ayaklı folklor ünitesinin toplamıdır, denilebilir.

2.1.6. Metotların Tenkidi

Şunu özellikle bilmek gerekir ki Batıda ortaya çıkan bütün yeni metotlar metnin doğasına veya en azından metni oluşturan icra ortamının yapısına göre kurgulanmıştır. Yaşamı, kültürü, psikolojisi ve hayat dinamiği farklı olan Türklerin sözlü kültür malzemelerini hem olduğu sosyal çevre hem de metnin kendisi farklıdır. O hâlde farklı bir dünya görüşünün farklı metodunu kayıtsız şartsız uygulamanın sakıncaları da hesaba katılmalıdır.

Modern metotların başında gelen formalistler, özellikle de Rus formalistleri şiir eleştirisinde şiirin “ileti”si, “kaynağı”, “tarihi” ya da yazarın yaşamıyla ilgili her türlü kaygıyı dışta bırakırlar, şiire öne çıkarılmış dil olarak bakarlar. Bu metin ağırlıklı metotlar sözlü zihniyetten (bağlamli) metinsel zihniyete (bağsamsız) geçiş olarak değerlendirilmelidir. Nitekim “sözlü anlatıma kıyasla metinler, tek başlarına özerk olsalar da hiçbir metin, metin dışı unsurlar olmadan tek başına bağımsız kalmaz. Her metin, bir ön metin (pretext) üzerine kurulur.”²⁶ Aslında her yeni metnin şekillenmesi veya oluşması daha önceki gelenek üzerinde boy atmakta ve kesinlikle var olan eski metinden tam bağımsız bir metin oluşturmamaktadır. O hâlde metne ayrı bir fenomen olarak bakan formalistler ve onları izleyen yapısalcılarının en büyük hataları da burada aranmalıdır.

Yapısalcılık veya Propp metodu hep yazıya-metne bağılı düşünce biçimini öne çıkarmıştır. Oysa metin, sözlü kültürün bin yıllar boyu oluşturduğu zihni yapıyı değiştirmekte, insanı iç dünyasından uzaklaştırmaktadır. Bu metot (ki buna yeni eleştiri metodu da denilmektedir.) her “metinsel sanatın bağımsız, özerk bir yapıt olduğunu ısrarla öne sürmüştür.”²⁷

Sözlü kültürde ozan veya anlatıcı canlı icra ortamında karşısındaki dinleyici topluluğu ile iletişim halinde olduğu için sanatının oluşmasını sağlamaktadır. O nedenle şiir veya düz anlatı söylendiği bağlamdan koparılamaz. Oysa yapısalcılar ve daha çok metinciler bunu her zaman göz önünden kaçırmışlardır.

Ancak şunu da söylemek lazımdır ki yapısal metot uzmanları içinde 1970’lerde C. Levi-Strauss’un geliştirdiği yapısal çözümleme yaklaşımı daha çok sözlü anlatıya odaklanması ile seçilmektedir. Ancak W. Ong’un da tespiti-ne göre²⁸ Levi-Strauss sözlü anlatıyı yazılı anlatımın olay örgüsüne göre değil, soyut ikili yapılara göre bölerek yazı ve matbaa kaynaklı ön yargılardan kısmen arındırmıştır. Ancak her ne kadar yapısal çözümleme ileri bir düzeyde

²⁶ Ong W.J., age., s.190.

²⁷ Ong W.J., age., s.188.

²⁸ Ong W.J., age., s.192.

analiz yapmış olsa da anlatıyı anlatı yapan öğeler dışarı itilmiş, sözlü kültürün esas parçaları bilgi yüklü kalıplaşmış deyişler, anlatıcının konuyu sık sık dağıtması, yapının bazen çökmesi vb. etmenler açıklanamamış kalmıştır.

Özellikle eski Sovyet folklor ilminde geniş yayılmış semiyotik – göstergebilim veya yapısal göstergebilim metodu uzmanları ki, buraya kurgusökümcülük (deconstruction) metodunu da almak olur, sözlü alt katmanlarıyla metinlerin nasıl bir ilişki içinde olduğunu önemsemeden özgü metinler üzerinde durmaktadırlar. Yazıya aktarılmış folklor metinlerinin sözlü kültür ortamından kopmadığı bu metinlerin birer yazılı metin örneği olmayıp sözlü anlatının yazı varyantı olduğu bu metot uzmanlarının dikkat merkezinde olmamıştır.

Bütün teorik alt yapı yazılı metin kurgusu bağlamında ele alınmıştır ki bu da folklorun anlam ve amacını dışlamakla sonuçlanmıştır. Bütün bu inceleme metotları genelde metin ağırlıklı olduklarından ferdi yanlışlıkların yanı sıra umum birleştirici noktaları da çoktur. Metin ağırlıklı bütün araştırmaların en büyük eksikliği metni oluşturan dokunun (yapının) ve en önemlisi de bağlamın göz ardı edilmesidir. Oysa metni poetikleştiren, estetik güzelliği oluşturan dokusuz ve de metnin biçimlenmesini şartlandıran çevre olmadan anlamak mümkün gibi gözüküyor. Arketipi öğrenmekle halkbiliminde ileriye doğru bir adım atan psikanaliz ekolünün zararlı yönlerinden biri de her bir metni şuuraltı olaylarının işareti gibi görmesidir.

Sözlü kültür anlatıcısı bir yazardan bellekçi, taklitçi, kümeleyici, tekrarcı, bol sözlü, gelenekçi, insancıl, sıcak ve katılımcıdır. Bir ikinci husus W. Ong'un da belirttiği gibi yazar yazarken okur yanında değildir, okur da okurken yazar yanında değildir, oysa sözlü iletişimde konuşan ve dinleyici aynı anda karşı karşıyadır.²⁹

2.2. TÜR KAVRAMI VE FOLKLORDA TÜR

Sözlü kültür kendi iç yapısı, icra ortamı, ifa tarzı, söyleyicisi ve dinleyicisi ile bir bütünlük oluşturmakta ve kültürün diğer nevelerinden farklılık göstermektedir. Sözlü kültüre en yakın olan yazılı edebiyat dahi estetik tarafları, yapısı ve amacı ile folklor adlandırılan disiplinden ayrılmakta kendi sanat dünyasını oluşturmaktadır. Aslına bakılırsa tür kavramı yazılı edebiyat için karakteristiktir. Ancak halk edebiyatı metinlerini tür adı altında ayırmak gelenek halini almıştır. O bakımdan yazılı edebiyatın tür anlayışı birçok hâlde folklorun tür anlayışını bütünüyle karşılamaz. Ayrıca Türk kültüründe divan edebiyatı hiçbir şekilde halk edebiyatına yakın olmamış, konusu, muhtevası, üslubu ile farklı bir edebi hadise olmuştur. Yazılı edebiyatla sözlü kültürün özelliklerine dikkat veren V. Propp bir zamanlar folklorda tür kavramını yaklaşık dört özelliğine

²⁹ Ong W.J., age., s.200.

göre tasnif etmeği önermiştir.³⁰ Bunlar özel poetik sistem, sosyal ortam veya maışet alakası, icra ortamı ve şekli, musikiyle ilişkisi, şeklidir. V. Propp, kendisi bu dört özellikten daha çok türlerin ortaya çıkmasında sosyal yaşama ve icra şekline önem vermiştir. Propp'a göre her bir folklor metninin esas hususiyetini tayin etmek, seçici veya tayin edici hususiyetin kalıcı veya geçici oluşunu bilmek her ne kadar önemliyse, bazı hususiyetin açık ve şerh oluşıuna dikkat vermemek türlerin belirlenmesinde başlıca prensiplerdendir.

Bütün bunlar dikkate alındığında folklor türlerinin ritüelle bağlı olan ve ritüelle alakasını kaybetmiş veya alakası olmayan şekilde toparlamak mümkündür. Tarihî terakkiyat, millî özellik, teknolojik gelişim türün belirlenmesini ve statik bir biçimde algılanmasını imkânsız kılmaktadır. Yani yapıcı bir tür tarifi sunmak olanaksızdır. Ancak her bir tür tipolojik özellikleri kendinde barındıran tarihe bağlanmış ve günümüze kadar devam ede gelmiş metin tipidir. O hâlde tür kavramı daha çok metnin formalistik taraflarını kapsamaktadır. Edebi türler zamanla yaşlanıp ifadan çıktığı gibi bazıları da yeni oluşum sergilemektedirler. Mesela, memorat türü aslında mitolojik anlatıların günümüze yansımış şekli olup bir şekillenme ve biçimlenme süreci yaşamaktadır.

Yaygın bir görüşe göre tür, gelenek hâline gelmiş bir sunum şeklidir.³¹ Ancak ister Avrupa ister Rus isterse de doğulu araştırmacılar bugüne kadar türün bir kategori olarak tam neyi ifade ettiğini ortaya koyamamışlardır. Yazılan bu kadar çok makale ve kitaplara rağmen³² türün belirleyici özellikleri, özellikle folklor metinleri için o kadar da kolay değildir. 18. yy. klazim döneminde tür konusu araştırmacıların dikkat merkezinde olmuş, araştırmacılar bu belirleyici unsuru çeşitli biçimlerde ele almışlardır. Ancak türün tam tarifi yapılamasa da hissi olarak bir masalın efsaneden, bir atasözünün maniden bir menkıbenin mitten, bir türkünün aşık şiirinden farkı her zaman için belli olmuştur. Ayrıca bu türlerin zamanla alt tür kategorisi de ortaya çıkmıştır. Örneğin hayvan masalları, çocuk masalları, peri masalları vs.

Meşhur bir deyime göre bütün türler veya geleneksel kültürde mevcut olan metinler aynı bir dünyayı tasvir eder.³³ Tür belli bir tarihi zamanda halk edebiyatını yaratan halkın yaşamını ve dünya görüşünü yansıtır. "Her tür bağımsız şekilde dünyayı görmenin özel biçimidir."³⁴ Türler birbirinden bedii üslubuna, diline, poetik sistemine, ifade şekline göre farklılaşır. Mesela lirik şiirler, ağıtlar ve türküler hisli heyecanlı dünyayı, merasim veya gelenek toplumun ritüel

³⁰ Propp V.Y., Folklor i Deystvitelnost, Moskova, 1976, s.34-45.

³¹ Bauman R., "Tür", Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, Ankara, 2003, s.61.

³² Tür hakkında bkz. Lihaçev D.S., Poetika Drevnerusskoy Literaturı, Moskova, 1979.

³³ Levinton G.A., "Zameçaniya k Probleme "Literatura i Folklor", Trudi po Znakovim Sistemam, T.7, Tartu, 1975, s.77.

³⁴ Zemtovskiy İ.İ., "Predstavlenie o Tselostnosti Folkloronogo Janra kak Obyekt Rekonstruktsi İkak Metod", Folklor Etnografiya, Leningrad, 1990, s.206.

dünyasını, destan, efsane ve masallar tahkiye dünyasını, tarihî hafızayı, atasözleri, darbül masallar ise dünyayı algılamayı temsil etmektedir.

Folklor malzemelerinin sınıflandırılmasında, arşivlendirilmesinde ve nihayet araştırılmasında olmazsa olmazlardan biri olan tür kavramı sözlü metinden müziğe, geleneksel inançlardan bazı pratik sağaltma uygulamalarına, alternatif tıbbaya kadar genişletilmiştir. Tarihi gelişim süreci tür kavramının genişlemesine neden olmuş, metnin estetik karakteri, estetik inceliği bütün zamanlarda değişmez olarak kalmıştır. O hâlde tür, genel olarak bütün edebi eserlerin, özel olarak da folklorun kimlik meselesidir, denilebilir.

Folklorda bir türün belirleyici özelliklerinin başında muhteva, fonksiyon, şekil, icra ortamı vs. gelmektedir. Ayrıca tür kavramı söyleyicinin sorunlarını, dinleyicilerin de algılamalarını belirleyen nesnelere dir. Kısaca söylemek gerekirse tür, anlatanla dinleyen, gösterenle seyirci arasındaki mutabakattır. Ancak bazı türlerin belirlenmesi beraberinde başka kriterler de getirir. Nitekim masalı belirleyen tür özellikleri ile halk hikayesi adlandırdığımız aşk destanlarının, atasözlerinin, bilmecelerin veya tekerlemelerin aynı tutulması neredeyse imkansızdır. Şöyle ki 19. yy folklorcuları için tür eski kültürün bir kalıntısı olup, arşiv malzemeleridirler. Oysa çağdaş yaklaşıma göre tür, daha önceki var olan folklorik metinlerin veya düşüncenin transformasyonudur. Değişim ve dönüşümdür ki belli bir kriter dahilinde sınıflandırmaya tabii tutulmuştur. Formalistler olarak tanımlanan Prag mektebinin ve onun bir devamı olan Propp mektebinin türe yaklaşımı ile 1960'lardan sonra hızlı bir şekilde gelişen yapısalcıların tür anlayışları şekil olarak büyük farklılık göstermese de konum olarak değişiklik gösterdi.

Türün belirleyici unsurları arasında sosyo-kültürel değişim ve dönüşüm, ritüel-kült ilişkisi, gelenek, milli özümseme, söyleyici-dinleyici alakası vs. gelmektedir. Sosyal antropolojinin gelişmesi ve konuşmanın etnografyasının ortaya çıkması sonucunda aynı dili konuşan toplumlarda türün kültürel bir sistem olma arayışları başlatılmış oldu. Çağdaş bilimin türe yüklediği anlamı R. Bauman şöyle özetlemiştir: "...yeni tür konsepti 1) iletişimsel ürün/sunum ve kabulü düzenleyen karşılıklı münasebetlerin boyutlarını önemseyerek bütün sisteme tesir eden/sistemik; 2) esnek ve düzenlenebilir yönelimli araştırma çatıları olarak türlere bakan açık uçlu ve 3) sosyal hayatın idaresinde mantıki olarak sonuca varan uygulamaya odaklanan uygulama merkezli eğilim göstermektedir."³⁵

Türün ne olduğu sorusu genelde folklorun ne olduğu sorusunun cevabıdır. Büyük anlayışlar küçük kavramlarda saklıdır kuralı icabı türün tarifini vermek oldukça önemlidir. Ancak burada halkbilimcilerin türe yükledikleri anlamla

³⁵ Bauman R., age, s.64.

anlatıcıların tür kavramı arasındaki farkı da göstermek gerekir. Nitekim âşıkların aşk destanlarına masal dedikleri, bazı anlatıcıların ise masala efsane dediği, deyimî atasözü olarak takdim ettiği de bilinmektedir. O hâlde gerçek tür tarifi bilim adamlarının kafalarındaki kategori mi, halkın anladığı kategori midir, sorusu da çözülmelidir. Ayrıca mit, efsane, rivayet, masal arasında o kadar çok benzerlik vardır ki bunları saf şekilde birbirinden ayırmak imkansızdır. O hâlde yerel bir grubun, sosyal bakımdan farklı bir grubun veya bir toplumun konuşma ve iletişim aracı olan tür, bilim adamlarının tür kriterlerine uymayabilir. Ayrıca kayda değer bir önemli mesele de türlerin eş zamanlı mevcut olmaları, bir türün gelişme veya evrim sonucunda başka bir türe dönüşmemesi meselesidir. Dolayısıyla sosyo-kültürel değişim ve dönüşüm, türlerin birbirine geçişini değil, kültür katmanlaşmasını göz önünde tutmaktadır. Sosyo-ekonomik ve coğrafi yapılar değiştikçe türlerden bazıları daha da yaygınlaşır bir başkası kullanılmaz olur veya az kullanılır. Mesela Türkiye’de bugün kahramanlık destanları hemen hemen icra edilmemekte ve yenileri de üretilmemektedir. Oysa Altay-Sayan ve Yakut Türklerinde kahramanlık destanları işlevselliklerini korumaktadır.

Geleneksel türlerin yavaş yavaş ortadan çıktığı bir zamanda folklor kendi varlığını korumak için yeni yeni alanlar bulur. Mesela gittikçe artan çizgi filmlerinde, sinemada, medyada, televizyonda, reklamcılıkta vb. çağdaş dünyanın görsel iletişim araçlarında yeni folklor türleri oluşmakta veya oluşturulmaktadır. Özellikle Avrupa’da ki, geleneksel anlamda folklor artık tarihe karışmıştır, arşive verilmiş antik malzemelerdir, yeni ürünlere malzeme olan folklor türleri işlenilmektedir. Rus folklorcusu K. Çistov’un tespit ettiği gibi tür yeniden oluşum kurallarının bir sistemidir.

Türk folkloru paradigmasında eski mitlerin yeni memorat türünde bir yaşam mücadelesi verdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca bazı türlerin belirleyici kriterleri diğerleri için belirleyici olmayabilir. Mesela mit inanılan kutsal anlatılardır. Oysa masal kutsal olmayan ve kutsallığına inanılmayan bir türdür. İnanılabilirlik veya yalan kategorisini veya kriterini türkü ile atasözü bağlamında değerlendirmek olmaz. Ancak muhteva, üslup, metin, icra formları, dil vs. her zaman için türün ortak belirleyici paydası olmuştur.

Nitekim ağıtların icra ortamı, aynı yapıyı maninin icra ortamına göre farklıdır ve tür farkı da bu icra ortamına göredir. Veya icra ortamı işe yaramadığında devreye muhteva, metin, üslup, şekil özellikleri girebilir. Mesela atasözlerini deyimlerden ayırmak için dil ve üslup önemli bir etken olarak dikkate alınır. Kısacası, folklorda türü belirleyen etmenlerin kompleks halinde ele alınması ile tür kavramı gerçeklik kazanmış olur.

Sonuç olarak türün dış belirtilerini gösteren sözlü kültür, nesilden nesle sözlü olarak ötürülmesi, halkın malı olması, kolektif şuur göstergesi olması vs.

yalnız dış unsurlar olarak değerlendirilebilir. Asıl olan türleri araştırmada konteksin, metnin ve dokunun bir arada götürülmüş anlamıdır ki bu da her bir türün iç yapısını oluştırmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. TÜRK KÜLTÜRÜNDE ALKIŞLAR VE KARGIŞLAR

Türk sözlü edebiyatının en eski ve mitolojik ağırlıklı türlerinden biri de alkış ve kargışlardır. Millî düşünce ve haysiyetimizin en açık ve belirgin göstergesi olan alkış ve kargışlar insanoğlunun var oldukça var olacağı türlerden biridir. Öyle ki alkış ve kargışlar zamanla değişim ve dönüşüm yaşasa da anlam ve işlev bakımından değişmemiştir.

Türk Halk Edebiyatının ritüellere dayalı alkış ve kargışları onu söyleyenlerin düşüncesine göre sihri güce sahip en küçük türlerden biridir. Alkış ve kargışlar sözün sihri gücüne inamla bağlı eski insanların düşünce ve fiillerinin sonucunda ortaya çıkmıştır. İnsanın doğa olaylarına sihri sözler aracılığı ile tesir göstereceği çok eskilerden malum idi. Eski tasavvurlara göre iyi söz insanlara mutluluk, sağlık, uğur getirdiği gibi, kötü söz de onlara uğursuzluk, kötülük getirebilirdi. Bütün bu inanç paradigmasında insanların sihri sözün gücüne inamı şekillenmeğe başladı ki bu da iki tür isteğin, iki tür sözün varlığına inancı oluşturdu: bunlardan biri alkış olup iyiliği istemek, diğeri de kargış olup kötülüğü dilemektir.

Büyük ihtimalle eski çağlarda alkış ve kargışlar ritüel içerikli olmuş, bu tür sihri sözler ayinlerin terkip kısmını oluşturmuştur. Aslına bakılırsa daha arkaik çağlarda folklor türleri sanat gayesinden, estetik düşünceden ziyade sihri-pratik anlam taşımıştır. Alkış ve kargışları söyleyenlerin de amacı estetik düşünce olmamış, sihri-pratik işlevli olmuştur. Nitekim bazı folklor abidelerinde bunların izlerine rastlamak mümkündür. Mesela Dede Korkut Kitabı'nda Bayındır Han'ın toy merasiminde beylerin ellerini göklere kaldırıp Tanrı'dan Baybüre'ye kız istemeleri ve ozanın "ol zamanda beğlerin alkışı alkış, kargışı kargış idi" demesi merasim icra ortamında söylenen alkış ve kargışlardan haber verir. Tıpkı mit gibi eski insanlar alkış ve kargışın tesir gücüne inanmış, niyazların Tanrı tarafında kabul olunacağını düşündükleri gibi haksızlıklar sonucunda yapılan kargışların da yerine geçeceğine inanmışlardır. Bu durum İslamiyet'in kabulünden sonra da devam etmiş, derviş menkıbelerinde geniş şekilde kullanılmıştır. Tıpkı Korkut Ata gibi hakka ermiş kişinin alkışı alkış, kargışı da kargıştır.

Övme, kutlama, takdis, sena, dua, hayır duâ, alkış, şereflendirmek, iyi dilekler dilemek, iyilik arzulamak gibi manalara gelen alkış kelimesi eski ve orta Türkçede mevcut olan **al** köküne bağlıdır. Çok sayıda anlamları olan **al** kökü -ki eki alarak **alkı** şeklinde fiilin istek, kısmen de emir kipini oluşturmuştur. Bu kök gövdenin sonuna -aş veya -iş isim yapım eki eklenerek ortaya **al+kı+ış>alkış** sözü çıkmıştır. Kargış, kötü dua, beddua, kavga, hakaret, lânet-

leme manalarında olan **kargış** kelimesi de bu yolla oluşmuştur. Eski Türkçede kötölemek, kötülük dilemek, kir, pislik anlamında olan **kir** köküne -ga/ka eki ilave etmekle yamanla, kötülük iste anlamlı fiil oluşmuştur. Bu kökten birbirine lânet etmek, kavga elemek, karışmak anlamında **kargaş** fiili türemiştir. Bu gövdenin sonuna iş, vazife, görev, çalışma, uğraşma, meşgul olma hareket, iş, olay anlamlı -iş eki ilave edilmiş, ortaya **kir+ga+iş>kargış** kelimesi çıkmıştır.

Sosyal hayatın hemen hemen bütün sahalarında kullanılan alkışlar zamanla ritüel karakterini kaybetmiş ve birer folklor türüne çevrilmiştir. Bunu alkış ve kargışlarımızı ilk yazıya alan Kaşgarlı Mahmut'un Divanü Lugatı't Türk eserinden de görmekteyiz. Kaşgarlı, Divanda beş alkış, dört de kargış örneği sunmuştur.³⁶ Divandan da görüldüğü kadarıyla alkış ve kargışlarımız 11. yy. kadar ritüel temelini kaybetmiş durumdadır. Ne yazık ki alkış ve kargışların yapısı, ifa ortamı, sosyal kökenleri, milli-psikolojik kaynağı, edebi estetik sanatı araştırma mevzusu olmamıştır. Ancak hemen her yerde rastlanılan alkış ve kargışlar Türk folklor düşüncesinin en zengin ve işlek türlerinden biridir. Buna bakmaksızın alkış ve kargışlar özel durumlarda söylendiğinden, sınırlı kullanım alanına sahiptir. Ancak bazı halkbilimciler alkış ve kargışları konuşmayı süsleyici, duyguları belirtici, anlatımı güçlendirici dil öğeleri olarak görmüş, onları sanat asarları olarak kabul etseler de halk edebiyatının bir türü olarak görmemişlerdir.³⁷

Yalnız S. Kataş³⁸ bir makalesinde alkışların tasnifini vermeğe çalışmıştır. Ona göre alkışlar 1) değişik kültler aracılığı ile söylenir, 2) bazı iş bölümünde (av, sanatkarlık vb.) söylenen alkışlar, 3) aile-maişet konulu alkışlardan ibarettir. Ancak zamanla kült karakterli alkışlar ve kargışlar unutulmuş, ağırlık güncel sosyal hayatla ilgili alkış ve kargışların üzerine aktarılmıştır. Şunu söylemek gerekir ki alkış ve kargışların özel söyleyici tipi yoktur. Genelde her kes, özelde yaşlı insanlar tarafından söylenen alkış ve kargışlar birbirine ters kutuplarda olsalar da işlektirler. Yaşlı insanların alkış veya kargış söylemesi kabile dönemlerinde aksakal kurumunun faaliyeti ile ilgilidir. Nitekim Dede Korkut Kitabı'nda da yum/yom adı ile bilinen alkışları Oğuzların bilicisi, bilgini Korkut Ata yerine getirmektedir. Korkut Ata'nın olayların bitişinde toplanan insanların önünde alkış söylemesi alkışın ritüel içeriğinden haber vermektedir. Ayrıca bugün de ibadet ehli olan kişilerin, yetim çocukların, ihtiyarların, günahsız küçük çocukların ve Allah'a yakın olarak bilinen insanların yaptığı alkışların daha makbul olduğuna inanılarak bunlardan dua istenir. Zamanla bu eski inanış İslam dini ile de pekişmiştir.

³⁶ Kaşgarlı M., Divanü Lugat-it-Türk Tercümesi, C. 1, Ankara, 1998, s.53, 66, 79, 461; Kaşgarlı M., Divanü Lugat-it-Türk Tercümesi, C. 3, Ankara, 1999, s.87, 159, 211, 288.

³⁷ Boratav P.N., 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul, 1978, s.136-144.

³⁸ Kataş S.S., "Alkış Sos (Blagopojelaniya) – Drevniy Janr Altayskogo Folklor", Ulagaşevskie Çteniya, vip.1, Gorno-Altaysk, 1979, s.63-77.

Güncel hayatla sıkı bir şekilde bağlantılı olan alkış ve kargışlar zaman, sosyal durum, yaşam standartları açısından değişmekte dini ve inançsal bir katmanlaşma göstermektedir. Nitekim İslamiyet'in kabulü ile dilimize giren alkış ve kargış biçimleri orta çağ düşüncesinin değişmesi ile de yenilenmiştir. O bakımdan alkışların bir bakıma dini bir hüviyet göstermesi doğal karşılanmalıdır. Mesela "Allah sevdiğine kavuşasın", "Allah işini rast getire seni zengin ede" gibi alkışlar buna örnek olabilir. Özellikle Allah adı ile başlayan alkışların ve de kargışların sayı çoktur. Buradan Allah'ın hem alkışta hem de kargışta hatırlanması ile her şeyin Yüce Yaratan adına bağlandığı vurgulanmak istenmiştir. Ayrıca alkış ve kargışlar toplumun değer yargılarını, dünya görüşünü, millî karakterini ve psikolojisini yansıtmaktadır.

Alkış ve kargışların özel söyleyicisi yoktur. Nitekim ihtiyar insanlardan ana babaya, çocuklardan Allah'a yakın olan insanlara kadar her kesin alkış ve kargış söyleyebildiği tespit edilmiştir. Ancak oranlamaya göre cinsiyet bağlamında kargışları daha çok kadınlar söylemektedir.

Alkışlar bir toplumda, iyiliğe, hayra teşvik unsurudur ki, bu da alkışların hâlen de ritüelistik kaynağını tamamı ile kaybetmediğini gösterir. Alkışlar toplumun istek ve beklentilerinin dini bir içerik kazanmış varyantı niteliğindedir. Oysa kargışlar haksızlığa uğrayanların haklarını aramak için Allah'a başvurdukları birer dilekçe niteliği taşırlar. Bu psikolojik özellik bizim toplumumuzda daima varola gelmiştir.

Bazı hallerde duaları alkışlardan, bedduaları da kargıştan farklılaştırma çabaları olmuşsa da aslında bunların aynı olduğu sadece İslamiyet'in kabulünden sonra alkışlara dua, kargışlara da beddua denilmesi yaygınlaşmıştır. Bazı Osmanlı kurumlarında alkışlara salavat denildiği de görülmüştür. Mesela bazı yeniçeri törenlerinde, güreş geleneğinde yapılan gülbank ve salavatlar buna örnek olabilir.

Her gün çeşitli sebeplerden dolayı kullanılan alkışlara sofr duaları dahildir. Sofra duaları da eskiden sofr alkışları olarak bilinmekteydi. Bu duaların Türkçe okunması özellikle Alevi-Bektaşî geleneğinde çok gelişmiştir. Gülbank olarak bilinen Alevi-Bektaşî sofr alkışları edebi estetik güzelliği ile seçilmektedir. Tasavvufî alkış şekli olan gülbankların alkıştan başka bir şey olmaması kaydedilmelidir. Dolayısıyla sofr alkışları genel bir karakter taşımaktadır. Böylece sofr alkışlarının sonunda *Amin* denilmektedir. Diğer alkışlar çoğu kez bireysel karakter arz ettiğinden kısa cümlelerden veya cümleden oluştuğu hâlde, sofr alkışları geniştir, şiirsel, kafiyeli kelimelerden oluşturulmaktadır. Sofra alkışları bireysellik çizgisini aşarak topluma mal olmuş ve varyantları ile beraber geniş bir yelpaze sergilemiştir.

Sefer alkışları, düğün alkışları, ev yapmakla ilgili alkışlar da zengindir ve değişik özellikler göstermektedir. Her ne kadar pratik işlevli olsalar da alkış ve kargışların estik tarafları da vardır. Ritmik cümleler, kafiyeli kelimeler, mukayeseler, bedii sıfatlar vb. edebi sanatlara alkış ve kargışlarda da rastlanmaktadır. Örneğin, “Gözün imanda ağzın Kuranda ola”, “Allah kimseyi yaz günü ayransız, kış günü yorgansız, bayram günü oğlansız uşaksız etmesin”, “Benden irak olsun cehenneme direk olsun” vs. Hatta bazı alkışlar uzun olup kafiyelidir: mesela ad konulurken söylenen bir alkış örneğinde olduğu gibi:

“Adın yaşar olsun

Beşin bağın berk olsun

Arkanda küçük

Önünde büyük kardeşlerin olsun

Beşik bağın kopmasın.

Arka eteklerini davar at sürüleri bassın

Ön eteklerini çocuklar bassın

Benim gibi ak sakallı sarı dişli ol

Ak dişlerin sararsın.

Kara saçların ağarsın

Bu ad bu yiğide kutlu olsun”

Alkış ve kargışlar atasözlerinin başında aşıkların dilinde de kullanılmış, sanat yönü cilalanmış ve birer anlatım kalıpları olmuşlardır. Özellikle âşıkların dilinde çeşitlilik gösteren alkış ve kargışlar dini-tasavvufi ifade ve kavramlarla da zenginleşmiştir. Her ne kadar duygu ve düşünceleri yansıtma ve bireysellik bağlamında sınırlı kullanım alanına sahip olsa da alkış ve kargışların kolektif iş bölümünde rolü büyüktür. Özellikle geleneksel toplumlarda bunu açıkça görmekteyiz. Aslında birçok alkış ve kargışın ortaya çıkışında olaylar ve şahıslar etkili olmuştur. Hatta birçok alkış ve kargışın efsanesi bile vardır. O bakımdan alkış ve kargışlar bu şekilde geçmişteki bir takım ibret verici olayların zihinlerde yaşamasını sağlar. Ayrıca alkış ve kargışlar güncel hayatımızda çok işlek olduğundan yenilenmeye de muhtaçtır. O sebeptendir ki yeni yeni alkış örnekleri ortaya çıktığı gibi, yeni yeni kargış türleri de yaranır. Mesela “Kanser olma veya kanser olasıca” kargışı buna iyi bir örnektir.

Alkış ve kargışlarda, özellikle de kargışlarda fikrin kısa ve öz olması artık söz ve ifadenin kullanılmaması, fikri benzetme yolu ile metaforik şekilde söylemek şarttır. İfade bakımından kısa, anlam yönünden geniş ve kapsamlı olması, yargıların özlü olması vs. alkış ve kargışların başlıca üslubu özellikleridir. Özellikle kargışlarda uzun zaman boyunca oluşmuş kalıplar söz konusudur.

Kalıplar eski düşünceleri, inanç özelliklerini de taşır. Mesela “Ağzı yumulu kalasica” veya “Çıramı yaka da ölünün yüzüne bakasın”.

Alkışlardan farklı olarak kargışlarda sözün tesirine daha çok inanılmaktadır. Ancak her iki halde söyleyenin Tanrı’ya yakın olması şarttır. Nitekim Deli Karcar’dan kaçan Dede Korkut’un son anda deliden kurtulmak için “çalarsan elin kurusun” demesi ve Deli Karcar’ın elinin havada asılı kalması alkışlar gibi kargışların da tanrı katında kabul edildiği kanaatini doğurur. O bakımdan kargış demek her zaman büyük ihtiyatlık, sabır istemiş, yaşlı adamlar kargış söyleyene tövbe et, demişlerdir.

Kargışlar lanetlerden ve söğüşlerden farklıdır. Şöyle ki kargış, kişiye zarar vermek, onun ölümünü veya maddi zararını dilemektir. Diğerinde ise lanetleme veya tahkir etme amaçlanmıştır. Özellikle şehirleşme sürecinde alkış ve kargışların yerini daha çok takdir veya söğüşler almaktadır. O bakımdan bu tür daha çok kırsal kesimde varlığını korumaktadır. Eski ve Orta Çağ metinlerinde de alkış ve kargış somut şekilde takdim edilmiştir. Nitekim Kaşgarlı Mahmut, dua, övme anlamında **alkış** terimini kullanmış ve örnekler vermiş, “Yol ogur bolsun (Yolun uğurlu olsun)”³⁹ lanet, beddua anlamında da **kargış** terimini kullanmış, örnekler sunmuştur.⁴⁰ “Yek kargaldı (Şeytan lanetlendi)”⁴¹ veya “Tengri kargışı anıng üze (Tanrının kargışı onun üzerine olsun)”⁴² Bu alkış ve kargışlardan bir çoğu bugün de dilimizde varlığını korur.

İnanca göre kargışlar tesir gücü bakımından çok etkili araçtır. Nitekim toplumda birinin kargışını almak işlerin rast gitmeyeceğine, insanın maddi ve manevi zarara uğrayacağına eşdeğerdir. Bu inancın neticesidir ki, mazlumların, yetimlerin, ihtiyarların güçsüzlerin, özellikle de ana babanın beddualarından sakınılır. Kargışların bu açıdan işlevi insanları kötülüklerden, saygısızlıktan, harama meyletmekten, zinadan, yalandan, dolandırıcılıktan, bühtan atmaktan, dedikodu yapmaktan sakındırır. O hâlde kargışlar kötülüğü önleyici işlevi ile iyiliği teşvik etme gücüne de sahiptir. Ayrıca kargışlar işlevi açısından önleme amacı ile yapılan tehditlere de çok yakındır.

Türk halkbiliminin eski çağlarından kalan ve ritüele dayalı bir gelişme sergileyen alkış ve kargış paradigması sözlü kültürümüzün canlı olan türleri arasında yer almış, yazılı edebiyata ve halk edebî ürünlerinde âşık şiirlerine geçmiş işlenme alanını genişletmiştir. Her ne kadar hayatın çeşitli sahalarını kapsasa da alkış ve kargışlar, belli bir zamanda ve belli bir durumda söylenmektedir.

³⁹ Kaşgarlı, c. 1, s. 53.

⁴⁰ Kaşgarlı, c. 1, s. 97, 249, 284, 274, 461.

⁴¹ Kaşgarlı, c. 2, s. 236.

⁴² Kaşgarlı, c. 1, s. 461.

Sonuç olarak canlı icrada var olması ile folklorumuzun bu küçük hacimli türü büyük önem taşımaktadır. Alkış ve kargışlar sosyo-psikolojik açıdan insanların değer yargıları, ahlak anlayışları ve en esasısı da oluştukları toplumların en çok neye değer verip en çok neden nefret ettiklerini göstermek bakımından önemlidir. Alkış ve kargışlarda toplumun sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel tarihi yatmaktadır. Kısacası, alkış ve kargışlar millî hislerimizin tercümanı niteliğindedir.

3.2. ALKIŞ VE KARGIŞ ÖRNEKLERİ

3.2.1. Alkışlar (Dualar)

- Acı ağrı görmiyessin
- Acımı görmiyem
- Adını ben verdim yaşını Allah versin.
- Adınla sanınla mutlu olasın.
- Afet yüzü görmeyessin.
- Ağız tadın bozulmaya.
- Ağız tadıyla yaşayasın.
- Ağlamak nasip olmaya
- Ah demeyessin, dar gün görmeyessin
- Allah yüzüne baka.
- Allah ağ bahtlar vere
- Allah ağlatmasın.
- Allah ağrı sızı vermeye.
- Allah ağzınızın tadını bozmaya.
- Allah artırsın.
- Allah bana bir, komşuma bin versin.
- Allah başaca⁴³ sevindire.
- Allah başını bozmaya.
- Allah başını yastığa düşürmeye.
- Allah başınızı bozmaya.
- Allah benden ala sana vere.
- Allah benim ömrümden ala, senin ömrüne koya.
- Allah beterinden saklasın.
- Allah birini bin eyleye.
- Allah bizi mahcup etmesin.
- Allah bol versin.
- Allah can beden sağlığı versin.
- Allah çirkin bahtı versin.
- Allah çok çektirmeye.
- Allah çoluk çocuk eline koymaya.

⁴³ Tümüyle

- Allah daima elinden tuta.
- Allah dert verip derman aratmaya.
- Allah doğru yoldan ayırmaya.
- Allah doğru yoldan şaşırtmaya.
- Allah dostunu dost eyleye.
- Allah düşmanını kör ede.
- Allah ele ayağa düşürmeye.
- Allah ele güne muhtaç etmesin.
- Allah elin eline baktırmasın.
- Allah evlat acısı göstermesin.
- Allah gani gani rahmet eyleye.
- Allah gönlüne göre vere.
- Allah gözüne aydınlık vere.
- Allah haneni mamur eyleye.
- Allah hayırlı evlat versin.
- Allah hayrını vere.
- Allah herkese de versin.
- Allah herkese yardım etsin.
- Allah ıslah eyleye.
- Allah ikinizi bir yastıkta kocata.
- Allah imdat eyleye.
- Allah işini rast getire.
- Allah kafılım kadadan esirgeye
- Allah kalbine göre versin.
- Allah kazananın ömrünü uzatsın.
- Allah kendi kendini bilenle karşılaştıra.
- Allah kendini bilmeze düşürmeye
- Allah kesene bereket bıraka
- Allah kızını oğlunu ömürlü etsin
- Allah kimseleri aç susuz bırakmaya.
- Allah kimsenin evladını kimsenin koltuğuna komaya.
- Allah kimseyi açıklıkla terbiye etmesin.
- Allah kimseyi yaz günü ayransız, kış günü yorgansız, bayram günü öğlansız koymasın.
- Allah kişi kızı nasip eyleye.
- Allah kulaklarını ezan sesinden kesmeye.
- Allah kuvvet versin.
- Allah merhamet vere.
- Allah muvaffak eyleye.
- Allah münafık şerrinden emin eyliye
- Allah nazardan saklasın.

- Allah ne muradın varsa versin.
- Allah o günü göstermesin.
- Allah ömrünü uzun etsin.
- Allah övmüş yaratmış.
- Allah razı olsun.
- Allah sağ gözü sol göze muhtaç etmesin.
- Allah sana ah dedirtmeye.
- Allah sana bol vere.
- Allah sana ciğer ateşi göstermeye
- Allah sana ganiy ganiy vere.
- Allah sana gönül zenginliği versin.
- Allah sana hayırlı yurtlar vere.
- Allah sana ikiz çocuk nasip eyleye.
- Allah sana su gibi miraz versin.
- Allah sana yokluk göstermeye.
- Allah sana ağ baht, altın taht vere
- Allah satı⁴⁴ pazar vere.
- Allah seni anana babana bağışlaya.
- Allah seni aydınlıkta koya.
- Allah seni büyük adam ede.
- Allah seni cehennem ateşinde yakmaya.
- Allah seni dallandıra budaklandıra
- Allah seni darda gomaya
- Allah seni doğru yoldan şaşırtmaya.
- Allah seni el bakımcısı etmesin
- Allah seni haclara nasip eyleye.
- Allah seni incitmeye.
- Allah seni kazadan beladan koruya.
- Allah seni kötülüklerden koruya.
- Allah seni ocağına kadim eyleye
- Allah seni oğluna uşağına bağışlaya.
- Allah seni pak süt emmişlerle karşılaştıra.
- Allah seni sahibine bağışlasın.
- Allah seni sevdiğine bağışlaya.
- Allah seni sevdiğine kavuştura.
- Allah seni sıkıp incitmeye.
- Allah seni sütü bozuğa çattırmasın.
- Allah seni şaşırtmaya.
- Allah seni utandırmaya.

⁴⁴ Zaten

- Allah seni yarı yolda bırakmaya.
- Allah seni yormaya.
- Allah seni yüce makamlara getire.
- Allah senin acını bana göstermeye.
- Allah sevdiğinden ayırmaya.
- Allah sonu gelenlerden eyleye.
- Allah sonunu getire.
- Allah sütü temiz insanlarla karşılaştırsın.
- Allah şereften düşürmesin.
- Allah tamamına erdirdin.
- Allah telli duvaklı gelin etsin.
- Allah tuttuğunu altın ede.
- Allah tuttuğun toprağı altın eyleye
- Allah umduğuna nail olasın.
- Allah uslu akıllı vere.
- Allah yavuz dilden, kem gözlerden saklasın.
- Allah yırak eyleye.
- Allah yırak⁴⁵ eyleye.
- Allah yokluğunu göstermeye.
- Allah yürü ya kulum desin.
- Allah yüzünü güldürsün.
- Allah yüzünü kara çıkarmaya.
- Allah zihin açıklığı versin.
- Allah ziyade eylesin.
- Allah'ın selamı üzerine ola.
- Analı babalı ola.
- Anan baban gününü göre.
- Anana babana rahmet.
- Anandan emdiğin süt helal ola.
- Anası kurban olsun
- Arıca etek kuruca yatak
- Arıca yatak kuruca toprak
- Atana babana rahmet.
- Ayağı kudümlü⁴⁶ başı devletli olsun.
- Ayağı kudümlü, başı devletli ola.
- Ayağın elin güle güle kavuşsun
- Ayağına Kâbe sevabı yazıla
- Ayrıldığınız gibi kavuşasınız.

⁴⁵ Uzak

⁴⁶ Uğurlu

- Aziz olasın.
- Babanın kabri nur ola.
- Babanın sinine nur yağa.
- Bahçende güllerin solmasın.
- Baktığın yer gül bahçesi olsun.
- Başı devletli ayağı kudümlü olsun
- Başın selamete erer inşallah.
- Başının gözünün sadakası olsun.
- Beklediğin haber tez zamanda gele.
- Bir cebin altın, bir cebin gümüş ola.
- Bir tuta bin kazanasın.
- Bir yastıkta kocayasınız.
- Bolluk içinde yaşayasın.
- Büyüyüp gelin olasın.
- Cennet mekânın ola.
- Cevri cefa nedir bilmeyesin.
- Ciğer acısı görmeyesin.
- Ciğer ateşi görmeyesin.
- Cümlemiz dert görmeye.
- Çok bayramlar göresin.
- Çoluğunun çocuğunun gününü göresin.
- Çoluk çocuğa karışasın.
- Daima bu günlere çıkasınız.
- Dara düşmeyesin.
- Derdine derman bulasın.
- Dert görmeyesin.
- Dilin kötü söz söylemeye.
- Diline sağlık.
- Dipte yatıp kapı bekletmeye.
- Doğru yoldan ayrılmayasın.
- Dünya durdukça durasın.
- Ele muhtaç olmayasın.
- Elin ayağın dert görmesin.
- Elin diline düşmeyesin.
- Eline diline sağlık.
- Ellerin dert görmesin.
- Ellerin yeşil ola.
- Emanetin Allah'a olsun.
- Emeğinin karşılığını bulasın.
- Emeklerim sana helal ola.
- Evin hastalık yüzü görmeye.

- Evin Şen ola.
- Evine buğday yağa.
- Evine Hızır Aleyhisselam bereketi vere.
- Evinin barkının tadını alasin.
- Evlatlarımızı bizden osandırmaya⁴⁷.
- Evlatlarının gününü göresin.
- Felek yüzüne güle.
- Feraha kavuŐasin.
- Gadaların⁴⁸ bana gele.
- Gadan belan bana gele.
- Geçmişinin canına değsin.
- Göğsünde ak kıllar bite.
- Gönlün darlık nedir bilmeye.
- Gönlünde kalmaya.
- Gördüğün günden geri kalmayasin.
- Gövden dert nedir bilmesin.
- Gözün gönlün açıla.
- Gözün imanda, ağzın Kuranda ola.
- Güldüğün gün, ağladığın günden çok ola.
- Günde bir insan senden fayda göre.
- Hacca gidesin.
- Hanan haraba kalmaya.
- Hayırlı akşam edesin.
- Hayırlı evlat, hayırlı devlet vere.
- Hayırlı kapılar açıla.
- Hayırlı kapılara düşesin.
- Helal hoş olsun.
- Helal kazanç nasip eyleye.
- Her dileğin hayır olsun.
- Her günün düğün bayram olsun.
- Hızır Aleyhisselam elinden tuta.
- Hızır Aleyhisselam yoldaŐın ola.
- Hor olmayasin.
- Huysuza rast gelmeyesin.
- Huyu suyu, südü sümüğü pak nasip ede.
- İmanın kuvvetli inancın sonsuz ola.
- İŞin gücün rast gele.
- Kâbe kulbuna yapıŐasin.

⁴⁷ Usanmak

⁴⁸ Dert

- Gadan belan bana gele.
- Kara gün görmeyesin.
- Kazancının bereketi ola.
- Kazancının tadını alasin.
- Kızım, Allah sana ocağı küllü, körüğü kirli yer nasip etsin
- Kızınla komşu, oğlunla oba olasin.
- Kurt ise karşında koyun olsun.
- Kurt kuş yardımcın olsun.
- Mekânı cennet olsun.
- Melekler yardımcın ola.
- Mısıra sultan olasin.
- Muhannete muhtaç olmayasin.
- Muradına eresin.
- Ocağın şen ola.
- Oğlanlı kızlı olasin.
- Oğlum kızım gel bak dedirtmeye.
- Oğlunla oba olasin, kızınla komşu olasin.
- Oğlunun köşküne oturasın.
- Ölmüşlerinin canına değsin.
- Ölünün canına değsin.
- Ömrün uzun ola, düğünün güzün ola.
- Ömrün uzun olsun.
- Peygamber efendimizin sancağı altında bulunasin.
- Saçın sakalın ağara.
- Sakalın ağara.
- Salih bir evlat olasin.
- Selam getirenin iki yüzü ağ olsun.
- Selam gönderen sağ olsun
- Selam gönderen sağ, selam gönderenin iki yüzü ağ olsun.
- Sevesin, sevilesin, sevdiklerinin arasına giresin.
- Sırtın yere gelmesin.
- Sonun gelsin, güzel olsun.
- Sözün geç gel ola.
- Sözün her yerde bıçak gibi kessin.
- Su gibi aziz olasin.
- Su gibi murat bulasin.
- Su gibi sana miraz⁴⁹ vere.
- Sultanlar zümresine giresin.
- Sütüm helal hoş olsun.

⁴⁹ Murat, iyi kader

- Şehitler sevabı alsın.
- Şeytanın ve münafığın şerrinden korunasin.
- Taşsın dökülmesin, yensin eksilmesin.
- Tatlı dilli güler yüzlü olasın.
- Telli duvaklı gelin olasın.
- Temelin sağlam ola.
- Temelsiz kalmayasın.
- Toplumda sayıla sevilesin.
- Toprağınca yaşayasın.
- Toprak diye avuçladığın altın ola.
- Tuttuğun altın olsun
- Umduğunu bulasın.
- Urgan⁵⁰ sura ölem.
- Uşaklarının hayrını göresin.
- Uyusun da büyüsün.
- Üç günümüzü dört etmeye.
- Yalan dünyada mahcup olmayasın.
- Yaşın uzun ola.
- Yavuz dilden, kem gözlerden irak olasın.
- Yediğin helal lokma ola.
- Yiğitken evlenesin
- Yokluk yüzü görmeyesin.
- Yolun Kâbe yolu olsun.
- Yüzün ağ çıka.
- Yüzün güle
- Yüzün güle ömrün uzun ola.
- Yüzün kara çıkartmaya.
- Yüzün yere gelmeye.
- Zaman değişse de Allah seni değiştirmeye.
- Zihnin açık ola kalemin güçlü ola.

3.2.2. Kargışlar (Beddualar)

- Yüzüncü haberini kuşlar getire.
- Acınacak duruma gelesin.
- Adı batasıca.
- Adın başkalarına kona.
- Adın çıka.
- Adın sanın belirsiz ola.
- Ağlayanın ola da gülenin olmaya.
- Ağlayasın da sesini duyan olmaya.

⁵⁰ Uğruna, uğruna

- Ağtumana mahrum gidesin.
- Ağzı yumulu kalasıca.
- Ağzın gözün bir tarafa gide.
- Ağzın sabunlana.
- Ağzına taş çakıla.
- Ağzına sapan taşı değsin.
- Ağzına taş değe.
- Ağzına yuyucu parmağı gire.
- Ağzından çıksın koynuna girsin.
- Ağzının buğu tükene.
- Ahtan vahtan günün geğsin.
- Ak sakalın kızıl kanda yuna.
- Akları çıkarasın da karaları giyesin.
- Aklının bardağı kırıla.
- Akşam başına kara gelsin.
- Akşama çıkmayasın.
- Al kanlara belenesin.
- Alın yeşilin üstüne atıla.
- Allah töretmeye.⁵¹
- Allah aklını ala.
- Allah ayırım ayırım olasın bes.
- Allah bacanda duman tütme.
- Allah başına daş düşe de altında kalasın.
- Allah bedenine giran⁵² gire.
- Allah bedenine top deye.
- Allah belanı versin.
- Allah ben gelene kadar ayakta bekleysin.
- Allah benim kaderimi sana da vere.
- Allah bes⁵³ analık eli altına kalsın.
- Allah bes ateşlere düşesin.
- Allah bes ayakların şarka döne.
- Allah bes bağrın yana.
- Allah bes bana ırıt⁵⁴ olasın.
- Allah bes başına kül yağa.
- Allah bes bedenine kurt seyirde.
- Allah bes beynin sıçıraya.
- Allah bes bilinmez dertlere düşesin.

⁵¹ Büyütmesin

⁵² Ölüme sebep olan bir çeşit hastalık, kıran.

⁵³ Yalnız, ancak

⁵⁴ Uzaklaştırmak, defetmek

- Allah bes bilinmeze gidesin.
- Allah bes bir ciğerini yiyessin.
- Allah bes bir kazan suda yunasınız.
- Allah bes böğrüne taş deye.
- Allah bes cehenneme gidesin.
- Allah bes çaresiz dertlere düşessin.
- Allah bes çatın ayrıla.
- Allah bes çay gibi kanın aksın.
- Allah bes çıra gibi yanasın.
- Allah bes çoluğunun çocuğunun mürüvvetini görmeyessin.
- Allah bes deli canını ala.
- Allah bes dert yiyessin.
- Allah bes ekmek atlı sen yaya olasın.
- Allah bes ezim ezim ezilesin.
- Allah bes ganne⁵⁵ gırığı gibi dağılasın.
- Allah bes gelinliğin üstüne atıla.
- Allah bes gövdende çıban çıka.
- Allah bes gözün bizde arkan kuru çulda ola.
- Allah bes gün yüzü görmeyessin.
- Allah bes ıhlın⁵⁶ kesile.
- Allah bes kabir kabir gezesin.
- Allah bes kafan kopa.
- Allah bes kan kusasın.
- Allah bes kanına belenesin.
- Allah bes kara bayram edessin.
- Allah bes kara mor yanasın.
- Allah bes karnındaki bir yana sen bir yana düşessin.
- Allah bes kaşıkla toplaya da çömçeyle dağıtasın.
- Allah bes katır tepmişe dönesin.
- Allah bes kaynar kazana düşessin.
- Allah bes kızıl kanlara boyanasın.
- Allah bes koynundakinin yüzünü görmeyessin.
- Allah bes koynundan çıkan ağzına gire.
- Allah bes köküne kıran gire.
- Allah bes kör ocak kalasın.
- Allah bes kulağına kurşun aka.
- Allah bes leşin gele.
- Allah bes malınnan malamat⁵⁷ olasın da ele güne arbet⁵⁸ olasın.

⁵⁵ Cam şişe

⁵⁶ İrkin.

⁵⁷ Rezil, perişan

- Allah bes marazın⁵⁹ koynunda kala.
- Allah bes mıcıruk⁶⁰ olasin şöyle.
- Allah bes muhanete⁶¹ muhtaç olasin.
- Allah bes ölesin de mezarından baykuşlar kakmaya.
- Allah bes parmakların çekile.
- Allah bes pırna pırnaya⁶² düşesiniz.
- Allah bes sabaha çıkmayasın.
- Allah bes saçı uzunun ahını alasin.
- Allah bes saçın tahtaya döküle.
- Allah bes seni vırık⁶³ tuta.
- Allah bes suvama⁶⁴ olasin.
- Allah bes tagana gün ışığı vurmaya.
- Allah bes tavuk öletine tutulasın.
- Allah bes tekerin ters döne.
- Allah bes tekerlere suvanasın.
- Allah bes tepen üstü düşesin.
- Allah bes tez günde gidesin.
- Allah bes tiftiklenesin şöyle.
- Allah bes ulum ulum ulasin.
- Allah bes yiğit iken yıkılasın.
- Allah bes yok olasin.
- Allah bilinmez dertler vere.
- Allah bin türlü belanı versin.
- Allah burnundan gele.
- Allah canımı ala.
- Allah cezayı versin.
- Allah ciğerinden bulasın.
- Allah çalgın olasin.
- Allah çulunu uzatmaya.
- Allah deveye kanat vermesin.
- Allah dul köyneği giyesin.
- Allah elin ayağın kırılı da çonadır⁶⁵ olasin bes.
- Allah eteğine erkek sidiği değirmeye.
- Allah ettiğini bulasın.

⁵⁸ (Arapça ibretten) Utanılacak veya kınanacak şekilde, biçimsiz.

⁵⁹ Hastalık

⁶⁰ Domates eziği gibi, ezik olan.

⁶¹ Namert

⁶² Peren peren (dağılmak anlamında)

⁶³ Kolera

⁶⁴ Sıvamak

⁶⁵ Elin veya ayağın tutmaması anlamında kullanılmaktadır.

- Allah gözün baka dilin konuşmaya.
- Allah gözüne dizine dursun.
- Allah gözünü dizini ala.
- Allah gözünü dizini almadan sana ölüm vermiye.
- Allah güvencini ala.
- Allah güvendiğin dal eline gele.
- Allah kaldırmasın.
- Allah kanın içine aka.
- Allah kınayana kırk batman versin.
- Allah muradını vermeye.
- Allah nazhlarını elinden ala.
- Allah öksüz yetim kalasın.
- Allah renk renk buldura.
- Allah rızkını bu ellerden galdıra da ellik ellik gidesin.
- Allah sana bilinmez dert vere.
- Allah sana çoluk çocuk göstermeye.
- Allah sana ecelinle ölüm nasip etmeye.
- Allah sana küçük elli göstermeye.
- Allah sebebine koymaya.
- Allah seni adam eyleye.
- Allah seni bayrama çıkartmaya.
- Allah seni benden beter etsin.
- Allah seni büyütmeye.
- Allah seni davul etsin.
- Allah seni doyurmaya.
- Allah seni düzeltmeye.
- Allah seni elimden ala.
- Allah seni getirmeye yavrum.
- Allah seni getirmeye.
- Allah seni gördüğün günden geri koysun.
- Allah seni hasretine kavuşturmaya.
- Allah seni iflah etmeye.
- Allah seni komşuluktan ayırt eylesin.
- Allah seni kuru çula muhtaç etsin.
- Allah seni lökletmeye.
- Allah seni mezar mezar gezdire.
- Allah seni nada nehmete⁶⁶ muhtaç ede.
- Allah seni tavuk kimi haşlaya.
- Allah seni verdiği gibi ala.

⁶⁶ Nimet

- Allah seni yaptıklarına pişman etsin.
- Allah seni yeşertmeye.
- Allah son yiğışin ola.
- Allah sütüm sana haram ola, bir mememden emdiğin kan ola bir mememden emdiğin irin⁶⁷ ola.
- Allah şeyle yüz bin belanı versin.
- Allah tez günden tez saatten canını alsın.
- Allah tırnağını uzatmasın.
- Allah vicca⁶⁸ olasın.
- Allah yazık diyenin yüzüne bakasın.
- Allah yedi yorgan parçalayıp ölesin.
- Allah yedirmesin.
- Allah yetirip büyötmeye.
- Allah yüzünü güldürmesin.
- Allah'ın gazabına uğrayasın.
- Allah'ın hışmına uğrayasın.
- Allah'ın vurgununa gidesin.
- Allah'ından bulasın.
- Allahınla ıstıfil⁶⁹ olasın.
- Altın havanların döğüle.
- Altın üstün dellallı ola.
- Anan baban kaftanına otura.
- Anan bana terliğınle oynaya.
- Anasız kalasıca.
- Angıra angıra ölesin.
- Areset meydanında kalasın.
- Arkanda ağlayanın olmaya.
- Aş ekmek bulamayasın bes.
- Ayağına kör mih batasıca.
- Ayaklarında sıracalar⁷⁰ çıka.
- Ayaklarından sarı sular aka.
- Aydan uzak yıldızdan irak olasın.
- Ayın bayın olasın.
- Aynın açılmaya.
- Babanın sinine ataş yağa.
- Babanın sinine⁷¹ bok yağa.

⁶⁷ Organizmanın herhangi bir yerinde iltihaplanma sonunda oluşmuş mikroplu veya mikropsuz, sarımtırak sıvı.

⁶⁸ Veca'dan, söylediğı söz hoşı gitmeyen kimseye karşı kullanılan bir tersleme ünlemi.

⁶⁹ (İstıfil olmak) Bildiğı gibi yapmak, ne hâli varsa görmek.

⁷⁰ Yara

- Babanın sinine edesin.
- Bahtın açılmaya.
- Baş ucunda ağlayam.
- Başı kopasıca.
- Başın aşağı gele.
- Başın beladan kurtulmaya.
- Başın yerden kalkmaya.
- Başına bela gele
- Başına benim kadar taş düşe.
- Başına bimdaşı dikile.
- Başına bit düşe.
- Başına daş dikile.
- Başına him⁷² daşı dikile.
- Başına taş düşe.
- Başında bela eksik olmaya köşelerde el açasın.
- Başında saç kalmaya.
- Başından bulasın.
- Başını bağrını ye.
- Başını bargımı⁷³ yesin.
- Başını meretini yesin.
- Başka yerde gün görmeyesin.
- Bayrağın dikili kala.
- Bayram başına kara gelsin.
- Bayrama çıkmayasın.
- Bedduan başına uğraya.
- Beden illetinden kurtulmayasıca.
- Bedenin yerde çürüsün.
- Bedenine illet.
- Bedenine kurşun çakıla.
- Bedenine kurşun değe.
- Bedenine kurtlar düşe.
- Bedenine top deye.
- Bedenin hayrını görmeyesin.
- Bedeniye altı yüz kırklık Fransız topu deye
- Belanı bulasın.
- Belin bükülsün.
- Benden başka dert bulasın.
- Benden başka göstermesin sana.

⁷¹ Mezar

⁷² Mezar taşı

⁷³ Bağır, yürek

- Benden irak olsun cehenneme direk olsun.
- Beni bırakasın da canının derdine düşesin.
- Benim intizarım seni iflah etmesin.
- Beşik sallamayasın.
- Beter iş gele başına.
- Beynin dura.
- Beynin tekerlere suvana.
- Bilinmez derde düşesin.
- Bilinmez dert vere.
- Bilinmez dertlere düşesin.
- Binan dağıla.
- Binan söne.
- Bir ekmeğin iki olmaya.
- Bir elin göre bir elin görmeye.
- Bir elinden yediğin kan birinden irin ola.
- Bir evde yatasın bin eve zarılıtn vara.
- Bir sahan yemek verenin olmaya.
- Bir yuma beş dökesin.
- Biri tuta bini parçalaya.
- Biziri kesilesice.
- Bizirin⁷⁴ dünyaya dağılmaya.
- Boğazına çakıla.
- Boğazına kurşun takıla.
- Bohçan dürülü kala.
- Bokunda gülle oynayasın.
- Boyanasıca.
- Boynu altında kalasıca.
- Boynu kopasıca.
- Boynuna boy ipi ölçüle.
- Boynuna boz ip ölçülesice.
- Boynuna ip ölçüle.
- Boyu devrilesice.
- Boyun posun devrile.
- Boyuna saz ipi ölçüle.
- Borkünden vurulasın.
- Bu dünyada huzur bulamayasın.
- Bu yılın bıldırhından⁷⁵ kötü ola.
- Bulunmaz çare arayasın.

⁷⁴ Tohum

⁷⁵ Geçen sene, geçen yıl

- Büngül büngül kan kusasın.
- Büyümeysesice.
- Cahanneme direk olsun.
- Cahannemin en dibinde olasın.
- Canı çıkasıca.
- Canına cardın yapışa.
- Canına karim ola.
- Canından ciğerinden bulasın.
- Canından olasın.
- Canının derdine düşesin.
- Canının hayrını görmeyesin.
- Carıs⁷⁶ malamət olasın inşallah.
- Carıs malamət olasın.
- Cehennem beri kırk konak öte.
- Cehennem yerin olsun.
- Cehenneme kadar.
- Cehennemin cenni bucağına git.
- Ciğeri dökülesice.
- Ciğerin ağzına gele ciğerinden vurulasın.
- Ciğerin ağzından gele.
- Ciğerin ulum ulum ula.
- Ciğerinden meleyesin.
- Ciğerine bit düşsün.
- Ciğerine damla ene.
- Ciğerine kara damla ine.
- Ciğerine kara kurşun.
- Ciğerini kavrayasın.
- Ciğerinin derdine düşesin
- Cin çala da ölet süpüre.
- Cin çala da şeytan götür.
- Cinsin cibilliyetin kuruya.
- Çalışa kazanasın malını it yiye yakanı bit yiye.
- Çam gibi devrilesin.
- Çatal kurşuna gelesin.
- Çay gibi kanın aksın.
- Çenen bağlana.
- Çenen çekile.
- Çenen düşe.
- Çeyizin sandıkta kala.

⁷⁶ Rezil, rüsva olmak.

- Çıban çıkarasınca.
- Çıran söne.
- Çıranı yaka da ölünün yüzüne bakasın.
- Çil cücüğü gibi perenk⁷⁷ perenk olasınız.
- Çocuk yüzü görmeyesin.
- Çoluğun çocuğun arkanda kala.
- Çoluğun çocuğun maskarası olasın.
- Çoluğuna çocuğuna doymayasın.
- Çoluğuna çocuğuna kavuşmayasın.
- Çoluğuyun çocuğuyun gününü görmeyesin.
- Çoluk çocuğa karışmayasın.
- Çoluk çocuğuna hasret gidesin.
- Çomruk⁷⁸ gibi kalasın inşaallah.
- Çomruk olasın.
- Çonata olasın.
- Dağ gibi devrilesin.
- Dal iken devrilesin.
- Dalağın deşile.
- Dalkan devrilesin.
- Dam üstüne çöke.
- Daşa kesesin.
- Defterin dürüle.
- Delik delik olasın da sarat süzek olasın.
- Delik deşik olasın.
- Derdinden kurtulmayasın.
- Derdine derman bulunmaya.
- Derdine derman, yarene merhem bulunmasın.
- Derdine düşesin.
- Derleyip toplayasın da yiyemeyesin.
- Dermansız dertlere düşesin.
- Dert duta.
- Dert gele suratına.
- Dert tutup da derman bulamayasın.
- Devran sürmeyesin.
- Dilenmez dilenci olasın.
- Dili lal olasınca.
- Dilin içine aka.
- Dilin salavata dönmeye.

⁷⁷ Dağılmak

⁷⁸ Kullanıla kullanıla çöplerinin ucu kırılmış, küçülmüş süpürge.

- Dilin tependen çekile.
- Dilinde sıracalar çıka.
- Dilini eşek arısı soka.
- Dillerin boynunun kökünden çekile.
- Dillerin lal ola.
- Dişine kelpeten uğrıya.
- Dişlerin ağzına döküle.
- Dişlerin döküle.
- Dişlerin döküle.
- Dizin dizin yürüyesin.
- Dizine sızı vere.
- Doktor hekim gezesinde derdine derman bulamayasın.
- Doktorlar elinde kalasın da ciğerin param parça ola.
- Doktorlar eline kalasın.
- Domates gibi gızarasın biber gibi patlayasın.
- Dört adamın çiğninde gidesin
- Dört kollunun üzerinde gelesin.
- Döşek zarıncısı olasıca.
- Dul gömleği giyesice.
- Duttuğun dal eline gele.
- Duvağın kana belensin.
- Duvağın kefenin olsun.
- Duvar dibinde kalasın.
- Düğünün derili kala.
- Düğününde kar yağa.
- Dünya başına dar gele.
- Düz gidip ters gelesin.
- Ekinin kibrit gibi kuruya inşallah.
- Ekmeği tavşanın sırtında bulasın.
- Ekmeği yedi kapı kapıda bulmıyasın.
- Ekmek atlı sen yaya olasın.
- Eksik gedik olasın.
- Ektiğin kuruya.
- El açasın.
- Ele güne urusbay⁷⁹ olasın.
- Eli börgünde kalasıca.
- Elime kalasın.
- Elin ayağın tutmaz ola.
- Elin böğründe kala.

⁷⁹ Rüşva, ayıplanacak hâlde olan, rezil.

- Elin eline bakasın.
- Eline ayağına dert gele.
- Ellerin kırıla.
- Emdiğin süt burnundan gele.
- Emeğinin karşılığını bulamayasın.
- Emeklerim gözünden dizinden gele.
- Emeklerim iki gözünden iki dizinden gele.
- Eriyip akasın.
- Eşkin iken üzulesice.
- Etin gövdenden soyula.
- Etine düşesin.
- Ettiğin ağızından burnundan fitil fitil gelsin.
- Ettiklerim gözüne dizine dursun.
- Ev yüzü görmeyesin.
- Evin barhın yıkıla.
- Evin başına kepe.⁸⁰
- Evin başına yıkıla.
- Evin ellere kala.
- Evin talan ola.
- Evin yıkıla.
- Evinde baykuş banlıya.⁸¹
- Evinde yıkılanın kalmasın.
- Evine baykuş türeye.
- Evlat günü görmeyesin.
- Evlat yüzü görmeyesin.
- Fakir fukara düşesin.
- Felç olasın, dipte yata kapı dinleyesin.
- Felç olasın.
- Fırtınada kalasın.
- Fıstık kadar çıkarasın.
- Fil gibi şişesin.
- Fistanın üstünden soyula.
- Frengi derdine düşesin.
- Frenk illetine uğrayasın.
- Gara gara dert.
- Geberesice.
- Geberi galasıca...
- Gelin gittiğin gece geri dönesin.

⁸⁰ Yıkılmak, çökmek anlamında kullanılmaktadır.

⁸¹ Örtmek

- Genç yaşına doymayasın.
- Gençliğine doymayasın.
- Gençliğinin hayrını görmeyesin.
- Gerili serili kalasın.
- Germece gerilesice.
- Gidişi olasıca da gelişi olmayasıca.
- Gidişin ola da dönüşün olmaya.
- Gittiğin gece geri gelesin.
- Göğ çadırından olasın.
- Gönlünde gözünde kala.
- Gördüğü gün benim günüm olasıca.
- Gördüğün günden geri kalasın.
- Gövden soğuya.
- Gözlerin elime gele.
- Gözlerine berten ine.
- Gözü çıkasıca.
- Gözün aka, elinde kala.
- Gözün baka kanın içine aka.
- Gözün kör ola da elini yere çalasın.
- Gözün kör ola.
- Gözün pürtleye⁸² ocağın tütmeğe.
- Gözünde gönlünde kala.
- Gözüne Ali mihı çakılasıca.
- Gözüne Ali mili çekile.
- Gözüne betire düşe.
- Gözüne boz çöke.
- Gözüne dizine dura.
- Gözüne kara sular ine.
- Gözüne katran aka.
- Gözüne Maraş katranı aka.
- Gözünü dizini ala.
- Gözünün ağı dona.
- Gözünün ferı söne.
- Gözünün yaşı kurumaya.
- Guzul guzul gurt...
- Guzul dert duta.
- Güler yüz görmeyesin.
- Gülmek nedir bilmeyesin.
- Gün görmeyesin.

⁸² “Gözün çıksın” anlamındadır.

- Hakkım sana zehir zıkkım kanla katran ola.
- Hakkımı alamayasın.
- Han evin haraba kala.
- Han evin harap ola.
- Hanan⁸³ haraba kala.
- Hanen minan⁸⁴ yıkıla.
- Hanen yıkıla.
- Hanene düğün girmeye.
- Hanın binan dağıla.
- Hasret gidesin.
- Hekim hekim gezesin.
- Helvan katran ola.
- Hergiz miraz⁸⁵ bulmayasın.
- Hevesin karnında kala.
- Hevesin kursağında kala.
- Hiç iflah olmayasın.
- Huysuza tay olasın.
- Irak yere gelin gidesin.
- İrit olasın.
- İşgın iken sökülesin.
- İşğın kör kala.
- İşğın söne.
- İçin dışına çıka.
- İçinden çıkmasın.
- İçini dışını boyuya.
- İğne iplik kalasın.
- İki dünyada yüzün kara ola.
- İki gözün kör ola da duvar dibinde kalasın.
- İki gözün kör ola.
- İki yakan bir araya gelmesin.
- İkiniz bir tahtada bir suda gidesiniz
- İliğin kuruya.
- İller elinde kalasın.
- İmansız gidesin.
- İniltin dokuz köy aşırı duyula.
- İnim inim inleyesin.
- İrinli hicranlı derde düşesin.
- İşin gedik gedik kalsın.

83 “Hane” anlamında kullanılmaktadır

84 Bina

85 Murat

- İşin g¼c¼n bin parça gele.
- İşin rast gitmeye.
- İşin yaşlı kala.
- İt ¼l¼m¼ne gidesin.
- İyi kapılara nasip olasın.
- Kabir azabından kurtulmayasın.
- Kabir kabir gezesin.
- Kabrinde bok kaynaya.
- Kabriyin baştaşına it sıça.
- Kafılım⁸⁶ gadadan⁸⁷ kuru b¼htenden gidesin.
- Kamyon altında kalasın.
- Kan kusasın.
- Kanı içine akasıca.
- Kanın içine aka.
- Kanın içine fitil fitil aka.
- Kanın içine ılgıd ılgıd aka.
- Kanın kuruya.
- Kanın tekerlere suvana.
- Kanına belenesin.
- Kanlı bıçaklarda gidesin.
- Kanlı g¼mleđin gele.
- Kanlı g¼mlek giyesin.
- Kanser olasın.
- Kanserden gidersin inşallah.
- Kapı kapı gezesin de derman bulamayasın.
- Kapına donguz yağı s¼r¼le.
- Kapına kara kilit vurula.
- Kapına kilit vurula.
- Kara bahtın ak olmaya.
- Kara bayram edesin.
- Kara g¼n g¼resin.
- Kara haberin gele.
- Kara kapılara bitesin.
- Kara kara ağrı.
- Kara kara dert yiyesin.
- Kara kara kurşun.
- Kara tekerlerin altında kalasın.
- Kara toprağa giresin.

⁸⁶ Bilinmeyen, ani bir şekilde.

⁸⁷ Dert

- Kara yere gidesice
- Kara yerin dibine giresin.
- Kara, nara veresin.
- Karnın ağrısın.
- Karnın deşile.
- Karnın dolu, kucağın boş kalsın.
- Karnın doymaya.
- Kazancının hayrını görmeyesin.
- Kefin parası olsun.
- Kepeği kesilesice.
- Kepeğin⁸⁸ kesile.
- Keş kayanın daşı yağa başına.
- Kıçın kırıla.
- Kınalı el sıkmayasın.
- Kıran gire de bir tane kalmayasıca...
- Kıran giresice.
- Kısmetini yiyemeyesin.
- Kızdırı biştiri kalasın.
- Kızıl kızılılık çıkarasın.
- Kızılkurt ye.
- Kim vurduya gidesin.
- Kolun kanadın kırıla.
- Kökün kuruya.
- Köküne kömecine kıran gire.
- Köküne sumak suyu döküle.
- Köküne sumak suyu sıkıla.
- Kör kurşuna gidesin.
- Kör kuyuya düşesin.
- Kör ocağı olasın.
- Kör ocak kalsın.
- Kör ola, dizin dizin yürüyesin.
- Kör yılan sokasıca.
- Köseğin⁸⁹ yeşermiye.
- Kulağına kurşun aka.
- Kurbağacık çıkarasın.
- Kurda kuşa yem olasın.
- Kurşun değe bedenine.
- Kurşunlara gelesin.

⁸⁸ Ekmek yapımında kullanılan kepek kastedilmektedir.

⁸⁹ Ucu közlü yanmış olan odun veya pulluk, tarla süren araç.

- Kuş kuyruğu çakıla.
- Kuzul kuzul kurt.
- Kuzulu kurt çıkarasın.
- Kuzzul kuzzul kurt, kara kara dert.
- Lal olasın da vermini diyemeyesin.
- Lal olasın inşallah.
- Lime lime olasın.
- Malın mülkün telef ola.
- Malını it yiye, yakarı bit yiye.
- Malınla malamat olasın.
- Malıyın bereketi olmaya.
- Mamedin karnı ağrısın.
- Maraz gele bedenine.
- Maraz gele suratına.
- Marazın karnında kala.
- Mayıs⁹⁰ olasıca.
- Melekler senden uzak ola.
- Meyyitin dağlarda kala.
- Mezarının üstünde otlar bite.
- Mıraz almayasıca.
- Mırazın karnında kala.
- Mırazını verdi, marazını da vere.
- Muradın gözünde kala.
- Muradın koynunda kala.
- Namazını kılan bulunmaya.
- Nefesin kesile.
- Nüzul endiresin.
- Ocağı sönesice.
- Ocağın başına kepe.
- Ocağın harap ola.
- Ocağın kör kala.
- Ocağın ölet gele.
- Ocağın söne.
- Ocağın şenelmeye.
- Ocağın tütmeğe.
- Ocağın yeşermiye.
- Ocağına incir ağacı dikile.
- Ocağına kezzap suyu sıkıla.
- Ocağına kıran girsın.

⁹⁰ Sığırın taze pisliğı.

- Ocağına kösenki dikile.
- Ocağına yıldırım düşe.
- Ocağında baykuş banlaya.
- Ocakta bucakta kalmayasın.
- Onun bunun eline bakasın.
- Oyum oyum oyulasıca.
- Oyum oyum oyulasın, sarımsak gibi soyulasın.
- Ödün patlaya.
- Ölmeyesin ölmeyesin de bokunla gülle oymayasın.
- Ölmeyesin, sürünesin.
- Ölüm seni sitir eyliye.
- Ölün arada kala.
- Ölün gele.
- Ölünce su bulamayasın.
- Ölünde ağlayam.
- Ölüne su bulunmaya.
- Ölüsü gelesice.
- Ölüyün körü, kör atayın sini.
- Ömrün günün kısala
- Ömrün günün tükene.
- Ömrüne gününe doymayasın.
- Param parça olasın.
- Per perişan olasın.
- Pırtık pırtık olasın.
- Pisliğine belenesin.
- Rezil rüsva olasın.
- Rüsvey gömleği giyesice.
- Sabaha çıkmayasıca.
- Sabaha çıkmayasın.
- Saçını başını yolasın.
- Sadakaya muhtaç olasın.
- Sakalın sabunlana.
- Sakalın teneşirde sabunlana.
- Salacan⁹¹ gele.
- Sen benim ciğerimi yaktın Allah da seninkini yaka.
- Sen benim ocağımı söndürdün Allah da seninkini söndüre.
- Senden doğan, sana daha beterini yapsın.
- Seni doğuracağıma bir galip sabun doğuraydım.
- Seni doğuracağıma daş doğuraydım.

⁹¹ Cenaze

- Sesin kara yerden gele.
- Sesin karnına düşe.
- Sesin kuyulardan gele.
- Sesin sinlerden gele.
- Sesin soluğun çıkmaya.
- Sevincin kursağında kala.
- Sırtın yere gele.
- Sininde yatmayasıca.
- Sinine alem sıça.
- Sinselana⁹² bin bela vere.
- Soyhan üstünde çürüye.
- Soyhanda kala.
- Soyhandan⁹³ çıkmaya.
- Soyun sopun kuruya.
- Su gibi kanın aka.
- Suratın arkana döne.
- Suyun vurula.
- Södüm haram ola.
- Sürüm sürüm sürünesin.
- Sürüncü ola.
- Sürüne sürüne gidesin.
- Sütüm sana haram ola. Bir göğsümden emdiğin irin, bir göğsümden emdiğin kan ola.
- Sütüm sana haram olsun.
- Süyükten⁹⁴ düşe de geberesin.
- Şefaaf bulamayasın.
- Şiş çakıla.
- Şişe dona kalasın.
- Şişe kalasın.
- Taş kaya kesilesin.
- Taş olasın.
- Tatlı söze hasret gidesin.
- Tekerlere suvanasın.
- Temmuzda duldalık bulamayasın.
- Teneşir taşına uzanasın.
- Teneşir taşına yatasın.
- Terliğinle oynayalar.
- Tike tike olasın.

⁹² Silsile, soy-sop, akrabalar, sülale anlamında kullanılmaktadır.

⁹³ Ölü elbisesi

⁹⁴ Çalılarla muhafaza edilmiş duvar üstü.

- Tiskit ala seni.
- Toprak seni kabul etmesin.
- Töremeyesice.
- Tufanlara gidesin.
- Tuttuğun dal eline gele.
- Tuttuğun duvar yıkıla.
- Tutunacak dalın kalmasın.
- Ulum ulum ulasıca.
- Uluya uluya ölesin.
- Umduğuna nail olamayasın.
- Verem olasın.
- Ya sen gelesin ya da kanlı köyneğin gele.
- Yağlı kurşunlara gidesin.
- Yanı yanı gelesice.
- Yanı yanı gidesin.
- Yanın yanın, morun morun git.
- Yanın yere gele.
- Yaptığım iyilikler gözünden büngül büngül gele.
- Yaptıkların çocuklarının yoluna gelir inşallah.
- Yarana merhem bulunmaya.
- Yaşı kara gelesice.
- Yaşına ömrüne doymayasın.
- Yattığın yeden kalmayasın.
- Yavrum deye meleyesin.
- Yavrunu önüne uzadasın.
- Yazıma yazılasın.
- Yedi dağ arkasında kalasın.
- Yedi düvel dolaşasın.
- Yedi takla atasın.
- Yedi yıl bir yanına, yedi yıl bir yanına yatasın.
- Yediğin boğazında kala inşallah.
- Yediğin içtiğin gözüne dizine dura.
- Yek yek yelesin karlık günde ölesin.
- Yek yek yelesin.
- Yel gibi gelsin sel gibi gitsin.
- Yerin dibine geçesin.
- Yerin dibine gir.
- Yerin kırk arşın dibine batasıca.
- Yerin yurdun dümdüz ola.
- Yerin yurdun gedik kala.
- Yerin zemmine batasıca.

- Yerine yelller essin.
- Yersiz, yurtsuz kalasıca.
- Yeşermeyesice.
- Yetim kalasın inşaallah.
- Yetmeyesice.
- Yetmiyesin töremiyesin.⁹⁵
- Yılan soka seni.
- Yiğit iken yıkıla, aşkın iken devrilesin.
- Yiğit iken yıkılasın.
- Yiğit yanın yere gele.
- Yiğitken yıkılasın, dal iken devrilesin.
- Yiyecek ekmek bulamayasın elin kolun kuruya.
- Yoluna toz duman çöke.
- Yolunu şaşırasın inşaallah.
- Yurdu ıssız kalasıca.
- Yurdu yuvası dağılasıca.
- Yurdun binan dağıla.
- Yurdun yuvan dağıla.
- Yurt yuva tutmayasıca.
- Yuvan dağıla.
- Yüregiyin evinden vurulasıca.
- Yüreğin böbreğin tükene.
- Yüreğine sıkıntı vere.
- Yüzün gülmeye de şafhın⁹⁶ ışımaya.
- Yüzün gülmeye, garnın doymaya.
- Yüzün gülmeye.
- Yüzün kara çıka.
- Yüzün yüzüle.
- Yüzünden vurulasın.
- Yüzüne lanet.
- Yüzüne sıcak bastık serile.
- Yüzüne yüz evin garası sürüle.
- Zehir zıkkım yiyesin.
- Zıbarmayasıca.
- Zıbaraya gelesin.
- Zırmık.

⁹⁵ Türemek, çoğalmak

⁹⁶ Şavk, ışık anlamındadır.

Üçüncü Bölümün Notları (Kaynak Kişiler)

1. Mahire Çarık, 56 Yaşında, Nizip, Okuma-Yazma Bilmiyor.
2. Nurhayat Yaşaroğlu, 50 Yaşında, Nizip, İlkokul Mezunu.
3. Havva Çarık, 19 Yaşında, Nizip, Lise Öğrencisi.
4. Ömer Lök, 64 Yaşında, İlkokul Mezunu.
5. Fatma Uğur, 68 Yaşında, Okuma-Yazma Bilmiyor.
6. Şahin İlgün, 43 Yaşında, Ortaokul Mezunu.
7. Vakkas Duymaz, 70 Yaşında, İlkokul Mezunu.
8. Halise Yücel, 52 Yaşında, Lise Mezunu.
9. Abdurrahman Yücel, 65 Yaşında, Ortaokul Mezunu.
10. Emine Göğebakan, 74 Yaşında, Okuma-Yazma Bilmiyor.
11. Serap Gürgen, 42 Yaşında, Lise Mezunu, Gaziantep.
12. Zübeyde Göğebakan, 40 Yaşında, Lise Mezunu.
13. Şenel Bozkurt, 46 Yaşında, İlkokul Mezunu.
14. Sevim Berdan, 64 Yaşında, İlkokul Mezunu.
15. Cevdet Avcı, 21 Yaşında, Üniversite Öğrencisi.
16. Asena Tatar, 46 Yaşında Lise Mezunu, Ev Hanımı.
17. Hatice Alkova, 42 Yaşında, Lise Mezunu, Ev Hanımı.
18. Delal Arpat, 65 Yaşında, Okuma-Yazma Bilmiyor, Ebe.
19. Selvi Avcı, 41 Yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
20. Ekrem Avcı, 43 Yaşında, İlkokul Mezunu, Serbest Meslek.
21. Elif Avcı, 79 Yaşında, Okuma-Yazma Bilmiyor, Ev Hanımı.
22. Şenel Kurtoğlu, 64 Yaşında, Okuma-Yazma Bilmiyor, Ev Hanımı.
23. Kıymet Yılmaz, 34 Yaşında, Orta Okul Mezunu, Ev Hanımı.
24. Ramazan Erhan Güllü, 25 Yaşında, Üniversite Öğrencisi.
25. Beyhan Yıldırım, 31 Yaşında, Lise Mezunu, Müzisyen.
26. Murat Bülbül, 24 Yaşında, Üniversite Öğrencisi.
27. Nermin Çuhadar, 60 Yaşında, Lise Mezunu, Kuaför.
28. Vildan Akar, 50 Yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
29. Tülay Kocakerim, 50 Yaşında, Öğretmen.
30. Oğuz Özkaplan, 34 Yaşında, İlkokul Mezunu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. MİTOLOJİK ANLATILAR/MEMORATLAR

Sözlü kültürümüzün yeni yeni oluşmağa başlayan türlerinden biri de memorat adı verilen mitolojik anlatı kalıntılarıdır. Memoratlar bozulmuş, tahrip olunmuş mitolojik inançların dönüşüm ve değişim sürecinde var olma savaşı sonucu ortaya çıkmıştır.

Bugün bir kısmı batıl inanç adıyla Türk geleneksel kültüründe yaşam mücadelesi veren ve sözlü kültür ürünleri içinde özgü bir yere sahip olan inanç sistemimiz mitolojimizin yeni çağda yaşama mücadelesinin bir örneğidir. İnanç bağlamında zengin olan Türk geleneksel hayatı inançların toplumsal yaşam içerisinde kurumsallaşmaya yatkınlığı ile karakterize edilir. Nitekim var olan inançların korunması, yaşatılması ve fertlerin uyulması gereken kurallara dönüşmesi zamanla tabakalaşan mitolojik olgulardan başka bir şey değildir. Bu bağlamda ister ev-eşik koruyucuları, isterse de insanlara zarar veren varlıklarla ilgili bütün inanç öğeleri mitolojik bir sistemi - iye kültünü oluşturmaktadır. Vurgulanması gereken bir nokta da iye kültü ve kara iye olarak bilinen demolojinin Orta Asya, Kafkas, Anadolu, Balkanlar, Altay-Sayan Türkleri ve Yakutlarda büyük ölçüde müştereklik göstermesidir. Bu müşterek yaşantı konu edinen memoratlar muhteva açısından da birbirine çok benzemektedir.

İslamiyet'in kabulünden sonra genel adıyla iyi ve kötü cin olarak sosyalleştirilen bu varlıklar halen anlatılmakta olan mitolojik söylentilerde (memorat türü) korunmaktadır. Hem damdabacalar ki, genelde damda yaşadıkları için bu terimi kullandık, hem de ayrı bir kategori oluşturan demonik varlıklarla ilgili anlatılan memoratlar, mitolojinin kısmen bozulmuş ve kısa konulu, basit motifli bir türü olarak ister Müslüman isterse de gayri Müslüman Türk toplulukları arasında canlı bir şekilde söylenen, kutsal mitolojik metinlerin kökünden kopmuş, yeni bir anlam kazanmış, halkın düşüncesinde korunmuş varyantıdır. Memoratlar, tıpkı köken mitleri gibi geniş bir alanda varlığını sürdürmektedir. Memoratlar, gerçek hayat hikayeleri olup iyi ve kötü varlıklar hakkında anlatılmakta olan mitolojik söylentiler, yaşanmış tecrübelerin veya yaşandığına inanılan olağanüstü olayların anlatılarına denilir. Aslında inisiyasyon merasimlerinin bir aktarması olan damdabacalarla ve demonik varlıklarla ilgili memoratlar arkaik yapıya sahip olması ile de seçilmektedir. Erginleme dönemi ile ilgili anlatılan bazı mitolojik hikayeler zamanla aslından uzaklaşarak yaşanan bir olayın anlatısına dönüşmüştür. Ayrıca çocukları korkutmak amacı ile söylenen hikayeler de zamanla şuuraltı kalıntılar şeklinde tezahür etmiş, yaşanan

bir olay görüntüsü almıştır. Her halde bu iki faktör mitolojik içerikli memorat türünün oluşmasında etkili olmuştur.

Demonik varlıklar ve damdabacalar arkaik yapılarını korusalar da her yönüyle günlük hayatta hissedilen, duyulan, inanılan varlıklardır. Bu açıdan bakıldığında bugün halk inançları ve halk dini kavramları etrafında yer alan yaşanmış tecrübelerin veya yaşandığına inanılan olağanüstü olayların anlatıları genel çerçevede efsane içinde değerlendirilse de memoratlar adı altında öğrenilmektedir. Memoratların efsanelerden bazı farkları vardır ki bunların başında efsanenin bitkin bir metin olması ve tarihte yaşamış veya yaşadığına inanılan efsanevi şahsiyetlerin etrafında oluşmasıdır. Oysa memoratların bahis konusu olan varlıkları tespit edilemeyecek, ancak yanı başımızda olduğuna inanılan manevi dünyanın varlıklarıdır. Ayrıca mitolojik anlatılar sanat kaygısından uzak birer yalın anlatılardır.

Ev, eşik iyeleri veya demonik varlıklarla ilgili anlatılan memoratların başlıca özelliği; anlatıcının gördükleri yahut ikinci-üçüncü şahıslardan dinlediklerine tanıklık yaparcasına anlatmasıdır. Damdabacalar ve demonik varlıklarla ilgili söylenen mitolojik anlatılar olaya tanıklık bakımından mitolojinin inandırıcılık fonksiyonunu yaşatmaktadır. Aslında ruhi bir yaşantı anında; psikolojik rahatsızlık, yorgunluk, tedirginlik, uykusuzluk, korku durumlarında ve en başlıcası da bilinç altında olan iyi ve kötü varlıkların söyleme dökülmesi olarak bilinen mitolojik anlatılar veya memoratlar bir tür olarak şekillenme süreci içindedir. Bizi koruyan iyelerin ve bize zarar veren demonik varlıkların yanı başımızda var olması, bizleri gözetlemesi mitolojik anlatıların başlıca konusudur. Bizlerle temas halinde olduğuna inanılan ve bu bağlamda da oluşturulan memoratlar hazır kalıplara sokulması ile canlı bir mit türüdür. Şorların bu anlatılara **şın polgan** (gerçek olan) demeleri tıpkı mitte olduğu gibi memoratların da inanılabilirlik kodu taşıdığını onaylar. O nedenle hiçbir anlatıcı anlattığı memoratın yalan veya uydurma olduğunu kabul etmez, buna işaret eden dinleyiciye de hiçbir şey anlatmaz.

Diğer Türk halklarının, canlı ifade yaşayan bu türe nasıl bir isim verdikleri bilinmese de belli olan şu ki her kes onu gerçekte yaşanmış olayın hikâyesi olarak görür. Ancak eski Sovyetler Birliği'nde buna benzer çalışmalara mitolojik rivayetler denilmiş bu başlık altında az da olsa araştırma yapılmıştır. En eski yapıya sahip mitler, en çok canlı olanıdır. Bu ilkelik sadece ev eşik iyelerinin yapısı ile bağlantılı olmayıp onların ve hem de demonik varlıkların Mitolojik Ana'dan kopmuş olmaları ile de ilgilidir. Mitolojik memoratlar, onu anlatanlar için bir gerçeklik bilgisidir. O nedenle de konu bakımından geniş olan memoratların estetik yanı değil, daha çok etnografik yanı ağır basar. Ayrıca tek motifli veya basit olay örgüsü üzerinde kurulan memoratların konusu zengindir.

Oysa zamanla sosyal çevreye ayak uydurmağa çalışan memoraatların konusu L. Degh'in de sınıflandırdığı gibi⁹⁷ iş hatıralarını, otobiyografik hikâyeleri, göçmen ve göçebe epikleri kapsamaktadır. Ancak görüldüğü gibi geniş bir sahayı kapsayan damdabacalar ve demonik varlıklar hakkındaki memoraatlar bu sınıflandırmaya alınmamıştır. Aslında hatıra anlamına gelen memoraatların bizdeki karşılığı daha çok mitolojik anlatılardır. L. Degh'in tasnifinde bizim memoraat adlandırdığımız iyi ve kötü varlıklar hakkındaki anlatıların yer almaması doğaldır. Görünür araştırmalar ilerledikçe bu tür anlatılara yeni bir terim bulmak gerekecek veya mitolojik memoraatlar terimi kullanmak lazım gelecektir.

Türk dünyasının her yerinde olduğu gibi Gaziantep yöresinden derlenen mitolojik anlatıların veya memoraatların da büyük çoğunluğu mitolojik bağlamda olup iyi ve kötü varlıkları konu almaktadır. Hem damdabaca hem de demonolojik memoraatların son zamanlara kadar derlenmemesinin ve ciddi bir araştırmaya tabii tutulmamasının sebeplerinden biri bu tür metnin estetiklikten yoksun olmasıysa, diğer bir sebep ise hem demonolojinin hem de damdabacaların batıl inanç, hurafe kategorisine alınmasıdır. Ancak ne yazık ki süreç içinde inançların zayıflaması ve yaşam koşullarının hızlı bir şekilde değişmesi sanayileşme, kentleşme gibi problemler demonolojik memoraatların alanını da daraltmaktadır. İyelerin veya demonolojinin inandırıcılık yönünü silemeyen resmi din, onu batıl inanç adı ile değersizleştirmeye çaba göstermiş, bilim de bunu ruhsal hastalık türünden halüsinasyon ve karabasan olarak görmüştür. Bunlar da memoraatların yalnız belli ortamlarda söylenebilmesini sağlamaktadır. Her ne kadar bugüne kadar ihmal edilmiş olsa da henüz geç kalınmış sayılmaz, inanç ve inamımızın özünü oluşturan iyeler ve demonik varlıklarla ilgili gerçek anlatıları (memoraatları) bir an önce derlemek, sınıflandırmak ve incelemek lazımdır.

Ayrıca yaşayan canlı mitleri konu eden memoraatların anlatım alanının ve anlatıcı kitlesinin geniş olması da dikkat çekmektedir. Nitekim halk edebiyatı türleri belli anlatıcılar tarafından: mesela aşk hikayeleri âşıklar, masallar masalcılar, ağıtlar ağıtçılar, türküler şarkıcılar vs. tarafından anlatılmasına karşılık memoraatların tıpkı alkış ve kargışlarda olduğu gibi özel anlatıcısı yoktur. Yediden yetmişe kadar her meslekten, her cinsten ve çeşitli eğitim (okuryazar olmayandan üniversite mezunu olanlara kadar) düzeyi olan insanlara kadar geniş bir anlatıcı kitlesi mevcuttur. Bu da mitolojik anlatıların veya memoraatların özel işlevli ve özel yapıli bir tür oluşturmak çabasından kaynaklanır.

Mitolojik temelinden veya ritüel dayanağından kopmuş gibi görünen iyi ve kötü varlıkları konu alan memoraatlar aslında gelenekten ve doğa ile iç içe olan

⁹⁷ Bkz. Degh L., "Halk Anlatısı", Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, Ankara, 2003, s.125-126.

yaşantıdan uzakta değildir. Nitekim mitolojik memoratı anlatan şahıs, geleneksel kalıpları, formül ifadeleri genetik hafızasında taşıdığından anlattıkları, bağımsız olarak anlatılan diğer memoratlarla çok büyük ölçüde benzerlik gösterir. Söz gelimi *Kara Çuha*, *yurt koruyucusu*, *Al basması*, *Karabasan*, *Hortlak*, *Gulyabani*, özellikle don değişen cinler hakkındaki söylemler sanki bir mitolojik anlatının değişik varyantlarıdır. Anlatılan bu memoratların benzerlik göstermesinin başlıca sebebi bölgelerin, şahısların farklı olmasına rağmen kalıp ifadelerin, klişelerin, bilgi kaynaklarının aynı olmasından dolayıdır. Dolayısıyla bütün bu benzerliklerin kökeninde memoratların Şaman kökenli olması, özellikle demonik varlıklar hakkında anlatılan mitolojik anlatıların Şaman folklorundan gelmesidir. Nitekim Şamanlar hakkında birinci veya ikinci elden anlatılanların hemen hepsi memorat türüne girmektedir.⁹⁸

Gaziantep ve çevresinden derlenen memoratlar veya mitolojik anlatılardan 152'sini kitaba aldık. Aslında folklorumuzun bu canlı türü sayıca çoktur. Zamanla bu tür anlatılara özellikle şehirlerde ve aydın kesim arasında rağbetin azalması sonucunda kaynak kişilerden birçoğu memorat anlatmaktan çekinir, bu olaylara değer vermez olurlar. O nedenle memoratların bir an önce derlenmesi ve sistemleştirilmesi gerekmektedir. Kitaba alınan memoratları daha çok karışıklığa neden olmaması açısından sınıflandırmadık. Ancak metinlerden de görüleceği üzere konu bakımından memoratlar çeşitlilik göstermektedir. Nitekim memoratlar, Hz. Hızır'ın yardımından tutun da cinlerle halay çeken adamlara, hamamda ters ayaklı varlıklarla yıkananlara, eve bereket getiren varlıklara kadar geniş bir sahayı kapsamaktadır.

4.2. MEMORAT ÖRNEKLERİ

4.2.1.

Oğlum, bizim bakkalın avradı Hatçe Hanım bana Tibil'de bir iş bulduydu. Deha dört beş yıl oldu. Bir gariya bakacaktım. Karının herifi öldükten sonra, garı epey gızının yanında kalmış, sonra da gızıgil ondan osanmışlar; götürüp evine bırakmışlar. Bizim Hatçenin gızı da orda oturor. Aklına ben gelmişim. Tamam dedim.

Ta buradan Tibil'e yayan gidip gelordum. Başta görmedim emme sonadan baktım ki, bazen akşam erinip de yumadığım bulaşıklar sebah geldiğimde yıkanmış gibi olurlar. Dedim bizim garı haralda gece acıyor, yemeklerin hepsini yiyor. Akşamdan ne kadar yemek galsa sabah baorum heç bir şey galmamış. La havle dedim.

Havalar sovumuştü. Bir gün bizim Ahmet'in (oğlu) mobiliyeti bozulmuş. Beni alamadı. Ben de nasıl olsa sebah gene gelcem, boyunluk burada galam

⁹⁸ Bkz. Bayat F., Türk Şaman Metinleri. Efsaneler ve Memoratlar, 2. Baskı, Ankara, 2005.

dedim. Ekmekten sonra sobaya yakam dedim. Odunu kömürü govaya doldurup getirdim. Bee'! Kele oğlum o da ne! Sobanın gapağı sırrakkadan gendiliğinden açılmasın mı? Hayırdır inşallah dedim. Gapiya yöneldim. Gapi da gendiliğinden açılmasın mı? Garının yana gittim. Garının dudaa gıtır gıtır.

Sankim birinden konuşor. O gece sebaha kadar heç bir şey demedim. Garı da gece heç uyumadı. Dudağı hep gıtır gıtır gıtırdadı. Sebahi zor ettim. Bir daha da oraya ayak basmadım. Garının daha sona İstanbul'a ahrabalarının yanına gettiğini duydum. Ellaham daha ordamış.

4.2.2.

Babam anlattıydı. Nenem ebelikten anlarmış. Ben on yaşlarındayken nenem öldü. Bir gece iki atlı gelip karşı Kazıklı köyünde bir doğum olacağını, ebeye gerek olduğunu söyleyip nenemi alıp köye yakın bir çadıra götürmüşler. Çocuk doğarken nenem çocuğun ayağının keçi ayağına benzediğini görmüş. Karanlıkta iyi fark edemedim haralda, diye düşünmüş. Dönüşte olayı dedeme anlatmış. Dedem de merak etmiş. Kimin çocuğu diye sormaya gitmiş. Ama ortada ne çadır varmış ne de o gece oralarda birinin çocuğu olmuş.

4.2.3.

(Babası anlatmış) Babamın bir arkadaşı bir hamamı boyamak için hamamcıyla anlaşmış. Boyama işi gündüz bitmemiş. Boyacı, hamam sahibine işe devam etmek istediğini, yarına kadar bu işi bitireceğini söylemiş ve o geceyi hamamda geçirmeye karar vermiş. Hamamcıya çıkarken kapıyı da dışardan kilitlemesini söylemiş. Hamamcı, sen nasıl istersen, diyerek kapıyı kilitleyip gitmiş. Gecenin ilerleyen saatlerinde hamamın içerisinde tuhaf sesler işitilmeye başlanmış. Boyacı başta aldırmamış fakat esler bir müddet sonra çoğalmaya başlamış. "Boyacı çık git, çık git" şeklindeki sesler çoğalmış. Fakat kapı kilitli olduğundan boyacının bir yere gitme imkânı yokmuş. Bir köşeye sinip seslerin kesilmesini beklemiş. Ancak seslerin kesilmesi söyle dursun, duvardan gölgelerin girip çıkmaya başladığını görmeye başlamış. Korkmuş imdat istemiş. Fakat sesini pek kimseye duyuramamış. İlerleyen saatlerde hamamın önünden geçen birisi, sesleri duyup tanıdığı olan hamam sahibine haber vermiş. Gece yarısı hamamcı gelip kapıyı açtığında boyacıyı yerde baygın bulmuş. Boyacı ayıldığında konuşamıyormuş. Bir üfürükçüye götürmüşler. Üfürükçü, geceleri hamamda hamile cinlerin banyo yaptıklarını bunun için belli bir saatten sonra hamama girilmemesi gerektiğini söylemiş. Daha sonra adamın çenesi açılmış ve olup bitenleri anlatmış.

4.2.4.

Halamların bir komşusu varmış. Bu kadın garip şeylerle uğraşmış. Ona cinci diyenler de varmış. Kadının on altı, on yedi yaşlarında bir oğlu varmış. Oğlan annesine cinci denmesinden son derece rahatsızmış. Sık sık anasıyla

kavga edermiş. Kavga sesleri de çevreden hep duyulmuş. Bir gün yine gürültü bir kavgadan sonra çocuğun elinde bir bıçakla bahçeye çıktığını görmüşler. Bıçak kanlıymış. Arkasından da anası ne yaptın, ne yaptın diye feryat ederek çıkmış. Kadının kocası öldüğünden başka kimseleri yokmuş. Çocuk, bir daha onlar gelmeyecek buraya demedim mi sana, diye bağıryormuş. Çocuğun kimi bıçakladığını anlayamamışlar. Yalnız anası çocuğa, “sen onların çocuğunu öldürdün, onlar da seni öldürürler” diye bağıryormuş. Aradan bir hafta kadar geçmeden kadının çocuğu yatağında ölü bulunmuş.

4.2.5.

25 yaşlarındayım. Evleneceğim gün Pazar sabahı anam beni erkenden kaldırıp hamam yapmam için hamama gönderdi. Paşa hamamına gittim, hamam açıldı. Hamamcı Mahmut amca ordaydı. Bana kapıyı açıp kendisi yukarı çıktı. İçeri girip göbek taşına baktığımda içeride kalabalık olduğunu gördüm. Göbek taşının etrafında birileri darbuka çalıp oynuyorlardı. Herhâlde düğün var kutlama yapıyorlar, diye düşündüm. Geri dönüp Mahmut Amca’ya içerisinin kalabalık olduğunu söyledim. “Kimse yok oğlum, git hamamını yap” dedi. Tekrar gittim eğlence devam ediyordu. Uzaktan seyretmeye başladım. Tuhaf insanlardı. Birde baktım ki ayakları keçi ayağı gibi tırnaklı. Hemen dönüp Mahmut amcaya gördüklerimi söyledim. “Bir şey olmaz oğlum, ayakları böyle benimki gibi miydi?” dedi. Baktım Mahmut amcanınki de keçi ayağı gibi. Daha da korktum ama belli etmedim. “Ben sonra geleyim” deyip hemen hamamdan çıktım. Gördüklerimi amcama anlattığımda geceleri sabaha kadar cinlerin hamam yaptıklarını söyledi.

4.2.6.

Bir gün dükkânda işler uzamıştı, (Yorgan yapım dükkânı) gece saat ikiye kadar çalıştıktan sonra eve gitmek için sokağa çıktım. Saba pazarından geçerken arkamda bir eğlence kafilesi belirdi. Çalıp oynayıp geliyorlardı. Bir evden eve giden kına kafilesidir diye düşündüm. Ziyaretlerin yanından geçerken kafilenin aniden kaybolduğunu gördüm. Biraz ilerleyince kafile tekrar peyda oldu. Aynı şekilde eğlence devam ediyordu. Kafile ziyaretlerin yanından geçerken ortalıktan kayboluyordu. Eve geldiğimde olayı anneme anlattığımda “kınacılarıdır, kınacılarıdır” diyerek beni fazla konuşturmayıp, “git yat” dedi.

4.2.7.

Annemler köye gitmişti. Kız kardeşimle evde yalnız kalmıştık. Gecenin ilerleyen saatlerinde kardeşimle bulaşıkları yıkama konusunda tartıştık. Bulaşıkları yıkamadan yattık. Yatarken hava soğuk olduğu için kapıyı kapatmıştım. Gecenin ilerleyen saatlerinde üşüyerek uyandım. Üşüyordum. Üzerimde yorganın olmadığını fark ettim. Yere düşmüştür diye etrafa bakarken kapının açık olduğunu, yorganın da oturma odasındaki koltuğun üzerinde olduğunu gör-

düm. Kalktım görünen yorgana doğru gittim. Yorganın top şeklinde yuvarlak olduğunu gördüm. Yorgan öylesine örülmüştü ki tekrar açmak için epey uğraş-tım. Sabah kız kardeşim Gül'e neden böyle bir oyun yaptığını sorduğumda, kesinlikle böyle bir şey yapmadığını, gece de hiç kalkmadığını belirtti. Biraz korkudan, biraz da kimsenin inanmayacağını düşünerek bu olayı şimdiye kadar kimseye anlatmadım.

4.2.8.

Arkadaşım Halil kuzu yayarken kesmelikte ki (Taşların ev yapımı için ke-silerek çıkartıldığı, toprak altında ki yer) mağaraya girmiş. Kibrit yakmış. Ama kaç tane yakmışsa, yakar yakmaz kibritler sönyormuş. Sonra gözü karanlığa alışmış. Biraz ileride bir kedinin olduğunu fark etmiş. Kediyi yakalayıp dışarı çıkarmış. Kediyle oynama amacıyla kediyi oradaki su göletine batırıp çıkar-mış. Kedi sudan çıkar çıkmaz bir insan olmuş. “Beni bırakırsan her dileğini yerine getiririm.” demiş. Halil de sabah uyandığımda her gün yastığımın altın-da bir tomar para olsun, demiş. Böylece zenginleşip tarlalar, evler almış. Şimdi de Çayırağası'nı almış.

4.2.9.

Annem 17-27 yaşları arasında aniden yere düşer, bizlerde bayılmış olan annemi uyandırma maksadıyla uğraşır dururduk. Burnuna kolonya tutar, birbi-rine kenetlenmiş parmaklarını bütün kuvvetimizle açmaya çalışırdık. Yine ca-nım annemin, bayılma sırasında çenesi, birbirine neredeyse yapışırdı ve o hal-deyken bizim asla anlayamadığımız, abuk-sabuk cümlelerle sanki bizim göre-mediğimiz biriyle konuşuyordu.

Ben o sıralarda yaklaşık on yaşlarındaydım. Dolayısıyla çocuk aklımla an-nemde meydana gelen bu duruma bir türlü anlam veremiyordum. Benden kü-çük olan kardeşlerimle beraber annemizin bu halinden son derece korkuyor-duk.

Annemizin bu hâli yaklaşık on sene devam etti. Neredeyse haftada bir kez bayılıyor, o esnada bizim göremediğimiz korkunç yapılı kişilerce sanki bin bir türlü işkenceye maruz kalıyordu. Tabii ki babam boş durmuyor, annemi doktor doktor gezdiriyordu. Yapılan tüm tahliller annemin, psikolojik ve fizyolojik olarak sağlıklı olduğunu gösteriyordu. Hulasa; doktorlar annemin bu durumu-na bir anlam veremediler.

Babam daha sonra annemi, cami ve mahalle imamlarına götürmeye başla-dı. Fakat annem bir türlü iyileşmiyor, okunan dualar fayda vermiyordu. Zaman geçtikçe annemin bu durumu, daha kötü bir hal aldı ve bayılmaları da sıklaştı. Tam ümidimizi kesmişken, korkudan ve çaresizlikten süklüm büklüm olmuş-ken; rahmetli büyükbabam, ak sakallı, nur yüzlü, yumuşak yüzlü bir dedeyi evimize getirdi. Evimize gelen o güler yüzlü, sıcak bakışlı dede yıllar önce bir

camide imamlık yapıyormuş ve imamlıktan emekli olmuş. Büyükbabamın ve emekli imamın evimizin kapısına ayak bastıkları sırada aniden annem bayıldı. O bilinçsiz haliyle; “Gelen papaz gitsin, hemen gitsin” diyerek bağırmaya başladı. Emekli imam çok sakin bir tavırla, “Kızımızı şu kanepeye yatırın” dedi. Bizleri de odadan dışarı çıkardı. Odada annem, büyükbabam ve emekli imam kaldılar. Ancak odanın kapısı aralı olduğu için tüm konuşmaları duyuyordum.

İmam uzunca bir süre dua etti ve “Kızım onları bana göster, sana rahatsızlık veren cinler nerede?” dedi. Annem ise birden bire ağlamaya başladı ve imamın sorusunu sessiz kalarak cevaplamadı. İmam biraz daha dua okudu ve tekrar aynı soruyu sordu. Annem ise “Çok korkuyorum, üzerime doğru geliyorlar ve nerede olduklarını söylersem beni öldürecekler” dedi. İmam dedenin ısrarlı duaları ve soruları karşısında, annem iki cinin kendisini çok korkuttuğunu ve şu anda odanın tavanının köşelerinde kendisine doğru baktıklarından bahsetti.

İmam “Kızım neye benziyor onlar?” deyince, annem “Çok kısalar, gövdeleri iri, ayakları çok ince ve ayakları sanki gölge gibi sürekli titriyor, gözlerini ise tam seçemiyorum” dedi ve aniden rahatladı. İmam bu kez “Kızım onların ismini bana söyle de onları mahvedeyim” dedi. Annem bu sorudan hemen sonra tekrar kaskatı kesildi ve bağırmaya başladı. O an rahmetli dedeme, papaz ne bakıyorsun bana, dediğini çok iyi hatırlıyorum. İmam annemi dualarla tekrar rahatlattıktan sonra cinlerin ismini öğrendi. Annem, imama cinlerin ismini verdikten sonra “Ne olur dede beni kurtar, beni öldüreceklerini söylüyorlar” dedi.

Emekli, güler yüzlü imam dede, uzunca bir süre daha dua etti. Aniden annem “Yandılar, gittiler, kayboldular.” diye bağırdı ve hemen ardından o baygın hâlden kurtularak uyandı. Önce güldü, sonra ilk defa gördüğü güler yüzlü dedenin boynuna sarıldı ve elini öperek; “Allah sizden razı olsun.” dedi. Annem şu an elli yaşında ve çok şükür yirmi senedir sağlıklı.

4.2.10.

Ben çok küçükken, büyüklerim bana sürekli “Oğlum banyoya girmeden önce besmele çek, destur de.” derlerdi. Ben de her zaman onların dediği gibi yapardım. Üniversitede okuduğum zamanlarda bir gece duş almak için banyoya girdim. Evde benden başka kimse yoktu. Duşumu alırken aniden aklıma, banyoya girerken destur demediğim geldi. Tesadüfen de elektrikler kesildi. Dolayısıyla işimi hemen bitirip, banyodan çabuk çıkmak istedim. Derken sabunlukta ki sabun kayıp ayağımın yanına düştü. Gözlerim sabunlu bir şekilde, sabunu yerden alıp sabunluğa koydum. Ancak sabun on saniye bile geçmeden yine yere düştü. Sabunu yerden aldım ve bu sefer çok dikkatli bir şekilde tekrar sabunluğa koydum. Sabun çok kısa bir süre içinde tekrardan yere düşünce çok

korktum. Her yerin karanlık olması, korkumu daha da artırıyordu. Sabunluğu elimle yokladığımda, sabunluğun içerisindeki sabunun düşmesini engellemek için yukarı doğru eğimli imal edildiğinin farkına vardım. Yani o sabunluktan hiçbir kuvvet olmaksızın yukarı doğru çıkıp, yere düşmesi fizik kurallarına aykırıydı. Bunları düşünürken korkum had safhaya ulaştı. Sanki birileri banyonun içerisinde bana bakıyor ve beni neredeyse öldürmek için çaba sarf ediyordu. Sabunlu ve köpüklü bir şekilde banyodan fırladım. Hemen havluya sarıldım ve mumu yaktım.

O kulağıma küpe oldu. Artık her işimde olduğu gibi banyoya girmeden önce de besmele çekiyorum.

4.2.11.

Döndü Katırsız'ın anlattığına göre yaşlı bir komşusu varmış. Bu yaşlı kadın, karısından ayrı olan oğlula birlikte aynı evde yaşarmış. Oğlunun bir de beş-altı yaşlarında küçük bir oğlu varmış. Oğlu her gün çalışmaya gittiğinde çocukla bütün gün kadının kendisi uğraşmış. Bir gün yaşlı kadın çocuğun yaptığı yaramazlıklara dayanamamış ve onu banyoya kilitlemiş. Çocuk ağlaya ağlaya banyoya girmek zorunda kalmış. İlk başlarda içerden gelen ağlama sesi hiç kesilmemiş. Ancak belli bir süre sonra küçük oğlanın sesi duyulmaz olmuş. Bunun üzerine de yaşlı kadın çocuğun artık uslandığını düşünerek verdiği cezayı bitirmeyi düşünmüş ve gidip banyonun kapısını açmış. Kapıyı açar açmaz küçük çocuk bir takım garip sesler çıkararak nenesinin üzerine atlamış. Bu olaydan sonra çocuk konuşamamış ve hala da konuşamamaktaymış. Çocuk banyoda kilitliken cin tarafından çarpıldığını ve bu nedenle korkudan bu hâle geldiğini düşünmektedirler.

4.2.12.

Nazife Atalay'ın anlattığına göre, 11 yaşında küçük bir kız kardeşi varmış. Son derece sağlıklı olan bu küçük kız bir gün tuvalete gitmiş ve içeride ayağı kayıp düşmüş. Bu küçük kız hem zihinsel hem de fiziksel felç geçirmiş. Hemen apar topar hastaneye götürmüşler. Doktorlar bir sürü inceleme yapmalarına rağmen hiçbir sonuç alamamış ve bilimsel bir açıklama yapamamışlar. Hâlen konuşmakta zorluk çekmektedir. Nazife Atalay ve ailesi çocuğun başına gelen bu kötü olayı cin çarpması olarak yorumluyor.

4.2.13.

Saniye Büyükdağ'ın anlattığına göre; özellikle hamile kadınların yanına gelen bir şey varmış. Bu şeyin ayağından keçi ayağı gibi ses gelirmiş. Kılık değiştirip istediği kişinin yerine geçebilirmiş. Besmele çekip dua okursan gidermiş ve sana ilişmezmiş. Ya da onu boğup tövbe ettirmek icap edermiş. Böylece senin yedi sülalene dokunmazmış. Anlattığına göre, bir gün kadınlar çamaşır yıkamak için gölün başına gitmiş. İki kadın kendi arasında yarın yine bu

saatte gelelim diye anlaşmışlar. Bu şey onları duymuş. Ertesi gün diğer kadının kılığına girip gölün başına gelmiş ve kadınla birlikte çamaşır yıkamaya başlamışlar. Daha sonra kadın şüphelenmiş ve gel saçlarını yıkayıp tarayayım demiş. Bu şeyin saçları da ayağında olurmuş. Kadın saçlarından yakalayıp tövbe ettirmiş.

4.2.14.

Dedeme bir gün gece vakti birisi kak gel ava gidek demiş, o da kalkmış, geyinmiş, kuşanmış, tüfeğini almış çıkmış. O adam önde giderken dedem de arkasından gidiyormuş. Fakaz gel, Fakaz gel, gel ha buraya, buraya gel diye çığırıyormuş. Böyle diye diye ta dağa kadar götürmüş. Dağa varınca çığırın adam kaybolmuş. Yukarıdaki olayı anlatan kişi dedesini çağıran kişinin cin olduğunu ve köydeki bir tanıdığın kılığına girerek geceleyin dedesini çağırdığını düşünüyor.

4.2.15.

Bir gün akşam ben evde yatarken güpür güpür bir ses geliyor. Kakıyom, oturuyom, korktuğum için kapıyı açmıyom. Ses aynı bizim herifin sesine benziyor. Ses merdivenden geliyor. Herif merdivenden tuvalata giriyor. Ama ben görmüyorum. Sesini duyuyorum. Bekliyorum bekliyorum herif çıkmıyor. Ta ki sabahleyin herif eve geldi. Gece gelen bizim herif değilmiş. Yukarıdaki olayı anlatan Hatice Utar, cinin kocası kılığında gece geldiğini düşünüyor.

4.2.16.

Bir köyde musafırlığa gidiyom. Akşam orada yatıyom. Akşam yatarken damdan gürp diye bir ses geldi. Hemen kalktım ev sahibisini kaldırdım, damda hırkız atladı diye söyledim. Geri sabahlayın bunu ev sahibisine anlattım, ben seni kaldırdım damdan bir hırkız atladı diye dedim. Kadın yok dedi, beni kaldırmadın, ben kalkıp bakmadım dedi. Geri barabar bir hocaya gittik. Hoca yüzüme bir yağlık örttü, bir şey görüyon mu dedi. Heç bir şey görmüyom dedim. Gene akşam yatınca bir ses geldi, kız suratında gene güpür güpür bir ses geldi baş ucumda, gene uyandım, bir kız gene karşımda diğneliyo. Geri o kız bir kadın oluyo, geri o kız bizim herif oluyo, değişiyö böyle.

4.2.17.

Köyde kadının birini gece komşusu çağırmiş. Kız gel gidek de çamaşır yıkak demiş. Evveli çamaşırını yumaya pınarlara, derelere giderlerdi. Kadın hemen kakıyo, teşti, kazanı ata yüklüyo pınara gidiyo. Varıyo kine, o kadın yine kayboluyo. Çamaşır yumaya giden kadın, cinin köyde başka bir kadının kılığına girdiğine inanıyo.

4.2.18.

Değirmenci dayımla gece Boz Dağdan Mülk'e giderken bir oğlak sesi geldi. Gece karanlığında ses gelince, ben dedim dayı şu oğlağı tutup kesek. Dayım bu gece vakti dağda oğlağı nasıl bulak dedi. Ses yakınan gelince kovaladık. Biz sese doğru gittikçe o bizden kaçıyordu. Sonra bir baktık dağın tepesinden keçi sesi geliyor. Onun oğlak olmadığını anladık. Ben korkmuyordum. Bu nedenle üzerimize gelmedi. Cin olduğunu anladım, bıçağı elime aldım ve küfür etmeye başladım. O bizi Boz Dağdan Mülk'e kadar takip etmiş.

4.2.19.

Bir gün babam dağdan gece gelince dağın dibinde bir oğlak görmüş. Çobanların bunu unuttuğunu düşünmüş ve bunun için yanına çağırılmış. Oğlak peşinden takip etmiş. Epeyce bir yol gitmişler. Babası at üstündeymiş. Önlerine bir dere çıkmış, babam oğlağın geçemeyeceğini düşünmüş, oğlağın üzerine gitmiş, ata bindirmek istemiş. Oğlak geri çekilmiş, kaçmış ama babam oğlağı yakalamış. Oğlak çırpınmış, babamı sarsmış, zor da olsa babam on atın üstüne koymuş. (Babam burada biraz tereddüt etmiş, ne kadar güçlü diye) Tam dere-nin dibine varınca oğlak çok çevik bir hareketle babamın elinden kurtulup at-tan atlamış. Babam anlamış, ata vurmuş hızlıca geçmiş karşıya. Cin sudan geçemiyormuş, küçük bir arığı bile aşamazmış. Karşıdan silahla ateş etmiş, ayı gibi büyük bir şey karanlıkta kaybolmuş.

4.2.20.

Pazarcık'ın Harmanlılar Köyü'nde bir kadın varmış. Bu kadının kocası ölmüş. Ölümünden bir hafta sonra cin, kocası kılığında yanına gelmiş. (Merakla yatınca daha çok gelirmiş.) Kadının çocuğı yokmuş. Cin gelmiş, ben kocanın dirildim demiş. Gece beraber yatıp kalkmışlar, kadın sabah kalkmış bakmış kocası yok. Kadın bunu komşulara anlatmış, köylüler, kadının kafayı yediğini düşünmüşler. Danesi gün yine gelmiş. "Herif neredeydin?" diye sormuş. "İşim vardı." diye cevap vermiş. Ertesi gün yine kaybolmuş. Bu durum altı ay kadar sürmüş. Kadın tuhaf olmuş, sersem olmuş. Köylüler kadının cinle evlenik olduğunu düşünmüşler. Kadın "Koynum cinlen doluk." demiş. Bir gün sabah kadını ölü bulmuşlar. Bunu cinin yaptığını düşünmüşler. Cin kadını boğuk demişler.

4.2.21.

Pazarcık'ın Taşdemir Köyü'nde bir nahırcı varmış. Nahır güttüğü için gece gelirmiş. Köyün alt tarafında, köye on dakika uzaklıkta bir harman yeri varmış. Bir gün gece köye gelirken, orada davulların çalındığını, kadın ve erkeklerin sinsini oynadığını görmüş. Yolda bunu karşılamışlar, aha dostumuz geldi deyip, harman yerine götürmüşler. Kendi de onlarla oynamış. 2-3 saat oynayıp yorulmuşlar. Ben yoruldum deyip köye dönmüş. Danesi gün, gece gece gitmiş

oraya, yine düğün var. Bu olay 3-5 ay devam etmiş. Nahırcı kafayı yiyik. Bu olaydan sonra fazla yaşamamış.

4.2.22.

Bir gün ben kayınbabamlarda yatarken, tam saat sabah namazı vaktiydi. Damın ortası delikti. Ve biz oraya süllüm (merdiven) dayar çıkardık. Tam o delikten ay görünüyordu. Kaynım Ali kılığında bir şey üzerime gelmeye başladı. Korktum, anamı çağırdım. “Rabia teyze, Rabia teyze, Ali beni korkutuyor” dedim. O da uyanıktı. Ali ayağını yatağa bastığında onu tutmak için elimi attım, birden ortadan kayboldu. Sabah anlattım anam “ben seni duymadım.” dedi.

4.2.23.

Bir gün akşam odundan gelirken, mezarlığın orda büyük bir topluluk vardı. Bunlar, bembeyaz bir ata biniyor, iniyor, o atın etrafında toplanıp dağılıyorlardı. Ben korktum. Sırtımdaki odunların ipine sarıldığım gibi arkama bakmadan köye koştum.

4.2.24.

Bir gün mezarlığın yanındaki tarlada gece saat 2-3 gibi çift sürüyorum. Büyük abim Fevzi git sür demişti. Çift sürerken, taraktörün her dönüşünde ışıklar, mezarlığın içine vuruyor. Mezarlık bembeyaz görünüyor. Çift bitince tarladan çıkış yolu yine mezarlığa denk geliyor. Yine bembeyaz görünüyor mezarlık. Hemen traktörün el gazını çekip köye doğru yol alıyorum. O esnada dönüp arkama baktığımda, beyaz bir şey gördüm. Köye girince baktım bir şey yok.

4.2.25.

Bir gün emmim Bensi'den köye gelirken, ormanın içinde kırmızı elbiseli bir kadın görür. Emmim, o kırmızılı kadına yaklaşır ve “sen kimsin, nerelisin?” der. Kadın; “Ben şu tepedeki köydenim” der. Emmim; sen yalan söylüyorsun, o köyün dili Türkçe'dir, onlar Kürtçe bilmezler, ama sen iyi konuşuyorsun. Ne işin var akşam vakti burada.” der. Kadın; “Arkadaşlarla menengiçe geldik, sonra kayboldum.” der. Emmim bakmış burası menengiçlerin olduğu yer ama etrafta kimseler yok. Hemen dua okuyarak atını sürmeye başlamış. O köye gitmiş sormuş, o gün kimse menengiçe gitmemiş.

4.2.26.

Bir gün iki dayım beraber nahıra gitmişler. Nahır nöbet sırası onlardaymış. Mezarlığın içinde bağlı beyaz bir at görmüşler. Atın etrafında da beyaz çarşafılı üç adam görmüşler. Onlar dayıma seslenmiş, beri gel diye. Dayım biraz yaklaşmış, konuştukları dili anlamamış. Biraz daha yaklaşmış, adamların yüzüne bakmış bir şey görünmüyor. Dayım hemen eline taş alıp onları taşlamaya baş-

lamış. Çok korkmuşlar, nahırı bırakıp köye doğru koşmuşlar. Sonra dönüp bakmışlar ki ne bir kimse var ne de bir beyaz at.

4.2.27.

11-12 yaşlarında bir çocuktum. Sabah namazına kalkmışım. Namazı orta katta kılıyordum. Herkes yukarıda uyuyordu. Namazımı kılıp yukarı çıkmak üzereydim ki, karşımda elinde bıçakla annemi gördüm. Elindeki bıçakla üzerime doğru yürüyordu. Çok korktum. Bağırarak, arkama bile bakmadan koşmaya başladım. Annemin de arkamdan koştuğunu hissediyordum. Herkes sessizce uyandı. Ne olduğunu anlayamamışlardı. Babam beni tutup sakinleştirdi. Annem o esnada en alt kattaymış. Gürültü ile hemen yukarı çıkmış ve ne olduğunu anlayamamıştı. Ben annemi karşımda görünce yine korktum. Kendime gelince anladım ki karşıma çıkan annem değil onun kılığına girmiş kötü bir şeydi.

4.2.28.

Adana'nın İmamoğlu ilçesinin Üçtepe Köyü'nde oturan Hacı Durmuş, arıcılıkla uğraşan bir kişidir. Arılarını Uluçınar Köyü'ndeki ormanın içine bırakmış. Bir gün başka köyden Mehmet Hoca adlı birini arılarını beklemesi için görevlendirmiş. Bu adamın elinde Osmanlıca harflerle yazılmış, muska kitabı denilen bir kitap varmış. Mehmet hoca elindeki kitapla geceleri de arıları beklemekteymiş. Bir gece bu kitapla uğraşırken, çocuklarının kılığına girmiş olan cinler etrafını çevirmiş. O, bu sıkıntıyla arıların sahibi Hacı Durmuş'u çağır-mış. Ancak hocanın sesinin arıların sahibinin bulunduğu köye ulaşması mümkün değilmiş. Buna rağmen kendisinin çağırıldığını söyleyerek traktörle hocanın yanına ulaşır. Hacı'nın gelmesiyle cinler dağılır. O günden beri hoca her namaz kıldığında karşısında çocuklarını görür ve devamlı ağlar.

4.2.29.

Bir genç kız, devamlı abdest alıp namaz kılar, hiç erkek içine çıkmaz. Bu kızcağz bir gün ölür, mezara koyarlar. Mezara koyarken erkek kardeşinin yüzüğü mezara düşer. Gece adam kalkar arar, yüzük yok. Mezara düştüğünü anlayıp gelip mezarı açtırır. Açtırır ki ne görsün; kız kardeşi bembeyaz bir gelinliğin içinde ama arkasında bir ateş topu gidiyor. Korkuyor, gidip hocaya soruyor;

- "Erkek yüzü görmedi, kendi gidiyor, arkasından bir alev gidiyor, bu nedir?"

Hoca cevap verir;

- "Oğlum bacına nur doğmuş, arkasından giden alev de dedikodudur. Yapılan dedikodular alevlerdir." der.

4.2.30.

Elif diye bir kadının oğlu askerdedir. Karadeniz’de askerlik yapan bu gence hırsız diye iftira atılır. Bu olaydan bir saat sonra Elif, oğlunun komutanının yanına gelir ve der ki: “Benim oğlum hırız değil, bu hırsızlığı falanca kişi yaptı.” der. Komutanları işi araştırır ki asıl hırsız kadının söylediğidir. Komutan, oğlunu kurtardı da bu yaz günü üstündeki karlar nedir? diye sorar. Kadın çok uzaktan geldiğini söyler. Komutan oğlanı getirmek için odadan çıkar. Yolda, seni anan kurtardı, o olmasaydı sen hapislerde çürürdün, der. Çocuk şaşırır. “Komutanım bu imkânsız.” der. “Benim anam felçlidir ve ben Maraşlıyım, ananın bu olayı duyup gelmesi için günler gerekir. Oysa siz bir saat önce beni çıkardınız.” der. Komutan çıkar ve “beraber memleketine gidecez.” der. Çocuğun evine varırlar. Komutan bir de ne görsün, yanına gelip oğlunu kurtaran kadın felçli bir şekilde yatan bir hastadır.

4.2.31.

Bir adam çok eski zamanlarda aniden ortadan kaybolur. Karısı kadının yanına gider. Kocasından şikayetçi olduğunu söyler. Adam bir hafta sonra gelir. Kadı, onu yanına çağırır ve neredeydin, der. Adamda ona hacdaydım, der. Kadı, güler, “Yalancı, hacca gitmek üç ay, orda kalmak altı ay, geri dönmek üç ay...” der. Adam da ısrarla hacda olduğunu söyler. Kadı, “Bunu ıspatlayabilir misin?” diye sorar. Adam da “Evet” der. “Hac kafilesinden Hasan Efendi’ye aldıklarımı bıraktım, kafiye gelsin o eşyalarımı getirsin, o zaman inanırsın.” der. Kadı ne aldı diye sorar, adam aldıklarını tek tek sayar. Aylar sonra hac kafilesi döner. Hasan Efendi bulunur ve bu adam sana Hacda aldıklarını bıraktı mı, diye sorulur. Hasan Efendi de “Evet” der, şunlar şunlar onun diye adamın saydıklarını ortaya koyar. Kadı adama inanır ve elini öper. Adam mahcup olur ve utancından toz olup uçar.

4.2.32.

Beş altı tane genç kız bir araya gelir ve ruh çağırmaya karar verirler. Kızlardan birisi Hz. Muhammed’in ruhunu çağırırım der. Kızlar ruh çağırırlar. Odaya aniden toz bulutu girer, yakışıklı bir genç olur. Ve genç onlara “Siz Allah’ın Resul’ünü rahatsız ettiniz, beni de size ceza vermem için yolladılar. Hiçbiriniz sabah ezanına kadar uyumayacaksınız.” der. Kızlardan birisi uykuya dalar. Adam onu havaya kaldırarak uyandırır ve der ki, “Cezalandırılacak olan sensin, ömür boyu nefes aldığın sürece peşindeyim.” der. Aradan yıllar geçer. Bu, genç kızın her an her dakika yanındadır. Kız zamanla delirir. Ve en sonunda intihar eder.

4.2.33.

“Aradan yedi gün geçti. Ölümünün yedinci günüydü... İbrahimli Köyü’nün müezzini minareye çıktı. Vakit geceye doğru, yatsı ezanını okuyacak, saniyele-

rin dolmasını bekliyordu. Etrafa bakındı, gözleri Elmalı Dağı'nın doruğuna takıldı. Gözleri büyüdü. Dağın tepesinden, bir top ışığın gökyüzüne doğru yükseldiğini gördü. Köylüler buna inanmadılar. Merak bir çığ gibi yayıldı. Her akşam ve yatsı zamanı gözler Elmalı Dağı'nın doruklarına çevrildi. O gün bu gündür, İbrahimli köylüleri Şahin Bey'i Elmalı Dağı'nda görmek için gözler dururlar.”

4.2.34.

İki çocuğu olan bir adamın maddi durumu çok kötüymüş. Karısı hamile kalınca çocuğa bakamayacaklarını düşünmüşler ve çocuğu aldirmaya karar vermişler. Çocuğu aldirmak üzere karısının, annesinin evine gittiği gece, adam rüyasında; sarı saçlı, mavi gözlü bir çocuk görmüş. Çocuk ona; “Beni aldirmayın, ben size şans getireceğim.” demiş. Adam kan ter içinde uyanmış ve bu rüyanın sıradan bir rüya olduğunu düşünerek tekrar uyumuş. Aynı rüyanın devamını görmeye başlamış. Çocuk aynı şeyleri tekrarlamış. İkinci kez dehşetle uyandığında, rüyasındaki çocuğun ailesinden kimseye benzemediğini düşünmüş. Birkaç saat sonra tekrar uyuduğunda çocuğun, yaşlı bir kadının elinden tutup geldiğini görmüş. Bu defa çocuk:

“-Bak baba bu senin annen, ben babaanneme benziyorum.” demiş.

Adam uyanıp derhal babasını aramış. Babasına rüyayı anlatınca o da şaşırılmış ve çocuğun söylediklerini doğrulayarak “Sakin çocuğu aldirmayın.” demiş. Adam karısını arayarak çocuğu aldirmaması gerektiğini söylemiş. Aradan aylar geçip, çocuğun dünyaya geldiği gün, o zamana kadar işsiz olan baba iş teklifi almış. O günden sonra bütün işleri yoluna girmiş ve çok zengin mutlu bir aile olmuşlar.

4.2.35.

Ben Gaziantep'in Barak köylerinden biri olan Küçük Hacı Ağa Köyü'ndenim. Bizim köyün yakınındaki bir köyde Küçük Ahmet adlı bir adam vardı. Kendisi aslen Suriyeliydi. Kaçakçılıkla uğraşırdı. Bazıları ise onun cinlerle de uğraştığını söylerdi. Bir gün bu adam kaçaktan dönerken yolda eşeklerin kol kola girip halay sektiğini görmüş. Omzundaki kaçak yükü yere atarak oradan uzaklaşmış. Çok korkmuş ve onların cin olduğunu düşünmüş. Küçük Ahmet olaydan sonra bir daha da kaçakçılık yapmadı ve köyde hayatının sonuna kadar sakin bir şekilde yaşayıp öldü.

4.2.36.

Aylardan temmuzdu. Akşam yemeğini dışarıda yiyorduk. Tam o sırada aşağıdan bizim eve doğru ne olduğunu bilmediğimiz topa benzer bir şey etrafına ışık saçarak geldi. Tam o sırada ablam korkup bayıldı. Hemen komşulara haber verdik. Silah falan getirdiler, o cisim sanki silahı görmüş gibi ortadan kayboldu. Birkaç dakika sonra elektrik direklerinin üzerinde görüldü. Sanki

uzayıp kısalıyordu. Tekrar bizim eve geldi. Evin bahçesinde bir ağaç vardı. Onun üzerinde birkaç dakika döndü. Gerçekten çok korkmuş ve şaşırmıştık. Yine kayboldu ve gece saat 11'e kadar görünmedi. Ondan sonra o ışığı mezarlıkta gördük ve tamamen yok oldu. Sabah kalktığımızda ağaca baktık, ağacın her tarafı yanmış durumdaydı. Gerçekten ne olduğunu bilmediğimiz bu felaket bizi çok korkutmuştu. O cismi sonra bir daha görmedik.

4.2.37.

1905 yılında, babamın dedesinin dedesi Gaziantep'in Nizip ilçesinin Sekili Köyü'nde gece bahçe sularken kulağına birtakım sesler gelmiş. Biraz dinleyince bir kadının ağlayan çocuklarına "Durun, bekleyin, şu köyde yeni doğum yapmış bir kadın varmış. Gidip sizlere onun ciğerini alıp getiririm, sizin de karnınız doyar." dediğini duymuş. Yaşlı adam bu konuşulanları duyunca sesi gelen kadının al karısı olduğunu anlamış ve hemen ondan önce doğum yapan kadının evine gitmiş. Doğum yapan kadın tam yemek yemek üzereymiş. Adam kadına tabaktaki yumurtayı yedirmemiş. Yumurtayı alıp bir çuvala boşaltmış ve çuvalın ağzını düğümlemiş. Çuval oynamaya başlamış, herkes merak etmiş, ne olup bittiğini anlamaya çalışmışlar. Adam çuvalın yanına gitmiş, tam ağzını açacaktı ki içindeki al karısı adama yalvarmış, çuvalı açmamasını söylemiş. Çünkü üzerinde hiçbir şey yokmuş. Kendisini çuvala birlikte suyun içine atmasını söylemiş. Adam da çuvalı götürüp suya atmış, o anda suyun yüzünü kan kaplamış. O günden sonra da adamın ailesinden hiç kimseye al karısı gelmemiş.

4.2.38.

Benim annem 7-8 yaşlarında iken bir gün ablası ve kuzeniyle birlikte bağdan eve dönerken bahçede bir şey unuttuklarını fark etmişler. Yeniden bahçeye gitmeye karar vermişler. Döndükleri yerde anneme suyun başında oturup beklemesini söylemişler çünkü hava kararmak üzereymiş. Annem de hızlı yürüyemiyormuş. Bu yüzden ablası ve kuzeni daha çabuk gidip gelmek için böyle düşünmüşler. Annem de suyun başında oturup beklemeye başlamış, hava da iyice kararmış. O sırada annem hayvan gübresinin etrafında birisi olduğunu görmüş ve izlemeye başlamış. O varlığın hayvan gübresinin üzerinde yatıp yuvarlandığını, ayağa kalkıp takla aştığını, daha sonra da suya girip çıktığını görmüş. Ne olduğunu bilmediği o varlık bu hareketleri epeyce tekrarlamış, kendisi de siyahmış, insana benziyormuş ama kocaman ayakları, ok gibi uzun ve sivri tüyleri varmış. Her tarafı tüylerle kaplı olduğu için yüzü hiç görünmüyormuş. Kolları aşağı doğru çok uzunmuş ve yürürken çok büyük adımlar atıyormuş. Sanki şarkı söylemiş gibi anlaşılmayan şeyler konuşuyormuş. Ablası ve kuzeni annemin yanına geldiğinde annem kaskatı bir şekilde adeta donmuş gibi duruyormuş. Ablası ve kuzeni de o varlığı görmüşler, onun şeytan olduğu-

nu anlamışlar. Annemi zorla kendine getirmeye çalışıp koşu koşu eve dönmüşler.

4.2.39.

Babam bundan 40 yıl önce tarlalarını sürmek için yola çıkmış. Öğle sıcağına kalmamak için sabah çok erken kalkmış, sabah ezanını okunmuş sanmış. Oysa saat daha gecenin ikisiymiş. Atın üzerinde altından su akan köprüünün üstünden geçerken atını sulamaya durmuş. Köprüünün üst tarafındaki mısır tarlasından keçi melemiş. Babam da o tarafa bakmış, keçiyi görmüş, keçi tarlanın içinden çıkmış, babamın üzerine üzerine gelmeye başlamış. Simsiyah bir şekli varmış, babama yaklaştıkça gözleri büyümeye başlamış, şekli de değişmeye başlamış, tarifi imkânsız bir hâl almış. Babam da ilk önce besmele çekmiş, keçi üzerine gelmeye devam edince yanındaki tüfikle keçiye ateş etmiş. Keçi bir ara ortadan kaybolmuş. Babam atının yanına gidince bu sefer daha yakınında ortaya çıkmış. Babam yine ateş etmiş, keçide herhangi bir değişiklik yok. Bunun üzerine babam atına binip dörtnala oradan uzaklaşmış. Gün doğar doğmaz oraya yeniden gitmiş ancak orada ne bir kan lekesi ne bir hayvan leşi ne de o keçiyi görebilmiş.

4.2.40.

Ayşe adlı üniversite öğrencisi arkadaşım bana şu hikâyeyi anlattı: Kaldıkları kız yurdunda onlara her gün bir cisim görünmeye ve herkesi korkutmaya başlamış. Bu korku gittikçe artmaya başlamış. Sonunda kızlar bu olaya bir hocaya anlatmışlar. Hoca da onlara Nas suresini okumalarını söylemiş. Yine bir gün o cisim gelmiş, kızlar toplanmış, bekliyorlar. Cismi görünce Nas suresini okumaya başlamışlar. Cinler hemen kaçmaya başlamış. Hatta ayak sesleri tüm yurttan duyulmuş.

4.2.41.

O gece benim için bir hayal gibiydi. O gece yatağıma girdiğimde içimde korkular vardı ya da ben öyle hissediyordum. Korkunç düşünceler içinde boğuluyordum. İşte o an her şey gerçekleşti. Sanki üzerime bir ağırlık çökmüştü. Ben tam olarak ne olduğunu çözmeye çalışırken o üzerimdeki örtüyü çekmeye başladı. Ben bağırmağa çalıştıkça o beni boğmaya, sesimi kesmeye çalışıyordu. İşte o anda her şeye tanık oldum. Duvarın karşısında üç gölge belirdi. Gölgeler arasında kötü şeyler oluyordu. Gölgelerden biri diğer ikisinin vücutlarını tırnaklarıyla parçalamaya çalışıyordu. Sonunda onları öldürdü ve duvarda kan lekeleri oluştu. Sıra bana gelmişti. Ben üzerime örtüyü çektim ve yine aynı şeyler olmaya başladı. O varlık üzerimdeki örtüyü çekmeye ve tırnaklarını kollarıma ve vücuduma geçirmeye başladı. Nasıl oldu ben de bilmiyorum ama bağırabildim. Birden her şey yok oldu ve hiçbir şey olmamış gibiydi. Hayatımda yaşadığım en büyük korku bu oldu ve daima öyle olacak.

4.2.42.

Köyün birinde yaşlı bir adam varmış. Adamın kimsesi yokmuş, yalnız başına yaşıyormuş. Kendisinin bir üzüm bağı varmış. Yaşlı adam ara sıra bağına gider, orada oturmuş. Bir gün adam bağına gitmiş ve bir ağacın gölgesinde oturmuş. Adamın yanına upuzun bir siyah yılan gelmiş. Adam hiç korkmamış ve yılanı zarar vermeyi düşünmemiş. Derken yılan dile gelmiş ve adamla konuşmaya başlamış. Yaşlı adamla yılan dostluk kurmuşlar. Aradan uzun bir zaman geçmiş ve yaşlı adam ölümcül bir hastalığa yakalanmış. Köydeki herkes adamın yakın bir zamanda öleceğini düşünüyormuş. Adam da son bir gayretle yılanı görmeye bağına gitmiş. Aynı ağacın gölgesine oturmuş. Bir müddet sonra yılan gelmiş ve hasta olduğunu bildiği adamın beline dolanmış. Adam ne olduğunu anlamaya çalışırken yılan kuyruğunu sallayıp adamın belindeki yaraya doğru sertçe vurmuş ve yara bir anda yok olmuş, adam da bir güzel iyileşmiş. Herkesin öleceğini sandığı adam sapasağlam köye dönmüş ve komşularına mucizeyi anlatmış. Ben bu hikâyeyi bizim köylü Memik Amca'dan dinledim.

4.2.43.

Bizim köyün ötesinden Fırat nehri geçer. Fırat'ın yanında bizim köylülerin bağ ve bahçeleri vardır. Hırsızlık çok yaygın olduğu için köylüler geceleri bağda yatarlar hırsızlığı önlemek amacıyla. Bir gün bizim köyden bir adam bağına gitmek için yola çıkıyor. Adamın adı Osman'dır. Yanında bir tüfek ve sadece bir mermi var. Fırat'ın yanına gelir ve Fırat ıssız bir yer olduğu için Osman çok korkuyormuş. Geceleyin bir ses duymuş. Sesin nereden geldiğini çok merak etmiş. Biraz etrafına bakınca dev örümcekler görmüş. Örümcekler insana benziyormuş. İki ayağı iki kolu ve çok uzun saçları olan bu yaratıklar Osman'ı çok korkutmuşlar. Ellerinde birer davul varmış ve davula vurup "Osman Osman güm güm güm" diye bağırıyorlarmış. Osman çok korkmuş ve elindeki tüfekle havaya bir el ateş etmiş. Zaten tek mermisi varmış. Bu dev örümcekler silah sesini duyunca kaçıp Fırat'ın karanlık sularında kaybolmuşlar. Osman da köye gelip olanları ahaliye anlatmış. Bu olay gerçek bir hikâyedir ve ben bunu bizim köylü Memik amcadan dinledim.

4.2.44.

Bu hikâyeyi bana bir öğretmenim anlatmıştı. Hikâye, Antep Harbi'nde gerçekleşmiş. Bizim öğretmenin dedesi Antep gazisiymiş. İşgal zamanı Antep kalesine sığınıp Antep'i savunmaya karar vermişler. Bunu duyan Fransızlar Antep'in etrafını kuşatmışlar. Kuşatma sırasında insanlara dışarıdan hiçbir destek gelmiyor ve insanlar ellerindekilerle yetinmek zorunda kalıyorlar. Zamanla ellerinde ne yiyecek ekmek ne de düşmana sıkacak kurşun kalmış. Zor günler onları bekliyormuş. Ekmekleri bitince kara kara düşünen ahali zerdali çekirdeklerinin içini un haline getirip ekmek yapmayı düşünmüş. Zamanla o bile

sınırlı hale gelmiş. Sınırlı sayıdaki kurşunları bile kendileri yapmaya başlamışlar. On bir ay bu şekilde geçiyor. Artık ellerinde ne kurşun ne de yiyecek acı zerdali ekmeği vardır. Zaten Antep'in büyük bölümü düştü düşecektir. Hatta Fransızlar Antep Kalesi önlerine kadar gelmişlerdir. Zaten insanlar on bir aydır açtır ve kaleyi kuşatan ordu kaleye bomba yağdırmaktadır. Kimsede dayanacak güç kalmamıştır. İnsanlar son çare olarak sağdan soldan topladıkları taşları kafalarındaki sarıklara doldurup düşmana atmaya başlamışlar. Artık bıçak kemiğe dayanınca kaledekiler kalenin en yüksek burcuna çıkıp Allah'a yalvarmaya başlamışlar: "Allah'ım; sana inanan, namusunu savunan, vatanını çiğnetmeyen bu kullarına yardım et." O sırada gökler yarılıp içinden müthiş bir gürültüyle yeşil sarıklı ve cübbeli, süvariler çıkıyor. Fransızlara saldırıp bütün bir orduyu helak ediyor ve geldikleri gibi göğe yükseliyorlar. Savaşın ardından, savaştan Fransız askerlerinden biriyle röportaj yapılıyor. Asker, "Anteplilerin yeşil sarıklı askerleri vardı. Onlar çok mükemmel savaşçıydılar." diyor.

4.2.45.

Mevsim kıştı. Bir gün evi temizledik ve evin halısını açarken başım döndü, düştüm. Dışlerim kilitlemiş, öylece uzanmışım baygın bir halde. Ayıldığımda gözümün önünde beyaz elbiseli, siyah tenli adamlar vardı. Bana öleceğimi, kendileriyle gelmemi söylüyorlardı. Su içtiğim zaman bardağın içinde görünüp oynuyorlardı. Benim bayılmam ailemi çok üzüyordu. Böyle olmamın sebebi bana muska yapılmasıymış. Bana bunu söyleyen de Çarpın'da bulunan Mustafa Hoca'ydı. Hoca bana bir gece türbede uyumamı söyledi, dediğini yaptım ve rüyamda gözükmeyen, sadece sesi olan biri bana bir odanın içinde oturmamı söyledi, "Büyüden kurtulacaksın." dedi. Oturdum, üzerime gökten şelale gibi su aktı ve bütün pislikler kerize gitti. Bu keriz de odanın içerisinde sonradan açıldı. Sabah uyandım, eve döndüm ama yine içimde bir korku, ürperti ve sıkıntı vardı. Her şey beni boğuyor gibiydi, sürekli ağlıyor ve karşıma çıkan herkesi boğmak istiyordum. Sürekli bayılıyordum, herkes gözüme çok çirkin görünüyordu. Kalbime bir ağrı, yüreğime bir sıkıntı giriyor ve çıkmıyordu. Bayılıp kalktıktan sonra elimi yüzümü yıkamak için sadece buz gibi su istiyordum. Geceleri uyumuyor, yatağımda saatlerce elimi dizime koyuyor ve sallanıyordum. Gözümü bir noktaya diksem hemen o siyah adamlar geliyor ve beni korkutuyorlardı. Bir gün bir tanıdığımız bize gelip evi aramamızı, evde bir muska olabileceğini söyledi. Ararken ablam sandıkta mumla kaplı bir muska buldu. Ben o günden sonra kısmen de olsa rahatladım. Ama yine de muskanın üzerimde etkisi olduğunu hissediyorum.

4.2.46.

Günlerden pazartesiydi. Arkadaşımın yengesi kalp krizi geçirmiş. Kadını hastaneye kaldırmışlar. Bu kadın dinine çok bağlı, inancı çok kuvvetli biriydi.

Kadın yoğun bakımda yatarken bağlı bulunduğu makinede “La ilahe illallah” yazmış. Bunu görenler çok şaşırılmışlar.

4.2.47.

Bizim mahallede bir komşumuz vardı, kendisiyle çok samimiydik. Bu komşumuz bir gün kocasıyla çok kötü bir kavga etmiş, küsmüşler. Anneme gelip kavgalı olduklarını anlatmış. Hatta rüyasında ak saçlı bir ihtiyar gördüğünü, ihtiyarın kendisine kocasının onu üç gün içerisinde öldüreceğini söylediğini anlatmış. Gerçekten de kadını kocası üç gün sonra sabah ezanından önce kafasına üç kurşun sıkarak öldürdü. Adam daha sonra kayıplara karıştı.

4.2.48.

Sene 1997... Biz aile dostlarımızla birlikte Sof Dağı'nın eteklerindeki Dımışık Köyü'ne piknik yapmaya gitmiştik. Aile dostlarımız o köydendi. Elma, armut ve ceviz ağaçlarının bol olduğu bir yere gidip eşyamızı koyduk. Önce kahvaltı yapacaktık. Çayı ocağa koyduk ve çay olana kadar gidip elma, armut falan toplayalım dedik. Babam ve aile dostumuz Zihni amca ağaca çıktılar. Onlar meyveleri koparıp aşağı atıyor, biz tutup sepete dolduruyorduk. Tam o sırada yerde oturan annemin yanına bir yılan gelmiş ve sırtını annemin ayağına sürmüş. Çok korkan annem bize doğru koşmaya başladı ve kaçın yılan size doğru geliyor diye bağırdı. Öyle deyince yılan arkasına dönmüş, anneme uzun uzun bakmış ve çalıkların arasında kaybolmuş. Bunu duyan Zihni Amca “Onlar bir çiftler ve hep buradalar, kimseye zararları olmaz onların.” dedi. Piknikten sonra eve geldik, annem bu olayı birkaç gün unutamadı. Aradan 5-6 ay geçtikten sonra aynı yılanı rüyasında görmüş annem. Yılan ağzında bir patlıcan dolmasıyla annemin yanına gelip “Ben senin yanına hep geliyorum, sen benim yanıma hiç gelmedin.” demiş ve dolmayı yere bırakıp gitmiş. Annemin yanına yaklaşınca genç bir erkek haline geliyor, uzaklaşınca tekrar yılan oluyormuş. Bu rüya birkaç kez tekrarlanınca annem bilgili ve yaşlı insanlara sordu. Onlar da dolma yapıp dağıtması gerektiğini söylediler. Babam da iki minibüs kirala-yıp yakın dostlarımızı, komşularımızı, akrabalarımızı o yılanı gördüğümüz yere götürdü. Yiyip içtikten sonra geri geldik. Aradan sekiz yıl geçmesine rağmen annem ne o yılanı ne de rüyasını gördü.

4.2.49.

Bizim köyde bir kadın vardı. Doğum yapmış, yatıyormuş. Kadının kocası ile kayın validesi kadına “Uyuma, biz birazdan geliriz.” demişler. Kadın “Tamam” demiş. Kadının kocası ile kayın validesi gitmişler. Bir süre sonra kadın uyuklamış ve bir anda bir yaratık kadının boğazına çökmüş. Kadın yaratığa “Lütfen ciğerimi alma.” diye bağıryormuş. Eşi ve kayın validesi birden içeri girmişler. Adamın ceketinin yakasında bir iğne varmış. İğneyi almış ve yaratığa saplamış. Sonra yaratık güzel mi güzel bir kadına dönüşmüş. Bu *Al Karısı*

adama yedi yıl hizmet etmiş, yedi yıl geçtikten sonra yaratık adama demiş ki “Ben yavrularımı özledim, lütfen beni azat et.” adam “Tamam” demiş ve beraber Fırat’ın kıyısına gelmişler. Yaratık adama “Şimdi ben Fırat’a doğru ineceğim, eğer diğer allar beni affederlerse Fırat’ın yüzünde hiçbir şey olmayacak. Ama affetmezlerse Fırat’ın yüzü kanla dolacaktır.” demiş ve Fırat’ın ortasına doğru gitmiş. Adam bir süre beklemiş ve Fırat’ın yüzü kıpkırmızı olmuş. Adam alın affedilmediğini anlamış. Bizim köy Şanlıurfa’nın Halfeti ilçesine bağlıdır.

4.2.50.

Bizim karşı komşunun başından geçmişti. Kadının kocası çok cimriymiş. Bir gün kadının kocası, kadına on tane patlıcan getirmiş ve kadına “Eğer bu patlıcanlardan biri sofrada eksik olursa ben ölürüm.” demiş. Karısı da kocasının böyle cimri olmasından hep yakınır, dururmuş. Hep “Allah’ım beni bu adamdan kurtar.” diye dua edermiş. Sonra yemeği pişirmiş. Birden kapı çalınmış, bir fakirmiş kapıdaki. Fakir kadından bir şeyler istemiş ama kadında para olmadığı için kadın pişirdiği dolmalardan birini vermiş. Akşam olmuş, sofralarını kurmuşlar ve kocası kadına sormuş: On tane değil mi? Dokuz deme, ölürüm.” demiş ve sofradaki dolmaları saymış ki dokuz tane. Adam hemen olduğu yere yığılmış. Hemen sonra dolmayı verdiği fakir ile kocası gelmiş gözünün önüne ve bir anda kaybolmuş. Tabi kadın dualarının kabul olduğunu anlamış.

4.2.51.

Bu, köyde yaşayan bir ebe kadının başından geçen bir olaydır. Bu kadın bir gece evinde otururken evin kapısı çalar. Kadın kapıyı açtığı anda karşısında tanımadığı bir adam görür. Adam telaşla karısının sancısı olduğunu söyleyerek kadından kendisiyle gelmesini ister. Ebe kadın da telaşla hazırlanıp adamın peşine takılır ve beraber dağlara doğru yol alırlar. Ebe kadın niye dağlara doğru gittiklerini sorunca adam kadının lafını keserek “Hiçbir şey sorma, gidince anlatırım.” der. Bu arada yollarına devam ederler ve bir mağaraya gelirler. Mağaradan içeri girince kadın orada bir cin topluluğu olduğunu görmüş ve korkuya kapılmış. Cin ebe kadına “Eğer karımın doğumunu yaptırırsan ki doğan çocuk erkek olursa senin eteğini altınla doldururum. Ama kız olursa seni öldürürüm.” demiş. Ebe kadın doğumu yaptırmış, doğan çocuk erkekmış ve cinler verdikleri sözü tutarak kadının eteğini altınla doldurmuşlar. Kadına “Eve gide ne kadar eteğini açma.” demişler. Kadın eve geldiğinde eteğini açmış ve eteğinde bir yığın soğan kabuğu olduğunu görmüş. Cinlerin parasının soğan kabuğu olduğunu anlamış.

4.2.52.

Dedemlerin evini bekleyen siyah bir köpekleri varmış. Bu köpek her akşam, ezan okunurken evden uzaklaşıp bir yerlere gidiyormuş. Dedem bir gün

bu köpek nereye gidiyor diye merak edip köpeğin peşinden gitmiş. Köpek dağları, ormanları geçtikten sonra bir mağaranın önünde durup aniden uzun boylu, pala bıyıklı bir adama dönüşüvermiş. Dedem mağaradan içeri giren bu adamı takip etmeye devam etmiş ve içeride şunları görmüş: Bir grup cin adamı “Ooo, ağam hoş geldin.” diye karşılamış ve eline bir zurna vermişler. Sonra hep beraber davul zurna çalıp eğlenmişler. Dedem olanlara hayret etmiş ve gizlice eve dönmüş. Ertesi sabah köpeğin yanına gidip ona “Ooo, ağam ne de güzel zurna çalıyordun.” demiş. Köpek yüzünü kaldırıp dedeme bakmış ve çıkıp gitmiş. O günden sonra da ne dedem ne de köyden birileri o köpeği görebilmiş.

4.2.53.

Adamın biri Halfeti’de çerçilik yapıyormuş. Bir gün köyüne dönerken bir köpek sürüsünün saldırısına uğramış. Adam öyle çılgınlık atarak köye doğru geliyormuş ki bütün köy ayağa kalkmış. Babam ve ağabeyim de çılgınlıkları duyup dışarı çıkmışlar. Dışarı çıktıklarında adamın her yerinin yara bere içinde olduğunu görmüşler. Babam o anda “Euzubillahimineşşeytanirracim Bismillahirrahmanirrahim” demiş ve köpekler ortadan kaybolmuşlar. Sonradan anlaşılmış ki şeytanlar o adama musallat olmuşlar ve adam kırk gün sonra vefat etmiş.

4.2.54.

Ninem her sabah erkenden kalkar, namazını kılar ve Fırat’tan su almaya gidermiş. Yine bir gün sabah namazını kılmış, Fırat’a su almaya gitmiş. Fırat’a vardığında suyun içinde güzel mi güzel bir kız yüzüyormuş. Kızın saçları sarıymış ve o kadar uzunmuş ki ninem hayret etmiş. Sonra sudaki kızı komşularının kızı Leyla’ya benzetmiş. Birkaç defa çağırdıktan sonra kız Fırat’ın orta kısmına yönelmiş ve suyun içine dalmış. Lakin kızın uzun saçları hâlâ suyun yüzünde imiş. Bir süre öyle kalmış ve nihayet kaybolmuş. Ninem eve dönüp annesine anlatmış. Annesi de o varlığın Fırat’ın derin sularında yaşayan “Pir Avuk” yani denizkızı olduğunu söylemiş.

4.2.55.

Eskiden bizim köyün yerinde bağlar ve tarlalar varmış. 5–10 ev haricinde ev yokmuş. Bağların yerinde önce bir türbe varmış. O türbenin etrafını çitle örmüşler. Oraya kimse yaklaşmıyormuş. Ama babamın dayısı bir gün çocukken merak edip o türbeye girmiş. Orada cinler onu zincire vurmuşlar ve ona eziyet etmişler. Zar zor ellerinden kaçmış ve bir daha oraya hiç gitmemiş.

4.2.56.

Bizim köy Kahramanmaraş’ın Pazarcık ilçesine bağlıdır. Vaktiyle köyde bir türbe varmış. Türbe iyi zatlardan birine aitmiş. Ablamın kayın babası anlatıyor. Sonra oraya inanmayan bazı kişiler türbeyi yıkmışlar. Oraya kimse gidemez olmuş. Çünkü yıkıntılarının arasından “Burayı yeniden yapın.” Diye ses-

ler geliyormuş. Daha sonra oraya Maraş'tan gelen birisi ev yaptırmış. O zatın ruhu adamın evine gelmiş. Bir gece evin sahibi geç saatte eve dönmüş ve evin tavanında bir yılan görmüş. Yılan yavaşça süzülüp adamın göğsüne yaslanmış ve adama "Senin bir adağın var, o adağını hemen yerine getirirsen evine bolluk gelecek." demiş. Yılan sözünü bitirip kapıya yönelmiş ve tam kapının önünde aksakallı, nur yüzlü bir insana dönüşmüş. Bunun üzerine adam adağını yerine getirmiş ve evine bolluk gelmiş.

4.2.57.

Ağabeyim Levent, vatanî görevini 1999 yılında Tunceli'de yaptı. Anlattığına göre; bir gün bir çatışma sırasında yanındaki arkadaşı boğazından vurulup kanlar içinde ağabeyimin üstüne yığılmış. Ağabeyim bu olaydan çok etkilenmiş. Sivil hayata döndüğünde her şeyden korkar olmuştü. Geceleri cinler onu korkutmak için olmadık şeyler yapmaya başlamışlar. Her gece bir ses onu çağırılmaya başlamış. 2004 yılında bir gece arkadaşında kalırken bir cin askerde ölen arkadaşının donunda o eve gelmiş. Kafasını pencerenin parmaklıklarından içeri sokup "Levent, kalk çarşıya gezmeye gidelim." demiş. Ağabeyim de tam kalkmış giderken arkadaşı onu uyandırmış, "Nereye gidiyorsun?" demiş. Ağabeyim uyanmış ve hiçbir şey hatırlayamamış.

4.2.58.

Mehmet Suntur adlı arkadaşımın dinledim. Adamın biri memur olur ve her gün köyden ilçeye gidip gelmeye başlar. Bir gün köye dönerken yolda bir keçi sürüsü görür. Sürünün başında çoban yoktur. Etrafa bakar ve çoban var mı diye seslenir. Sesi duyan keçiler adamı kovalamaya başlarlar. Adam korkup kaçmaya başlar ama bir süre sonra yakalanır. Keçiler adamın koynuna bir sürü soğan atıp kaçarlar. Adam bunların cin olduğunu anlar ve korkudan neye uğradığını şaşırılmış bir halde eve döner. Ancak soğanların hepsini yere atar. Evde kendine gelmeye çalışırken koynunda bir soğan kaldığını fark eder. Soğanı eline alır almaz soğan altına dönüşür. Koşarak soğanları attığı yere gider ama hiçbir şey bulamaz.

4.2.59.

Benim Göksel diye bir arkadaşım vardı. Kendisi bir akşam çiğ köfte, turşu ve salata yemişti. Çok yediğinden dolayı rahatsız olmuş. Saat 11.30'da yatmış. Gece 02.30'da yemiş olduğu yemekten dolayı susamış ve kalkıp su içmek istemiş. Yataktan kalktığı anda 80 yaşlarında, uzun beyaz sakallı, ak saçlı, beyaz cübbe giymiş bir zat görmüş. Bunu hırsız zannedip üzerine yürümüş. Üzerine gidip bu adamı yakalamak istemiş. Adama bir tokat atmaya yeltenince adam ortadan kaybolmuş. Arkadaşım adamın ortadan kaybolduğunu görünce ürperip o andan itibaren sabaha kadar ışıkları söndürmeden oturup korku içinde beklemiş. Ertesi sabah hiç uyumadan dinî bilgileri kuvvetli olan bir kişinin yanına

gidip bu konu hakkında konuşmuş. Gece yaşadığı olayı kendisine aktarmış. Dinleyen kişi demiş ki; ‘‘ Senin gördüğün kişi istese seni çarpardı. Eğer sen ona tokat atmaya çalışmak yerine, hoş geldin, seni nasıl ağırlayabilirim diye sorsaydın o zat sana hayattaki en güzel isteklerini sunabilecek birisiydi. Sana iyilik yapmak için gelmişti. Büyük bir fırsatı kaçırmışsın.’’ demiş.

4.2.60.

Eşim bir gün sigara içerken yanındaki bayan arkadaşıyla birlikte ne olduğunu anlayamadıkları bir güç eşimin sigara içen elini ağızından geriye doğru çekip içmesine müsaade etmiyor. Aynı güç buna bir süre devam etmiş ve eşim o sigarayı içememiş. O anda eşim ve arkadaşı içtikleri sigara paketinin ortadan kaybolduğunu görüyorlar. Her ikisi de hayretler içinde o meçhul gücün ne yapmak istediğini bir türlü anlayamıyorlar. Özellikle sigara paketinin ortadan kaybolması onlarda şok etkisi yaratıyor. Ben aynı gün eve gittiğim zaman olay bana anlatıldı. Ben de olayı tam olarak yorumlayamadığım için eşimle geç saatlere kadar oturup düşündük. Bir müddet geçtikten sonra eşimin ikinci çocuğumuza hamile olduğunu öğrendik. Eşim hâlâ bu olayı hatırlar ve ‘‘O güç bana sigara içirmemeye çalıştı.’’ der.

4.2.61.

Bizim Pazarcık yöresinde bir adam varmış. Kendisi hep inden cinden hiç korkmadığını, bu gibi olaylarla karşılaştığında hiç korkmayacağını ve hatta böyle şeylere pek inanmadığını iddia edermiş. Adamı tanıyanlar bir gün ona şöyle bir teklifte bulunmuşlar: ‘‘Madem korkmuyorsun, o hâlde gece köyün mezarlığına gidip herhangi bir mezarın başına bir kazık çakacaksın, biz de onu görüp senin cesaretine inanacağız.’’ demişler. Adam kabul etmiş ve kış mevsimi, gecenin bir yarısı uzun paltosunu giyip mezarlığa gitmiş. Uygun gördüğü bir mezarın başına yanına aldığı kazığı çakmaya başlamış. Yalnız adam farkında olmadan paltosunun eteklik kısmını da kazıkla birlikte yerin altına çakmış. Tam dönüp gideceği sırada bir gücün onu engellediğini sanarak aşırı bir heyecana kapılmış ve oracıkta kalp krizi geçirmek suretiyle can vermiş. Bizim köylüler bu konu açıldığında hep bu hikâyeyi anlatırlar ve derler ki; insan olan hiç kimse ben cinden minden korkmam demesin.

4.2.62.

Soner adlı arkadaşımınla bir gün oturmuş, konuşuyorduk. Kendisi ailesinin efsunlu olduğunu söyledi. Ben de merak edip bunun nasıl bir şey olduğunu sordum. Kendisi de anlatmaya başladı. ‘‘Dedem bir gün bir şekilde Albastıyı sakalından yakalamış ve esir almış. Al Karısı da kendisini serbest bırakırsa onun yedi kuşak sülalesine hiçbir zarar vermeyeceğini taahhüt etmiş. Dedem de bu şartla al karısını azat etmiş. Bu yüzden bizim aileye bu tür olaylar hiç bulaşmaz.’’ Soner bana bu olayı anlattıktan sonra bir de şundan bahsetti: Ben

kahve falı baktığım zaman bütün söylediklerim çıkıyor. Hatta bir iki kez söylediğim kötü olaylar meydana geldi. O yüzden artık hiç kahve falına bakmıyorum.” dedi.

4.2.63.

1986 yılının Şubat ayındaydık. Siirt'te dedemle hasta olan bir yakınımızı ziyarete gitmiştik. Gideceğimiz ev şehrin kenar mahallelerinden birindeydi. Bir süre oturduktan sonra eve dönmek üzere hareket ettik. Gecenin henüz başıydı. Yerde kar vardı yalnız yağış durmuştu. Dönüş yolumuzun üzerinde sağ tarafta Siirt'in en bilinen “Zeviye” adlı mezarlığı vardı. Ben arabayla tam oradan geçerken bir anda her tarafın bembeyaz kesildiğini gördüm. Yer, gök, evler, görüp görebileceğiniz her yer bembeyaz oluverdi. Dedemle aynı şeyleri görüp görmediği üzerine konuşurken paniğe kapılıp gaza bastım. O kadar korkmuştum ki neredeyse gözüm kapalı gidiyordum. Oradan epeyce uzaklaştıktan sonra dedeme neler olup bittiğini sordum. Kendisi bu olayın o çevrede daha önce de yaşandığını söyledi ama üzerinden çok yıl geçtiği için şu an tam olarak adını hatırlayamıyorum.

4.2.64.

1995 yılının Eylül ayıydı. Siirt'teki evimizde uyuyorduk. Saat sabahın dördüydü. Ben uyuduğum yerde bir anda nereden geldiğini anlayamadığım büyük bir gürültüyle uyandım. Can havliyle kalkıp başucumdaki pencereden dışarı bakmaya çalıştım. Hava henüz aydınlanmamıştı fakat gökyüzü ile toprağın birleştiği yerde daha doğrusu ufuk çizgisinde şimşek çakmasını andıran bir aydınlanma meydana geldi. Ben o paniikle ne olduğunu anlamaya çalışırken şiddetli bir yer sarsıntısı hissettim. Daha sonra annem ve babam da uyandılar. Onlarla ve başkalarıyla konuştuğumda birçok kişinin sarsıntıyı hissettiğini fakat pek azının o ani aydınlanmayı gördüğünü duydum. O gün bu gün bu olaya tam bir anlam vermiş değilim.

4.2.65.

Kayınbiraderim bir gün Pazarcık'ın Damlataş Köyü'nden yalnız başına yaylaya gitmek üzere yola çıkıyor. Gündüz vakti uzunca olan yolda ilerlerken birden karşısına biri çıkıyor. Merhaba deyip kendisiyle konuşmaya başlıyor. Kayınbiraderim ve bu şahıs uzun bir süre yolda yürüyüp sohbet ediyorlar. Yolun bir kısmını yürüdükten sonra Ayrarpınarı denen suyun kenarına geliyorlar. Birden kim olduğunu bilmediği bu şahıs ortadan kayboluyor. Kayınbiraderim bu olayı başkalarına anlatınca, etraftakiler o varlığın insan değil de cin olabileceğini kendisine söylüyorlar. Suyu görünce ortadan kaybolmasını da buna yoruyorlar. Kayınbiraderim uzunca bir süre bu olayın etkisinden kurtulamadı. O yolu bir daha hiç tek başına yürümedi.

4.2.66.

Yıllar önce rahmetli dedem Siirt'teki bağımıza gitmiş. Gündüz vaktiymiş. Bağa girip ilerlemeye başlamış. Bir süre gittikten sonra bağın kuyusuna varmış. Tam o sırada büyük bir hışırtı duymuş. Ne olduğunu tam anlayamamış. Etrafı kolaçan etmeye başlamış. Bir süre daha dolaştıktan sonra karşısına birden çok büyük bir yılan çıkmış. Yılan çok kalın zincirlerle sarılı vaziyette yerde duruyormuş. Dedem o an gördüğü manzara karşısında hayrete düşmüş, çok korkmuş ve ürpermiş. Çok geçmeden yılanı saran kalın zincirler meçhul bir güç tarafından göğe doğru çekilmeye başlamış. Dedem hayretler içinde olanı biteni anlamaya çalışıyormuş. Bir süre sonra iyice göğe yükselen yılan gözden kaybolmuş. Dedem bu olayı çok kimseye anlatmamış. Duyanlar o yılanın Allah tarafından göğe çekildiğini söylemişler.

4.2.67.

Ben küçükken -sanırım 10-12 yaşlarındayken- başımdan şöyle bir olay geçti. Geceleri ben uykuya daldıktan sonra, gece yarısını geçince, uykumda yattığım yerde, sırt üstü uzandığım zaman göğüs kafesimden küçük, avuç içi kadar, pembemsi, uzun kulaklı, tombulca, çirkin görüntülü 3-5 yaratık çıkmaya başlıyordu. Göğüs boşluğumdan çıkıp boğazıma doğru hoplaya zıplaya geliyorlardı. Ben uykumda nefesimin daraldığını hissediyor ama bir şey yapamıyordum. Elim ayağım bağlanmış gibi hissediyordum. Bu yaratıklar sanki gırtlığıma yapışıp sıkmaya başlıyorlardı. Tam ben boğulacağımı düşündüğüm anda terler içinde bağırarak uyanıyordum. Bu durum birkaç hafta aralıklarla sürdü. Bu duruma fazla dayanamayıp yaşadıklarımı anneme anlattım. Onlar da beni bir hocaya götürdüler. Hoca birkaç korku duası okuyup muska yazdı ve o olay bir daha başıma gelmedi. Şu an yaşım 32 olduğu halde, hâlâ sırt üstü uyumaya çalıştığım zaman o olayların etkisiyle irkilerek uyanırım.

4.2.68.

Benim rahmetli dedem ve ninem kendi hâlinde, mütevazı, dini bütün, nur yüzlü, tatlı dilli iki yaşlı insandı. Mardin'e bağlı Yeşilalan Beldesi'nde yaşıyorlardı. Çocuklarının tümünü büyütüp evlendirdikten sonra hiçbirine yük olmadan kendi evlerinde yaşıyorlardı. Harama ve helale çok dikkat ettiler, kendi rahatları için kimseyi rahatsız etmediler. Hep bundan korktular. Hep evlatlarını mutlu etmek için çalıştılar. Bağ ve bahçelerinde yetiştirdikleri bütün meyveyi, yemişleri evlatlarına eşit olarak paylaşıyorlardı. Ninem bir gün ikinci vakti, akşam yemeğini hazırlamış, dedemin tarladan dönmesini beklerken; nur yüzlü, uzun aksakallı bir ihtiyarın kapıyı çaldığını duymuş. Dedemin geldiğini sanıp kapıyı açmış. Karşısındaki yaşlı adamı görünce birden içi ürpermiş. İhtiyarın konuşmasını beklemiş. İhtiyar, nineme "Kocana akşam için yemek hazırladın mı?" diye sormuş. Ninem, "Hazırlamaz olur muyum? Hem kocama hem de

misafirlere yetecek kadar yemek yaptım.” demiş. Bu, bizim oralarda gelenektir, her zaman Tanrı misafirleri için de fazladan yemek yapılır. İhtiyar adam nineme, “Kocan eve ne zaman gelecek?” diye sormuş. Ninem “Eğer açsan ben sana yemek getireyim, sen rahatına ve yemene bak.” demiş. İhtiyar adam “Allah ikinizden de razı olsun, sizi birbirinizden ayırmasın.” diye dua etmiş. Ninem, “Sağ ol.” deyip ihtiyara yemek hazırlamak için mutfağa gitmiş. Döndüğünde ihtiyarı bıraktığı yerde bulamamış. Komşulara sorduğunda komşular kendisine kapının önünde bir ışığın parlayıverdiğini ve bunun kapı kacak parlıtısı olduğunu sandıklarını söylemişler. Ninem bu gelenin Hızır (a.s.) olduğunu düşünmüş ve bunu herkese anlatmış. Bu yüzden “Kapınıza gelen bir insanı hiçbir zaman boş göndermeyin.” derdi. Bu olaydan beş yıl sonra ninem ve dedem aynı günde, bir saat arayla, huzur içinde rahmete gittiler. Önce sadece annelerinin öldüğünü duyan dayılarım, farklı yerlerde oldukları hâlde ikisi de birer kefenle bizim kasabaya gelmişler. Babalarının da öldüğünü sonradan öğrenmişler. Bu iki kefenle defnedilen dedem ve ninem, öldükleri zaman bile tenleri sıcacıkmiş. Onları yan yana defneden imam, iki mezar arasında bir pencere gördüğünü söylemiş.

4.2.69.

Dedem, bana ben küçükken şu hikâyeyi anlatırdı: Bizim köyde Ramo adlı üçkâğıtçı, sahtekâr, dalavereci, aç gözlü bir adam varmış. Bizim köyün etrafı hep tarlalarla çevriliymiş. Tarla sayısı çok olduğu için, mevcut su bütün tarlalara yetmezmiş. Bunun için köylüler, su boşa akmasını diye gece kalkıp tarlalarını sırayla suluyorlarmış. Bu Ramo adlı adam, bu sıraya hiç riayet etmezmiş. Köylünün hakkı olan suyu kimseye vermez, kendi tarlasını haksızca fazladan sularmış. Dedem bir gece bir düğün alayı sesi duymuş, çıkıp alaydakilere “Nereye gidiyorsunuz?” diye sormuş. Cevap veren kişi “Ramo’nun tarlasına gidiyoruz.” demiş. Bir müddet sonra Ramo, tarlasından köye doğru koşarak gelmeye başlamış. Arkasından taşlar ve sopalar atılıyormuş. Adam bembeyaz bir suratla köye gelmiş. Meğer o düğün alayındakiler insan donuna girmiş cinlermiş. Ramo’ya taşlar ve sopalarla saldırıp onu korkutmuşlar. O yıl Ramo’nun tarlasındaki tüm bitkiler kurumuş. O günden sonra bir daha tarlasına gidememiş. Zaten tarlayı cinlerin kuruttuğunu herkes anlamış. Ramo bu olaydan sonra sahtekârlığı bırakıp tövbe etmiş.

4.2.70.

Zamanında Siirt’te annem çocukken büyük dedemin evinde bir kiler varmış. Bu kilerde kışlık erzak, kavurma, bulgur, pirinç, fasulye, kuru biber, patlıcan, ceviz gibi gıda maddeleri saklanırmış. Annemden duyduğuma göre; o kilerde yaklaşık iki metre boyunda, iri, siyah saçlı, siyah bir yılan varmış. Bu yılan haftanın belli günlerinde ortaya çıkar, kilerin muhtelif yerlerinde kıvrılıp yatarmış. Bu saçlı yılanlar çoğunlukla seyit dediğimiz Hz. Muhammet’in so-

yundan gelen insanların evinde bulunup ev halkına hiçbir zarar vermeden evi korumuş. Büyük ninem kilere herhangi bir şey almaya gittiğinde yılanı orada görmüş, yilandan da asla korkmamış. Hatta annem, babaannesinin bu yılanla kimi zamanlar konuştuğunu da görmüş. Yılan, kadının söylediklerini yapmış. Büyük dedem (annemin dedesi) vefat edince bu saçlı yılanın bir iki damla gözyaşı döktüğü görülmüş ve yılan ortadan kaybolmuş. O günden sonra bir daha da bu yılanı o evde gören olmamış.

4.2.71.

Bundan üç dört yıl önceydi. Gaziantep'te ortağımınla birlikte açtığımız pastane dükkânı 15 gün içinde üç kere camı kırılmak suretiyle hırsızlar tarafından soyuldu. Bunun üzerine ortağım ve ben dükkânın çevresinde ve gece arabanın içinde nöbet tutmaya karar verdik. Arabada sabahlamak zor ve çok dikkat çekici olduğu için, dükkânı kapatıp içeride nöbet tutmaya başladık. Amacımız, hırsız orada suçüstü yakalamaktı. İş yerinde nöbet tuttuğumuz ikinci gecede, sabaha karşı beni uyku bastırdı. Dükkânın ara bölümünde bulunan sedire uzandım. Ortağım da karşı taraftaki sedire uzandı, uykuya daldık. Aradan yarım saat geçtikten sonra nefesimin kesildiğini hissettim. Sırtüstü yattığım yerde göğsümün üzerine sanki bir ağırlık çökmüştü. Bir güç göğsüme bastırıyor, hareket etmemi ve nefes almamı engelliyordu. Gözlerim açıldı ve etrafımı, karşıdaki sedirde uyuyan ortağımı görebiliyordum. Fakat kesinlikle kıpırdamıyorum ve bağırımıyordum. Bu durum, beş dakika kadar devam etti. O sırada bildiğim bütün duaları sırayla okumaya başladım. Ellerimle üzerimdeki gücü itmeye çalışıyordum ama ellerim boşluğa gidiyordu. Bir süre sonra hafiflediğimi ve doğrulabildiğimi hissettim. Sedirden kalkıp ortağımı uyandırdım, ona beni duyup duymadığımı sordum. Ortağım da hiçbir şey duymadığını söyledi. Bu olayı çevremdekilere anlattığım zaman bizim dükkânın yerinde eskiden bir hamam olduğunu işittim. Annem ise bu olayın karabasan olduğunu söyledi. Bir daha da orada nöbet tutmadım.

4.2.72.

Siirt'te zamanında Deli Suphi denen bir adam yaşamış. Kendisi yarı meczup biriymiş. Sokaklarda dolaşır, kimseye zarar vermemiş. Kimse de ona dokunmaz ve hatta esnaf onun dükkânlara girip çıkmasına, dükkândan bir şeyler almasına hiç ses çıkarmamış. Bir gün kamyonetle Siirt yakınlarındaki bir yere pikniğe giden bir aile, yolda Deli Suphi'yi görmüş. Ona da kendileriyle birlikte gelmesini söylemişler. Hatta çok ısrar etmişler. Deli Suphi gitmek istememiş ve giden aileye "Gitmeyin, yoksa Siirt'e kefeninizle dönersiniz." demiş. Bunu duyan aile fertleri adama aldırış etmemişler ve Deli Suphi'yi orada bırakıp yola çıkmışlar. Piknik dönüşü kaza yapan aileden 3-4 kişi ölmüş. Cenazede, Deli Suphi'nin onlara "Gitmeyin." dediğini tüm Siirtliler konuşuyordu.

4.2.73.

Bundan 25 sene önceydi. Araban'ın Sarıl köyünde oturuyorduk. Annemle babam, evde olmadığı için kız kardeşimle beraber teyzemlere kalmaya gittik. Ben herhalde 10 yaşlarında falandım. Gece olunca uyuduk. Ben rüyamda simsiyah bir varlığın üstüme ağırlığını verdiğini gördüm. Bu varlık gırtlığıma sarılıp beni boğmaya çalışıyor, adeta öldürmek istiyordu. Nefes alamadım, öldüm sandım. Gittim, gittim, geldim. Dilim dışına çıktı, boğulduğumu, öldüğümü sandım. Bir süre sonra cıvrıcık bir terle uyandım. Üstüm başım sınırsız ter içindeydi. Bu olayı karabasan olduğunu anladım. Yatakta doğruldum, gidip elimi yüzümü yıkadım, su içtim. Geri yatağıma uzandım ama sabaha kadar uyuyamadım. Sabah ezanıyla uyumuşum. O geceyi hiç unutamam. 35 yaşına geldim ama olay dün gibi aklımda.

4.2.74.

Rahmetli babam, henüz 13–14 yaşlarında iken, yani bundan neredeyse 80 yıl önce, Siirt'ten şimdi ilçemiz olan Aydınlar (Tillo) bucağına, teyzesi gili görmeye gidiyor. Atına binip yola koyuluyor. Tillo'ya varıp, teyzesi gili görüp Siirt'e geri dönerken evin önünde Şeyh Lütfi isminde bir zat atın yelesini okşayıp “Maşallah” diyerek atı seviyor. Bu adam Tillo'daki şeyhlerden biri olup Siverek'te ikamet etmiştir ve Siverek'teki insanların bu zata karşı çok büyük bir hürmet ve saygısı vardır. Ama kendisi yarı meczup biriymiş. Babam, atına atlayıp Tillo'dan Siirt'e dörtlüye gidiyor. Siirt'te evin önüne geldiğinde Şeyh Lütfi'nin gülerek kendisine baktığını görüyor. Babam şok geçiriyor ve bir hafta yataktan kalkamıyor. Bu olayı bizzat babamın ağzından hem de birkaç kez dinledim.

4.2.75.

Kayınpederimden dinlediğime göre; kendisi evlendikten sonra çok istediği hâlde bir erkek evlat sahibi olamamış. Bütün denemelerinde kız evlat sahibi olmuş ve dört tane kızı olmuş. Karısı yani kayınvalidem erkek evlat veremediği için kayınpederim yeniden evlenmek istemiş. Kayınvalidem de bir erkek evlat sahibi olmayı o kadar istiyormuş ki tarlalarda bulduğu böcek, kaplumbağa gibi hayvanları bile öpüp Allah'a yalvarıyormuş. Bir gün kayınpederim rüyasında Ali Kutto isimli ereni görmüş. Bu şahıs kayınpederime rüyada bir elma veriyor ve “Al bu elmayı, karına yedir. Sonra bir erkek evladınız olacak.” diyor. Aradan birkaç gün geçtikten sonra, bu şahıs Eylene Köyü'nden kayınpederimin oturduğu Keferdiz Köyü'ne kır atıyla geliyor. Yolda onu gören ağalar misafir etmek istiyorlar. Fakat bu şahıs “Ben Abbas Yetiş'in misafiriyim.” diyor. Abbas Yetiş benim kayınpederimdir. Bu zat, kayınpederimin evine atıyla geliyor. Kayınpederim rüyasında gördüğü kişinin o olduğunu anlıyor. Bu zat

kayınpederimin evinde bir hafta kalıyor ve kayınpederime bir elma veriyor. Elmayı yiyen kayınvalidem 9 ay sonra bir erkek çocuğu doğuruyor ve bu çocuğa o zatın adı olan Ali ismi veriliyor.

4.2.76.

Gaziantep'teki Pir Safa Hazretleri ve Yuşa Peygamber türbesinin türbedarı olan kişiden şu hikâyeyi dinledim: O türbeye belli zamanlarda bir kaplumbağa gelirmiş. Gelirken türbenin merdivenlerinden tıklar tıklar inermiş. Türbenin kible tarafında bir müddet bekledikten sonra, geri dönmek üzere merdivenlerin başına gelirmiş. Türbedar, kaplumbağayı –merdivenleri çıkamadığı için- eliyle tutup türbenin çıkış kapısına kadar çıkarırmış ve kaplumbağa birden ortadan kaybolurmuş. Ben bu olayı türbedardan bizzat dinledim.

4.2.77.

Gaziantep'te hanımımınla beraber Ali Baba Türbesi'ni ziyarete gittik. Türbeyi ziyaret ettikten sonra, orada bulunan eski bir kuyudan çıkıkrık yardımıyla su çekip yanımızda getirdiğimiz şişeyi doldurmak istedik. Oranın bakıcısı olan bayandan rica ettik. O da çıkırığa bağlı kovayla kuyudan bir kova su çekti. Suyu çekince sudan bir anda böyle en güçlü kokan kolonyalara benzeyen kokular saçılmaya başladı. O bayan da dedi ki; “Bir seferinde rahmetli annemden dinlemiştım. ‘Bu türbeye iyi insanlar geldiğinde bu kuyunun suyu bu şekilde güzel kokuyla çıkar.’ demişti.” dedi ve biraz korktu, ürperdi, heyecanlandı. Kovayı yere bıraktı. Biz de rica edip o güzel kokulu sudan şişemizi doldurduk ve evimize döndük. O şişedeki suyu bitirdik fakat kendi evimizden aynı şişeye su doldurunca o güzel koku devam etti. Bu durum böyle aylarca sürdü. Bir akşam, büyük baldızım gil bize gelmişlerdi. Hanımım baldızıma bu olayı anlatırken, şişeyi de çıkarıp göstermiş. Tam baldızıma bu şişenin nasıl güzel koktuğunu gösterecekken şişe sanki birileri elinden çekmişçesine yere düşüp kırılmış. Ondan sonra da o mucize ortadan kalktı. Bana göre, hanımım şişenin esrarını baldızıma anlatmasaydı, o şişe hep öyle güzel kokacaktı. Şişenin sırrı anlatılınca –aslında sır şişede değil, o kuyunun suyundaydı- sır yok oldu.

4.2.78.

1990'da oturduğumuz evde sürekli garip olaylar oluyordu. Eşyaların yeri değişiyordu, musluklar durup dururken açılıyordu, ışıklar kendiliğinden açılıp kapanıyordu ama elektrik kesintisi yüzünden değil. Akşam otururken ışık sanki görünmez biri tarafından kapatılıyordu ve biz kalkıp açınca yeniden yanıyordu. O evde uzun süre görünmeyen bir şeylerle yaşadık. Zarar vermiyorlardı ama rahatsız oluyorduk. O evde oturduğumuz müddetçe en ilginç şeyse ne zaman bir kavga, tartışma gibi tatsız bir olay olsa mutlaka bir şeyler kırılıyordu evde. Bir ara ağabeyimle babam sık sık tartışıyorlardı. Yine bir gün mutfakta tam tartışmaya başlayacaklardı ki masanın üzerinde duran duraleks bardak durup

dururken yere düşüp tuzla buz oldu. Oysa kimse ne masaya çarpmıştı ne de bardak masanın çok ucundaydı. Biri resmen o bardağı aldı, yere attı. Tabi hepimiz şoka girmiş gibi kalakaldık. Bir keresinde de okuldan eve dönerken az kalsın eziliyordum. Bugün bile nasıl oldu da kurtuldum bilemem, o akşam annem bulaşıkları yıkadı, iki tane tabak bulaşıklıkta dururken kırıldı. Daha sonra evin altında aslında şehit mezarları olduğunu öğrendik. “Şehitler ölmez” lafı kesinlikle doğru bence. Bizim o evde oturduğumuz süre içerisinde bir ya da birkaçı bizimle beraber yaşadı ve bizi tartışmalardan ve kazalardan korudu. O evden taşındık. Bizden sonra o evde kimse uzun süre oturamadı.

4.2.79.

Akşam yemeğine amcamlara davetliydik. Annem ve babam önceden gitmişti, biz de ağabeyim ile akşam üstü amcamlara gitmek için otobüs durağına gittik. Durakta konuşuyorken, nereden ve ne zaman geldiğini anlayamadığımız, ak sakallı bir amca geldi yanımıza. Kıyafetleri eskiceydi ama temizdi, selamlaştık amcayla, sanki sohbet etmek istermiş gibi sürekli bize bakıyordu, ağabeyim de amcayla konuşmaya başladı. Amca bize okuyup okumadığımızı, nereli olduğumuzu falan sordu. Daha sonra kendini anlatmaya başladı. Kurtuluş Savaşı’na katıldığından falan bahsetti, sonra bize savaş zamanı nasıl savaştıklarını, nelerle karşılaştıklarını anlattı. Biz büyülenmiş gibi amcayı dinliyorduk Hiçbirimizin aklına amcanın o kadar da yaşlı göstermediği gelmiyordu. Sohbet güzeldi ama otobüsümüz geldi. Tam otobüse binerken amca “Çocuklar ben sizi çok sevdim, ben falanca yerde oturuyorum, beni ziyarete gelin.” dedi. Otobüse bindik, arkaya dönüp baktığımda amca ortalıkta yoktu. Birkaç gün sonra ağabeyim eve geldiğinde çok şaşkın görünüyordu, ne olduğunu sordüğümüzde otobüs durağında gördüğümüz amcayı ziyaret etmek için söylediği adrese gittiğini ama orada sadece mezarlık olduğunu söyledi.

4.2.80.

Liseyi bitirdiğim yaz arkadaşlarımla bir gece bizim evde toplandık. Annemler o gece şehir dışında olacakları için kızlar bizde kalacaktı. Gece ilerledikçe ruh çağırma konusu açıldı. Hiçbirimiz inanmıyorduk sözde ama ‘Denemekten ne çıkar.’ dedik. Bir arkadaşım “Ben biliyorum.” dedi, kâğıtlara harfler yazdık, evet hayır falan. Ortaya bir fincan koyduk ve arkadaşım daha önce de çağırdığı bir ruhu çağıracağını söyledi. Hepimiz kendimizi kaptırmıştık. Fincan hareket etmeye başladığında çok korktum ilk başta. Sonra sorular sormaya başladık. Annemle aram çok bozuktu o dönem, ben de laf olsun diye annemin gerçekten benim annem olup olmadığını sordum. Fincan hayır yazısına doğru kaydı. Kim hareket ettiriyor diye kızlara çattım ama hepsi hareket ettirmediğine yemin etti. Ailemle ilgili birçok soru sordum. Benim ailemin aslında başka bir aile olduğunu, ama trafik kazasında annem, babam ve ikiz kız kardeşimin öldüğünü, adımın aslında Mübeccel olduğunu, şimdiki ailemin ölen ailemin

akrabası olduğunu, onlara saygıdan dolayı göbek adımı Mübeccel koyduklarını anlattı. Benim hakikaten göbek adım Mübeccel ve de ailede hiçbir büyüğün adı Mübeccel değil. Annem, ağabeyim Sedat'ın ilk tırnağı, ilk saçı, ilk çorabını saklamış ama bana ait hiçbir ilk yok. Annemin de babamın da boyu kısa. Ağabeyim de benden kısa ve ben fiziksel olarak hiçbirine benzemiyorum. Anneme bu konuyla ilgili ne zaman bir soru sorsam hep kaçamak cevaplar veriyor.

4.2.81.

Doktorun biri, akşam köyün birine hasta muayenesine çağırılıyor. Arabasıyla köye doğru yol alırken تنها bir yerde çıplak bir genç kız çıkıyor yola. Adam yardım etmek için duruyor, kız adama kendisini evine götürüp götürmeyeceğini soruyor. Doktor kızı evine götürmeyi kabul ediyor ve kıza ceketini veriyor. Kızın evine vardıklarında, doktor muayene dönüşü uğrayıp ceketini alacağını söyleyerek gidiyor. Muayene dönüşü, kızı bıraktığı evin kapısını çalıyor. Yaşlı bir kadın kapıyı açıyor, doktor durumu anlatıp ceketini istiyor. Yaşlı kadın şaşırıyor ve o evde genç bir kızın yaşamadığını söylüyor. Doktor kızı tarif edince kadın ağlayarak tarif ettiği kişinin kızı olduğunu ama kızının öldüğünü söylüyor ve adamı kızın mezarına götürüyor. Mezarlığın üstünde adamın kıza verdiği ceketini buluyorlar.

4.2.82.

Büyükbabamın ilk karısı, doğum sırasında ölmüş. Büyükbabam da karısını çok sevdiği için 7 sene evlenmemiş. 7 yıl sonra bir gece rüyasında bir kız görmüş, yanındakine soruyormuş bu kız kim diye, o kişi de anneannemin ismini, kimlerden olduğunu, nerede yaşadığını anlatıyormuş büyükbabama. Daha sonra büyükbabam o kızla göğe doğru yükselen bir merdiveni tırmandıklarını görmüş, ama 12. basamakta büyükbabam düşüyormuş. Sabah kalkmış, rüyasını ablalarına anlatmış, araştırmaya başlamışlar öyle bir kız var mı diye. Aynı zamanlarda anneannem bir sabah kalkıp annesine rüyasını anlatmış. Rüyasında göğe doğru yükselen bir merdivende bir adamla yukarı çıkıyorlarmış ama adam 12. basamakta düşüyormuş. Annesine “Anne, ben galiba evlenip 12. yılda eşimi kaybedeceğim” diye yorumlamış rüyasını. Bu arada büyükbabamlar anneannemin izini bulmuşlar. Evlendikten sonra da rüyalarını aynı zamanda gördüklerini keşfetmişler. Büyükbabam evlendikten 12 yıl sonra vefat etmiş.

4.2.83.

Büyükbabamın öldüğü gün anneannem çok ağlamış ve dua etmiş “Allah'ım ne olur bir kere daha göreyim onu” diye. Sabah namazını kılarken secdeye gitmek için eğildiğinde seccadede büyükbabamın yüzünü görmüş ve irkılmış. Seccadedeki görüntü kaybolmuş hemen. Sabaha karşı anneannem uykuya dalmış, rüyasında büyükbabamı görmüş, büyükbabam anneanneme “Beni görmeyi çok istedin diye geldim ama sen korktun. Eğer korkmasaydın her

gün beni görecektin ama artık gelmeyeceğim.” demiş. Anneannem büyükbabamı o gecedен sonra sadece annem ve dayımların evlendiği zaman görmüş.

4.2.84.

Annemlerin çocukluğunda oturduğu evin bahçesi varmış. Bahçenin içinde ahır ve ahırın üstünde de bir salon ve bir odalı bir ev varmış. O evde bahçeyle ilgilenen adamın ailesi oturuyormuş, ahırda da bahçıvanın atı varmış. Her hafta, perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde atın yeleleri tek tek örülüyormuş. Bir türlü kimin yaptığını bulamamışlar, en son evin kızı Aysel Abla “Bir gece bekleyip göreceğim.” diye direktmiş. Ahırın camından atı gözetlemeye başlamış. Gelen giden kimse yokmuş ama at huysuzlanmaya başlamış ve huysuzluğu, kişnemeleri dayanılamayacak kadar artınca babası kızı kızmış, “Geç eve, yat” demiş. Kız eve gitmiş ama yarım saat sonra dayanamayıp tekrar ahıra bakmaya inmiş. Atın yeleleri yine tamamen örülüymüş ve atın huysuzluğundan eser yokmuş. Gece Aysel abla yatınca, yattığı odanın kapısı gıcırtyla açılmış, ama Aysel abla gözlerini açamıyormuş bir türlü. Bir şey gelip göğsüne oturmuş. Aysel abla kurtulmak istemiş ama hiçbir şey yapamamış. O da bildiği tüm duaları okumuş. Sonra o ağırlık kalkmış üstünden ve yine kapı gıcırdamış. Atı rahatsız etti diye bunların olduğuna inanmış Aysel Abla da bir daha atı gözetlememiş. Atın yeleleri o evde oturdukları müddetçe, her perşembeyi cumaya bağlayan gecede tek tek örülüyormuş.

4.2.85.

Bir gece uykumdan boğazımı sıkıan bir şeyin etkisiyle uyandım. Göğsümün üzerine biri oturmuş da elleriyle boğazımı sıkıyor gibi hissettim. Gözümü açmama rağmen sıkıntım geçmemişti. Yatağımın karşısında gardırobum var, ben onu kendi hizamdaki kısmı hariç net bir şekilde görüyordum, ancak göz hizama denk gelen kısmında bulanıklık vardı siluet şeklinde. Sanki havada yoğunluk varmış gibiydi. Ya da çöllerde sıcak havadan dolayı titreyen görüntülere benziyordu. Ben besmele çekmeye başladım ama besmelenin tamamını söyleyemiyordum. En sonunda besmeleyi tam olarak söyledim ve üstümdeki ağırlık kalktı, gördüğüm o bulanık siluet kayboldu.

4.2.86.

Koray ağabeyim ders çalışmak için genelde herkesin yatmasını beklerdi. Yine bir gece ev halkı yattıktan sonra ders çalışmak için salona geçmiş. Yengem o gün kadayıf yapmış. Koray ağabeyim de ‘ders çalışırken yerim’ diye kendisine bir tabak kadayıf almış. Üzerine de bir cezve süt ısıtıp dökmüş. Tabağı masanın üzerine, yanına koymuş. Bir müddet ders çalıştıktan sonra kadayıf tabağını önüne çekmiş ama tabak tamamen boşmuş. Bir cezve süttен de eser yokmuş. Çatal da tabağı koyduğunun tam tersi şekilde duruyormuş. “Herhalde ben uyuyakaldım, biri de uyanıp tatlıyı yedi.” diye düşünmüş. Sa-

bah olunca ev halkına tatlısını kimin yediğini sormuş, ama o gece kimse uyanmamış bile.

4.2.87.

Kuzenimin kızı Melike, 1-2 yaşındayken geceleri sürekli ağlıyordu ve kimse sebebini bilmiyordu. Hastalıktır dediler, bir şey çıkmadı, ama Melike'nin huzursuzluğu bir türlü geçmiyordu. Daha sonra kuzenim de rüyalarında, bir şeyler tarafından sürekli rahatsız edilmeye başladı. Uyuyamaz hale geldiğinde en son olarak bir hocaya gitmeye karar verdiler. Hoca Melike'ye Ümmi Sübyan denen bir varlığın dadandığını söylemiş, 'Evi değiştirin.' diye salık vermiş. Kuzenim o evden taşındı ve rahatladı.

4.2.88.

Bir gece yatakta uyurken, yattığım odanın kapısını kilitlemiş olmama rağmen, odada benden başka bir varlığın- ki ben bunun cin olduğunu düşünüyorum- çok büyük bir gürültüyle davul çaldığını duyup görmeye başladım. Yarı uyur yarı uyanık yani yakaza hâlinde iken yataktan kalkmak istedim fakat kalamadım. Çünkü üzerimde korkunç bir ağırlık vardı. Bu hal bir süre devam etti. Çok korktum ve birden ter içinde uyandım. Kalkıp odanın kapısını kontrol ettim, kapı kilitliydi. Gençliğimde yaşadığım bu olayı hâlâ unutamam.

4.2.89.

Çocukluk arkadaşım Ayhan Gerçek, bana babasının başından geçen bir olay anlattı: Şanlıurfa'nın Halfeti ilçesine bağlı Argıl Köyü'nde yaşayan ve köyde kendisine Ömük denen şahıs, bir gün kendi köyünden komşu köye atla giderken iki tane cinin kendi aralarında konuşmasına şahit oluyor. Cinler, komşu köyde bir kadının yeni doğum yaptığını yani kadının nefise⁹⁹ olduğunu ve nefiselere sütü artsın diye bol miktarda yağda kızartılmış yumurta verildiğini söylüyor. Cinler gidip bu yağda kızarmış yumurtanın içine insan kılı şeklinde gireceklerdir. Zaten bizim orada, nefise kadınlara verilen yumurtanın bulunduğu tavanın sapına iğne bağlanır. Bunun amacı; nefise kadını cinlerden ve diğer varlıklardan korumaktır. Ömük, bunları duyar duymaz dört nala komşu köye giderek köyde yeni doğum yapmış bir kadın olup olmadığını sorar. Köylüler onu yeni doğum yapan kadının evine götürüyorlar. Tam o sırada nefise kadın, kayganasını¹⁰⁰ yerken, Ömük ona "Dur, yeme." diyor ve yumurtanın içindeki kılı alarak deriden yapılmış bir yayığın içine koyuyor. Yayığı şişirip değnekle cinleri dövmeye başlıyor. Cinleri tövbeye getirtip kendisine ve yedi sülalesine yaklaşmayacakları sözünü alıyor ve onları serbest bırakıyor. Ömük'ün oğulları benim arkadaşım. Biz çocukken geceleyin tek başımıza dağa bayıra gitmeye

⁹⁹ Loğusalığa o yörede verilen isim.

¹⁰⁰ Yağda kızarmış yumurta.

korkarken onlar hiç korkmazdı ve neden korkmadıklarını sorunca bize bu hikâyeyi anlatırlardı.

4.2.90.

Rahmetli ninem, Kilis'te doğum yapıyor. Doğum yaptıktan sonra, kocası yani dedem, Osmanlı Devleti'nin son döneminde Yemen bölgesine askere gönderiliyor. Dedem orada askerken ninem iki oğluyla Kilis'te yalnız kalıyor. Neticede bir gün oğlan çocuklar annelerini evde yalnız bırakıp koyup çarşıya gidiyorlar. Döndüklerinde annelerinin evde çırpındığını görüyorlar. Hemen koşup "anne, anne" diye bağıyorlar. Anneleri bir süre geçtikten sonra ayılıyor. "Ne oldu sana anne?" diye soruyorlar. Ninem de "Anam, benim üzerime al bastı, beni bir ağırlık sardı, ölüyordum az kalsın. Siz gelmeseydiniz ben kurtulamazdım." diyor ve albastının ağırlığından öylece kurtulduğunu düşünüyor. Buna halk arasında al basması denir ve ben bu olayı ninemden bizzat dinledim.

4.2.91.

Biz Kilis'te zeytin bağları olan bir aileyiz. Zeytin mahsulü zamanı geldiğinde gittik, zeytinimizin hasadını yaptık. Zeytin tanelerini çuvallara doldurduk. Kilis'te o zaman mahsere denen yerler vardı. Zeytin tanelerinin orada yağı çıkarılırdı. Şimdi bunlara fabrika deniyor. Biz zeytinimizi o mahsereye getirdik. O mahsere denen yerin tam ortasında bir taş döner. O taşı hayvan çevirir. O taşın ortası deliktir. O delikten zeytin tanelerini dökeriz. O taş, hayvanın sayesinde sürekli dönerek o zeytin tanelerini ezer. O taşın altında iyice ezilen zeytin tanelerine biz aş deriz. Bu aş hâline gelen zeytinleri zembillere doldurup baskının üzerine koyarız. Oradan mengene ile iteriz ve bu şekilde zeytin yağı çıkartırız. Bir zamanlar bu zeytin taneleri dövülürken biz, daha bugüne kadar hiç kimsede görülmemiş bir olay yaşadık. Bizim o dövülen yerde tanelerimiz yağ doldu. Biz de tasla o yağları hemen almaya başladık. O anda babam geldi, "Aman, taşıyor taşıyor." dedi ve yağ birden kesildi. Bu olay sadece bizim başımıza geldi ve bizim mahsulümüz hep bereketli oldu.

4.2.92.

2003 yılının Haziran ayında oğlum Efe doğdu. Oğlumun kırk günü dolmadan önce onu uyuttuğum zaman sürekli irkilerek uyandığını fark ettim. Bu durum bir müddet devam etti. Oğlumun kırkı çıktıktan sonra Siirt'e anneleri ziyarete gittik. Durumu anneme anlattığım zaman kendisi şüphelendi ve nefesi kuvvetli olan ve cinlerle irtibatı olduğunu söyleyen bir hocaya gitmemizi tavsiye etti. Ben böyle şeylere pek inanmasam da kabul ettim. Hoca oğlumı gördü, adını sordu. Okuyup üflemeye başladı ve oğluma cinlerin musallat olduğunu söyledi. Gerçekten oğlum uyurken hiç rahat değildi, tam daldığı sırada irkilerek uyanıyor ve uzun süre ağlıyordu. Durumu anlattığım hoca, bizden bir küllük ve çakmak istedi. Ayrıca bir kağıt parçası ve kalem istedi. Kalemle

kâğıda birtakım şeyler yazıp kağıdı yaktı. Kağıt tamamen yanınca “Allah’ın izniyle bu çocuk artık rahat uyuyacak.” dedi. Gerçekten de o günden sonra oğlumda irkilmeler azaldı ve zamanla sona erdi.

4.2.93.

Ben Şanlıurfa’nın Bozova ilçesinin Killik Köyü’nde büyüdüm. Henüz 15-16 yaşlarımda iken bir gece vakti davarları önümüze katmış, araziden köye dönüyorduk. Üç kişiydik, sürü önde biz arkada ilerlerken arkamızda keçi sesleri işitmeye başladık. Bir arkadaş geride bir keçinin kalmış olabileceğini söyledi. Ben de kendisine “Yürü gidelim, boş ver, kaldıysa kalsın, ben sahibine parasını öderim.” dedim. Ben o sesin bir keçiye ait olmadığını, bunun bir cin olabileceğini düşündüm. Gerçekten de köye vardığımız zaman sürüde hiç keçi veya koyunun eksik olmadığını gördük.

4.2.94.

Şanlıurfa’nın Halfeti ilçesinin bir köyünde Fatma isimli kadın, bir gün sabah erken saatlerde kendisini komşu kadınlardan birisinin çağırdığını duyuyor. Dışarı çıkan Fatma, komşusu Ayşe’nin Fırat nehri kenarına çamaşır yıkamaya gittiğini görüyor. Ayşe, kendisinin de onunla beraber gelmesini istiyor. Fatma da kirli çamaşırları, kazanını alıp Ayşe’ye eşlik ediyor. Nehrin kenarına gelip, bir ağacın altında ateş yakıp su dolu kazanı ateşe koyuyorlar ve çamaşırları yıkamaya başlıyorlar. Bir süre geçtikten sonra Fatma, Ayşe’de bir gariplik olduğunu seziyor ve onun komşusu Ayşe kadın olmadığını anlıyor. Çamaşır bittikten sonra sıra yıkanmaya geliyor. Beraber yıkanmaya başlıyorlar. İkisi de birbirinin saçını taramak istiyor. Fakat Fatma, Ayşe’ye benzeyen bu kişinin; bizim oralarda “Pir Avuk” adıyla anılan, suyun altında yaşadığına inanılan ve insanlara zarar veren su kadını olduğunu anlıyor. Onu bir şekilde kandırıp saçlarını taramaya başlıyor. Tam o sırada saçını ağaca bağlayıp üstüne sıcak su dökerek kadını sopayla dövmeye başlıyor ve onu döve döve öldürüyor. Ben bu hikâyeyi çocukluğumda bizim köydeki Mahmut Amca’dan dinledim.

4.2.95.

Çocukken bir gece başımdan şu olay geçti: Babaannemlerde kaldığım bir gece yengemle aynı odada uyuyorduk. Evde dedem, halam ve babaannem de vardı, fakat başka odadaydılar. Biz yengemle yatıyorduk fakat ben daha uyumamıştım. Birden yattığımız odanın kapısı açıldı, kapının eşliğinde biri durdu, sağ elindeki çakmağı yakıp içeri doğru bakmaya başladı. Ben geleni dedem sandım, bizim uyuyup uyumadığımızı kontrol etmeye gelmiş olabilir diye düşündüm. Elindeki çakmağı yakıp içeri bakan bu varlık, dedeme benziyordu fakat ben birkaç kez “dede, dede” diye seslenmeme rağmen bu varlık hiç ses çıkarmadı. Bu durum beş dakika kadar sürdü. Ben nasıl olsa dedemdir diyerek fazla korkmadım. Ancak sabah uyanıp da dedeme sorduğum zaman gece asla

bizim odamıza gelmediğini söyledi ve o gece evde dedemden başka bir erkek yoktu.

4.2.96.

Gaziantep'in Yavuzeli ilçesine bağlı Sarlar Köyü'nde oturan amcamın gelini doğum yapmış. Nefise gelin, odada uyurken amcamın hanımı da kızı al basmasın diye gelininin yanında yatıyormuş. Çünkü nefiseleri al basarmış. Yengem gece vakti gelinin inlemesine uyanmış, bakmış ki al karısı gelininin başında duruyor. Çok kara tenli, göğüsleri sarkık, dudakları dolgun ve kalın kızıl saçlı bir yaratık gelinin başında duruyor. Kalkıp o tarafa yönelmiş, yastığındaki iğneyi alıp al karısına batırmış. Al gelmesin diye yastığa iliştirdiği kıyığı (çuvaldız) al karısına batırmış. Al karısı da korkup kendisine "Bundan sonra sizin sülaleden kimseye gelmeyeceğim." demiş. Amcamın hanımı ailede herkese "Ben al karısına çuvaldızı batırdım, korkmayın, bizden kimseye bulamaz." derdi.

4.2.97.

Bir adam evinin ihtiyacını almak için Besni'ye gidecekmiş. Eskiden araba olmadığı için hayvanlarla ulaşım yapılmış. Bu, hazırlığını görüyor ilk akşamdan. Yatmadan önce hanımına diyor ki; "İşte beni ilk horozda uyandır." O zaman kalkıp yola koyulmalı ki geri döne, yani Besni'ye gidecek. Adam kafasını yastığa koyup yatıyor. Uyuduğunda rüyasında bir tanesi diyor ki; "Yolda sana ilk rast gelen kişiden ne dersen dile, o dileğini sana verecek." Horoz öttüğünde hanımı bunu uyarıyor. Tabi o bu arada o rüyayı görmüş. Uyanıyor, "Allah Allah, bu ne iş yahu, nasıl olur." diyor. Hanımına söylemiyor bunu. Besni'den bizim köye daha önce kalayçılar gelirdi kap kalaylamak için. Ben ona ulaştım, gelirlerdi yani. Bakırdı bütün kaplarımız. Şimdi adam yola koyulup gidiyor. Yolda bir çayı geçecek, çayın üstünde köprü var. Tam o köprüde Besni'den gelen kalayçı -hep kendilerinin evinde konaklıyor- ile karşılaşılıyor. Köprüde karşılaşılıyorlar, hâl hatır soruyorlar. Birbirlerinin çoluğunu çocuğunu falan soruyorlar. İlk o karşı geliyor ve tabi adamın aklına hemen gece gördüğü rüya geliyor. Ama kendi kendine "Bu benim tanıdığım adam işte, Kalayçı Abey bu, ben bundan ne dileyeyim, bu adam benim gibi fukara, benim gibi elle imanla geçinen bir adam, bana ne verecek bu adam." diyor. Neyse vedalaşıyorlar bunlar. Ayrılırken kalayçı kendisine diyor ki; "Besni'de kalacak olursan navalın boynuna bak, bizim evde kal." diyor. Kalayçı bizim köye geliyor, kendi de Besni'ye gidiyor. Adam Besni'ye geldiği zaman bakıyor ki Kalayçı Abey dükkânını açmış, dükkânında kap kalaylıyor. "Eyvah!" diyor adam, "köprüde bana rast gelen adam o adammış demek ki, ama ben ne bileyim kalayçı donuyla geleceğini, onu da deseydin ya rüyada." diyor. Böylece bir dilekte bulunamıyor. Bunu ben gelininin dedesinden duydum. Bu olayın kahramanı bizim gelinin dedesinin amcasıymış.

4.2.98.

Bizim köyde dedemden ve yaşlılardan şu hikâyeyi dinledim: Atlarını otlatmaya götüren dedem ve arkadaşları, atlar başıboş kalıp uzaklaşmasınlar diye onları sikke denen demirden yapılmış kazıklara bağlarlarmış. Tabi kazığı da yere sıkıca çakarlarmış. Bir gün yine atlarını kazığa bağlayan dedem ve arkadaşları, bir süre sonra atların o kazıklardan kurtulup kaçtuklarına tanık olmuşlar. Etraflarına baktıklarında hoplayıp zıplayan bir köpek, meleyen bir keçi, sağda solda dolaşan inek veya tavşandan başka bir şey görememişler. Atlarını aramaya çıkmışlar, dedem bu hoplayıp zıplayan, tuhaf davranan hayvanların cin olduğunu anlamış ama fazla korkmamış. Bir süre sonra atları bulmuşlar, atlar cinleri fark edip kaçmışlar.

4.2.99.

Çocukluğumda teyzemlerin komşusu olan bir aile, bizim konak dediğimiz iki katlı, bahçe içinde, alt katı mutfak, kiler, ambar olarak kullanılan; üst katında da yatak odaları olan büyük bir evde oturuyorlardı. Evin hanımı teyzeme bir gün şu hadiseyi anlatmış: Bir gece el ayak çekildikten sonra –sanırım perşembe akşamı- herkes uyumak üzere hazırlanırken evin alt katından müthiş bir gürültü gelmeye başlamış. Sesler davul-zurna sesini andırıyormuş. Evin reisi aşağıyı kolaçan etmiş fakat aşağıda kimsecikler yokmuş. Gürültü sabaha kadar kesilmemiş, evde kimse uyuyamamış gürültüden. Sabah olup da gürültüler kesilince cinlerin orada düğün yaptıklarını, gürültülerin onlardan kaynaklandığını düşünmüşler.

4.2.100.

Ben bu hikâyeyi ilkokul çağlarımda iken bir akrabamdan dinledim: Anne tarafından akrabamız olan Iraz teyzemlerde bir gün otururken konu cinlerden açıldı. O da kalkıp içeriden siyah bir tabak getirdi ve “Bu tabak benim rahmetli kocamdan yadigârdır.” dedi. Sonra da anlatmaya başladı: “Bir gün kocam inek ve atlarını otlatmak için köyün yakınlarındaki büyük bir ağaç olan Karaçam ağacının dibine gitmiş. Hayvanları yadıktan sonra ağacın koca gövdesinin dibine oturmuş. O sırada cinler insan kıyafetine girip düğün yapmak için orada toplanmışlar. Hatta kocamın yanına gelip onu da davet etmişler. Hafız olan ve inancı kuvvetli olan kocam durumu fark etmiş ve istifini hiç bozmamış. Cinler bu siyah tabağın içinde kendisine yemek ikram etmişler. Kocam olayı bildiği için tabağın kenarından sıkıca tutup bir besmele çekince, tabaktaki yemek birden eşek pisliğine dönüşmüş ve cinler o anda ortadan kaybolmuşlar.” Ben bu hikâyeyi Arif amcanın karısı olan Iraz Teyze’den bizzat dinledim.

4.2.101.

Bizim köyde yaşayan Durmuş Hoca adlı şahıs bana şu hikâyeyi anlattı: Vakti zamanında bizim köyde değirmen yokmuş. Durmuş Hoca da çiftçilik yaparmış. Buğdayını, arpasını at arabasına yükleyip bizim köye 20 km. uzaklıktaki Bucak Köyü'ne gidermiş. Orada bir su değirmeni varmış. Bir gün yine o değirmene gitmiş ve uzun bir kuyrukla karşılaşmış. Bir süre sıra bekledikten sonra, bir hafta içinde kışlık erzakını, ununu, bulgurunu, dövmesini yaptırıp gece vakti köye dönmek için yola çıkmış. Yola çıktıktan sonra Küçükçınar Köyü'ne doğru yaklaşırken atlar birden gitmemeye başlamışlar. Hoca ne yaptıysa hareket etmemişler. Atlar arabayı zor çekiyor, manevra yapamıyorlarmış. Atlar kışneyip, huysuzlaşmış hocaların vurmalarına rağmen ağır hareket ediyorlarmış. Bir süre geçtikten sonra orada bulunan dereye yaklaşmışlar. Dereye girmeleriyle beraber atlar rahatlamış ve tekrar yol almaya başlamışlar. Durmuş Hoca o zaman anlamış ki cinler arabanın arkasına doluşup ağırlık yapmışlar. Suyu gördükleri zaman kaçtıkları için arabanın yükü azalmış ve atlar yola devam etmişler.

4.2.102.

Durmuş Hoca inancı kuvvetli bir Müslüman ve Hafız-ı Kuran idi. Bizim köyde yaşıyordu. Biz çocukken toplanıp onun yanına gider, anlattığı hikâyeleri dinlerdik. Kendisi bir gün yine bize cinlerden bahsetmeye başladı. Cinlerin insan dahil her türlü varlığın kılığına girebildiğini, her hayvanın, her bitkinin ve ağacın görüntüsüne girebildiğini fakat sadece koyun ve deve şekline giremediklerini söyledi. Fakat bu hayvanların kılığına girdiklerinde iki ayrıntının göze çarptığını anlattı. Birincisi; koyun donuna girdiği zaman kuyruğunun olmadığını, deve olduğu zaman ise hörgücünün olmadığını söyledi. Bir de cinlerin en çok ateş ve sudan korktuklarını ve bunlara yaklaşmadıklarını anlattı. Böyle bir durumla karşılaştığımızda besmele çekmemiz gerektiğini söyledi.

4.2.103.

Dedem bir gün hamamda abdestini almış, namaza durmak için odaya varacakken hamamdan su sesi geldiğini duymuş. Önce önemsememiş, sonra “Ben musluğu kapatmıştım, bu su sesi nereden geliyor böyle?” demiş. Ama namaz vakti geçmesin diye namazını kılmış. Namazını kıldıktan sonra dua ederken su sesini yeniden işitmiş. Dayanamamış, kalkmış, banyoya yönelmiş, bakmış ki musluk sonuna kadar açık, şırl şırl akıyor. O anda bağırılmaya başlamış evdekilere: “Yahu bu musluğu niye açık bırakıyorsunuz, su boşuna akıyor.” Gitmiş, sağ eliyle musluğu kapatmış. Tam su kesilince suratının sol yanına çok şiddetli bir sille yemiş. Ne olduğunu anlayamamış, etrafta kimse yok. O an anlamış ki cinler orada abdest alıyorlar, suyu tekrar açmış ama yediği tokadın etkisinden

kurtulamamış. Zaten o olaydan sonra dedem hep camiye gidip orada cemaatle namaz kılmaya başlamış.

4.2.104.

Bizim köy Araban'a bağlı Tarlabası Köyü, Fırat Nehri'ne yakın. Adile Nene şu an 90 yaşında. Genç kızken eşekle su getirmeye gidiyor, köyde su yok, Fırat'tan su alıyorlar. Fırat'a varmış, sularını doldururken karşısına Pir Avuk (Deniz Kızı) çıkmış. Pir Avuk kemiksiz bir varlık, hiç kemiği yok. Tuttuğun zaman sanki pamuk tutuyormuşsun gibi yumuşak. Pir Avuk'un bir zaafı var; çuvaldızı ona batırdığım zaman insan gibi olup senin emrine giriyor. Adile nene de başörtüsünde saplı duran çuvaldızı -biz şujun deriz- çıkarıp Pir Avuk'a batırıyor. Ondan sonra Pir Avuk 1-2 ay Adile neneye çobanlık yapıyor. 2 aydan sonra Adile nene çuvaldızı çıkarıp Pir Avuk'u serbest bırakıyor. Eğer çuvaldızı Pir Avuk'a batırmasaydı, Pir Avuk kendisine zarar verecekti.

4.2.105.

Dedem bir gece köyde bağı bekliyormuş. Beklerken karşısına Pir Avuk çıkmış, fakat dedem onu insan zannetmiş. Pir Avuk çırılçıplakmış. Üstünde hiçbir şey yokmuş. Dedem elleriyle yakalamaya çalışmış fakat ne kadar uğraştıysa da yakalayamamış. Bu varlığın insan olmadığını anlayınca korkudan düşmüş, bayılmış. Babamla amcam sabah merak edip dedemin yanına bağa gidiyorlar. Bakıyorlar ki dedem baygın yerde yatıyor. Onu ayıltıyorlar, eve getiriyorlar. Dedem başından geçeni onlara aynen anlatıyor.

4.2.106.

Ev sahibim, ablam, eniştem ve 1 yaşında çocukları hep beraber bayram ziyaretine Şanlıurfa'nın Birecik ilçesine gittiler. Dönüş yolunda Doğan marka otomobille gelirken, arabayı ev sahibim Hacı Ömer kullanıyormuş. Geçen sene Ramazan Bayramı dönüşü, Gaziantep'e 4-5 km kala çift şeritli yolda kendi şeritlerinde, normal bir süratle geliyorlar. Birden karşılarında ters yöne girmiş bir kamyon çıkıyor. Kamyona çarpmamak için Hacı direksiyonu sağa kırıyor. Sağ taraftaki kayaya çarpınca araba 3-4 takla atıyor. Arabadan iniyorlar. Olayın şoku içindeyken yanlarına nereden geldiği belirsiz bir bayan yaklaşıyor. Elinde çanta olan, 40-45 yaşlarındaki bu bayan, kendisinin doktor olduğunu söylüyor. Hacı ve eniştemdeki ufak sıyrıkları temizliyor ve "Korkacak bir şey yok, hepimiz iyi durumdasınız." diyor. Gerçekten de araba hurda hâline gelmesine rağmen kendilerinde hiçbir şey yok, burunları bile kanamıyor. Kadın, Hacıya kartını veriyor, "Bu benim kartım, ben Gaziantep'te doktorum. Bir şey olursa yanıma gelin, kocam da hâkimdir." diyor. Aradan birkaç hafta geçtikten sonra ev sahibim Hacı Ömer, teşekkür etmek için karttaki adresi ve kendilerine yardım eden kadını aramaya çıkıyor. Fakat bütün aramalarına rağmen ne o adresi ne de o bayanı bulabiliyor. Ev sahibim bana yemin ederek anlattı ve dedi ki: "Böyle

biri yoktu. O bize yardım eden kişi Hızır'dı.” Hacı Ömer iyi niyetli, dürüst, yardımsever biri olduğunu düşündüğü için kazadan sağ kurtulduğunu ve Hızır'ın kendisine yardım ettiğini düşünüyor.

4.2.107.

Bundan bir ay kadar önce oğlum Onur çok hastalanmıştı. Gece vakti oğlumun hasta olmasının tedirginliğiyle uyumaya çalıştım. Oğlum aynı odada uyuyordu, ben de onun yatağının karşısındaki kanepeye uzandım. Uyumaya çalıştım. Bir süre geçtikten sonra uyumuşum. Ne kadar süre geçti bilmiyorum, birden uyandım, gözümü açtım. Oğlumun yatağının ucunda rahmetli eşim duruyordu. Oğlumun üzerine doğru eğilmiş, ona bakıyordu. O olduğundan eminim. Üzerinde en çok sevdiği eşofman takımı vardı, yeni tıraş olmuş gibi yüzü parlıyordu. Hiç konuşmadan bir iki dakika ona baktım. Sonra tekrar gözümü kapatıp uykuya daldım.

4.2.108.

Ağabeyim bir gün bizim köyden Birecik'e gidiyor. İşleri bitmiyor, geceye kalıyor. Gece şehirden köye dönerken, köyle şehir arasında bir tane mezarlık var, mezarlığa gelince yolda beyaz bir at görüyor. Bu atı çok beğeniyor. “Ben bu atı alayım, eve götüreyim.” diyor. Ata biniyor, yola çıkıyor. Yolda bir köprü var, köprüye gelince at olduğu yerde duruyor. Ağabeyim ne kadar zorlasa da at gitmek istemiyor. Attan inen ağabeyim kemerini atın boynuna doluyor, atı bu şekilde çekmeye çalışıyor fakat yine başaramıyor. Yaklaşık 1-1.5 saat bu şekilde uğraşiyor. Artık atı götüremeyeceğini anlayınca kemerini atın boynundan çıkarıp atı salıveriyor. Tam sırtını dönüp gitmek için iki adım atar atmaz atın nal seslerinin kesildiğini duyuyor. Arkasına dönüp baktığında atın ortadan kaybolduğunu görüyor ve o anda bunun at değil de cin olduğunun farkına varıyor. Korkuya kapılıp köye doğru koşmaya başlıyor ve köye kan ter içinde varıyor.

4.2.109.

Şanlıurfa'nın Birecik ilçesinde oturuyorduk. Yeni evliydim, eşim sekiz aylık hamileydi. Bir gün arkadaşlarımla Gaziantep'e gezmeye geldik. Ben evdekilere, hanımına gece olmadan döneceğimi söyledim. Fakat arkadaşlarıma uydum ve geceyi Gaziantep'te geçirmeye karar verdik. 1981 yılıydı ve yaz mevsimindeydik. Ben evde olmadığım için hanımım beni bir süre annemlerin evinde beklemiş. Fakat gece geç saate kadar bekleyip benim gelmeyeceğimi anlayınca eve gitmeye karar vermiş. Babam, eşime “Gitme kızım, burada kal.” demiş fakat eşim bana çok kızgın olduğu için o gece orada kalmamış. Eve gitmiş, evde yalnız olunca korkmaya başlamış. Bütün ışıkları açıp yatağa girmiş, tam uykuya dalacağı sırada, yatakta yanında siyah bir kedi görmüş ve oracıkta kendisinden geçmiş. Ertesi sabah anneler onu evin avlusunda çırılçıplak bir şekilde yatarken bulmuşlar, karım o an kendisinde değilmiş, saç başı dağınık-

mış. Annemler üstünü giydirip hemen onu hastaneye götürmüşler. Birecik'teki doktor, Gaziantep'e götürmelerini söylemiş. Karımı Gaziantep'te hastaneye yatırmışlar. Ağabeyim beni gelip kaldığım yerde buldu ve hemen hastaneye koştum. Karım iki gün kendisine gelemedi. Bu arada doğum yaptı ve bir oğlumuz oldu. Bu doğan çocuk, ilk çocuğumuzdu fakat bu oğlan sadece 24 saat yaşadı erken doğum sebebiyle. Karım 3. gün kendisine geldi, hiçbir şey hatırlamadığını, sadece yataktaki kara kediyi görüp bayıldığını anlattı.

4.2.110.

Anneannem böbrek ameliyatı oldu, bir böbreği alındı. O zaman dedem vefat edeli bir yıl kadar olmuştu. Ameliyatın ertesi günü, hastanede anneannem pansuman olurken anneme sesleniyor “Sebiha” diye. Aynı anda teyzem anneme “Abla gördün mü?” diyor. Üçü birden kapıya doğru dönüp bakıyorlar. Dedem –vefat etmiş olan dedem- kapıda duruyor, üçü birden aynı anda rahmetli dedemi görüyorlar. Dedem onlara bakıyor, sonra hiçbir şey olmamış gibi dönüp işlerine bakıyorlar. Birkaç saniye sonra dönüp baktıklarında dedemi görmüyorlar.

4.2.111.

Oğlumun birinci doğum günüydü. Hüzünlüydük çünkü eşim vefat edeli 7-8 ay kadar olmuştu. Ortamdaki misafirler ortamı şenlendirmeye çalışıyorlardı ama sonuç itibariyle herkesin içi kan ağlıyordu. Oynanacak, oyun havası kaseti aranıyor -yöresel bir oyun havası kaseti aranıyor- fakat benim evimde de öyle bir kaset yok. Neyse başka tarzda bir şeyler var mı diye bakmak istedim. Müzik setinin kasetlerin durduğu kısmını açtığım zaman orada “Gaziantep Yöresi Oyun Havaları” diye bir kaset buldum ki bizim eve ne öyle bir kaset alındı ne de bir başaksı getirdi. Bu da benim yaşadığım ilginç olaylardan birisi. O kasetin oraya nasıl geldiğini hâlâ bilmiyorum.

4.2.112.

Uykunun içerisindeyim, uyurla uyanık arası bir şeyim. Odama birinin geldiğini hissettim. Karartı şeklindeydi, nefes alıp verişini duydum. Birden üzerime bir ağırlık çöktü. Uyandım, annemin yanına gittim. Orada farklı farklı yüzler ve karartılar gördüm. O anda henüz uykudan uyanmamış olduğumun farkına vardım. Bu arada kendi kendime dualar okudum. Uyanmak için Allah'a yalvardım: “Allah'ım, ne olur uyanayım artık.” Bildiğim bütün duaları okudum, uyandım fakat bu sefer çok daha farklı bir mekândayım. Etrafımda yüzleri belirsiz insanlar gördüm. O an yine halen uyanmamış olduğumu fark ettim. Gerçek anlamda uyanıncaya kadar böyle yalancı uyanışlar yaşadım, belki 3-4 kere. Sonunda artık gerçek anlamda uyandım ve çok korktum.

4.2.113.

Bazen evimde nereden geldiğini bilmediğim ayak sesleri duyuyorum. Ense kökümde nefes hissediyorum, soğuk nefesler. Dönüp bakıyorum, sesleniyorum, kimse yok. Mutfakta bulaşık yıkarken, banyoda yıkanırken beni rahatsız ediyorlar ama kim ve ne olduklarını bilmiyorum.

4.2.114.

Oğlum yeni doğmuştu, ben loğusalık dönemimdeydim. Oğlumun henüz kırkı çıkmamıştı. Uyurken hep yüzünü onunla örttüğümüz bir tülbent vardı. Onu biz evin içinde kaybettik. Her tarafı aradık, oğlumun yattığı yatağın altını üstüne getirdik ama tülbendi bulamadık. Birkaç saat sonra odasına gittiğimde, tülbendi yatağın üzerinde katlanmış bir şekilde buldum. Anneme sordum, onun hiç haberi olmamış tülbentten. Tülbent ütülenmiş gibi duruyordu yatağın üzerinde.

4.2.115.

Kocam Cahit'in ölümünden 15-20 gün önceydi. Bir gece yatakta uyurken birden uyandım. Dönüp kocama baktığımda yüzünün bembeyaz kesildiğini gördüm. Yaz mevsimiydi. Uyku sersemliğiyle "Acaba Cahit yatmadan önce yüzüne krem mi sürdü?" diye düşündüm kendi kendime. Sonra krem olmadığını anladım, korktum, gözlerimi kapatıp uyudum. Eşimin ölümünden bir hafta önce de garip bir rüya gördüm: Kocam hariç bütün aile bireyleri bizim oturduğumuz apartmanın dışındayız. Sadece eşim yok ve 8. kattaki evimiz yatak odasından itibaren büyük bir gürültüyle çöküyor. Eşim öldüğünde yatak odamızdaydık, eşim yatağımızda vefat etti.

4.2.116.

Halamın eşi vefat edeli 6 ay kadar olmuştu. O zaman ben küçüktüm, sanırım 12-13 yaşlarındaydım. Annem, halam, halamın kızları ve babaannem oturmuş, halamın eşi hakkında konuşuyorlardı. O arada gülüşmeler oldu. Gülüşmeler esnasında duvarda şiddetli bir yumruk sesi duyuldu. Kalktık, koridora baktık, hiç kimse yok. Ama ortamdaki herkes aynı sesi duymuştu. Bu olaydan birkaç ay sonra halam Ankara'ya gitti. Orada yine eşi hakkında konuşulurken aniden eşine ait kitaplık devrilmiş ki kitaplık çok sağlammış ve duvara monte olmuş. O olaydan sonra eniştem hakkında hiçbir yerde konuşulmadı.

4.2.117.

Babam bir gün sabah uykudan uyandı ve komşumuzun oğlunun öldüğünü söyledi. Biz böyle bir şey olmadığını söyledik. Aynı gün akşamüzeri, ezandan sonra babamın sabah öldü dediği kişinin selası verildi. Bu olayın benzerleri birkaç kere daha yaşandı. Babam uykudan uyanıp birilerinin öldüğünü söylü-

yordu ve hepsi gerçekleşiyordu. Bu dönemlerin hepsinde babamın psikolojisi bozuk oluyor ve babam kendisini hiç iyi hissetmiyordu.

4.2.118.

Bizim köy Kilis'in Musabeyli ilçesinin Çınar Köyü'dür. Ben gençken bizim köyde değirmen yoktu. Biz de buğdayımızı un yapmak üzere Kasgenli Köyü'ndeki değirmene götürürdük. Bir gün yine sabah erkenden kalkıp Kasgenli Köyü'ne doğru yola çıktım. Değirmene vardım ama sıra çok olduğu için akşama kadar bekledim. Sıra bana geldiğinde gece olmuştu. Buğdayımı öğüt-tüm, iki çuval unumu katırın sırtına yükledim. Değirmenci "Kal, gece vakti gitme, yolda korkarsın." dedi. Ben kabadayılık yaparak yola koyuldum. Vakit yatsıyı çoktan geçmiş, karanlık iyice basmıştı. Bir müddet gittikten sonra ben de katıra bindim. Ferikpınarı mevkesine geldim ki orası çok sarp ve asi bir yerdir. Gidip gelmek çok zordur. Yağmur da yağıyordu. Ferikpınarı'ndan geçerken aklıma dayımın bana evvelden anlattığı bir hikâye geldi. Kendisi de bir gün oradan geçerken bir tilkiyle karşılaşmış. Tilki onu görünce kaçmamış. Dayım tüfeğiyle tilkiye bir el ateş etmiş fakat o anda kendisinden geçip bayılmış, üç dört saat kendisine gelememiş. Ben mümkün olduğunca bu hikâyeyi düşünmemeye çalıştım. Ama oraya gelince içimi bir korku kapladı. Aniden bir ses duydum: "Kadir, yavaş da beraber gidelim." Ben acaba bir tanıdık mı diye düşünerek beş dakika kadar bekledim ama gelen giden olmadı. Korkum daha da arttı. Geri yola koyuldum. Bir süre sonra "Bekle, geliyorum." diye bir ses daha duydum. Fakat bu sefer çok korktuğum için durmadım. Bir süre gittikten sonra altımdaki katır yürümedi, gitmez oldu. Sonra bir anda karşıma bir tilki çıktı. Katır o anda yere yıkıldı, çuvallar yere devrildi. Ben çok zahmetlerle unu geri yükledim. Eve geldiğimde babam rengimden anlamış, "Ne oldu?" diye sordu. Başta bir şey demedim ama sonra anlattım. Hocanın birine gittik, hoca olayı dinleyince "Ucuz kurtulmuşsun, o tilki cindir." dedi.

4.2.119.

Bizim Çınar köyünde Bekir Çabuk diye bir adam vardı. Kendisi yiğitliği ve cesurluğu ile nam salmış bir babayığitti. 1940'lı yıllarda bir gün evinde birkaç misafirle otururken, misafirleri ona "Falan adamın mezarına gidecek yiğit var mı?" diye sormuşlar. Evin içindeki gençlerden hiç ses çıkmamış. Bekir "Ben giderim." demiş. Odadaki misafirler Bekir'e "Gidip o mezara bir kazık çakacaksın." demişler. Bekir kabul etmiş, gece vakti mezara varmış. Üzerinde zuben elbise varmış. Kazığı mezarın yanına çakarken zubunun da kazıkla toprağa çakıldığının farkına varmamış. Geri dönmek isteyince dönememiş. Elbisesi yırtılmış ve Bekir kazıktan kurtulmuş. Fakat o sırada boynunun eğri olduğunun farkına varmamış. Eve dönünce herkes Bekir'e "Boynuna ne oldu?" diye sormuş. O günden sonra Bekir'in adı Eğri Bekir olarak kaldı. Bundan 2-3 sene önce öldüğünde herkes onu hâlâ Eğri Bekir diye tanıyordu.

4.2.120.

Üç genç gece vakti avdan dönüyorlar. Bir dere yatağından geçmek zorunda kalıyorlar. Dere yatağının kaynağında bir ışık beliriyor. Aynı zamanda büyük bir uğultu geliyor o taraftan. Bu üç genç korkup kaçmaya başlıyorlar. O ışığın içinden 4-5 tane atlı çıkıyor. Bunları görünce kaçan gençler dereye koşmaya başlıyorlar. Atlılar da onları takip etmeye başlıyor. Atlılar “Öleceksiniz.” diye bağıyorlar. Yanlarında tüfek olduğu için gençlerden biri atlılara doğru ateş ediyor ve bir tanesini vuruyor. Vurulanın bacağı kopuyor ve gençler telaşla köye doğru kaçıyorlar. Ancak vurdukları adamın bacağı orada kalıyor. Vuran genç eve gelince vurduğu adamın bacağı yatağında buluyor. Bacak bir insan gövdesi kalınlığındaymiş.

4.2.121.

Bizim köyden biri, gece vakti diğer bir köye giderken, yolu kısaltmak için kestirmeden gidip ağaçların arasına dalıyor. O sırada orada bir kalabalık görüyor. Kalabalığı görünce merak edip o tarafa doğru gidiyor. Bakıyor ki orada bir düğün var. Düğünü yapanlar kendisini aralarına davet ediyorlar. Bizim köylü de aralarına katılıp halay sekmeye başlıyor. Derken yere sofralar kuruluyor, sofranın üstü türlü yemeklerle dolu. O da sofranın birine oturuyor. Yemek yemeye başlıyor, o sırada yanına biri geliyor. Gelen kişi yanında bağdaş kurup oturunca, adamın ayaklarının insan ayağı gibi değil de kıllı hayvan ayağı gibi olduğunu görünce bizim köylü oracıkta bayılıyor. Kendisine geldiğinde sabah oluyor ve bakıyor ki ortada kimsecikler yok. Yer sofrasındaki yemekler hep hayvan pisliğine dönüşmüş. Kendi eli ağzı da hep hayvan pisliği olmuş. Orada anlıyor ki gece katıldığı düğün cinlerin düğünüymüş. Yediği yemekler de hayvan pisliğiymiş.

4.2.122.

Ben lise çağlarında iken bir rüya gördüm. Rüyamda, okuduğum ortaokulun önünden dolmuşa biniyorum. Dolmuşta bizim sülalenin kadınlarının hepsi oturuyordu, fakat hepsi çok üzgün görünüyordu ve ağlıyordu. Annem de aralarındaydı. Anneme neler olduğunu, nereye gittiklerini sorduğumda kendisi bana yengemin teyzesinin kızı Sultan’ın kızıyla beraber öldüğünü ve kendilerinin de cenazeye gittiğini söyledi. Dolmuşta sadece bizim ailenin kadınlarını gördüm. Uyandığım da, gördüğüm bu rüyayı fazla önemsemedim. Çünkü rüyamda annemin bana bahsettiği Sultan adlı kişiyi tanıımıyordum. Bu olaydan üç gün sonra evde kahvaltı yaparken yengemin teyzesinin kızı Sultan’ın öldüğü haberi geldi. O zaman rüyamın gerçekleştiğini, tanımadığım Sultan adlı o kişinin gerçekten var olduğunu anladım. Sultanla beraber hamile olduğu kızı da ölmüştü. Bu olay beni uzun süre çok etkilemişti.

4.2.123.

Ben babamdan Şu hikâneyi dinledim: Bizim orada yaşayan bir öğretmen varmış. Hocanın çalıştığı okul oturduğu evden bir hayli uzak olduğu için, hoca okula bisikletle gider gelirmiş. Bir gün okul çıkışı, yolu kısaltmak için, oralarda bulunan bir mezarlıktan geçmek istemiş. Geçerken bisiklet birden ađırlaŐmıŐ, gidemez olmuş. Hoca pedala iyice basmış fakat bisiklet hareket etmemiş. Hoca, dönüp arkasına baktığında, arkadaki sepette ortadan ikiye ayrılmıŐ, kırmızı tek gözlü, tek kulaklı, burnu ve dudağı yarım olan bir yaratık görmüş. Çok korkmuş çünkü bu yaratık bisikletin arkasındaki sepette oturuyor ve kendisine bakıyormuŐ. Bisikleti öyle ađırlaŐtıran Şey de bu yaratıkmıŐ. Adam, can havliyle sepeti yerinden çıkarıp atmış. Yaratık da sepetle birlikte yere düşünce, bisiklet birden hafiflemiŐ ve tekrar hızlı gitmeye başlamış. Hoca da hızla oradan uzaklaşmış ve o bir daha o mezarlığın yanından bile geçmemiş.

4.2.124.

Adıyaman'ın Gölbaşı ilçesine bağlı bir köyde yaşayan 7-8 yaşlarında bir çocuğa birtakım yaratıklar musallat oluyor. Çocuğun annesi, çocuğu hep bu yaratığın elinden kurtarıyor. Bir defasında yine anne bu yaratığı görüyor. Yaratık boynuzlu ve aşırı kılıymıŐ. Ancak en sonunda çocuk ölüyor. Annesi her gün çocuğun mezarına gidiyor. Yine bir gün mezardayken bir gücün kendisini arkasından çektiğini hissediyor. Dönüp baktığı zaman, yine aynı yaratığı görüyor. Bu yaratık, kadına "Bir daha buraya gelme, seni burada görmek istemiyorum. Bir daha gelirsen sen de çocuğun gibi ölürsün." diyor. Kadın da o günden sonra mezarlığa hiç gitmiyor ve bu yaratığın Şeytan olduğunu düşünüyor.

4.2.125.

Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesine bağlı Harmanlılar Köyü'nde yaşayan bir kadının kocası ölmüş. Bir hafta sonra bir cin kadının kocasının kılığına girip eve gelmiş. Merakla yatınca daha çok gelirmiş cin. Kadının çocuğu da yokmuş. Cin gelmiş, "Ben senin kocanı, dirildim." demiş. Gece beraber yatıp uyumuŐlar. Kadın sabah kalkmış bakmış ki kocası yanında yok. Kadın bunu komşularına anlatmış. Komşular kadının kafayı yediğini düşünmüşler. Gece olunca adam yine gelmiş. Kadın adama "Nerdeydin?" diye sorunca adam "İŞim vardı." demiş. Adam ertesi gün yine gündüz kaybolmuş, gece geri gelmiş. Bu durum altı ay kadar sürmüş. Kadın sersemleŐmeye başlamış. Köylüler kadının cinle evlenmiş olduğunu düşünmüşler. Bir süre sonra kadını evde ölü bulmuşlar. Bunu cinin yaptığını düşünmüşler.

4.2.126.

Gaziantep'in KarkamıŐ ilçesine bağlı Taşdemir Köyü'nde bir çoban varmış. Bu çoban sürekli davar güttüğu için köye hep gece geç saatlerde gelirmiş. Bir gece yine geç vakitte köye dönerken köyün alt tarafında, köye on dakikalık

mesafede bulunan harman yerine varmış. Orada davul çalınıyor, kadınlar ve erkekler kol kola halay sekiyorlarmış. Yolda bu çobanı karşılamışlar, “Aha bizim arkadaşımız geldi.” deyip onu harman yerine götürmüşler. Çoban da onlarla birlikte oyun oynamaya başlamış. 2-3 saat oynadıktan sonra yorulan çoban köye dönmüş. Ertesi gece yine oraya gidince o düğün yapan kişileri görmüş, yine aralarına girip halay sekmiş, oynamış. Bu durum 3-5 ay devam etmiş. Sonra çoban kafayı yemiş. Hiç korkmadığı için cinler ona hiç dokunmamış. Fakat çoban bu olaydan sonra fazla yaşayamamış.

4.2.127.

Köyün birinde bir kadına cinler musallat olmuş. O civarda Şeyh Mustafa diye biri varmış. Bu adam, bu konularda arifmiş, ona ayan olurmuş. Cinler kadının ciğerini çıkarıp kaçmışlar. Şeyh Mustafa bunları yolda görmüş. Ellerindeki ciğeri görünce ciğerin kadına ait olduğunu anlamış. Cinlere hemen “Ya kâfir, götür onu yerine koy.” demiş. Cin korkmuş ve ciğeri götürüp yerine koymuş. Akşam öldü haberi gelen kadının sabah iyi olduğu haberi tüm köyde duyulmuş.

4.2.128.

Mardin’in Derik ilçesinde yaşayan Hacı Yakup isimli şahıs arıcılıkla uğraşmaktadır. Arılarını Uluçınar Köyü’ndeki ormanlık alanın içine bırakır. O köyde bekçilik yapan Mehmet Hoca adlı fakir ve kimsesiz bir kişiyi de arılarını beklemesi için görevlendirir. Bu adamın elinde eski yazıyla yazılmış bir muska kitabı vardır. Mehmet Hoca, geceleri de olmak üzere arıları beklemektedir çünkü Hacı Yakup’a çok saygısı vardır. Bir gece yine bu kitapla uğraşırken çocuk kılığına giren cinler, etrafını sarmışlar. Mehmet Hoca, o sıkıntıyla Hacı Yakup’u yüksek bir sesle çağırmış ancak sesinin Hacı Yakup’a ulaşması mümkün değil. Buna rağmen evinde oturup Kuran okuyan Hacı Yakup kendisinin çağırıldığını söyleyerek traktörle Mehmet’in yanına varmış. Hacı Yakup’un gelmesiyle cinler kaçmışlar. O günden sonra o kitapla hiç uğraşmayan Mehmet Hoca namaz kılmaya ve ibadet etmeye başlamış.

4.2.129.

15-16 yaşlarındaydım. Sabah namazına kalkmıştım. Namazı evin orta katında kılıyordum, herkes üst katta uyuyordu. Namazımı kılıp yukarıya çıkmak için merdivenlere yöneldiğimde karşımda elinde bir bıçakla annemi (daha doğrusu annemin kılığına girmiş birini) gördüm. Bu kişi, bıçakla üzerime doğru yürüyordu. O anda öyle bir bağırmağa başladım ki evdeki herkes benim sesime uyandı. Ne olduğunu anlamamışlardı. Babam beni tutup sakinleştirdi. Annem o esnada en alt kattaymış, gürültü ile hemen yukarı çıkmış, ne olduğunu anlayamamıştı. Kendime gelince anladım ki karşıma çıkan o şey; annemin şekline girmiş kötü bir ruhtu.

4.2.130.

Aynur Düzdal isimli bir komşum vardı. Bu kadının sürekli çocuğu olur, fakat doğan çocuklar uzun süre yaşamazdı. Bir gün bunu bir köyde yaşayan Hilmi Hoca isimli zata götürdüler. Hoca, doğan çocuklara hep cinlerin musallat olduğunu ve çocukların cinden korktuğu için öldüğünü söylemiş. Hoca kadına bir muska yazmış ve “Bunu boynundan hiç çıkarmayacaksın.” demiş. Kadını yine hamile kalmış. Bir gün rüyasında cinler kadını korkutmaya çalışmışlar. Fakat rüyada Hilmi Hoca cinlere engel olmuş ve hepsini kovmuş. Ondan sonra hayırlısıyla bir kız çocuğu doğurdu kadın.

4.2.131.

Dayımın kızı köyde yaşıyordu. Dayımın kızı önceden normal bir insandı. Sonradan bunda anormal hareketler görülmeye başladı. Bu, bir gün evde dayımla birlikte oturuyor. Evde başka kimse yok. Dayım bir ara “Ben dışarı çıkacağım, gideceğim.” diyor. Dayım tam kapıdan çıkacağı sırada bir şey unutuyor herhalde. Geri içeriye giriyor. Arka odada unuttuğu eşyayı ararken, dayımın kızı da dayımın gittiğini zannedip “Akşamüstü hava güzel olur, çıkıp dışarıda biraz hava alayım.” diyor. Dışarıya çıkıyor, bakıyor, dayım orada taşın üzerine oturmuş. Dayım kızı gidip, yanına oturup, dayımla konuşuyor, sohbet ediyorlar, hava biraz soğuyunca kız içeri giriyor. Bir de bakıyor ki dayım içeride. Dayıma soruyor, dayım da “Yok, ben daha gitmedim, bir şey arıyorum, daha dışarı çıkamadım.” diyor. Bu olaydan sonra artık kızda bir şeyler var. Kız, herkesin çok zoruna giden, dehşetli şeyleri hiç umursamıyor. Bazen de onun havlusunu alıyorsun, çok kızıyor, bağırıp çağırıyor. Bu olay Diyarbakır’ın Dicle ilçesine bağlı Üzümlü Köyü’nde oldu. Dayımın kızı şimdi 20 yaşında ve Diyarbakır’da oturuyor.

4.2.132.

Ben Lise 1. sınıftayken okuduğum okulun pansiyonunda bizim bir arkadaşın başından şöyle bir olay geçmişti: Kendisi bir sabah uyanmış, bağırılmaya çalışmış fakat ne kadar uğraştıysa da bağırılmamış. Ayaklarını oynatamamış, sanki taş kesilmiş ayakları. Bu olaydan sonra biz karabasanın ne olduğunu öğrendik. Daha önce hiç duymamıştım ben. Bir gün ben yine aynı yurttaki odamda uyumaya çalıştığım sırada, üzerimden bir şey beni yatağa doğru bastırmaya başladı. Önce koğuştaki arkadaşların şaka yaptığını zannettim. Çünkü biz bazen birbirimize böyle şakalar yapar, gece vakti birbirimizi uyandırırız. Ben de yine böyle bir şey oluyor diye düşünüp arkadaşlarımla isimlerini sayarak “Yapmayın!” demeye başladım. Bir şey olmadı, ben uykulu hâlde bunu yaparken göğsümdeki ağırlık artmaya başladı. Gözümü açtığımda siyah ve koyu yeşil arası renkli, çok bulanık bir görüntüyle karşılaştım. Bağırılmaya çalıştım, kıpırdamaya çalıştım, olmadı. Göğsümdeki ağırlık o kadar arttı ki ka-

burga kemiklerim sanki sırtımdan çıkacak gibi oldu. Öleceğimi sandım, o an aklıma nereden geldiyse kendi kendime “Bari şahadet kelimesi getireyim.” dedim. Kelime-i şahadet getirdikten sonra bir de besmele çektim, baktım elim oynadı. Üzerimden tonlarca ağırlık kalktı, hafifledim. Etrafıma baktım, koğuştaki herkes uyuyordu.

4.2.133.

Yurttaki karabasan olayından sonra çok korktuğum için yatağımı değiştirdim. Göğsümdeki ağrı birkaç gün süreyle devam etti. Karşı taraftaki bir yatağa geçtim. O yatakta bir gece yatarken bir rüya gördüm. Rüyamda kendime hâkim olamayıp boşalmak üzereydim, çünkü erotik bir rüya görüyordum. Arada kalmıştım, iradesizlik vardı, yenik düştüm ve boşalmak üzereydim. Tam o sırada bir güç boğazıma sarıldı, nefes alamamaya başladım. Bu güç boğazımı sıkıyor, beni öldürmeye çalışıyordu. Yine o anda hemen besmele çektim. Birden rahatladım, uyanıp abdest aldım. Bana göre bu bir uyarıydı.

4.2.134.

Bu yıl Ramazan Bayramı tatilinde memleketim olan Diyarbakır’a gittim. Tatil pazar günü bitecekti, ben de pazar günü Gaziantep’e dönecektim. Ama pazartesi günü biyoloji dersinden yazılım vardı. Evde fazla ders çalışmadığım için Gaziantep’e erken dönmeye karar verdim. Cumartesi günü yola çıkıp aynı gün Gaziantep’e vardım. Okulun yurduna geldiğimde kimsecikler yoktu, hiç kimse daha tatilden dönmemişti. Okulda da sadece bekçi vardı. Bekçi Erkan ağabeyde anahtar vardı. Yurdu açtırdım, çantamı yurda bıraktım. Müdür yardımcısından izin aldık. Akşam oldu, koca pansiyonda tek başınaydım. Bekçi Erkan ağabey, bana “Gel, bizim eve gidelim, bizde kal bu gece.” dedi. Ben de kendisine teşekkür edip yurttan kalmak ve ders çalışmak istediğimi söyledim. Gideceği sırada Erkan ağabeye yurdun kapısını dışarıdan kilitlemesini söyledim, çünkü ertesi gün geç uyanacaktım. Uyandığında da görevliler çoktan gelip kapıyı açmış olacaktı. Akşam namazımı kıldım, biraz bekleyip yatış namazımı da kıldım. Koca okulda benden ve dış kapıda duran gece bekçisinden başka kimse yoktu. Her taraf karanlıktı ve pansiyonda benden başka kimse yoktu. Canım hiç ders çalışmak istemiyordu. İnsan böyle durumlarda ister istemez korkuyor. Bu yüzden erkenden yatıp uyumak istedim, ertesi gün ders çalışırım diye. Bir iki saat boyunca uyumaya çalıştım, fakat uyuyamadım, uyukum gelmedi. Saat 20.30 sularında gece bekçisi geldi yurda. Kendisinin dışarıda kulübede olacağını, bir şey olması durumunda kendisine haber vermem gerektiğini ve okulda ikimizden başka kimse olmadığını söyledi. Bekçi gittikten sonra ben tekrar yatağa girdim. Saatimi sabah namazı vaktine kurdum. Sabah saat çalınca uyandım fakat uyku tatlı geldi, kalkmaya üşendim. Biraz da korktum, kalkmaya cesaret edemedim. Yarım saat kadar yatakta oyalandım. Sonra yattığım yatağın karşısında birini gördüm. Gördüğüm kişi tanıdıktı,

okuldan ve yurttan tanıdığım bir öğrenci arkadaşım. Hava henüz karanlıktı, bu arkadaş bana “Gitme.” dedi. Yüzünü çok net görebiliyordum, şafak sökmek üzereydi çünkü. Ezan okunmaya başladı. Bu kişi bana tekrar “Namaza gitme.” dedi. “Niye” diye sorduğumda kendisinin de namaz kılmak için uyandığını, abdest almak için aşağıya indiği sırada tuvalette birini gördüğünü, o kişinin de kendisini ensesinden yakalayıp korkuttuğunu söyledi. Bunu yapanın kim olduğunu sorduğumda bekçi olduğunu söyledi. Ben de bunu fazla önemsemedim, “Önemli değil, o beni korkutamaz, ben onu iyi tanıyorum. Sen git, ben namazımı kılarım.” dedim. Yatakta biraz daha oyalandıktan sonra kalkıp bizim koğuşun ışığını yaktım. Namaz vakti geçmek üzereydi. Dışarı çıkıp koridorun da ışığını yaktım. Gidip abdestimi aldım, namazımı kıldım. Tam yatağa girecekken aklıma okulda benden başka kimsenin olmadığı geldi. Kendi kendime “Bu da neydi böyle!” dedim. Sonra arkadaşlarıma sorduğumda şeytanın o arkadaşın kılığına girip bana görüldüğünü ve namaz kılmamı engellemeye çalışmış olabileceğini söylediler.

4.2.135.

Bizim köyde hayvanlar imece usulü otlığa götürülür. Sırası gelen kişi, bütün köylülerin hayvanlarını otlığa götürür ve gece boyunca yanlarında kalır, onlara çobanlık yapar. Amcam da bu işe alışkındı. Sürekli gider, gece eve gelmezdi. Bir gün ikindi vakti, amcam hayvanları otlatırken bir yerde uyuyakalıyor. Uyandığında kendisini çok tuhaf hissediyor. Eve geldiğinde ondaki bu garipliği herkes fark ediyor. Dış görünüşünde pek değişiklik yok ama hareketleri, davranışları değişiyor. Çok güçleniyor, acayip bir kuvvet geliyor amcama. Bir gün amcam nehirden su getirmeye gidiyor, oradaki çocuklar bununla dalga geçiyorlar. Amcam da kaçan çocukların arkasından taş atıyor ama bir taşı neredeyse 200 metre uzağa fırlatabiliyor. Babam ve dedem bu olayı gördükten sonra onu dışarıya salmaya korkuyorlar. Babam, amcamı dört kişinin zapt edemediğini söylerdi bana. Bir süre sonra amcamı bir odaya kilitleyip onu orada iplerle bağlı olarak bırakıyorlar. Tuvalet için dışarı çıktığında herkese saldırıyor, saldırganlaşıyor. Sonunda bir hoca getiriyorlar, hoca buna okuyor, üflüyor ve bu genci cinlerin çarptığını söylüyor.

4.2.136.

Şeyh Sait ayaklanması sırasında Saim isimli bir hoca varmış. Bu hoca Şeyh Sait ayaklanmasına katılmamış, isyana destek vermemiş. Bu Saim Hoca çok âlim biriymiş ve bir sürü şakirdi varmış. Ayaklanma sırasında bu Saim Hoca ve öğrencileri de tutuklanıyor. Hocanın hücresinin başında iki asker sürekli nöbet tutuyor. Bir gün Saim Hoca gardiyana çağırıyor ve gardiyana Cuma namazına gitmek istediğini söylüyor. Gardiyan kesinlikle kabul etmiyor. Hoca ısrarla izin istiyor, geri geleceğine dair söz veriyor. Fakat gardiyan kendisinin böyle bir yetkisinin olmadığını söylüyor. Gardiyan izin vermek istiyor fakat buna cesaret

edemiyor. Hoca da “Ben nasıl olsa giderim.” Diyerek konuyu kapatıyor. Gardiyan Cuma namazına gidiyor ve Saim Hoca’yı cami çıkışında görüyor. Hocanın kaçtığını zannedip koşarak cezaevine dönen gardiyan hocayı hücreinde kilitli buluyor.

4.2.137.

“Eşime çok benzeyen hatta görenlerin ikiz zannettiği bir kuzeni vardı. Bir gece rüyamda tüm akrabalar bir tabutun başında toplanmış ağıt yakıyorlardı. Bana da “başın sağ olsun, eşin iyi insandı” diyorlardı. O an dünya başıma yıkıldı zannettim. Koşarak tabutun başına gittim, kefeni açtım ve kefene başsız bir atın sarılı olduğunu gördüm. Kefeni kapattım ve “bu benim eşim değil” dedim. Şaşkınlıkla kefeni tekrar açtım. Kefene sarılı olan eşim değil, eşimin kuzeniydi. Bu rüyayı gördükten iki gün sonra Mahmut ağabey ve ailesi Mersin’den Kilis’e tatil dönüşü yaparken trafik kazası geçirdiler ve Mahmut ağabey vefat etti.”

4.2.138.

“Eşim doğum yapalı bir ay olmuştu. O zaman eski Kahramanmaraş yolundan gelirken gözüm bir an için daldı. Gözlerimin daldığı anda nasıl olduysa araba uçuruma doğru yöneldi. O an “tamam artık ömrümüm sonuna geldim” dedim. Gözlerimi kapadım ve Kelime-i Şahadet getirmeye çalıştım ama beceremedim. Defalarca tekrarladım ama olmadı. Gözümü kapadığım anda bir adam ve bu adamın avucunda kundakta bir adam vardı. Adam kundaklı bebeği sol taraftan sağ tarafa geçirdi. Gözlerimi açtığımda uçurumu geçmiş, kendimi uçurumun diğer tarafında bulmuştum.”

4.2.139.

“Bir gece rüyamda teyzemi ziyarete gitmiştim. Teyzemin evini kızları temizlemişler, yatağına ise beyaz çarşaf ve örtü açmışlardı. Öznur, annesini evde arıyor fakat bulamıyorlardı. Teyzem akli dengesini biraz kaybetmişti, bu yüzden olacak ki hep kuş olup uçmak istiyordu. Öznur, bu durumdan korktuğu için terası kapalı tutuyordu. Ama o gün teyzemi terasta bulduk ve indirdik. Ertesi günü teyzem kendini oğlunun evinin balkonundan attı ve vefat etti.”

4.2.140.

“Annem rahmetli şerbeti çok severdi. Bir gece rüyamda onu gördüm ve onunla konuştum. Bana “oğlum, yarın cuma günü, benim için filanca şerbetçiden şerbet dağıttırır mısın?” dedi. Bende “Anne dün taksit ödedim fazla param yok, haftaya dağıtsam” dedim. O ise “sadece kırk milyonluk dağıtsan yeter” dedi. Sabah kalktım cebimde sadece kırk milyon para vardı. Hayırdır dedim. Dediği şerbetçiye gittim. Öğle namazından sonra camidekilere şerbet dağıtmasını söyledim. Parasını sorduğumda şerbetçi hesap etti ve “kırk milyon” dedi.

4.2.141.

Beş çocuğum vardı. Artık doğum yapmayı düşünmüyordum. Bir gece rüyamda bir adam “bir doğum daha yapacaksın” dedi. Ertesi gece aynı rüyayı tekrar gördüm. Bu kez “dokuz ay sonra bir oğlun olacak. Adını Mehmet Ali koyacaksın” dedi. Adama “yeter artık doğum yapmak istemiyorum” dedim. Adam “sen bu evladı doğur, bu evlat sana çok hayırlı olacak” dedi. Tam dokuz ay sonra doğum yaptım, oğlum oldu, adını Mehmet Ali koyduk.”

4.2.142.

Askerden geldikten sonra arkadaşla bir saatçi dükkânı açtık. Bir gün adamın biri tamir için bir saat getirdi. Saati arıza ölçer cihazına vurduk, cihaz arıza göstermedi. Arkadaş saati temizledi. Saat çalıştı. Fakat bir saat sonra saat geri durdu. Tekrar kontrolden geçirdi. Saat yine çalıştı ve bir saat sonra yine durdu. Birkaç gün saatle uğraştık ama hep aynı sonuçla karşılaştık. Bir gün geç saatlere kadar uğraştıktan sonra dükkânı kapatıp eve gelip yattım. Rüyamda filmlerdeki benzeyen ak sakallı biri gelip bana dedi ki: Kalk kalk ne yatıyorsun; git saati tamir et” “Saat tamir olmuyor” dedim. Git bak, dedi. Zembereğin arasına bir parça girmiş, dedi. Uyandım. Rüyadır dedim tekrar yattım. Yine aynı rüyayı gördüm. Kalktım. Giyindim gece yarısı dükkâna gittim. Saati açtım. Belirtilen yerde küçük bir vida parçası buldum. Onu çıkarıp saati kapatıp tekrar eve döndüm. Sabah dükkâna gittiğimde saatin sahibi gelmiş saati istiyordu. Arkadaş saatin tamir olmadığını söylüyordu. Ben akşam tamir ettim, dedim. Saate baktık çalışıyordu. Saati sahibine verdikten sonra arkadaş merakla nasıl yaptığımı sordu. Meslek sırrı dedim, söylemedim.

4.2.143.

Rüyamda Mevlevilerin semah yaptıklarını gördüm. İlk üç Mevlevi gelip Mevlevi Şeyhinin önünde eğilip selam verip gidip sema’ etmeye başladılar. Dördüncü kişi geldi. Baktım Milli eğitim müdürümüz. Eğildi, selam verirken yere düştü. Kaldırmaya kalktılar. Şeyh izin vermedi. “Bırakın kalsın” dedi. Ertesi gün okula giderken milli eğitim müdürünün şoförüne rastladım. “Müdürümüzü akşam kaybettik” dedi.

4.2.144.

Eltim yeni doğum yapmıştı. Yanında kayınvalidesi kalıyordu. Çeşitli ihtiyaçlarıyla ilgileniyordu. Gece yatarken, yarı uykuda yarı uyanık durumdayken kapı vurulmuş. Kaynanam öbür odada çocukla uğraşıyormuş. Kapı açılmış ve içeri garip bir yaratık girmiş. Eltim korkmuş, var gücüyle bağırılmış ama nafile. Derken bu meyanda, yaratık eltime yaklaşmış. Üzerine oturmuş, eltim var gücüyle bağırılmış; fakat sesini duyan olmamış. Bu sırada eltim yaratığın boğazından yakalamış, boğazını iyice sıkmış. Böylece yaratığı öldürmüş, yaratık elti-

min üzerine düşmüş. Sabah elim uyandığında kırmızı bir çaput görmüş. Normalde orada o çaput olması imkânsız.

4.2.145.

Yengem, ağabeyim askerdeyken, kayını bize geldi. Vakit yatsıdan sonraydı. Anam öldüğü için yengemin yanına gitmemi söyledi. Yengem dört aylık evliydi o zaman yengemin sol tarafı sızlamış, karşıda duvarın dibinde biri duruyormuş. Yengem de bu arada kızını görmek istemiş. Sabah kalkmış, eşikte kara kedi görmüş. Kediye “pişt” demiş ve elini kaldırmış. Bu arada yengemin dili tutulmuş. Günden güne kötüleşmiş, çok doktor gezmiş ama daha da kötüleşmiş. Sürekli uykusu olur ve uyurmuş. Akyol mahallesinde ve başka yerlerdeki çok hocaya, bakımcıya götürmüşler. Kâsenin çevresi yazılmış vs. çok iş olmuş. Ancak ilaç olmamış. En sonunda şeyhi varmış. Ona haber vermişler. Şeyh adamlarıyla gelmiş. Yengem durumu anlatırken, kayınvalidesi mangalda bir ateş yakmış. Şeyh: “Sana dokunan geldiğinde, bize, ateşi yak” de, demiş. Şeyh, siyah ipten düğüm yapıp ve yengemin boynuna asmış. Elindeki asasını yere vurup isimler çağırılmış. Ateş uzun bir süre yanmış. Yengeme dokunan kara kedi gelince yengem “yak” demiş. O zaman kediyi yakalamışlar. Yengem de kurtulmuş.

4.2.146.

Adamın biri suda çimermiş. Cinlerden oluşan kalabalık bir kadın grubu da suda çimmeye gelmiş. Adam çimerken kadınlardan biri bu adama yapışır. Bu adamı bırakmaz. Adamdan kendisiyle evlenmesi sözünü alarak bırakır. Adam kadınlara evlenir. Kadının yaşlı kayınvalidesi bir zaman sonra ölür. Kadın ölürken gelin sırtını döner. Bu durumu gören adam kadına bu hareketin sebebini sorar ama cevap alamaz. Bu sefer kayınvalidesinin tabutunun üstünde yamalık gören gelin kayınvalidesinin arkasından gülmüş. Adam cenazeyi mezara koyup gelince tekrar kadına sormuş. “Anam ölürken sırtını döndün, cenazesi giderken güldün” demiş. Kadın “boş ver söylersem senin zararına olur, üstelik beni de kaybedersin” demiş. Adam ısrar edince; kadın şöyle demiş: Anam ölürken onu boğazladılar ve her taraf kan oldu. Çünkü o bizim çok canımızı yaktı. Ben de dayanamadım sırtımı döndüm. Tabuta giderken de tabutunda çaput gördüm, o çaput yol boyunca kendisine korkuluk olmuştu. Bu çaput da ananın ömründe yaptığı tek hayırdı. Bu sözleri söyleyen kadın evdeki kanları siler ve kaybolur.

4.2.147.

Adamın birisi hayvanıyla odun kesmeye gider. Odunları keser, hayvanına yükler ve tekrar evine doğru yola çıkar. Yolda gülerken, türküyü söyleyerek gelirken bir havuzda (suda) yıkanan güzel bir kız görür. Hayvanını bırakır hemen suya atlar. Kadını yakalar ama kadın adama şöyle söyler. Beni bırak ben senin

bildiğin türde biri değilim. Burada yalnız ben yokum, arkadaşlarım da var. Adam inanmayınca; kadın benim farklı olduğumu görmek istiyorsan beni bırak, der. Eğer kaçarsam bil ki insanım. Yok başka bir şey yaparsam o zaman senin bildiğin insanlardan değilim, kaçarsam zaten beni yakalarsın, der. Adam kadını bıraktınca birden suyun yüzü kan kesilir ve adam ölür.

4.2.148.

Mısırdaki El-Ezher Üniversitesinde okumuş bir öğrenciden dinlemiştim. Çocuk birkaç gün garip rüyalar görür. Aradan birkaç gün geçince gördüğü rüyalar artık normal duyduğu sesler olur. Artık evin içinde yolda her yerde aynı sesi işitir. Önceleri pek önemsemez ama sonra sesler oldukça kendini rahatsız eder. Kurtulmak için doktora gider. Doktor ilaç yazar ama çocuk iyileşmez. Bir gün çevreden işittiği sesin artık ayak parmaklarından geldiğini görür. Bundan çok korkar bayılır ama değişen bir şey olmaz. Cin kendisine zarar vermemek istemediğini sadece kendisiyle evlenmek istediğini söyler. Çocuk kendisinin öğrenci olduğunu bunun için de şu an okulunu bitirmesi gerektiğini anlatır. Ama pek bir sonuç alamaz. Çocuk son çare Türkiye'ye gelir. Burada hocalara gider. En son bir hocaya gider. Hoca cinle konuşur. Ona kendi taifesinin daha iyi olacağını insanoğluna güvenmemesi gerektiğini anlatır. İnsanlarla geçinmesinin zor olduğunu söyler. Kendisinin evlenmesi için de cinlere söyleyeceğine söz verir. Bunun üzerine cin öğrenciyi terk eder. Öğrenci de rahat nefes alır.

4.2.149.

Kadının birisi kışın kaynattığı dolmanın suyunu mutfağın lavabosuna döker. Aradan birkaç dakika geçince kadının elleri titremeye başlar ve kadının elleri felç olur. Kadını doktora götürürler ama kadın iyileşmez. En sonunda kadını bir hocaya götürür. Hoca kadını dinler daha sonra da cinleri çağırır. Cinlerden birisi yanmış bir halde hocanın huzuruna gelir. Durumu anlatır ve bu kadının kendilerini uyarmadan kaynamış suyu üzerlerine döktüğünü söyler. Hoca kadının bir daha böyle bir şey yapmamasını ister. Kaynamış suyu dökerken besmele çekmesini söyler ve cinlerin kendisini bağışladığını söyler. Kadın iyi olmuş halde eve gelir.

4.2.150.

Komşumuz ocakta ekmek yapmıştı. Ekmeği pişirmeye yardıma gitmiştim. Ocak dolu olduğu için külünü boşaltmak için doldurup kapının önündeki çöp kovasına döker. Dökmesiyle ellerinin donması bir olur. Elleri hareket etmez olur ve öylece havada kalır. Hemen içeri girer. Biraz oturunca akşam ocağa götürülür. Ocakta ufak bir mevlit okuturlar. Gece veli kişi gelir ve ona rahatsızlığını sorar. Kadın sıcak külü kovaya boşaltınca bu hale geldiğini söyler. Veli insan, bir kez daha sıcak külü besmelesiz dökmemesini tembihler ve elini kadının kolları üzerinde gezdirerek gider. Sabah kadın düzelmiş olarak eve gelir.

4.2.151.

Bir tane kadın varmış. İlk önceleri hamamlar haftada bir kapanırmış. Oraya kimse gitmezmiş. Bir gün ailece gitmeye karar vermişler. Gidecek olan evin bir tane kızı varmış. Bu kız hamama gitmiş. Kapı açılmış. İçeri girmiş. Orada keçi ayaklı adamlar görmüş. Bu adamlar sıçradıkları zaman kafaları tavana değermiş. Zil çalıp içeride oynuyorlarmış. İçeri girip bir şey soracakken ayağı takılmış düşmüş. Ayağa kalktığı zaman kıza parmak atmışlar. O da dışarı kaçmış. Dışarıdaki haymeye anlatmış. Hayme az daha kalsaydın seni çarpıp öldürebilirlerdi demiş.

4.2.152.

Biz bir gün bağa gittik. Bağda bizi yağmur tuttu. Bağda mahzur kaldık. Bağda kalınca kaynanam bütün şühedaların adını canı yürekten çağırdı. O sırada bize hak tarafından bir adam geldi ve bizi oradan kurtardı. Kilis'in ortasına gelir gelmez o adam kayboldu. Bir daha onu görmedik.

Dördüncü Bölümün Notları (Kaynak Kişiler)

1. Abdulkadir Taşçı, 47 Yaşında, İlkokul Mezunu, Gaziantep.
2. Abdullah Kepekçi, 44 Yaşında, Lise Mezunu, Kilis.
3. Ahmet Özkan, 29 Yaşında, Lise Mezunu, Gaziantep.
4. Ahmet Özkan, 29 Yaşında, Lise Mezunu, Gaziantep.
5. Alaattin Sinekçi, 19 Yaşında, Lise Öğrencisi, Gaziantep.
6. Alaattin Sinekçi, 19 Yaşında, Lise Öğrencisi, Gaziantep.
7. Ali Karlıdağ, 40 Yaşında, Lise Terk, Yorgancı.
8. Ayşe Yıldırım, Gaziantep.
9. Bekir Durmaz, 30 Yaşında, Lise Mezunu, Kilis.
10. Berat Eyüp Yeniçeri, 16 Yaşında, Lise Öğrencisi, Gaziantep.
11. Berna Yörük, 35 Yaşında, Üniversite Mezunu, Gaziantep.
12. Burhan Hayırsöz, 19 Yaşında, Lise Öğrencisi, Gaziantep.
13. Döndü Katırsız, 45 Yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
14. Döne Özmaya, 50 Yaşında, Okuma Yazma Bilmiyor, Kilis.
15. Elif Gülden Saraçoğlu, 32 Yaşında, Üniversite Mezunu, Gaziantep.
16. Emine Dikici, 61 Yaşında, Burç Köyü, Gaziantep.
17. Erkan Sever, 29 Yaşında, Lisans Mezunu, İşletmeci.
18. Erol Güney, 51 Yaşında, Lise Mezunu, Gaziantep.
19. Fadime Gökçe Oğuz, 16 Yaşında, Lise Öğrencisi, Gaziantep.
20. Fahri Bulut, 62 Yaşında, Yüksekokul Mezunu, Gaziantep.
21. Fahri Çınaroğlu, 67 Yaşında, Yüksekokul Mezunu, Gaziantep.
22. Fatime Kepekçi, 35 Yaşında, İlkokul Mezunu, Kilis.
23. Fatma Yavuz, 28 Yaşında, Gaziantep, 2004.
24. Günay Türkan, 36 Yaşında, Lise Mezunu, Gaziantep.

25. Hasan Günaydın, 67 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Gaziantep.
26. Hatice Gür, Kilis.
27. Hatice Katırsız, Gaziantep.
28. Hatice Özkan, Gaziantep.
29. Hatice Utar, 47 Yaşında, Gaziantep.
30. Hatun Tekdoğan, Gaziantep.
31. İbrahim Sevgili, 37 Yaşında, Lise Mezunu, Gaziantep.
32. İclal Yaman, 39 Yaşında, Lise Mezunu, Gaziantep.
33. İhsan Ayhan, 19 Yaşında, Lise Öğrencisi, Gaziantep.
34. İlhami Hamisoğlu, 42 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Gaziantep.
35. İsmail Kayalar, 19 Yaşında, Lise Öğrencisi, Gaziantep.
36. İsmet Yerdelen, 33 Yaşında, Üniversite Mezunu, Gaziantep.
37. Kadir Akün, 51 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Kilis.
38. Kemal Gündeş, 31 Yaşında, Üniversite Mezunu, Gaziantep.
39. Leyla Özdemir, 41 Yaşında, Okur-Yazar, Ev Hanımı, Gaziantep.
40. Mehmet Çoban, 30 Yaşında, Lise Mezunu, Gaziantep.
41. Mehmet Kabak, 32 Yaşında, Üniversite Mezunu, Gaziantep.
42. Mehmet Kayakıran, 18 Yaşında, Lise Öğrencisi, Gaziantep.
43. Melahat Saraçoğlu, 59 Yaşında, Yüksekokul Mezunu, Gaziantep.
44. Meliha Kunduru, 59 Yaşında, Okur Yazar Değil, Pazarcık.
45. Musa Cüneyt Saraçoğlu, 36 Yaşında, Üniversite Mezunu, Gaziantep.
46. Mustafa Özkan, Gaziantep.
47. Müslüm Şimşek, 31 Yaşında, Üniversite Mezunu, Gaziantep.
48. Nazife Atalay, 28 Yaşında, Lisans Mezunu, Gaziantep.
49. Osman Çakmak, 42 Yaşında, İlkokul Mezunu, Gaziantep.
50. Öznur Çakır, Okul Müdürü, Kilis.
51. Öznur Karataş, 25 Yaşında, Lisans Mezunu, Gaziantep.
52. Pınar Aslan, 18 Yaşında, Lise Öğrencisi, Gaziantep.
53. Rabia Kayacı, 31 Yaşında.
54. Recep Kırgıl, 42 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Gaziantep.
55. Rıza Yılmaz, 24 Yaşında, İlkokul Mezunu, Gaziantep.
56. Saniye Büyükdağ, 33 Yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
57. Saniye Uzun, 40 Yaşında, İlkokul Mezunu, Gaziantep.
58. Seda Faydadelisi, 15 Yaşında, Lise Öğrencisi, Gaziantep.
59. Selahattin Utar, 54 Yaşında, Gaziantep.
60. Selçuk Yıldız, 19 Yaşında, Lise Öğrencisi, Gaziantep.
61. Sevim Özcelebi, Kilis.
62. Seydi Kocahüyük, 36 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Gaziantep.
63. Sibel Orak, 27 Yaşında, İlkokul Mezunu, Gaziantep.
64. Suat Saraçoğlu, 60 Yaşında, Yüksekokul Mezunu, Gaziantep.
65. Şemseddin Yıldırım, 27 Yaşında, Lisans Mezunu, Laboratuar Biyoloğu.

66. Şenel Erbudak, 52 Yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Gaziantep.
67. Şükran Karacan, 18 Yaşında, Lise Öğrencisi, Gaziantep.
68. Şükrü Velioğlu, 43 Yaşında, İlkokul Mezunu, Kilis/ Deli Osman Köyü.
69. Turgut Yaşar, 27 Yaşında, Üniversite Mezunu, Gaziantep.
70. Uğur Karışmaz, Gaziantep.
71. Usame Çubukçu, 51 Yaşında, Üniversite Mezunu, Gaziantep.
72. Ülker Yedilioğlu, 65 Yaşında, İlkokul Mezunu, Kilis.
73. Ümit Çelik, 18 Yaşında, Lise Öğrencisi, Gaziantep.
74. Yıldız Özkanlı, 66 Yaşında, Okur Yazar Değil, Gaziantep.
75. Yunus Karacan, 19 Yaşında, Lise Öğrencisi, Gaziantep.
76. Yüksel Ovayolu, 49 Yaşında, Gaziantep.
77. Zeliha Sarıbal, 33 Yaşında, Üniversite Mezunu, Gaziantep.
78. Zennup Dikbaş, 71 Yaşında, Okur-Yazar Değil, Oğuzeli.
79. Zeynep Tuba Cander, 27 Yaşında, Üniversite Mezunu, Gaziantep.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. KÖKEN VEYA İZAH EDİCİ (ETİOLOJİK) MİTLER

Türk mitolojisinde hemen hemen araştırılmamış kategorilerden biri de etiolojik (izah edici) ve kökenle bağlı mitleridir. En eski mitolojik kategorilerden birini oluşturan etioloji veya köken mitleri esasen ilkel toplumlarda daha çok görülmektedir. Herhangi bir nesnenin, canlı varlığın, olayın ortaya çıkması ve tezahürü hakkında basit bilgiler içeren köken mitlerinin izlerine gelişmiş mitolojileri olan halklarda da rastlamak mümkündür. Köken mitleri evrenin bütünlüğü hakkında bilgi sunmakla başlangıç zamanının nasıl oluştuğunu da gösterir. Her obje veya canlı varlık için sebep ve sonuç bağlamındaki anlatılar farklı biçimde çeşitlenebilir. Köken mitlerini bilmekle insanın doğa üzerinde hakimiyeti veya en azından doğayı anlama şekli değişmiş olur. Köken mitlerinin önemli tarafı ritüel karakterli olmasıdır. Kökenle bağlı ritüeller hem söze hem de harekete dayalı olduğu için bütün durumlarda kutsallığını korumuştur. Mitolojik ritüellerin kutsallığının değişmezliği köken mitlerinin önemli bir özelliğidir.

Etiolojik mitler (kökeni izah edici anlatılar) Türklerin İslam dinini, Hıristiyanlığı, Lamaizmi kabulünden sonra da varlığını korumuştur. Nitekim bugün bile söylenen çok sayıda izah edici mitler dini kavramlar üzerine getirilmiş, özellikle kuşlarla ve hayvanlarla ilgili etiolojik mitler Hz. Süleyman adına bağlanmıştır. Astral mitlerin (sema cisimleri hakkındaki anlatılar) kökeni de genelde dini inançlara mal edilmiştir. Sosyo-kültürel hayatın diğer alanlarını kaplayan etiolojik mitler de bu veya diğer derecede mitolojik çağdan orta çağa geçitte yeni medeniyet ortamına uydurulmuştur.

Etiolojik mitlerin bir kısmı kültlerin oluşumunu ve gizli taraflarının kökenini açıklar mahiyettedir. Özellikle bütün kült mitlerinin ritüel karakterli olması dikkat çekmektedir. Başka bir deyişle dini-ritüel merasimlerin kökeni hakkında mitler, etiolojik mitleri oluşturmaktadır. Nitekim köken mitleri kültün izahına, yapılmasının sebeplerine ve yapılmasının mantıklı bir izahına hizmet eder. Kültlerin özelliğini açıklayan köken mitleri, kutsallıkla birlikte aynı zamanda kozmik bilgileri de topluma ulaştırmak görevini üzerine almış olur.

Yakutların etiolojik görüşlerinde kartal, şahin, atmaca türünden olan yırtıcı kuşların kutsallık kazanmasının kökeni hakkında mitolojik anlatılar mevcuttur. Bu mitlere göre¹⁰¹ eski çağlarda Yakutlar kendi çocuklarını yermişler. Bir gün karı koca kendi oğullarını yemeğe hazırladıkları zaman şahin rengineyiğinin derisini oğlanın üstüne atar. Çocuk derini alıp şahini izler. O, ölmüş rengineyiği-

¹⁰¹ Hudyakov İ.A., *Kratkoe Opisanie Verhoyanskogo Okruga*, Leningrad, 1969, s.270.

nin etini getirip ana babasına sunar. O zamandan Yakutlar çocuklarını öldürüp yemezler ve bu kötü adeti terk etmekte onlara yol gösteren şahini kutsal olarak kabul ederler.

Bu, insan kurbanı verildiği zamanların zayıf hatırasıdır. Aynı zamanda insanlara rengeyiği eti yemeği öğreten şahinin kutsal sayılmasının nelere bağlandığını gösteren izah edici mittir. Etnografik verilerde eski Türklerin bir zamanlar insan kurbanı sunduğu hakkında bazı işaretler kalmıştır. Zamanla insan kurbanları hayvan kurbanları ile yer değiştirmiş, Tanrı'ya ve diğer ruhlara sunulan kanlı kurbanların başını at, koç, keçi, öküz, geyik çekmiştir.

Tanrı'ya kurban sunma ritüelinin kökeni hakkında Sagaylarda etiolojik bir mit kalmıştır.¹⁰² Her yıl insan kurbanı sunma töreninin, hayvan kurbanı sunmakla yer değiştirmesi aşağıdaki köken mitine bağlanmaktadır. Sagaylara göre, eski çağlarda onların ecdatları Tanrı'ya kız kurban ederdiler. Kurban edilen kızı kütüğe bağlar, sonra da bıçağı göğsüne saplarlarmış, Tanrı'ya dua alkış edildikten sonra kızı elleri üzerinde yukarı kaldırır, sonra da ateşte yakarmışlar. Böylece Tanrıdan sağlık, bolluk istermişler. Kurban sunma sırası dönüp bir adamın dokuzuncu kızına ulaşır ve baba ritüel ölüm merasimini gerçekleştirirken bir atlı gelir ve kızın yerine dokuz koçun kurban olarak sunulmasını önerir. O günden sonra Sagaylar ve Beltirler, Tanrı'ya koç kurban ederler.

Bazı hayvanların özel durumları hakkında da izah edici mitler vardır. Mesela Azerbaycan'dan derlenmiş ve birçok varyantı bulunan bir mite göre¹⁰³ Tanrı, bütün canlılara yiyecekleri kısmeti dağıtmış. Ancak yılan küsererek toplandıya gelmediğinden Tanrı, arıyı yılanın ne yemek istediği konusunda bir haber getirmek için gönderir. Yılan da insan eti yemek istediğini iletir. İnsanları seven kırlangıç, arının bu haberi aparmaması için onu ver dilinden öpeyim diyerek aldatır ve dilini ısırarak kekeme yapar. Arı, derdini anlatamadığı için bu kez Tanrı kırlangıcı gönderir. Kırlangıç bu defa da yılanı aldatarak dilinden öpmek yerine onu ısırır ve yılanın dili çatal kalır. Yılan da kırlangıcın kuyruğunu ısırır. O günden yılan fısıldar, arı vızıldar, kırlangıç da çatal kuyruğu ile dolaşır ve insanların yaşadığı yerde yuva yapar ki, yılan onun yavrularını yemesin.

Yılanın bir sürüngen olması hakkında da mitler mevcuttur. Bir Anadolu İslamî rivayetine göre Hz. İbrahim, Hıristiyanlar tarafından cezalandırılıp yakılmak istenmiştir. Yakılan kocaman ateşe yılan da odun taşımakla ateşin çoğalmasına katkı sağlamıştır. Bu olay üzerine Hz. İbrahim, yılanı beddua ederek onun bir ömür boyu sürünerek yaşamasını söylemiştir.

¹⁰² Potapov L.P., *Altayskiy Şamanizm*, Leningrad, 1991, s.268.

¹⁰³ Azerbaycan Folkloru Antologiyası, 5 Kitap. Karabağ Folkloru, Bakı, 2000, s.200-201.

Aynı şekilde izah edici mitler kurbağanın renginin neden hâki olduğunu, pervanenin neden ateşte yandığını açıklar.¹⁰⁴ Bu mitlere göre kurbağa çıplak olduğu için hükümdarın ziyafetine gelemes, ancak ziyafetin sonuna doğru üzerine attığı yaprakla gelir. Hükümdar da giydiği yaprağı ona elbise olarak verir. Pervaneler de önceleri birer yiğitmişler. Sevdikleri kıza ateş getirmek için gittiklerinde yanıp kül olmuşlar. O nedenle de pervane, sevgilisine ateş aparmak için kendini yanan muma vurur ve zarif kanatları alışıp yanar.

Köken mitlerinin anlatımının basite indirgenmesi kozmogonik mitlerin ilkin mazmununu kaybetmesi sonucunda ortaya çıkar. Köken mitleri bazı bilim adamlarına göre ilkel mitolojinin sona ermesi dönemine denk gelir. Mitolojik anlatıların zamanla kutsallığını kaybetmesi sonucunda gayri ciddi anlatılar ortaya çıkar ki bunlara da köken mitleri denilir.¹⁰⁵ Ancak buna rağmen köken mitlerinin ilk kozmolojik mitlerle bağlantısı bütün hâllerde korunmuştur.

Kuşların özel durumları ile ilgili anlatılan etiolojik mitlerde inanç bağlamının yanında bir de görme ve müşahede etme de gelmektedir. Nitekim doğada birbirinin peşinde uçan, *andur* diye adlandırılan kuşların bu özellikleri mitolojik bir sebebe bağlanmıştır. Anadolu'dan derlenmiş bir anlatıya göre güzel huy- lu ve güzel yüzlü bir geline kaynanası azap eder, ona etmediğini bırakmaz. Bu duruma dayanamayan gelin, Allah'a yalvarır: “Ya Rabbi, beni öyle bir kuş yap ki kaynanam beni hep ansın, hiç unutmasın.” Dileği kabul olan gelin, kuş olup uçar ve uçarken “an, an” diyerek sesler çıkarır. Bir müddet sonra güzel gelinin kaybolmasına dayanamayan kaynana, dua eder ve o da bir kuş olur. Bu kuş da gelini yakalayabilmek için daima “dur, dur” diye ötmeye başlar. Arka arkaya öten ve biri diğerini takip eden kuşlara, *andur* kuşları denir.

Türk mitolojisinin önemli sembollerinden biri olan ağaç kültü ile ilgili köken mitleri ayrı ayrı ağaçların kutsallığını ve karakteristik özelliklerini açmak bakımından önemlidir. Nitekim Azerbaycan'dan derlenmiş bu mitolojik anlatılarda ağaç etiolojisi belirgin şekilde korunmuştur. Mesela söğüt dallarının aşağı bakması şöyle bir köken mitine bağlanır:

Bir kız, sevdiği oğlanla söğüdün altında oturup sohbet edermiş. Birden babasının geldiğini görür. Kız, söğüde onu saklaması ve babasının görmemesi için yalvarır.

Söğüt, dallarını eğerek yere kadar uzatır ve kızla oğlan dalların arasında görünmez olurlar. O zamandan beri salkım söğüdün dalları göğe bakmıyor yere eğiliyor.

Taşla ilgili mitlerin büyük bir kısmı bir suç veya günah paradigması üzerinde kurulmuştur. Bu anlatıların çoğu günah işleyen çoban ve koyunlarının

¹⁰⁴ Azerbaycan Folkloru Antologiyası, 5 Kitap, s.211, 212-213.

¹⁰⁵ Kostyuhin E.A., Tipi i Formi Jivotnogo Eposa, Moskova, 1987, s.152.

taşa dönmesi şeklindedir. Bu mitlerin Azerbaycan ve Anadolu yörelerinde onlarca varyantı vardır. Ayrıca çocuğunun pislliğini eli hamurlu olmasına rağmen temizleyen kadının da taşa dönmesi ile ilgili mitler sayıca fazladır. Bu ise, toplumun değerlere karşı duyarlı olduğunu ve bu değerleri herhangi bir şekilde bozanların cezalanacağına inamla ilişkilidir.

Halk arasında insana, hayvana veya çeşitli nesnelere benzer dağların köken mitleri de etiolojik anlam taşır. Dağların Türklerce kutlu kabul edilmeleri, onların canlılığıyla ilgili mitlerin Anadolu'da bugüne kadar yaşamasının başlıca sebebidir.¹⁰⁶ Anadolu'da özellikle birbirine yakın coğrafyalarda yer alan dağlar, dağa dönüşmeden önce birbirlerinin ya kardeşi ya arkadaşısıdır.¹⁰⁷ Etiyolojik mitlerden Anadolu'da çok yaygın olan birine göre bir çoban, koyunlarını Ali kayası adlı bir yerde otlatmış. Çoban, çok susar, ancak koyunlarını bırakıp evine gidemez. Allah'a kayadan su çıkarması için yalvarır ve eğer su çıkarsa bir koyununu Allah'a kurban edeceğini söyler. Kayadan bir su çıkar, çoban, sudan içtikten sonra koyunu kurban etmeğe kıymaz ve koyunun üzerindeki bir biti kurban eder. Bu Allah'ın zoruna gider ve çobanı koyunları ile birlikte taşa dönüştürür.

İslamiyet'in kabulünden sonra köken mitlerinin büyük bir kısmı Allah'ın adına bağlanmıştır. Şöyle ki insanın ağaca, taşa, kuşa vs. dönüşü ile ilgili izah edici mitler korunma veya kurtulma amacı ile yapıldığından ettirgen taraf Allah'tır. Mesela Anadolu'dan derlenmiş bir anlatıya göre üvey anneleri olan iki kardeş her gün oğlak otlatmaya giderler. Bir gün iki kardeş oyuna daldıkları için sürüyü kurda kaptırırlar. Çocuklar ne yapacaklarını bilmezler. Üvey annelerinin korkusundan eve gidemeyen çocuklar Allah'a dua ederler ki onları küçük oğlak kuşuna dönüştürsün. Duaları kabul olur. Bu kuş her öttüğünde oğlağı buldun mu cümlesine benzer bir ses çıkarır.

Türk sosyo-kültürel hayatında varlığını korumakta olan köken mitlerine Türklerin yaşadığı bütün bölgelerde rastlandığı gibi Gaziantep'te de rastlamak mümkündür. Aşağıdaki metinler, bunlara birer örnektir.

5.2. KÖKEN MİTLERİ ÖRNEKLERİ

5.2.1. Çoban Yıldızı

Vakti zamanında bir çoban yaşarmış. Otlak zamanı geldiğinde köylünün hayvanlarını toplar yeşil ovaların izini sürermiş. Yılın otlak zamanı gelmiş ve çoban hayvanlarıyla yeşil ovalara doğru yol almış. Bütün gün hayvanlar yeşil çimenler üzerinde gezinirlerken çoban kavalıyla ezgiler tutturup huzur bulurmuş. Akşam olunca çoban yalnız başına gökyüzünü izlermiş. Gecelerden öyle

¹⁰⁶ Peker, S. Dağ Kültü Bağlamında Bir Müracaat Makamı Olarak Ekecik Dağı. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(45), 2016, s.183.

¹⁰⁷ Peker, S. Mezar ve Türbelere Kült Merkezli Bir Bakış Aksaray Örneği, Konya, 2015, s.165.

bir gece çoban gökyüzünü izlerken en parlak yıldız gözü takılmış. Ardından o yıldızın ne kadar güzel olduğunu düşünmüş. Daha sonra çoban istemese de her gece o yıldız izlermiş. Geceler bitmesin der, gündüzlerin gelmemesini dilermiş Tanrıdan. Köy halkının inanışına göre o yıldız da dünyanın en güzel kızının yaşadığını bilen çoban daha bir merakla bakarmış gökyüzüne. Çobanın yıldızı hayranlıkla izlediği bir gece yıldızdan pırıltılar eşliğinde bir merdiven inivermiş. Çoban önce çok şaşırılmış daha sonra hızla merdivenleri çıkmış, oradaki kızı görmüş ve ona hayran kalmış, saatlerce konuşmuşlar. Şafak vakti yaklaşınca çoban yeryüzüne inmiş. Bu gecelerce devam etmiş. Çoban her gece perinin yanına çıkar, saatlerce sohbet eder ve güzelliğinin verdiği sersemlikle hayvanlarının başına dönermiş. Bir gündüz, gece olmasını sabırsızlıkla beklerken gökyüzündeki güneşi fark etmiş. Senin de ayrı güzelliğin var ama benim yıldızım kadar değil diye aklından geçirmiş. Çoban gece olunca sevinçle merdivenin gelişini beklemiş. Merdiven gelmiş, çoban hızlı hızlı çıkmaya başlamış ancak merdiven yarı yolda kesilmiş ve çoban aşağıya düşmüş. Oracıkta ölüvermiş. Öbür dünyada kız çobanın yanına gitmiş. Çoban ona neden merdiveni yarı yolda geri çektiğini sormuş. Kız ona “Aşk her şeyi affeder ama ihaneti asla.” demiş. Çoban, güneşe güzel olduğunu söylediği için kahrından yıkılmış. O gün bu gündür gökyüzündeki en parlak yıldızın adı Çoban Yıldızı yani Kutup Yıldızı'nın adı Çoban Yıldızı olmuş.

5.2.2. Şempanze

Şadı boyacılık eden bir adammış. Yalan söylediği için Allah'ın öfkesine uğrayıp şadı olmuş. Bu sırada kırmızı boyalı olan elini arkasına sürdüğünden kıcı da o rengi almış.

5.2.3. Kaplumbağa-1

Kaplumbağa arasa uşağı imiş. Tahıl ölçerken hile yaptığından ölçeceği başına geçmiş, tosbağa olmuş.

5.2.4. Kaplumbağa-2

Kaplumbağa zamanla geç bir gelinmiş. Bu gelinin hırsızlık yapmak gibi kötü bir huyu varmış. Bir gün evden hırsızlık yapmak için çelikle buğday ölçüyormuş. O esnada kayın pederi görmüş. Gelin çok utanmış. Utancından ve saklanma isteğinden çeliği başına geçirmiş ve kaplumbağaya dönüşmüş.

5.2.5. Ayı

Ayı bir Kürt gelini imiş. Aş eriyormuş. Gönlü kebab istemiş. Evinin yakınında bir katır ölmüş. Onun etinden kesmiş. Kebab yaparken kayınbabası gelmiş. Korkmuş, utanmış, “Aman ya Rabb'i kayınbabamın yüzüne nasıl bakayım”. Beni bir hayvan et, demiş. Dileği kabul edilmiş. Ayı olup dağa çıkmış.

5.2.6. Keklik

Hazreti Ali, kafirlerin elinden kaçarak bir kavağa çıkıp saklanmış. Bunu keklik görmüş. “Ali kavakta, Ali kavakta” diye bağırarak haber vermiş. Bunu duyan kafirler gelip Hazreti Ali’yi yaralamışlar. Keklik Ali’nin kanından içmiş. Bu hareketi Allah’ın öfkesini üstüne çekmiş. Onu bir kuş etmiş. İçtiği kandan ağzı ve avuçları kızıl renge boyanmış. Bunun için “kak kavak” (Ali kavakta) diye bağırmış. Kekliğin bu suçu dolayısıyla, öldürmek, beslemek günah imiş.

5.2.7. İbibik (Çavuş Kuşu)

İbibik taze bir gelinmiş. Bir aynanın karşısında saçını tarıyormuş. Bu sırada kayınbabası içeri girmiş. Utanmış, “Kayınbabam başımı dolbak gördü. Yüzüne nasıl bakayım artık.” demiş. Bunun üzerine Allah kendini bir ibibik kuşu yapmış. Başındaki kepezi tarağı imiş.

5.2.8. Yarasa

Hazreti Süleyman’ın karısı çocuk getirecekmış. Kadın, Hazret-i Süleyman’a “Emret de bütün kuşlar gelip, tüylerini döksünler, çocuğa yatak yapacağım.” demiş. Yarasa çocuğun uyanınca tüy süz hâlini görür ağlar diye ilkin nazlanmış. Sonra da dökmüş. Ama bir daha tüyleri bitmemiş. Bunun için yarasa tüysüz olduğundan gündüzleri dışarı çıkamazmış.

5.2.9. Tavşan

Tavşan eskiden eşekmiş. İnsanların elinden usanmış. Ey Rabb’im, beni bu hâlden kurtar, diye yalvarmış. Bunun üzerine tav şan olmuş. Kulaklarının uzunluğu, etinin kötülüğü bundanmış.

5.2.10. Serçe

Serçe, Hazreti Süleyman’ın davetine yarasa ile birlikte gitmiş. Kaçmasın diye ayağına bukağı vurulmuş. Fakat bukağı ile birlikte kaçmış. Serçelerin yürürken çift ayakla atlaması bundanmış.

5.2.11. Yılan

Yılan cennetin kapıcısı imiş. Şeytanın sözüne uyarak onu içeri sokmasına önce Havva’nın sonra Adem’in buğday yemesine sonra cennetten kovulmasına sebep olduğu için Adem (ayakların kırılı, yüzün yüzün sürünesin), diye beddua ettiği için deve ayaklarına benzeyen ayakları kaybolmuş. Bunun için yılanın ayaklarını, gören cennetlikmiş. Yılan buna kızarak “Bende rastladığım Adem oğullarını sokarım.” demiş. Allah’ta o zaman “Bende senin soktuklarını cennetlik ederim” diye cevap vermiş. Yılan “bende suları ağılar, onları bu yoldan zehirlerim” demiş. Bundan ötürü Allah eşeklere sudan geçerken işemelerini emretmiş. Eşeğin sidiği sudaki ağıya panzehirmiş. İşte katır ve eşeğin sudan geçerken işemeleri bundan ötürü imiş.

5.2.12. Üvez

Nuh tufanı olduğu zaman hayvanların her birinden bire tane alan Nuh Peygamber suda yoluna devam eder. Fare gemini dibini kemirerek deler. Su almaya başlayan gemini bu durumunu önleyecek kimse çıkmaz. Bunun üzerine yılan kıvrım olup geminin su alan kısmını kapatacağını söyler. Bunu yapmak için de şartı olduğunu söyler. Üveze, “Git dünyayı dolaş. Bana, eti tatlı olan kimse onu söyle.” der. Üvez dolaşır ve gemiye döndüğünde insan etinden tatlısını bulamadığını söyler. Bu olay üzerine kırlangıç; “Hele üvez kardeş dilini uzat.” der. Üvez dilini uzatınca kırlangıç üvezin dilini gagasıyla ısırarak koparır. Dili kopan üvez bundan sonra vızlayarak ömrünü devam ettirir.

5.2.13. Kırlangıç

Kırlangıç gemide giderken üvezin dilini koparıncaya; üvez ağzı kan içinde vızlayarak durumu yılanı şikâyet eder. Yılan da geminin su alan yerinden kalkar. Gemi su alır. Kırlangıcın yaptığı bu harekete sinirlenir. Yılan; “Seni ve yavrularını sokacağım, bundan sonra benden korkun.” diyerek kırlangıcı tehdit eder. Kırlangıç da “Biz de yuvamızı senin ulaşamayacağın yerlere ve insanoğlunun evlerinin tavanlarına yaparız.” diyerek söyler. Bundan sonra kırlangıçlar yuvalarını yılanın şerrinden korunmak için hep yükseklerle ve insanların evlerinin tavanlarına yapar.

5.2.14. Kedi

Hız. Ali bir gün namaz kılarken yanına bir yılan yaklaşır. Hız. Ali namaz kıldığı için yılanı fark etmez. Yılan ona yaklaşır, tam sokacakken orada bulunan bir kedi yılanı doğru atılır. Ve yılanı boğarak öldürür. Hız. Ali namazı bittikten sonra kediyi kucağına alır ve sırtını sıvazlayarak kediye “Senin sırtın asla yere gelmesin.” der. O gün bu gündür, kedilerin sırtı yere gelmez. Ne kadar yüksekten düşerse düşsün, hep dört ayak üstüne düşerler.

5.2.15. Hız. Ali'nin Sürüsü

Gaziantep'in Burç bucağındaki ormanlık arazinin ve derenin efsanesi şöyledir: Hız. Ali düşmanla savaştıktan sonra, onları yenip bir dağa sürüsünü otlatmak için çıkar. Koyunlarını otlatmak için serbest bırakmıştır. Kendi de bu arada şalvarını yıkamaktadır. Yendiği düşmanları ona beddua etmiştir. Bu beddua kendini tutmaz ama koyunlarını ve şalvarını tutar. Otlayan koyunlar orman ve şalvarı da iki kollu bir dere haline gelmiştir. Gerçekte de burçta böyle bir yer mevcuttur.

Beşinci Bölüm Notları (Kaynak Kişiler)

1. Rindan OVAYOLU, Pazarcık/Kahramanmaraş.
2. Memik ÖZDEMİR, 62 yaşında, Okur-Yazar, Çiftçi, Gaziantep.
3. Leyla ÖZDEMİR, 41 yaşında, Okur-Yazar, Ev Hanımı, Gaziantep.
4. Hüseyin YILMAZ, Gaziantep.

ALTINCI BÖLÜM

6.1. HALKBİLİMİ AÇISINDAN FIKRALAR

Sözlü kültürün epik eserleri içerisinde binlerce yıldan beri süregelen, sürekli bir şekilde yenilenen ve Türk dünyasının geniş coğrafyası içinde hem benzerlik hem de çeşitlilik gösteren fıkralar özel bir yer tutmaktadır. Halk edebiyatımızın diğer türlerinde rast geldiğimiz komik unsurlar, gülüş doğuran makamlar fıkralarda konunun özünü oluşturur. Gülüş korkunu yenmek, cehaleti ıslah etmek, gülerек sözün gerçeğini söyleyebilmek, bazı yasakların ağırlığını hafifletmektir. Halk edebiyatının hiçbir türünde insanoğlu ahrete, dinî kurallara, bazı kutsal nesnelere serbest, açık münasebet bildiremez. Ancak fıkralarda gülüşün korkuyu, çekingenliği, hududu, sınırı aşması fırka türünün toplumun her tür negatif hâllere karşı tepki gösterebilmesini sağlamıştır. O bakımdan eski çağlardan günümüze kadar insanoğlu gülerек kötülüklerden, cehaletten, yaramazlıklardan kurtulmağa çalışmıştır. Bunu tanım olarak şöyle özetlemek mümkündür: Gülüş gülünen nesnenin bizim davranışlarımıza, alışkanlıklarımıza ters düşmesidir. Veya gülüş insanoğlunun baskıdan, olumsuzluklardan, cehaletten kurtulma aracıdır.

Fıkra, bir tür olarak bazen masalların içinde gösterilse de¹⁰⁸ anlatı geleneğinde ayrı bir yeri olduğu kesindir. Fıkra gerçek hayat hadiselerinden “hisse” kapmayı hedef tutan ve temelinde az çok nükte, mizah, tenkit ve hiciv unsuru bulunan sözlü, kısa, mensur hikâyelere verilen addır.¹⁰⁹

Konularını daha çok gerçek hayattan alan fıkralar bir sağduyu içinde ince bir mizahla bütün olumsuzlukları gidermeye yönelik bir türdür. Fıkraların asıl işlevi bu bağlamda ele alınmalıdır. Gülüş aslında ahlaki bir dona bürünerek dinleyenleri etkilemekte, eğitici ve bilgilendirici karakter taşımaktadır. Fıkralar yalnız mizaha dayanmayan, ikna, eleştiri, uyarı gibi yönleri ile de öne çıkmaktadır. O bakımdan fıkralar bütün zamanlarda dinleyenlere şu fonksiyonu ile yakın olmuştur: eğitmek, ahlaki bir ders vermek, bilgilendirmek, akılla düşünmeğe telkin etmek vb. hacminin küçük olması ve mizah unsuru taşımasıyla çabuk yayılan fıkralar anlatılmakla eğlence, eleştiri, bilgilendirme ortamını sağlar ve sürekli varyantlaşma yaşar. Her ne kadar hacimce küçük olsalar da fıkralar yapı bakımından bir girişten, olay örgüsünden ve sonuçtan ibarettir.

Giriş veya tez üretme bölümünde anlatılmak istenen düşünce saptanır, sonra olay anlatılır ve karşı tez üretilir, sonunda da bir yargıya varılır ki aslında fıkranın asıl anlatılmak istenen de budur. Zamanla fıkralar bazı ünlü şahıslar etrafında toplanmış, genel fıkra hazinesi bu malum şahsın adına mal edilmiştir.

¹⁰⁸ Boratav P.N., 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul, s.85-86.

¹⁰⁹ Elçin Ş., Halk Edebiyatına Giriş, Ankara, s.623.

6.1.1.Fıkraların Yapısı

Fıkraların iki başlıca işlevi vardır:

- 1) Gülüş,
- 2) Kinaye ile eğitmek, ıslah etmek.

Bu işlevler birbirinin içinde olduğundan fıkralarda kinayenin bittiği yerde gülüş, gülüşün başladığı yerde kinaye vardır, denilebilir. Fıkralar genelde malum ve meşhur bir fıkra kahramanının çevresinde oluşur. Ayrıca bu kahramanlar birbirinden sosyal, dini, coğrafi özellikleri ile de farklılık göstermektedirler. Fıkra kahramanları bir veya birkaç halkın müşterek kahramanı olabildiği gibi (mesela Behlül Danende, Molla Nasreddin) yalnız bir halka (Özbeklerde Efendi, Anadolu'da Bekri Mustafa, İncili Çavuş) veya bir bölgeye (Karadeniz'de Temel) ve hatta bir şehir yahut köye de mahsus (Azerbaycan'ın Salyan şehrinde Mirze Bağış) olabilir. Masallardan, halk hikayelerinden (aşk destanları) farklı olarak fıkralar bilinen kahramanlar etrafında teşekkül tapar. Ancak somut bir şahısla veya bilinen bir şahısla ilgili olmayan ve bir kişi, bir adam, adamın birisi vs. ile başlamakta olan fıkralar da çoktur. Özellikle siyasi mazmunlu fıkralarda bunu açık bir şekilde görmekteyiz.

Fıkralarda gülüş gülenin aynı zamanda kendine gülmesi başka bir deyişle alay edenin hem de alay olunan olmasıdır. Nitekim M. Bahtin'in de vurguladığı gibi¹¹⁰ sözlü kültürde kolektif gülüş, gülenle güleneni birbirinden ayırmaz. O halde tenkit eden kendisini tenkit ettiği dünyanın bir ferdi olarak, bir bireyi olarak görür. O bakımdan Hoca Nasreddin fıkralarında Hocanın gülünç duruma düşmesi doğal karşılanmalıdır. Hatta Hoca güldüğü anda dahi kendini gülenen objenin dışına çıkaramıyor. Gülüşte esas amaç yaşanan dünyanın olumsuzluklarını gidermektir. Kahraman da bu olumsuz dünyanın bir parçasıdır.

Fıkraların yapısında sadece güldürme yer almaz, ayrıca düşündürme öğeleri de önemli ölçüde yer almaktadır. O bakımdan fıkra anlatıcılarının ortaya koydukları canlandırma özelliği, güldürmeyi düşündürmeyle birleştirmiştir. Aslında fıkralarda günlük hayattan alınmış bir olay anlatılır. Her ne kadar fıkra kahramanlarının daha önceki dönemleri kapsayan olayları içerik alsa da söylenme anında o güncelleşir. Hoca Nasreddin'in çok eskilerde kalmış bir olayı anlatıcının mahareti ile günlük hayatımıza adapte olunur. O nedenle fıkra anlatma ile birlikte kısmen canlandırma özelliği ön plana çıkar. Yani fıkra tek kişilik oyunun oyuncusu konumuna yaklaşma eğilimindedir. Bu özellik fıkra anlatıcısını rol yapma, taklit etme gibi yeteneklere sahip olmasını da şartlandırmıştır. Burada fıkraların yapısında düşündürme ve kısmen de eğitime özelliğinin yanı sıra saldırma özelliğini de anımsamak gerekir. Nitekim fıkralar

¹¹⁰ Bahtin M.M., Tvorçestvo Frasa Rable i Narodnaya Kultura Srednevekovya i Renesansa, Moskova, 1965, s.528.

“modern toplumun yığılmış olan gerginliklerinin bazılarında rahatlama sağlamak için saldırganlığın yerine kullanılır.”¹¹¹ Bu saldırganlık eksikliklere, sosyal kurumlara, kadere, ölüme, cehalete, yobazlığa vs. karşıdır.

Her ne kadar halk edebiyatının diğer türlerinde mesela, destanlarda, masal-larda, ağıtlarda olduğu gibi *pişekâr* fikranın anlatıcısı olmasa da fikra anlatıcılığının belli bir maharet istediği muhakkaktır. Nitekim iyi bir fikra anlatıcısı, karşılıklı konuşmaları verirken ses tonundaki değişiklikler ve farklı mimiklerle anlattığı olayın akışına canlılık kazandırır, fikranın dinleyici üzerindeki etki gücünü artırır, böylece çok alt seviyede de olsa dram niteliği ortaya koyar. Fık-rada yer alan kişileri ayrı ayrı taklit ederek kendinden başka birini canlandır-manın en yüzeysel örneğini sergiler. O bakımdan fikra anlatma yeteneği olma-yan birinin anlattığı fikra fıkraçının anlattığına aynı fikraya oranla az etkili olmaktadır.

6.1.2.Ortak Fıkra kahramanları

Türk dünyası fıkralarının ortak kahramanı Molla, Hoca, Hace, Efendi sıfat-ları ile takdim ve takdis edilen Nasreddin’dir. Ancak Hoca Nasreddin fıkraları tıpkı Köroğlu Destan’ı gibi Türk dünyasının sınırlarını aşarak Türklerin hâkim olduğu bölgelere de ulaşmış, o bölgenin halkları tarafından da sevimli fikra kahramanına çevrilmiştir. Nitekim onun adına söylenen fıkralara Osmanlı egemenliği altında olmuş Romanya’da, Sırbistan’da, Kırım’da, ayrıca Osmanlı hakimiyeti dışında kalan Kafkaslarda, Orta Asya’da, Hindistan’da, Batı Avru-pa’da, Rusya’da rast gelmek mümkündür. Hoca Nasreddin fıkraları Yunanca, Ermenice, Arapça vb. dillerde de söylenmektedir.¹¹² O bakımdan en son araş-tırmalara göre en az 24 Nasreddin’in mevcut olduğunu söylemek gerekir.¹¹³

Fıkralarda Hoca Nasreddin han sarayında, kadılıkta, tutsaklıkta, pazarda, sokakta, toplantıda, camide, bahçede, misafirlikte, ev sahipliğinde kısacası her yeredir. O habiste olduğu gibi, habiste yatanları sorguya çekendir, misafirlikte olduğu gibi, kendi misafir karşılayandır. Satıcı olduğu gibi aynı pazarda hem de alıcıdır. O vezirdir, imamdır, hocadır, sade bir insandır. Ancak bütün hâller-de akıllı, zekâsı ile herkesten üstündür, bütün zor durumlardan kolaylıkla çıkabi-lendir. Kendisini aptal duruma soksa da verdiği mesaj akıl örneğidir.

Hoca Nasreddin fıkralarının bir kısmı sadece güldürücü mahiyette olsa da zekâ, akıl ve söz oyunu, gibi eğitimle ilgili unsurları da içermektedir. Dolayı-sıyla Hoca Nasreddin Türk milletinin zekâ, akıl, bilim ve birikiminin sembolü-dür.

¹¹¹ Feinberg L., “Mizahın Sırrı”, Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2, Ankara, 2005, s.501.

¹¹² Bkz. Gordlevskiy V.A., İzbrannie Soçineniya, T.2, Moskova, 1961, s.341.

¹¹³ Bkz. Dvadsat Çetire Nasreddina, Moskova, 1986.

Zaman, mekân, sosyal konum fıkraların ortaya çıkmasında önemli etken olmuştur. Nitekim geniş coğrafyaya yayılan Türkler, ana vatanlarından getirdikleri fıkraları yeni bölgesel özelliklerle, tarihî olaylarla da süslemişlerdir. Mesela Hoca Nasreddin’le ilgili fıkralar Selçuklu dönemi olaylarına tanıklık ettiği gibi, Timur dönemi olaylarını da konu almaktadır. O bakımdan bugünkü Nasreddin Hoca fıkralarınının 12.-13. yy.’dan şekillendiği, dinî ve ahlaki konuları bünyesine aldığı bilinmektedir. Ayrıca Hocanın adı ile bağlı fıkralar zamanı aşarak yakın geçmişin hadiselerini de yansıtmakta, bölgesel fıkra kahramanlarının özelliklerini de benimsemektedir. İslamiyet’ten önce ve Orta Çağda Türklerin terim olarak **külüt** diye tanımladıkları ve Kaşgarlı Mahmut’un Divanında “halk arasında gülünç olan nesne”¹¹⁴ olarak değerlendirilen bir türün mevcut olduğu bilinmektedir. Küg veya külüt olarak bilinen bu türün zamanla Hoca Nasreddin fıkraları adı altında toplanması kültür katmanlaşmasının bir örneğidir. Terim olarak Türk dünyasında fıkra yerine latife, letife terimi kullanılmaktadır.

Fıkralar genelde dört yolla oluşmaktadır:

- a) Anonim fıkralar,
- b) Zümre veya sosyal grup fıkraları (Bektaşî fıkraları, av fıkraları, siyasi fıkralar vb.)
- c) Nasreddin Hoca fıkraları
- d) Bölgesel bir kahramana (Karadeniz’de Temel adına oluşturulan fıkralar, Azerbaycan’da Hacı Dayı adına oluşturulan fıkralar) mal edilen fıkralar.

Bütün hâllerde birinci tür fıkralar ikinci, üçüncü ve dördüncülerin ortaya çıkmasında etkin rol oynamakta ve onlara kaynaklık etmektedir. Ayrıca ikinci gruba giren fıkralar bütün Türk dünyası için farklı olabilir. Mesela Türkiye’de Bektaşî fıkraları adı ile bilinen sosyal zümre fıkraları da mevcuttur.¹¹⁵ Konu itibarı ile insanların yaşayışını, dünya görüşünü, toplumsal ilişkilerini vs. yansıtmaktadır. Esas dini anlayışlar, dini kavramlara bir az açık, bir az da serbest yaşanan Bektaşî fıkraları söylenmesiyle dile getirilmesi yasak olan bazı konuları ince gülüşle ele alır ve toplumun üzerinden tabunu kaldırmış olur.

Müslüman diye geçinen tipleri hedef alan Bektaşî fıkraları bazı noktalarda Nasreddin Hoca ve Behlül Danende (Behlül Dana) fıkraları ile üst üste düşür. Azerbaycan’da Behlül Danende adına söylenen, konusu Molla Nasreddin fıkralarından farklı olan fıkralar da vardır. Behlül Danende fıkralarında ayrı ayrı şahıslar veya sosyal zümreler değil, kavramlar gülüş objesine çevrilir. Hatta fıkralar için karakteristik olan gülüşle islah etmek, eğitmek gibi fonksiyonlar

¹¹⁴ Kaşgarlı M., Divanü Lugat-it-Türk, c.1, Ankara, 1998, s.357.

¹¹⁵ Bkz. Boratav P.N., Folklor ve Edebiyat 2, İstanbul, 1982.

Behlül Dana fıkralarında çoğu zaman düşündürücü, anlamlı birer hikmetlere dönüşür. Ancak fıkra kahramanı kim olursa olsun bunlar genelleştirilmiş tipler olup akli, zekası, mizahçılığı, eğiticiliği ile seçilmekte, herkesin (veya bir sosyal grubun) söylemek istediklerini ancak söyleyemediklerini söyleyen tiplerdir.

Bütün fıkralar genelde bir kahramanın veya bazen de bir zümreni veya hatta bir halkı temsil eden temsilcinin adı ile söylense de aslında bunlar halka mal olmuş, umumileşmiş düşünce, davranış ve tavırların tipikleşmiş örnekleridir. Hatta yaşanmış olayları konu alan fıkralar ve tarihi fıkra kahramanları da sözlü kültürün özellikleri bağlamında değerlendirildikte, yeni bir tip: fıkra kahramanı tipi oluşmaktadır.

6.1.3.Fıkraların Özellikleri ve Üslubu

Folklor türleri içinde en çevik, zamana ve hayata ayak uydurabilen fıkralar güncel meseleleri, politik olayları, dünya siyasetini, etnik grupların özelliklerini konu alması ile dinamik bir yapı sergilemektedir. Örneğin Türkiye’de her şeyde devleti suçlayan, her işte devletten yardım uman bazı etnik grup ve gruplar hakkında yaranan fıkralar bu türün olaylara en hızlı bir biçimde müdahale edebilmesi ile seçilir. Halklar veya etnik gruplar üzerine anlatılan fıkralar o halk veya etnik grup için kalıplaşmış inanışları, imgeleri, simgeleri, karakteristik özellikleri içerir. Bu stereotip adlandırdığımız davranış ve imgelerin büyük bir kısmı doğrusya da bir kısmı da ötekileştirme kavramına dayalı önyargılı olabilir. Ancak genelde fıkra üreten veya fikrayı anlatan taraf ötekini övmek gibi bir duruma asla girmez. Böyle bir geniş sosyal ve kültürel zenginlik içinde fıkraları tasnif etmek çok zordur. O bakımdan burada fırka tasnifi yapılmayacaktır. Ancak yukarıda sunduğumuz fıkraların oluşumu hem de firkaların tipi anlamına geldiğinden bunu tasnif gibi de kabul etmek mümkündür.

Her ne kadar sanat kaygısıyla yaratılmasa da bir tür olarak fıkralar kısa, net, yalın dilli, üslubu bakımdan akıcı, nüktelidir. Hacimce küçük olan fıkralarda büyük tarihi ve sosyal olaylar anlatılmaktadır. Fazla söze gerek olmayan, tahkiyeden uzak olan fıkralarda anlatılmak istenen olay kısa ve öz bir şekilde takdim edilir, mecazlardan, kelime tekrarlarından, tezatlardan, kinaye, istiare vs. edebi sanatlardan yararlanılır. Üslubu bakımdan fıkralar söz oyunu, mizah, komizim gibi elementlerden oluşmaktadır. Ayrıca fıkralarda seçilen kelimeler de son derece tesirli, olayı aydınlatıcı, dinleyiciyi çekici olmalı, hüküm-yargı, sonuca bağlama esas unsur olmalıdır. O sebeptendir ki fıkraların çoğu bir atasözü, bir deyim şeklinde son bulur.

Destani bir anlatım özelliğine sahip olduğu içindir ki bazen fıkraları destanlarla aynılaştırmışlardır. Ancak ister işlevi isterse de icra şekli ve isterse de konusu açısından çok farklı iki tür oldukları da bir gerçektir. Oysa konu ve kompozisyon yönünden fıkralar efsanelere daha yakın bir tür gibi gözükür.

Bazen de fıkralar zamanla masalların bir alt kolu olarak da adlandırılmıştır. Nitekim bazı bilim adamları fıkraları masal katalogları arasına almışlardır. Bütün hâllerde fıkralar en çok yaygın olan türler arasındadır ve destanlardan, masallardan farklı olarak özel söyleyici tipi yoktur. Ancak fıkra anlatmak da özel bir yetenek ister. Nitekim hareketleri, yüz ifadesi, ses tonu ile kaynak kişi, fikranın daha etkili olmasını sağlamakta, gülüşü daha cazibeli kılmaktadır. O bakımdan her kesin fıkra söylemesi aynı etkiyi sağlamaz. O hâlde özel fıkra yeteneği olan insanların zengin fıkra repertuarı ile fıkra tipi oluşmuştur veya oluşum yaşamaktadır, denilebilir.

Fıkraların çoğu sonuç olarak güldürücü, ancak düşündürücü sonlukla bitmekte, son cümle veya son fikir darbü'l masal veya atasözü mahiyeti taşımaktadır. Şöyle de demek mümkündür: Hüküm yargı fıkraların en belirgin üslubu özelliği niteliğindedir ve bu hüküm-yargılar belli bir zamandan sonra atasözleri olarak kullanılmağa başlamıştır. Özellikle Nasreddin Hoca fıkraları bu bakımdan zengindir: “Yorgan gitti dava bitti”, “Ayağımı yorganına göre uzat”, “Parayı veren düdüğü çalar”, “Bilenler bilmeyenlere söylesin” vs. Her biri belli bir olayı konu alan ve bir fikri aşıl原因an bu atasözleri ve deyimler fıkraların mizahla eğitim sağladığını kanıtlamaktadır.

Fıkraların bir kısmı açık seçikliği ile dikkat çekmekte, icra ortamına göre farklı bir biçim ve yön almaktadır. Örneğin erkeklerin egemenliğini, akıllılığını göstermek için erkeklerce söylenen bir fıkra, kadınlar ortamında farklı bir şekilde söylenmekte, kahramanlar sosyal gruplara göre değişmekte, zayıf taraf duruma göre kaydırılmaktadır. Konu bakımından fıkralar diğer türlerden farklı olarak sınır tanımaz: sosyo-politik konulardan tutun da aile konularına kadar geniş bir muhteva yelpazesi sergiler. Ancak tıpkı fıkraların üslubu gibi konusu da özel bir konum içermektedir. O nedenle fıkraların kahramanları, olayların baş verdiği yerler değişse de esas konu değişmez olarak kalır. Oldukça meşhur fıkraların bölgeden bölgeye geçerek aynı şekilde söylenmesi ve ancak o bölgeye ait edilmesi fıkraların fonksiyon açısından aynı, konu bakımından ise çok değişken olması ile karakterize edilir. Fıkralar, bütün zamanlara uyum sağlayan, sosyal grupların isteklerine cevap verebilen bir tür olması ile seçilmektedir. Bazı türlerin zamanla icra ortamından çıkmasına, değişim ve dönüşüm yaşamasına karşılık fıkralar insanoğlunda gülmek gibi bir özellik var oldukça var olacak türlerdendir.

6.2.FIKRA ÖRNEKLERİ

6.2.1.

Adamın birisi, bu yılın mahsulü olan fıstıkları satmak için şehre getirmiş. Bir süre sonra mahsulünü satıp parasını alınca şehirde dolaşmaya koyulmuş ve dolaşırken bir kutunun konuştuğunu fark etmiş. Alıp sevinçle köye götürmüştü.

Bu kutu ise zamanlarda fazla bilinmeyen radyo imiş. Köyün hepsi konuşan kutu gelmiş diye adamın evine toplanmış. Ne güzel konuşuyor derken saatler saatleri kovalamış ve gece yarısı olmuş. Köylüler misafir olarak gördükleri radyonun susmayacağını anlayınca birer birer evlerine dağılmışlar.

Adam karısına:

- Avrat kalk. Konuşmaktan misafirin başı ağrıdı. Konuşmadan, türkü söylemeden helak oldu misafir. Ona bir yatak serek de rahatlasın, demiş. Yatağı sermişler, içine radyoyu koymuşlar, üstünü örtmüşler. Tabi radyo kapatılmadığı için konuşmaya devam etmiş. Evde ne kadar yatak, döşek varsa üstüne yığılmışlar.

Ses yine kesilmeyince adam:

- Bu başının ağrısından hala konuşuyor. Bi aspirinle su getirivererek de ağrısı dinsin, yatsın, demiş.

Aspirinle suyu eline alan adam aspirini radyonun üzerine koymuş, üzerine suyu dökmüş. Radyo daha karışık ve gürültülü sesler çıkarmaya başlamış. Adam radyonun hastalandığını düşünerek onu aldığı yere götürmüş ve eve radyoyla geri dönmüş.

Karısı ona:

- Herif, höstürüksün kutuyu. Neyi varmış ki bu naletin, demiş.

Kocası:

- Avrat, meğer kulağı ağrıymış. Kulağını çevirince hüstü, demiş.

6.2.2.

Hayvancılıkla uğraşan bir köylü yaptığı yağları satabilmek için şehre götürmek üzere yola çıkmış. Yağlarını almış ve ana yolda beklemeye koyulmuş. Bir vasıta bulup onları şehrin merkezinde satmak amacındaymış. Asfaltın üzerine yağları sırayla dizmiş. Uzaktan bir kamyonu görmüş ve el etmiş. Kamyon yağlardan bayağı ileride durmuş. Köylü arka arka gel diyeceğine götün götün gel demiş. Kamyon şoförü geri geri gelirken asfalt üzerindeki yağları fark etmemiş, yağların üzerinden geçmiş.

Köylü sinirle:

- Hop hop! Vıjıkladın deyim saa, vıjıkladın! demiş.

Her tarafa yağlar sıçramış. Şoför yağların saçıldığını görünce ardına bakmadan kaçmış. Köylü şoförü şikâyet etmek için hırsla jandarmaya gitmiş. Komutana meramını anlatmaya başlamış. Komutan kamyonun plakasını aldın mı diye sormuş. Köylü cevaplamış:

- He aldım.

Komutan:

- Ver o zaman bulalım. Zararını karşılatırız, demiş.

Köylü:

- Aldım, almaz bılır muyum? Gendisi suruktu, naynihları arkaya bakıydı, derken komutan sinirlenmiş ve:

- Bu arabanın plakası mı e be cahil adam, demiş ve makamından kovmuş.

6.2.3.

Köyde hâli vakti yerinde, bir de yüz koyunluk sürüsü olan ama kimsesi bulunmayan biri hacca gitmeye karar verir. Koyunlarını güvendiği bir komşusuna teslim eder:

- Sütü, yünü, doğacak yavruları senin olsun, hac dönüşünde yüz koyunumu sağlam isterim, der.

Eskiden otomobil, uçak olmadığı için yayan veya hayvan sırtında gidip geldiğinden bir hac seferi bir yıldan uzun zaman almış. Adam hacdan dönmüş. Konu komşu kendisini gelip ziyaret etmişler, mübareklemişler. Ancak koyunları teslim ettiği kişiden ses seda yok. Merak edip soracak, “Hacca gitti geldi, yine dünya malından gözünü ayırmıyor.” derler diye utancından soramıyor. Gelen giden bittikten, birkaç gün geçtikten sonra koyunlarını emanet ettiği komşusu omzunda bir post, elinde bir külek yoğurtla içeri girer. Hacı sevinir:

- Nerde kaldın yahu, der.

Bizimki:

- Etraf sakinlesin de hesabı ona göre vereyim, der ve biraz sonra hesap vermeye başlar:

- Sen gittikten sonra yağmur yağdı, gök çatladı, koyunların 72 tanesinin ödü patladı.

Hacı:

- Ne diyorsun yahu? diye kızar, bizimki devam eder:

- 10'unu verdim kasaba, 10'unu koyma hesaba.

Hacının nefesi kesilir, sadece:

- Eeee?, der.

Adam devam eder:

- Yardan uçtu baş toklu, arkasından beş toklu.

Hacı sayar, 98 olmuştur. Adam devam eder:

- Akşam öldü birisi, aha öbürünün derisi,

Hacı bitmiştir. Yoğurt küleğini gösterir:

- Bu ne? der.

Adam gayet pişkin:

- Senin gelişin ve gül hatırın için bu kadarını da sana sakladım, der.

Hacı, yoğurt küleğini adamın başından aşağı aktarır, adamın yüzü gözü yoğurt içindedir. Bir taraftan da:

- Sağlam hesap verince, insanın yüzü ağ olur¹¹⁶ derlerdi de inanmazdım, der.

6.2.4.

Bir köyde Ayşe kadın varmış, kaz beslermiş. Bir gün kazlar bitlendi diye hepsini yolup yolup kaynar kazana basmış, hepsini ipe dizmiş. Yine bir gün Ayşe kadın çamaşır yıkıyormuş. Üstündekileri de çıkarıp leğene koymuş. O sırada kapı çalınmış. Ayşe iki terlik almış, birini önüne birini arkasına tutmuş, gitmiş kapıyı açmış. Gelen kendi kızı Ayşe'nin kocasıymış.

Onu görünce bizim Ayşe:

- Vıy bacım! Bu gelen Ayşe'nin kocasıymış, yabancı değil, der ve gidip çamaşıra devam eder. Şimdi Antepliler yabancı değil diyesi "Vıy yabancı değil, bizim Ayşe'nin kocası" derler.

6.2.5.

Bir gün çocuğun biri kalkmış, oturmuş:

- Nenem ölecek, nenem ölecek, demiş.

Annesi çok korkmuş, nineye gitmiş, gerçekten de nine ölmüşmüş. Bir gün yine kalkmış oturmuş bu çocuk:

- Dedem ölecek, dedem ölecek! demiş. Kadın yine telaşlanmış, kalkmış gitmiş, bu kez de dede ölmüş. Bir gün çocuk yine kalkmış, babası işe gidecek:

- Babam ölecek, babam ölecek, demiş. Adam da nasılsa ölürüm diye iş gitmemiş. Çocuğun annesi sokağa çıkmış, geri gelmiş. Ne derse beğenirsin:

- Aman herif! Bizim mahallenin sütçüsü ölü. Meğer çocuğun babası sütçüymüş.

6.2.6.

Bir gün bir aile akşam yemeğine oturuyor. Bu arada yemek çok sıcak. Çocuk bir kaşık alıp ağzına götürüyor, gözlerinden yaş geliyor. Babası:

- Oğlum ne oldu, niye ağladın, diyor.

Oğlan da:

¹¹⁶ Yüzü ak olmak; "İş işten geçti." anlamındadır.

- Hiç baba, diyor. Kardeşim Hasan'ın öldüğü aklıma düştü de.

O zaman kadar babası da ateş gibi yemekten bir kaşık alıyor, adamın da ağzı yanıyor. O zaman adam diyor ki:

- Oğlum, kardaşın Hasan öleneçe, sen öleydin!

6.2.7.

Hasırcızade bir gün yolda giderken yoğurtçu bir çocuğun çanağından eliyle yoğurt alır yer. Geçer gider. Çocuk arkasından yetişir yoğurdu almasını söyler.

- İlle bu yoğurdu al yoksa anam beni döver”, diyerek ağlar.

Hasırcızade:

- Anan seni niçin dövsün, der.

Çocuk:

-Yoğurda it değdi diye, der

Hasırcızade diyecek söz bulamaz ve parayı verir.

6.2.8.

Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa, Kilis'te Kurtağa çeşmesinin kuzeyine büyük bir çeşme yaptırmış. Ahalinin ilgisini çekmek için kışlada davul zurna çaldırtarak ip cambazları oynatmış. Maksadı asker toplamak. Kilis'te ahali merak ederek kışlaya doluşmuş. Paşa emir vermiş, kışlanın kapıları kapanmış. İçeride işe yarar, eli kolu sağlam askerleri (erkekleri) asker etmiş. Açık göz Kilislinin biri de total ve çolak adam taklidi yaparak bu vartayı atlatmış. Ama bir kadının kocası, oğlu ve kardeşi üçü birden içerde kalarak askere alınmış. Kilisli kadın İbrahim Paşa'ya şikâyete gittiğinde Paşa kendisine üçünden birini bağışlayacağını söylemiş, kadına:

- Kocanı mı, oğlunu mu, kardaşını mı bırakım, sen söyle kadın, deyince kadın şunu demiş:

- Koca dediğin elde çok, evlat dediğin belde çok, Bağdat gibi diyar olmaz, gardaş kimi yar olmaz. Sen benim gardaşımı bağışla.

6.2.9.

Akcurunda mıkırlılığıyla tanınan biri yatsı namazı kılmak için geldiği camide namazı bozarak çıkmış. Daha sonra geri gelmiş, yerine oturmuş, namazına devam etmiş. Namazdan sonra yanındakiler sormuş:

- Nere gettin?

- Eve gittim.

- Niye gettin?

- Çırayı yanık bırakmışım, aklıma geldi. Onu söndürmeye gittim.

Öteki:

- Vay aklına yanım. Ya yemenilerin eskimedi mi?

Akcurunlu koynundaki yemenileri çıkarıp yanındakine göstermiş;

- Yorum bende o göz var mı? Çütledim koynuma kodum, demiş.

6.2.10.

Eli kulağına koymuş avazı çıktığı kadar bağınyordu. Dinleyicilerden birisi yanında şöyle dedi;

- Bu adam türkü söylerken niçin eliyle kulağını tutuyor?

- Ağzından çıkanı kulağı duymasın diye.

6.2.11.

Cimriliği ile ün salmış bir kadın doktora gitmiş.

- Hastayım doktor bey... yalnız muayene ücretiniz ne kadar onu söyleyin bana

- 30 lira...

Kadını gözleri fal taşı gibi açıldı.

- Kadın doktora 30 lira mı diye yineledi.

- Evet 30 lira ama bu ilk muayene ücretidir. Bundan sonraki gelişerinizde 10 lira alırım, pansuman falanda beleş olur. Kadın doktorun yanından çıkmış on dakika sonra tekrar gelmiş. Doktora 10 lira uzatarak;

- Doktor bey şu on lira ile beni muayene edin.

- İlk muayene ücreti 30 lira değimliydi.

- Ama bu benim ikinci gelişim değil mi?

Doktor güldü;

- Öyleyse ilk muayenede yazdığım reçetedeki ilaçları al kullan onlar 40 lira iyi gelir hiçbir şeyin kalmaz demiş.

6.2.12.

Çok kibar ve nazik bir doktor; hastasını muayeneye çağırmişti. Doktor her zamanki nezaketiyle kadın hastaya;

- Şikâyetiniz nedir hanım efendiciğim lütfen söyler misiniz?

Doktorun bu hareketini lâubali bulan kadın gayet ciddi bir tavırla;

- Doktor bey, ben bir memur karısıyım.

Doktor istifini bozmadan;

- Ya öyle mi? Maalesef efendim sizi bu hastalıktan kurtaramam.

Bir gün iki arkadaş lokantaya gitmişler.

- Garsonu çağırıp menüde ne var diye sormuşlar

- Garsonda onlara hazırda mercimek çorbasının olduğunu söylemiş. İki arkadaştan aç olan beyefendi garsona:

- Bize hemen iki tabak çorba getirin.

Garson çorbaları getirip masaya koymuş, aç olan kişi hemen çorbayı kaşıklamaya başlamış, gözlerinden yaş dökülmeye başlamış, diğer arkadaşı ona niçin ağlıyorsun diye sormuş. O da:

- Anamın öldüğü aklıma geldi ondan ağlıyorum, demiş.

Bu defa çorbanın tadına diğer arkadaşı bakmış, aman yandım! Benim de anamın öldüğü aklıma geldi, demiş.

Altıncı Bölümün Notları (Kaynak Kişiler)

1. Süleyman BAKIR, 53 Yaşında, Pazarcık.
2. Emine DİKİCİ, 61 Yaşında, Okur-Yazar Değil, Burç Köyü/Gaziantep,
3. Yüksel OVAYOLU, Kahramanmaraş/Pazarcık
4. Kaynak: Başpınar Dergisi: 1,2,3,4,5,7,10,11,12,13,14,15,17,18,19,20. Sayıları.

YEDİNCİ BÖLÜM

7.1. TÜRK FOLKLORUNDA AĞIT

Anonim Türk Halk edebiyatının ritüele dayalı eski türlerinden biri de ağıtlardır. Eski Türkçede **sığıtçı** ağıt söyleyen, ağıtçı ve Orta Çağ Türkçemizde **sagu** kelimesi ile karşılanan ağıtlar, sözlü kültürümüzün en eski örnekleri arasında yer almaktadır. Türk dünyasının hemen hemen her yerinde rastlanan ağıt söylemek geleneği şekil açısından farklılık gösterse de konumu bakımından aynıdır. Bir kimsenin ölümü üzerine duyulan acıları anlatmak amacıyla söylenen anonim şiirlerdir. Ölüm, acı veya üzücü bir olayın ardından söylenen hem de türkü şeklinde söylenen bu folklor türü korku, heyecan, üzüntü, isyan gibi duyguları ifade etmektedir. O nedenle de ağıt söylemeye ağıt yakma, ağıt söyleyenlere de ağıtçı denilmektedir. Yazılı edebiyatımızda ağıtın karşılığı mersiyedir.

Her ne kadar ağıtlar anonim olsalar da bazı âşıkların yazdıkları ağıtlar da vardır. Genel olarak “cenaze şarkıları” veya “ölüm şiirleri” olarak tanımlanan ağıtları, “şiirin ilk ve en eski şekli” olarak kabul edenler de olmuştur.¹¹⁷ Ağıtların ilkel toplumlardan günümüze kadar uzanan süreçte hemen hemen bütün toplumlarda var olduğu bilinmektedir. Bu âdet Amerika ve Okyanusya yerlilerinden Sümerler’e, eski Mısırlılardan eski Yunan ve Latinlere ve eski Çin, Hint ve Arap toplumlarına kadar bütün kültürlerde mevcut olduğu gibi bütün iptidai dinlerde ve ilahi dinlerde de uygulanmaktadır.¹¹⁸

Türklerde de ölen kişinin ardından ağlayarak onun bazı özelliklerini anlatmak üzere ağıt söyleme geleneğinin eskiden beri var olduğu bilinmektedir. Eski Türkçede “yığla-“ veya “ıgla-“ kelimesi ağlamak manasında kullanılmaktadır.¹¹⁹ “Yog” ise eski Türklerde ölen kişi için düzenlenen cenaze törenine verilen addır ve Divanü Lugatı’t Türk’te bu kelime “matem, yas; ölü gömülmesinden sonra üç veya yedi güne kadar verilen yemek.” Şeklinde açıklanmaktadır.¹²⁰ Bugün Özbek Türkçesinde kullanılan yığlamak kelimesi yog şeklinde ağıt sürecini veya ritüeli bildirmiştir. Bu kelimeye Dede Korkut Kitabı’nda rastlanması ritüelin Orta Çağda da var olduğunu göstermektedir. Bu şekilde düşünüldüğünde de cenaze törenleri bir bakıma ağlama törenleri olarak görülür. İlk şiirler olan ağıtlar epik ve dramatik oluşları ile dikkat çekmekte bu yönü ile diğer şiir türlerinden ayrılmaktadır.

¹¹⁷ Görkem İ., Türk Edebiyatında Ağıtlar. Çukurova Ağıtları, Ankara, 2001, s.10.

¹¹⁸ Görkem İ., age., s.11-15.

¹¹⁹ Divanü Lûgat-it-Türk, c. 3, Ankara, 1992 s.309-5, 321-16.

¹²⁰ Divanü Lûgat-it-Türk, c.3, s.143-19.

Kaynakların verdiği bilgiye göre eski Türklerde cenaze törenlerinde ağlama işi başlı başına bir tören olmuştur. Bu şekilde belirli ezgilerle şiirler söylenmenin yanı sıra üzüntüyü davranışlarla da belirtmek bu törenlerde esas olarak kabul edilir. Eski Türklerde ölen kişinin ardından ağlarken gözlerinden yaş dökmenin yanı sıra yüz yırtma, saç yolma, başına toprak saçma gibi davranışlar da sergilenir. Bu davranışları en iyi tasvir eden kaynaklardan biri olan Dede Korkut hikâyelerinde, ağıt biçimi şöyle anlatılır: “Beyrek’in babası kaba sarığı kaldırıp yere çaldı, çekti yakasını yırttı, oğul oğul diyerek böğürdü feryat figan etti. Ak bürçekli anası boncuk boncuk ağladı, gözünün yaşını döktü, acı turnak ak yüzüne çaldı, al yanağını yırttı, kargı gibi kara saçını yoldu, ağlayarak sızlayarak evine geldi. Pay Püre Beyin penceresi altın otağına feryat figan girdi. Kızı gelini kah kah gülmez oldu, kızıl kına ak eline yakmaz oldu. Yedi kız kardeşi ak çıkardılar kara elbiseler giydiler, vay beyim kardeş, muradına maksuduna ermeyen yalnız kardeş diyip ağlaştılar böğrüştüler.”¹²¹

Türk milleti her ne kadar tarihin fiziki güce önem verdiği dönemlerde dünyayı yönetmekle yükümlü olduğu dönemlerde dahi acı hislerini, ağrılarını yaktığı ağıtlara dökmüştür. Hem güçlü hem de hissiyatlı bir milletin yaktığı ağıtlar zamanında unutulsa ve Türk milleti ağıt konusunda konuşmağı pek fazla sevmese de ölüme, hastalığa karşı her zaman duyarlı olmuştur.

Ağıt türünün bazı araştırmacılara göre şiirin ilk örnekleri olabileceğı görüşleri de ilginçtir. Nitekim bu yazarlara göre “ilk cemiyetlerde şiir, ölen ve öldüğü için mabudlar arasına dahil edilen eski ve yeni reislerin vasıflarının mehdi ile başlamıştır”.¹²² Ritüel içerikli şiirlerin doğum ve ölüme ilgili söylenen methiyelerle başlaması doğaldır. İnsanlık tarihinin bu iki fenomeni, özellikle de ölüm bütün zamanlarda sırlı bir kavram olarak değerlendirilmiştir.

Bazı ağıtlar ki dini içeriklidir uzun yıllar hatta bin yıllar sürecinde söylenmekte ve binlerce şiir yazılmaktadır. İşte İslam alemini sarsan Kerbela olayı buna parlak bir örnektir. Ancak Kerbela olayı ağıtları klasik şairler tarafından yazılan mersiye türüdür. Mersiyeler halk edebiyatımızın ağıt türüne çok yakın ve bazı noktalarda aynıdır. Kerbela olayı ile ilgili kadınlar tarafından söylenen mersiyeler zamanla değişikliğe uğramış ve birer halk edebiyatı ürününe çevrilmiştir.¹²³

Ağıt törenlerinde ağlama işi daha çok kadınların vazifesi olarak görülür. Erkeklerin ağıt söylediğı bilirse de genelde kadınların söylediğı bir gerçektir. Eski Türklerden günümüze kadar olan süreçte ölen kişinin yakını olan kadınların ağlamasından başka bu işi meslek haline getirmiş ağlayıcı kadınların varlığı

¹²¹ Ergin M., Dede Korkut Kitabı, Ankara, s. 73.

¹²² Köprülü F., Edebiyat Araştırmaları, Ankara, 1969, s.53.

¹²³ Mersiye ile ağıt ilişkisi hakkında bkz. Bali M., Ağıtlar, Ankara, 1997.

da bilinmektedir. Bu ağıtçı kadınlar adeta ağıt törenlerinin yöneticisi veya icracısı olma görevini üstlenir. Fakat bu ağlama töreninde tarihî süreç içerisinde önemli değişmeler görülür. Eskiden var olan bu ağlayıcı kadınların yerini, yine aynı görevi gönüllülük esasına dayalı olarak üstlenen kadınlar almıştır. Her kadının bildiği bir ağıt mutlaka vardır. Ancak köylerde bu işi yapan ağıtçı kadınlar vardır. Gaziantep’in kırsal bölgelerinde, her köyün veya her mahallenin bu işlerde öne çıkmış kadınları vardır. Bu kadınlar, bu törenlere katılırlar ve aynı işlevi yerine getirerek ağıt törenlerini yönlendirirler. Bunlar, cenaze evinde ölenin giysilerini odadakilere göstererek, ölenin iyiliklerini, güzelliğini, yiğitliliğini anlatarak ağıtlar söylerler.

Ağıt söyleme geleneği ölü kalktıktan sonra başlamakta olup yasa katılanları acıya ortak etmek amacı taşır. Cenaze kalktıktan sonra bütün halk ölü evine “başın sağ olsun”a gider ve söylenen ağıt, ölü sahibini teselli edeceği yerde, onun dertlerini tazeler. Ölüye gidip ağlamamak ayıp sayılır. Ölü evine gelenlerin kimi “vah, tufla, kimi kırık dökük şekiller içinde, kimisi de geleneğe uygun şekilde ağıt yakarak ağlar.¹²⁴ Ancak özel ağıt söyleyen profesyonel kadın ağıtçılar ustaca söyledikleri ağıtlarla duyguları coşturabildikleri gibi, sanat açısından mükemmel eserler de oluşturabilmektedirler. Nitekim geleneksel formüller, kalıplar, ifade şekilleri ağıtları muhteva bakımından birleştirmekte, yalnız ferdi özellikler farklı olmaktadır.

Ağıtlarda temel amaç ölen kişinin ardından duyulan üzüntüyü dramatik bir şekilde dile getirmektir. Ancak konu bir az genellik arz etmekte, ağıtçılar tarafından duruma göre değişmektedir. Ağıtçı, söylemiş olduğu ağıtta, ölen şahsın özelliklerinden mübalağalı bir şekilde bahseder; yakınlarının üzüntülerini dramatize ederek anlatır ve ağıtlarını irticalen, dokunaklı bir tarzda söyler. Tören de hazır bulunanlar, ağıtın nakarat kısmında ağıtçıya iştirak ederler. Burada şunu da kaydetmek gerekir ki, ağıt söylenmesi ile psikolojik olarak hem ağıta katılanlar hem de ölenin akrabaları rahatlamış olurlar. Ölenin ruhunun yaşadığı inancıyla, söylediklerini ölen kişinin duyduğuna inanıyorlar. Ancak ağıt diğer türlerden farklı olarak her zaman değil de yalnız ölü ile alakalı şekilde söylenmediğinden kaynak kişiler ağıt söylemeğe sıcak bakmamaktadırlar. O nedenle Gaziantep ilinde de ağıt derleme işi ve araştırma istenilen düzeyde yapılmamıştır. Ancak bu konuya ilk eğilen araştırmacıları da hatırlamak lazımdır. İlk olarak Ömer Özbaş “Folklor Derlemeleri” (1939) adlı eserinde birkaç ağıta yer ayırmıştır. Ondan sonra 1943 yılında yayın hayatında olan Başpınar dergisinde derleme nüshalara rastlıyoruz. Yine 1960’lı yıllarda çıkan Gaziantep Kültür dergisi de ağıtlara az da olsa yer vermiştir. Bundan başka Ferruh Arsunar’ın 1962’de basılan “Gaziantep Folkloru” adlı eserinde de ağıtlara rastlıyoruz. Ağıt derlemelerini C. Cahit Güzembey, Ömer Asım Aksoy, Erol Güneyligil, Şakir

¹²⁴ Başgöz İ., Folklor Yazıları, İstanbul, 1986, s.245.

Yener, Sadık Coşkun, Süheyla Efe, Uğuroğulları Barlas gibi araştırmacılar yapmışlardır.

Anadolu'daki birçok halk türküsünün ortaya çıkışında ağıt yakma geleneğinin olduğu söylenebilir. "Söz ve müzik bakımından kuvvetli olan ağıtlar, zamanla türkü haline gelmektedirler: Ege yöresine ait Ümmü türküsü ile Orta Anadolu'ya ait Bebek ve Celaloğulları türküleri bu şekildedir. Bu konuda başka örnekler de bulmak mümkündür."¹²⁵ Bu bakımdan Hacın Ermenilerinin Türklere yaptıkları işkenceleri ait ağıtlar da vardır. Buna örnek olarak sekizli hece ölçüsüyle söylenmiş Hacın ağıtını göstermek doğru olur:

Mert Gencoyu yüzüyorlar

Hep etleri oda oda

Başkatibi öldürdüler

Değenekle döve döve...

Bebek pişmiş ye diyorlar

Et yapışmış gömleğine

Kıyma Aram Çavuş¹²⁶ kıyma

Yavrucaklar ölüyorlar.¹²⁷

Gaziantep ağıtlarının da birçoğu türküleştirmiş ve ayrıca hikâyesi olan ağıtlardır. Bu ağıtların şiir yapısı birbirine benzemektedir.

Türk dünyasının her yerinde var olan ağıtlar türkü ve destanla yakın ilişki içindedir. Ağıtlar genel itibarı ile belirli bir sebeple söylenmekte olup Türk halk şiirimizin mani türünde kafiye düzeni olan 7'li ve 8'li hece ölçüsüyle, koşma türünde olanların ise 11'li hece ölçüsüyle söylendiği bilinmektedir. En çok rastlanılan 8 hecelilerdir. Gösteri bölümüyle tiyatro, söyleniş biçimiyle şiirsel-dir. Ancak bazen bu kuralın ve hece ölçüsünün arttığı veya bozulduğu da bir gerçektir.

Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde ağıt törenlerinin ve ağıtların Türk halk kültürünün bir parçası olmakla birlikte kültürel sürekliliğin oluşmasına da katkı sağladığı ortaya çıkacaktır. Zira ağıt törenleri günümüzde eskisi kadar görülmemekle bu törenlerde ortaya konulan eserler hâlâ "halk türküsü" olarak sevilerek dinlenmektedir. Çünkü ağıtçının ritmik ve melodik geleneksel icra çerçevesinde yaptığı ağıtlar ki, Azerbaycan'da bayatı çağırmak, Irak Türkmenlerinde hoyrat tarzında ezgili bir biçimde söylenmektedir, zaman geçtikçe anonimleşir ve türküye çevrilir.

¹²⁵ Görkem İ., age.

¹²⁶ Hacın katliamını yapan bir Ermeni.

¹²⁷ Yalman (Yalın) A.R., Cenup'ta Türkmen Oymakları 2, Ankara, 2000, s.273-274.

Özellikle yas şiiirleri olarak değeriendirilen ağıtlar, bir kimsenin ölümü üzerine duyulan acıları anlatmak için söylene de ölenin iyiliklerinin, cömertliklerinin, hayırseverliğinin, akraba sever olmasının vs. de anlatıldığı bir türdür. Genellikle kadınların söylediği bu metinlerde, ölenin karakter özellikleri ve sağlığında yaptığı işler takdirkâr ve mübalağalı övgü dolu bir ifade ile dile getirilir. Türkler Hun döneminden beri ağıt söylemiş, Çin kaynakları bunu belirtmişlerdir. Ayrıca ağıtlar, ölen şahıs ile yakınları arasında toplumsal işlevi olan bir aracı niteliği taşıyor. O nedenle eski zamanlardan günümüze kadar toplumu ağlatmak için tutulan profesyonel ağıtçılar olmuştur. Profesyonel ağıtçılar, irticali buluşları ile, ölenin yaşadığı döneme ait bütün özellikleri iyi bilen kişilerdir.

En eski ağıt şeklinin dörtlüklerden oluştuğu ve mani türünün şekil özelliğinde olduğu tespit edilmiştir. Nitekim ilk yazıya geçirildiği Kaşgarlı Mahmud'un Divanü Lugati't Türk eserinde Alp Er Tonga hakkında verilen ağıt örnekleri de dörtlüklerden (11 dörtlükten oluşmaktadır) ibarettir. Divanda ağıt örneklerinin toplam sayısı 17 dörtlük veya 68 mısradır. Ancak bu ağıtlar aruzla yazılmıştır. Her ne kadar aruzla yazılsa da Alp Er Tonga'nın ölümü ile ilgili ağıtlar ve diğer ağıtlar mani türünün etkisini çok his ettirir. Azerbaycan Türklerinde, Irak Türkmenlerinde, Doğu Anadolu'da bugün yaşayan ağıtlar hep mani şeklindedir. Ancak hecenin on birliğinde olan ağıtlar da vardır.

Ağıt yakma geleneğinin günümüze kadar uzanan süreçte özellikle dini ağır bastığı bölgelerde yavaş yavaş ortadan kalkmasının temelinde İslamiyet'in bu konuyla ilgili tutumu yatmaktadır. Ağıt yakma geleneğinin birçok iptidai toplulukta var olduğu bilinmektedir. İslamiyet'ten önce Arap toplumunda uygulanan "bağırıp çağırarak, Allah'a karşı yakışıksız sözler söyleyerek saçını, başını ve elbisesini yolup yırtarak ağlamak," İslamiyet'te yasaklanmıştır. Hatta bu konuda İslami kurallara göre çok kesin bir kısıtlama olmamasına rağmen ölenin ardından ağlama konusu bile bazı kimseler tarafından hoş karşılanmaz. Ölenin ardından ağlamanın ölen kişiyi çamur içinde bırakacağına inanılır. Özellikle ölü ıstırap çekmesin diye ağlamayız. Genç ölümünde ağlamak ölüye acı verir. Ana- babaya ağlanırsa günahlar dökülür." gibi bazı tutumlar yavaş yavaş ağıt türünün de unutulmasını sağlamaktadır.

Halk arasında özellikle genç ve çocuk ölümlerine ağlanmaması gerektiği ile ilgili bir inanış oluşmuş hatta bu konuda değişik anlatılar da ortaya çıkmıştır. Yukarıda bahsedildiği gibi yakın bir zamana kadar var olan bir uygulamaya göre özellikle genç ölümlerinde daha çok ağıt yakılması yönündeki uygulama, günümüzde büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Bu tür bir kısıtlamanın İslami kurallardan kaynaklandığını söylemek de doğru olmayacaktır. Çünkü Hz. Muhammed'in de kendi çocuğunun ölümünde ağladığı rivayet edilmektedir.

Çocukların ölümünde anne-babanın ağlamaması ile ilgili teselli niteliği de taşıyan bir inanış da şudur: “Bebek öldüğünde anne-babaya şefaet eder. Onlar olmadan cennete girmez.” O nedenle çocuk ölümlerinde ağıt yakmak çok az rastlanan bir olaydır.

Uzun bir derleme yapılmasına rağmen Gaziantep’te ağıt geleneğinin fazla yaygın olmadığı tespit edilmiştir. Bunun bazı sosyal ve kültürel sebeplerinin bulunduğunu düşünmekteyiz. Bu durum ayrıca araştırılmalıdır. O nedenle de ağıtların bir kısmını daha önce Gaziantep’te yayımlanan eserlerden aldık.

7.2.AĞITLARDAN ÖRNEKLER

7.2.1. Hikâyesi Olmayan Ağıtlar

7.2.1.1. Çeneli Hüseyin Üzerine Söylenmiş Ağıt (1)

Ben bu odayı yakarım

Yerine arpa ekerim

Hüseyin ağam gelir deyi

Kilis yoluna bakarım

Erenlerin ellerin

Yayılr cerenlerin

Cığ cığ olmuş geliyirler

Hurşit Ceman yerenlerin

Hacandan gelir bacısı

Yürekten çıkmaz acısı

Üç gardaşın bacısı

Hayıf oldu Ebu Mecid

7.2.1.2. Çeneli Hüseyin Üzerine Söylenmiş Ağıt (2)

Elli değil altmış değil yüz gündür

Al yanakta kara zülûf düzgündür

El vurma tabip yaralarım azgındır

Sen benim yaramı sarabilmezsin

Hani benim çalgılarım sazlarım

Yarim yok ki kime edem nazlarım
Ağlasa kör olası gözlerim
Sen artık onu görebilmezsin

Kır ata binip de dağlar taşlar gezmişim
Kalem alıp gözüm kaşım yazmışım
Ağlasa kömür gözlü Emişim
Sen artık beni görebilmezsin

7.2.1.3. Topal Abdo

Yaz damına çıksam yaz gelirmola
Kertil karakolu vaz gelirmola
Kavim aşirete bir mektup salsam
Okunur okunmaz tez gelirmola

Dumana oğlum Muhammed'im dumana
Atları bağladık çayır çimene
Bir evde çifte cenaze çıkar mı?
Benim yavrum ateş düştü figana

Ateş düştüğü yeri yakar kime ne
Saraylar yaptırdım sürmedim demini
Evlatlar yetirdim görmedim gününü
Zalım yüzbaşı da bilmiyor hâlimi

Daraba oğlum Muhammed'im daraba
Sen gider oldun kaldı evler haraba
Muhammed'im ıssız koyma hanemi
Zalım düşman gelmiş yıkar odamı

İssız yetim koyma koca babanı
Gözlerim kaldı Düden'in yolunda

Alaman mavzeri benim dalımda
Öldük gittik Elmalı'nın gölünde

Dumana oğlum Muhammed'im dumana
Atları bağladık çayır çimene
Bir evde çifte cenaze çıkar mı?
Benim yavrum ateş düştü figana

Ateş düştüğü yeri yakar kime ne
Binalar yaptırdım safasın sürmedim
Mağazalar açtırdım hayrın görmedim
Allah verdi de yiğitliği bilmedim

Daraba oğlum Muhammed'im daraba
Sen gider oldun kaldı evler haraba
Muhammed'im ıssız koyma hanemi
Zalım düşman gelmiş yakar odamı
Issız yetim koyma koca babanı

7.2.1.4. Antep Ağıtı

Kara imiş şu Antep'in yazısı
Meleşmiyor koyun ile kuzusu
Ana baba kardeş acısı
Nerde benim sarı güllü bağlarım

Antep diye hazin hazin ağlarım.
Fransızlar her taraftan geldiler
Top sesinden çocuklar da öldüler
Çok gelinler evde yalnız kaldılar

Nerde benim mor sümbüllü bağlarım
Antep diye hazin hazin ağlarım

Kavakların şirazesı bozuldu
Humanıza kara yazı yazıldı

Camilere şehit kabri kazıldı
Nerde benim mor laleli bağlarım
Antep diye uğrun uğrun ağlarım

7.2.1.5. Zılha Gelin Ağıtı

Vurma dayı vurma
Canıma kıyma
On günlük yavrumu
Arada koyma

Acer köy yolunun üstünde
Soku taşı
Abrası sorarsa da
Sebebim başı

Vurma dayı vurma
Canıma kıyma
İki tane yavrumu
Ortada koyma

Gelini, gelini
Zılha gelini
Hayatın duvarına
Koymuş belini

Vurma dayı vurma
Canıma kıyma
Askerde kocamın
Canını yakma

7.2.1.6. Asker Ağtı

Açın pencereyi de esmesin yeller.
Dertli olduğumu bilmesin eller.
Karşıdan gelen delen develer mi ola?
Gelen giden anamı döverler mi ola?

Çırayı koydum çam başında yanmadı.
Mektup saldım kıymetli Hamit'im almadı.
Hamit'im küçüktü dağ yolunu bilmedi
Anam çıksın dağ başına ağlasın.
Sesin geldikçe anam ciğerin dağlansın

7.2.1.7. Anneye Ağıt

Hastanenin önü mermer döşeli
Kaç gün oldu anam ben bu derde düşeli
Doktorlar geliy eli şişeli
Hastanenin önü poyraza bakar.

Zalım doktoru verdiği hap anam bağrımı yakar.
Söyle doktor söyle ben ölür müyüm?
Ölmeden önce sılamı görür müyüm?
Yorulduğum da yol, yol üstüne oturdum.

Gamı kederi de ben sırtıma yükledim.
Kınamayın komşular ben ölür müyüm?
Sarı çiçekler mor menekşe zamanı
Şimdi geldi ayrılığın zamanı

Zalim felek ağlaşmayalım.
Anam güle, güle ayrılalım

7.2.2. Hikâyeli Ağıtlar

7.2.2.1. Mecit Ağa Ağıtı

Mecit Ağa Türkmen'in Kazlı oymağındandır. Şahinbey Mülk köyünde Büyük Ali Ağa'nın yeğeni genç bir delikanlı yokuştan yukarı giden attan düşer. Atın sırtından kayarak arkasına düşen gencin kafasına at bir çifte atar. Kafası parçalanmış delikanlı orada ölür. Mecit Ağa bunun üzerine Suriye'nin Ceke Köyü'nden kalkıp taziyeye gelir. Birkaç gün sonra eniştesinin, gencin ölümünden dolayı çok üzüldüğünü duyar ve tekrar Mülk köyüne giderken, Balaban köyü yakınında Keplin Köyü'nden eşkıya Nahsen ve adamları bunları durdurmak isterler. O zamanın eşkıyaları yolcuları durdurup soydukları gibi bir de elbiselerini alırlarmış. Çok zengin ve namlı birisi olan Mecit Ağa bunu bildiğinden şoförüne "Mecit Ağa soyuldu denileceğine öldü desinler." diyerek arabasını sürmesini emreder. Nahsen kaçan arabaya ateş eder. Mecit Ağa orada ölür. Ölümünden sonra oğlu Fayat aşiret reisi olursa da, aşiretçilik davasında o da vurulur ve Mecit Ağa'nın köyü Ceke viran olur. Köyde oturan herkes köyü terk eder. Mecit Ağa'nın ölümü üzerine şu türkü yakılır:

Karşıdan çıktı da atlının ucu
Bağrımı deliyor kurşunun tucu
Mecit'in sebebi de Kelpin'in pici
Çeke viran oldu kalk ebu Fayat

Karşıdan çıktı da bir bölük atlı
Atlılar içinde Mecit'in datlı
Mecit'in sebebi sol Hasan adlı
Çeke viran oldu kalk ebu Fayat

Araba kamyonlar yana yaslandı
Sıka sıka otomatik paslandı
Eller aldı vurdu Mecit seslendi
Hanen viran oldu kalk ebu Fayat

Evlerimin uğru bağınan bostan
Kulağım tutuldu ağıttan sestem
Mecit öldüyse de kaldınız yasta
Hanen viran oldu kalk ebu Fayat

7.2.2.2. Ofo'nun Ağıtı

Bundan seksen yıl kadar öce Gaziantep'in sınır köylerinden birinde Ofo adında birisi yaşarmış. Bu adam çok yakışıklı ve çok yiğit birisiymiş. Ayşe adında bir de karısı varmış. Köyde kavga sonucu bir adam öldürmüş. Bu olaydan sonra kanundan kaçarak eşkıyalığa başlamış. Eşkivalığı döneminde bir gece misafir olduğu evin Iraz adındaki kızı hoşuna gitmiş. İkinci hanım olarak da onunla evlenmiş. Ofo yaşadığı yerdeki güçsüzlere ve düşkünlere yardım ettiği için çoğu kimseler tarafından da sevilirmiş. Devlet güçleri uzun süre peşinden gezmişlerse de bir türlü yakalayamamışlar. Günün birinde hiç beklemediği bir yerde jandarmalarla karşılaşmış. Uzun süren çarpışmalar sonunda jandarmalar tarafından vurularak öldürülmüş. Ölümü üzerine her iki hanımı da çok üzülmüşler. Küçük hanımı Iraz, kocası Ofo için bir ağıt yakmış:

Ofo'nun davarı aklı karalı

Ofo şehit düşmüş Mehmet yaralı

Iraz'ın zati bahtı karalı

Neneyle, neneyle Iraz neneyle

Çıkıp üçe dağa bana el eyle

Ayşe kutnu giyer Iraz alaca

Kırın martinimi edin salaca

Ofo'nun mezarın kazın derince

Neneyle, neneyle Iraz neneyle

Çık dağın başına bana el eyle

Ofo'nun yurduna çadır kuralım

Mavzeri fişegi döse vuralım

Sen Ofo'sun seni nerde bulalım

Neneyle, neneyle Iraz neneyle

Çıkıp üçe dağa bana el eyle

Gene sulandı mı ufacık özler

Gene melillendi o ala gözler

Gelin helal eylen gelinler, kızlar

Neneyle, neneyle Iraz neneyle
Çıkıp dağın başına bana el eyle

Ofo'nun davarı gelir üceden
Yareni yoldaşı gelir geceden
Kadir mevlam kurtar bizi niceden
Neneyle, neneyle Iraz neneyle

Çıkıp üçe dağa bana el eyle
Noldu Ofo noldu sana da noldu
Yemenimiz içi al kanla doldu
Bizim feleğeye kıran mı girdi?

Neneyle, neneyle Iraz neneyle
Çıkıp üçe dağın başına bana el eyle

7.2.2.3. Bilal Bey'e Ağıt

Bilal Bey Akmelekoğulları'dan olup, Elbeyli aşiretinin reisidir. Bu aşiretin oturduğu köylerin üçte ikisi bugün Suriye topraklarında kalmıştır. Eski zamanlarda Barak'ta Türkmenler ile Elbeyliler birbirlerini pek sevmezlerdi. Türkmenlere göre Bilal Bey Kurtuluş savaşından önce Fransız kuvvetleriyle iş birliği yaparak bölgenin Fransızlar tarafından işgal edilmesini sağlayan hain birisidir. Bu düşüncelerinden dolayı Türkmenlerin reisi Nuveyran Oğuz, Türk milis kuvvetleriyle birlikte bir gece Bilal Bey'in oturduğu Ispaha (sipahi) köyünü basar. Bilal Bey'i kardeşi Kasım ve oniki adamıyla birlikte öldürürler. Elbeylilere göre ise Nuveyran Oğuz yalan söyleyip milis kuvvetlerini de yanına alarak gece Bilal Bey'i evinde bastırıp öldürmüştür. Bilal Bey Kuvayı Millîye'ye karşı hiçbir zaman Fransızların yanında yer almamıştır. Bu iddiaların hangisinin doğru olduğunu bilemiyoruz. Bildiğimiz bir şey var ki, o da bugün hala söylenen aşağıdaki türkünün Bilal Bey'in ölümü üzerine yakılmış olması.

- I -

Sacırın suları bulanık akar
Kesilmiş kelleler gözleri bakar
O güzel gözlerin canımı yakar

Murazım gözümde kaldı ağlarım

Otomatiği sekiye kurdular
Bilal Bey'le Kasım Bey'i vurdular
İkisini de bir kabre koydular
Kıyas kıyamete kaldı ağlarım

Odasında arzuhaller yazılır
Çatmasında çifte kurban yüzülür
Kendi giderse aşireti bozultur
Murazım gözümde kaldı ağlarım

Bilal Bey de Elbeylinin ulusu
Gülsüm Hatun çifte yavru delisi
Bilal'i vuranlar Türkmenlerin reisi
Kıyas kıyamete kaldı ağlarım

- II -

Atımı getirin binem üstüne
Asil ata binmek bizim karımız
Beşli mavzerimi verin destime
Onun için bozuk öter telimiz

Her sabah her seher gidem haneme
Zalim doktor neşter vurma yarama
Beni bağışlayın garip anama
Zalim Ese zehir döktü yarama

Atadan babadan aslımız Emir
Feleğinde emri kesiyor demir
Aşayır maşayır hep bizi bilir
Zalim Ese zehir döktü yarama

7.2.2.4. Nuveyran Oğuz'un Ağıtı

İstiklal Harbi'nde pek çok yararlıklar gösteren ve madalya ile ödüllendirilen Nuveyran Oğuz Türkmenlerinin reisiydi. Elbeyli aşireti reisi Bilal Bey'in ölümünden kendisi sorumlu tutuluyordu. Bilal Bey'le birlikte vurulan bir adamın karısı iki canlıydı.daha sonra kadın doğurduğu oğlan çocuğuna "Dede" ismini verdi. Elbeylilerin önde gelenleri Suriye'de oturan Dede'yi babasının katili dedikleri Nuveyran Oğuz aleyhine kışkırttılar. Ona para, silah vererek ve vaatlerde bulunarak Mayıs 1940 yılında Gaziantep'in içinde Alaybey Camii önünde Nuveyran Oğuz'u arkadan vurarak öldürmesini sağladılar.

Yalan bu dünyanın ötesi yalan
Var mı bu dünyada bir muraz alan
Benden sonra var mı hayfımı alan
Değdi Karadağlı kırdı belimi

Hak nasip eylemiş gördük ölümü
Lacivert takımım asılı kaslın
Araplı Türkmeni hep yere girsin
Hayfımı alana Ayyuş kız varsın

Değdi Karadağlı kırdı belimi
Hak nasip eylemiş gördük ölümü
Mahkemedem indim Dede peşimde
Başıma geleni gördüm düşümde

Yeni girdim kırkdört kırk beş yaşımda
Değdi Karadağlı kırdı belimi
Hak nasip eylemiş gördük ölümü
Kalksana kızım safiye kalksana

Kalkıp kara lambaları yaksana
Ayyuş, Ömer yollarıma baksana
Değdi Karadağlı kırdı belimi
Hak nasip eylemiş gördük ölümü

7.2.2.5. Ali'ye Ağıt

Ali zaruret ve bazı engeller yüzünden nişanlısı olan kızla yedi sene kadar evlenme günlerini beklemek mecburiyetinde kalıyorlar. Ancak uzun bir bekleme müddeti olan yedi yıl sonra evlenebiliyorlar. Ali gerdek gecesi daha gelene elini dokundurmadan birdenbire ölüyor.

Sabah oldu kalkmaz mısın
Dört yanıma bakmaz mısın
Hiç Allah'tan korkmaz mısın
Uyan Alim sabah oldu

Tarlada arı peteği
Parlar kutnunun eteği
Daha Ali'nin yatağı
Uyan Alim sabah oldu

Yük dibine berk ettim
Yeşil perde yüzün örttüm
Uyarmaya hacap ettim
Uyan Alim sabah oldu

Seni görür emiklerim
Zaya gitti emeklerim
Yedi yıl yolun beklediğim
Uyan Alim sabah oldu

Tarlalarda yeşil kavak
Alim gelir uvak uvak
Elim kına yüzüm duvak
Uyan Alim sabah oldu

Alimin bindiği atlar
Alim aslan gibi yatar
Anan duyar baban çatlar

Uyan Alim sabah oldu

Alimin bindiği katır

Feleğin elinde satır

Uyan Alim işin bitir

Uyan Alim sabah oldu

7.2.2.6. Kul Haydar'ın Ağıtı

O zamanlar Ebu'l-Benne adında bir Arap aşireti vardı ki bunlar Fırat Nehri sahillerinde yaşarlardı. Ebu'l-Benne aşiretinin daha gerisinde, İlbeylilerle hiç geçinemeyen ve onlara daima dışman olan Anize adında diğer bir Arap aşireti daha vardı. İlbeyliler, sık sık bu Anize aşireti ile gazve yapmaya giderken yolları üstünde olan Ebu'l-Benne aşiretinin bulunduğu bölgeden geçerler, gidip Anize ile gazve yaptıktan sonra tekrar dönüşte aynı yoldan geçerlerdi. Ebu'l-Benne ile İlbeyliler'in dostluğunu ve iyi geçinmelerini çekemeyen Anizeliler, Ebu'l-Benne aşiretine: "Siz Türkmenlere yol verip onlarla iyi geçiniyorsunuz. Bu hâliniz bize dışmanlıktır. Bundan sonra eğer, Türklere yine yol verirsiniz sizi talan eder, hepinizi keseriz." diye haber gönderince Ebu'l-Benneliler İlbeylilere karşı koymaya söz veriyorlar. Yine bir gazveden dönüşte İlbeyli aşiretinden Cerit Bekir, Kürdülü Kerim, Bayındır Halit, Ulaşlıoğlu Mustafa adındaki dört kişi bu Arap aşiretinde misafir olarak kalıyorlar ve aşiretleri yollarına devam ediyor. Araplar, bu dört kişiye ikram edip yemeklerini yedirdikten sonra, orada bir hileye getirerek bu dört kişiyi kesip öldürüyorlar. İlbeyli aşireti, epey yol aldıktan sonra bakıyor ki bu dört arkadaş gelmiyor. İlbeylilerden Kul Haydar adında gazveci ve babayiğit bir saz âşiği aşireti alıp geriye dönüyor. Ebu'l-Benne'ye geldiği zaman arkadaşlarını soruyor ve meseleyi anlayınca orada bu Arap aşiretini talan edip hepsini öldürüyor. Böylece intikam aldıktan sonra dört arkadaşının ölümüne çok canı sıkılan Kul Haydar, sazını eline alıp bu vakaya bir yiğit ağıtlaması söylüyor:

Aldı Kul Haydar

Irakka'dan beri gelen gaziler

Irakka'nın gonca gülü soldu mu

Yenilen bir habar duyduğum aradan

Öldü derler Cerit Bekir öldü mü?

Cerit Bekir öldüyse açıldı kilit

Yolumuz bağladı bir kara bulut
Kürdülü Kerimle Bayındır Halit

Kolu bağlı cellatlara vardı mı?
Hükmümüz de geçerci Kafdan Kafa
Şu yalan dünyada kalmamış vefa
Ulaşlıoğlu da Hacı Mustafa

Alayları bölük, bölük bölük mü?
Kul Haydarım der ki gönül sıralar
Yenilendi bu sinemde yaralar
Şimden sonra kılınç bizi aralar

İlbeyli Türkmeni bunu bildi mi?

Yedinci Bölümün Notları (Kaynak Kişiler)

1. Halil Bakırcı, 82 Yaşında, İlkokul Mezunu, Gaziantep.
2. Oruç Kaya, 51 Yaşında, Ev Hanımı, Gaziantep.
3. Hılfe Kılıç, 52 Yaşında, Ev Hanımı, Gaziantep.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

8.1. İSLAMİ ANLAYIŞ İÇİNDE MENKİBELER

Türk-İslam tarihinde büyük şahsiyetlerin, ermiş kişilerin, evliyaların, kolonizatör dervişlerin, din uğrunda savaşanların, hayatını ibadete adayanların faaliyetleri, yaşamları ve fevkalade güçleri hakkında yaranan edebiyata menkıbe denilir. Menkıbelerin konuları çeşitlilik arz etmektedir. Bu küçük hikâyeler tasavvuf tarihinde önemli iz bırakmış ve halka mal olmuş sufiler hakkındaki anlatılardır. Bu sufiler İslamı konar-göçer Türk toplulukları arasında bir sevgi, bir barış dini olarak yaymışlardır.¹²⁸ Özellikle Hoca Ahmet Yesevi hakkındaki menkıbeler bunu açıkça göstermektedir.

Halk edebiyatı ürünleri arasında kabul edilen hiçbir tür için kesin bir çıkış dönemi ve tek bir kaynak göstermek mümkün değildir. Aynı şekilde Hak aşığı olduğuna inanılan, ermişliği kabul edilen velilere izhar edilen ve birtakım olağanüstülükleri içeren kerametleri nakleden menkıbe türünün menşei olarak da İslamiyet'in kabulünden sonra 11-12. yüz yıllarda Anadolu'da hızla yayılma alanı bulan tasavvuf cereyanını tek başına kabul etmek mümkün değildir. Tabi ki, İslamiyet'in kabulüyle beraber Türk halkları inanç sisteminde çok büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Ancak uzun yıllardan beri var olan birtakım değerleri tamamen silmek de olanaksızdır. Veli menkıbelerinde sıkça karşımıza çıkan şekil değiştirme motifi bunun en güzel örneklerindedir.

Şamanların kendilerine ata ruh olarak bir kuş seçtikleri ve kuşun şekline girerek ayinlerde göğe yükseldikleri ve bu şekilde ruhlarla iletişim kurdukları bilinmektedir. Aynı şekilde Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli, Doğrul Baba gibi tüm Anadolu'da tanınan büyük Türk velileri başta olmak üzere Gaziantep'te adı yaşatılan dervişlere kadar uzanan büyük bir kesimde sık sık karşılaştığımız kuş donuna girerek kendini dünyadan soyutlayan veliler de Şamanizmle kurulacak bağın en güzel delilidir. Tasavvufta kuş, can kuşu yani ruh olarak telakki edilir. Veli kuş donunu giyerek ruhunu dünya nimetlerinden ayırır.

Her menkıbe belli bir tarikat çevresine ait olduğu ve tarikat şeyhleri ile çevresindekileri konu edindiği için, her şeyden evvel tarikatların tarihçesini, fikir ve inanç yapılarını, bazı usul ve erkanlarını aydınlatmaya yarayacak ilk kaynaklardandır.¹²⁹ Haliyle Gaziantep yöresinde yaygın olan tarikatları, izledikleri yolları, belli başlı şeyhlerini yine bu yöreye ait menkıbelerden öğrenmekteyiz. Gaziantep evliya menkıbeleri incelendiğinde, yörede başta Kadiri Tarikatı ol-

¹²⁸ Bkz. Bayat F., Hoca Ahmet Yesevi ve Halk Sufizminin Bazı Problemleri, Bakü, 1997; Bayat F., "Anadolu Halk Sufizminin Oluşmasında Şamanlığın Rolü", Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi Bildirileri, 23-28 Ekim 2000, Ürgüp/Nevşehir, Ankara, 2001.

¹²⁹ Ocak A.Y., Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnameler, Ankara, 1992, s.69.

mak üzere Nakşibendi, Rûfai, Bektaşî gibi tarikatların üyelerinin çoğunlukta olduğunu görürüz.

Evliya menkıbeleri bir yandan tarikatın genel özellikleri hakkında bilgi verirken, öte yandan hayatlarını içerdikleri velinin biyografisi niteliğindedir. Şeyh veya derviş hakkında hiçbir kaynakta bulamayacağımız bilgileri menkıbelerden öğreniriz. Bu bilgiler yarı efsanevi karakter taşıdığından menkıbe bilgilerini kayıtsız şartsız gerçek gibi kabul etmek mümkün değildir. Ancak bazı bilgiler de almak mümkündür. Mesela Ali Babanın ilk tahsilini Şeyh Camii Medresesi'nde yaptığını, daha sonra Pişirici Medresesi'nde müderrislikte bulunduğunu, Kilis'ten gelen Abdullah Sermest'ten el aldığını ona ait menkıbelerden anlarız. Ayrıca iyi bir hattat olduğunu, şiirler yazdığını, batın ve zahir ilimlerin yanı sıra tıp alanıyla ilgili eserleri olduğunu öğreniriz. Yine Aydi Babanın bir şair olduğunu ve şiirlerini kendisi ile ilgili menkıbelerden dolayı bilmekteyiz.

Bugün evliya menkıbeleri Gaziantep'in tarihî, kültürel, geleneksel yaşam tarzını yansıtmaya, halkın tasavvufa, şeyhlere, tarikatlara bakış açısını göstermesi açısından önemli bir yer tutulmaktadır. Bu nedenle ülkenin pek çok yerinde olduğu gibi, hızlı bir gelişme süreci sergileyen Gaziantep'te de diğer halk edebiyatı ürünleri gittikçe azalırken menkıbeler değerini korumaya devam etmektedir. Hatta şehir insanının her başı sıkıştığında umut kapısı olarak evliyaları görmesi, bunun paralelinde gerçekleşen isteklerinin sırrını onların himmetinde araması, azalmak bir yana gün geçtikçe menkıbelerin sayısının artmasına yol açmaktadır.

Evliya menkıbelerinde zaman zaman da masallardakine benzer bir amaç görürüz. Nasıl masallarda asıl amaç halka doğru olanı göstermek, yanlış olanın sonunda kaybedeceğini ispatlamaksa menkıbelerde de aynı şekilde yanlışın cezalandırılacağını, doğrunun aşılanmaya çalışıldığını görürüz. Ancak, menkıbelerde bu amaç masalardakine oranla daha kutsal bir kimlik kazanmıştır ve daha çok dini ahlak hususundaki öğütleri içerir. Dince kutsal sayılan değerlerin çiğnenmemesi gerektiği, aksi hâlde cezalandırılacağı gösterilmeye çalışılır. Örnek olaylar ışığında da bu durum iyice aydınlatılır. Bazen de sosyal konulara temas edilir. Evladın anne babaya saygısızlık yapmaması gerektiği, kadının kocasının kıymetini bilmesi hususları işlenerek ahlaki öğütler niteliğinde sunulur. Başkasının malına göz dikmenin, kıskançlığın doğuracağı kötü sonuçlara değinilir. Hırsızlık yapmak isteyen kişiler velinin gazabına uğrar. Bu şekilde bu tarz davranışlardan uzak durulması sağlanılmaya çalışılır. Örneğin; Şeyh Fethullah Hamamı'nın kazanı değiştirilirken dışarıya bırakıldığı zaman onu çalmak isteyen kişinin karşısına Şeyh Fethullah çıkar ve kazanı kafasına geçirir.

Üryan Baba'nın eşkıyalara verdiği ders de bu kabildendir. Gaziantep menkıbelerinde, başkasıyla herhangi bir özelliğinden dolayı alay etmenin yanlışlığına da değinilir. Erenlerin diğer insanlara göre farklı davranışları çoğu zaman

anlaşılammalarına yol açmış yahut da aşırı dürüstlüğünden dolayı sevilen biri olması bazı kişilerin onu kıskanmasına neden olmuştur. Bu doğrulukta iftiraya uğrayan kişi genellikle erenin kendisidir. Gaziantep evliya menkıbelerinde adları geçen Nesimi, Şihcan, Aydi Baba gibi erenler bu şekilde iftiraya maruz kalan erenlerdir. Ayrıca Loğ Baba'nın, mürşidi olan Hacı Bektaş-ı Veli'ye karşı fesatlık ederek taşı kafasına atması yanlış kabul edilen davranışlardandır. Buna rağmen, menkıbelerinin sonunda Hacı Bektaş'ın Loğ Baba'yı affetmesinin sağlanması, hatasını anlayan kişinin bağışlanması gerektiği fikrini aşılammaktadır. Menkıbelerde değinilen tüm bu noktalar aslında Türk milletinin ahlaki anlayışını sergilemektedir. Halk sosyal ve dinî açıdan doğru kabul ettiklerini olumlu örneklere sığdırarak, yanlış saydıklarını ise cezalandırma yöntemini kullanarak vermeye çalışmıştır.

Menkıbelerde geçen her olay dolaylı olarak Türk milletinin anlayışını yansıtır. Bu doğrultuda doğru olan, dürüst çalışan, yörenin değerlerini koruyan kişiler saygı gören ve sevilen kişiler olarak gösterilirken, mazlumun hakkını yiyen, fesatlık eden, iftira atan, dini değerleri çığneyen kişiler yadırganır. Örneğin, Gaziantep'te Karakabir yokuşunda yolun tam ortasında durmasına rağmen kaldırılmasına izin verilmeyen Kara Baba'nın mezarını daha önce buradan kaldırmaya çalışanlar olmuştur. Ancak her defasında bir belaya uğramışlar ve mezarı kaldırmayı başaramamışlardır. Mezarı kaldırmak için vurulan demir kepçe bile kendiliğinden kırılmıştır. Yine Dülük Baba'nın türbesini kaldıran komiser kısa bir süre sonra bilinmeyen bir nedenle aniden ölür. Aynı şekilde dini değerlere ve onların temsilcisi olarak kabul edilen evliyalara karşı küfür edenler yahut onlara inanmayanlar da cezalandırılanlar arasındadır. Hacı Baba'ya küfreden fırıncının evinin yıkılması, Yuf Baba'ya inanmayan Ermeni gencin şok geçirmesi, Dermanlı Dede'ye saygısızlık eden kadının taş kesilmesi ve benzeri örnekler bu durumun göstergesidir. Böylece bir yandan evliyaya saygı duyulması gerektiği anlatılırken, diğer yandan küfredenin yadırgandığını görmekteyiz. Bu menkıbeler diğer yörelerde başka veliler hakkında anlatılır. Netice itibarıyla evliya menkıbelerinin ait oldukları toplumun dinî ve ahlaki değerlerinin tamamının veya bir kısmının temsilcisi olduğu, en azından buna inanıldığı görülür. O toplum söz konusu değer ile takdis ettiği veliyi özdeşleştirmiştir.¹³⁰

Menkıbeler şehrin kültürel yapısını, bir takım dini cereyanları, adet ve gelenekleri mükemmel bir tarzda aksettirip halkın düşünce tarzı hakkında bilgi verirken, diğer yandan da şehrin iç durumu, hâkim olan meslek grupları, değişik içtimai tabakaları, tabakalar arasındaki münasebetler ve iktisadi hayatla ilgili malumatları da içerir. Örneğin Ahirben Dede'nin bir menkıbesinde, tabakhane de diğer esnaf bir deriyi ortalama bir ayda işlerken, o bir günde işle-

¹³⁰ Ocak A.Y., age, s.7.

mektedir. Şu menkıbede Gaziantep'te o dönemlerde deri işlemeciliğinin yaygın bir meslek olduğunu ve bir derinin ortalama bir ay gibi bir sürede işlendiğini öğrenmekteyiz. Hacı Babayla ilgili olarak anlatılan ve onun âşık olduğu, köşkte yaşayan zengin kızın fakir ve pejmürde gördüğü için Hacı Baba'nın yüzüne tükürmesini içeren menkıbe sınıflar arasındaki ayrımın belirmesi açısından önemlidir.

Menkıbeler dikkatle incelendiğinde bazı motiflerin kökeninin Anadolu'nun yerli mitolojik ürünlerinden, efsane, destan ve hatta masallardan geldiğini söylemek mümkündür. Özellikle Bektaşî menkıbelerinde ve halk arasında, herhangi bir tarikat çevresine ait bulunmayan değişik evliya ve Hızır menkıbelerinde bunun örneklerine sık rastlanır. Bunlar Anadolu'da ilk misyoner dervişlerin gayri Müslim ahali arasında Müslümanlığı yaymaya çalıştıkları dönemin hatıralarıdır. Menkıbelerde geçen ejderha, dev gibi unsurlar bunun açık bir göstergesidir. Mesela kafirler mağaraya gelince namaz kılmakta olan Hacı Bektaş-i Veli, onların seslerini duyar, Yarabbi der, sen bana yardım et; bir yedi başlı ejderha yolla, mağarayı beklesin. Tanrı, yedi başlı ejderhaya emreder. Ejderha hemen gelip mağarayı kuşatıp yatar. Gelen kafirler bunu görünce korkup kaçarlar. Hacı Bektaş, bir müddet o mağaradan çıkmaz. Tam bir yıl ibadet eder. İnananlar mağaraya gidip Hünkar'ı ziyaret ederler. Fakat yine bazıları kafir olurlar. Hacı Bektaş bu sefer Yarabbi der, Mustafa ve Murteza'nın hizmetçisi şeyhim Ahmed-i Yesevi'nin yüceliği hakkı için ejderha münkirleri helak etsin. Hacı Bektaş'ın duası kabul olur. Ejderha saldırap münkirlerin hepsini yutar.¹³¹

Şunu da söylemekte yarar vardır ki, halk muhayyilesinde atılan her adım doğacak yeni ürünlerin zemini olmuştur. Nitekim hiçbir anonim ürün bir tek unsurun etkisiyle doğmamış veya gelişme göstermemiştir. Mitolojik devirlerden bu yana yaşanan her olay, kabul gören her değer küçük veya büyük bir pay bırakmıştır. Bu doğrultuda evliya menkıbeleri için gerek mitolojik devirlerdeki gerekse daha sonraki devirlerdeki efsane, destan, masal, vb. unsurların zemin teşkil ettiği açıktır. Öte yandan her ne kadar başka unsurların önemli payları da olsa, Türk toplumlarında menkıbelerin doğuşunun İslamiyet'le birlikte gelen tasavvufun etkisiyle olduğu da muhakkaktır. Hicretin ilk asrından itibaren bir züht ve takva anlayışı şeklinde ortaya çıkmaya başlayan tasavvuf hareketi, miladi 9. yy. sonra geniş ve renkli bir tefekkür sistemi olma yoluna girmiştir. 12. yy. hızla kuramsallaşan tarikatlar veli kavramının ortaya çıkmasına sebep olmuş ve paralelinde menkıbeler bir gelişme süreci göstermiştir. Tasavvufun özünde bulunan ölmeden önce ölümlere vahdete erişme anlayışı dünya ile bağlarını keserek terbiye olma felsefesini geliştirmiştir. Bu yolda ilerleyerek makamları geçen ve sonunda vahdete ulaşarak başarıya ulaşan kişiye veli de-

¹³¹ Gölpinarlı A., Menakıb-ı Hacı Bektaş Veli, İstanbul, 1958, s.12-13.

nilmiştir. Bu doğrultuda veli “Allah dostu, Allah’la bütünleşmiş kişi” anlamını ihtiva etmektedir. Vahdete erişen kişinin de diğer sıradan insanlardan bir takım farklı özelliklere sahip olması ve bunu bir şekilde göstermesi gerekiyordu. İşte bu nedenden dolayıdır ki, Türk topluluklarının zaten Şamanlardan aşına olduğu olağanüstü olaylar gerçekleştirebilme hikmeti keramet göstergesi olarak veliye mal edildi ve bu yolla ilgi görerek yayıldı. Tabi ki, İslamiyet’in kabul edilmiş olması gereği, eskiden de şamanlar, Budist rahipler ve Hıristiyan azizler tarafından zuhur eden olağanüstülüklerden velinin kerameti soyutlanmalı ve şariat kurallarına uygun bir hâle getirilmeliydi. Bu nedenle gayri Müslimler tarafından gerçekleştirilen harikulade olaylara “istitraç”, Müslüman velilerin gösterdiklerine ise “keramet” denildi. İstitraç sihir ve büyüü içerirken, keramet Allah’ın izniyle hikmetin sergilenmesi olarak algılandı. Şu doğrultuda menkıbelere ilk var eden etken olarak gösteremesek de bu türe son şeklini veren unsurun tasavvuf cereyanı olduğunu rahatça söyleyebiliriz.

Tasavvufun müstakil bir fikir akımı olarak ortaya çıkışı, yaşanan İslami hayatın, zaman geçtikçe eski gücünü kaybetmesinin, zühdi hayatın zayıflamasının bir neticesidir. İslam tasavvufunun zühdi hayata verdiği önem, bu ilmin temel esasının “masiva” ile kalbi alakanın kesilmesi tarzında gerçekleşmesini sağlamıştır.¹³² Tasavvuf, dünyanın süsünden yüz çevirmek, insanların meyde geldiği geçici lezzetlerden korunmak, hak ile beraber Hakk’a yönelmek gayesiyle oluşmuştur. Temel hedef Hakk’ın rızasını kazanmak için nefisleri temizlemekten, güzel ahlak sahibi olmaya çalışmaktan, kısaca Allah’a ve Resulünün ahlakıyla ahlaklanmaktan ibarettir.¹³³ Tasavvufun içinde onun özünü yansıtan bir tür olarak yer edilen menkıbelerin de dikkatle incelendiği zaman aynı gayeyi taşıdığı görülür. Tasavvuf cereyanının ve tarikat sisteminin temsilcisi kabul edilen isimlerden olan Ahmet Yesevi, İmam Gazali ve Anadolu’da Hacı Bektaş Veli gibi şahıslar ve onlarla ilgili menkıbeler Anadolu’daki diğer veliler için örnek teşkil etmiştir. Gaziantep yöresinde de derlenen birçok menkıbe incelendiği zaman pek çok hususta bu tanınmış velilerin menkıbeleri ile ortaklık arz ettiği görülür. Hatta bazen ortaklıktan da öte Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş veya Otman Baba gibi büyük dervişlerle ilgili anlatılan bir menkıbenin hiç değiştirilmeden tamamıyla aynı şekilde Gaziantep’teki bir başka veli için anlatıldığını görmekteyiz.

Gaziantep, evliya menkıbeleri ile zengin olan illerimiz arasındadır. Kitapta çok yakın varyantları vermemek şartı ile yüz doksan menkıbe verilmiştir ki bunların da bir kısmı C. C. Güzelbey’in kitabından alınmıştır. Geriye kalan menkıbelerin çoğunu, lisans ve yüksek lisans öğrencilerim derlemiştir. Ayrıca hâlen de derlenmemiş evliya kerametlerini anlatan menkıbeler de mevcuttur.

¹³² Eraydın S., *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul, 1994, s. 29.

¹³³ Eraydın S., *age*, s. 56.

Bütün bunlar Gaziantep'te evliya menkıbelerinin ve ziyaret yerlerinin çok yaygın olduğunu kanıtlamaktadır. Sonuç olarak bütün bunlar sözlü kültürün süreklilik içinde varlığını koruduğunu ve yaşamına bir başka şekilde devam ettiğini göstermektedir.

8.2.MENKİBE ÖRNEKLERİ¹³⁴

8.2.1. Sam Şeyhi

Şam Şeyhi'nin türbesi Sam köyünde bulunmaktadır. Sam Şeyhi hakkında köy halkının anlattığı rivayet şu şekildedir:

Mısır seferine gitmekte olan Yavuz Sultan Selim, Sam köyünün yanından geçerken ününü duyduğu Sam Şeyhi'ni görmek ister ve adamlarına sordurur. Köylüler Şeyhin bağ budamaya gittiğini söylerler. Yavuz Sultan Selim adamlarını şeyhin yanına göndererek, sultanlarının iki salkım üzüm istediğini söyleyip, üzümü alıp gelmelerini emrettiğini söylerler. Oysa bağ budama zamanıdır ve bağlarda üzüm bulunmamaktadır. Buna rağmen askerler Sam Şeyhi'nin yanına giderek sultanlarının emrini söylerler. Bunun üzerine Şeyh asmaya makasını iki defa vurur ve iki salkım üzüm meydana gelir. Askerlere üzümü verir. Askerler yolda salkımdan iki tane koparıp yerler. Fakat kopardıkları yerde daha çok üzüm meydana gelir ve salkımlar çoğalarak ağırlaşır. Askerler yolda sultanlarının, şeyhi getirmediikleri için onlara kızacağını düşünürler. Fakat Şeyhi Sultanın yanında görürler. Şeyh kendilerinden önce gelmiştir. Yavuz Sultan Selim, Şeyhe seferin nasıl sonuçlanacağını sorar. Şeyh de “Zaferle.” diye cevap verir. Mısır seferinde zafer kazanan Yavuz Sultan Selim, sefer dönüşünde Sam Şeyhi'ni bularak kendinden bir şey istemesini söyler ve “Sam'ı sana vereyim mi?” diye sorar. Sam Şeyhi “Ben Sam'ı ne yapayım?” der. Bunun üzerine Yavuz Sultan Selim Şam köyüne Şeyh'in anısına bir han bir de hamam yaptırır.

8.2.2. İmam Gazali

Gaziantep Kalesi'nin bulunduğu yerin civarında Gazali adlı bir erene ait bir mezar bulunmaktadır. Ayrıca kale burçlarının birinin içinde de Gazali'ye ait bir türbe vardır. Gazali hakkında birçok rivayet söylenmektedir. Bu rivayetlerden biri de şu şekildedir:

Avcının biri bir gün avlanmaya çıkar. Ama gün dolaştığı halde bir türlü avlanamaz. Şehre boş dönmek istemez. Bunun üzerine şehre giderken şehrin girişinde buluna ağaç üzerinde bir güvercin görür ve onu avlamak için nişan alır. Fakat her seferinde güvercin insan şeklini almaktadır. Avcı “Herhalde hayal görüyorum” diye düşünür ve tekrar ateş eder. Bu sefer güvercini vurduğu

¹³⁴ Bu bölümdeki menkıbelerin bir kısmı esasen Fatma Yavuz'un “*Gaziantep Evliyaları Menkıbeler ve Kaynakları*”, Gaziantep, 2003 adlı yüksel lisans tezindeki derlemelerden ve Cemil Cahit Güzelbey'in “*Gaziantep Evliyaları*”, Gaziantep, 1960 kitabından ve öğrencilerimizin derlemelerinden alınmıştır.

halde güvercine bir şey olmaz. Güvercin yerine avcı orada fenalık geçirir. Avcıyı bulanlar nefes etmesi için Gazali'ye götürürler. Avcı kendine gelince Gazali göğsünü açarak, avcıya göğsündeki kurşun yaralarını gösterir. Bu yüzden Gaziantep'te güvercinlere hiç dokunulmaz ve güvercinler avlanmaz.

8.2.3. Değirmenli Dede

Gaziantep'in Kilisecik Köyü'nde ziyaret dağı üzerinde Değirmenli Dede adıyla anılan bir ziyaret bulunmaktadır. Bu türbe, kubbe şeklinde olup etrafında nar ağaçları bulunmaktadır. İnsanlar buraya gelerek ağaca çaput bağlamakta ve çeşitli dilekler dilemektedirler. Değirmenli Dede hakkında birçok rivayet bulunmaktadır. Bunlardan biri de şudur:

Vaktiyle türbenin bulunduğu yerde büyük bir pınar kaynarmış. Dede bu suyun altına kurduğu değirmenle köylünün ununu öğütürmüş. Ermiş bir kimse olduğu için Değirmenli Dede adıyla anılmış. Bu yüzden köylü dedeye büyük saygı göstermiş. Pınardaki su kirletilmemeye çalışılmış. Bir gün dedenin ermişliğine ve suyun mukaddesliğine inanmayan bir kadın pınara kirli çamaşırlarını getirerek yıkar. İnsanlar alıkoymaya çalışır ama kadın kimseyi dinlemez ve çamaşırlarını yıkamaya devam eder. Bunun üzerine Değirmenli Dede'nin bedduasına uğrar ve kendisiyle beraber eşyaları taş olur. Değirmeni döndüren su kurur ve dede ortadan kaybolur. Köylüler Değirmenli Dede hatırasına kaybolduğu yere bir türbe yaptırırlar. Taş olan kadın ve eşyaların hâlâ türbenin etrafında olduğu söylenmektedir.

8.2.4. Beledi Mehmet

Beledi Mehmet'in türbesi Sam Köyü'nde bir tepe üzerinde olup kubbe şeklindedir. Etrafında da dört tane çınar ağacı bulunmaktadır. Belediye Mehmet hakkında birçok rivayet söylenmektedir. Bu rivayetlerden biri de şu şekildedir:

Beledi Mehmet Sam Şeyhi'nin methini duyar ve Sam köyüne gelerek burada yaşamaya başlar. Köyde hayvanları otlatır ve bunun yanı sıra çift sürerek geçimini sağlar. Mehmet'in ağası hacda iken bir gün ağanın karısı içli köfte yapar. Mehmet'e "Keşke ağan da evde olsaydı da o da köftelerden yeseydi." der. Bunun üzerine Mehmet; "Bir tabağa koy ver de ağama götüreyim." der. Kadın buna inanmaz. "Herhalde kendinin canı çekti, bana söyleyemiyor, ağasını mahana¹³⁵ ediyor." der ve tabağa içli köftelerden koyarak "Al da ağana götür." der. Belediye Mehmet de tabağı alır ve gider. Biraz sonra boş tabakla geri döner ve "Ağama köfteleri götürdüm, size de selamı var." der. Kadın da buna güler; "Kendi yedi, ağasını mahana ediyor" der. Ağa hacdan geldiği gün bir alay insan coşkuyla ağayı karşılarlar. Ağa da "Beni karşılayacağınıza Mehmet'i karşılayın." der. Kerameti ortaya çıkan Belediye Mehmet yere mesesini diker ve

¹³⁵ Bahane anlamına gelmektedir.

ortadan kaybolur. Köylüler de onun hatırasına ortadan kaybolduğu yere onun türbesini dikerler. Yere saptığı mesesi de yeşererek türbenin yanında ağaç olur. İnsanlar da o günden sonra burayı ziyaret etmeye başlarlar. Dilekler diler, kurbanlar keser ve ağaca çaput¹³⁶ bağlarlar.

8.2.5. Kara Kabir

Halk arasında Kara Kabir adıyla anılan ve Şehreküstü tarafında bulunan kabirde yatan kişinin Kara Baba adında bir zat olduğu söylenmektedir. Kara Kabir hakkında söylenen rivayet şu şekildedir:

Kara Baba bir şeyhin emrindeyken canı çok sıkılır ve şeyhin iznini almadan orayı terk eder. Kendine haber verilmeden gidilmesine çok kızan şeyh, yetişerek Kara Baba'ya bir tokat atar. Kara Baba da yaralı bir güvercin olarak, şimdi yerinde dükkanların bulunduğu Kara Mescit'in yanına düşer ve tekrar insan olur. Ama iki gözü kör olur. Yıllarca burada kalır ve halkın verdiği yiyecek yaşamını sürdürür. Fakat çok yaşamaz ve ölür. Öldüğü zaman da bugün kabrinin bulunduğu yere gömülür.

8.2.6. Hacı Baba

Gaziantep'in Hacı Baba adlı mahallesinde Hacı Baba adıyla anılan bir erenin türbesi bulunmaktadır. Hacı Baba'nın türbesi hakkında birçok rivayet söylenmektedir. Bu rivayetlerden biri de şu şekildedir:

Hacı Baba'nın yaşadığı yerin civarında bir fırın varmış. Hacı Baba erkenden bu fırına gelir, fırının yanmasını beklemiş. Fırın yanıp ekmek pişirildikten sonra kendisine verileni alır ve gidermiş. Bir gün Hacı Baba yine fırının yanmasını bekliyormuş. Bir anda fırıncı sinirlenerek Hacı Baba'yı fırından kovmuş. Fakat o günden sonra ne yapmışsa fırını yakamamış. Bunun nedenini düşünmeye başlamış ve aklına Hacı Baba'ya karşı yaptığı hareket gelmiş. Bu olayın Hacı Baba'ya karşı yaptığı terbiyesizlikten meydana geldiğini düşünerek, Hacı Baba'nın evine gitmiş. Hacı Baba'ya olayı anlatmış ve yalvararak onun fırına gelmesini istemiş. Hacı Baba bunu kabul etmiş. "Ama biraz bekle vasiyetimi yazayım. Çünkü artık kerametim ortaya çıktı. Benim için yaşamak olmaz." demiş ve vasiyetini yazmış. Vasiyet bittikten sonra fırıncı Hacı Baba'yı alarak fırına gitmiş. Hacı Baba fırını göstererek geri dönmüş. Fırın eskisi gibi yanmaya ve fırıncı eskisi gibi ekmek yapmaya başlamış. Hacı Baba, dediği gibi çok yaşamamış ve ölmüş. Halk da onun anısına bir türbe yaptırmış. Bu türbe daha sonra halk tarafından ziyaret edilmeye başlanmış, dualar okunmuş, dilekler dilenmiştir.

¹³⁶ Bez parçası anlamına gelmektedir.

8.2.7. Ahmet Kuseyni

Adamın biri, Yasin suresini sırtına bağlamış ve havada uçuyormuş. Bütün ahaliyi toplamış ve “Eğer Ahmet Kuseyni evliya ise gelsin beni yere indirsin.” demiş. Bunu Ahmet Kuseyni’ye iletmişler ve indirip indiremeyeceğini sormuşlar. Ahmet Kuseyni’de “Ona söyleyin eğer ben gelirim rezil olur.” demiş. Bunu adama aynen iletmişler. Adam da “Ben her şeyi göze aldım.” demiş. Bunun üzerine Ahmet Kuseyni ayakkabısını oturduğu yerden fırlatmış ve ayakkabı adamın kafasına vura vura yere indirmiş. Adamı tutup Ahmet Kuseyni’ye götürmüşler. Ahmet Kuseyni demiş ki “Bu adam sırtına Yasin suresini bağlamış, o yüzden uçuyor. İnanmayan baksın” demiş. Adamı soymuşlar ve bakmışlar ki sahiden Yasin suresini bağlamış.

8.2.8. Çoban

Kurtuluş Savaşı yıllarında köyümüzde kimsenin pek hesaba katmadığı bir çoban varmış. Bu çoban zihinsel özürlü bir çobanmış. Bu çobanın hayvanlarını otlattığı ev sahibinin oğlu cepheye askermiş. Davar sahibinin hanımı bir defasında içli köfte yaparken cepheye oğlu için “Keşke Halil’im de olaydı da bu köfteden yiyeydi.” der. Çoban bunu duyunca “Ver de götüreyim” der. Kadın, çobanın arkadaşlarıyla yiyeceğini düşünerek köftelerden biraz çobana verir. Çoban bu köfteleri Çanakkale’deki mal sahibinin asker oğluna götürüp verir. Biraz sonra boş kapları getirir ve ev sahibine de oğullarının selamını söyler. Tabii ev sahibi çok şaşırır fakat deli gözüyle baktıkları için inanmak da istemez. Davar sahibinin oğlu Halil, yirmi yıl savaştıktan sonra evine döner. Kendilerine bu olayı anlatan babasına çobanın doğru söylediğini, gerçekten doğru söylediğini, gerçekten kendisine köfte getirdiğini hatta köftelerin daha sıcak olduğunu söyler. Bu çobanın her akşam cepheye gidip savaştığını gördüğünü söyleyenler de vardır.

8.2.9. Abdullah

Köyümüzde ismi Abdullah, lakabı Abdün olan bir zat varmış. Bu zat dinine bağlı salih bir kimseymiş. Köye yağmur yağmayıp kuraklığın uzun sürdüğü zamanlarda halk bu adama gelir, kendileri için yağmur duası söylerlermiş. Bu zat köye yirmi km uzaklıktaki bir ziyaretten taş getirir, köyün pınarına gömermiş. Taşları pınara gömünce çok geçmeden yağmur yağarmış. O zattan başkalarını gidip taş getirdikleri zaman yağmur yağmazmış. Abdullah’ın babası Musa’nın da iyi kimselerden olduğu söylenir. Musa sabaha kadar Allah’ı zikredermiş. Hacı olmadığı hâlde Kâbe’ye gidip namaz kıldığını ve hac ettiğini söylemiş.

8.2.10. Şafak Mustafa

Köyümüzde Mustafa adında bir genç varmış. Kendisine Şafak Mustafa derlermiş. Bu genç dinine bağlı, ibadetine düşkün, abid biriymiş. Bu genç bir

defasında tarlaya hayvanlarla çift sürmeye gider. Fakat biraz çift sürdükten sonra çifti bırakıp yatar. Yandaki tarla komşusu bu adamın tekrar çifte başlamadığını görünce bir şey mi oldu düşüncesiyle gelip bakar ve genci uyandırır. Genç kalkıp hayvanları bırakır ve eve gider. Üç gün bu olay tekrarlanır. Üçüncü gün yine bu şekilde olur. Komşusu gelip baktığında genci tarlada bulamaz. Bu gencin iyi bir kimse olduğundan Kırklara karıştığı söylenir.

8.2.11. Elif Ana

Pulyanlı, Pazarcık'ın bir köyüdür. Bu köyde yakın zaman önce ölen Elif Ana'nın türbesi vardır. Elif Ana, gözleri görmeyen ama biriydi. Ancak gözleri kör olmasına rağmen gönül gözü açıktı. Evine gelen binlerce insanı seslerinden veya önseziyle hemen tanır, onların dertlerini sıkıntılarını görmez hâliyle hissederek, kendilerine ve sıkıntılarının giderilmesine hayır duaları ederdi. Herkes onu bir ermiş gözü ile görse bile o asla bunu kabul etmez, kendisinin de Allah'ın naciiz bir kulu olduğunu tekrarlayıp dururdu. Elif Ana, her insan gibi doğal bir insan olduğunu söylemesine rağmen onun doğallığının üstünde vasıflarının olduğuna dair birçok yaşanmış olay vardır. Bu olaylardan ikisini anlatacağım. Olaylara tanık olan kişiler, üniversite mezunu, vasıflı kişilerdir. İkisi de doktor, ben ise avukatım. Kızımın isteği üzerine bu iki olayı yorumsuz olarak, olduğu gibi aktarıyorum:

Yakinen tanıdığım iki doktor arkadaşım Elif Ana'ya giderler. Çoluk çocuk birlikte gitmişlerdir. Gece orada yatarlar. Çatıda akşam üstü kuşların seslerini duyan doktorlardan birinin küçük oğlu ağlayıp kendisine yakalamasını ister. Çocuk ağlamayı sürdürünce çatıda bir yabana kuşu yakalanır. Hava deliği açılan bir bisküvi kutusuna koyulur. Elif Ana durumdan rahatsız olur ama insanlara duyduğu saygıdan, misafirperverliğinden dolayı bir şey diyemez. Sabahleyin konuklar ayrılırken köyde ne kadar kuş varsa tamamı kuşun içinde bulunduğu arabanın üstüne, yanına, önüne konup, gidişini engellerler. Yakalanan yabanadır ama engel olan köydeki tüm kuş türleridir. Doktor arkadaşlar iner ve kuşları kovalarlar. Ancak araba bir metre gitmeden yine kuşlar arabanın üstüne, önüne konarak ona engel olurlar. Durumu kavrarlar, kuşların arkadaşlarını istediklerini anlarlar. Kuşu bırakırlar. Kuş uçtuktan sonra diğer kuşlar da uçarak arabayı serbest bırakırlar.

Elif Ana ile ilgili bir diğer menkıbe ise şu şekildedir:

Benim tanık olduğum diğer bir olayı anlatayım. Ben pek hurafeye inanamam ama eşim, Esin'in annesi, çok itikat ve inanç sahibidir. Hatta dua edilecek bir durumda eşimin yeterince dua ettiğini bildiğimden “Ya Rabbim, karımın dualarını kabul et.” deyip içinden sıyrılıyorum. Tanık olduğum olaya geleyim:

Elif Ana'nın Gaziantep'e, bir akrabasının yanına geldiğini duyan karımın isteği üzerine yanına gittik. Bir müddet hâl hatır sorup sohbet ettikten sonra

Elif Ana birden ayağa kalktı. Yıldırım hızıyla bulunduğumuz odadan çıktı, koridoru geçti, hole doğruldu. Dış kapıyı açıp “Güle güle yolun açık olsun.” dedi. Telaşlanmış, arkasından koşmuşuk. Ne olduğunu sorduk, “Hiç, bir komşumu uğurladım.” dedi. Arkasından da söylediğine pişman olup “Tövbe tövbe, yersiz konuştum, siz bana bakmayın.” dedi. Ama benim içime bir kurt düşmüştü. Israr ettim, karımı adeta zorla kaldırdım. Eve gelir gelmez Pulyanlı Köyü’nden bir tanıdığa telefon açtım. Köyde bir olay var mı, bir ölen filan oldu mu diye sordum. Adam şaşırarak genç bir gelinin aniden öldüğünü söyledi. Nereden duyduğumu sordu. Ben bir şey diyemedim, soruyu geçiştirdim ve telefonu kapattım. Bu olayı yorumsuz ve oluş şekliyle sizlere aktarmış bulunuyorum.

8.2.12. Hz. Yuşa

Hz. Yuşa diyar diyar dolaşan biridir. Bu nedenle kimse nerede olduğunu bilmez. Vefatından birkaç yıl önce yine ortarlardan kaybolur. Adamları onu aramaya başlarlar. Halep’e kadar geldiğini öğrenirler. Halep’ten Ayıntap’a gittiği söylenir. Zaten, buradan sonra da ortadan tamamen kaybolur. Bir daha bulunamaz. Muhtemelen burada öldüğü söylendiği için mezar taşı Gaziantep’e dikilir.

Hz. Yuşa hakkında anlatılan bir diğer menkıbe ise şu şekildedir:

Hz. Yuşa’nın bir mucizesi Eriha Şehri’nin kuşatması esnasında görülmüştür: Hz. Mûsâ’nın vefâtından sonra, Hz. Yuşa mucizevi bir şekilde ordusunu Şeria Nehri’nden geçirmiş ve kâfirlerin elinde bulunan Eriha Şehri’ni kuşatmıştır. Altı aylık bir kuşatma döneminde zorlu bir mücadele yapılmış ve şehir bir cuma günü düşmeye hazır hâle gelmiştir. Ancak ertesi gün cumartesi idi ve o gün tatil olduğu için cenk yapılmayacaktı. Bu zaman zarfında düşman kendini toplayabilirdi. O gün Hz. Yuşa, Allah’a dua etmiş ve güneş vazifesini yapmayarak fethe kadar yerinde sabit durmuştur. Fetihden sonra güneş normal seyrine devam etmiştir.

Hz. Yuşa hakkında tespit ettiğimiz başka bir menkıbe ise şu şekildedir:

Hz. Musa, Hızır A.S. çok merak etmektedir ve bu nedenle onu görebilmek için her zaman Allah’a dua eder. Bir gün Allah’tan yanıt gelir. Denizden bir balık tutarak onu çıkınına koymasını ve diyar diyar dolaşmasını, balığın denize atladığı yerde Hızır A.S.’in karşısına çıkacağını söyler. Hz. Musa, yeğeni Yuşa’yı da yanına alarak söylenilene yapar. Balığı çıkınlarına koyarlar ve diyar diyar dolaşmaya başlarlar. Gittikleri hiçbir yerde balık suya atlamaz. Sonunda bir yere varırlar ki, orada Hz. Musa bir süre için Yuşa’nın yanından ayrılır. O esnada Yuşa’nın yanına bir adam gelir ve selamlaşırlar. Adam Yuşa’ya nereye gittiklerini sorar. O da “Dayımla diyar diyar dolaşıyoruz. İstersen sen de bize katıl. Üç arkadaş oluruz.” der. Tam o sırada balık suya atlar. Biraz sonra da Hz.

Musa gelir. Ancak Yuşa A.S. balığın suya atladığını söylemeyi unuttur. Aslında ona bu unutkanlığı Allah vermiştir. Hz. Musa, adama kendileriyle gelmesini teklif eder. Adam tek şartla onlara katılacağını söyler. Her ne yaparsa yapsın ona karışmayacaklarına söz vermelerini ister. Hz. Musa ile Yuşa A.S. bunu kabûl ederler ve böylece hep beraber yola koyulurlar. Giderken yolda harap bir bina görürler. Bu binanın altında da çocuklar oynamaktadır. Adam çocukları kovalar ve binayı yıkar. Hz. Musa ile Yuşa A.S. bu duruma çok şaşırırlar. Adama niye binayı yıktığını sorunca “Hani karışmayacaktınız.” cevabını alırlar. Çaresiz susmak zorunda kalırlar. Biraz daha ilerleyince bir bahçede oynayan birkaç çocuk görürler. Bu sefer adam çocuklardan birini tutup öldürür. Hz. Musa ile Yuşa biraz şaşırır biraz da kızarlar. Adam onlara karışmama sözlerini hatırlatınca yine susmak zorunda kalırlar. Daha sonra yollarına devam ederler. Bir nehirden karşıya geçmek için kayığa binerler. Kayık iki genç delikanlıya aittir ve daha yepyenidir. Adam giderken kayığı deler. Karşıya geçtiklerinde kayık su almaya başlar. Hz. Musa ile Yuşa bu sefer iyice hiddetlenirler, “Yazık değil mi, bu iki delikanlıya? Niye deldin kayığı? O, onların ekmek parasıydı.” diye bağırlar. Adam da “Anlaşıldı, siz karışmadan duramayacaksınız. En iyisi burada ayrılalım, herkes kendi yoluna gitsin.” şeklinde karşılık verir. Ayrılmadan önce adamın o hareketleri niçin yaptığını açıklamasını isterler. Adam başlar anlatmaya:

- Yıktığım o bina yetim bir çocuğa aitti. O binanın altında da iki küp altın vardı. Zaten bina haraptı. Orayı hemen yıktım ki, altınlar bulunsun da, yetim çocuğa yararı olsun. Öldürdüğüm çocuk, Allah’ın gazabına uğramış bir çocuktur. O, biraz daha büyüseydi annesini, babasını kesecekti. Millete fenalık yapacaktı. Olay o boyuta ulaşmadan çocuğu öldürdüm. Kayık meselesine gelince, o gün padişah bütün yeni kayıklara el konulması için ferman çıkarmıştı. Bu iki genç de yetimdi. Geçimlerini bu kayıkla sağlıyorlardı. Kayığı deldim ki, padişah onların ekmek parasını ellerinden alıp sahiplenmesin. Kayık delik olursa işe yaramaz diye almayacaklar. Böylece gençler de ekmek paralarını kazanmaya devam edecek. Adam bunları anlattıktan sonra ayrılır. Hz. Musa ile Yuşa A.S. acıkırlar. Çıkını açınca Hz. Musa bir de bakar ki, balık yok. Hemen Hz. Yuşa’ya sorar. Yuşa, balığın adamla karşılaştıkları yerde suya atladığını hatırlar. O zaman anlarlar ki, bilmeden Hızır A.S. ile birlikte dolaşmışlar.

8.2.13. Pirsefâ Hazretleri

Hz. Ömer, Antep’i fethedilirken Pirsefâ da onun sancaktarı olarak orduda bulunmaktadır. Hz. Ömer’in ve Hz. Ali’nin atları önde, elinde bayrak ile Hz. Pirsefâ da onların arkasındadır. Pirsefâ’nın atı o kadar şahlanır ki, zaptetmekte zorlanır. Bir elinde bayrak olduğu için diğer eliyle sakalını ve atın yularını birleştirmek yoluyla zaptetmeye çalışır. At yine yavaşlamayarak Hz. Ömer’in ve Hz. Ali’nin atının önüne geçer. Hz. Ali de “Pirim yine sefâlandın.” deyince

“Efendim, elimde değil, zaptedemiyorum. Bakın sakalarımın hepsi yolundu.” diyerek cevap verir. Hz. Ali de “Yok canım, sen zaten Pirsefâsın.” der. Ondan sonra ismi böyle kalır. Pirsefâ’nın savaşlarda âdeta uçarcasına cenk ettiği, yaşlı olmasına rağmen tüm gençlere ibret teşkil ettiği söylenmektedir.

Pirsefâ hakkında anlatılan bir diğer menkıbe ise şu şekildedir:

Pirsefâ Hazretleri zikrederken o kadar çok kendinden geçer ki, ağzından köpükler çıkar. Çevresindekiler de bu durum karşısında “Pirimiz yine sefâlandı.” derler. Zamanla asıl ismi unutulur, bu şekilde anılmaya başlanır.

Pirsefâ’yı konu alan bir diğer menkıbe ise şu şekildedir:

Hz. Ömer, Antep’in fethinden sonra geri dönerken yanındaki kumandanına:

- “Antep’i surlarla çevirdik”, der.

Kumandan bu sözden hiçbir şey anlamayarak:

- “Nasıl, ya Emire’l-mü’minin? Biz Antep’e sur falan örmedik”, diye yanıt verir.

Hz. Ömer de ne kastettiğini açıklar:

- “Biz Antep’i mânevi surlarla çevirdik. Beş arkadaşımızı, şehit verdik. Her biri bir köşede sur teşkil etmektedir.”

Hz. Ömer’in kastettiği beş şehitten birinin de Pirsefâ Hazretleri olduğu söylenmektedir. Diğer dördü ise, şehrin dört ayrı köşesinde bulunmaktadır. Rivayete göre bu şahıslar şunlardır: *Karaçomak, Ökkeş, Sait İbni Ebu Vakkas, Dülük Baba.*

8.2.14. Bünyamin Hazretleri

Bünyamin Hazretleri’ni gerek gündüz mânevi yollarla gerekse gece rüyalarda gördüklerini söyleyenler, onun uzun boylu sarı saçlı, sarı sakallı, nur yüzü, yeşil cübbeli ve elinde asası bulunan muhterem bir zât olduğunu ifade etmektedirler. Bünyamin Hazretleri’nin Nakşibendî ve Kadirî tarikatlarına mensup olduğu da söylenilmektedir. Türbe, her an ziyarete açıktır. Ayrıca her cuma toplantı düzenlenip, mevlit okunmakta ve zikredilmektedir. Burada “Her türlü derde deva bulunacağı” inancı vardır. Hastalar iyileşmek için, bahtı bağlı kızlar kısmetlerinin açılması için, çocuğu olmayanlar çocuk için ve benzeri devalara ulaşmak için buraya gelmektedir. Gelenleri Mukadder Hanım efsunlamakta, aslında efsunlayanın onun eliyle Bünyamin Hazretleri olduğunu söylemektedir. Efsunlanan şahıs bir odaya uyuması için bırakılmakta ve eğer rüyasında Bünyamin Hazretleri’ni görürse kısa zamanda deva bulacağına inanılmaktadır. Bünyamin Hazretleri, bugün türbesinin bulunduğu evde hâlâ manevi olarak yaşar ve zaman zaman evin içinde dolaşır, evdeki diğer insanlarla birlikte zikreder, evin küçük çocuğunun elinden tutarak onu ara sıra gezdirir. Bu küçük

çocuğu çok sever. Her gün banyo da abdest alır, hatta gusül abdesti aldığı dahi olur. Bazen eve peygamberler ve diğer evliyalardan bazıları da gelir. Hep birlikte oturup sohbet ederler. Evin hanımı da onları görür ve dinler. Evde Bünyamin Hazretleri'nden izin alınmadan hiçbir şey yapılmaz. Mesela mercimek yenmesini yasakladığı için hiç mercimek yenmez. Günün birinde Seyyit Hazretleri¹³⁷ ve balıklarıyla birlikte Hz. İbrahim gelir. Sonra bu balıklar insan olur, hep birlikte oturup sohbet ederler. Onu ziyarete gelenler sadece bu zâtlar değildir. Hz. Yusuf, Hz. Muhammed (s.a.v.) ve daha birçok kişi gelmektedir. Evin hanımı da bunları görmektedir.

Bünyamin Hazretleri hakkında anlatılan bir diğer menkıbe ise şu şekildedir:

Bünyamin Hazretleri'nin mezarının bulunduğu evin daha önceki sahibi, evini satarken Mukadder Hanım'a ve eşine bu evde bir veli olduğunu söyler. Ancak bir alkolik olan kocası bunu fazlaca ciddiye almaz. Eve yerleştikten bir süre sonra Mukadder Hanım ilginç rüyâlar görmeye başlar. Rüyasında bir adam sürekli ağlamaktadır ve kendisine pislik attıklarını söylemektedir. Mezarının bu evde olduğunu ve onu açtırmasını istediğini dile getirir. Rüyalarının etkisinde kalan bu hanım elleriyle arka bahçedeki pisliği temizler, bakımını yapar. Daha sonraları sadece geceleri değil, gündüzleri de aynı zâtı görmeye başlar. Onunla konuşur, ağlamaları da kesilmiştir. Başlangıçta hocaları da dahil hiç kimse bu hanıma inanmaz. Bu durum dört yıl kadar sürer. Daha sonra benzeri rüyaları başkaları da görmeye başlayınca burada bir veli olduğuna inanılır. Burada bir kazı yapılır. Kazı sırasında tam kemiklere geldiği zaman kazma vurmaz. Tespit edilen bu noktaya mezar taşı dikilir. Bir başka anlatıma göre ise, burada herhangi bir kazı yapılmamıştır. Zira mezarı kazmak, onu açığa çıkarmak günahdır, bu nedenle böyle bir yola gidilmez, tamamen manevi yollarla mezarın yeri tespit edilip mezar taşı dikilmiştir.

Bünyamin Hazretlerinin mezar taşını seçmek için Mukadder Hanım ve birkaç kişi daha mezarlığa giderler. Bünyamin Hazretleri de yanlarında yürümektedir. Tabi onu herkes göremez. Bünyamin Hazretleri Mukadder Hanım'ın kolundan tutarak istediği taşın üzerine iter ve böylece seçimini belirtir.

Bünyamin Hazretlerinin mezarının tespit edildiği söylentilerinin yayılmasından sonra, onun varlığına inanan bir çocuk sürekli türbenin duvarının önünde zikreder. Hatta bu çocuk mezarın yapıldığı gün kendinden geçer. 15-17 yaşlarında üç çocuk da bu zikreden çocukla alay ederler. Tam o sırada mezarın üzerindeki taşlar sallanmaya başlar ve bu çocuk tamamen kendini kaybeder. Diğer üç çocuktan birinin dili tutulur, diğer ikisi de hastalanır.

¹³⁷ Menzil Şeyhi.

Bünyamin Hazretleri hakkında anlatılan bir diğerk menkıbe ise Şu Şekildedir:

Günlerden bir gün, seyyar satıcılardan biri motoruyla Bünyamin Hazretleri'nin türbesinin önünden geçerken, "Burada ne mübarek olacak." diye alay eder. Alay cümlesinin bitmesiyle motorun ters çevrilmesi bir olur, bütün malzemeleri dökölüp heba olur.

Bünyamin Hazretleri hakkında anlatılan bir diğerk menkıbe ise Şu Şekildedir:

Bünyamin Hazretleri'nin bir başka kerâmeti de Menzil Kahta'da görölmüştür. Burada Seyyit Hazretleri isimli bir Şeyh vardır. Şeyhin dervişlerinden biri, günün birinde, abdest alırken Bünyamin Hazretleri yanına gelir ve onun iki arkadaşıyla birlikte Şehit olacağını müjdeler. Aynı gün üçü de vefat eder.

Bir başka menkıbe ise Şu Şekildedir:

Bir başka ilginç olay da haber muhabirlerinin gelip türbeyi görüntölemek istediklerinde gerçekleşir. Önce Bünyamin Hazretleri çekim yapmalarına izin vermez. Bu nedenle kameraları ve fotoğraf makinaları bozular. Muhabirler ne olduğunu anlayamazlar. Evin sahibi Bünyamin Hazretlerinin izin vermediğini söyleyince, müsaade almak için ne yapmak gerektiğini sorarlar. Bünyamin Hazretleriyle konuşan Mukadder Hanım, haberi Türkiye'nin dört bir yanına göndermeleri karşılığında müsaade edeceğini söyler ve kabul etmeleri üzerine çekim gerçekleşir.

Bir gün evde yalnız Mukadder Hanım ve kocası oturmaktadır. Birden pencereye bir taş atıldığını duyarlar. Kocası çocukların attığını zannederek hiddetle dışarıya çıkar. Bakar ki, etrafta hiç kimse yok. Sonra ikinci bir taş sesi daha duyulur. Adam olanlara bir türlü anlam veremez. Mukadder Hanım "Halâ anlamadın mı, bu taşı Bünyamin Hazretleri atıyor." der. Bu olaydan sonra daha önceleri Mukadder Hanıma inanmayan kocası da inanır ve zikirlere katılmaya başlar. Bir daha da içki içmez. Bu olayın dışında Bünyamin Hazretleri'nin evdeki şahıslara gösterdiği pek çok kerameti olur. Mukadder Hanımın küçük oğlunu kaç defa ölümden kurtarır. Kendisinin eli, bir gün arabanın kapısı arasında kalır ve parmakları neredeyse kopmak üzeredir. Eve gelip de diğerk elini üzerinden geçirincede hiçbir Şeyi kalmaz.

Bünyamin Hazretleri hakkında anlatılan bir diğerk menkıbe ise Şu Şekildedir:

Bir kazada kolu sakat kalan bir adam efsunlanmak için Bünyamin Hazretlerinin Türbesi'ne gelir. Türbedar Mukadder Hanım, Bünyamin Hazretlerinin adına bu adamı efsunlar. Adam bu esnada kendini efsunlayan eli yeşil görür.

Eve döndüğünde durumu karısına anlatır. O da aslında gördüğü elin Bünyamin Hazretlerine ait olduğunu söyler. Kısa bir süre sonra adamın kolu düzelir.

8.2.15. İmam Gazâli

İmam Muhammed Gazâli, kardeşi Ahmet Gazâli ve on iki müridi bir zamanlar şimdi türbeye dönüştürülmüş olan bir mağarada yaşamaktadırlar. Gündüzleri burada ibadet eder, çile doldurur; geceleri de dışarı çıkarak İslam'ı yaymaya çalışmaktadırlar. Yaşantıları bu şekilde devam edip giderken, bir gece kâfirlerden biri Muhammed Gazâli'yi görür. Kâfirler, Muhammed Gazâli'yi kovalamaya başlarlar. Gazâli kaleye kadar kaçır. Kalede birden ortadan kaybolur. Mezarı da kaybolduğu yer olduğu için kaleye yapılır. Gazâli'nin asıl türbesi kalededir. İşe yeni başlayanlar, işlerinin iyi gitmesi için önce Gazâli Türbesi'ni ziyâret ederler. Ayrıca her yıl, baharın ilk günü bütün esnaf toplanarak kaleye çıkar ve Gazâli Türbesi'ni ziyâret eder. Esnaf, İmam Gazâli'yi zanaatlarının piri kabul ederler.

İmam Gazâli hakkında tespit edilen bir başka menkıbe ise şu şekildedir:

Bugün demir yoluna dönüştürülmüş olan yerde daha önce birçok mezar vardır. Buraya *Sinner Suluğu* denilir. Gazâli'nin mezarı, önceleri *Sinner Suluğu* denilen bu yerde bulunmaktadır. İranlı Şiiler Gaziantep'ten geçerken buraya da uğrar ve zikrederler. Bu şahıslardan birinin, bir gün olay çıkarması üzerine Gazâli'in mezarı buradan kaldırılarak kaleye yaptırılır. O zamandan beri de mezar kalededir.

İmam Gazâli hakkında anlatılan bir diğer menkıbe ise şu şekildedir:

Bir zamanlar Ayıntap'ta güvercinlere dokunulmaz, avlanması yasaktır. Bu geleneğin devam ettiği dönemlerde, bir gün adamın biri ava çıkar. Ne var ki, bütün gün dolaşmasına rağmen hiçbir şey avlayamaz. Eve dönerken bir ağacın üzerinde güvercin görür. Bari eve boş gitmeyeyim diye, güvercine nişan alır. Tam bu esnada güvercin insan sûretiyle görünür, avcı da ateş etmekten vazgeçer. Sonra tekrar güvercine dönüşür. Avcı tekrar nişan alır, güvercin de yine insan sûretinde görünür. Bu olay tam üç defa tekrarlanır. Sonuncuda avcı herhâlde hayal görüyorum diye düşünerek ateş eder. Adamın ateş etmesiyle, yere serilmesi bir olur. Fenalık geçirir. Yoldan geçenler avcıyı görüp evine götürürler. Avcı hâlâ kendini kötü hissetmektedir. Nefes vermesi için avcıyı alıp İmam Gazâli'ye götürürler. Gazâli diğer adamları çıkarır ve avcıya göğsünü açarak "Bak beni ne hâle koydun, zâlim!" der. Adam o zaman yaptığı hatayı anlar.

İmam Gazâli'nin bir diğer menkıbesi ise şu şekildedir:

Yazıcık bölgesinde bulunan Gazâli mekanının suyunun bir dönem için kurumasının sebebi ilgisizliğe bağlanmaktadır. Bir ara bu ziyaretgah neredeyse

çöplüğe dönmüştür. Herkesin çöplerini döktüğü bir mağara konumuna düşürülmüştür. Ziyareti bugünkü hâline Kâmile isimli bir hanım getirmiştir:

Kâmile Hanım, 40 yaşlarında fena bir hastalığa yakalanır. Sürekli Ankara'ya gidip gelmektedir. Doktorlar Kâmile Hanım'dan umutlarını kesmişlerdir. Kesin ölecek gözüyle bakılmaktadır. Böbrekleri o kadar şişmiştir ki ameliyat dahi edilemez. Herkes onun ölümün beklerken, o, günün birinde bir rüya görür. Rüyasında 25 yaşlarında genç bir delikanlı gelir ve onunla konuşur. Ona:

- “İyileşirsen, bana bakar mısın?” diye sorar.

Kâmile Hanım:

- “İyileşirsem niye bakmayayım?” cevabını verince,

- “Sen iyileşeceksin”, diye müjdeler. Kâmile Hanım kim olduğunu sorar.

Delikanlı:

- “Ben senin kapı komşunum. Beni nasıl tanımazsın? Her gün gelip geçiyorsun.” yanıtını verir. İsminin Gazâli olduğunu söyler. O zaman Kâmile Hanım “Mübarek ben seni nasıl tanımadım.” diye hayıflanır. Ertesi gün Kâmile Hanım oldukça dinç bir şekilde ayağa kalkar. Bütün doktorlar hayrete düşer. On beş gün daha hastahanedeki kalan Kâmile Hanım şaşkınlıklar içinde uğurlanır. Kâmile Hanım dönünce Gazâli'nin mekanına koşar ve arayışta çöplükler içinde görünce ne yapacağını şaşırır. Bu kadar çöpü nasıl temizleyeceğini düşünürken, bir iki gün sonra, kızı koşarak gelir ve “Anne, Gazâli Hazretlerinin Türbesi'nden su fişkırmış, bütün pisliği dışarı vermiş. Belediyeciler gelmiş temizliyorlar.” der. Bu haberle ikinci kez sevinen Kâmile Hanım, o andan beri bu ziyaretle ilgilenmektedir. Bu olayın ardından bu mağarada hep su akmaktadır. Bu suyun Gazâli Hazretlerinin hikmeti ile çıktığı düşünülmektedir.

8.2.16. Hacı Baba

Hacı Baba Türbesi'ne her türlü dilek ve adakta bulunmak için ziyaretçiler gelmektedir. Dileği gerçekleşenler, tekrar türbeye gelerek ne adanmışlarsa onu yerine getirirler. Türbe sadece cuma günleri halka açıktır ve kadınların ziyareti kabul edilir. Kabrin bulunduğu odadaki suyun şifa vereceğine inanılır ve bu sudan şifaya ihtiyacı olanlara sunulur. Hacı Babaya ait olduğu bilinen “Destanı Hacı Baba” ismindeki destanında Muhammed ve Mustafa isimli iki kardeşi olduğu anlaşılmaktadır.¹³⁸ Halk rivâyetlerine göre, Hacı Babanın dört kardeşi vardır ve her kardeşi bir tepede yer edinmiştir. Yine Antep'in evliyelerinden olarak kabul edilen “Aydın Baba ve Kurban Baba” bu kardeşleri olarak kabul görmektedir. Halkın Hacı Babayı bu isimle anmasının sebebi Hacı Babanın hacca gidişi ve hac dönüşünde ortadan kaybolmasından ileri gelmektedir. Hacı Baba ömrünün son yıllarını bu dünyaya duyduğu nefretle geçirmiştir. Bu ne-

¹³⁸ Cemil Cahit Güzelbey, age, s. 65.

denle bir tekke kurarak ömrünün son yıllarını onu sevenlerle birlikte geçirmiştir.¹³⁹ Söylentilerden birine göre, bunun sebebi Hacı Babanın kardeşlerinin ve yeğenlerinin bir iftiraya uğrayarak haksız yere idam edilmeleri iken; diğer bir söylentiye göre, Hacı Baba'nın tenhada tek başına yaşamak istemesinin sebebi vaktini ibâdetle geçirme kararı almasından ileri gelmektedir.

Hacı Baba hakkında anlatılan bir başka menkıbede ise;

Hacı Baba, her gün bir fırının önüne gider ve orada durup bekler. Fırıncı da her defasında ona bir ekmek verir. Hacı Baba, bu ekmeği alınca gider. Bu durum bu şekilde devam edip giderken, günün birinde fırıncı tahammül edemez ve sinirlenerek “Ne bu, her gün her gün! Git artık buradan.” diye Hacı Babayı kovar. O gün ne fırının ateşini yakabilirler ne de ekmek çıkarabilirler. Bu hâl, birkaç gün devam eder. O zaman fırıncı anlar ki, bu işte Hacı Babanın hikmeti gizli. Hacı Babayı arar ve sonunda bulur. Yalvarır, yakarır. Hiç ekmek çıkaramadığını, sürekli zarar ettiğini söyler, yardım ister. Hacı Baba da “Tamam oğlum, sen şimdi git ben vasiyetimi yazayım birazdan gelirim. Çünkü bizim gibilerin sırrı açıklandıktan sonra yaşamak olmaz.” der. Gerçekten de bir süre sonra gelir, fırına bakıp geri döner. Ondan sonra fırın yanmaya başlar, ekmek çıkarılmaya devam edilir. Ancak Hacı Baba bir daha görülmez. Bugün türbesi bulunan yerde kaybolduğu söylenilmektedir.

Hacı Baba ile ilgili anlatılan bir başka menkıbede Hacı Baba bir kıza âşık- tır. Bu kız zengin bir ailenin kızıdır ve bir köşkte yaşamaktadır.¹⁴⁰ Hacı Baba, her gün bu köşkün penceresinin altında durup, kıza bakar. Dış görünüş ve giyiniş itibariyle çirkin biridir. İşte bundan dolayı olmalı ki, bir gün kız dayanamayıp pencereden Hacı Babanın başına tükürür. Hacı Baba da “Çıralarınız sönsün, horozlarınız ötmesin, fırınlarınız yanmasın.” diye beddua eder. Bedduanın ardından şehirdeki bütün ışıklar söner, horozlar ötmez olur, fırınlar ekmek çıkaramaz. Şehirde yaşayanlar çok zor duruma düşerler, âdeta yaşam durur. Artık herkes Hacı Babayı aramaya başlar. Sonunda onu, bugün Çıksorut denilen yerdeki bir mağarada bulurlar. Yalvarıp yakarır. Ne istiyorsan verelim derler, hazineler teklif ederler. Hacı Baba, ancak kendisine tüküren kızı getirirlerse bedduasını geri alacağını söyler. Durumu gidip kızın babasına anlatırlar. Babası kızın görüşünü sorunca kız, “Baba ben onun yüzüne tükürdüm, şimdi tekrar ona nasıl bakarım?” der. Başka çare olmadığını söyleyerek nihayetinde kıza ikna edip Hacı Babaya getirirler. Hacı Baba, yine aynı mağarada kızın duvağını kaldırır ve üç defa alnından öperek “Hadi git artık, bundan sonra dünya ahret bacımsın. Allah seni de soruda soruda benim mertebeme eriştire.” der. Daha sonra kız ortallardan kaybolur ve bir daha da gören olmaz. Onun da aynı mer-

¹³⁹ Cemil Cahit Güzelbey, age, s. 71.

¹⁴⁰ Hacı Baba'nın türbadanı Rukiye Çulhalar'ın anlattığı varyantta âşık olunan kız padişahın kızı olarak geçer.

tebeye eriştiği söylenilmektedir. Nitekim bu yöreye “Çıksorut” denilmesinin sebebi de budur.

Hacı Baba türbesi ile 38 yıldır Rukiye Çulhalar isimli bir hanım ilgilenmektedir. Fransız işgali ile harap edilen türbenin yeniden restoresi için de o uğraşmıştır. Rukiye Hanım’ın 38 yıldır hiç karşılıksız ve tamamen şahsi isteğiyle kendini bu türbeye adamasının yegâne sebebi, yine kendisinin anlatımına göre şöyledir:

Rukiye Hanım bir zamanlar altı kız çocuğuyla birlikte sıkıntı içinde türbenin yakınlarında bir evde kirada oturmaktadır. Hacı Babadan bir ev diler, eğer istediğini gerçekleştirirse ömür boyu ona hizmet edeceğini söyler. Kocası ve para kazanacak bir işi olmadığı için bu isteği karşısında onunla dalga geçenler olur. Ancak, Allah’ın hikmetinden sual olunmaz, bir gün bu dileği gerçekleşir. Türbenin hemen yanındaki arazinin sahibi yerini satışa çıkarır. Arsasına oldukça yüklü miktar verenler olmasına rağmen, adam inatla çok cüzi bir miktara burayı Rukiye Hanım’a vermek ister ve de sonunda verir. Çevrenin de yardımıyla buraya kısa zamanda bir ev inşa edilir. İşte o gün bugündür, bu türbenin hizmetiyle Rukiye Hanım uğraşmaktadır.

Bir zamanlar, bugün türbenin sağ tarafında bulunan evin yerinde bir fırın ve üzerinde de bina vardır. Buranın sahibi, bir gün oğlunu evlendirir. Bunun sevinci ile de içki içer çevresindekiler “İçme şunu, yanı başında Hacı Baba var, hiç değilse ona saygın olsun.” diye ikâz etseler de adam dinlemez. Üstelik Hacı Babaya hakaret ederek “Hani Hacı Baba? Eğer varsa, kerametini gösterebilirsin de görelim.” diye bağırır ve şişeyi türbeye fırlatır. Ertesi gün bina ve fırın olduğu gibi çöker. Bina türbenin olduğu yere doğru yıkıldığından Hacı Babanın kabrinin bulunduğu odanın kubbesi de zarar görür. İçinde bulunanlara hiçbir şey olmaz, ancak adam da yaptığı hatayı anlar.

Kabrin bulunduğu odanın içinde ”1958 Kore Hatırası” yazılı bir örtü dikka-ti çekmektedir. Bu örtünün hikâyesi de Hacı Babanın kerametini dile getiren bir başka olaydır. Bir çiftin 20 yıl boyunca çocukları olmaz. Kadın, bir gün Hacı Babaya gelip dua eder ve bu duanın ardından çocukları olur. Baba aday, haberi aldığı anda Kore’de askerdir. Haberden sonra Kore’den gelirken bu hatırayı getirip türbeye asar.

8.2.17. Ali Baba

Ali Baba Türbesi, Gaziantep yöresinde en fazla rağbet gören türbelerden biridir. Türbeye giren herkes öncelikle bahçenin ortasındaki çeşmeden bir yudum su içmelidir. Bu nedenle çeşmenin başında âdeta bir izdiham yaşanmaktadır. Daha sonra bir grup kabrin bulunduğu odanın kapısının önüne geçerek anahtar deliğine parmaklarını sokup açar gibi yapmaktadır. Bu kısmet açmak manasındadır. Kimileri de duvara ip takmaktadırlar. Bunu yapanların bazıları-

nın kocası iş yeri açmıştır, bereket gelsin diye yapmaktadır. Bazıları kocalarıyla iyi geçinmiyorlardır, eve huzur gelsin diye bu inançlarını uygulamaktadır. Kabrin bulunduğu odanın hemen arkasındaki ağaca da dilek çaputları bağlanmaktadır. Her ne dileği olan olursa olsun, bu ağaca çaput bağlarsa kabûl görür inancı vardır. Bedensel bir hastalığı olanlar da kabrin bulunduğu odanın çevresini yedi kez dolaşmak yoluyla şifa bulacaklarına inanmaktadırlar.

Ali Baba hakkındaki başka bir menkıbe ise şu şekildedir:

Ali Baba ölümünden önce şimdi mezarı bulunan Sarımsak Tepesi'ne gelecek gömüleceği yeri kendisi seçmiştir. Şimdi evlerle dolu olan ve Sarımsak Tepesi'ni de içeren Şhreküstü, o dönemlerde mezarlıktır. Ali Baba buraya gelip "Sefalı yermiş." der ve kabrinin şu an bulunduğu yeri göstererek ölünce oraya defnedilmek istediğini söyler. Eve döndüğünde birden rahatsızlanır ve "Dünya iki kapılıdır. Birinden girdik, diğerinden çıkıyoruz." Diyerek şu hikâyeyi anlatır: Adamın biri evine "yıkılacağıın zaman haber ver" demiş. Günün birinde ev yıkılmış. Bu sefer adam, niye haber vermedin diyerek evine sitem etmiş. Evi de şöyle cevap vermiş. "Ey sahibim, sağımdan solumdan toprak döktüm, duvarlarımı çatlattım. Sen bu alâmetlerden anlamazsan, ben ne yapayım."

Bir diğer menkıbe ise Ali Baba'nın cenaze töreni ile ilgilidir. Ali Baba'nın cenaze törenine çok kalabalık bir cemaat katılır ve tabut kimsenin eli değmeden kendi kendine herkesin gözü önünde havalanarak hareket eder.

Ali Baba hakkında anlatılan bir başka menkıbe ise şu şekildedir:

Ali Baba, Antep'te mutaassıplığıyla tanınan bir zât iken bir gün geçtiği yol üzerinde oturan bir kadına dikkatlice bakar. Kadın eve döndüğü zaman kaynanasına "Ali Baba diye o kadar methettiğiniz adam bu muydu?" der. Kaynanası ne olduğunu sorunca, Ali Babanın kendisini süzdüğünü söyler. Aynı kadın, o gece tuhaf bir rüya görür. Rüyasında bir denize düşmüştür ve boğulmak üzere-dir. Tüm çırpınmalarına, bağırmalarına rağmen kimse yardım etmez. Derken bir el uzanır ve tutup onu denizden çıkarır. Bu el Ali Babaya aittir. Kurtardıktan sonra Ali Baba "Biz bakarsak böyle bakarız." der ve ortadan kaybolur. Kadın, sabah uyandığı zaman hatasını anlar ve hemen Ali Babaya giderek özür diler.

Ali Baba, oğlu Ubeydullah Efendi için bir gün "Şehitler serdarı İmam Hüseyin'in kafilesinden bir evlat" diye söz eder. Cümlenin sırrı 18 yıl sonra, Ubeydullah Efendi bir cuma gecesi evinde namazdan sonra tesbih çekerken öldürüldüğünde anlaşılır.

Yılın birinde, Gaziantep'te çok fena bir kuraklık baş gösterir. Halk çok zor durumlara düşer. Kıtılık başlar. Bunun üzerine bir grup temsilci seçilerek yardım istemek amacıyla Ali Babaya gönderilir. O dönemlerde, bir mağarada Deli Leyla isminde bir kadın genel ev çalıştırmaktadır. Ali Baba, kendisine yardım

için gelen bu gruba Deli Leyla'ya gitmelerini ve giderken de bir tepsi lahmacun ile bir tepsi baklava götürmelerini söyler. Duyduklarına inanamayan temsilciler şaşkınlık içinde kalırlar. Ne yapacakları konusunda fikir ayrılığına düşerler. Bir kısmı öyle bir kadının yanına gitmeyi gururuna yediremezken, bir kısmı da elbet bir hikmeti vardır diye düşünmektedir. Sonunda gitmeye karar verirler. Bir tepsi lahmacunla bir tepsi baklavayı alıp Deli Leyla'nın yanına giderler. Deli Leyla bu molla kesimini karşısında görünce hayrete düşer. Durumu Deli Leyla'ya anlatırlar. Duydukları karşısında kadın öyle utanır ve duygulanır ki, "Ali Efendi gibi aziz bir insan, benim gibi Allah'ın yüzü kara bir kuluna nasıl bunları gönderir?" diyerek ağlamaya başlar. Onun ağlamasının etkisiyle gökyüzü bulutlarla kaplanır ve yağmur yağmaya başlar.

İstanbul'da yaşayan ve uzun zamandır evli olmasına rağmen bir çocuk sahibi olamayan bir kadın, günün birinde rüyasında Ali Babayı görür. Ali Baba, ona "Beni bul." der. Kadın rüyasını kayınvalidesine anlatır. Birlikte tüm İstanbul'u ararlar, lâkin böyle birini bulamazlar. Kayınvalidesinin kocası ticaret amacıyla Gaziantep'e gidip gelmektedir. Kayınvalide, Ali Babanın Türbesi'ni kocasına sorar. O da "Öyle bir türbe duymadım, ama Antep'te Yuşa Peygamber Türbesi var. İstersen seni oraya götüreyim." der. Bu türbeye geldiklerinde kadının aklına gelir ve buradakilere de sorar. Ali Babanın Türbesi'nin Gaziantep'te olduğu cevabını alınca hemen gelinine haber verir ve Gaziantep'e getirir. Nihayetinde Ali Babanın Türbesi'ni bulurlar. Burası kadının rüyasında gördüğü yerle tıpatıp aynıdır. Bu ziyaretin ardından kadının çocuğu olur.

Hulûsi Yetkin'in evine temizlik işlerine yardım etmek için gelen yaşlıca bir hanım, günün birinde felç geçirir. Çevresindekiler ona Ali Babaya gitmesini tavsiye eder. Kadın, Ali Babadan şifa bulacağına o kadar inanır ki, rüyalarında görmeye başlar. Oğlu inanmadığı için türbeye götürmemekte inat eder. Kadıncağz da Hulûsi Beylerden götürmelerini rica eder. Kadını kıramayarak Ali Babanın türbesine götürürler. Kollarından tutarak zorla türbenin çevresini yedi defa dolaştırırlar. Bir süre sonra gerçekten de kadın ayağa kalkar ve yürümeye başlar.

Ali Babanın türbesi tam olarak yapılmadan önce açık bir mezar hâindedir. Bir gün iki sarhoş buradan geçmektedir. Bu iki sarhoş, Ali Babanın mezarı önünde durarak bağırmağa başlarlar. Bir yandan alay edip güler, diğer yandan "Ali Baba orda mısın, bizi duyuyor musun?" diye bağırırlar. O esnada "Evet buradayım." diye cevap gelince sarhoşlar korkudan ne yapacaklarını şaşırır ve hemen oradan uzaklaşırlar.

Ali Baba hakkında tespit ettiğimiz son menkıbede ise Ali Akif Efendi'nin oğlu Ubeydullah Efendi'nin ailesi ile birlikte Hamit Köksel'in konuğu olarak Halfeti'de buldukları sırada o zaman küçük bir çocuk olan oğulları Ali, eyvandan bakmaktadır. Ancak bir ara küçük çocuk fazla sarkar ve ayakları yer-

den fazlaca kesilerek aşağıya düşer. Onun düştüğünü gören ağabeyi telaşla ev halkına haber vermeye koşar. Ev halkı aşağıya koştuklarında küçük çocuğa hiçbir şey olmamış şekilde ve çocuğun oynadığını görürler. Çocuğa hiçbir şey olmamıştır, çünkü çocuğun, ne olduğunu soran büyüklerine verdiği cevap şudur: “Düşüyordum, Ali dedem ellerimden tuttu.”

8.2.18. Şeyh Fethullah

Halkın en fazla saygı duyduğu ve kerametlerine inandığı evliyalardan biri de Şeyh Fethullah'tır. Şeyh Fethullah'ın yaptırmış olduğu cami, tekke, özellikle de hamam çok sayıda ziyaretçi almaktadır. Caminin 1564 tarihinden kısa bir zaman önce yapıldığı söylenilmektedir. Nitekim, bu inşaatlarla birlikte kurmuş olduğu bir vakıf vardır ve vakfiyenin üzerinde 971 tarihi bulunmaktadır. Şeyh Fethullah'ın bu girişiminin sebebi şöyle bir menkıbe ile izah edilir: O dönemlerde, Uvazoğulları denilen bir aile hamam işletmektedir. Şeyh Fethullah'ın hanımı, günün birinde bu hamama gider. Ancak Arap asıllı ve fakir olmasından dolayı pek iyi bir muamele görmez. Kurnaların başına alınmadığı gibi alay da edilir. Kadıncağız sabunlu ve kirli sularda yıkanmak zorunda kalır. Çok üzgün bir hâlde evine dönerek olanları kocasına anlatır. Şeyh Fethullah da karısına, gidip kuyudan bir kova su çekmesini ve bununla yıkanmasını ister. Kadın denileni yapar, ancak kuyudan su yerine bir kova altın çıkar. Şeyh Fethullah, bunu boşaltıp bir kova daha çekmesini söyler. Kadın bunu da yapar, ancak bu sefer kovanın yılan ve akreplerle dolu olduğunu görür. Kocasını, “Eğer dünya malına rağbet etseydin, bu haşereler senin içindi.” der. Kadın, çektiği üçüncü kova su ile de yıkanır. Karısının görmüş olduğu muamele Şeyh Fethullah'ı da çok üzer. Bunun için bir hamam yaptırmaya ve yanı başına da –o dönemin bir geleneği olarak- cami inşa ettirmeye karar verir. Bir yandan temel kazdırırken, diğer yandan taşları yontturur. Bir yontucunun “Sen fakir birisin, burayı yaptırmak için parayı nereden bulacaksın?” diye sorması üzerine, Şeyh Fethullah bir taş üfler ve taş altın olur. Yontucu da şaşkınlıktan hiçbir şey diyemez. Şeyh Fethullah, işçilerin parasını her akşam, oturduğu postun altından çıkararak verir. İşçilerden biri postun altında çok para olduğunu düşünerek bir gün, gizlice paraları alma teşebbüsünde bulunur. Ancak postu kaldırdığı zaman altının yılan ve çıyanlarla dolu olduğunu görür. Biraz sonra rengi atık olarak işinin başına döner. Şeyh Fethullah, bu işçiye “Her deliğe elini uzatma, kiminden yılan, kiminden çıyan çıkar.” der.

Cami inşaatı bittikten sonra ustalardan biri Mekke yolunda bir kara taş olduğunu ve onun caminin içine çok güzel yakışacağını söyler. Ertesi gün usta, sözünü ettiği taşın yerleştirmek istediği yerde olduğunu görür. Bu taş hâlâ caminin sütunlarından birini teşkil etmektedir.

Hamam yapıldıktan sonra yedi sene gibi bir zaman süresince bir mumla ısındığı söylenir, ancak külhanlardan birinin durumu fark etmesiyle mum söner

ve su diğer hamamlarda kullanılan yöntemlerle ısıtmaya başlanır. Bir başka rivâyete göre ise, mum Şeyh Fethullah'ın karısına kötü muamele eden aileden birinin görmesiyle sönmüştür. O günden beri de su, yakacak kullanılarak ısıtılmaktadır. Bu hamama Uvazoğlu ailesinden biri gelirse hamamın duvarlarını böcekler kaplar, kurnaların suyu çekilir. Bu nedenle bahsedilen aileden kimse hamama alınmaz.¹⁴¹ Ayrıca Allah'ın yolunda olan, Allah'ın sevdiği kullarından biri hamama gelirse, onun başında bulunduğu kurnanın suları taşıp taşıp gider. Allah'ın sevmediği ve Şeyh Fethullah'ın istemediği kişilerden biri gelirse sular çekilir, az akar.

Şeyh Fethullah'ın yaptırmış olduğu cami ve hamamdan kimse bir şey çalamaz. Bir gün hamamın kazanı değiştirilmek istenir. Eski kazan bir süre için kapının önüne bırakılır. Fırsattan istifade etmek isteyen bir hırsız kazanı çalmak isteyince karşısına Şeyh Fethullah çıkar ve kazanı üzerine kapatır. Ertesi gün kazanı almaya gelenler adamı kazanın altında görünce şaşırırlar. Adam olanları anlatıp af diler.

Şeyh Fethullah'ın cami yaptırdığı haberi İstanbul'a ulaşır. Gerçek bir şeyh olup olmadığını kontrol etmek amacıyla İstanbul'a çağrılır. Diri bir adamı tabuta koyup cenaze namazını kıldırmasını isterler. O da “Ölü niyetine mi, diri niyetine mi?” diye sorar. Karşındakilerin “Cenaze namazı tabi ki, ölü niyetine kıldırılır.” demeleri üzerine namazı kıldırır. Namazdan sonra tabutu açtıklarında, gerçekten de adamın ölmüş olduğunu görürler. Bu olaydan sonra onun gerçek bir şeyh olduğunu anlayıp büyük bir saygı gösterirler.

Şeyh Fethullah'ın İstanbul'dayken öldüğü ve öleceğinin ona âyan olduğu söylenmektedir. Öleceği zaman şöyle bir vasiyette bulunmuştur: “Öldüğüm zaman cesedimi eşeğimin üzerine yükleyip bırakın. O, beni memleketime götürür.” Bu sözü söylediğinin ertesi günü Şeyh ölü bulunur ve vasiyeti yerine getirilir. Eşeği onu Antep'e getirir. Ve bugün bulunduğu mekâna, yani Şehreküstü'ndeki Şehitler Caddesi'nde hamamın hemen yanında bulunan caminin güneyindeki hazireye defnedilir. Şeyh Fethullah'ın her cuma abdest aldığı ve bu camide namaz kıldığı ifade edilmektedir. Su sesinden abdest aldığını duyanların olduğu söylenmektedir.

Şeyh Fethullah hakkında tespit ettiğimiz son menkıbe ise şu şekildedir: Şeyh Fethullah, hamamı yaptırdıktan sonra “Suyum güllap olsun, ateşim öd olsun.” der. Bu nedenle hamamın suyunun her derde deva olduğuna inanılmaktadır. Hamam erkekler ve kadınlar için ayrı günlerde farklı saatlerde açıktır. Özellikle cuma günleri çok sayıda ziyaretçi gelmektedir. Hamamın bir odası uyutulması için ayrılmıştır. Gelip hamamda yıkanan ziyaretçilerden isteyen

¹⁴¹ Şeyh Fethullah'ın hanımına kötü muamele ettiklerine inanılan Uvazoğlu ailesinden bir ferden hamama alınmaması geleneği bugün de geçerlidir.

olursa -ücret karşılığında- bu odada uyur. Deva bulacak olanların rüyasına Şeyh Fethullah girer ve onları efsunlar. Bir saat civarında uyuduktan sonra çıkarken hamamın giriş kısmında bulunan ve havuzu andıran bir yere mum yakılır ve mumun dik durup durmayacağına bakılır. Eğer mum dik durursa, dilek kabul olacak demektir. Buraya gelenlerden çocuğu olmayanlar çocuk sahibi olur, bahtı bağlı olanların kısmeti açılır, hastalığı olan şifa bulur, dili tutulanların dili açılır, evlerinde huzursuzluk yaşayanlar huzur bulur, işyeri bereketsiz olanlara bereket gelir... Bunların dışında doğumda zorluk çeken kadınların boynuna Şeyh Fethullah'a ait olduğu söylenen iri taneli tesbih geçirildiği zaman doğumun kolaylaşacağına inanılır. Bir süre önce doğum yapmış olan bir kadının, çocuğu emmek istemesine rağmen bir türlü sütü gelmez. Ancak Şeyh Fethullah Hamamı'na gidip yıkandıktan sonra sütü gelmeye başlar. Diğer tüm türbelerde olduğu gibi burada da adakta bulunan kişi, dileğinin gerçekleşmesinin ardından adağını yerine getirmek zorundadır. Burada her yıl bir kurban kesilir, kurban kesilmediği yıl, suların kuruyacağına inanılır. Bir süre öncesine kadar şifa için yalnız hamama değil, camiye de gelinirdi. Camide de daha farklı inançlar uygulanmaktaydı. Örneğin, yaşı gelmiş olmasına rağmen yürüyemeyen çocuklar buraya getirilir ve ayağına ip bağlanarak camide dolaştırılırdı. Eteğine de yiyecek konulurdu. Sonra camiden çıkan herhangi biri yiyeceği alır, ipi de koparırdı. Sonra çocuk yürümeye başlardı. Dili tutulan çocukların ağzına caminin anahtarı sokularak açar gibi yapılır, bu şekilde konuşması sağlanırdı...

8.2.19. Şeyh Feyzullah

Felçlilerin ocağı olarak bilinen Şeyh Feyzullah Türbesi, Çarpın Köyü'ndedir. Halkın zihninde Şeyh Feyzullah Şeyh Osman'ın¹⁴² oğludur. Şeyh Osman, Semerkant'tan gelip buraya yerleşmiştir. Şeyh Feyzullah'ın aslen Semerkantlı olduğu ve Şeyh Osman'ın soyundan geldiği muhakkaktır. Ancak o, Şeyh Osman'ın torunu, Şeyh Ahmed'in oğludur. Halkın zihninde Şeyh Ahmed pek yer edinmemiştir. Şeyh Feyzullah'ın Kadirî tarikatı mensubu olduğu söylenilmektedir. Şeyh Feyzullah Türbesi'nin felçli hastalara ve sızıya iyi geldiğine dair yaygın bir görüş vardır. Sara ve menenjit dışında tüm hastalıklara devanın bu türbede bulunabileceğine inanılır. Nitekim türbe her türlü hasta tarafından yoğun ilgi görmektedir. Türbeye gelen hastalar, bir gece burada yatarlar. Rüyalarında Şeyh Feyzullah'ı görenler çok kısa bir zamanda şifa bulurlar. İyileştikten sonra da adaklarını buraya getirirler.

Bir başka menkıbede ise; bir kadının on yedi senedir evli olmasına rağmen bir türlü çocuğu olmaz. Bir gün rüyasında bir doktorla bir asker görür. Bu dok-

¹⁴² Şeyh Osman Semerkandi'nin Sultan Mahmut döneminde yaşadığı söylenilmektedir. Kadılık yapmış, yüzbaşılık görevinde bulunmuştur. Mısır ayaklanmasının bastırılmasında önemli rol oynamıştır. Aslen Semerkantlı olmakla birlikte, şimdi mezarı Kahramanmaraş'tadır.

torla asker onu Şeyh Feyzullah'ın türbesine götürüp Şeyh'e efsunlatırlar. Sonra kadın eline bir kova alır ve su getirir. Ertesi gün uyandığı zaman kadın Şeyh Feyzullah'ın Türbesi'ni soruşturup Çarpın Köyü'nde olduğunu öğrenir. Köye gittiğinde rüyasında gördüğü yerin aynısıyla karşılaşır. Türbeye girip hemen oradaki kadından bir kova ister "Bir kova su da ben getireyim." der. Bu ziyaretin ardından kadın on yedi yılın hasretine kavuşur. Bir çocuğu olur.

Tespit ettiğimiz bir diğer menkıbe şu şekildedir: Yaşı henüz pek genç olan bir kızcağız çok kötü bir hastalığa yakalanır. Böbrekleri tamamen işlemez hâle gelir. Kız, yorgan döşek yatmaktadır. Herkes umudunu kesmiş, öleceği anı beklemektedir. Birinin tavsiyesi üzerine, son bir umutla kızı alıp Şeyh Feyzullah'ın türbesine götürürler. Kız bir gece orada yatar ve o gece rüyasında bir yılan görür. Rüyasında bu yılanı öldürür. Aradan kısa bir süre geçtikten sonra kız kendini toplamaya başlar. Zamanla tamamen iyileşir. Ağzı felç geçirerek eğilmiş bir çocuğun, ayağı sakat bir adamın, korkudan dili tutulanların ve bunlara benzer pek çok felçli ve hasta kişilerin Şeyh Feyzullah Türbesi'nde şifa buldukları dile getirilmektedir.

Başka bir menkıbede ise; Şeyh Feyzullah Hazretleri iyice ilerlemiş, kalp gözü açık bir insandır. Bu adam bir gün bir adamı ağırılar. Adam büyük makam sahibi vezir, padişah gibidir. Şeyh' ten bir Kur'an yazmasını ister. Bu isteği kabul eden Şeyh, Kur'an'ı yazar ve misafirine verir. Daha sonra Kuran'ı alan adam, evine vardığında Kur'an'ın bir sayfasının eksik olduğunu görür. Padişah, adamlarını, Şeyh'e durumu anlatmaları gönderir. Gelen adamlar şeyhe durumu anlatırlar. Şeyh tarlasında çalışmaktadır. Eline bir çöp alan şeyh yere bir şeyler çizer. Sonrada tamam gidin, der. Varıp adamlar olayı anlatınca, Kur'an'ın eksik sayfasının tamamlandığını görürler.

Şeyh Feyzullah hakkında tespit ettiğimiz son menkıbe ise şu şekildedir:

Şeyh Feyzullah'ın bulunduğu türbe akşamları kalınabilecek bir durumdur. Uzun bir zaman hastalığına şifa bulunamayan hastanın biri yakınları tarafından köydeki Şeyh Feyzullah'ın türbesine getirilir. Günlerden Cuma gecesidir. Hasta yakınları orada bir tavuk keser. Bu tavuğun yemeği yapıp camiye akşam namazı için gelenlerin de çağrıldığı bir mevlit okunur. Gecenin sonunda köylüler Allah'tan şifa dileyerek oradan ayrılır. Gece herkes yataarken ağrıdan kıvranan hasta ayak sesleri duyar. Kendisine doğru birilerinin geldiğini anlar. Biraz sonra yüksek rütbeli komutan yanında iki askeriyle adama yaklaşır. Yarındaki askerlerine hastanın derdini sorar. Askerlerden birisi durumu anlatır. Komutan besmele çeker ve hastanın vücudunda elini gezdirir. Sonra da "Artık ibadetini bırakma!" diyerek ayrılır. Hasta sabahleyin herkesten önce uyanır. Sabah namazı için abdest alır ve namazını kılar. Yakınları hastanın düzeldiğini anlamıştır.

8.2.20. Reşit Baba

Sultan II. Abdülhamit zamanında Reşit Baba adında alim, Allah dostu bir adam yaşarmış. Köyünde ufak tefek işleriyle uğraşır, hem de insanlara önderlik eder, tekkesinde vaaz edermiş. Sultan Abdülhamit'in tahtta oturduğu yıllarmış. O zamanlar Abdülhamit'in bazı hâl ve hareketlerini Reşit Baba beğenmemiş. Sabah tarlasına çalışmaya gidecekmış. Odasında da Abdülhamit'in fotoğrafı varmış. Çıkarken fotoğrafı ters çevirerek Abdulhamit'in başını aşağı getirmiş. Bağında çalışıyormuş. Akşama doğru tekkesinin hizmetkarlarından biri koşup bağa varmış: "Efendim Sultan Abdülhamit tahtan indirilmiş, haber getirdim. Sabahki kerametiniz adamın sonu oldu." demiş Reşit Baba da; "Sus! Bir şey yaptık işte." demiş.

Reşit Baba hakkında anlatılan bir başka menkıbe ise şöyledir: Reşit Baba şehirde yemeni dikip satmaktadır. Arkadaşı Bilal Baba ise köyde hayvanlarıyla uğraşmaktadır. Bir gün Bilal Baba içine süt doldurduğu file torbasıyla Reşit Babanın dükkânına gelir. File torbasını dükkânın tavanına asar. Bu arada arkadaşları Reşit Baba gelen kadın müşterilere yemeni satar. Bir ara Reşit Baba dükkâna Bilal Babayı bırakarak gider. Bilal Baba dükkânda oturduğu sırada iki kadın gelir. Kadınlar yemeni almak istediklerini söylerler. Bilal Baba kadınlara yemeniyi verir. Kadınlar yemeniyi giyerken Bilal Baba kadınlar birinin ayak topuğuna bakar. Kadınlar yemeniyi alıp giderler. Biraz sonra tavanda asılı duran file torbasındaki süt yavaş yavaş damlamaya başlar. Dükkâna gelen Reşit Baba durumu anlar ve arkadaşına; "Köyde şeyhlik yapmak ne kadar basit değil mi, maksat burada kendini korumak!" der

8.2.21. Kara Baba

Kara Babanın mezarı Karakabir yokuşundan önceki meydanlıkta bir harabe şeklinde bulunmaktadır. Bir gün Kara Baba, Tabakçı Ali isimli bir zatın rüyasına girerek mezarının düzenlenmesini ister. Bu rüyanın ardından Tabakçı Ali, Kara Babanın mezarını yeniden yaptırır. Sokağın tam ortasında bulunan Kara Babanın mezarı, iki kez kaldırılmak istenilmişse de başarılı olunamamıştır. Türbelerin kapatıldığı dönemde, Kara Kabir de kaldırılmak istenir, ancak halk buna izin vermez. Bu olaydan sonra, mezar betonla çevrilir. Yol yapımı sırasında, yolu ikiye böldüğü gerekçesiyle ikinci kez yıkılmak istenir. Ne var ki, bu çabalar da boşa çıkar. Kazma, pençe, ne vurulduysa mezar taşı bir türlü kırılmaz. Sonunda bu mezara dokunulmaktan vazgeçilir ve meydanlıkta bırakılır.

Kara Baba hakkında tespit edilen bir diğer menkıbede ise şu şekildedir: Kara Baba Buhara'da bir şeyhin mürididir. Bir gün canı sıkılır ve şeyhinden izin almaksızın gurbetin yolunu tutar. Dönmesi için yapılan ikazlara aldırış etmemesi şeyhini kızdırır. Arkasından gelerek bir tokat atar. Kara Baba da yaralı bir güvercin olarak şimdiki mezarının bulunduğu yerin yakınlarında bir mescide

düŖer. Sonra da insan hâline dönüşür, ancak iki gözü de kör kalır. Bir süre buralarda yaşadıktan sonra, vefat eder ve günümüzde kabrinin bulunduğu Karababa yolu üzerindeki meydanlığa defnedilir. Günümüzde Kara Baba'nın kabrinin çevresinde hasta atlar dolaştırılarak atların şifa bulacağına inanılır.

8.2.22. Aydi Baba

Aydi Baba'nın halifeliği döneminde etrafında pek çok mürit toplanmıştır. Tekkesi Aliyyünnecar Camii'nin batısında, kapısı camiye açılan bir yerde idi. İmamlığı ve hatipliği bıraktıktan sonra şeyhliği de bırakmıştır. Şakir Sabri Yener, eserinde Aydi Baba için Ŗu cümleleri kullanmaktadır:

“Aydi Baba yaşadıkça coŖmuş, coŖtukça coŖturmıştır. Gönlünü her zaman bir aşk alevi sarmış, yanmış, kendisi ile hem bezm olanları da yakmış, çok ateşli bir mutasavvıf bir şairimizdir. Onun şiirlerini okuyanın gönlündeki dünya kederleri bir anda yaprak yığınu gibi yanar. Nasıl ki bu yanık şiirler, hayatında onu da yakmış, kül etmiştir...”

Aydi Baba'nın kabri, mezarlığa sonradan nakledilmiştir. Aydi Baba'nın kabri bir türbe olarak düzenlenmemiştir. Mezar taşının yeni olmasına bakılarak buranın yakın bir tarihte yeniden restore edilmiş olduğu söylenilebilir. Mezar taşına Aydi Baba'nın doğum tarihi olarak 1227, ölüm tarihi olarak da 1282 yazılmıştır. Hemen altına da şairi M. Ali olarak belirtilmiş Ŗu dizeler kaydedilmiştir:

*“Vahdet çırağına pervane
Gibi yanmaktı kârı
Aydi Baba'nın cânâne
Vermiştı kıymetsiz canı
Onundu her varı Aydi
Babanın inabet etmişti
Kuşadalı'ya parlaktı
Envarı Aydi Baba'nın
943'te kabri değıştı
Buradır mezarı Aydi Baba'nın
Mürşid-i kâmildi Hak âşığıydı
Yüksek tireşarı Aydi Baba'nın
Dürüldü 282'de
Ömrünün tumrı Aydi Baba'nın”*

Aydi Baba hakkında tespit edilen bir diğerk menkıbe ise Şu Şekildedir: Aydi Baba, tamamen kendi derdiyle uđraŐmaya karar verdikten sonra tüm müritlerini toplayarak Şöyle demiŐtir: “Biz Şeyhlik yapıyorduk, hlbuki daha mürit bile olamamışız. Ben sizi irŐad edecek vaziyette değilim, yaptığımız hep yalancılık imiş.” Bu sözlerden sonra, birkaçının dışında kalan müritleri “Aydi Baba ŐaŐırdı.” diyerek dađılmıŐlardır. Bu vakanın ardından Aydi Baba’nın adı deliye çıkmıştır. Tiryakioğlu Mehmet Ağa ismindeki dayısı Aydi’nin bu durumuna zldği için, Maraş’ta Karazade isminde ulemadan birinin Gaziantep’e geldiği bir gün nasihat etsin diye alıp Aydi Babanın yanına getirmiştir. Bu zat “Sen ilim ve fazilet sahibisin. Bu hâller sana yakışmaz.” diye nasihat etmek isteyince Aydi Baba Şu Şiirle cevap vermiştir:

*“Envar-ı cemle yine pervane-i aşkım
Hummar-ı visle dahi mestane-i aşkım
Zhit beni zencir-i riy bendede bilmez
Ben zülf-i nigâr kaydine divane-i aşkım...”*

Aydi Baba, bu tavırlarıyla diğerk hocaların düŐmanlıđını kazanmış ve aralarında bir çatışma çıkmıştır. Aydi Baba bunların hiçbirini dikkate almadığı gibi kendi etrafındakileri de uzaklaştırmak istemiŐtir. Bunun için, bir gün bir iŐret sofrası kurmuş, boş ŐiŐeleri dizmiş ve sonra da kendi kendine muhabbete başlamıştır. Çevresindekilere iŐret ediyor görünerek dağılmalarını sağlama gayesindedir. Gerçi muhipleri bunun Şarap değil, Şerbet olduğunu bilmektedirler, ancak halk Aydi Baba’nın dŐtđi ilahi aşkı anlamayarak söylenmeye başlamıştır. Rahatsız edilmeye baŐlanınca Aydi Baba, hücresini meriye Camii’ne nakletmiŐtir. Orada,

*“Senin aşkın bana zühd  itaatı unutturdu
Namazı, mescidi, ecr-i cemaatı unutturdu”*

diye başlayan gazelini yazmıştır. Bir süre sonra da aralıklarla ortadan kaybolmaya başlamıştır. Aydi Baba gündüz yazdığı Şiirlerinde “Aydi” mahlasını, gece yazdığı Şiirlerinde de “Ayni” mahlasını kullanmıştır. Niçin böyle yaptığı bilinmemekle birlikte hikmeti hâlâ anlaŐılamamıŐtır.

Aydi Baba’nın kerametini konu alan bir diğerk menkıbe ise Şu Şekildedir: Bacaksız Hafız isimli bir zât, Ahmet Çelebi Medresesi’nde mderristir. Bir gün Besni’den Antep’e Nakşibendi tarikatının lim Őahıslarından bir olan İmam Hoca, Bacaksız Hafız’ın yanına gelerek Şöyle der, “Dn Kalealt pazarında dolaşırken yanıma pejmürde kıyafetli bir adam geldi. Başladı bana söylenmeye:

- Ben de senin gibi sünnet bıraktımdı¹⁴³ amma öyle değilmiş hocam öyle değilmiş. Ben de senin gibi sürme çektimdi amma öyle değilmiş hocam öyle değilmiş. Ben de senin gibi sakal bıraktımdı amma öyle değilmiş hocam öyle değilmiş. Ben de senin gibi cübbe giydimdi amma öyle değilmiş hocam, öyle değilmiş. Ben de senin gibi pabuç giydimdi amma öyle değilmiş hocam, öyle değilmiş.

Bunları söyledi ve tabakhaneye doğru koştu, gitti. Bacaksız Hafız “Ona Deli Aydi derler, Deli Aydi” cevabını verir.

Aydi Baba karlı bir günde Şehreküstü’deki hücreğine gelir ve çok ateşli olduğunu söyler. Kendisini bir teşte¹⁴⁴ oturturlar ve başına kar koyarlar. Kar eridikçe su teştin içine birikir. Müridi Şiha da bu suları Aydi Baba’nın göğsüne serper. O zaman Aydi Baba “Molla kalemi al da yaz” der ve şu gazelini söyler:

“Sakın su serpme ey dünü buna aşk ateşi derler

Söyündürmez denizler kanda kaldı jale yangın var.”

Orada gazelin yarısını yazdırır. Bir başka gün aşka gelince gazeli tamamlar.

Aydi Babanın ünlü olduğu dönemlerde bir bayram günü, Aydi Baba’nın ziyaretine gelenlerin haddi hesabı yoktur. Aydi Baba bayram namazını kıldırdıktan sonra, “Biz şeyh olduk sanıyorduk, amma daha mürit bile olamamışız. Eğer bu halktan uzak olmazsak, Allah’a yakın olamayız.” diyerek çevresindekileri dağıtır. Yine bir bayram günü Aydi Babanın müritleri hücrede toplanıp müşitlerini beklemektedirler. Hacı Mehmet Baba, baş mürittir ve nasihatta bulunmaya başlar. O sırada Aydi Baba içeri girer ve Mehmet Baba’yı yeni bayram elbiseleriyle görünce şunu söyler:

“Atlas-ı zıbayı say eğnine giy sen aba

Halka de hem sen de tut Hacı Muhammed Baba”

Tabakhanede bir kadın doğum yaparken çok zahmet çeker. Kadının kocasına “Aydi Baba’ya git de bir nefes etsin.” derler. Adam, o deli ne yapabilir diye düşünür, ama yine de gider. Durumu Aydi Baba’ya anlatır. Aydi Baba, gözlerini kapayıp biraz daldıktan sonra, “Git bir oğlun oldu.” der. Adam, içinden alay ederek eve döner. Bir de bakar ki, gerçekten bir oğlu olmuş. Yanında bulunan kadınlar, “Aydi Baba geldi, bir nefes etti, karın kurtuldu.” derler.

Aydi Baba tabakhanede yaşamını sürdürmektedir. Bir gün Kuşadalı Şeyh İbrahim’in adını duyar ve müridi olmak için bir arkadaşıyla birlikte İstanbul’a gitme kararı alır. Bütün mallarını satarak yola çıkarlar. Bir süre sonra paraları tamamen biter. Arkadaşı kalbinden hayıflanmaya başlar. “Niye şu Aydi’ye uyup her şeyimi satarak buraya geldim ki, bak şimdi beş parasız kaldım.” diye

¹⁴³ Hocaların sarıklarının bir ucunu serbest bırakarak omuzlarına sallanmasıdır.

¹⁴⁴ Büyük leğen.

pişmanlık duymaya başlar. Aydi Babaya pişmanlığı âyan olur. Aydi Baba, arkadaşını yanına çağırır, başındaki takkeyi çıkarıp ters çevirir ve yere bir sürü para dökülür. “İşte, al sana para. Bunları al ve geri dön.” der. Arkadaşı yaptığı hatayı anlayıp kalmak için ısrar etse de “Sen sınavı kaybettin.” diyerek Aydi Baba, yola devam etmesine izin vermez. Kendisi de icazet aldıktan sonra Antep’e dönerek kendini tamamen ilahi aşka verir.

Günlerden bir gün Aydi Baba sokağa oturmuş, icra ettiği mesleği olan dericilikle uğraşmaktadır. Yoldan geçen bir adam alay ederek “Şeyh de iş mi yapar?” deyince, Aydi Baba “İnsan kazanıp da yemeli.” cevabını verir. Aydi Babanın bir oğlu ve bir kızı olmuştur. Erkek evladından gelen kimse olmamakla birlikte kız evladından Arap Hoca ismiyle anılan bir torunu vardır. Arap Babanın kabri de şimdi mezarlıktadır. Hayattayken Develi Mescidi’nde imamlık yaptığı bilinmektedir. Arap Baba’ya da Aydi Baba’ya olduğu gibi tarikat mensupları sahip çıkmış ve mezarını yaptırmışlardır. Arap Baba, Kadiri tarikatlarının mensuplarıncı Aydi Baba’nın yeğeni olarak tanınmaktadır.

8.2.23.Sam Şeyhi (Abdurrahman Erzincâni)

Sam Şeyhi Mısır’ın manevi fatihi olarak bilinmektedir. Kim olduğuyla ilgili verilen bilgiler arasında çelişkiler vardır. “Türbesi Sam Köyü’nün güneyinde ilkokul binasının yakınında olup fotoğrafta görüleceği üzere bildiğimiz mezarlardan ayrı bir tiptedir. Köylüler türbede yatana Sam Şeyhi veya Müderris Mehmet Efendi adını veriyorlar. Bugün Gaziantep ve yaşayan çocuklarına eskiden Sam Şih oğulları denirdi. Şimdi Ulusam soyadını taşımaktadırlar. Asıl adı Şeyh Mehmet Muhittin’dir.”¹⁴⁵ Bahsedilen fotoğrafta görülen levhada şu ibâre yazılıdır:

“Mutasavvıf Müderris Şih Muhammed Sami Hazretleri, 1447,1527”

Türbenin üzerinde bugün bulunan levhada ise şu ifadeler vardır:

“Kutb-ul Evliyâ, Şeyh Abdurrahman Erzincâni(Kuddüse Sirruh) Hazretleri (Mısır’ın manevi fatihi Sam Şeyhi), 1517”

Oysa bahsedilen eserde Abdurrahman Erzincânî’nin kabrinin Adıyaman’ın Zek Köyü’nde olduğu kaydedilmektedir. Sam Şeyhi’nin Türbesi’nin sancılanan hayvanlara şifa getirdiğine inanılmaktadır. Ayrıca yağmur duasına çıkıldığı zaman köyün iki evliyası olan Beledi Mehmet ve Sam Şeyhi’nin adına dua edilmektedir.

Sam Şeyhi hakkında anlatılan bir diğer menkıbe ise şu şekildedir: Yavuz Sultan Selim, Mısır Seferi’ne giderken Sam Köyü’nden de geçer. Burada bağla uğraşan yaşlı bir adama rastlar. Adama yaklaşarak bir salkım üzüm ister. O da elindeki çubuğu üzüm salkımlarına çevirir ve henüz üzerinde buğuları tüten

¹⁴⁵ Cemil Cahit Güzelbey, age, s. 41.

taze bir salkım üzüm uzatır. Yavuz Sultan Selim de elini kuşağına sokar ve daha yeni pişmiş iki tane içli köfte çıkarır. Böylece her ikisi de birbirini denemiş olur. Yavuz Sultan Selim ayrılırken “Himmetin benimle olsun.” der, Sam Şeyhi de elini kaldırarak dua eder. Muharebe sırasında üzüm çubuklarının karşı tarafa geçerek kayıplar verdiği görülür. Dönüşte Yavuz, Şam Şeyhi’ne bir dileği olup olmadığını sorar. Şam Şeyhi’nin isteği üzerine Sam Köyü’nün aşarını ona vererek yoluna devam eder.

Yavuz Sultan Selim Çaldıran Seferi’ne giderken, namını duyduğu Sa Şeyhi’nin yanına uğrar ve seferi kazanıp kazanamayacağını sorar. Şeyh, cevabını ertesi gün vereceğini söyler ve ertesi gün “Zafer senindin padişahım.” der. Yavuz, bunun üzerine köyünün neyinin meşhur olduğunu sorar. Şey de üzümünün meşhur olduğunu söyleyerek müritlerini üzüm getirmeleri için gönderir. Kış mevsiminde olmalarına rağmen, bir süre sonra müritler ellerinde bir sepet taze üzümle dönerler. Bu olaydan sonra Yavuz, köye bir cam ve han yaptırır.

Sam Köyü’nde kutsallığına ve suyunun şifa verdiğine inanılan bir pınar bulunmaktadır. Bir zamanlar bu pınarda balıklar vardır ve bu balıklar dokunmak yasaktır. Rivayete göre, bu pınar Dülük Kralı’nın kızının seyir yeridir. Balıklar da kralın pınara attığı 80 bin altının balık hâline dönüşmesiyle oluşmuştur. O zamandan beri balıklara dokunulması yasaktır.

Bir başka menkıbe ise, pınarın kutsallığı Abdurrahman Erzincânî ile ilgilidir. Günün birinde bu pınarın suyu kurur. Halk durumu Abdurrahman Erzincânî’ye nakleder. O da gelip sopasıyla pınarın ağzını karıştırır ve pından altın akmaya başlar. Erzincânî “Yâ Rabbim ben altın değil, su istedim.” diye dua eder. Duanın ardından su akmaya başlar ve altınlar da balık olur.

8.2.24. Beledi Mehmet

Beledi Mehmet’in diğer ismi iki Belde Sahibi Muhammed şeklindedir. Muhtemeldir ki, Belediye Mehmet ismi de bunun bir uzantısıdır. Günün birinde Belediye Mehmet evlenmeye karar verir ve düğünü yapılır. Ancak zıfaf gecesi, daha önce ölmüş olan arkadaşlarını ziyâret etmek için mezarlığa gider. Aradan birkaç gün geçer, lâkin Belediye Mehmet hâlâ dönmez. Köy halkı bu nedenle birbirine düşer. O, öbürüne sen öldürdün derken, diğeri siz öldürdünüz der. Neticede öyle büyük bir çatışma başlar ki, herkes birbirini öldürür. Köyde, sadece yaşlı birkaç kişi kalır. Sonra bir gün Belediye Mehmet çıkagelir. Olayları görenlerden biri köyde olanları ona anlatır. Kendisinin yüzünden köy halkının birbirine düştüğünü öğrenince, üzüntüsünden kendini dağlara vurur. Bugün türbesi bulunan tepede kaybolur. Onun niye birkaç gün dönmediği, daha sonra nereye kaybolduğu hiç bilinmez. Onun ermiş biri olduğuna inanılır ve kaybolduğu yere mezar taşı dikilir.

Bir başka menkıbede ise; Beledi Mehmet, aslında Adana’da yaşamaktadır. Sam Şeyhi’nin unvanını duyarak, onu görmek maksadıyla, Sam Köyü’ne gelir. Görüşme esnasında Sam Şeyhi ona birtakım sorular sorar. Sorulan bütün soruları, Beledi Mehmet doğru olarak cevaplar. Ancak kendisinin Sam Şeyhi’ne yönelttiği sorulara yanıt alamaz. Bu arada Beledi Mehmet, aniden hastalanarak vefat eder. Sam Şeyhi, onun çok değerli bir insan olduğunu söyleyerek şimdiki türbesi bulunan tepeye defnettirir. O günden sonra burası bir ziyaret yeri hâline getirilir.

Beledi Mehmet hakkında anlatılan bir diğer menkıbede ise Beledi Mehmet’in türbesindeki ağaçlarla ilgilidir. Beledi Mehmet’in Türbesi’neki ağaçlara hiç kimse dokunmaz. Ağaçlara dokunanların başlarına belâ geleceğine inanılır. Bilmeden dokunanların rüyasına Beledi Mehmet girerek ikaz eder.

8.2.25. Narlı Ziyareti

Narlı Ziyareti denilen yer, Şehreküstü’de oldukça yeşil bir alandır. Demir kapılı küçük bir bahçenin içinde yan yana iki mezar bulunmaktadır. Bunlardan biri Polat Dede’ye, diğeri ise Gözü Kızıl Mehmet Baba’ya aittir. Gözü Kızıl Mehmet Baba, Polat Dede’nin yanına sonradan defnedilmiştir. Ancak söylentilerden, zaman içerisinde halkın onları kardeş olarak benimsedikleri anlaşılmaktadır. Halkın zihninde bu iki zat 800 yıl önce Antep’e gelmiş ve şehit düşmüş iki kardeşdir. Ziyaretçiler, buraya daha çok cuma günleri namazdan sonra uğramaktadırlar. Türbedarın dediğine göre, buraya gelerek yapılan her türlü dua kabul olmaktadır. Nitekim, buraya daha önce türbedarlık yapan kişinin çok kısa zamanda zengin olarak ayrıldığı söylenmektedir.

8.2.26. Gözü Kızıl Mehmet Baba

Gözü Kızıl Mehmet Baba’nın yaşadığı dönem Polat Dede’ninki kadar eskiye gitmemektedir. Onun Şuayip Zâde Ali Efendi ile çağdaş olduğu söylenir. Ali Baba, bir gün müritlerinden biriyle Mehmet Babaya ufak köfte¹⁴⁶ gönderir. Gönderdiği şahıs, yolda dayanamayarak yemeğin içinden iki parça et yer. Mehmet Babanın yanına geldiğinde, Mehmet Baba “Bu yemekleri it yemiş, ben yemem. Geri götür.” der. Adam döndüğü zaman Ali Baba’ya, Mehmet Baba’nın yemeği kabul etmediğini söyler. Ancak yemekten yediğini eklemeyiz. Ali Baba “Oğlum, senin yemeğin ayrılmıştı. Niye onun hakkına dokundun?” der.

Bir diğer menkıbede ise Gözü Kızıl Mehmet Baba’nın dayısının oğlu olan Kamacı Hacı Mehmet Baba, günlerden bir gün kahvecinin çırağına kızar. O sırada Gözü Kızıl Mehmet Baba gelerek, hadi Baba’nın mezarını ziyarete gidelim, der. Yolda giderken Mehmet Baba, dayısının oğlunun canının sıkkın oldu-

¹⁴⁶ Gaziantep yemek kültürüne mahsus, simitten yapılan bir çeşit etli yemek.

ğunun farkına varır. Tırnağına bir şeyler yazar. Çıracak koşa koşa yanlarına gelir, sonra da kendine gelince, “Ben niye buraya geldim?” diye şaşkın şaşkın sorar. Mehmet Baba, bu ceza ona yeter der.

Bir başka menkıbede ise; cuma namazı vaktinde Mehmet Baba sokağın köşesinde oturmaktadır. Yoldan geçmekte olan bir adam Mehmet Babanın böyle bir vakitte miskin miskin oturduğunu görünce kızar, “Ne miskin miskin oturuyorsun? Bir cuma namazına bile gitmiyorsun.” diye ileri geri söylenmeye başlar. Mehmet Baba da ayağa kalkarak adama bir tokat atar. Birden adam kendini Mekke’de bulur. Orada Mehmet Babanın Beytullah’ta namaz kıldığını görür. Namazdan sonra Mehmet Baba, adama bir tokat daha atar, adamla konuştuğuları yere dönerler. Mehmet Baba, “İşte, ben namazı böyle kılarım.” der.

Mehmet Baba hakkında anlatılan son menkıbede ise adamın biri, her yıl hacca gitmek ister, ancak bir türlü bu isteğine vasıl olamaz. Bir gün arkadaşıyla konuşurken, bu kez kesin gideceğini söyler. Arkadaşının “Gidemezsin.” karşılığı üzerine, “Eğer gitmezsem, karım benden boş olsun.” diye ağır bir yemin eder. Ancak hac zamanı gelir ve adam yine gidemez. Hac dönümüne bir gün kala eve geldiğinde karısı kapıyı açmaz. Artık aralarında nikah kalmadığını söyler. Ne yapacağını şaşırarak adam, arkadaşına dert yanmaya, fikir almaya gider. Arkadaşı Gözü Kızıl Mehmet Baba’ya gitmesini ve onun bir çare bulabileceğini ifade eder. Adam Mehmet Baba’yı bularak durumunu anlatır. Mehmet Baba “Seni Şam’a bir demircinin yanına göndereceğim. O da seni Hicaz’a gönderecek. Orada bana ne hediye verirlerse onu al, getir.” der. Sonra gözlerini kapamasını isteyerek eliyle iter. Adam gözünü açtığı anda kendisini Şam’da demircinin yanında bulur. Demirci de Hicaz’daki bir adamın yanına göndermek için gözlerini kapattırıp eliyle iter. Bu adamla birlikte hac ziyaretini yaptıktan sonra, aynı şahıs onu Zemzem kuyusunun başında duran, gözleri çapaklı birine gönderir. Bu kişi, “Gözü Kızıl neden seni doğrudan göndermedi de vasıtalı olarak gönderdi?” diyerek Mehmet Babaya verilmek üzere kefenle zemzem suyu verir. Adam bunları getirip Mehmet Baba’ya verince, Mehmet Baba artık ahiret yolculuğunun vaktinin geldiğini anlar. “Yarın gelip beni defnedin.” der. Adam evine dönüp durumu karısına anlatsa da karısı “Yalan söylüyorsun.” diyerek inanmaz. Bu kez adam kadıya gidip olanları anlatır. Kadı da ermiş biridir. Bu nedenle nikâhlarının devam ettiğine karar verir ve “Yarın gidip Mehmet Baba’yı birlikte defnedelim.” der. Ertesi gün Gözü Kızıl Mehmet Baba’yı ölü bulurlar ve defnederler. Bir süre sonra hacdan dönenler adamın kendileriyle birlikte ibadet ettiğini onaylayarak durumu açıklığa kavuştururlar.

8.2.27 Hallaç Baba

Gerek kaynaklarda gerekse halkın dilinde Hallaç Baba ile ilgili birçok anlatı mevcuttur. Hallaç Baba’nın yaşadığı dönemde hallaç ördüğü, mazhar çaldığı, müritleriyle birlikte günlerce evden çıkmayarak zikrettikleri, vefat edince de

aynı eve gömüldüğü rivayet edilmektedir. İsminin Hallaç olması da muhtemeldir ki, hallaç örmesiyle ilgilidir. Hallaç Baba, Kamacı Hacı Mehmet Baba'nın dayısı Azez şeyhlerinden Şeyh Simir'e¹⁴⁷ bağlıdır. Bu nedenle Hallaç Baba, cuma geceleri yapılan zikre katılmak için sürekli Azez'e gidip gelmektedir. Şeyh Simir de ona bir taç beyit hediye eder. Zaman geçip de Hallaç Babanın yaşı ilerleyince, sürekli yolculuğa dayanamaz ve zikir yapamaz hâle gelir. Ancak her cuma bu tacını takar öyle gezer. Diğer günler tacını tekkede bırakır. Yine bir cuma günü bu tac başında abdesthaneye gider. O, abdest alırken, diğer şeyhlerin mensupları tacını alırlar. Hallaç Baba, durumu Kamacı Mehmet Bey'e anlatır. Şeyhin tüm ısrarlarına rağmen adamlar tacı vermeyi kabûl etmezler. Hallaç Baba da, Azez'e giderek olayı Şeyh Simir'e iletir. Duyduklarına çok üzülen Şeyh Simir, Antep'e gelir ve diğer bütün şeyhleri toplar, konuyu anlatır. Ne var ki, öbürleri yine de tacı vermeye razı olmazlar. Bu defa iş karşılıklı imtihan etmeye kalır. Şeyh Simir, "Daha önce kimsenin göstermediği bir keramet isterim." der ve sancağını Kurban Babanın türbesinin bulunduğu tepeye diker. "Siz de sancağımızı buraya dikin ve Türktepe'den teker teker çağıralım, kimin sancağı gelecek görelim." der. Öneri kabul edilir ve tüm şeyhler sancaklarını dikerek Türktepe'ye çıkarlar. Teker teker çağırırlar, lâkin hiçbirinin sancağı gelmez. Sadece Şih Salman tekkesinin sancağı birazcık hareket eder. Sıra Şeyh Simir'e gelir. O, "Taal ya âlem" deyince sancak havalanır, gelip Şeyh'in ayağına çarpar. Ayağı ağrıyan Şeyh Simir, "Sen delisin." der ve bundan sonra sancağa "deli sancak"¹⁴⁸ denilir. Şeyh Simir'in kerâmeti karşısında diğer şeyhler pes ederler. Her biri tekkelerinde birer gün onu misafir ederler. Şeyh Simir, giderken sancağı Kamacı Mehmet Baba'ya hediye eder ve "Siz benim ölümüne sebep oldunuz." diyerek ayrılır. (Zira sırrı ortaya çıkan dervişler için bu dünyadaki hayat sona erer.) Bu olaydan on beş gün sonra da vefat eder.

8.2.28. Semah Dede

Semah Dede'nin bir Mevlevi olduğu ve Antep'e Konya'dan geldiği ihtimali üzerinde durulmaktadır. Nitekim, ismi de Mevlevi ayinlerinde bir tür dans ismi olan semahtan gelmiştir, denilmektedir. Semah Dede'nin mazisinin bugün yaşayanlardan hiçbirinin bilemeyeceği kadar eskiye dayandığının söylenilmesi dışında, ne zaman yaşadığı hususunda bilgi mevcut değildir. Vaktiyle kubbeli bir bina içinde türbesi bulunan Semah Dede'nin mezarı, tekke ve türbelerin kaldırılması esnasında yok edilmiştir.¹⁴⁹ Kemikleri kazılarak başka bir çukura doldurulur. Daha sonraları Türk Ali isimli bir zatın rüyasına girer. Benzeri rüyâlar uzun müddet devam edince, Ali Efendi mahallenin ileri gelenleriyle

¹⁴⁷ Bir başka söylentiye göre Şeyh Simir, Kamacı Mehmet'in amcasının oğludur.

¹⁴⁸ Antep'te bir dönem öncesine kadar yapılmakta olan deli sancak törenleri de bu rivayetin uzantısı olarak süregelmiştir. Bkz. Gaziantep Evliyaları, s.33.

¹⁴⁹ Cemil Cahit Güzelbey, age, s. 93.

konusur. Semah Dede'nin mezarını bugünkü bulunduğu yere yaptırırlar. Semah Dede, ara sıra mahallede yaşayan kadınların rüyasına girerek mezarının bulunduğu çevreyi temiz tutmalarını istediğini söyler. Sancısı olan kişilerin Semah Dede'nin mezarının etrafında dolaşınca şifa bulacaklarına inanılır.

8.2.29. Ayvaz Efendi

Ayvaz Efendi, camide imamlık yaptığı bir dönemde adamın birinin dine imana küfrettiğini duyar. Hiddetlenerek adamı öldürür. Bu olay saraya kadar ulaşır ve Ayvaz Efendi İstanbul'a çağrılır. Şeyhülislam ile görüşükten sonra padişahın huzuruna çıkarılır. Bu esnada padişah namaz kılmaktadır. Ayvaz Efendi yüksek sesle padişaha selam verir. Namaz, bittikten sonra padişah, Hoca Efendiye:

- "Namaz kılan adama selam verilir mi?" diye sorar.

Ayvaz Efendi:

- "Ben namaz kılan adama değil, namaz kılariken "Kuşları bıraktırayım." diye düşünen adama selam verdim." der. Gerçekten de padişah namaz esnasında, namazım bittikten sonra kuşları bıraktırayım, diye düşünmektedir. Padişah bu adamın ermiş biri olduğunu anlar, ancak merakından, yine de adamı niye öldürdüğünü sorar. Ayvaz Efendi:

- "Onun yaptığını siz yapsaydınız, sizi de öldürürdüm." Şeklinde yanıtlayarak olayı anlatır. Padişah onu haklı bulur ve ağrılar.

8.2.30. Ökkeşiye

Sahabeden biri olan *Ökkeş*, *Hökkeş*, *Akgaş* gibi isimlerle anılan bu velinin kabri Danacık Köyü'nde, bir dağın tepesinde bulunmaktadır. Yeşil bir kubbesi olan türbenin yakınlarında olan bir kuyuda birkaç metre derinlikte bol su bulunmaktadır. Bu durum velinin hikmeti olarak nitelendirilmektedir. Ökkeş Hazretleri, Hz. Ömer zamanında Antep'in Müslümanlar tarafından fethi sırasında şehit düştükleri söylenen beş sahabeden biridir. Onun sahabeden biri olduğu sadece halk rivayetlerinde geçmez. Tarih kitaplarında da peygamberimizle arasında geçen bir hâdise anlatılarak sahabeden olduğu ispatlanır. Olay şöyledir:

Peygamber Efendimiz, vefatından bir süre önce ashabımı toplar ve helalleşmek ister. Kendisinde hakkı bulunan olup olmadığını sorar. Bu sırada Ökkeş Hazretleri, Uhud Savaşı sırasında Peygamber Efendimizin kırbaçla onun sırtına vurduğunu söyler ve kısas ister. Bu duruma sinirlenen ashabın bir kısmı Ökkeş'in üzerine yürümek ister, bir kısmı da kısası kendilerine uygulamasını teklif eder. Ökkeş Hazretleri sözlerinde diretince ashap iyice hiddetlenir. Duruma Peygamber Efendimiz el koyar ve kırbaç eline verir. Ökkeş Hazretleri, kırbaç vurulurken kendi üzerinde sadece bir gömleğin olduğunu söyler. Hz.

Muhammed (s.a.v.) üzerinde bir gömlekten başka bir şey bırakmaz ve sırtını döner. Ökkeş Hazretleri ani bir hareketle Peygamberimizin gömleğini yukarı doğru sıyrıp sırtındaki Nübüvvet Mührü'nü öper. Sonra "Kısastaki maksadım buydu, yâ Resulallah, yoksa sizde bir hakkım varsa anam sütü gibi helal olsun." der.

İslâmî inanışa göre Hz. Muhammed'in sırtındaki Nübüvvet Mührü denilen bu işareti öpen veya gören cennetliktir. İşte Ökkeş Hazretleri de mührü öperek bu mertebeye erişmiş, şehit olarak da ikinci kez cennetlikler listesine girmiştir.

Ökkeşiye hakkında anlatılan yukarıdaki menkıbenin bir diğer varyantı ise şu şekildedir: Gaziantep il sınırları dahilinde bulunan Kömürlerde Ökkeşiye adında bir ziyaret vardır. Dağın başında, başına yeşil bir takke giyinmiş sivri bir tepe bulunmaktadır. Bu ziyaret yerinin yakınlarında bir kuyu vardır ve bu kuyuda da bolca su bulunmaktadır. Bu kuyu Ökkeşiye adlı velinin kerametiyle izah edilir. Ökkeşiye hakkında söylenen rivayet şu şekildedir: Söylenenlere göre Ökkeş, Peygamberimizin sahabelerindendir. Peygamberimiz ölmeden önce sahabeleriyle helalleşir. Bu sırada Ökkeş; "Ya Resulallah! Savaşta sen bana kırbaçla vurmuştun, bunu bana öde" der. Bunu da ancak kısas yoluyla helalleşebileceğini söyler. Sahabeler Ökkeş'e çok kızar ve üzerine yürürler. Ama Ökkeş kısasta diretir. Peygamberimiz bunu kabul ederek kırbaçı Ökkeş'in eline verir ve sırtını döner. Fakat Ökkeş bunu kabul etmez ve "Ya resulallah, sen bana vurduğunda benim sırtım çıplaktı" der. Bunun üzerine Peygamberimiz gömleğini çıkarır ve vur der. Ökkeş de elindeki kırbaçı atarak Peygamberimizin sırtını öper ve hakkım size helal olsun der. Söylentilere göre Peygamber efendimizin sırtında bir işaret vardır ve bu işareti öpen cennetliktir. Ökkeş de Peygamberimizin sırtındaki bu işareti öperek bu mertebeye ulaşmıştır. Peygamberimiz öldükten sonra Ökkeş bir savaş sırasında düşmandan kaçarken bu dağa tırmanmış ve yaralı olduğu için bu dağın tepesinde şehit olmuştur. Bu türbeyi de halk onun hatırasına yaptırmıştır.

Bir başka menkıbede ise Ökkeş Hazretleri'nin türbesinin bulunduğu dağın eteğinde başı Ermenilerce kırıldığı söylenen, deve heykelini andıran bir kaya vardır. Kayanın sağ ve sol tarafındaki yarıkların da kılıç izleri olduğu söylenilmektedir. Anlatılana göre, Ökkeş Hazretleri, Antep'in fethi için Hz. Ömer ile birlikte Antep'e gelen sahabelerdendir. Muharebe sırasında burada kâfirler tarafından sıkıştırılmış, bunun üzerine deveyi etekte bırakarak dağa tırmanmış ve tepede şehit olmuştur.

Ökkeş ismi, Gaziantep'te sık rastlanan isimlerden biridir. Bu durum erkek çocuğu olmayanların Ökkeş Hazretleri'nin himmetiyle bir erkek çocuğa sahip olacaklarına inanmalarından ileri gelmektedir. Hiç erkek çocuğu olmayan eşler Ökkeşiye'yi ziyaret eder ve bir oğlan çocukları olması için dua ederler. Duaları kabul görür de erkek çocukları olursa, bunun Ökkeş Hazretleri sayesinde ger-

çekleştğine inanılır ve çocuğa o isim verilir. Ayrıca çocuk yedi yaşına gelene kadar her yıl bir kez bu türbede kurban kesilir. Bunun dışında felçli ve sıızlı olanların Ökkeşiye'yi ziyaret ederse şifa bulacaklarına inanılmaktadır.

8.2.31. Bilal Baba

Bilal Baba'nın yolu, oğlu Hilmi Baba tarafından devam ettirilmektedir. Baba-oğul ziyaretçi akınına uğramaktadır desek, her halde hiç abartılı olmaz. Aynı köyde üç ermişin bulunması buraya gelen ziyaretçi sayısını bir hayli artırmaktadır. Gerek Bilal Babayı ziyaret için gerek Hilmi Baba tarafından efsunlanmak için gelenler öncelikle kabrin yanına gidip küpteki sudan içmektedirler. Sonra kabrin toprağı ellenip başa sürülmektedir. Daha sonra Hilmi Baba'nın yanına gidilir ve ağrıyan uzuv efsunlatılır. Bayan ve erkek ziyaretçiler ayrı odalara alınır. Daha sonra Hilmi Baba sırayla bu odalara girer ve dertlerini sorar. Buraya sadece belirli sorunları olanlar gelmez. Farklı farklı dertleri olan insanlara rastlamak mümkündür. Felçli olanlar, romatizmalılar, başı ağrıyanlar, kısmeti kapalı olanlar, eşleriyle anlaşamayanlar Bilal Babayı ziyaret edip Hilmi Baba tarafından efsunlanarak şifa bulacaklarına inanırlar. Ancak ziyaretçiler arasında çocuğı olmayan veya korku nedeniyle sürekli çocuğunu düşüren kadınlar çoğunluğu oluşturur. Hilmi Baba bu tip sorunu olanlar için muska yazar. Bu muskanın korkuyu engelleyeceğine inanılır.

Bir başka inanişaya göre, çocuğı uzun müddet olmayıp da böyle muska yoluyla olanlar, çocukları yedi yaşına gelene kadar ona hiç giyecek almazlar. Çocuğı çevredekilerin verdiği kıyafetler giydirilir veya akrabalarından biri gönüllü olarak yedi yıl boyunca çocuğun giysilerini alma işini üstlenir. Bu, çocuğun yaşaması için gereklidir. Bir başka uygulamada da eğer çocuk erkek ise ve yine muska yazdırılarak dünyaya gelmesi sağlandıysa, anne Mehmet isminde çocuğı olan yedi evi dolaşır ve para toplar. Bu para çocuk için harcanır.

Gaziantep'te bir hanımın evlendiğı günden bu yana uzun bir müddet geçmiş olmasına rağmen çocuğı olmamıştır. Aslında birçok kez hamile kalmış, ancak her defasında korku nedeniyle çocuğunu düşürmüştür. Kadın her hamile kaldığında rüyasında bir adam gelir ve beline bir tekme vurur ve ertesi gün de çocuk düşer. Sonra bir gün bu hanım, namını uzun zamandır duyduğu Hilmi Baba'ya gitmeye karar verir. Durumu Hilmi Baba'nın hanımına anlatır. O da bu kadına okunmuş su içirir ve Hilmi Babaya yazdırdığı bir muskayı verir. Kadın o gün yine aynı rüyayı görür. Ancak bu sefer tam adam tekme atacakken, Hilmi Baba gelir ve araya girerek adamın tekme atmasını engeller. Kadın bu sefer çocuğunu düşürmez ve çocuk dünyaya gelir. Annesi muskayı her zaman çocuğun üzerinde bulundurmaktadır. Ancak bir ara, çocuk dışarıda oynarken muskayı kaybeder. Her ne kadar arasalar da muskayı hemen bulamazlar. Bu süre zarfında çocuk hastalanır. Bu hastalık muska bulunup da tekrar çocuğı takılıncaya kadar sürer.

Bilal Baba hakkında anlatılan bir başka menkıbe ise şöyledir: Hazret-i Ali bir gece Bilal Baba'nın yanına gelir. Bilal Babaya "Seni asker yazacağız, haberin olsun, söyleyeceğin bir şey var mı?" diye sorar. Bilal Baba da kendi kalbinde acaba izin var mı diye geçirir. Hazret-i Ali, Bilal Baba'ya haftada iki gün izninin olduğunu söyler. Bilal Baba da "Siz daha iyi bilirsiniz." diyerek nezaket gösterir. Bir gece Hazret-i Ali, Bilal Baba'ya gelerek onu evden alır ve ikisi Almanya'nın savaş yaptığı bir yere giderler. Cepheye cephane taşıyan bir tren kara saplanmış kalmıştır. Bilal Babaya; Hazret-i Ali bu trenin kurtarılması gerektiğini söyler. Bilal Baba besmele çekerek omzunu trene verir ve tren saplandığı kardan kısa zamandan çıkar. Bir gün sonra gazeteler kara saplanmış cephane yüklü bir Alman treninin kurtarıldığını yazar.

Bilal Baba hakkında anlatılan bir diğer menkıbe ise Kore Savaşı ile ilgilidir. Oğuzeli ilçesinden bir Kore gazisi bir gün şehre gelir. Bu çevrede takva sahibi bir hocanın olduğunu öğrenir. Halkın yardımıyla Bilal Baba'nın köyü olan Danacık Köyü'ne gider. Köyde kendisini Bilal Baba'nın evine götürürler. Bilal Baba adamı görünce hoş geldin diyerek yer gösterir. Adam aniden yerinde donakalır. Önce biraz durur ve oturmadan; "Baba senin atın var mı" diye sorar. Bilal Baba, atının olduğunu söyleyince; adam mümkünse atını görmek istediğini belirtir. Bilal Baba'nın oğlu atı ahırdan çıkarınca; adam "Vallahi, ben aradığım adamı buldum. Sen yüce bir adamsın. Sen bu atınla biz Kore'de kuşatıldığımız zaman bize yetişip kuşatmayı yardım ve bizi ölümden kurtardın." der.

Başka bir menkıbe ise şu şekildedir: Hataylı bir aile akli dengesi yerinde olmayan kızını birçok doktora götürür. Gittiği doktorlardan bir türlü çare bulamaz. En sonunda Gaziantep'e bir asker arkadaşını yanına gelir. Arkadaşına durumu anlatan kızın ailesi yardım ister. Adam kızı Bilal Baba'ya götürür. Orada kız yetişkin olmasına rağmen üzerindeki elbisesini çıkarır, çok çirkin küfürler eder. Birkaç gün Bilal Baba kızı efsunlar. Kız birkaç günün sonunda kendine çekidüzen verir. İyileşerek oradan ayrılır.

8.2.32. Dülük Baba

Antep'te pek çok yere ismini vermiş olan Dülük Baba'nın kim olduğu konusunda iki farklı görüş vardır. Bunlardan birine göre, asıl ismi Davut Ejder'dir. İslam ordularının Antep'in fethi sırasında buraya gelmiş ve şehit düşmüş bir sahabedir. Askeri birliklerden birinin bayraktarı olan Davut Ejder savaş sırasında Dülük tepesinin kuzeyindeki yamaçta yaralanır, yaranın verdiği acıyla bağırmaya başlar. Biraz sonra da ölür. Bu nedenle öldüğü yere çağırın denilir. Bu isim daha sonra "Çayırhan" şeklinde söylenmeye başlanır. Savaş bittikten sonra Dülük Baba tepeye defnedilir ve tepenin ismine de Dülük denilir.

Antep bahsinde Dülük Babaya da değinen Evliyâ Çelebi ise, onu çok farklı bir kişi olarak tanıtmaktadır. Seyahatnâme’de Dülük Babanın Yavuz Sultan Selim’in döneminde yaşadığı ifâde edilmektedir. Yavuz Sultan Selim Mısır seferine giderken Dülük Babaya uğrar ve onun duasını alır. Dülük Baba da Mısır’ın alınacağı tarihi ve Yavuz’un Mekke ile Medine’nin sahibi olacağını söyler. Bunlar gerçekleşirse kendisine bir tekke yaptırmasını ister. Mısır söylediği tarihte fethedilince Yavuz, Antep’e gelip Dülük Baba’yı arar. Öldüğünü öğrenince bir türbe yaptırır. Evliyâ Çelebi, Dülük Baba’nın Melamî bir Bektaşî dervişi olduğundan da söz eder.

Dülük Baba’nın yapılan ilk türbesi daha sonra yok edilmiştir. Uzun bir süre belli olmayan Dülük Baba’nın mezarı daha sonra şöyle keşfedilmiştir: Bir katırcı soğuk ve tipili bir günde Maraş’tan Antep’e gelmektedir. Fırtınanın etkisiyle yolunu kaybeder. Kadirî tarikatının kurucusu Şeyh Abdülkadir Geylânî’ye bağlı olan derviş çaresizlik içinde kalınca “Yetiş, ya Gavs!” der. Gavs da şu şekilde cevap verir:

- “Niçin benden yardım istiyorsun? İşte yakınında Davut Ejder Hazretleri yatmaktadır.” Katırcı gösterilen yere bakınca Dülük tepesinde kuvvetli bir ışık görür. Işığı takip ederek şehre ulaşır. Daha sonra ışığın görüldüğü yere bir kubbe yaptırır, içine de mezar taşı diktirir. Geceleri kandil yakılması için de gelip getiren mal vakfeyleyler. Bu olaydan sonra yolcular bu kandilin ışığına bakarak yollarını bulurlar. Dülük Baba’nın, diğer evliyalardan farklı olarak, evlenmek isteyen erkeklere yardımcı olduğuna inanılır.

8.2.33. Üryan Baba

İsminden de anlaşılacağı üzere Üryan Baba, çıplaklığıyla tanınmış bir velidir. Söylenilenlere göre Üryan Baba, avret yerlerinin dışında kalan kısımları açık dolaşmıştır. Kendi hâlinde, halktan uzak, rindane bir hayat yaşamıştır. Üryan Baba, Sarımsak Tepesi’nde oturmakta ve mahrem yerleri dışında her yeri açık, saç sakalı birbirine karışmış bir halde dolaşmaktadır. O dönemlerde, Tabakhane’de oturan Aydi Baba da oldukça namlı bir şeyhtir. Gelip, Üryan Baba’yı “Çırılçıplak ortalarda dolaşiyor.” diye Aydi Baba’ya şikâyet ederler. Aydi Baba, Üryan Baba’yı uyarmak için mekânına gider. Üryan Baba, Aydi Baba’yı içeriye alır ve bir bardak şerbet ikram eder. Aydi Baba gayr-i ihtiyarı şerbeti alıp içer. İçmesiyle beraber içi yanmaya başlar. Kendini tutamaz ve “Yangın var.” diye bağırarak Tabakhane’ye kadar koşar. Üryan Baba, “Şimdi anladınız mı, bizim içimiz yanar da, ondan böyle dolaşırız.” der.

Bir zamanlar Antep’e birtakım eşkıyalar dadanmıştır. Gelip, şehrin yakın civarlarına çadır kurup halktan haraç istemektedirler. Haraçlarını aldıktan sonra çekip giderler. Aksi hâlde sorun çıkarırlar. Üryan Baba’nın yaşadığı bir dönemde yine birtakım eşkıyalar gelip Batalhöyük tarafına çadırlarını kurarlar.

Şehre de haber gönderip haraç isterler. Şehrin ileri gelenleri, ne yapılması gerektiğini konuşmak için bir araya gelirler. İşi dervişlere iletmeye karar verirler. Zamanın meşhur dergâhlarından biri olan Şahveli Tekkesi'ne haber gönderip bu işe çözüm bulunmasını isterler. O dönemlerde Antep'te mevcut olan on iki dergâhın mensupları Şahveli Tekkesi'nde toplanır. Kimlerin var olduğu kontrol edilirken Üryan Baba'nın aralarında olmadığı fark edilir. Bir haberci gönderecek Üryan Baba'yı davet ederler. Haberci durumu anlattıktan sonra Üryan Baba yerden bir avuç toprak alır ve Batalhöyük tarafına doğru atar. Sonra da "Ben üzerime düşeni yaptım." der. Haberci Şahveli Tekkesi'ne dönüp olanları anlatırken, dervişlerden biri heyecanla Batalhöyük tarafında şiddetli bir fırtınanın koptuğunu haber verir. Fırtınanın tesiriyle kopan taşlar eşkıyaların çadırlarını yerle bir etmiştir, zorbalar perişan olmuş, her şeylerini toplayıp Antep'i terk etmek zorunda kalmışlardır. Daha sonra bu olayın Üryan Baba'nın manevi himmetiyle gerçekleştiği anlaşılır ve Üryan Baba her zaman saygıyla anılır.

8.2.33. Saçaklı

Saçaklı'nın Bağdat Kütüphanesinde 200'den fazla eseri olduğu ve Gaziantep'te Hacı Abdullah Edip Efendi kütüphanesinde de "Ta'lim-i Kıraat" isimli bir kitabı bulunduğu söylenmektedir. Gözü Kızıl Mehmet Baba için anlatılan "Karısının üzerine yemin eden adamı bir günde hacca gönderme" hikâyesine benzer bir rivâyet Saçaklı'nın kerametleri arasında da anlatılmaktadır. Saçaklı Antep'le Maraş arasında gidip gelerek yaşamını sürdüren bir dervîştir. Bir gün yine böyle bir yolculuğa çıkmışken, Antep ile Maraş arasında aniden ölür. Her iki şehir de cenazeyi kendi memleketlerine götürmeyi ister. Anlaşmaya varmayınca aralarında kavga çıkar. Neticede bir hakeme başvurmaya karar verirler. Hakem, "Cenaze hangi şehre yakınsa oraya gömülsün." kararını verir. Cenazenin bulunduğu yerin her iki şehre mesafesi ölçülür. Antep'in daha yakın olduğu ortaya çıkınca buraya defnedilir. Bir başka anlatıma göre, aynı olay Kilis ile Antep arasında geçmiştir. Sonuçta yine Antepliler haklı bulunarak cenaze buraya defnedilmiştir.

Bir başka menkıbede ise Saçaklı, Antep camilerinden birinde ders verirken öğrencilerinden biri "Efendim, dersimize Hızır A.S. geliyor." diye haber getirir. Saçaklı da "Ya niçin bana görünmüyor?" diye sorar. Öğrencisi, Hızır ile görüşüp ertesi gün cevap getireceğini söyler. Hızır'ın cevabı "Hocanda daha dünya muhabbeti var, her gün sarığımı süslüyor." şeklinde olur. Saçaklı bu cevabı alınca, dokumalardan kestiği parçaları sarık yerine başına dolayarak gezmeye başlar. Bundan sonra Hızır ona da görünür. Saçak şeklindeki sarıkları dolayısıyla da "Saçaklı" ismiyle anılmaya başlanır.

Saçaklı, Antep'te ders verirken öğrencilerden birinin başıyla gözüyle işaretler yaptığını, kendi kendine konuştuğunu görür. Öğrenciyi dersle ilgilenmesi için uyarır. Bunun üzerine öğrenci, "Bir adam gelip bana hocan zibalara bü-

r nm ş diyor” Şeklinde bir açıklama yapar. Bu olayın ardından Mehmet Efendi başına Őaak sararak dolaşmaya başlar.

Günün birinde Őaaklı’ya Maraş Müftülüğü teklif edilir. Őaaklı cevabını hemen vermeyerek biraz düŐünmek istediğini söyler. Ertesi gün gelip teklifi reddeder. Sebebini de Şöyle açıklar:

- “Pınar başına gittim, akan suya danıŐtım. Bana dedi ki, “Kaynaktan çıktığım zaman herkes beni içiyor, iğrenmeden kullanıyor. Fakat Şehre girip çıktıktan sonra kirleniyorum. Kimse bana el sürmüyor. M ft  olursan sen de bana dönersin. M ft  olursam, ben de Şehirdeki herkesle temas edeceğim, akıbetim suya dönecek.”

Őaaklı’nın ibadet mekânı olan mağarasına günün birinde bir sarhoş gelir. Annesinin kabrinde “Yasin” okuması için Őaaklı’yı mezarlığa götürmek ister. Hava yağmurlu olduğu için Őaaklı gitmek istemez. Ancak sarhoş çok ısrar eder ve sonunda götürür. Bu olayın ardından Őaaklı; “Evladın bundan daha kötüsü olmaz ya, o hâlde evleneyim.” diye düşünür ve kendi kendine Şöyle der.

- “EĞer  lem akıllı sen deli isen, senin deli olmanda ne m na var, evlen!  lem deli sen akıllı isen, senin akıllı olmanda ne m na var, yine evlen!” Sonra da evlenir.

Őaaklı ile talebelerinden biri Maraş’ta bir yaylaya çıkarlar. Talebesi Őaaklı’dan ders vermesini diler. Orada okuyacak kitap bulamadıklarından Őaaklı hem “Velediyye” adlı bir kitap tasnif eder hem de bunu öğrencisine okutur. Eserine “Velediyye” ismini vermesinin sebebi de talebesine “Eyy helveled” veya” Y  veled” yani “Ey OĞul” diye hitap etmesidir.

Bir diğer menkıbe ise Őaaklı’nın cenazesi hakkındadır. Őaaklı’nın cenazesi kaldırılırken, o esnada tarlada çalıŐmakta olan bir köylü kalabalığı görür ve aralarına katılır. Hem cenazeye katılmış olmak hem de  t demirini y letmek maksadıyla kalabalıkla birlikte Antep’e kadar gelir. Cenaze namazı kılındıktan sonra demircilere gider. Ne var ki, demircilerin hiçbiri bu demiri ateşe atamaz. Son gittiği usta ermiş biri olduğundan, “Bu demir Őaaklı’nın namazına katıldığından ateşe vurulmaz.” diyerek işin aslını açıklar.

Őaaklı hakkında tespit ettiğimiz son menkıbe ise türbesi ile ilgilidir. Henüz Őaaklı’nın türbesinin bulunduğu dönemlerde, buraya ev inşa ettirmek isteyen biri hel yı da kabrin yakınlarında bir yere yaptırmaya kalkışır. Őaaklı, adamın karısının rüyasına girerek “abdesthanenin buraya yapılmamasını” söyler. Bu uyarıya aldırış etmezler. Adam evin önüne bir de d kk n yaptırır. Günün birinde bu dükkânın içine esrar atılarak ihbar edilir. Bu ikinci uyarı üzerine helanın yerini hemen deĐiŐtirirler.

8.2.34. Şahveli

Doğum ve ölüm tarihi hakkında farklı yorumları yapılan Şahveli için Saadeddin Nüzhet Ergun, “Türk Şairleri” adlı eserinde şu bilgileri vermektedir.¹⁵⁰ “Askerî: (Şahveliyi Nâibil Askerî). Onaltıncı asır mutasavvıflarından Askerî'nin hayatı hakkında menbalarda hiçbir malumata rastlamadım. Ancak elde mevcut eserlerinden istidlal edebildiklerimi kaydediyorum. Askerî'nin asıl adı Şahveli'dir. Babası maruf bir aileye mensup olan Mehmet Bey, bunun babası Kaba'dır. Şairin annesi Emine hatun Alaetdevle neslindedir. Naip künyesini taşıyan Askerî, mutat olan tahsilini bitirdikten sonra memuriyet hayatına atılmış, sonra mansıp sevdasından vazgeçerek, Halvetî Tarikatı'nın meşhur şeyhlerinden Şeyh Yakup'a intisap etmiştir. Onun Selahiye ve Bedriye mescitlerinde itikafa girdiğini biliyoruz. Askerî'nin bugün elimizde mevcut biri mensur biri manzum iki eseri vardır. (Ayasofya kütüphanesi Nu. 2022) 24 sahifeden ibaret olan tasavvufi mensur eserinin adı Elkevakibil- Muziyye fi Tarikatil Muhammediye'dir. Şair bu eseri 1459 (959) da yazmıştır. Mukaddimesinde şu kayıtlar görülüyor:

“Ve ba'dü fa'len sitte ve hams ve tis'a miye ezaflıban Şahveli bini Mehmet bini Kaba Naibil Askerî erbabi devlet tarikinde tulu emel birle yürürken innelzine yubayıneke fehvasınca nazır olup sultanül arifin ve şeyhil muhakkikin Yakup Efendi kaddese sirrehu hazretlerine biat edip yani gazayi ekberi kalmağa sayetti.”

Manzum eserinin adı (Kitab-ı Risaleyi Bedriye)dir. Bu eseri 1582 (990) yılında Antep'te Bedriye Mescidinde mutekif bulunduğu esnada kaleme aldığı için bu ismi vermiştir. Mefailün failün vezninde yazılan ve 1390 beyitten ibaret olan bu mesnevîde şairin hayatını tasvir eden şu kayıtlar görülür: Türk Şairleri'nde Şahveli'nin tamamen Sünnî kaidelere uyan bir Halvetî olduğu da kaydedilmiştir. Ayrıca Şahveli'nin Ganiyyüsalikin isminde Verdi Settar Şerhi vardır ki bunun bir nüshası Üsküdar Nasuhi Kütüphanesi'ndedir. Ölüm tarihi olarak Osmanlı Müellif'lerinde 1000 (1555) verilirken, Sicill-i Osmanî'de 1591 tarihinde vefât ettiği söylenmektedir. Verilen bu tarihlerin hiçbirinin diğere uymadığı görülür. Yani Şahveli'nin doğum tarihi gibi ölüm tarihi de şüphelidir.

Şahveli'nin türbesi bugün hâlâ ilk zamanlardaki yapısını korumaktadır. Kabre ulaşmak için kulübeyi andıran küçük odanın penceresinden geçilmektedir. Boğmaca hastalığına tutulan çocuğun üç cuma bu pencereden geçirilirse şifa bulacağına inanılır. Şahveli yalnız kerametleriyle tanınan bir veli değil aynı zamanda âlim ve şairdir. Bu nedenle Gaziantep Büyükleri, Osmanlı müellifleri, Sicill-i Osmani isimli eserlerde de Şahveli'den bahsedilmektedir. Şahveli, Ağ-

¹⁵⁰ Sayı: 33, s. 510.

cahöyük köyünde yaşamış Mehmet Efendi isimli bir zatın oğludur. Mehmet efendi, iyi huyuyla tanınmış, köye bir cami, medrese ve hayrat yaptırmış biridir.

Şahveli hakkında tespit ettiğimiz diğer menkıbeler ise şu şekildedir:

Dördüncü Murat Bağdat seferine giderken Tılbaşar'dan geçer. Burada Şahveli'nin nâmını duyar ve vezirine yarın Ağcahöyük'e uğrayalım der. Ertesi gün sözünü unuttur. Ağcahöyük'e sapa düşecek bir yola girince atlar durur. Tüm zorlamalara rağmen yürümezler. O zaman vezirin aklına padişahın dün söylediği söz gelir. IV. Murat'a sözünü hatırlatır. Atları Ağcahöyük'e doğru çevirirler ve atlar hızla ilerlemeye başlar. Misafirlerinin geldiğini sezinleyen Şahveli, müritlerini misafirleri karşılamaları için gönderir. Kendisi de tekkenin kapısında karşılar. Şahveli, müritlerinden birinden kahve yapmasını ister. Kahve dağıtılacağı zaman, Sultan Murat tarafından ayarlanmış bir tertip gereğince tepsiyi kendi adamlarından biri alır ve dağıtmaya başlar. Şahveli'nin kahvesine gizlice zehir katar. Şahveli kahveyi içerken "Sultanım kahve niyetine mi içeyim, zehir niyetine mi?" diye sorar. Sonra boş fincanı yere bırakır, serçe parmağını fincanın üzerinden geçirerek zehri fincana boşaltır. Bu nedenle gözü biraz şaşı, serçe parmağı da eğri kalır. Bu nedenle, Şahveli'nin soyundan gelenlerin de böyle gözleri şaşı, serçe parmakları da eğri olur.

Sultan Murat bu imtihanın ardından yoluna devam etmek isterse de Şahveli'nin ısrarı üzerine geceyi orada geçirir. Şahveli bir tencere yemekle bütün misafirlerini, bir parça arpa ile de bütün atları doyurur. O gece, Şahveli müritlerinden birine bir dal kuru çubuk verir ve onu dikmesini ister. Aradan iki saat geçtikten sonra aynı müridi tekrar göndererek diktiği çubuktan üzüm toplayıp getirmesini söyler. Mevsimin kış olmasına rağmen, biraz sonra mürit elinde taze üzümlerle döner. Bu sebeple çubuğun dikildiği yere "Yenice" ismi verilir. Ertesi sabah Sultan Murat ve Şahveli köyün en yüksek yerine çıkarlar ve görüş mesafelerine giren toprakların aşarını Padişah, Şahveli'ye bağışlar.

Sultan Murat ile Şahveli arasında zehir içme imtihanı geçtikten sonra Sultan Murat, Şahveli'ye ne istediğini sorar. O da Ağcahöyük'e bir cami yaptırılmasını ve "Yenice'nin aşarını" ister. Konuşmanın ardından Sultan Murat düşüneceğini söyleyerek ayrılır ve yoluna devam eder. Muharebe sırasında Osmanlı ordusu güç duruma düşer ve Sultan Murat, Şahveli'den manen yardım ister. O esnada tekkesinden bulunan Şahveli, müritlerinden bir çuval saman ister. Samanı rüzgâra savurur ve birden düşman ordusunun üstünü bir saman bulutu kaplar. Düşman askerleri hiçbir yeri göremez olur ve bozguna uğrar. Bağdat'tan dönerken Sultan Murat, Ağcahöyük'e uğrar ve Şahveli'nin istediklerini yerine getirir.

Şahveli Tılbaşar çevresinde yaşayan ve halk tarafından bir veli olarak tanındığı için büyük saygı gören biridir. Sultan Murat Tılbaşar'dan geçerken halk onu büyük bir kalabalık hâlinde karşılar. Veli de bunların arsındadır. Sultan Murat, Tılbaşar'a girince Şahveli elindeki değneği yere saplar ve değnek hemen dallanıp budaklanıp bir servi olur. Bunu gören Sultan Murat, "Sen bir sihirbazsın." der ve bir bardağa koyduğu zehri içmesini ister. Şahveli bu zehri içer, sonra da gözlerinden yaş olarak akıtarak tekrar bardağa boşaltıp padişaha uzatır. Ancak zehrin etkisiyle gözü şaş kalır. Bu nedenle adına Şaş Veli denilir. Bir rivâyete göre bu Şaş Veli ismi daha sonra değişime uğrayarak Şahveli olurken, diğer bir rivâyete göre gösterdiği kerâmet karşısında Sultan Murat ona "Sen Şaş Veli değil, Şah Veli'ymişsin." der ve ismi öyle anılmaya başlanır. Sultan Murat, daha sonra Şahveli'ye ne dilediğini sorar. O da Yenice Camii'nin Antep'e naklini ister. Sultanın emriyle Yenice Camii'nin dört tarafından taş götürülerek Antep'e yeni bir cami yaptırılır ve Yenice'nin aşarı buraya tahsis edilir.

Şahveli, bir gün Ağcahöyük Camii'nin önüne gelir ve elindeki değneği yere saplar, sonra da gözden kaybolur. Değnek yeşerip bir servi olur. Daha sonra bir fırtınayla yıkılan bu servinin bir parçası yontulup ateşe atılınca, çıkacak dumanın sıtma hastalığına şifâ vereceğine inanılmaktaydı. Kayboluşundan bir süre sonra Şahveli, o zamanlar ismi Salihîye olan Şahveli Camii'nin avlusunda bir kez daha görülüp sonra yine gözden kaybolur. Bu olayın ardından oğlu Şeyh Yakup tarafından en son görüldüğü yere türbesi yaptırılır.

8.2.35. Kurban Baba

Kurban Babanın Hacı Bektaş Veli'nin yakın adamlarından biri olduğu söylenilmektedir. Tekkenin kurban kasabı olduğu için bu isimle anılmıştır. Mürşidin ölümünden sonra Antep'e gelip yerleşmiştir. Kurban Babadan bir gün şeyhliğini ispat etmesi istenilir. İspat edilmesi anlamına gelen burhan gösterilmeden önce âdet olarak kurban kesilmektedir. Bu nedenle önce kurban kesilir. Sonra Kurban Baba, hayvana tükürük sürerek diriltir. Bu isimle anılmasının asıl sebebinin bu olduğu dile getirilmektedir.

Bir diğer menkıbede ise; Kurban Baba ile Hacı Baba yakın birer dostturlar. Bunlar, ara sıra şakalaşarak şeyhlikte birbirlerinden üstün olduklarını iddia ederler. Hacı Baba bir dükkânda çalışıp kadınlara edik satmaktadır. Kurban Baba ise, hep tekkede oturur. Bir gün Hacı Baba, Kurban Babaya "Tekkede oturmakla şeyhlik olmaz, gel benim yerimde otur da göreyim." der. Kurban Baba kabul eder ve dükkâna gider. Bir ara bir kadın gelir ve alacağı ettiği ayağına geçirirken bacakları görünür. Kurban Babanın fikri karışır. Dükkânda baş ucunda su dolu bir sepet asılı durmaktadır. Kurban Babanın fikri karışınca su dökülür ve üstü başı ıslanır. Hacı Baba, "Gördün mü, kolay mıymış?" der ve bahsi kazanır.

Kurban Baba hakkında tespit ettiğimiz diğer menkıbeler ise şu şekildedir:

Bir zamanlar Kurban Baba ve ailesi kulak hastalıklarının tedavisinde ocaktır. Kurban Baba, kulak ilacının tertibini akrabalarından bir kadına verir ve her gün ona bir miktar para göndererek ilacın ham maddelerini almasını sağlar. Bu şekilde kadının hastaları parasız tedavi etmesini temin eder. Kurban Babanın fakir bir derviş olmasına rağmen parasız ilaç dağıtması, bir süre sonra dedikodulara yol açar. Sonra dikkatle izlenmeye başlanır. Bu durum karşısında ilaç para ile satılır olur.

Kurban Baba öldüğü zaman, bugün türbesinin bulunduğu yerdeki bir mağaraya gömülür. Mağaranın ağzı, öyle herkesin kaldıramayacağı büyük bir kayayla kapatılmıştır. Ailesinden biri öldüğü zaman bu kaya kaldırılır ve buraya defnedilir. Son olarak yine aileden olan “Epah” adında biri bu kayayı kaldırmaktadır. Onun ölümünden sonra mağara bir daha açılmaz.

8.2.36. Karaçomak

Evlad-ı Resûl’den olduğu söylenen Karaçomak da Antep’in Müslümanlar tarafından fethi sırasında şehit düşenlerden biridir. Türbesi Karaçomak Köyü’nde, yine aynı isimle anılan tepededir. Karaçomak’ın asıl kimliği konusunda yeteri kadar bilgi mevcut değildir. Savaş sırasında iri ve kara bir topuz kullandığı için bu isimle anıldığı söylenmektedir. Bunun dışında yaşantısı hakkında pek yorum yapılamamaktadır. Ancak Cemal Cahit Güzelbey, Türkmen oymağının adı olan “Karaçok” ismiyle bir münasebeti bulunması ve bir Türk göçü sırasında bu adı almış, Türk ulusundan gelme biri olması ihtimalini dile getirmektedir.¹⁵¹

Antep Kalesi civarında muharebe olurken arkadaşlarından ayrı düşen Karaçomak Sandıkçılar Çarşısı’nda Pirsefâ ile birlikte dövüşür. Pirsefâ burada şehit olur. Karaçomak da şimdiki türbesinin bulunduğu köye kadar vuruşur. Burada başı gövdesinden ayrılır. Ancak o, başını koltuğunun altına alır ve tepeye kadar vuruşmaya devam eder. Burada yere düşer. Fetih tamamlandıktan sonra baş ve gövde ayrı ayrı yerlere defnedilir. Daha sonra, belediye tarafından yalnız başının bulunduğu yer dükkâna çevrilir. Kazı yapılırken büyük bir baş bulunur. Rûfâi şeyhi Kamacı Mehmet Baba, kafayı gövdesinin bulunduğu yere götürmek için yetkililerden ister. Ancak reddedilir. Reddeden şahıs ertesi gün aniden ölür.

Karaçomak’ın türbesinin güneyinde içi sıvalı bir sarnıç bulunmaktadır. Söylentilere göre, bu sarnıcı Nefise Hanım isminde biri yaptırmıştır. Nefise Hanım, bir falcıdan türbenin yakınlarında define olduğunu öğrenir ve kuyunun bulunduğu civarda kazılar yaptırmaya başlar. Bu kazılarda yer altına doğru inen bir-

¹⁵¹ Cemil Cahit Güzelbey, age, s. 23.

kaç merdivenden sonra mozaik sahası ortaya çıkar. Nefesi Hanım'ın birden hastalanması ve ardından da ölümü üzerine kazı işi yarıda kalır. Ölümünün de bu hâdiseye ilgili olduğu söylenmektedir.

Türbelerin kaldırılması yasasının gündemde olduğu bir dönemde Hikmet adında bir jandarma çavuşu Karaçomak'ın türbesini yıkmaya gelir. Köylülerden yardım istediğinin kabul görmemesi üzerine kazma, kürek alarak kendisi yıkma girişiminde bulunur. Ancak erleriyle birlikte yokuşu tırmanırken üzerine bir korku ve bezginlik çöker. Sonra yıkım işinden vazgeçerek geri döner.

Bir başka rivâyete göre Pancarlı Köyü'nün ağalarından biri burada define olduğunu duyar. Türbelerin kaldırılması yasası çıkınca, fırsattan istifade ederek defineyi bulmak amacıyla türbeyi yıkma işine girer. Ancak üzerine birden fenalık gelir ve yüzünü türbeye dönemez. Taşdığı niyetten vazgeçerek oradan uzaklaşır. Türbenin yakın civarındaki bağ, fıstık ve incirlikler için bekçi tutulmaz. Çünkü, zaten Karaçomak buraları korumaktadır. Köyde beddua olarak "Karaçomak belini kırsın." denilir ve yemin ettirilirken Karaçomak'ın ziyareti üzerine yemin ettirilir. Türbeyi ziyârete gelenler dileklerinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini anlamak için duvara taş yapıştırırlar. Eğer taş tutarsa dilek gerçekleşecek demektir, düşerse bu, dileğin olmayacağı anlamındadır. Dileklerinin gerçekleşmesi karşılığında adakta bulunmuş olanlar, gerçekleşen olayının ardından kurbanlarını bu tepeye getirerek kurban kayası denilen bir kayanın üzerinde kesmektedirler. Ayrıca hasta olan hayvanların bu türbenin etrafında üç defa dolaştırılmasıyla şifa bulacağına inanılır.

8.2.37. İsmail Baba

İsmail Baba kışın karı cebine koyarak dolaşır ve bunu hastalara dağıtır. Bu sayede hastalar şifa bulur. İsmail Babanın yaşadığı dönemde imamlık yaptığı bilinmektedir. Ezanın Türkçe okunması yasası getirildiğinde de o, imamlık yapmaya devam etmektedir. Ancak yasağa uymayarak ezanı Arapça okumaya devam eder. Polis memurlarının tüm çabalarına rağmen yakalanamaz. Günün birinde bir polis memuru sivil giyinerek gizlenir ve hoca camiye geldiğinde onu yakalar. İsmail Baba, "Ezanı okuyayım, ondan sonra götürün." der. Polis de müsaade eder. Ezanı okumak için minareye çıkar ve okur, lâkin geri dönmez. Bir süre bekleyen polis memuru imamın geri dönmediğini görünce merak edip kendisi gider. Bir de bakar ki, İsmail Baba ortalarda yok, minarenin tepesinden atlayarak oradan uzaklaşmış. Bu kerâmeti karşısında bir daha İsmail Babaya karışılmaz.

8.2.38. Nesimi

Nesimi, Nasrettin Hoca ve Mansur bir şeyhin yanında ders almaktadırlar. Mürşitleriyle birlikte her gün aynı kuzuyu keser ve yerler. Doyduktan sonra kuzunun kemiklerini dizerler, sonra da mürşitleri başında dua eder. Duanın

ardından kuzu tekrar canlanır. Bir gün şeyhlerinin işi çıkar ve tekkeden uzaklaşmak zorunda kalır. Giderken de “Ben gelene kadar ders çalışsın, gelince kuzuyu keser yeriz.” der. Hocaları gittikten bir süre sonra, bu üç mürit acıdır. “Nasıl olsa kuzuyu tekrar diriltiriz, hocamız anlamaz bile.” diyerek şeyhlerinin sözünü çiğner, kuzuyu kesip yerler. Kemikleri dizip dua etmeye başlarlar. Ancak kuzu bir türlü canlanmaz. Hocaları gelip bu durumu görünce çok kızar. Her birine kuzuyu keserken ne yaptıklarını sorar. Mansur kuzunun kafasını kesmiştir. Bu nedenle hocası ona “Seni de kafanı keserek öldürsünler.” der. Nesimi kuzunun derisini yüzdüğü için ona da “Senin de derini yüzünler.” diye beddua eder. Nasrettin Hoca kuzu kesilirken güldüğünü söyler. Bunun üzerine ona da “Herkes hayatın boyunca yaptığın her harekete gülsün.” der.

Nesimi hakkında tespit ettiğimiz diğer menkıbeler ise şu şekildedir:

Nesimi mutasavvıf ve ateşli bir vaizdir. Şıhcan Dergâhı’nda kalmaktadır. Vaazlarında bahsettiği şeyler, zamanın ulemasının fikirlerine ters düşmektedir. Ulema bu duruma sinirlenerek Nesimi’yi tehdit eder. Nesimi’nin aldırmmaması üzerine birlik olarak onu saf dışı bırakmayı kararlaştırırlar. Gizlice ayakkabısını alırlar ve ayet yazılı bir kâğıdı taban kayışının altına yerleştirirler. Daha sonra da Nesimi’nin ayağının altında ayet çiğnediğini kadıya ihbar ederler. Nesimi çağrılır ve kâğıt bulunduğu yerden çıkarılır. Kendisine oynanılan oyunu anlayan Nesimi, ayet yazılı kâğıdı oradakilere göstererek “Bunu ben mi koydum?” diye sorar. Evet cevabını alan Nesimi sinirlenerek yüzlerine tükürür. Tükürük değen yerlerinde şark çıbanı çıkar. Meşhur şark çıbanı bu sebeple ortaya çıkmıştır.

Bir başka anlatıda ise oyunu tertipleyenler önce ayet yazılı kâğıdı ayağının altına almanın cezasını sorar, derisinin yüzülmesi gerektiğini öğrendikten sonra şikâyet ederler. Nesimi, ayet yazılı bir kâğıdı ayağının altına alma suçundan zincire vurularak Halep’e gönderilir. Nafak Köyü’nden geçerken, köylülerden biri zincirler arasında götürülen bu adamın suçunu sorup öğrendikten sonra kâfir diye bir tokat vurur. Nesimi, “Nafak yiğidin yetmesin.” diye beddua eder. Büyük Kızılhisar ve Hacırlı köylüleri de buna benzer kötü muameleler yapar ve Nesimi onlara “Hacırlı tütünün tütmesin, Kızılhisar horozun ötmesin.” diye beddua eder. Bu bedduaların yerini bulduğu söylenilmektedir.

Nesimi zindandayken, bir adam onu ziyarete gelir ve ona “kanaat, sabır ve mürüvvet” kelimelerinin ne manaya geldiğini sorar. Nesimi de karnının aç olup olmadığını sorar. Aç cevabını alınca elini duvara vurur ve gaipten içi türlü yemeklerle dolu bir tepsi gelir. Bunu adama sunar. Daha sonra elini tekrar duvara vurur, bu sefer de bir parça ekmek ve bir miktar su gelir. Kendisi de bunları yer. Adama “İşte kanaat budur.” der. Bu ilk cevabın ardından ziyaretçinin elinden tutar ve ayağındaki zincirleri onun ayağına takar. Kendisi de ortadan kaybolur. Adam bağırmaya başlar. Sesi duyan gardiyanlar, karanlık zindandaki

kişinin Nesimi olup olmadığına bakmadan zorla sustururlar. Gardiyanlar uzaklaştıktan sonra Nesimi gelip aynı yerini alır ve ikinci cevabını da verir, “İşte sabır da budur.” der. Sonra ilâve eder: “Ben günlerdir buna katlanıyorum. Dönmeseydim sen yerimde kalacaktın ve ben kurtulacaktım. İşte mürüvvet de budur.”

Sonunda Nesimi'nin idam kararı verilir. Çıkarılan fetvada Nesimi'nin derisinin yüzüleceği ve bu esnada eğer kanı birine sıçrarsa kanın değdiği uzvun kesileceği belirtilir. Müftü hükmün gerçekleştirilişini seyretmek için minareye çıkar. Nesimi'nin derisinin soyulduğu esnada bir damla kan müftünün parmağına sıçrar. Karar gereğince müftünün de parmağı kesilir. Nesimi, parmağı kesilirken feryat eden müftüye kendi sükûtunu anlatmak için “ağrımaz” redifli şu gazelini söyler:

“Cane senden her ne ki gelse çekerler ağrımaz

Hak bilir bir niş için yüz niş urunlar ağrımaz

Şahı sevmekten midir ya aşinâlıktan

Cisimin serpâ kadem bin kez yanarlar ağrımaz

Zahidin bir parmağın kessen döner haktan kaçar

Bundan ahvalin bilip arif basarlar ağrımaz

Zahidin fetvalarından soydular nahak beni

Gör bu kerre aşıkı serpâ soyarlar ağrımaz

Cehli namerdin kaçan viran içinde yeri var

Bunca nâmerdi görün bir bir kıyarlar ağrımaz

Şişesin ben taşa çaldım hakkı izhar eyledim

Koy cezam durur benim her ne kırlarlar ağrımaz

Üç yüz altmış ders okutan bir sözümler anlamadı

Mansur'u bu amniden berdar ederler ağrımaz

Soyun ey murdar fellahlar Nesimi'nin tenin

Bin çi geçse dila dinara titrer ağrımaz”

Nesimi'yi başına kadar yüzerler. Başına gelince Nesimi derisini sırtına alır ve koşmaya başlar. Koşarken “Benden olan gelsin.” der ve kasaplardaki tüm etler canlanarak arkasından gider. Nesimi Antep istikâmetine yönelir. Sam Köyü'nden geçer. Takipçiler buraya gelince Nesimi'yi görüp görmediklerini sorarlar. Samlılar yerini gösterdiği için Nesimi onlara “Çok kazanıp az yiyesi-

niz.” der. Sonra istikâmetini güneye çevirir. Kovalayanlar güneylilere de sorarlar, ancak onlar görmediklerini söylerler. Nesimi bu köy için de “Az kazana, çok yiyesiniz” der. Bu kaçış esnasında Nesimi bir kenarda oturan kör bir çocuk görür. Diğer çocuklarsa oyun oynamaktadır. Bu duruma üzülen Nesimi “Allah’ım niye bu çocuk kör, diğerleri gibi oynayamıyor?” diyerek gözünün açılması için dua eder. Duası kabul olur ve çocuğun gözü açılır. Ancak gözü açılır açılmaz “Adama bakın, derisi sırtında geziyor.” diye alay ederek Nesimi’yi taşlamaya başlar. Nesimi, kaçış sırasında kendisiyle birlikte olan oğlunu, bir ara, arkada gelenleri kontrol etmesi için geride bırakır. Oğlu, Gücek Köyü’nün tepesinden arkadan gelenleri izler. Bu nedenle buraya “Temaşa Tepesi” denir. Kovalamaca bir süre devam ettikten sonra Nesimi ve oğlu ortadan kaybolur. Kaybolduğu yer olması gerekçesiyle Maraş’tan ayrılıp Gücek’e giden yol üzerine türbesi yapılır. Kayboluşundan bir hafta sonra Nesimi bir hamamda görülür. Kendisine hayretle bakanlara “Avanaklar, öküzle adamı birbirinden ayıramadılar, derisini yüzdükleri bir öküzdü.” der. Söylenilenlere göre, derisinin yüzüleceği sırada bir öküz onun yerine geçmiş ve insanlara Nesimi’nin suretiyle görünmüştür. Böylece Nesimi zannedilerek, aslında bir öküzün derisi yüzülmüştür.

8.2.39 Gafur Baba

Gafur Baba’nın mezarı veya türbesi diye bilinen bir mekân yoktur. Gafur Baba, Çarpın Köyü’nde Çarpın dağı veya Gafur dağı gibi isimlerle anılan bir dağın tepesinde incir ağacı bulunan yerde kaybolmuştur. Bu nedenle türbesi orası kabul edilmektedir. Gafur Baba, Çarpın köyünde çobanlık yapmaktadır. Elindeki bir değneğinden başka bir şeyi yoktur. Bir gün ağası hacca gider. Akşam vakti canı karısının yaptığı helvalardan ister ve derin bir iç çeker. Bu durum Gafur Baba’ya malum olur ve Gafur Baba, ağanın hanımına varıp ağanın canının helva istediğini, yaparsa götürüleceğini söyler. Hanım da herhâlde kendisinin canı helva istedi de söyleyemiyor diye düşünerek helvayı yapıp verir. Gafur Baba, helvayı götürüp ağasının önüne koyar. Sonra kabı geri alarak hemen ortadan kaybolur. Hac dönüşünde tüm köylü ağayı karşılamak için toplanır. Ağa, “Asıl karşılanması gereken Gafur’dur” diyerek, hikmetini açıklar. Sırrı ortaya çıkan Gafur Baba dağa doğru kaçmaya başlar, tepenin başında kaybolur. Elindeki değnek de incir ağacına dönüşür. O günden beri bu dağa “Gafur Dağı” denilmekte ve incir ağacı da kutsal sayılmaktadır.

Gafur Baba hakkında anlatılan diğer anlatı ise şu şekildedir:

Gafur Baba’nın kayboluş efsanesinin paralelinde köylü incir ağacına ve bu mekâna saygısını korumuştur. Ancak yakın zamanlarda, Molla Mehmet isimli bir imamın bu mekâna ev yaptığı ve çok saygısız davrandığı belirtilmektedir. Köylünün tüm uyarılarına rağmen saygısız tutumunu sürdüren Molla Mehmet,

incir ağacına da zarar vermeye kalkışır. Ancak kendisinin de sonu pek iyi olmaz. Çok kısa bir zaman dilimi içinde başına gelmeyen felaket kalmaz. Tüm ailesi dağılır, en yakınları trafik kazası geçirir, huzuru tamamen bozulur. Sonunda orayı terk etmek zorunda kalır. Şu anda ev boş durmaktadır. Kimse oraya yerleşmeye cesaret edememektedir. Gafur Baba kendisine saygısızlık edenlere haddini bildirmektedir. Öte yandan köyün yaşlı kadınlarından birinin sürekli rüyasına girer. Kadının rüyalarında gördüğüne göre Gafur Baba, siyah cübbeli, beyaz sakallı, elinde değneği olan biridir.

8.2.40 Pişirici (Bişirici- Beşinci)

Gaziantep'teki pek çok evliyanın, menşei Antep'in Hz. Ömer tarafından fethi sırasında gelen Müslümanlara dayandırılmaktadır. *Bişirici*, *Beşinci* gibi isimlerle de anılan Pişirici'nin de Hz. Ömer zamanında şehit düşen beş sahabe, beş kardeş, beş pehlivan denilen kişilerden biri olma ihtimalinden bahsedilmektedir. Pişirici'nin hangi tarikata bağlı olduğu da bilinmemektedir. Bununla beraber, Bektaşî tarikatına beşinci İmam olan Cafer Sadık'a nispetle beşinci mezhep denildiğine bakarak Hacı Bektaşî Veli'nin halifelerinden biri olabileceği düşünülmektedir. Pişirici'nin kim olduğuna dair farklı söylentiler bulunmaktadır. Onun Hz. Ali'nin bayraktarı olduğunu ifade edenler bulunduğu gibi, Şeyh Fethullah'ın, Mıhçı Zekeriy'e'nin¹⁵² ve Yazıcık'ta ismiyle bir cami bulunan Kanalcı'nın kardeşi olduğunu söyleyenler de vardır. Hangi oranda doğru oldukları bilinmeyen bu söylentiler arasında tezatlar görülmektedir. Şeyh Fethullah'ın kardeşi olabilmesi için Şeyh Camii'nin yapılış tarihi olarak verilen 970? Civarında yaşamış olması gerekir. Oysa Hz. Ali'nin bayraktarı olabilmesi için bu tarihten çok daha önce hayatta olmalıdır. Hakkında anlatılan menkıbeler ise şu şekildedir:

Birinci Dünya Savaşı yıllarında, Pişirici'nin soyundan gelen Abdullah Babaoğlu Ökkeş askere alınır. Karısı ve çocukları çok zor durumda kalır ve büyük bir sefalet içine düşerler. Bir ekmek alabilecek kadar bile paraları kalmaz. Yiyecek hiçbir şey bulamazlar. Kadıncağız bir gece ziyaretin yeşil örtülerine kapanarak ağlar, dua eder. Daha sonra bir ara içgüdüyle, boş duran yemek dolabını açar. Bir de bakar ki, sıcacık yemekler sıralanmış. Bu hâl, uzun bir müddet böyle devam eder.

Bir zamanlar, türbenin yanı başında bir kahvehane bulunmakta idi. Kahvehanenin sahibi Pişirici'ye çok saygı gösterir. Her gün türbesini süpürüp temizler, akşamları mumlarını yakar. Bu şekilde günler geçerken, bir gün rüyasında Pişirici'yi görür. Pişirici arkasını okşayıp memnuniyetini ifade eder. Bu rüyadan sonra kahvecinin müşterileri arttıkça artar. Kazancı bereketlenir.

¹⁵² Şehreküstü'nün suyunu getirdiği söylenen kişidir.

Bütün tekkelerin ve türbelerin kapatıldığı dönemde, burayı da kapatmaya gelen bir polis memuru Pişirici'yle alay eder, ağır küfürler savurur. Bu esnada, içeriden şiddetli bir alev fişkırr. Polis yere yığılır, bir süre sonra da ölür.

8.2.41 Şihcan (Şeyhichan)

Zamanında hayatı yazıya aktarılmamış birçok halk şairinde, divan şairinde veya evliyada görülen bilinmezlik Şihcan'ın yaşamı için de geçerlidir. Asıl ismi nedir, ne zaman yaşamış, ne zaman vefat etmiştir, aslen nerelidir, niçin ve ne zaman Gaziantep'e gelmiştir bilinmemektedir. Ancak bazı tahminler de yok değildir. Şihcan'ın Hindistanlı veya Türkistanlı olduğu üzerinde durulmaktadır. Hindistanlı olduğu görüşü, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Şihcan Tekkesi'nin Hindistanlılar tarafından ziyaret edilmesine dayandırılarak ortaya çıkarılmıştır. Ziyarete gelen bu Hintliler birkaç gün tekkede kalır, türbeyi ziyaret eder, kendilerine has bir takım değişik hareketler yaparlar. Şeyhin Hindistanlı Müslümanlar arasında büyük bir ün sahibi olması da ikinci bir delil olarak öne sürülmektedir. Cemil Cahit Güzelbey, bahsedilen bu Hintlilerin bugünkü Pakistanlılar olduğunu ifade etmektedir. Yine Gaziantep evliyalarında, şer'i mahkeme sicillerinde bu tekkenin “Şeyhcan Hindiler Tekkesi” olarak geçtiği yazılıdır.

“Buharadan yahu gelmişem ben

Cümle diyarları gezişem ben” diye başlayan ilahinin de Şeyhcan'a ait olduğu söylenir. Türkistanlı olması ihtimalini de Şihcan avlusundaki mezarlardan Karataş dikili birinin baş tarafındaki taşın yana eğik sivri külah biçimli olması doğrulamaktadır. Bu külah biçimli mezar Türkistan'dakilerin aynısıdır. Başlığı kara taştan olan bu mezarın tepesi eğri bir Özbek külahı biçimindedir. Kastedilen mezar taşı, mezarlar ortadan kaldırılıp birçok kitabenin kaybolmasına yol açılmadan önce Şakir Sabri Yener tarafından tespit edilip Başpınar Dergisi'nde neşredilen kitabeler arasındadır. Acemice yazılmış olan bu kitabenin ancak üç satırı okunabilmiştir:

“Ahil Şah (bin?)

Garip Şah (Kabri?)

Lâ ilâhe illallah

Muhammedür Resulullah” Bu mezarın, Şihcan'ın kahvecisi Mehmet adında bir zata ait olduğu söylenilmektedir. Şihcan'ın Kadiri Tarikatı'na mensup olduğu zannedilmekte olup hakkında anlatılan menkıbeler şu şekildedir:

Bir gün geç vakitlerde tekkeye bir misafir gelir. Şihcan kahve yapılmasını ister. Bir süre sonra ortalığı et kokusu sarar. Şihcan hemen dışarı çıkıp etrafa bakar. Bir de ne görsün, kahveci hazır odun ve kömür kalmadığı için ateşe

ayağını sokmuş, öyle kahve pişirmeye çalışıyor. Bu durumu görünce Şihcan, kahve pişirene “Artık sen de ermişsin.” der ve şu gazelini söyler:

*“Bu canda ateş-i hicran sığışmaz
Medet bu cismin içre can sığışmaz
Gelince aşk akıl geçse acep mi
Ki bir tahta iki sultan sığışmaz
Gel ey zahit bana takva buyurma
Âşıklar sem'ine ferman sığışmaz
Rakipler kûyunda yoktur kararım
Meseldir kelbile mihman sığışmaz
Kamu halkın bu dünya meskenidir
Acep niçin bu Şeyhcihan sığışmaz”*

Gazelden de anlaşılacağı üzere Şihcan, artık kahvecinin kendi seviyesine ermiş olduğunu ve ona icazet verdiğini ifade etmektedir.

Şihcan bir zamanlar Şihcan Mahallesi diye anılan, bugünkü Mehmet Paşa Camii'nin karşısındaki semtte oturmaktadır. Mahiyetini bilmediğimiz bir iftiraya uğrar, daha sonra İnönü Caddesi'ne gider ve buraya yerleşir. Bir başka anlatıma göre ise, Şihcan iftiraya uğradıktan sonra halk tarafından dövülmek, hatta canına kastedilmek için kovalanır. Şihcan sonraları türbesi olan yere kadar gelir. Burada kaya hamur gaibi olup yol verir. Bu kerameti görenler takip etmekten, onu kovalamaktan vazgeçerler. Bu olayın ardından Şihcan, bazı mısraları hatırlanmayan şu şiiri söyler:

*“El beni diller deyu kendim abapuş eyledim
Çarhı gerdunun elinden camı mey nuş eyledim.
Bulmadım merhem dile ben çok seda guş eyledim.
Zemmeder alem beni yarabbi halka neyledim?
.....düşman bana
Yalnız düşman değil dostum dahi düşman bana.
Halime rahmeyleyip kimse demez noldu sana
Zemmeder alem beni yarabbi halka neyledim?
Gece gündüz ağlamaktan göz yaşım döndü sele*

*Öldüğüme gam yemedim ettiğim olsa hele
Söyle betnam olmuşsam ismim gezer dilden dile
Zemmeder alem beni yarabbi halka neyledim?
Ol habibim hürmetine kes şu halkın dilini
Zemmeder alem beni yarabbi halka neyledim?
Ta ezelden emri hakadır böyle yazılmış yazı
..... kebrakip yareme koydu tuzu
Tatlı canımdan usandırdı elin kötü sözü
Zemmeder alem beni yarabbi halka neyledim?
Bir ahbap yanına varsam taan eder anlar beni
İspat eyle görmedim de söyle eyle canı
Halk yanında gezmez oldum hak inandırır sen
Zemmeder alem beni yarabbi halka neyledim?"*

8.2.42. Değirmenli-Dermanlı Dede

Değirmenli veya Dermanlı Dede diye anılan bu devletlinin türbesi Kılıscık Köyü yakınlarındadır. Asıl adı Ali'dir. Değirmenli veya Dermanlı Dede diye anılması konusunda iki farklı rivâyet vardır. Bunlardan birine göre, devletli dertlilere derman veren biridir. Bu nedenle "Dermanlı Dede" diye anılmıştır. Diğer rivayet ise şöyledir:

Bir zamanlar türbenin bulunduğu yerde bir pınar kaynamaktadır. Dede bu suyun altında kurduğu değirmenle yakın köylerden gelenlerin unlarını öğütür, bundan kazandığı para ile geçimini sağlar. Aynı zamanda ermiş biri olduğuna inanıldığından Değirmenli Dede diye anılır. Halk suyun ve değirmenin kutsallığına inanır. Ancak bir gün kadının biri çevre sakinlerinin uyarısını da dinlemeyerek davalarıyla suyun başına gelir ve çamaşırlarını yıkamaya başlar. Bunun üzerine Değirmenli Dedenin bedduasına uğrar ve davalarıyla birlikte taş olur. Bu olayın ardından su kurur, Değirmenli Dede de ortadan kaybolur. Türbenin kuzeyinde yaşlı bir çınar ağacı vardır. Bu çınarın altında da bir pınar kaynamaktadır. Halk pınarı da çınarında mukaddes kabul eder ve çınarın kollarına dokunmaz. Köy halkının inanişına göre Dermanlı Dede bu pınardan abdest alır ve orada namaz kılar. Ayrıca türbenin batısında bulunan üç nar ağacına dilek çaputları bağlanmaktadır. Bu nar ağaçlarına ve türbenin içine salıncıklar kurulmuştur. Çocuğu olmayan kadınlar bu salıncakları kurarak içine bebek

bıraktıklarıdır. Ziyaretten sonra çocukları olanlar adını erkekse Ali, kızsaa Aliye koyarlar.

Bir diđer menkıbede ise; Ali Dede ve kardeři kafirlerle savařırken Őehit dűşerler. Ali Dede'ye atılan oklardan biri tűrbe yakınındaki yassı bir kayaya deđerrek delik aęar. Diđer bir rivayete gűre ise, Ali Dede dűşmanlar tarafından sıkıřtırılınca bu kayaya sıđınır ve kaya hamur gibi yumuřayarak yol verir. Aęılan bu delik bođmacalı ęocuklar ięin řıfa yeri olur. Cuma gűnleri bu delikten geęirilirse řıfa bulunulacađına inanılır.

8.2.42. şıh Bilecen

řıh Bilecen'in tűrbesi, Ođuzeli ilęesine bađlı aynı isimle anılan kűydedir. Bu kűyde bir zamanlar Abbas isminde zengin bir adam yařamaktadır. Abbas Efendi ęiftlik iřleriyle uđrařması ięin Bilecen'i yanına alır. Bilecen dođruluđu, ęalıřkanlıđı ve iyi kalpliliđiyle kısa zamanda ađasının gűvenini ve sevgisini kazanır. Bir sűre sonra da bűtűn kűy halkının takdirini alır. Bilecen gűndűzleri ęiftlik iřleriyle uđrařır, geceleri ise ibadetle vakit geęirir. Ađasından aldıđı iř karřılıđını muhtaę olanlara, kűye gelen yoksul misafirlere paylařtırır. Bu hűli halk arasındaki sevgisini bir kat daha artırır. Gűnűn birinde korkunę bir kasırğa kopar. Geętiđi yeri harabeye ęeviren bűyűk bir kasırğadır. Kasırğa bu kűyűn topraklarına da gireęiđi zaman Bilecen, ellerini gűkyűzűne aęar ve "Dűn ya műbarek!" der. Kasırğa ikiye bűlűnűr ve bir bűlűmű kűyűn sađından, diđeride solundan geęerek uzaklařır. Durumu gűren bir kadın Bilecen'in kerametini anlatmaya kalkınca ęarpılır. řeyh Bilecen, bűlgedeki sűyleyiřle, sessiz bir azaptır. Bu azap, ęift sűrdűđű hayvanların geceleri yattıđı yerleri bűyűk bir dikkatle temizler, elindeki aletlerle oraları tavsiye eder. Daha sonra da soyunup tesviye ettiđi yerde yuvarlanmak suretiyle yerin dűzgűn olup olmadıđını anlamaya ęalıřır. Bűylece hayvanlar rahat edeceklerdir. Bir yıl, Bilecen'in ađası hac farizasını ifa etmek ięin yola ęıkar. Aradan haftalar, aylar geęer. Evde konuřulan tek konu ađanın salimen dűnmesidir. Ađanın hanımı bir gűn kocasının da ęok sevdiđi bir yemek yapar. Bilecen'de yanlarındadır. Latife olsun diye alası ona der ki: "Bilecen řimdi ađan da olsaydı bu ięli kűftelerden yeseydi." Bilecen de: "Bir mendile bir miktar koyun, ben ađama gűtűreyim." der. Hanım, Bilecen'in bir arkadařı ile birlikte ięli kűfteleri yemek istediđini sanıp mendilin ięine bir miktar ięli kűfte koyar. Bilecen'in mendili alması ile ađasının yanına varması bir olur. Kűftenin dumanları hűlű tűtmektedir. Ađası kűfteleri afiyetle yer. Aradan yine haftalar, aylar geęer; hacıların dűnme zamanı gelir. Kűy halkı ađayı karřılamak ięin yola ęıkar. Karřılayıcılar arasında řeyh Bilecen de vardır. Kűylűlerin eline sarılmaları űzerine ađa onlara řeyh Bilecen'i gűstererek: "Beni deđil onu karřılayın, onun elini űpűnűz." der. O anda řeyh Bilecen gűzden kaybolur. Bir daha kimse onu gűrmez.

8.2.43. Memik Dede

Memik Dede de Ökkeş Hazretleri gibi, Gaziantep'teki çocuklara adını en fazla veren velilerden biridir. Türbesi Göksüncük Köyü'ndedir. Türbesi iki sakız ağacının arasında kubbeli bir yapıdan oluşmaktadır. Memik Dede, yaşadığı dönemde Pazarcık'tan buraya gelmiş olan Dedeler namı bir ailenin yanında azaplık yapmıştır. Çift sürmüş, hayvan gütmüş, dağdan odun getirmiştir. Çok iyi huylu olması ve çalışkanlığıyla kendisini sevdirmiştir. Bu özellikleriyle ve gönlünü Allah'a bağlamış biri olması nedeniyle maddi varlıktan soyunmuş, kalp gözü başka dünyaları görür olmuştur. Memik Dede de hacdaki ağasına içli köfte götürmesi kerametiyle kendini ele vermiş ve sonra da ortadan kaybolmuştur.

Memik Dede hakkında anlatılan diğer menkıbeler ise şu şekildedir:

Memik Dede hayvanlarla ve bitkilerle de iletişim kurabilen bir dervıştır. Gereksiz yere ağaç kesmenin adam öldürmek kadar kötü olduğunu söylemiştir. Bu nedenle oduna gönderildiği zaman çalı çırpı toplar, ağaç kesmekten kaçınır. Bundan dolayı kendisine kızılınca “Kestiğim ağaç dallarından sanki adam öldürmüşüm gibi, kan fişkırlıyor.” der. Hayvanlarla da konuşabilen Memik Dede, otlaktan geç gelen bir ineğe kızılınca ona durumu anlatır. İnek de “Sahibinin kendisinden fazla süt almaya çalıştığını, bu durumda kendi yavrusuna süt veremediğini, bunun için de iyice doyup süt yapmaya çalıştığını” söyler. Memik Dede durumu sahibine anlatarak inekten fazla süt alınmasını engeller.

Memik Dede ölümünden kısa bir zaman önce yanında çalıştığı aileye “Bugüne kadar ben size hizmet ettim, bundan sonra siz bana hizmet edeceksiniz.” der. Bu sebeple ölümünden beri türbesinin bakıcılığını bu aile babadan oğula üstlenmektedir. Fransızların Antep'i işgali sırasında Fransızlar ve Ermeniler birkaç defa Göksüncük Köyü'nü ve türbeyi yakmaya gelirler. Ancak her defasında daha yaklaşmadan geri dönüp hızla kaçarlar. Savaşın sonuna Ermeniler köyün ve türbenin önünde mevzi almış askerler gördüklerini, bu nedenle uzaklaşmak zorunda kaldıklarını anlatırlar.

Ağası hacda iken bir gün abası içli köfte yapar. Bu sırada “Ah Memik. Ağan olsaydı da şu köfteden o da yeseydi”. Memik; “Aba, biraz hazırla ona götüreyim.” der. Abası herhalde bir arkadaşına götürecekti. Bunu söyleyerek istemeye yüzü tutmadı diye düşünür. Bir tabak doldurup verir. Aradan günler geçer. Ağanın hacdan dönüş haberi gelir. Yöresel törelere göre yakınları ve tanıdıkları törenle karşılarlar. Ağa kalabalık arasında Memik'i ararken, karşılayıcılara; “Beni karşılamayın. Gidin Memik'i ağırlayın.” der. Heybesinden karısının içine içli köfte doldurup Memik'e verdiği ta bağı çıkarır. Azabının ta Kâbe'ye bu tabakla içli köfte getirdiğini anlatır. Çiftten yeni dönüp harman yerinde ağasını karşılamaya hazırlanan Memik, kerametinin keşfedildiğini

anlayınca ortadan kaybolur. Meses ve saban ağacı bıraktığı yerde yeşererek aralarında türbesinin bulunduğu iki sakız ağacı olur.

8.2.44. Aydoğmuş

Nizip’ te Tahir Baba iş hanı içinde küçük bir mescit vardır. Bu mescidin altından devamlı su gelmektedir. Su sürekli pompalarla çekilmektedir. Su kaynak sudur. Bu suyun çıkışı şöyle anlatılır. Bu arsanın sahibi zengin bir ağa imiş. Bir gün hacca gitmiş. Bu ağanın emrinde çalışan hizmetçisi varmış. Bunun adı da Aydoğmuş imiş. Bir gün hanımının içli köfte yaptığını görünce biraz istemiş. Hanımı verdikten sonra; almış yemiş. Daha sonra hanım şimdi Bey olsaydı nasıl yerdi demiş. Saf Aydoğdu; “Bana biraz ver, götürüp vereyim, sıcak sıcak yesin.” demiş. Kadın; “Herhalde biraz daha istiyor.” diye düşünüp bir tabağa koyup “Götür.” demiş. Ay doğmuş tabağı alıp ortadan kaybolmuş. Zaman geçip Bey hacdan dönünce tabağı hanıma vermiş. “Eline sağlık, sıcak sıcak yedik.” demiş. Bey, bunun üzerine çok şaşırın hanımı ve diğer kimseler şimdiki mescidin yerinde duran Aydoğmuş’un kaybolduğunu görmüşler.

8.2.44. Süleyman Baba

Süleyman Baba, köyünde çok değerli bir zat olarak bilinir. Bazı insanlar onun bu ermişliğini hafife alırlar. Günlerden bir gün köye bir yabancı gelir. Süleyman Babanın meşhur kerametlerine karşı ağza alınmadık küfürler söylemektedir. Bu adamı köylülerden birisi bu adamı Süleyman Babanın çadırına getirir. Adam hâlâ ağzı alınmadık sözleri ve küfürleri söylemektedir. Adam bir aralık Süleyman Babanın çadırının kazığına dokunur. Aniden fenalaşır, kendini yerde bulur. Korkudan dişi kilitlenir ve adam iki gün içinde ölür. Süleyman Baba bu olayı hiç de önemsememiştir.

8.2.45. Loğ Baba

Loğ Baba’nın asıl adı Sait Molla’dır. Hacı Bektaş Veli’nin müritlerindedir. Aslen Aksaraylı olup Antep’e sonradan gelmiştir. Sait Molla’dan uzun uzadıya bahsedilen Vilâyetname’de onun doğumu, ölümü, Antep’e gelişi ve daha sonraki yaşantısı hakkında bilgi verilmemektedir. Sait Molla’nın “Loğ Baba” diye anılmasının sebebi şöyle rivayet edilmektedir: Molla Sait Kırşehir Dergâhı’nda Hacı Bektaş Veli’ye hizmet etmektedir. Hacı Bektaş Veli’nin yanından ayrılmak istemesine rağmen buna imkân bulamaz. Bir gün yağmur yağar ve Hünkâr, Molla Sait’in damı loğlamasını ister. Kendisi de damın önündeki bir taşın üstüne uzanır. Şeytan, Molla Sait’in kalbine vesvese sokar. O da loğu Hünkâr’ın üstüne bırakır. Bu kasıt, devletliye ayan olur ve elini kaldırır. Parmakları loğun içine hamur gibi gömülür. Ölümünden kurtulan devletli, Molla Sait’e “Sait yüzün kara olsun. Gönlümdekini dilime getirdin. Mezarın ziyaret, toprağın kefarete olmasın. Seni bu kadar rahmet suyuyla yudum, dişlerinden mürekkep karasın gideremedim.” der. Sonra yanından kovar. Yaptığına pişman

olan Molla Sait dergâha giden bir kafiiledeki son eşeğin kuyruğuna sakalına bağlayarak tekrar döner. Sarı İsmail, Molla Sait'e Hünkar'ın gelip geçtiği yere yat, geceleyin görmeden üstüne basar ve seni affeder, diye yol gösterir. İsmail'in dediğini yapan Molla Sait böylece affedilir.

8.2.45. Yuf Baba

Asıl adının ne olduğunu bilmediğimiz Yuf Baba, bir zamanlar Halkevi, daha sonra ise Milli Eğitim Gençlik ve Spor Müdürlüğü olan binanın karşısında oturur, önündeki keşküle bırakılan sadakalarla geçimini sağlar. Ne zaman bir cenaze götürüldüğünü görse, başını kaldırır “Sana da Yuf!” der. Bu sözünden dolayı adına “Yuf Baba” denilir. Ölümünden bir gün önce tanıdıklarına “Yarın bana da yuf!” der. Ertesi gün ölür. Cenazesi götürülürken adamın biri ölenin kim olduğunu sorar. Yuf Baba olduğunu öğrenince gülümseyerek tabuta doğru “Yuf Baba sana da yuf!” diye bağırır. Bunun üzerine tabutun kapağı açılır ve Yuf Baba hafifçe başını kaldırarak “Yufuna da yuf!” karşılığını verir. Sonra tekrar başını içeri çeker ve tabut kapanır. Ancak babaya yuf çeken ve ondan karşılık alan adam yere yıkılır. Yanına koşanlar öldüğünü anlar. Durumu görenler onu her zamanki oturduğu yere defnedip bir türbe yaptırırlar. Sağlığında pek ilgi görmeyen ve sefalet içinde yaşayan Yuf Baba, mezarında geceleri kandiller, mumlar yanan, yeşil örtülerle bürülü bir evliya mertebesine yükseltilir, mezarı ziyaret yeri olur.

Bir diğer menkıbede ise; bir sabah Yuf Baba'nın türbesinin önünden geçenler baygın hâlde ağzından köpükler çıkan bir adamın yatmakta olduğunu görürler. Başına toplananlar bunun bir Ermeni genci olduğunu anlayıp ailesine haber verirler. Evine götürülen genç, akli başına gelince gece sarhoş olduğunu ve türbenin yanından geçerken etrafını dolaşıp “Yuf Baba, Yuf Baba derler! Hadi bir marifetin varsa çık da kendini göster!” dediğini, bunun üzerine ak sakallı bir adamın karşısına çıkıp bir tokat vurduğunu ve kendini kaybettiğini anlatır. Ermeni gencin ailesi Yuf Baba için bir kurban kesip dağıtırlar. Bu olaydan sonra Yuf Baba'ya Ermeniler de saygı gösterir.

8.2.46. Şeyh Ahmet

Şeyh Ahmet, Dördüncü Murat Bağdat Seferi'ne giderken ona bir gece içinde Kur'an-ı Kerim olan bir hediye verir. Dördüncü Murat da bunun karşılığında Şeyh Ahmet'e mermerleriyle meşhur olan Çarpın Köyü'nden toprak verir. Ancak yazdığı Kur'an'ın bir sayfası eksik çıkar. Padişah bunu sonradan fark eder. Dördüncü Murat, hemen bir elçi göndererek eksik sayfayı tamamlamasını ister. Elçi geldiğinde Şeyh Ahmet bağ budamaktadır. Elçiyi görünce bağ çubuğundan bir kalem keser ve bir şeyler yazar gibi yapar. Sonra bekleyen adama “Git, Kur'an tamam oldu.” der. İstanbul'daki Kur'an durduğu yerde tamamlan-

nır. Aynı zamanda Çarpın Köyü’nde türbesi bulunan Şeyh Feyzullah’ın babası olan Şeyh Ahmet’in kabri eski Şeyhcan Tekkesi’nin haziresindedir.

8.2.47. Şeyh Şaban

Şeyh Şaban Hicri onuncu asırda yaşayıp 1032 (1622) yılında vefat eden bir Mevlevi şeyhidir. Nereli olduğu bilinmemektedir. 1048 (1638) tarihinde Gaziantep Mevlevi Tekkesi’nde post sahibi olan Seyit Şeyh Mehmet Efendi isimli oğlunun yanı sıra, Arzi Mehmet Dede isminde bir oğlunun daha olduğu sanılmaktadır. Bugün “Ocak” soyadını taşıyanların Şeyh Şaban’ın soyundan geldiği söylenilmektedir. Dördüncü Murat Bağdat seferine giderken Şeyh Şaban ile görüşür. Mevlevi Şeyh Şaban, padişaha Bağdat’ın fethini müjdelere. Bunun üzerine Dördüncü Murat, Mevlevihane ve müştemilatının kapladığı yerleri ona vererek burada gerekli tesislerin inşasını sağlar.

8.2.48. Hançerli Baba

Hançerli Baba’nın türbesi Münif Paşa okulunun önünden geçen sokakta ve okulun yakınlarında bulunmaktaydı. Diğer türbelerin ortadan kaldırılmasıyla burası da yok edilir. Daha önceleri mezarlarla kaplı olan bu civar, evlerle doldurulur. Ancak Hançerli Babanın mezarının bulunduğu yer işaretlenerek muhafaza edilir. Hançerli Baba türbesinin bulunduğu yere yapılan ev bir anne ve oğluna aittir. Oğul çok küfürbaz biri olduğundan annesi zaman zaman “Evimizde mübarek bir zât yatıyor, küfür etme!” diye nasihat eder. Lâkin oğul bu uyarıları dinlemez. Hançerli Baba, bir gece kadının rüyasına girerek oğlundan çok şikayetçi olduğunu ve küfürlerinden dolayı fakir düşeceğini, perişan olacağını söyler. Ertesi gün kadın rüyasını oğluna anlatınca oğul sadece kızmakla kalmaz, küfürler ederek annesini döver. Daha sonra da kendi payını satarak evden uzaklaşır. Bir süre sonra gerçekten de çok fakir düşer, sefalet ve perişanlık içinde sürünür. Evi yeni alanlar mezarı duvarın içine alarak muhafaza eder ve Hançerli Babaya saygılı davranır. Hançerli Baba da diğer veliler gibi kendinden yardım isteyenlerin dileklerini yerine getirir, manevi gücünü esirgemez.

8.2.49. Çıbanlı Mahmut Baba

Çıbanlı Mahmut Baba, yaklaşık bir asır önce gözlerini kaybederek ölmüş olan bir dervıştır. Kendisinin bir ermiş olmasına rağmen oğul içkiye düşkün, hovarda biridir. Oğul tenekeci Yirik Ali, zamanında babasına karşı çok asi ve saygısız bir evlattır. Bu nedenle aralarında bir dargınlık olur ve Mahmut Baba evi terk ederek Ömeriye Camii’nin bir hücreğine çekilir. Bir gün annesi Ali’ye “Oğlum çok günah işledin. Üstelik babanı da kırdın. Bu senin için iyi değildir. Babanın kalmakta olduğu hücrenin önüne git, oraya yat. Belki içeri girip çıkarken babanın mübarek ayağı değer de sana bir himmet eylesin.” der. Annesinin sözünü dinleyerek Ali, babasının hücresinin kapısının önüne uzanır. Bir süre yattıktan sonra sıkılıp kalkar. Arkasından bir köpek gelip aynı yere uzanır.

Mahmut Baba, sabah namazı için abdest almak üzere dışarı çıkarken ayağı bu köpeğe değer. Daha sonra bu köpeğin durumunda değişiklik olur. Bütün köpekler ona saygılı bir tutum almaya başlarlar.

Bir başka menkıbede ise; bir gün, Gaziantep'e şeyh olduğunu söyleyen bir adam gelir. Uydurma dervişlerden biri olduğundan halktan pek saygı görmez. Bunun üzerine kızan adam "Yarab, bu şehri harap et!" diye beddua eder. Bu sözler Mahmut Babaya âyan olur ve parmaklarını adama doğru uzatarak "Senin gözlerini kör ederim, derviş olan kimse nefsi için bir memleketin harap olmasını istemez." der. Gözlerinin içine doğru iki parmağın uzandığını gören sahte derviş korkuyla kaçıp şehri terk eder.

8.2.50. Ömer Baba

Fırtınalı bir günden Ömer Baba müritlerinden birini göndererek fırından ateş ister. Her gün istenilen ateşi veren fırıncı, bu defa kızar. Ömer Baba durumu öğrenince üzülür ve fırına gidip, fırıncının yakasından tutarak birlikte ateş girer. Bir süre içerde kaldıktan sonra çıkarlar. Fırıncı içerideki sıcaktan hiçbir zarar görmediğini söyler.

Ömer Baba'ya bir başka menkıbede ise sabun yapıcı bir Ermeni, Ömer Babayla "Hançer vurmak, ateşle oynamak iş değil, Müslümanlıkta derviş, Hıristiyanlıkta keşiş!" diye alay eder ve "Sabun kazanı kaynarken girebilir misin?" diye sorar. Ömer Baba, kazandan sağlam çıkarsa Ermeninin Müslüman olması şartıyla teklifi kabul eder. Tekkeye haber gönderir, müritlerini çağırır. Sağlam bir iple kendini bağlayarak ipin ucunu tekkenin çavuşuna verir "Kazana atlayacağım, üç defa batıp çıktıktan sonra beni çekersiniz." der. Müritler mansar çalıp zikretmeye başlarlar. Ömer Baba kazana atlar, üç defa batıp çıkar ve sonra hiçbir yerinde yanık izi olmaksızın dışarı çıkar. Ermeni sözünü tutmamak için hemen oradan uzaklaşır.

8.2.51. Tembelzâde Hacı Efendi

Gaziantep'in eski ailelerinden olarak tanınan Tembelzâdeler'den biri olan Hacı Mehmet Efendi 1920-1930 yılları arasında ölmüştür. Yaşadığı dönemin ateşli vaizlerindedir. Konuşmaları medreselileri kızdırdığı için Antep'ten Oğuzeli'ne taşınır. Kadiri tarikatına mensup olan Mehmet Efendi, vaazlarıyla ve güzel fikirleriyle halkı kendisine bağlamıştır. Mehmet Efendi bir iş için Gai Antep'te bulunduğu bir sırada müritlerinden birine rastlar. Ona, "Yarın gel de ikindi namazını birlikte kıldırırım." der. Ertesi gün adamcağız sözünü unuttur. Tam ikindi ezanı okunurken aklına gelir ve çok üzülür. Böyle üzgün üzgün dolaşırken karşısına yüzü kapalı, yüzbaşı rütbesinde bir subay çıkar ve "Arkamdan gel!" der. Söylenileni yapan adam bir de bakar ki, Oğuzeli'nde Büyük Kızıl Hisar Camii'nin önündedir. Henüz ezan okunmaktadır. Daha sonra anlar ki, yüzü kapalı subay mürşididir. Ermiş bir kimse olduğuna inanılan Hacı

Mehmet Efendi'nin Oğuzeli'nde Barak Yolu'nun batısına türbesi yapılır. Diğer türbeler gibi bu da kanun gereğince ortadan kaldırılır. Ancak bir ara bu civarda kazı yapılırken henüz sağlam olan bir cesede rastlanılır. Daha sonra bunun Hacı Mehmet Efendi'ye ait olduğu anlaşılır.

8.2.52. Ahirben Dede

Ahirben Dede, tabakhanede deri işleyerek geçinen biridir. Başkaları bir deriyi ancak bir ayda işlerken o, bir günde yapar. Bu durum, bir süre sonra esnafın dikkatini çeker. Dedeye bunu nasıl başardığını sorarlar. Dede “Bana karışmayın, beni kendi hâlime bırakın.” diye yalvarsa da kimse onu dinlemez. Esnaf, gittikçe daha fazla sıkıştırmaya, baskı yapmaya başlar. Bir gün yine sıkıştırılan Dede dayanamayarak kaçır ve Subaşı sokağındaki Tabak Hamamı'na girer. Hamamın kazan önündeki kurnasına girip kaybolur. Bu sebeple halk bu kurnayı kutsal kabul eder, bu hamamda yıkanmanın hastalıklara şifa getireceğine inanır. Ahirben Dede, kendisine baskı yapanlara “Siz benim sırrımı keşfetmeye çalıştınız, kazancınızın hayrını peştemaliniz kuruyuncaya kadar görüyorsunuz.” diye beddua eder. Dede, bir gün tabaklıkta kullanılan köpek pisliklerin toplamakla geçinen çocuklara rastlar. Onlara “Bunlar nedir?” diye sorunca çocuklar, “Akçadır.” diye cevap verirler. Dede, bu çocuklara “Akçanız bol olsun” diye dua eder.

8.2.53. Akyollu Mustafa Baba

Şeyh oğlu ailesinden olan Mustafa Baba, Akyol Mahallesi'nde oturan anne ve babasının tek çocuğudur. Anne ve babasının ısrarlı evlendirme isteklerini hep reddeder. “Ben öyle biriyle nişanlandım ki, dönmeye imkân yoktur.” der. Genç yaşta kendisini ilahi aşka adanmıştır. Urfa'nın ünlü kadiri şeyhi Osman Dedenin inayetini aldıktan sonra Antep halifelğine tayin edilir. Mustafa Baba Camii'nin bir hücrelerinde yıllarca posta oturur. Mustafa Baba, nefesinin keskinliğiyle tanınan biridir. Zincirli deliler, eli ayağı tutmayan felçliler, sızılılar, baş ağrısı olanlar onun tarafından okunduktan ya da yanında birkaç gün kaldıktan sonra şifa bularak giderler. Hatta Amerikan Hastanesi'nin doktorlarından biri çare bulamadığı hastalarını Mustafa Baba'ya gönderir. Sadece Müslümanlar değil, Hıristiyanlar da ona karşı büyük bir saygı ve inanç beslerler. Mustafa Baba, daha sonra Akyol'daki evini tekke hâline getirir ve halkla olan ilişkileri sadece bu tekkenin duvarları içinde bırakır. Çok az yer, hatta ömrünün son günlerinde günde bir bardak çayla yetinir olur.

Mustafa Baba hakkında tespit ettiğimiz diğer anlatılar ise şu şekildedir:

Mustafa Baba, kerametlerinden birini de öleceği zaman göstermiştir: Fransızlar Gaziantep'i işgal edince Mustafa Baba Urfa'ya geçer. 1922 yılında, burada oturmaktayken Reşit Atçı isimli yeğenini çağırır ve “Oğlum bugün yolculuk var, hazırlık gör.” der. Reşit Atçı, ağlamaya başlayınca “Niçin ağlıyorsun?

Yokluk âleminde varlığa, harabeden mamureye gidiyorum.” der. Cenaze için bütün hazırlıklar yapılır, hatta ölü selası bile verilir. Ancak ortada ölü yoktur. Mustafa Baba, bütün müritlerine haber gönderir, hepsini etrafına toplar sonra “Allah Allah” diye zikretmeye başlar. Tam öğle ezanı okunurken, Urfa’da hakkın rahmetine kavuşur. Mustafa Baba müritlerine doğruluğu, efendiliği tavsiye eden bir gönül erbabıdır. Bir gün müritlerine ders verir ve sonrada onları gidin rızkınızı arayın diyerek gönderir. Müritlerden biri ise şeyhin dergahında bir süre kalmak istediğini söyler ve şeyhinden müsaade ister. Şeyh de müsaade eder. Her zaman olduğu gibi o gün de şeyhin yanına birçok ziyaretçi veya hasta gelir. Şeyh kimisini efsunlar, kimisini ağırlar. Gelen insanların bazısı para verir. Şeyh parayı kabul etmeyince; şeyhin oturduğu postun altına bırakıp giderler. Şeyh bir ara ihtiyacını gidermek için dışarı çıkar. Bu arada içerde yalnız kalan mürit hemen postun altını kaldırıp paradan almak ister. Postu kaldırıncaya maalesef bir şey bulamaz. Dışardan gelen şeyh; müridine “Sen buraya yaramazsın.” diyerek onu dergâhından kovar.

Mustafa Baba müritlerine takva yolunda ilerlemeleri için biraz tasavvuf erbabının alması gereken derslerden verir. Bir gece ders bitince dergahında geceleyen müritlerinden birisi yorulmuştur. Kendi kendine söylenir durur. Ailesini, dışarıdaki hayatı gözünün önüne getirir. Bu düşüncelerle yatağına uzanır. Yine bazı vesveselerle uğraşır. Bir ara yaşının hayli ilerlediğini, artık evlenme vaktinin geçmekte olduğunu düşünür. Bu dergâhta dünya hayatı yaşayamayacağını düşünür. Bu düşünceler üzerine derin bir of çeker. Sabah namazını müritleriyle kılan Mustafa Baba müridi yanına çağırarak; “Oğlum, eğer bu düşüncelerini kafandan hâlâ atamadıysan bu dergâhtan gidebilirsin. Böyle sana zor gelen şeyleri bizim isteğimizle değil kendi isteğinle yapmalısın” der. Bunun üzerine mürit bir daha böyle düşünmeyi bırakır.

8.2.54. Hacı Ayşe Hanım

Hacı Ayşe Hanım Kudüs’te doğmuş olup aslen Urfalı bir binbaşının kızıdır. Daha sonra Antep’e gelerek buraya yerleşmiştir. Urfa’daki Nakşibendi şeyhi Abdurrahman Efendi’nin Antep temsilcisidir. Hacı Ayşe Hanım çevresinde saygı uyandıracak derecede sağlam karakterli, doğru, fakir-zengin ayırmayan, hayır sever, muhterem bir kadındır. İyi derecede Arapça bilir. Haftada bir cuma günleri zikir ve tevhit için evini açar, ayın başladıktan sonra gelenleri kabul etmez. Bir gün diğer hocaların saygı gösterdikleri nüfuzlu ve zengin bir kadın âyin başladıktan sonra gelir. Ancak Ayşe Hanım onu kabul etmez. Bu da onun insanları servet ve mevki gözetmeden eşit tuttuğunu göstermektedir. Ayşe Hanım, hacca gitmeyi çok istemektedir. Ne var ki, maddi olanakları el vermediğinden bunu bir türlü gerçekleştiremez. Bir gece rüyasında iki yakın arkadaşıyla birlikte hacca gideceği haber verilir. Ertesi gün, içinde manevi bir rahatlık hisseden Ayşe Hanım, birden kapının çaldığını işitir. Kapıyı çalan postacı Ku-

düs'te vali iken ölen bir akrabasından kendisine miras olarak 100 altın kaldığını bildirir. Bunun üzerine Ayşe Hanım, Hicaz yolculuğu yapacağı kendisine bildirilen iki arkadaşıyla hacca gitme arzusunun gerçekleştiğini bildirir.

Bir diğer menkıbede ise; Ayşe Hanım, ikinci seferine gitmeden önce üç gece üst üste rüyasında Hicaz tarafından “Ya Hacı Ayşe, taal taal!” diye sesler duyar. Yeteri kadar parası olmayan Ayşe Hanım yine de yola çıkar. Umulmayan tesadüflerle Mekke'ye kadar gidip Kâbe'yi ziyaret eder. Ancak geri dönecek parası kalmaz. Bunun üzerine Medine-i Münevver'e girer ve mübarek türbenin parmaklıklarına yapışarak ağlamaya başlar. “Ya Resulallah! Sen çağırdın ben de geldim. Beni nasıl getirdiyse öyle de yurduma gönder. Yok eğer burada kalmam gerekiyorsa Allah'ın iradesi şüphesiz öyle tecelli edecektir.” der. Bu esnada Peygamber Efendimizin sandukası şiddetle sarsılır. Ürpererek orada acayip hâller geçiren Ayşe Hanım, daha sonra misafir olduğu eve döner. Ertesi gün Medine sokaklarında tellallar şu duyuruyu yaparlar: “Padişahın fermanı var. Antep hacıları memleketlerine parasız olarak Halife hesabına gönderilecektir.”

8.2.55. Gülüm Oğlu Mustafa Ağa

Hayli zengin biri olmasına rağmen sade ve mütevazı, kendi hâlinde bir hayat yaşamıştır. Eski hâlde satıcılık yapmıştır. Günün birinde bu hâlde yardım isteyen bir derviş gelir. Çevredekiler Mustafa Ağa'ya takılması için bu dervişi teşvik eder. Derviş eline bir yılan alır ve “Sen de bir yılan çıkar, yoksa bunu üzerine atarım.” der. Mustafa Ağa'nın aldırmadığını görünce derviş ısrar eder. Bunun üzerine Mustafa Ağa “Allah” der ve göğsünü yarar. Yılan iki parça olur, derviş de hızla oradan kaçıp uzaklaşır. Bu olayın ardından çevredekiler ona korkuyla karışık bir hürmet besler. O, gösterişsiz hayatına devam eder.

8.2.56. Düşük Dede

Beylerbeyi Köyü'nde kubbeli bir türbesi olan Düşük Dede, rivayete göre İslâmiyet'in ilk devresinde yapılan savaşlarda şehit düşen bir erendir. Ölümünden sonra atına binerek kesilmiş olan kafasını da eline alıp İslâm ordularının karargâhına doğru giderken, bir düşman karısı görüp hayretle bağırır. O zaman gövde ve kelle yere düşer. Savaştan sonra Müslümanlar tarafından düştüğü yere gömülüp üzerine bir türbe yaptırılır. Kafasının yere düşmesi nedeniyle de “Düşük Dede” denilir.

8.2.57. Kara Baba

Türbesi, Tılbaşar Köyü'nde, halk dilinde “Selaser Kalesi” diye geçen Tılbaşar Kalesi'nin batısında aynı isimle anılan pınarın başındadır. Rivayete göre, kale İslâmiyet'in doğuşundan çok önce, güzelliğiyle dillere destan olan ve herkesin gözü üzerinde bulunan kralın kızının korunması için yaptırılmıştır. Bu

sebeple kale önünde birçok dövüş olmuş, kıza âşık nice yiğit burada can vermiştir. İşte Kara Baba da o dönemlerde bu kalenin muhafızdır.

Bir başka rivayete göre ise, Kara Baba, Antep'in Müslümanlar tarafından fethi sırasında Hz. Ali'nin yanında sakalık yapan biridir. Tılbaşar Kalesi'nin kuşatmasında şehit düşer ve buraya defnedilir. Antep Kalesi'ni yaptıran Ayni'nin, Kral Selaser'in bir başka kızı olduğu da rivayet edilmektedir.

Bir başka menkıbede ise; Kara Baba Buhara'da ünlü bir şeyhin hizmetinde iken bir can sıkıntısı üzerine müsaadesi olmadan yanını terk eder. Kara Baba dönmesi için yapılan maddi ve manevi uyarılara aldırılmaz. Gurbetin yolunu tutar. Kara Babanın bu davranışı mürşidini kızdırır. Arkasından yetiştirip bir tokat vurur. Kara Baba yaralı bir güvercin olarak şimdiki mezarın güney tarafındaki dükkânın yerinde bulunmakta iken yıkılan Kara Kabir Mescidi'nin bulunduğu yere düşer. Sonra insan şekline girer ama iki gözden âmâ kalır. Yıllarca burada oturur. Ölünce bugünkü kabrin bulunduğu yere defnedilir.

8.2.58. Diş Gören Hamide Hanım

Gördüğü bir rüya neticesinde bu isimle anılmaya başlanan Hamide Hanım'ın dilci, şair ve tarihçi Mütercim Asım'a hocalık yapmış olan ve 1198 (1784) yılında Yeniçeriler tarafından öldürülen Hacı Ahmet ve Hacı Mehmet kardeşlerden birinin kızı olduğu söylenir. Bu kardeşler on yedi öğrencileriyle Nakıp Medresesi'nde öldürüldükten birkaç gün sonra Hamide Hanım'ın rüyasına girer ve olay sırasında kılıçla kesilen parmaklarının taşlar arasına düştüğünü, bunların toplanarak mezarlarına konulmasını istediklerini söylerler. Ertesi gün Hamide Hanım, durumu aile fertlerine anlatır. Söylenilen yere gidip baktıklarında kesik parmakları görürler. Bunları alıp rüyada istenildiği gibi mezara koyarlar. Bu hadisenin ardından da muhteremin ismi "Diş Gören" olarak anılır.

Hamide Hanımın gaipten haber verdiği de söylenilmektedir. Günün birinde kuyudan su çekerken kova altınla dolu olarak çıkar. Hamide Hanım, namazım geçiyor abdest almam lâzım diyerek kovayı kuyuya boşaltır, yeniden su çeker.

8.2.59. Aydın Baba

Aydın Baba, halk tarafından Antep'in fethi sırasında şehit düşenlerden biri olarak kabul edilmektedir ve şehitler vuruldukları yere gömüldüğü için bugünkü bulunduğu yere defnedilmiştir. Nitekim, Kara Kabir civarında fazlaca ziyaret yerlerinin olması ve bunların pek çoğu için "şehit" ifadesinin kullanılması bu ihtimâli kuvvetlendirmektedir.

Cemil Cahit Güzelbey, Aydın Babanın Hacı Bektaşî Veli'nin müridi olduğunu ve onun ölümüyle Antep'e gelip yerleştiğini kaydetmiştir. Aydın Babanın Aydın ilinden geldiği için bu isimle anıldığı da söylenmektedir.

8.2.60. Şeyh Ahmet Şahabi

Şeyh Ahmet Şahabi, uzun yıllar Nazmü'l-Leâl'in yazarı Şeyh Ahmet'le karıştırılmış, ikisi aynı kişi kabul edilmiştir. Ancak Şahabi, Demircioğlu Vakfı'nın kurucusudur ve vakfiyede 906 (1500) tarihi vardır. Oysa Şeyh Ahmet'in eserini 1641'de yazdığı bilinmektedir. Aralarında 100 senelik bir zaman farkı vardır. Şeyh Ahmet'in mezarı, daha önceleri, bugünkü doğum evinin bulunduğu yerde dut ağaçlarının altındadır.

8.2.61. Kara Dede

Kara Dede Şeyh Fezzullah'un torunu, Şeyh Müslüm'ün oğludur. Kendi ismiyle anılan köyde meşe ağaçlarının altında gömülüdür. Kubbesiz bir türbesi vardır. Burası felçliler ve romatizmalılar için şifa ocağı olarak bilinir. Köylüler tarafından büyük saygı gören Kara Dede'nin çevresindeki ağaçlara ve düşen dallara kimse dokunmaz. Dokunanın çarpılacağına inanılır.

8.2.62. Hançerli Hanım

Hançerli Hanım'ın bu günkü Ticaret Lisesi'nin güneyindeki Dayı Ahmet Ağa sokağı üzerinde türbesi vardır. Buraya ev yaptırılırken mezar duvarların arasında bırakılır. Hançerli Hanım'ın yüzü suyu hürmetine bu mahallede asla yılan, çıyan, akrep gibi haşaratlar olmaz.

8.2.63. Kamacı Babalar

Baba-oğul olan iki Kamacı Baba'dan bahsedilir. Her ikisinin de asıl adı Mehmet'tir. Oğul sonradan hacca gittiğinden Hacı Mehmet Baba diye geçmeye başlar. Kamacı diye anılmalarının sebebi Rufâi Tarikatı'na mensup olmaları ve vücutlarına kama saplayarak delil göstermeleridir. Kamacı Hacı Mehmet Baba vücuduna hançer, şiş sokar, akrep ve yılanı eline alır, ağzında yumurta pişirir. Atı ile sokaktan geçerken yol üzerinde yan yana ve yüzün koyu yatan çocukların üstünden geçer, ancak kimseye bir şey olmaz. Bir gün hastane personeli Amerikalılar bu olağan üstü davranışları duyarlar ve görmek isterler. Hacı Mehmet Baba vücuduna hançer vurur, kızgın ateş dolu sacı eline ve başına alır, sonra kızgın bir zinciri boynuna dolar, bazı halkalarını ağzına alır. Bunların üzerine Amerikalılar elli altın verir. Kamacı Baba, onlardan Müslüman olmalarını ister. Kabul etmemeleri üzerine paraları atıp oradan ayrılır.

8.2.64. Şeyh Hamza

Türbesi, Oğuzeli ilçesinin Barak Yolu üzerindeki eskiden Büzük Kızıl Hisar diye anılan köydedir. Yaklaşık 190 yıl önce yaşadığı söylenilmekte ve Rufâi olduğu tahmin edilmektedir. Oğuzeli'nde bir zamanlar Şeyh Hamza'ya ait olduğu söylenen evin kuyusundan çıkarılan su ile yıkanılırsa dabaz ve çibanların iyileşeceğine inanılır. Türbesinden alınan toprağın serpildiği evlerde akrep, çıyan gibi haşareler yaşayamaz. Bir ara kıymetli eşya olduğu düşünce-

siyle mezarı açılır. Mezar kazıldığında cesedin yeni ölmüş gibi hiç dağılmamış olduğu görülür.

8.2.65. Said İbn-İ Ebi Vakkas

Hız. Ömer'in Antep'i fethi sırasında şehit düştüğü söylenen beş sahabelen biridir. Kızıyla birlikte şehit düşen Said İbn-i Ebi Vakkas'ın türbesi Araban sınırları içindedir. Kızı ve kendisi ayrı ayrı ve karşılıklı birer tepe üzerine defnedilmiştir. Yavuzeli, Araban ve Besni civarlarında Said ve Vakkas isimlerinin çokluğu da bu sahabeyle bağlanmaktadır.

8.2.66. Şirvani Hazretleri

Kendi adına cami bulunan Şirvani Hazretleri'nin kabrinin nerede olduğu bilinmemektedir. Asıl adı Seyit Mehmet Efendi olan ve adını bir camiye veren bu devletlinin Siirt'in Şirvan ilçesinden olması dolayısıyla bu unvanla anılıyor olması mümkündür. Rivayete göre, bu caminin altında tılsımlı bir çırçır bulunmaktadır. Eğer bir gün cami yıkılıp mali açıdan yaptırılmayacak bir durum ortaya çıkarsa gömülü, olan çırçır bulunacaktır. Kolundan tutulup çevrilirse bir gözünden altın, bir gözünden gümüş akacaktır. Bununla camiyi yeniden yaptırtma imkânı doğacaktır. Şeyh Fethullah için anlatılan "cami yaptırılırken işçilerin parasını postunun altından çıkararak vermesi ve bir işçinin bunu çalmaya kalkışması" menkıbesi Şirvânî Hazretleri'nin kerametleri arasında da yer almaktadır.

8.2.67. Hayık Baba

Müslümanların bir veli olarak bilip saygı gösterdikleri devletlinin ismi olan "Hayık" kelimesine Ermeniler arasında sık rastlanmaktadır. Bu isim, Ermenilerin efsaneyle karışık tarihlerinde görülen Nuh'un oğlu Yafes'in neslinden gelen Hayık'la karşımıza çıkmaktadır. Ermenilerin de saygı duyduğu Hayık Baba'nın bu ırkla münasebeti var mıdır, bilinmemektedir. Şakir Sabri Yener, Gaziantep'teki "hayık" kelimesinin "cülha" anlamına gelen "halk" sözcüğüyle ilgili olduğunu söylemektedir. Evliyâ Çelebi Seyehatnâmesi'nde devletlinin ismi "Hayık" olarak geçmektedir ki, lügatte bu kelimenin anlamı "bez dokuyan" şeklinde ifade edilmektedir. Muhteremin ismi buradan da gelmiş olabilir. Ancak Hayık Baba'nın uncu olduğu ve Antep'te bu mesleğin piri bulunduğu için uncuların kendi ürünlerini "Hayık Baba unu" diyerek sattıkları rivayet edilmektedir. Bu durumda Hayık Baba'nın dokumacılıkla ne tür bir ilgisi olabileceği bilinmemektedir.

8.2.68. Kara Fakih

Halk arasında "Kara Fakı" diye anılan Kara Fakih'in asıl ismi Mehmet Hamdi Baba'dır. Mehmet Hamdi Baba, Saçaklı'nın torunu Molla Mehmet'in oğludur. Rufâî Tarikatına bağlı olmakla birlikte Bektaşî ereni İlhamî Baba'ya da müritlik yapmıştır. Diğer yandan mazî değirmeni çekerek, bekçilik yaparak

geçimini sağlamıştır. Şiirler de yazan Mehmet Hamdi Babanın tasavvufi parçalarla dolu bir divançesi vardır. Dili açıktır, hece ve aruz veznini birlikte kullanmıştır. Mehmet Hamdi Baba 63 yaşında vefat etmiştir. Halk dilinde yaygın olan “Kara Fakı’ya yazdırdık daha beter azdırdık” sözünün Mehmet Hamdi Baba için söylendiği rivayet edilmektedir.

8.2.69. Şeyh Zeynel Abidin

Zeynel Abidin’in bir Arap şeyhi olduğu sanılmaktadır. Antep’in kurtuluş mücadelesinden önce yaşlı bir Arap gelir ve soruşturarak Zeynel Abidin’in türbesini bulur. Onun akrabası olduğunu söyleyen bu adam, yirmi gün türbenin yanındaki bir odada kaldıktan sonra gider. Şeyh Zeynel Abidin’in türbesinin olduğu mağaranın üstünde bulunan evde oturanlardan Kelleci Kırmızı Mustafa adında biri içkiye ve eğlenceye aşırı derecede düşkündür. Bir gece yine sarhoş olarak eve geldiğinde karşısına Zeynel Abidin çıkar ve yakasına yapışarak bu yoldan vazgeçeceksin diye iyice sıkıştırır. Kırmızı Mustafa o günden sonra kötü alışkanlıklarından vazgeçer. Rivayete göre, mevsimi gelince iç içe bulunan mağaranın kapı aralığında siyah, büyük bir yılan peyda olur. Aylarca burada yatar, kimseye dokunmaz. Rufâi olması ihtimali üzerinde durulan Zeynel Abidin’in türbesinin bulunduğu dönemlerde bir mermer taşın üzerine bir ibrik su doldurulup bırakılır. Ertesi gün bu suyun kullanıldığı görülür. Bu suyla Zeynel Abidin’in abdest aldığı düşünülür.

8.2.70. Halil Baş

Yavuzeli ilçesinde kendisiyle aynı adı taşıyan köy ve höyüğün güneyinde, birkaç meşe ağacının altında açık bir türbesi vardır. Höyüğün üzerine ev inşa etmek için yapılan kazılarda eski eserlere rastlanılmıştır. Halil Baş, burada yalnız başına yaşadığından, yalnız oturan anlamında “Hali Baş” denilmiştir. Hali, daha sonra Halil şekline dönüştürülür. Ölünce yaşadığı yere türbesi yaptırılır.

8.2.71. Şih Attar

Gaziantep’te Saip, Şevket, Mazhar gibi şairleri ve Ömer Asım Aksoy gibi bir dil bilginini yetiştiren Küllizâde ailesinden olan Şeyh Attar’ın ismi Abdülkadir’dir. Kadiri tarikatına mensup olan Şeyh, 1324 (1906) yılında, 75 yaşında ölmüştür. İkinci Abdülhamid’in baş şeyhi Ebülhüda Efendi’nin Hicaz’a giderken Şeyh Attar’a misafir olduğu ve bu sırada ondan icazet aldığı söylenir. Kendini ilahi aşka adayan Şeyh Attar’ın oğlu da Fransız harbinde şehit düşmüştür.

8.2.72. Delbes

Vaktiyle Gaziantep’in güneydoğusunda Delbes Mahallesi diye anılan yerde, yine aynı isimle anılan bir türbe vardır. Delbes, henüz bu çevrede evler yokken bir can sıkıntısı üzerine şehri terk ederek buraya göçer. Daha sonra evler inşa edilirken türbe de ortadan kaldırılır. Delbes’in “yeter kapısı” mana-

sına geldiği ifade edilmektedir. Bu durumda kelimenin aslı “Der-Bes” olmalıdır.

8.2.73. Sürmeli Baba

Mezarı kalede, Limoncu Baba ve Helvacı Baba'nın hemen yanındadır. Hayatı hakkında hiçbir şey bilinmeyen eren, Kadiri Tarikatı şeyhlerinden Sultan Baba'nın oğlu Şeyh Zabıta Baba'nın rüyasına girerek “Diğerlerini ziyaret ediyorsunuz da beni neden ziyaret etmiyorsunuz?” der. Bu şekilde yeri ve ismi belirlenmiş olur.

8.2.74. Ali Rıza Efendi

Mezarının Kayaönü Mahallesi'nde evler arasında kaldığı söylenilmektedir. Leyla Ekici'nin rüyasına girmiş, yerini ve ismini belirterek mezar taşına “Asırlar önce kaybolmuş olmasına rağmen kendini açığa çıkararak” ifadesini yazmasını istediğini söylemiştir. Rüyada görüldüğü hâle göre uzun boylu, kahverengi kıyafetli biridir. Bir gün mezarının kaybolmuş olduğu evlerin yanında, tarif olunduğu gibi tuhaf bir adam dikkati çeker. Merakla bir adamın yanına yaklaşması üzerine ortadan kaybolur.

8.2.75. Çilekeş Baba

Gaziler Caddesi'nde, Hüseyin Paşa Camii içinde metfun olduğu ifade edilir. 4-5 sene önce kabri, yine Kadiri Tarikatı'ndan biri tarafından tespit edilmiştir. Önce rüyaya girmiş, daha sonra manevi âlemde görülmüştür.

8.2.76. Recep Baba

Evlâd-ı Resûl'den olduğu söylenen Recep Baba'nın kabri Karagöz Mahallesi'nde Ali Kazaz'ın dedesi Sait Kazaz'ın sahip olduğu evde bulunmaktadır. Ziyaret halka kapalı tutulmaktadır. Eğer açılırsa, devletin ellerinden alacağı endişesi dolayısıyla gizli tutulduğu söylenir.

8.2.77. Limoncu Baba

Mezarının kalede olduğu ifade edilir. Limoncu Baba'nın oldukça uzun bir müddettir burada bulunduğu düşüncesi vardır. Yaşadığı dönemde limon satıcılığıyla geçindiği için bu isimle anıldığı zannedilmektedir. Kayaönü'nde, Körler Okulu'nun yanındaki bir evde ismi bilinmeyen bir erenin bulunduğu söylenilmektedir. Kabri, evin yatak odası olarak düzenlenen kısmında kalmıştır. Uyarmak için, odada çıplak gezen adamın sırtına vurmuştur. Bu ilk ikaza aldırmayan adam ikinci tokatı yiyince evini satılığa çıkarmıştır.

Bir diğer menkıbede ise; Eydi Baba Mahallesi'nde yol çalışmaları yapılırken ortaya bir eren daha çıkarılmıştır. Yola kepçe vurunca ortaya çürümemiş bir ceset çıkar. İsmi dahi bilinmeyen bu erenin çıkarıldığı yerin az ilerisinde dilek çaputları bağlanan bir ağaç bulunmaktadır. Kapatılma yasasından önce burada bir türbenin var olduğu zannedilmektedir.

8.2.78. Hacı Abuzer Baba

Hacı Abuzer Baba'nın Adıyaman'da 1900'lü yılların başında yaşadığı rivayet edilir. Hacı Abuzer Baba, bir din alimi olarak bilinir. O yörenin insanları tarafından bazen "Molla" ve "Şeyh" olarak tanınır. Vefat ettikten sonra kendisine özel bir türbe yaptırılmıştır. Bu türbe belli bir süre korunmuştur. Fakat daha sonra bu türbenin bekçisi vefat eder ve bunun sonucunda türbeye olan ziyaretler, türbenin bakımsızlığından dolayı azalır. 20-30 yıl içerisinde türbe kendi türbe olma özelliğini kaybeder. Daha sonra devrin Belediye Başkanı, Mustafa Kocatürk tarafından 30-35 yıl oraya belediyeye ait bir bina inşa edilmesi emri verilmiştir. Buraya kazıya gelen kazı makineleri, kazı yapmaya geldikleri her seferinde iş makineleri arıza vermiştir. İşçiler buna bir anlam verememişlerdir. Türbenin etrafı yıkılmış fakat türbenin bulunduğu mevki bir türlü yıkılamamıştır. Kepçeci ne kadar ısrarcı olsa da yıkamamış ve makineler hep arıza vermiştir. O günü gecesinde, kepçecinin rüyasında Hacı Abuzer Baba'yı gördüğü rivayet edilir. Kepçeci bu olayı Belediye Başkanı'na bildirir ve yıkım emri derhal geri çekilir. Sonra bütün halk bu olayı duyar. Bu olay halk arasında anlatılagelmiş ve bu türbe halk arasında kutsal bir türbe olarak kabul edilmiştir. Bunun göstergesi olarak günümüzde hâlâ orada adak ve dilek ağacı bulunmaktadır. Bu konuda öncelikle Hikmet Akbaş abimden, annemden ve babamdan aldığım önemli bilgiler vardır. Hatta şunu belirtmek istiyorum bu türbeye, annem, ben ve kardeşim giderdik. Bu türbe şehir merkezinde olduğu için yolum düştükçe hâlâ giderim. Bu türbenin içinde 15-20 tane mezar vardır. Bunlardan birinin mezar taşı, bir insan boyunda olan bir dikili taştır. Üstünde eski yazılar bulunmaktadır ve bu mezar taşının üstünden tam ortasından azıcık su çıkıyor. Hatta ben küçükken çok yaramazdım. Annem de beni türbeye götürüp, eline biraz su alarak, eliyle kafamı, yüzümü okşardı. Sonra akıllı ve uslu bir çocuk olayım diye dua edip dilekte bulunurdu. Şimdi bile yeğenlerim ve kardeşlerim rahat durmadıkları zaman annem bana; "Hadi oğlum (kekom), kardeşlerini ve yeğenlerini al da Ebzer Baba'nın türbesine götür de bu yaramazlar uslansınlar." derdi. Ben de götürüp annemin bana ufakken yaptığı şekilde o suyla yüzlerini yıkayarak, dilek tutar, dua ederdim ve oranın bekçisine çıkarken çıralığını¹⁵³ verir çıkardık. Şimdi türbenin yanında Adıyaman stadyumu vardır. Her yeri yıkmalarına rağmen aynı şekilde orayı yıkamamışlardır. Ve böylece vazgeçmişlerdir. Hatta Adıyaman spor maçlarında maç başlamadan 5-10 dk. Öncesinde sporcular, türbenin saha içindeki duvarının yanına giderek dua ederler ve maçı kazanmak için dilek tutarlar. Halk gözünde ne kadar kutsal olduğunu bir gözlemci olarak ifade etmeye çalışıyorum. En yakınımda olan babamın, bu türbe hakkında yaptıklarını ifade etmeye çalışayım. Babam hayvan tüccarı olduğu için sabah erken pazara giderken, türbenin önünden geçerken durur ve

¹⁵³ Sadaka.

şu şekilde dua eder; “Allah-u Teala bize satış bazarı vere.” Ayrı bir örnek olarak ben, ÖSS’ye girmeden önce babam bu türbeden küçük bir taş getirmişti; uğur getirsin diye. Kendisinde de yirmi yıl kadar bu türbe taşından olduğunu söyledi. Ama ben bunlar batıl inançtır diye taşı almadım. Velhasıl bu türbe Adıyaman halkı tarafından çok kutsal sayılır.

Adıyaman’da Abuzer ismini fazla olmasında Hacı Abuzer baba ve Peygamber efendimizin sancaktarı olan Abuzer El Gaffar ziyaretlerinin çok önemli yeri vardır. Adıyaman’da ziyaret o kadar çok ki, hangisini anlatacağımı şaşır-dım.

8.2.79. Biser (Başsız)

Menkıbenin geçtiği mekân olan Biser, Adıyaman’ın Şambayat kasabasına bağlı bir köydür. Rivayete göre bu köyde zamanın birinde bir savaş yaşanmıştır. Hangi dönemde ve hangi savaş olduğu belli değildir. Savaş sırasında köylüler korkudan dışarı çıkma cesaretinde bulunamıyorlar. Bu savaşta köyün kahraman bir genci, düşmanla göğüs göğüse savaşıyor. Düşman askerlerinden birçoğunu bozguna uğratar ve çarpışıp öldürmeye devam eder. Bu çarpışma esnasında başına aldığı kılıç darbesiyle kafası gövdesinden ayrılır. Bu kahraman genç bunun farkında olmadan savaşmaya devam etmiştir. Bu savaş sırasında karşısına ak sakallı bir derviş çıkar. Ona kafasının gövdesinden ayrıldığını söyler ve ona başsız diye hitap eder. Kahraman genç o anda kafasının koptuğunu fark eder ve yere yığılarak ölür. Bu kahramanın başından geçen bu olaydan sonra o köye başsız denir.

8.2.80. İsimli Bir Menkıbe

Aşağıda anlatacağımız menkıbe Kurtuluş Savaşı yıllarında Gaziantep yöresinde geçmektedir. 1920’li yıllarda Gaziantep, Fransızlar tarafından işgal altındaydı. Halk yokluk ve sefalet içindeydi. Eli silah tutan herkes silah altına alınmış; çocuklar baba, eşler koca, ana ve babalar evlat hasreti içinde yanıp tutuşmaktaydılar. Bu eşlerden biri de Ayşe kadın idi. Ayşe kadının, görücü usulüyle evlendiği Hasan ile birliktelikleri 8 yılı bulmuş ve bu 8 yıl içinde iki kız çocukları dünyaya gelmişti. Seferberlik ilan edilince eli silah tutan herkesin orduya katılma emri gelince, Hasan da cepheye gidenler arasında yer alır. Ve Halep yakınlarında düşmanla çatışmaya girer. Hasan’ın eşi ve çocuklarına duyduğu özlemi o kadar büyüktür ki geceleri gözüne uyku girmez ve savaşın sona ereceği zamanı iple çeker. Günlerden bir gün Ayşe kadın Hasan’ın en sevdiği yemek olan içli köfte yapar ve akşam sofraya indirdiğinde kızlarına; “Bakın! Bu yemek babanızın en sevdiği yemektir. Keşke o da yanımızda olsaydı da bu yemeği beraber yeseydik.” der ve derin bir ah çeker. Savaş sona erip Hasan terhis olduğunda karısına; “Hanım biz Halep yakınlarında cepheyle bir akşamüstü yakın köylerden birinden gelen yaşlıca bir adamın elinde sofraya be-

zine bağı bir paketle yanımıza geldiğini gördük. Yanımıza geldiğinde getirdiği sofraya bezinin içinde bize akşam yemeği için içli köfte getirmişti. Verirken; ‘Eminim eşlerinizde sizin en sevdiğiniz yemekleri yapmış size ulaştırmayı istiyordur’ diye seslendi. O an aklıma sen geldin. İçli köfteler seninkine benziyordu.” Ayşe ona hangi tarihte yediklerini sorduğunda, tarihin kendisinin içli köfte yaptığı tarihe denk geldiğini öğrenince şaşkınlıkla bunu Hasan’a anlatır ve “O gece senin bu yemeği yemen için dua etmiştik. Demek ki duamız kabul oldu.” der. O günden beri de o yemeğin Ayşe kadının yemeği olduğuna inanılır.

8.2.81. Şeyhin Sillesi

Osman Dede diye bildiğimiz iyi bir gönül adamı vardır. Bu adam, bu çevrelerde iyi tanınır, sevilen biridir. Evinde otururken yanına bir odun tüccarı gelir. Onunla biraz sohbet eder. Daha sonra nereye gideceğini sorar. Oduncu; “Maraş’a odun satmak için gideceğim.” der. Osman Dede, “Maraş’a gidince askerlik şubesindeki Osman Yüzbaşıyı bulup suratına iki sille çek.” der. Adam itiraz etmeden gider. Maraş’a varır ve Yüzbaşıyı bulur; ama silleyi nasıl vuracağını, buna cesaret edip edemeyeceğini düşünür. Osman Yüzbaşı da bir eren, gönül, hak dostu olduğundan, “Gel oğlum, gel iki sille vur da Osman’ın yüreği yerine otursun. Benim gibi sabahlara kadar Bağdat’ta kılıç mı salladı?” der.

8.2.82. Osman Dede

Osman Dede çevrede meşhur olmuş biridir. Yaşadığı yerden hariç çevre köylerde de ünü duyulduğu için yanına çok insan gelmektedir. Bir gün iki kadın Osman Dedenin yanına gitmek için sözleşirler. Kadınlardan birisi daha önce Osman Dede’ye efsunlanmış ve bundan da şifa bulmuştur. Durumu diğer kadına da anlattığı için beraber giderler. Kadınlar evin yakınına geldiklerinde ilk kez gelen kadın diğerinden, Osman Dede’ye vermek için biraz para ister. Sonra kendisine borcunu vereceğini fakat şimdi yanında olmadığını söyler. Kadın ona biraz para verir. İkisi beraber içeri girerler. Osman Dede sıkıntılarını sorar. Kadın rahatsızlığını anlatır ve biraz efsunlanmak ister. Osman Dede kadının isteğini yerine getirir. Kadın kalkıp giderken arkadaşından borç aldığı parayı Osman Dedenin postunun altına bırakmak ister. Bu sırada durumu gören Osman Dede; “Kızım sen onu elinde olmadığı ve veremeyeceğin hâlde borç aldın. Götür geri arkadaşının parasını ver. Bir kez daha böyle bir şey yapma, biz burada parayla nefes tüccarlığı yapmıyoruz.” diyerek kadını uyarır. Kadın bir yandan şaşırır bir yandan yaptığı hareketten pişman olarak oradan ayrılır.

Bir başka menkıbede ise; sürekli hacca gitmek isteyen bir kadın bu isteğinin bir türlü gerçekleşmediğini görür. Bu duruma öyle üzülür ki artık dünya nimetleriyle alakasını da keser. Bu durum Osman Dede’ye vâkıf olur. Bir gün kadının yanına gelen Osman Dede kendisine dileğini sorar. Kadın hayatta hac-

ca gitmekten başka isteğinin olmadığını söyler. Osman Dede kadını alır, hacca gezdirir ve getirir. Kadın öyle mutlu olur ki artık daha bir şevkle ibadet eder. Osman Dede bir sonraki yıl kadını kendisi istemeden tekrar hacca götürür. Kadın bu sefer dönüşte gördüklerini, gezdiği yerleri komşulara anlatır. Hacca giden komşular kadının anlattıklarının kendilerinin gördüğü ile aynı olduğunu anlarlar. O zaman kadına kendisine bu işi kimin yaptığını sorarlar. Kadın Osman Dede'nin olduğunu söyler. Bir sonraki hac zamanı kadın hacca gitmeyi beklerken Osman Dede; "Kızım, artık sırrımız açığa çıktı. Sana hac, bize keramet göstermek yok." der. Kadın yaptığına pişman olur ama iş işten geçer.

8.2.83. Köfteci Bekir Dede

Bugün Kilis ilinde Köfteci Bekir Dede olarak bilinen bir makam bulunmaktadır. Halk arasında Köfteci Bekir Dede ziyaretgahı olarak bilinen yerin şöyle bir efsanesi vardır:

Bu makama adını veren zat, erenlerden Köfteci Bekir Dede adlı fakir bir insanmış. O Kilis'te varlıklı bir beyin yanında çalışmış. Yanında çalıştığı bey de Kilis yemeklerinden yoğurtlu köfteyi çok severmiş. Bir gün bu bey, hac görevini yerine getirmek için hacca gider. Hacda beyin gönlü köfte ister. Bu da Bekir Dede'ye ayan olur. O da hemen evde pişen bir kap yoğurtlu köfteyi alıp bir göz açımında Hacca varır. Hacca gidip sahibine yoğurtlu köfteyi götüren Bekir Dede geri geldiğinde bu olayı sahibinin hanımına anlatır. Ancak hanım Bekir Dede'nin söylediklerine inanmaz. Öyle düşünür ki Bekir Dede köfteyi kendisi yemiş. Bir müddetten sonra kocası hacdan dönüp gelir. Hanımı kocasının elinde yoğurtlu köftenin kabını gördüğünde Bekir Dede'ye inanır. O zamandan beri Bekir Dede'nin olduğu bu yere Köfteci Bekir Dede makamı denilir.

8.2.84. Doğanca Ziyaretgahı

Gaziantep'in Şahinbey İlçesine bağlı Doğanca Köyü'nde bir ziyaretgah bulunmaktadır. Burada yatan evliyanın ismi bilinmese de halk ona Doğanca demektedir. Bu ziyaret yeri hakkında çok eskilerden beri inanılan rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerden en yaygın olanlarından birisi şöyledir:

Doğanca Köyü'ndeki ziyareti tamir etmek amacıyla köylüler, ziyaretgahı yıkıp yerine tekrar yenisini yapmak isterler. Fakat köylüler ertesi gün geldiklerinde ziyaretgahın tekrar eski hâline geldiğini görmüşlerdir. Bu olay birkaç kez tekrarlanmış, ancak ziyaretgahın her defasında eski hâline döndüğü görülmüştür. Köylüler, ziyaretgahı böylece eski hâlinde bırakmışlardır. Ayrıca ziyaret yerinin etrafında bulunan ağaçlar kesilmez, odunu sadece camide kullanılmak üzere alınır. Ziyaret yerinin içinde bir su bulunmaktadır. Özellikle dilek amacıyla gelinen bu ziyaret yerinde, bir taş parçası bu suda ıslatılarak ziyaretgahın duvarına yapıştırılır. Dilek tutan kişinin dileği gerçekleşecekse, taş ziyaretgahın

duvarına yapışır. Dilek gerçekleşmeyecekse taş ziyaretgahın duvarına yapışmayıp düşer. Bu ziyaretgahta dilekte bulunup da dileği gerçekleşen kişi, ziyarete tekrar gelerek burada kurban keser ve dağıtır. Ayrıca her yıl mayıs ayında bütün köylüler, ziyaretgahta toplanarak yemekler pişirir ve yerler.

Sekizinci Bölümün Notları (Kaynak Kişiler)

1. Mahmut Dinç, 61 Yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Gaziantep.
2. Fuat Köksel, 78 Yaşında, Avukat, Gaziantep.
3. Aynur Düzdal, 30 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Pazarcık.
4. Cemil Bey, 68 Yaşında, İlkokul Mezunu, Esnaf, (Yuşa Peygamber ve Pirsefâ Hazretleri'nin türbedarı), Nizip.
5. Fatih Balcı, Fatma Taşcı, Sait Güleç, Gaziantep.
6. Hulusi Kayışçı, 53 Yaşında, İlkokul Mezunu, Esnaf, (Hallaç Baba'nın kabrini himaye eden kişi), Araban/Gaziantep.
7. Hulusi Yetkin, 67 Yaşında, Üniversite Mezunu, Avukat, (Başpınar Dergisi'nde yazıları yayınlanmış ve Cemil Cahit Güzelbey'le birlikte derlemeler yapmıştır), Gaziantep.
8. Kadir Kabak, 48 Yaşında, Lise Mezunu, Çiftçi, (Sam Köyü'nde bulunan Sam Şeyhi ve Beledi Mehmet'in türbeleri ile ilgilenen kişi), Gaziantep.
9. Kamile Uçar, 45 Yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, (İmam Gazali'nin türbedarı), İslahiye/Gaziantep
10. Leyla Ekici, 34 Yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, (Kadiri Tarikatı üyelerinden), Birecik.
11. Mehmet Göksel, 40 Yaşında, Üniversite Mezunu, Diş Hekimi, (Ali Baba'nın torunu), Gaziantep.
12. Mukadder Yenidoğan, 38 Yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, (Bün-yamin Hazretleri'nin türbedarı ve aynı zamanda Bünyamin Hazretleri'nin mezarını tespit eden kişi), Gaziantep.
13. Mustafa Bozkurt, 54 Yaşında, İlkokul Mezunu, Gaziantep.
14. Rukiye Çulhalar, 72 Yaşında, Ev Hanımı, (Hacı Baba Türbesi'nin türbedarı), Nizip.
15. Süleyman Bakır, 53 Yaşında, Üniversite Mezunu, Avukat, Gaziantep.
16. Şenel Bozkurt, 46 Yaşında, İlkokul Mezunu, Gaziantep.
17. Zübeyde Göğebakan, 40 Yaşında, Lise Mezunu, Gaziantep.
18. Hikmet Akbaş, 24, Üniversite Öğrencisi, Gaziantep.

19. Ali Tekin, 68 Yaşında, Eğitim Enstitüsü Mezunu, Öğretmen, Gaziantep.
20. Halit Özbay, 67 Yaşında, İlkokul Mezunu, Esnaf, (Şeyh Feyzullah'ın torunu), Çarpın Köyü/Gaziantep.
21. Mehmet Özcan, 74 Yaşında, Okur-Yazar, Çiftçi, Gaziantep.
22. Memik Özdemir, 62 Yaşında, Okur-Yazar, Gaziantep.
23. Murat Şentürk, 72 Yaşında, Lise Mezunu, Emekli Memur, Gaziantep.
24. Sebiha Dinç, 57 Yaşında, Okuma-Yazma Bilmiyor, Ev Hanımı, Gaziantep.
25. Yaşar Aslan, 48 Yaşında, Ortaokul Mezunu, Gaziantep.
26. Mehmet Özcan, 74 Yaşında, Okur-Yazar, Gaziantep.
27. Emine Göğebakan, 74 Yaşında, Okuma-Yazma Bilmiyor, Gaziantep.
28. Mediha Özçelebi, 60 Yaşında, Ev Hanımı, Okur Yazar, Kilis.

DOKUZUNCU BÖLÜM

9.1. SÖZLÜ TARİH: GAZİANTEP KURTULUŞ SAVAŞI VE İSKÂNLAR

Sözlü tarih, resmî olarak kayıtlara geçmemiş ancak halkın hafızasında yaşayan önemli tarihî olayları ve tarihî şahısları kuşaktan kuşağa aktarmakla yaşatılan bir türdür. Her ne kadar edebi estetik tarafları ağır basmasa da sözlü tarih, tarihimizi sözel şekilde yaşatması, âşık destanlarına, türkülere, hikâyelere dökerek dinleyenleri eğiten, bilgilendiren, olaylardan ibret almaya çağırın vb. işlevleri yerine getirmesi ile ayrıcalık oluşturmaktadır.

Her ne kadar destanlar millî tarihimizin belli dönemlerini edebi bir dille ortaya koysa da tarihî belge olmaktan çok uzaktır. Destanlarda tarih değil, tarihî ruh yaşatılmakta olup tarihî olayların söyleyici hafızasından gelecek nesillere aktarımı söz konusudur. Osmanlı iskân siyasetinin, yakın dönem savaşlarının ve özellikle de Kurtuluş Savaşı'nın tarihe yakın bir şekilde söylenmesi destani bir kisveye bürünmesi sözlü tarihin malzemesini oluşturmaktadır.

Sözlü tarih edebi dile yakın olarak tarihî olayların sözlü bir biçimde aktarılmasıdır. Tarihî olayların, doğal akışlarının anlatımla örtüşmesi anlatım mantığı ile üst üste düşmesi sözlü tarihin temel kuralını oluşturmaktadır. Dolayısıyla sözlü tarih yazıya aktarılmayan, gerçek kahramanlarına olağanüstülük, olaylarına destansı unsurlar katan bir anlatım şeklidir.

Sözlü tarih gerçekleri yansıtmayı, tarihî olayları şifahi bir şekilde yaşatması ve kuşaktan kuşağa aktarması sebebi ile bir edebi türdür. Sözlü tarihin karakteristik anlatım şekli ve tekniği, algılayış biçimi ve üslubu vardır. Her ne kadar destanlarla bazı paralellik oluştursa da sözlü tarih, işlevi ve tür özellikleri bakımından halk edebiyatının ayrı bir bölümünü oluşturmaktadır.

Türkmen aşiretleri arasında oldukça sık rastlanan sözlü tarih ürünlerinden Sultan Murat'ın Bağdadı alması, şehit olan Genç Osman'ın hikâyesi tarihe yakın bir dille anlatılır. Hatta padişahın Bağdat seferine götürdüğü askerlerinin sayısı ve terkihi de söylenir. Ancak burada sözlü kültürün kalıp ifadeleri de kullanılmaktadır. Örneğin;

“Sultan Murat yeryüzünün velisi,

İşte geldi Hakk'ın arslan velisi

Seksen bin Urumeli delisi

Doksan bin de Tatar Han'dan gelir.

Altmış bin de kara postal giyici

Yetmiş bin de tatlı cana kıyıcı

*Seksen bin de kendin kendin bilici
Doksan bir de aşiretten er gelir.*"¹⁵⁴

Gaziantep söz konusu olunca sözlü tarih malzemesi bu şehrin işgalcilere karşı vermiş olduğu mücadeleyi yansıtmaktadır. Savaşlar ve bu savaşlar sırasında çekilen sıkıntıların tarihe yansması sözlü tarih ürünlerini oluşturmuştur. Ayrıca istilâlar, işgaller ve savaş ortamı halkın bilinçaltında mücadele etme, bağımsızlığı için savaşıma vb. konular Gaziantep sözlü tarihine katkı sağlamıştır. Ancak sözlü tarihin daha önceki kahramanlık mücadelelerinden de bir şeyler aldığı muhakkaktır. Nitekim bu coğrafyada yaşayabilmek işgallere karşı koyabilmeyi zorunlu kılmıştır. Bu şuuru Gaziantep'linin savaş kültürüne ve unsurlarına olan aşinalığında görmek mümkündür.

Sözlü tarihin Gaziantep örneği Fransızlara karşı verilen mücadelenin etrafında oluşan halk edebiyatı ürünleri hem yaşananlar hem de yaşananların halk edebiyatına tezahürü ve toplumun karakterini yansıtmaları bakımından geçmişteki işgal ve direniş hareketlerine dayanmaktadır. Fransızlara karşı verilen şiddetli direnişin özünde sözlü tarih için gerekli olan kahramanlık salnamesi yatmaktadır. Bu şuur Gaziantep'te, geçmişteki savaşların etrafında oluşan halk edebiyatı ürünlerinde de korunmuş, zamanla Kurtuluş Savaşı sözlü tarihin biçimlenmesinde müstesna bir rol oynamıştır. Ancak aradan geçen 83 yıl içinde bu ürünleri bilen kaynak kişilerin neredeyse tamamı artık yaşamamaktadır.

Sözlü halk edebiyatı ürünleri kayıt altına alınmadıkları zaman doğaları gereği kaybolup giderler. Hatta Antep savunmasıyla ilgili birçok eserin unutulup gitmesine bakılmaksızın bu sözlü tarih ürünleri tarihî olayları yansıtmaları açısından dikkat çekmektedir. Fransızların Antep'i kuşatması ve atılan top mermilerinin nereye düştüğü dahi sözlü tarihte dile getirilmiştir:

*"Fransız topları Beşgöz'e kuruldu
Attığı mermiler Antep'i vurdu
Şahan Bey, uğruna gem gibi durdu
Ünün Ankara'ya gitti Şahan Bey."*¹⁵⁵

Geçmişle bugün çizgisinde Antep'in daha önce yıkılıp yıkılmış olması, tarih boyunca mücadelelerin odağı olması, savaşların bütün olumsuzluklarını yaşamış olması sözlü tarih ürünlerini daha da etkili kılmıştır. Sözlü tarihin bütün ağırlık merkezi en son olarak Fransızlara karşı verilen Antep savunmasıyla gösterilmiştir. Savunmadaki başarı ve onun etrafında oluşan sözlü tarih, geçmişin zengin birikiminden ilham alınarak yapılmış; halka yapılan zulümler, açlık,

¹⁵⁴ Yalman (Yalgın) A.R., Cenup'ta Türkmen Oymakları 1, Ankara, 2000, s.46.

¹⁵⁵ Şahiner N., Mehmet Sait Şehit Şahin Bey, Adana 1999, s. 130.

bitkinlik, din duygusunun rencide edilmesi vb. konular geçmişteki işgallere ait ürünler olarak genelleştirilmiş, Kurtuluş Savaşı'nın sözlü tarihinde kullanılan malzemeler olmuştur.

“Analar ağlıyor, dökerler yaşı

Hamza Bey saçtı sönmez ateşi

Kale kapısına koydular başı

Cennet gibi şehri viran ettiler”¹⁵⁶

Sözlü tarihte halk, Antep savunmasında olduğu gibi geçmişte de kendisi için kahramanlıklar yapanları ölümsüzleştirirken, kendisine eziyet etmiş insanları da zulümleriyle tanıtmıştır. Ancak olaylar tarihî bir vaka olan Kurtuluş Savaşı'na taşınmış, gerçek tarih, sözlü bir şekilde yaşatılmıştır. Bu nedenle de buna sözlü tarih adı verilmiştir. Bir folklor türü olarak hazır kalıplardan, ifadelerden de yararlanılmıştır. Gaziantep savunmasıyla ilgili sözlü tarih, savunmanın kahramanlarını (özellikle Şahin Bey'i ve Karayılan'ı) açlığı, savaşı, din, vatan ve özgürlük duygularını konu edinmiştir.

Antep savunmasının Şahin Bey kadar sevilen ikinci kahramanı Karayılan adı ile tanınan halk kahramanı etrafında oluşan sözlü tarihtir. Karayılan, Antep savunması başladıktan sonra Fransızların Maraş'a ikmalini sağlayan tek yol olan Kilis-Maraş yoluna baskın düzenlemek için hazırlıklara başlamış, sahip olduğu hayvan sürüsünün bir kısmını satarak Maraş'tan silah getirtmiştir.¹⁵⁷ Seksen kadar gönüllüden oluşan ve çoğu kendi aşiretinden olan bir çete oluşturmuştur. Çetesiyle Karabıyıklı'da Fransız konvoyuna baskın yapıp Fransız kuvvetlerini imha ederek elli kadar Fransız askerini de esir almıştır.¹⁵⁸

Karataş içine toplar kuruldu

Vura vura dalım, kolum yoruldu

Karaburun'dan aşığı indim

Sâlavat getirdim, meydana girdim

Ûn ile kâfirin belini kırdım

Davran beyim davran, kâfir zor geldi.¹⁵⁹

Gaziantep Elbeyli ve Barak kültüründe iskân türkülerini de birer sözlü tarih malzemesi olarak almak mümkündür. Nitekim Elbeyli Türkmenleri Osmanlı döneminde yaşam ve savaşlarını, zorla iskân politikasına tabii tutulmalarını

¹⁵⁶ Lohanlızade, age., s.13,14.

¹⁵⁷ Solmaz, age., s. 19, 20.

¹⁵⁸ Abadi, age., 1959, s. 53.

¹⁵⁹ Ali Nadi Ünler, “Açlık Devresinden Acı Hatıralar”, Gaziantep Savaş Hatıralarından Derlemeler, Gaziantep 1962, s. 195, 196.

sözlü tarih malzemesi olan hikâyeli türkülerinde ve çeşitli anlatılarında koruyabilmişlerdir. Özellikle Barakların hikâyeli türkülerinin hikâye kısmında halkın hafızasında kalan tarihî olaylar sözel bir biçimde, estetik zevki az da olsa donatacak bir şekilde yaşatılmıştır. Özellikle 19. asırda Cevdet Paşa'nın İslâhiye, mamure bölgelerinde Afşarları iskân için Fırkai İslâhiye adıyla icraat yapmasının tepkisi olarak yazılmış iskân türkülerini sözlü tarih açısından değerlidir:

“İlgid ilgid seher yeli esiyor

Gâvur dağlarının başı dumanlı

Gönül binmiş aşk atını aşıyor

Bre beğler cununluğun yaman mı?

Aşağıdan İskân evi gelince

Sararıp da gül benzimiz solunca

Malım, mülküm, Seyfi gözliüm kalınca

Kaypak Size aman mı?”

Daha eski çağları yansıtan sözlü tarih malzemelerine de rastlamak mümkündür. Nitekim İlbeyli/Elbeyli Türkmenlerinin, aşiret hâlinde konar-göçer oldukları bir zamanda Araplarla yaptıkları bir savaşı konu alan hikâyeli türkünden öğrendiklerimiz sözlü tarihin canlı tutulduğunu göstermek açısından önemlidir.

O zamanlar Ebu'l-Benne adında bir Arap aşireti vardı ki bunlar Fırat Nehri sahillerinde yaşarlardı. Ebu'l-Benne aşiretinin daha gerisinde, İlbeylilerle hiç geçinemeyen ve onlara daima düşman olan Anize adında diğer bir Arap aşireti daha vardı. İlbeyliler, sık sık bu Anize aşireti ile gazve yapmaya giderken yolları üstünde olan Ebu'l-Benne aşiretinin bulunduğu bölgeden geçerler, gidip Anize ile gazve yaptıktan sonra tekrar dönüşte aynı yoldan geçerlerdi. Ebu'l-Benne ile İlbeyliler'in dostluğunu ve iyi geçinmelerini çekemeyen Anizeliler, Ebu'l-Benne aşiretine: “Siz Türkmenlere yol verip onlarla iyi geçiniyorsunuz. Bu hâliniz bize düşmanlıktır. Bundan sonra eğer, Türklere yine yol verirseniz sizi talan eder, hepinizi keseriz.” diye haber gönderince Ebu'l-Benneliler İlbeylilere karşı koymaya söz veriyorlar.

Yine bir gazveden dönüşte İlbeyli aşiretinden Cerit Bekir, Kürdülü Kerim, Bayındır Halit, Ulaşlıoğlu Mustafa adındaki dört kişi bu Arap aşiretinde misafir olarak kalıyorlar ve aşiretleri yollarına devam ediyor. Araplar, bu dört kişiye ikram edip yemeklerini yedirdikten sonra, orada bir hileye getirerek bu dört kişiyi kesip öldürüyorlar. İlbeyli aşireti, epey yol aldıktan sonra bakıyor ki bu dört arkadaş gelmiyor. İlbeylilerden Kul Haydar adında gazveci ve babayığit bir saz âşığı aşireti alıp geriye dönüyor. Ebu'l-Benne'ye geldiği zaman arka-

daşlarını soruyor ve meseleyi anlayınca orada bu Arap aşiretini talan edip hepsini öldürüyor. Yakılan ağıt bu sözlü tarihe işaret etmektedir:

*“Irakka ’dan beri gelen gaziler
Irakka ’nın gonca gülü soldu mu
Yenilen bir habar duydum aradan
Öldü derler Cerit Bekir öldü mü?
Cerit Bekir öldüyse açıldı kilit
Yolumuz bağladı bir kara bulut
Kürdülü Kerimle Bayındır Halit
Kolu bağlı cellatlara vardı mı?”*

Bunun dışında Türkmen aşiretlerinin 1688, 1737-1738 tarihlerinde yaptıkları savaşlar, başkaldırmalar da yakılan türkülerde sözlü tarih malzemesi hâline getirilmiştir. Bu savaşlarda ölen beylerin, devletin yetkili makamları tarafından asılmak suretiyle cezalandırılan aşiret büyüklerinin birer tarihî şahıslar olduğu olayların gerçeklere çok yakın bir şekilde hikâye edildiği veya türküye dönüştürüldüğü tespit edilmektedir. Özellikle Türkmen Arap ve Türkmen Kürt savaşları sözlü tarihin malzemesi olmuştur. Ali Rıza Yalman’ın (Yalgın) kitabında sözlü tarih malzemesi sık sık kullanılmıştır.¹⁶⁰ Bütün bu özellikler sözlü tarihin resmî tarihe ışık tuttuğunu, halkın hafızasında korunduğunu ispat etmektedir.

Çalışmamızda yer alan sözlü tarih örneklerinin büyük kısmını Gaziantep’in Kurtuluş Savaşı etrafında oluşan anlatılardan oluşturmaktadır.

9.2. SÖZLÜ TARİH ÖRNEKLERİ

9.2.1. Köprü Başında Şehit Şahin Beyi İlk Gören Muhtar

“Ulumahsere Köyü ’nün muhtarı Karacakaya şunları anlattı: Fransız birlikleri, geceleyin şosedan geçip Antep’e gitti. Düşman uzaklaşınca yanımdaki çetelerle köprüye geldim. Ben o mintikanın yetkilisi idim. Şahin Bey merhum şuracıkta, köprüünün yanı başında yüzükoyun yatıyordu. Ellerimle ben çevirdim mübarek cesedini. Allah’a yemin ederim , vücudunda bir tek kurşun yarası yoktu. Sol böğründe ve sağ kulağının arkasında iki süngü yarası vardı. Benimle gelen tüm çeteler de gördüler, ağlaştılar.”

¹⁶⁰ Bkz. Yalman (Yalgın) A.R., Cenup’ta Türkmen Oymakları 1, Ankara, 2000.

9.2.2. Şahin Beyin Şehadeti

“Bu çatışmadaki Fransız kuvvetinin bir yüzbaşısı, Şahin’in şehadeti olayını (*Querelle au sein de Cilicie*) adlı eserinde şöyle anlatıyor (Yüzbaşı Andrea Lefevra Tailon, İkinci Dünya Savaşı’nda general olmuştur.):

Ben Antep girişini sağlamakla görevli birliklerden ikinci süvari bölüğünün kumandanı idim. Köprüyü geçmiş olsak Antep’e girecektik. Ama olmuyordu. Bir avuç Türk müfrezesi inanılmaz şekilde direniyordu. Kalbimizde hırs değil, takdir hissi vardı. Bir ara gerilerden bağırıldılar:

- *Tamam, Türklerin mermileri bitti!*

Bitmişti herhâlde ki ateş kesmişlerdi. Emniyet tertibatı almak gerekiyordu. Tam bu sırada köprü üzerine beş altı Türk fırladı. Başlarında genç bir adam vardı. Subayları olmalıydı. Allah bilir ya ateş etmek istemedik. Yürüdük... Süngülerine davrandılar... Ne yazık ki savaşta kahramanları da öldürmek gerekiyor hedefe varmak için. On dakika sonra, baştaki genç subay ve arkadaşları, diğerleri gibi süngü çatışmasında hayatlarını kaybetmişlerdi. Antep’e erkaz yetiştirdik, ama o genç subayın hayali bütün Kilikya maceramızda bizi bir gölge gibi kovaladı...”

9.2.3. Küçük Mehmed

“Küçük yapılı bir insan lâzım. Hızır Çavuş Mahallesinde on bir yaşlarındaki Mehmed. Babası ile anasını bir Fransız güllesi götürmüştü. Kendisi fedaidir. Mektup koynunda, şimdi çalidan çalıya çekirgeleşerek, şimdi yere gömülecek gibi yapışarak gidiyor. Eyvah, gördüler! Hemen mektubu gömdü. Dayak, tazyik nafile. Bakar ki onların elinde kalırsa söyletecekler, birden kaçmaya başlar. Ateş ediyorlar. Bir kurşun ayağını parçaladı. Sürüklene sürüklene şehre geliyor. Hastanede ayağını kestiler. Küçük Mehmed, mektubu vermemek için ayağını vermişti. Küçük Mehmed, küçük filintası elinde tek ayakla gazanın sonuna kadar cenk etti. En usta bir nişancı kadar atıcıymış... Kendisini görmedim ama fotoğrafını gördüm. Yakışıklı ve kara bıyıklı...”

9.2.4. Şehit Kâmil

“Yolda annesi ile giden küçük Kâmil, sarhoş Fransız devriyeleri tarafından şehit edilmiş, annesine sarkıntılık yapılmıştı. Bu haber şehirde bomba gibi patlamıştı, sınırlar yay gibi gerilmiş, esaret görmemiş Anteplinin beyninde şimşekler çakmıştı...”

9.2.5. Yürüyen Başsız Beden

“Bütün şiddet ile bombardımanın devam ettiği bir gün, Kozluca Mahallesi semtinde iki kadın sokakta yan yana gidiyorlarmış. Ansızın bir şarapnel gelmiş, sağdaki kadının başını bedeninden koparıp uçurmuş. Fakat bu başsız beden, yedi adım daha yürümüş, sonra devrilmiş. Ben bunu, o başı uçan kadının

yanında sağ kalan kadından dinledim, çok hayret ettim.... Bunu hikâye eden kadın da hâlâ sağ.”¹⁶¹

9.2.6. Uçan Minare

“O sırada şehrin güneyindeki Kurbanbaba Zaviyesinde (Türbesinde) bizim çetelerimiz nöbet bekliyorlardı. Antep Harbi ihtiyat zabitlerinden aziz dostum Kayacık Okulu başöğretmenlerinden Teyfik Ünler bu bombalama olayını bana şöyle anlattı:

- Bir de baktık ki Şeyh Camiinde müthiş bir taraka ile bir bomba patladı. Göklere yükselen duman sütunu içinde caminin minaresi takım ile hiç bozulmadan on beş metre kadar göklere yükseldi ve düştü, dağıldı. O günden beri bu heybetli ve ilâhî manzara gözümün önünde canlandıkça tüylerim ürperir.”

İşte Antep Harbi'nde bir minare böyle Allah'a yükseldi ve düşüp şehit oldu. Bu minare şehit olduğu saatte ben Balıklıda bizim cephedeki polis karakoluna bir iş için gitmiştim. Telefonu bekleyen bir polis memuru, bir üst makama bu olayı şöyle bildiriyordu:

- Beyefendi, Ermeniler şimdi bir bomba ile Kozanlı'daki Şeyh Camii minaresini şehit ettiler.”

9.2.7. Acı Zerdali Çekirdeği

“Komşumuzda tuhaf bir ihtiyar kadın vardı. Geçen yaz zerdali mevsiminde onu gördüm, dolu bir torba sırtlamış gidiyordu:

- Ne o komşu, uğurlar olsun, ne götürüyorsun öyle, dedim. Derin bir nefes aldıktan sonra cevap verdi:

- Hiç evlâdım, şu torbadaki zerdali çekirdeklerini götürüp Alleben deresine dökeceğim.

Ben hayretle:

- Niçin teyzeciğim, dedim. Yazık, satsan iyi para eder. İşte seyyar alıcının da sesi geliyor.

İhtiyar cevap verdi:

- Bee, kele yavrum dert dutsun, bunları gördükçe yüreyim oynuyor. Sonra başımıza Antep Harbi çıkar, bize ekmeğini yapıp yidirirler.

Kendi kendime (acı acı gülerek):

Demek ki, dedim, acı çekirdek ekmeği, Antep Harbi acılığının sembolü hâlinde yaşıyor.”

¹⁶¹ Bu yazı 1960 yılına aittir.

9.2.8. Köşker Happası

“Karayılan’ın şehit olduğu Sarımsaktepe’si taarruzundaydı... Top, mitralyöz ve tüfek sesleri, Allah Allah naraları birbirine karışıyordu. Bu sırada, insanı içinden hoplatan bir ses mezar taşlarına çarparak bütün cepheyi tuttu:

Zahide aç gözünü, sahraya bak da ibret al

Bu direksiz kubbe-i binaya bak da ibret al

Kalk seher vakti, akan deryaya bak da ibret al

Var, musallada yatan mevtaya bak da ibret al

Çarşafının eteklerini beline sarmış, yukarı kısmını bir iple başına bağlamıştı. Bir elinde dolu bir su kovası, öbür elinde tas bulunan daha genç denebilecek bir kadın yukarıdaki kıtayı bağıra bağıra okuyor, sonra şu sözleri tekrarlayarak savaşçıları coşturuyordu:

- Vurun kardaşlarım, vurun aslanım! Bu kâfirin kurşunu adama geçmez.

Sözlerini ispat etmek ister gibi hiç saklanma ve gizlenme tedbirlerine lüzum görmeden vuruşlarının yanı başında dişi bir kaplan gibi düşman saflarına doğru ilerliyordu. Bu kadın Köşker Happası denilen bir kahraman Türk anasıydı.”

9.2.9. Açlık Devresinden Acı Hatıralar

“Bu muhasarada hayvanlar da insanlar gibi açtı. Yazıcık semtinde gece abdest bozmaya çıkan bir çocuk, aç bir köpeğin taarruzuna uğramış, feryadına koşan annesi çocuğunu parçalanmış bulmuştu. Kânunusani (Ocak)’nin son günlerinde idi. Odun Pazarında ölmüş bir at lâşesi atılmıştı. Lâşenin başına biriken kadınlar bunu paylaşmak için birbirleriyle boğuşmakla beraber beş dakika içinde elleriyle parçalamışlar ve lâşeyi bitirmişlerdi.”

9.2.10. Ağaçta Sallanan Bacak

“Bu müthiş ve acı günlerde idi. Tutlu hamam önünden siyah çarşafli iki kadın Arasa’ya doğru iniyorlardı. Birinin kucagında bir çocuk vardı. Amansız bir gülle tam yanlarında patladı. Kalın bir toz ve duman bulutu her tarafı kapladı. Etraftan imdada koştular. Koşanlar arasında testişten dönen şehir kumandanı Özdemir Bey ve arkadaşları da vardı. Top patlayan yere varınca kadınlardan birini bayılmış ve kucaktaki çocuğunu bir tarafa fırlamış buldular. Asıl çocuğun annesi olan kadın meydanda yoktu. Araştırdılar, çevre duvarlar vücut ezikleri, kan pıhtıları, beyin parçaları ile sıvanmıştı. Başlarını yukarı kaldırınca bir dut ağacının dallarına asılmış kırmızı donlu, kesik bir bacağın seğirdiğini, titrediğini gördüler. Bayılan kadının yüzüne su serpererek ayıltılar. Yaralanmamıştı. Gözünü açar açmaz:

- Bacım nerede, diye sordu.

- İlerledi gitti, dediler:

Göz kapaklarını kaldıran kadın, dut ağacında hâlâ sergiyen, titreyen baca-
ğı gördü ve gözlerinden akan yaşı gizlemeye lüzum görmeden:

- Ne bahtlı; bacım şehit olmuş, dedi. Çocuğunu ben büyütürüm. Aman
kardeşlerim, biz ölmüye razıyız, yeter ki bizi Fransız karalarının¹⁶² ellerine
bırakmayın.”

9.2.11. Yirik Fatma

“Bu semtte (Şehreküstü), Yirik Fatma adındaki bir Türk kadını cenk elbise-
si giyerek eline geçirdiği uzun ve büyük bir et satırı ile bu adsızların arasına
girmişti. Onu bu semtte tanımayan ve bilmeyen hemen yok gibi idi. Çetelerden
birisi:

- Yorum, bakın Fatma bacı da geliy.

Diğer birisi:

- Bacı, sen niye geliysin?

Fatma da:

- Benim kanım sizinkinden daha mı şirindir? Kadanızı alayım.

Yirik Fatma geceleri nöbet bekleyen çetelerin yanına giderek:

- Siz uyuyun da ben nöbet bekleyeyim, der ve nöbet beklerdi. Ona niçin
böyle yapıyorsun dedikleri zaman:

- Ben gündüz uykumu alırım, sizin geceniz yok, gündüzünüz yok. Gâvuru
beklemek sevap değil mi, diye cevap verirdi.

Hele Sinan Gediği'ni beklerken söylediği şu söz ne kadar asildir, ne kadar
ilâhîdir:

- Bu gâvurlar neden gelmiyler?

Evet, cenk isteyen, cengi seven, cenkten kaçmayan bir ruh.....”

Bir başka anlatıda ise; “Çoluk çocuk aç ve sefilmiş. Fransız askerleri, anos
ederler ki Alaybey Camii'nin minaresinden tavuk atacağız, dağıtacağız. Plân
kurmuşlar. Oranın halkı, hepsi, yüzlerce kişi Alaybey Camii'nin avlusuna gir-
miş. Hepsi beklemeye başlamış. Yukarıdan bir müddet sonra tavuk atarlar.
Tavuk atıldığında herkes ona, tavuğa, hücum edince arkasından top atmışlar.
Elli tane şehit verilmiş.”

9.2.12. Havarat Taşı

“Genç kızlar, gelinler yiyecek bir şey bulamadıklarından kırlarda yeşil ot-
ları yerlermiş. Bu yeşil otlar dudaklarının kenarında leke yaparmış ve bu leke-

¹⁶² Fransız karaları: Senegalli müstemleke askerleri (Yazarın notu).

ler öyle silmeyle çıkmazmış. Onlar da bu lekeleri çıkarmak için havarat taşı dediğimiz taşı kullanırlarmış. Bu taş beyaz, hafif ve yumuşak bir taştır. Bu lekeler ancak bu taşla çıkarılabilmemiş.”

Dokuzuncu Bölümün Notları (Kaynak Kişiler)

1. Şahiner N., *Mehmed Said Şehit Şahin Bey*, Adana 1999.
2. Battal, H., “Gaziantep Müdafileri”, *Gkd, C. 13*, Gaziantep Kasım 1971.
3. Şakir Sabri Yener, “Antep Harbi Hatıralarından”, *Gkd, C. 2*, S. 15, Gaziantep, Ocak 1959.
4. Şakir Sabri Yener, “Antep-Fransız Harbi Hatıralarından”, *Gkd, C. 4*, Gaziantep Aralık 1961.
5. Şakir Sabri Yener, “Acı Zerdali Çekirdeği”, *Gaziantep İçin Söylenenler*, Hzl: Hülûsi Yetkin, Gaziantep 1969.
6. C.C. Güzelbey, “Köşker Happası”, *Gkd, C. 4*, Gaziantep Aralık 1961.
7. Ali Nadi Ünler, “Açlık Devresinden Acı Hatıralar”, *Gaziantep Savaşı Hatıralarından Derlemeler*, Hzl.: Hülûsi Yetkin, Gaziantep 1962.
8. Ayhan Ünler, “Ağaçta Sallanan Bacak”, *Gaziantep Savaşı Hatıralarından Derlemeler*, Hzl.: Hülûsi Yetkin, Gaziantep 1962.
9. Kerim Fırat, “Yirik Fatma”, *Gkd, C. 4*, Gaziantep Aralık 1961.
10. Cemil Güçyetmez, “Atalar Sözü”, *Başpınar (Aekd)*, S.19, Gaziantep, Nisan 1940.
11. Kaynak kişi: Leman Abacı, Derleyen: Hasan Karaca.
12. Kaynak kişi: Mehmet Özkaraman, Derleyen: Hasan Karaca.
13. Kaynak kişi: Murat Barna, Derleyen: Hasan Karaca.

ONUNCU BÖLÜM

10.1. TÜRK KÜLTÜR EKSENİNDE HALK ŞÂİRLERİ VE ÂŞIKLAR

10.1.1. Âşıklığın Menşei: Tekkeden Kahvehaneye Geçiş

Âşıklık ve âşık edebiyatı bir taraftan tarikatla divan, diğer taraftan sözlü-yazılı geleneğin arasında ortak zümre edebiyatıdır. Âşık, halk arasında umumiyetle saz şairlerine verilen bir isimdir. Yine halk arasında dolaşan birçok menkıbe, bunların maddi ve cismani aşktan manevi ve ruhani aşk derecesine yükseldiklerini, saz çalıp şiir söylemeyi de ilahi vasıtalarla yani, ya bir müridin, pirin yahut Hızır peygamberin rüyada veya hakikatte tecellisi ile öğrendiklerini anlatır.¹⁶³

Tekke şairleri, ilhamlarının ilâhî kaynaktan geldiğini göstermek, çağlarında dünyevî ve gerçek amaçları anlatan, ilahî bir kaygısı olmayan profan konulu şiirler yazan şairlerden ayrılmak için kendilerini “**âşık**” olarak adlandırdılar.¹⁶⁴ Bu isim, zamanla bir zümre oluşturan, tekke ile bağlarını koparmayan fakat herhangi bir tarikata mensup olmayan saz şairlerinin asıl ismi oldu. Tabii ki, başlangıçtan şaire (ozan) çevrilen bu âşıklar (hakka âşık olanlar) tarikat ehli idiler, sonra ise bağımsız bir teşkilât, kurum gibi şekillenen âşıklar lakap olarak, “**Kul**”, “**Miskin**”, “**Abdal**”, “**Hasta**”, “**Şah**”, “**Sultan**” vb. gibi isimleri kullanmakla tasavvufa bağlılıklarını bir kez daha göstermiş oldular.

Âşıklık bir meslek dalı olarak geliştikçe mahlaslar arka plana geçmiş, daha çok “âşık” adı kullanılmıştır. Tasavvufun aşk anlayışı, **vahdet-i vücud teorisi**-nin kökenini açıklayan şiirler bu edebiyatta zamanla azalmaya başlamıştır. Âşık edebiyatında değişmeyen tek şey ilhamın ilahi kökenli olduğu konusundadır, Allah vergisi olduğu düşüncesi ve bir de tasavvufi semboller olmuştur. Âşıklar hakkındaki efsaneler, rivayetler bu ilahi verginin kaynağını açık bir şekilde göstermektedir. Âşık Elesker, Molla Cuma ile ilgili rivayetler anlattıklarımıza örnek olabilir.¹⁶⁵ Dünyevi aşktan ilahi aşka kadar yükselen âşıklarda

¹⁶³ Köprülü F., Saz Şairleri, c. 1, Ankara, 1962, s.12-13.

¹⁶⁴ Köprülü F., Edebiyat Araştırmaları, Ankara, 1996, s.186; Banarlı N. S., Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c.1, İstanbul, 1988, s.126.

¹⁶⁵ Âşık Elesker'in torunu Doç. Dr. İ. Eleskerov, Âşık Elesker'in Hz. Ali'den vergi aldığı iddia eden rivayeti bana anlattı. Bu anlatıya göre Hz. Ali; âşiğe vergisini rüyada verir. Âşık Elesker, bir şiirinde bu olayı şöyle anlatır:

saz çalıp söz söylemek yeteneğini onlara dünyayı yaratan yüce Allah vermiştir. Bu yeteneği onlara aktaranın da Hz. Ali, Kırklar, Hızır veya Ak Sakallı Dede olması bu ilhamın tasavvuf (sûfi) kökenli olduğunu gösterir.

Hak âşığının diğer şairlerden üstünlüğü de onun Hakk'ın diliyle söylemesi, irticalen şiirler okuması, "kıfılbend" şeklinde sorulan tasavvufî sırları veya ezoterik bilgileri ilahi bir kudretle açmasıdır. Âşıklar, âşıklıktan ozanlığa (âşıklığa) giden yolu, ilahi vergini, tasavvufî (sûfi) amaçları, dervişlik, erenlik vs. ile ilgili makamları söyledikleri aşk destanlarında uzun uzun anlatırlar. Özel bir zümre gibi bilinen âşıkların¹⁶⁶ kültür tarihindeki en önemli hizmetleri Hak âşıklığının destan tipini oluşturmakla tasavvufu tamamen halka mal etmeleridir.

"Âşık" kelimesinin, Arapça "aşk" sözcüğünden türediği düşüncesi şüphe doğurmasa da bu sözü "saz şairi" ve "aşk destanlarının kahramanı" anlamında yalnız Türkler, özellikle de Oğuz Türkleri kullanmıştır. Böylece eski şekle yeni anlam, yeni mazmun verilmiştir. Özbekistan ve Türkmenistan'da "bakşı", Kazakistan ve Kırgızistan'da "akın", Kafkas Türkleri arasında "ırçı (yırçı)", Özbeklerde "şair", Altay Türklerinde "kayçı", Yakutlarda "olonhist" gibi adlarla tanınan destan söyleyicisi şairler, sadece Azerbaycan ve Anadolu'da "âşık" adıyla bilinir.

F. Köprülü'nün söylediği gibi 15. yüzyıldan sonra ozanlar âşık olmuşa, o zaman neden Azerbaycan Türkleri gibi Oğuz grubundan olan Türkmenlerdeki ozanlar "âşık" olmadı? İslâm'dan önceki Türk şair tipi olan "bakşı" neden İslâmî bir isim kabul edip de değişikliğe uğramadı? Bütün bu sorulara, ozan ve âşık hakkında birçok makale yazan ne F. Köprülü ne de son dönem araştırmacıları cevap vermişlerdir.¹⁶⁷ Asıl yanlışlık âşığı İslam'dan önceki halk şairi olan ozanın varisi gibi kabul etmektedir. Oysa hem ozan hem de âşık ayrı ayrı kültür dönemlerinin şairleri gibi tarih sahnesine çıkmışlardır. En büyük benzerlik ozanın ve âşığın Türk halk şairi tipi olmasındadır. Ancak âşık ozanın halefi olmadığı gibi ozan da âşığın selefi değildir. Biri şamanist dünya görüşünün diğeri ise halk sûfizminin temsilcisidir.¹⁶⁸

Şehrin şulesinden buldum beledi

Hoş geldi hoşuma halı gabagda

Pir mene gösterdi şah makamını

Gördüm cemdi çok celalı gabagda (Âşık Elesker 1988: 15) Şiirin son bendi "İrehberdi Cenab Ali gabagda" mısrası ile biter.

¹⁶⁶ Köprülü F., *Edebiyat Araştırmaları*, s.71-72.

¹⁶⁷ Bkz. Köprülü F., *Edebiyat Araştırmaları*; Köprülü F., *Türk Saz Şairleri, I-V*, Ankara, 1962-1965; Ergun S.N., *Halk Şairleri, I*, Kitap, İstanbul, 1927; Paşayev S., *Azerbaycan Folkloru ve Âşık Yaratıcılığı*, Bakü, 1989; Tehmasip M. H., *Azerbaycan Halk Destanları*, Bakü, 1972; Günay U., *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Ankara, 1999; Kaplan H. *Kadın Âşıklar*, Ankara, 2023.

¹⁶⁸ Geniş bilgi için bkz. Bayat F., "Mehebbet (aşk) Destanları", *Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tedgigler*, IX Kitap, Bakü, 2000.

F. Köprülü, âşıkların tarikatlarla, özellikle de Bektaşî tarikatıyla sıkı ilişkisi konusunda bilgi vermekle bu zümre edebiyatının tasavvufun (Sûfizmin) dışında öğrenilemeyeceğini kanıtlamıştır.¹⁶⁹ O hâlde tasavvufî düşüncelerin halkın arasında geniş bir şekilde yayılmasını âşıklara borçlu yuz.

Âşıklar, önceleri Şîî - Alevî (Bektaşî - Safevî) tarikatlarından özellikle Şîî olan Azerbaycan'da (Kuzey Azerbaycan'la Güney Azerbaycan ve şimdiki Ermenistan'ın Göyce bölgesi dahildir.) ve Anadolu'da Alevîliğin güçlü olduğu bölgelerde faaliyet göstermiş (Sivas âşıklık geleneği) ve sonradan Sünnî kesimin sık yaşadığı Gürcistan ve Anadolu'nun diğer yerlerine de yayılmıştır. Âşıklar, Bektaşî, Babaî, Kalenderî, Hurufî, Safevî, Şemsî tekkelerine misafir olup bu tekkelerle iş birliği yapıyorlardı.

Azerbaycan'da Safevîlerin iktidara gelmesiyle âşıklık hızla gelişmeye başladı. Safevî şeyhlerinin müritleri olan Anadolu Alevîleri, onlara rağbet eden Bektaşî ocağında ve diğer göçebe Türk kabileleri arasında da âşıklık bir kurum gibi yapılanmaya doğru ilk adımlarını attı.

Âşıkların devletin denetimi altında örgütlenmesi¹⁷⁰ kahvelerde, Bektaşî tekkelerinde, zengin Türk beylerinin evlerinde ve düğünlerde saz çalıp söz söylemeleri onların hem 16.- 17. yüzyıllarda özel güçlü zümre oluşturduklarını hem de devletin onları denetim altında tutmakla nüfuzlarından korktuğunu gösterir. 18.-19. yüzyıllarda âşıklık bir ekol olarak Göyce'den İstanbul'a, Erzurum'dan Urmiya'ya, Sivas'tan, Tebriz'den Şamahî'ye kadar geniş bir alanda yayılmıştı; ayrıca halk arasında büyük bir nüfuza sahipti. Hatta çok nüfuzlu âşıkları Osmanlı hükümdarları kendi amaçları için kullanmaya çalışmıştır. Fuat Köprülü'nün yazdığı gibi örgütlenmiş âşıkları devlet kontrol eder, âşıkların reisi aracılığıyla onları kendi propagandalarını yapmak için kullanırdı.¹⁷¹

Âşık, tekke müridi değildi ve az çok tekke şairlerinden de ayrılırdı. Asıl fark âşığın eserlerini ortaya koyarken halk şiiri üslubundan fazla yararlanması, söylediği şiiri sazla birlikte şarkı gibi ifade etmesindedir. Bu bağlamda âşık sazla sözü, musiki ile türküyü birleştiren sanatçıdır. Bu senkretik yapı âşıklığın temel paradigmasını oluşturur. Âşık, tekke şairinden farklı olarak toplumsal sorumluluğu üstlenen halk sanatkârıdır. Hiçbir meclis, düğün âşiksiz yapılmazdı. Tekke şairinin ise böyle bir görevi yoktu. Tekke şairleri heceyle yazdıkları gibi aruzla da mükemmel eserler ortaya koymuşlardı ve onların şiirleri genellikle ait oldukları tarikat tekkelerinde okunuyordu. Ayrıca bu şiirler propaganda niteliği taşıyordu. Fakat âşıkların birçoğu tekke şairlerinin şiirlerini meclislerde okuyor, oluşturdukları kıfıl bent türünde sûfî sembollerini kullanı-

¹⁶⁹ Köprülü F., Türk Saz Şairleri, c. 1, Ankara, 1962, s.14; Köprülü F., Edebiyat Araştırmaları, s.168.

¹⁷⁰ Köprülü F., Türk Saz Şairleri, c.1, s.5.

¹⁷¹ Köprülü F., Türk Saz Şairleri, c.4, Ankara, 1964, s.526.

yordular. Saz şairi âşıkla, tarikat şairi arasındaki en büyük fark, sûfi terimiyle söylersek, âşıkların muhip makamında olması, yani bir şeyhe bağlı olmayıp sadece tarikata büyük sevgi beslemelerinde, tarikat şairlerinin ehli tarik olmalarındadır. Fuat Köprülü 16.-19. yüzyıl âşıklarının, özellikle Bektaşiliğe mensup veya muhip olduklarını, tam anlamıyla tekke ve tasavvuf şairi olmamakla birlikte, zaman zaman eserlerine “derişlik çeşnisi” kattığını yazıyordu.¹⁷² Ancak zamanla âşık tarzında yazan fakat saz çalmayan halk şairleri de bu kervana koşuldular.

F. Köprülünün bu tezini İ. Başgöz Şaman kültürü bağlamında açıklamakla meselenin kökenini İslamiyet’ten önceki dönemlere kadar götürdü. Özellikle adayın Şamanlığa kabulü ile âşığın rüya aracılığı ile sanata başlaması arasında bağ kuran bu bilim adamı çalgı aletleri arasında da yakınlık görmüştür.¹⁷³

Âşık edebiyatında sık sık tekrarlanan “**ehl-i hâl**” terimi, tekkeye yakın olan bu zümrenin hâlden hâle, şekilden şekle girip cilt değiştirerek hızla Tanrı’ya yaklaşmakta olduğunu gösterir. Fakat “**ehl-i hâl**”in (âşıkların) “**ehli-hakikat**”e (sûfilere) ulaşması, bir başka deyişle “**vuslata ermesi**”, “**fenâ-fillâh**” olması, Tanrı’nın varlığında yok olması söz konusu değildir. Tabii ki bazı âşık destanı kahramanlar (Kerem, Kurbanî vs.) istisnadır. Demek ki âşık “**telvin**” ehlidir; Hak ile hak olmuş velî değildir. Tasavvufun temel anlayışlarından olan “**fenâ-fillâh**”ın âşıklıkta olmaması, onları özel bir zümre gibi kabul etmemizi sağlıyor. Bu bağlamda âşık, İslâm’dan önceki şaman kültürünün oluşturduğu ozanbakışı sanatıyla sıkı bir şekilde bağlıdır ve ondan kopmamıştır. Eğer ozan âşık geçidinden konuşmak gerekirse yalnız bu açıdan bakıldığında eski destan söyleyicisinin yeni saz şairine dönüştüğünü kabul edebiliriz.¹⁷⁴

Âşıklığın kitlesel karakteri de sırf bununla ilgilidir. Âşığın sazı kutsal sayması, onu Hakk’ın konuşan dili olarak adlandırması, eskiden ozanın kopuza, şamanın davula verdiği değerle aynıdır. Hatta âşıklar saz çalmayı ibadetin bir türü gibi anlıyordu. Örneğin, Âşık Sulhî bir şiirinde şöyle diyor:

“Halktan bize her dem inayet olur

Muhammed Ali ’den hidayet olur

Saz çalarak Allah ’a ibadet olur

Davut peygamberden rebâbımız var”¹⁷⁵

¹⁷² Köprülü F., Türk Saz Şairleri, c.1, s.14.

¹⁷³ Bkz. Başgöz İ., “Dream Motif in Turkish Folk Stories and Shamanistic Initiation”, Asian Folklore Studies, V.16-1, Tokyo, 1967.

¹⁷⁴ Bayat F., “Mehebbet (Aşk) Destanları”, Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tedgigler, IX Kitap, Bakü, 2000.

¹⁷⁵ Kalafat Y., “Geçmişten Günümüze Türk Halk Edebiyatında Işık”, Milli Folklor, Sayı 20, 1993, s.33.

Bu ise Bektaşî dervişlerinin Ayin-i Cem’de saz çalarak merasim yapmalarına, ibadetlerini sazlı-sözlü bir şekilde gerçekleştirmelerine eşittir.

Tekke törenleriyle âşık törenleri de birbirinden farklıdır. Âşığın halk düğünlerinin yöneticisi olması, sazıyla hastayı iyileştirmesi, fala bakması, âşıklığın etkileşim bilincinin ürünü olduğunu gösterir. Ünlü âşıkların saz çalarak hastaların sıkıntılarını hafiflettiği bilinmektedir. Kırgızlarda ilk manasçı sayılan Keltibek, şaman gibi tabiplik yapar, doğum yapan kadınların acılarını azaltırdı. Azerbaycan’da ise sazla fala bakan âşıklar vardı.¹⁷⁶

Âşık adı altında Azerbaycan ve Türkiye’de farklı kavramlar kastedilmiştir. Nitekim yaygın olan görüşe göre Türkiye’de saz çalıp şiirlerini saz eşliğinde icra eden ve gelenekten gelen âşıklarla beraber saz çalmayan ancak âşık şiiri tarzında şiirler yazan halk şairleri de kast edilmiştir. Hatta son dönemlerde âşıklara halk ozanları denilmesi bir moda hâlini almıştır. Oysa Azerbaycan’da yalnız saz çalıp okuyan ve şiirlerini de saz havası altında icra eden kişilere âşık denilmiştir. Azerbaycan’da son dönemlerde daha da aşırılığa gidilerek yalnız az çok tasavvufa bağlı şiirler söyleyenlere âşık denilmeye başlanmıştır. Oysa profan şiirler söyleyen ve söylediklerinin tasavvufla alakası olmayan çok sayıda âşık vardır.

Türk kültüründe ozan, şaman olmadığı gibi âşık da tarikat şeyhi veya şairi değildi. Ayrıca burada kamın ozana, tarikat şairinin âşığa dönüşmesi de söz konusu olamaz. Bu, bağımsız bir ozan–kam, tarikat şairi–âşık ilişkisi sistemidir. Kısacası, âşık-derviş, ozan-kam ilişkisi birer bağımsız sanat dalı seviyesinde olup birbiri ile eşit mesafededirler, diyebiliriz. Aralarındaki fark, Şamanlık ve İslâm dini ideolojik sistemi seviyesinde ve derecesindedir.

Âşıklık, edep ve erkân bakımından kendine has bir niteliğe sahip olsa da onun bu edep erkân sistemi tasavvuf kültürünün terkip hissesini oluşturur. Araştırmalar gösterir ki, âşıklığın edep erkân sistemi aslında tarikatın edep erkânının sadeleştirilmiş ve toplumsallaştırılmış şekliyle başka bir şey değildir. Tarikat büyüğü pir, mürşit olarak adlandırıldığı gibi, âşıkların da büyüğü “üstat” ve “dede” olarak adlandırılırdı. Türk tekke büyüklerine de “üstat, dede” diye hitap edildiği bilinmektedir.

10.1.2. Üstat-Çırac İlişkileri ve Âşıklık Geleneğinin Zayıflaması

Üstadın yanında âşıklığın edep erkânını, saz çalıp söz söylemeyi, meclisi yönetmeyi, destan söylemeyi öğrenen çıracların 3-4 yıldan 10-15 yıla kadar eğitim gördükleri bilinmektedir. 19. yüzyılın ünlü âşıklarından Ağ Âşık’ın, Âşık Ali’nin, Âşık Elesker’in, Molla Cuma’nın üstat yanında yetiştikleri, kay-

¹⁷⁶ Azerbaycan’ın Tavus bölgesinde sazla fala bakmak hakkında malumatı bize Doç.Dr. V.Paşayev vermiştir. Manasçıların hastaları tedavi etmesi hakkında Bkz. Rahmatullin K. A., “Tvorçestvo Manasçı”, Manas. Gerioçeskiy Epos Kirgizskogo Naroda, Frunze, 1968, s.80.

naklardan anlaşılmalıdır. Tekke şairleri, şiirlerinde şeyhlerini sık sık hatırladıkları gibi, âşıklar da koşmalarında, şiirlerinde üstatlarını hatırlamayı unutmazlardı. Fuat Köprülü, âşıklığa kabulü çıraklık aşaması olarak adlandırır ve çırağın âşık oluncaya kadar birkaç merhaleden geçtiğini, üstattan mahlâs olarak bağımsız âşık olduğunu yazar.¹⁷⁷

Sazlı, sözlü âşık menkıbelerinde âşıklığın Allah vergisi olarak verildiği bildirilmekle birlikte, üstat çırak ilişkisini de açıklamaya hizmet eder. Fakat bu tip menkıbevi rivayetler bir araya getirilip yayımlanmadığından (sadece Âşık Elesker ve Molla Cuma ile ilgili bazı rivayetler yayımlanmıştır) âşıklığın edep erkân sistemini, âşıklık eğitimini tam bir şekilde araştırmak ve ortaya koymak mümkün değildir. Ancak bazı âşık şiirlerinde, özellikle de aşk destanlarında ve Âşık Elesker'in âşıklıkla ilgili ünlü bir şiirinde âşıklığın erkân sisteminin temel sınırları çizilmiştir:

*“Âşık olub diyar diyar gezenin,
Evvel, başda pürkemalı gerekdi
Oturub durmakda edebin bile
Merifet elminde dolu gerekdi.”¹⁷⁸*

15-19. yy. arasında Türk edebiyatında özellikle Osmanlı ve Azerbaycan topraklarında manevî kültürün üst katını âşık ve tekke edebiyatı oluşturmuştur. Âşık edebiyatı, hitap ettiği kitlenin çokluğuna ve nüfus alanının genişliğine göre hiç şüphesiz edebî sürecin ve halk estetiğinin ön saflarında olup yönlendirici bir edebi akım durumundaydı. Sosyo-politik rolüne, sanatsal ve edebî değerine göre âşık edebiyatı, adı geçen bölgelerde, 19. yüzyıla kadar egemenliğini korumuştur.

Âşık tarzı Türk şiirinin özellikle 15. yy. ortalarından itibaren gelişimi büyük bir hız kazanmıştır. Pir Sultan Abdal, Âşık Gurbani, Kul Himmet, Abbas Tufarganlı ve Kayıkçı Kul Mustafa gibi dönemin ünlü tekke şairleri ve âşıkları bu geleneği âdeta şekillendirerek sağlam temeller üzerine oturtmuşlardır. 17. yy. âşıkları da halk edebiyatımızın zenginleşmesine büyük katkılar sağlamışlardır. İster Anadolu isterse de Azerbaycan'da 17. ve 18. yy. başları âşık edebiyatının altın çağı olarak da bilinmektedir. Ancak 18. yy. ortalarından başlayarak suskun bir döneme girmiş bulunuyoruz. Bunda tabii ki devrin siyasî ve sosyal şartlarının etkisi oldukça büyük olmuştur.

Nitekim 18. yüzyılda Yeniçeri Ocağı'nın ortadan kaldırılması ve ülke idarecilerinin konuya duyarsız kalmaları âşık edebiyatının zayıflamasına ve arka plana itilmesine sebep olmuştur.

¹⁷⁷ Köprülü F., Türk Saz Şairleri, c.1, s.26.

¹⁷⁸ Elesker Ocağı, Bakü, 1991, s.20.

19. yüzyıla geldiğimizde ise suskunluk tekrar bozulmuş ve âşık edebiyatı ikinci altın çağını yaşamaya başlamıştır. Geleneğin en fazla hissedildiği bu dönemde sürekli eski söylenenlerin tekrarı yapılmış ve âşık tarzı Türk şiiri, diğer yüzyıllardan farklı olarak klasik divan şiiriyle bir etkileşim içerisine girmiştir. Özellikle Bayburtlu Zihni'nin şiirleri bu söylediklerimizi doğrulamaktadır. Diğer taraftan yine bu yüzyılda yer alan Dadaloğlu ve Seyranî gibi saz şairleri kendilerine has bir üslupla bu geleneğe katkıda bulunmuşlardır. Azerbaycan yöresinde yaşayıp söz söyleyen ünlü âşıklardan Ağ Âşık, Âşık Alı, Âşık Elesker vb. hem geleneği yaşatmış hem de devrin sosyo-kültürel etkinliğine katılmışlardır.

20. yy. âşık edebiyatının farklı bir boyut alması ile seçilir. Her ne kadar geleneğe bağlı kalınmaya çalışılsa da bu yüzyılda ve sonraki dönemlerde saz şairleri ile saz çalamayan halk şairleri daha çok profan konulara eğilim göstermektedirler. Yavaş yavaş konu ve şekil farklılıkları baş göstermeğe başlar. Bunun yanı sıra özellikle de Anadolu'da usta-çırak ilişkileri zayıflamaya başlar. Âşıklar, gelişen teknolojinin de yardımıyla kaset ve plaklar yoluyla birbirlerinden etkilenir, geleneği bu şekilde yaşatmaya çalışırlar. Eskiden alışlagelen kahve ortamları bu yüzyılın sonlarına doğru yok olmuş, sadece birkaç ilimizde geleneksel âşıklar bayramı düzenlenmeye başlanmıştır. Bunun dışında yüzyılımızda âşıkların bir araya gelmelerini sağlayacak hiçbir etkinlik yapılamamıştır. Bu nedenle şu anda bile âşıklar, birbirlerinden kopuk bir vaziyette yaşamalarını sürdürmektedirler. Azerbaycan'ın Sovyet rejimi içinde yer alması ile âşıklar da komünist ideolojisinin propagandacılarına çevrilmişlerdir. Her ne kadar eski geleneği ve âşıklık edep, erkanını yaşatmalarına bakmaksızın Sovyet âşıkları komünist baskısından kurtulamamışlardır.

Âşık sanatı hakkında yapılmış araştırmalardan da anlaşılacağı gibi hem Türkiye hem de Azerbaycan âşık okulunun tarihi 14. yüzyıldan geriye gitmez. Kendilerini âşık olarak adlandıran, söyledikleri şiirleri saz eşliğinde icra eden bu Türk İslâm şair tipi, klâsik divan şairi olmadığı gibi tekke şairi de değildi. Gerçi, onlar da tasavvuf ehli gibi kendilerini ehl-i irfandan sayıyorlardı. Bütün bu gelenekten gelme tasavvufi konular üstat çırak ilişkisi bağlamında varlığını koruyabilmiştir.

17. yüzyılın ünlü şairlerinden Gevherî, Âşık Ömer, 19. yüzyılda Âşık Elesker ve 20. yüzyılda Âşık Kamandar'ın şiirlerinde sürekli ehl-i irfan meclislerinden, irfan ilminden bahsedilir. Örneğin Âşık Ömer bir şiirinde şöyle der:

“Ömer der ehl-i irfan meclisi bunlar

Derilmiş delmişler merhaba canlar

Dürr-i meknun söylesem de kim anlar

Türki nedir müfred nedir bilmezler.”¹⁷⁹

Ancak söylemek gerekir ki âşık şiirlerinde tasavvuf sembolleri, tarikat terimleri kullanılmasına rağmen, esas yeri profan konular tutar. Bunu Kul Mehmet’in, Kurbanî’nin, Öksüz Âşığ’ın, Âşık Abbas Tufarganlı’nın, Oğuz Ali’nin, Üsküdarlı’nın, Âşık Halil’in, Sarı Âşık’ın, Kul Deveci’nin, Gazi Âşık Hasan’ın, Haste Kasım’ın, Karacaoğlan’ın, Âşık Valeh’in, Gevheri’nin, Abdi’nin, Âşık Sait’in, Âşık Süleyman’ın, Âşık Halil’in, Kara Hamza’nın, Dellek Murat’ın, Âşık Mehmed’in, Yahya Bey Dilgem’in, Âşık Peri’nin¹⁸⁰, Âşık Ali’nin, Âşık Musa’nın, Âşık Elesker’in, Âşık Mehti’nin, Molla Cüma’nın, Âşık Kasım’ın, Âşık Hüseyin’in ve onlarca diğer âşıkların koşmalarından, tecnislerinden, divanlarından, manilerinden görmek mümkündür.

10.2. GAZİANTEP ÂŞIKLIK GELENEĞİ

Gaziantep bilinen bir gerçeğe göre âşıklık geleneğinin çok az geliştiği bölgeler arasında yer almaktadır. Âşıklarla yaşadıkları bölge arasında bir bağ vardır. Âşıklık geleneğinin oluşmasında ve bu gelenek içinde yetişen âşıkların şekillenmesinde geçmişten günümüze kalan tarihî ve kültürel mirasın önemli bir rolü vardır. Bu kültürel miraslarla yetişen âşıklar ve şairler, bölgede meydana gelen her olaydan hemen hemen haberdar olmuşlar ve bölge insanının nabzına uygun türküler, ağıtlar, şiirler söylemişlerdir.

Gaziantep halk şairliği ve âşıklığı alanında geleneğin olduğu bölgelere göre farklı bir konumdadır. Halk şairliği ve âşıklık geleneğinin olduğu bölgelerde çıraklar yetiştirilmekte, çıraklar âşıklığın belli hususiyetlerini ve geleneğin bazı özelliklerini kendilerinde barındırarak görevlerini icra etmektedirler. Oysa ki, bölgemiz bu konuda düzenli bir geleneğin ve belli standartların olduğu bir yer değildir. O nedenle âşık edebiyatının tarihî süreci içerisinde, Gaziantep âşıklık geleneğinin eski dönemlerine ait çok az bilgiye sahibiz. Bu duruma gösterebileceğimiz en temel etken, eski dönemlere dahil edebileceğimiz bu meçhul âşıkların hem sistemli bir biçimde örgütlenememiş olmaları hem de doğaçlama şiir söyleyememeleridir.

Gaziantep yöresinde âşıklık geleneği, özellikle 1900’lü yılların başlarında başlar. Gaziantep âşıkları arasında başta *Mücrimî* olmak üzere *Âşık Arap*, *Halit Arapoğlu* ve *Deli Mehmet*, *Deli Boran* vb. isimler ile bilinen en eski Antep aşığı *Âşık Hamet* gelmektedir (1770-1870).

Günümüzdeyse bu geleneğin üç farklı kaynaktan beslendiğini görmekteyiz. Bunlar: Barak kültürü (Mızırlı Mehmet, Abdil Alkurt); Alevî-Bektaşî kültürü (Âşık Ali Nurşanî, Âşık Hasretî, Âşık Enginî, Kalender Sezer, Mehdi Aykaç vb.) ve Karacaoğlan, Âşık Veysel (Âşık Fanî, Sait Oğuz vb.) gibi saz şairleri-

¹⁷⁹ Köprülü F., *Türk Saz Şairleri*, c.2, Ankara, 1962, s.225.

¹⁸⁰ Kaplan, H., *Kadın Âşıklar*, Ankara, 2023, s. 135.

mizin ekolleridir. Gaziantep halk şairleri ve âşıkları meydan ve kalem âşıkları olarak da bilinmektedirler. Usta çırak meselesinin varlığı ise Gaziantep'te tespit edilememiştir. Ancak âşıkların bu sanata yönelmelerinin sebeplerini ve Gaziantep'te saz şairlerinin kabiliyetlerini aldıkları olgulara göre aşağıdaki gruplara ayırmak doğru olacaktır:

1. *Kabiliyetini dedesinden, babasından veya akrabasından alanlar (Âşık Hacı, Fani, Ahmet Şahin vb.)*

2. *Bir sevda sebebiyle âşık olanlar (Miskin Ali, Gül Ahmet Yiğit, Âşık Hüseyin vb.)*

3. *Çok az da olsa kabiliyetini rüyada alan âşıklar (Âşık Mahkûl adıyla bilinen, Mızırlı Âşık Mehmet)*

4. *Özürlü olmadan dolayî âşık olanlar (Âşık Ali Sezer vb.)*

Âşık tarzı şiir ile divan şiiri aynı kültür kaynağından beslendikleri için benzerliklerin ve ortaklıkların olması kaçınılmazdır. Âşıklar ve divan şairleri güzeli ve güzellikleri anlatmak için çeşitli kavramlardan yararlanarak benzetme öğeleriyle sevgili ve çevresini anlatırlar. Gaziantep'te yaşayan âşık ve şairler bu yapıyla, yani gelenek çatısı içinde olmayan etkilenmelerle, duygulanmalarla, aileden aktarılma neticesinde ortaya çıkan kimselerdir. Bu yüzden âşıklık geleneği içinde olmaları yalnız şartlı olarak kabul edilebilir. Saz çalabilmeleri, şairler yazabilmeleri veya irticalen şiir söylemeleri onları bu geleneğe, tam anlamıyla dahil etmemize yetmeyecektir.

Âşıklık geleneği yalnızca çalıp söylemeye dayanmayan usta âşık tarafından öğretilmesi gereken bir işittir. Bir kişinin âşık olarak nitelenebilmesi için çağlar boyu gelişen geleneğe uyması gerekir.¹⁸¹ Böyle bir geleneğin Gaziantep'te fazla yaygın olmadığı bir gerçektir. Özellikle Gaziantep âşık edebiyatı, geleneksellikten büyük ölçüde uzaklaşarak kendine has bir duyuş ve söyleyişi egemen hâle getirmiştir. Her ne kadar âşıklık geleneğinin zayıf olduğu görülse de siyasal ve toplumsal konuları, olumlu ve olumsuz olayları dile getiren Gaziantep'te şairler bir hayli çoktur.

Halk şairliği ve âşıklık geleneği, ülkemizde bazı bölgelerde geçmişten gelen bir yapı içinde devam etmekte, ustaların eğitimiyle bu işler çıraklarına kalmaktadır. Aşağıda vermeye çalıştığımız şair ve âşıkların hemen hepsi asıl gelenek dediğimiz kriterler dışında ortaya çıkmış ve diğer yörelerdeki şair ve âşıkların gördüğü ilgiyle karşılanmışlardır. Gaziantep halkı, duygularını dile getiren bu insanları bazen davetlerde bazen kendi sohbet yerlerinde bazen köy odalarında bazen de alem ve eğlence yerlerinde bulundurmışlardır. Ayrıca yetişen şair ve âşıklar da gelenekteki gibi usta-çırak ilişkisi ile yetişmişler-

¹⁸¹ Kaya D., Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsati, Sivas, 1994, s.53-54.

dir. Fakat bölgenin dışı açık olan yüzü neticesinde, Karacaoğlan'dan, Âşık Veysel'den, Deli Boran gibi âşıklardan etkilenen birçok âşık ve şair olmuştur. Gaziantep âşıkları, bu âşıklardan nefesler, koşmalar, türküler gibi birçok şiir türleri almış ve bu tarzda şiirler türküler söyleme ve yazma yoluna gitmişlerdir. Bölgede yetişen birçok âşık ve şair, şiirlerini yazarak saklamışlardır. Bazılarının okuma yazması olmadığından yazılı bir kayıt da bulunamamıştır. Bazıları da günümüzün teknolojisi neticesinde plaklarda ve kasetlerde yer almıştır. Bununla birlikte, yöredeki birçok şair ve âşık, yöresel gazetelerde, televizyonlarda, dergilerde şiirlerini okumakta ve türkülerini dile getirmektedirler. Âşıklardan bazıları türkülerini saz ile, bazıları sazsız, bazıları doğaçlama, bazıları da kalemle söylemektedirler. Okuma yazması olmayan veya zayıf olan âşıklar da bulunmaktadır. Bununla birlikte yöredeki şair ve âşıkların zaman içinde azaldıklarını da belirtmek yerinde olacaktır. Köylerde bulunan kahvehanelerin ve oyunların artması, televizyonun gençleri kültürel mekanlardan uzaklaştırması gibi sebepler, saz çalma ve türkü söyleme olaylarını da azaltmaktadır.

10.2.1. Miskin Ali

10.2.1.1. Yaşamı

Cingifeli Molla Mehmet, Miskin Ali'nin Belviran Köyü'nde doğduğunu ve 1770 yıllarına kadar hayatta olduğunu rivayet etmekte ise de Lohanlı Bay Ökkeş ile Âşık Mustafa, bu şairin Çobanlı nahiyesine tabi Türkmen köylerinden birinde yaşadığını iddia etmektedir. Fakat köyü ile yaşadığı tarih, meçhul kalmıştır. Aşağıda verdiğimiz şiirler, Cingifeli Molla Mehmet, Lohanlı Ökkeş ve Karakuyulu Âşık Mustafa'dan alınmıştır.

10.2.1.2. Şiirlerinden Örnekler

I

Yağar yağmur eser yeller

Dosta doğru giden yollar

Bellidir konduğu dallar.

Gazel olur solmaz imi

Divit kalem yazı yazar

Arap atı düşman ezer

Gel ahımı alma güze

Ahlar yerde kalmaz imiş

Sana derim Emir zade

Gel sırrımı verme yad

Üç günlük fani dünyada

Dost ağlar gülmez imiş

Miskin Alim Hakka güven

Murad almaz imiş iven

Al balalı gelin seven

Artar ömrü ölmez imiş

II

Hikmet nedir kudret nedir bu nedir

Aman Allah zindan olmuş Şar bana

Görme mümkün değil şu yerde dilber

Kadir Mevlam görünür mü yar bana

Beni helak etti şu yârin derdi

El alem içinde boynumu bürüdü

Görme mümkün değil şu yerde dilber

Kadir Mevla'm görünür mü yar bana

Gelip geçer iken beni görmedin

Gönlüm alıp bir kez halım sormadın

Ömrüm gitti bir murada iremedim

Yedi iklim çar köşeler dar bana

Miskin Alim der ki ah ile vahım

Elimden aldıldım gül yüzlü mahım

Ben bu derde dayanamam Allah'ım

İhsan eyle bir sabırlık ver bana

III

Bir hançer bakışlı kanlar içen yar

Düşürür velvele beni gözlerin

Allah'tan korkuben sürmeler çekme

Düşürür dillere beni gözlerin

Gözlerin çıkarmış katlime ferma

Tabip sen ulaştır derdime derman

Eldeki malımla bir canım kurban

Hepsini üstünde kara gözlerin
Tuğsuz vezir gibi destursuz gezer
Geyinse kuşansa bağrımı ezer
Oturmuş karşımda gözlerin süzer
Satın almaz mı ola beni gözlerin

Miskin Alim der ki müşkül hallere
Sen düşürdün beni dilden dillere
Akıbet seni de düşürdüm çöllere
Ben gidersem yolda kalır gözlerin

IV

Bir güzel ne kadar güzelim derse
Ak gerdanda beni sıralanır mı
Hiç bir şey bilmezsen arife danış
Bir güzel göksünden yaralanır mı

Yürü deli gönlüm ummana dalma
Aşkın peymanesin engine salma
Dilberin karnında çift yağıl elma
Acep elim vursam yaralanır mı

Selviden çınardan usuldur boyu
Yarım sen küçüksün var daha uyu
Hillim hillim olmuş kaşları yayı
Kirpikler çift çift sıralanır mı

Miskin Alim der ki ayrılmayınca
Halimiz hatırımız sorulmayınca
Diz çöküp hünkare varılmayınca
Seninle davamız aralanır mı

10.2.2. Âşık Hamet (1770- 1870)

10.2.2.1. Yaşamı

Karacaörenli Âşık Hamet,¹⁸² tahmini (1770-1870) yılları arasında yaşamış bir şairdir. Şair, hakkındaki bilgi İzrapzadelerden Osman Bey’de bulunan bir cönkteki şiirlerden çıkarılmaktadır. Şiirlerinde dertlerini sıkıntılarını rahatça dile getiren bir âşıktır. Şikâyet, yakınma toplumsal durumlardan şikâyet şiirlerinin genel konularıdır. Bu şiirlerden elimizde olanlar şunlardır:

10.2.2.2. Şiirlerinden Örnekler

I

Hacı gilgil seni daldan kim derdi
Bizim ele garip oldu Boz gilgil
Kıllı gilgil seni evvel kim yerdı.
Şimdi dinya sana kaldı Boz gilgil
Ben başımı al giderim arımdan
Dağlar taşlar iniledi zarımdan
Hey ağalar kalkmaz oldum yerimden
Dizimin dermanın aldı Boz gilgil
Tanrının nimeti kötü denmiyor
Zehirden acıdır henüz yenmiyor
Şahin olmuş yeryüzüne konmuyor
Bu yıl muradını buldu Boz gilgil
Bu benim çektiğim ah ile zarı
Herkes baştan attı namusu arı
Bu yıl Hacı gitti Akdarı
Avrat uşak sana kaldı Boz gilgil
Hacı gilgil dersin Hacıdır Hacı
Başıma vurunmuş Mekke’nin tacı
Gayetten karadır zehirden acı
Sancısı karnıma doldu Boz gilgil

¹⁸² Bkz. Yener Ş.S., Gaziantep Büyüklüğü-Beşyüzcü Yıllık Alim ve Şairler, Gaziantep, Gaziyurt Matbaası, 1999, s. 156-159.

Buğday tahta çıhta , Mısır veziri
Darı Hacce gitti, arpa nazırı
Gilgil bir bey oldu Haccin kiziri
Biraz insaf eyle noldu it gilgil
Âşık Hamet derki ben kıldım namaz
Sabah oldu kel horozlar banlamaz
Uşak küçük hiç haberden anlamaz
Her olur olmaza saldın Boz gilgil

II

Sana şekvalıyım Muhammet Sait
Döküldü gövherim nurum kalmadı
Evvel Allah sonra sendedir ümit
Yıkıldı dağlarım sürüm kalmadı
Ataşım yanmadan tütünüm tüttü
Fermanım verildi müddetim bitti
Çöl Aslanım Hacı Halil'im gitti
Bu yalan dünyada varım kalmadı
Şahinim Çaylaklara aldırma
Baykuşları üstümüze saldırma
Tüyümüzü Kelinaka yoldurma
Derdimi yanacak yerim kalmadı
Sahibimiz gitti bizler zayolduk
Evvel harbi idik şimdi yay olduk
Bundan sonra bir Kartal'a pay olduk
Kırıldı kanadım zorum kalmadı
Eridi dağların karı eridi
Eridi de ovalara yürüdü
Çöl Aslanı Hacı Halil ağa var idi
Kırıldı sitaram zarım kalmadı
Âşık Hamet der ki kırıldı belim

Söyleyemez oldu lal oldu dilim
Bu yalan dünyanın encamı ölüm
Bozuldu bahçemde narım kalmadı

10.2.3. Şair Ayni

10.2.3.1. Yaşamı

Gaziantep’te yaşayan aynı lakaplı iki şairden biridir. Fakat diğer şair; Hüseyin Ayni Efendi divanıyla, şiir türleriyle, divan şairi gurubuna girmektedir. Bununla birlikte “Ayni” lakabı umumiyetle Antep’lilere verilen lakaptır. Antep şehri, bu tarihe kadar birçok bu lakapla anılan şairler yetiştirmiştir. Ayrıca Şair Ayni ile ilgili herhangi bir bilgi Antep dışındaki kaynaklarda rastlanmamıştır. Ayni’nin eserlerinden Bektaşî tarikatına mensup olduğu anlaşılmaktadır. Nefesleri ve koşmaları samimi ve yapıca kuvvetlidir. Aruz veznini ve hece ölçüsünü şiirlerinde kullanmış bir şairdir. Elde olan gazel, nefes ve koşma örnekleri şunlardır:

10.2.3.2. Şiirlerinden Örnekler

Gazel

Dem çeküp hasrette dil devranı gördüm ağlarım
Bir azim hemgam olup hicranı gördüm ağlarım
Küşeyi vahdetteyim ki kimse bilmez hâlimi
Narı fırgatte yanup suzanı gördüm ağlarım
Göz göz oldu dertli sinem Hazreti Eyyup gibi
Derdimin dermanı ol lokmanı gördüm ağlarım
Per urup gezdim cihanı Leyla-yı Mecnun gibi
Derh içinde ehli aşk sultanı gördüm ağlarım
Çak eden aklım başımdan cam-i cemden sevdiğim
Ayni’ya aşk çektiğim cananı gördüm ağlarım

Nefes

Feryat eder bülbül vakti seherde
Bu bağı alemde gülşen içinde
Ol nakşü ziyneti Şems-ü kamerde
Bunca ehli kamil irfan içinde

Hak sırrı esrarın kanına erüp
Kırklar şerbetinin camına erüp
Tarikat rahına ikrarım verüp
Hak ile yeksanım bir yan içinde

Ayni gibi var mıdır bir kemter
Kadimidir elinde tiğ ile teber
Senin âşıkların pak muteber
Üçler, yediler, kırklar içinde

Koşma

Böyle bir afeti devranı gördüm
Adalet sahibi sultana benzer
Yazıp arzuhalı eline verdim
Derdimin dermanı lokmana benzer

Bu sebepten terk eyledim ben eli
Çağlayıp akmada didemin seli
Şeyda bülbül gibi çıkıyor dili
Ol cemali nuru gülşene benzer

Vasfeder Ayniya kaşları yayı
Ruhleri gül gonca,gözü ahuyu
Firdevsi aladan inmiştir suyu
Bir nakşı huriye gılmana benzer

Serir-i izzette ziyaretim bu
Dost cemali bana ayan beyandır
Kalb evi kıblegah meskenimiz bu
Her yüzde perdeler sırrı nihandır

IV

Deryayı ummanda esir kalmışım
Bu sebepten rüzgâr vermesin, ya Rab
Bahri aşka layık bulup dalmışım

Zerrece bu halim sürmesin ya Rab
Huday- ı Rabbani kulundan geçmez
Yelken olmayınca sefine uçmaz
Eylerim münacat duamız geçmez
Bir kulun gemiye girmesin ya Rab

10.2.4. Taşdemir

10.2.4.1. Yaşamı

İşkân şairlerindedir. Bu şiirleri dışında dini içerikli şiirleri de bulunmaktadır. İbrahim Hevai'nin yazmış olduğu cönkte de uzun destanı görülmüştür. Taşdemir'in bundan yüz yıl önce Barak ve Türkmenler arasında yaşadığı söylenmektedir. Çakıroğlu'ndan alınmış bilgide Barak'ın Adıklı oymağından olduğu iddiası vardır. Şair çevresinden kopmadığını günün meseleleri karşısında neler söylenmesi gerektiğini şiirlerinde dile getirmiştir.

10.2.4.2. Şiirlerinden Örnekler

I

Ol vakit gelince olur bu işler
Gör bu Türkler düşmana neşler
Tüfenkler atılır balkır kılıçlar
Çok hareket olur analar ağlar
Bir vakit gelir Urum Şam olur
Asrın güzelleri küffare kalır
Paşalar yerine ceneral gelir
Ol vakit fes olur sancaklar tuğlar
Taşdemir'im der ki noldu nolacak
Ol hakkın muradı yerin bulacak
Kör Moskof bize kitap salacak
Korkarım ki bizi haraca bağlar

II

Ey gönül hışmile bakma
Sakın doldurduğun dökme
Yekinip hırs ile bakma
Sonra sana ziyan olur

Sırrını ver me gel yade
Kime gidersin imdade
Kimi adem kişi zade
Kimi dava arar bulur

Dedim ki ben konan göçmez
Arif kişi sırrın açmaz
Yüz yaşasa gönül geçmez
Her daim bir karar durur

Taşdemir'in aklı çoktur
Fukaraya rağbet yoktur
Kötü söz zehirli oktur
Yüreğimi yarar durur

Bir avuç topraktan halk etti Mevlâ
Cemi mahlukattan ol oldu evlâ
Meskeni idi cenneti âlâ
Pir hep insana kalmadı dünya

Sahih söylerim demem yalanı
Üstaz bilirim haber alanı
Doldurdu gemiye ümmet olanı
Naci-i tufane kalmadı dünya

Ol Kabetullah'ı bina eyleyen
Huda'sı kendine nida eyleyen
Oğlunu dostuna feda eyleyen
Halilürrahmana kalmadı dünya

Hüsnünü görenler hayran olurdu
Gözleri canlara canan olurdu
Aşkıyla Zeliyha nalan olurdu
Yusuf'u Kenan'a kalmadı dünya

Mat etti Firavni duası ile
Mucizat gösterdi asası ile

Söyleşirdi Turda Huda'sı ile
Musa-i zişane kalmadı dünya

Hak ana lutfundan ihsan eyledi
Hatemi mucizi bürhan eyled
Cümle mahlukata sultan eyledi
Sultan Süleymana kalmadı dünya

Nebatın hep ismini bilirdi
Döşürüben cümlesinden alırdı
Çıkmadık canlara derman bulurdu
Hazreti Lokmana kalmadı dünya

Nefhai ruh ile cihana geldi
Tıfl iken kudretle lisana geldi
Mucizile mevta hoş cana geldi
İsa bahşi cana kalmadı dünya

Rabbim kendine habibim derdi
Ay mucizatla koynuna girdi
Heman bir gecede miraca erdi
Mahbubu yezdana kalmadı dünya

Ederim methini dinleyin işi
Nice kalelere atardı taşı
Giderdi gazeye keserdi başı
Ol şahi merdane kalmadı dünya

Ali de seyretti kendinden ere
Hiçbir şey dayanmaz kendinden zora
Dizece giderdi bastığı yere
Rüstem'i devrane kalmadı dünya

Deyemem anların birini daha
Çok gazalar kılıp çekti çok cefa.
Çarhı çemberden olmadı reha
Katil kahraman kalmadı dünya

Dize kadar Kaf dağını kaldıran
Erliğini şol alemi bildiren
Din yolunda nice kafir öldüren
Hazma pehlevana kalmadı dünya

Birini zihir ile oldu bağı kan
Biri Kerbela'da susuz verdi can
Gör nice zalimdir bu fani dünya
Şahi şehidane kalmadı dünya

Taştemur'um der ki demem ben hata
Aklı olan benim öğüdüm tuta
İnanmayın devlet ile ziynete
Nice zor Şahan'a kalmadı dünya

10.2.5. Âşık Seyfi

10.2.5.1. Yaşamı

Barak, içinde birçok âşığı barındırmıştır. Bu âşıklardan kimileri yaşadığı çevre içinde kalmış, kimileri de çevresinde tanınmıştır. Âşık Seyfi de hayatı hakkında bilgi bulamadığımız, fakat şiirlerini bulabildiğimiz âşıklardandır. Aşağıda örnek olarak verdiğimiz şiir İdris İnal'dan alınmıştır. Âşık Seyfi Toplumsal konuları ve kendi sorunlarını usta bir üslupla anlatan bir âşıktır.¹⁸³

10.2.5.2. Şiirlerinden Örnekler

I

Tılfarlı Mustafa atımı tuttu
Büyüğü küçüğü çok minnet etti
Kırk kuruşluk dahra böylece gitti
Çaldırdık dahrayı görmediniz mi
Söğütlü'ye vardım bir abdest aldım
Hakkın divanına secdeye durdum
Yıldırım yapılı dahradan oldum
Çaldırdık dahrayı görmediniz mi

¹⁸³ Özbaş Ö., "Folklor Derlemeleri-İlbeyleli Türkmenleri Arasında Gaziantep", Gaziantep Halk Evi Yayınları 29, 1939, s. 47-48.

Orul'un Őendiđi zaten Ermeni
Çıkar Kel vezirden alır fermanı
Acep savaŐtı mı Urfu kervanı
Çaldırdık dahrayı görmediniz mi
Kırk kuruŐa sapçağızın yaptırdım
Dört yanına gümüş halhal daktırdım
Elim ile ben evimi yıktırdım
Çaldırdık dahrayı görmediniz mi
Halis çeliktendi onun demiri
Yüzüme sürerim külü çamuru
MübaŐır getiririm Kök oğlu Emiri
Çaldırdık dahrayı görmediniz mi
ÂŞık Seyfi bunu böyle söyledi
İnip aşkın deryasını boyladı
Dahra benim ciğerimi dağladı
Çaldırdık dahrayı görmediniz mi

10.2.6. Dedemoğlu

10.2.6.1. Yaşamı

Dedemođlu¹⁸⁴ Barak'ta yaşamış İŞkân Şairlerindedir. Firuz Bey zamanında yaşadığı, türkülerinden anlaşılmaktadır. İncelenen belgeler, görüŐülen âşık ve Şairlerden de hayatı hakkında fazla bir bilgi elde edinilememiŐtir. AŞağıda verilen Şiirleri de Ahmet Bozkurt ve Çakıroğlu'ndan alınmıştır. ÂŞık, bu Şiirlerde gurbet, sevgi, sıkıntı, kavuŐma özlemi gibi konuları iŐlenmiŐtir.

10.2.6.2. Şiirlerinden Örnekler

I

İstanbul'dan gelen Bezirgan
Süpürülmüş odalar han seni gözler
Yedi yıldır hasretini çekerim
Ömrüm sarayına kon seni gözler

¹⁸⁴ Özbaş Ö., "Folklor Derlemeleri-İlbeyli Türkmenleri Arasında", Gaziantep Halk Evi Yayınları 29, 1939, s. 31-32.

Bilmem zagar mısın bilmem bön müsün
Cesedim içinde yoksa can mısın
Yoksa Yakup oğlu Yusuf sen misin
Ay selama durmuş seni gözler
Dedemoğlu ben sırrımı gizlerim
Güzel sevmek karı sizlerin
Baş yastıkta yollarını gözlerim
Çıkıyor cesetten can seni gözler

II

Toplansa aşiret hepsi derilse
Yinilse, içilse, sohbet verilse
Döğülse kahveler harbi çağrılrsa
Şerbetini içtiğim günler olur mu
Yolum aşsa karlı dağın ardından
Gül düşürsek Berdeli'nin bağından
Tütünsüzle Musullu'nun dağından
Aceme geçtiğim günler olur mu
Dedemoğlu kır atımın üstüne
Ala idim kılıç kalkan destime
Beydili'nin anneğini üstüm
Alıben aştığım günler olur mu

10.2.7. Mehmet Ali

10.2.7.1. Yaşamı

Bu âşğın asıl ismi Ali'dir. 1799 yılında Gaziantep'in merkez köylerinden birinde vefat ettiği söyleniyorsa da rivayet kuvvetli değildir. Bu şairin en iyi şiiri kızları için tertip ettiği *Lohan* adlı şiiridir.

10.2.7.2. Şiirlerinden Örnekler

Lohan

Erbiyi göğsüne sarar
Zülüfö gerdanı darar

Parlakça cahallar arar
Lohan'ın usta kızları

Düğünde ahular gibi
Şeker Lohan'ın kızlar
Almış dudağın sorar.
Şeker Lohan'ın kızları

Huru'dan almış soyunu
Hadden çekmiş boyunu
Düğünde leylim oyunu
Oynar Lohan'ın kızları

Güzel dedikçe görünür
Çıkar Lohan'da salınır
Çirtikli terlik vurunur
Oynar Lohan'ın kızları

Kırmızı edik kışında
İpekli kaytan saçında
Gezer Lohan içinde
Zalim Lohan'ın kızları

Ayağında sarı çizme
Yüzünde altundan hızma
Her birinde on beş yazma
Sarar Lohan'ın kızları.

10.2.8. Deli Boran (19. Yy?)

10.2.8.1. Yaşamı

Deli Boran, Fırat ile Gavur Dağı arasında mevcut Türkmen aşiretleri içinde yaşamış coşkun bir halk şairidir. Bu şairin eserlerine Akçakoyunlu civarında Türkmen ve Barak aşiretleri arasında karşılaşılır. Söylemiş olduğu türkülerde Antep'in çeşitli yerlerinden bahsetmiştir. Karacaoğlan gibi Deli Boran da yöre âşıklarınca Antepli sayılmaktadır. Deli Bora'nın 19. asırda yetişen şairlerden olduğu tahmin edilmektedir. Deli Boran'ın belirtilen yüzyıllar içinde yaşadığını Mızırlı Âşık Memet de doğrulamaktadır. 2 Ağustos 929 hicrî tarihinde An-

tep'in Haral nahiyesine bağlı Kılavuz Köyü'nde Kilisli Ali Ağa'dan alınmış türküler şunlardır.¹⁸⁵

10.2.8.2. şiirlerinden rnekler

I

ıktım yücesine baktım
Baktım Munbu ellerine
Akbaş akbaş evler konmuş
Ycesine, belerine
Yağız atların sekişi
Benli dilberler bakışı
Fırat'ın coşkun akışı
Benzer Besay sellerine
Munbu derler bir şar imiş
Ağalık beylik yer imiş
Zorlu küheylan var imi
Kurşun değmiş kollarına
Bunu deyen Deli Boran
Sevdiğine meyil vere
Top top olmuş akca ceren.
Gider garbi yollarına

Bu türkünün ardından şu hikâye anlatılarak devam edilir: "Deli Boran bir gün iki güzel kıza rastlar. O kızlara hitaben;

- Bacım nerelisiniz?

der ve kızın biri Deli Boran'a kızar ve cevap verir:

- Sen işine bak!

Bu hareket diğer kızın hoşuna gitmez ve arkadaşını sükunete davet eder. Fakat Deli Boran bu harekete sinirlenir ve sazını eline alıp, şu türküyü söyler:

II

İncil, Kur'an, Zebur olsan
Amam seni şimden kelli

¹⁸⁵ Yalęın A.R., "Deli Boran", Gaziantep Kültür Dergisi, Mart 1959, Cilt 8, s. 55-56.

Ab-i Kevser suyu olsan
İçmem seni şimden kelli

Has bağçanın gülü olsan
Beyaz oğul balı olsan
Lale,mercan,inci olsan
Seçmem seni şimden kelli

Eğer bir ulu kuş olsan
Cümle güzele baş olsan
Baha yetmez kumaş olsan
Biçmem seni şimden kelli

Birinci kızı böyle mahcup ettikten sonra kendisini savunan ikinci kıza dönerek;

III

Her sabah her sabah bade yerine
Tan yıldızı gibi doğarsın dilber
Güneşten yüzüne bir nur almışsın
Elbet bir gün yere yağarsın dilber!

Görüyon mu,kız sevdana düşeni
Göğsünün ağ beyaz teli perişan
Ela gözler mah yüzünün nişanı
Beni kipriğinle döversin dilber!

Eskiden kurulmuş bunun bünyadı
Emine'dir uyar Kur'ana adı
Verseler Mısır'ı,Şam'ı,Bağdad'ı
Ol Acemistanı değer gözlerin

Deli Boran destanını düzene
Kalem olup kaşın vasfin yazanı
Dünya ile koysam seni mizana
Yine sen bir yana ağarsın dilber!

IV

Halisa'nın gülü kokar
Kızlar yanağına sokar
Sacur derler bir su akar
Gövel döner göllerinde

Ağalar yirler hurmayı
Severler zülfü burmayı
Şahin neylesin turnayı
Heves olmuş tellerine

Deli boran serden geçtim
Yar elinden bade içtim
Türlü türlü libas biçtim
Yarın usul boylarına

V

Gam yiyüp kayırma divane gönlüm
Daima bu dünya başa dar olmaz
Hakkın kalamını bırakma dilden
Haktan özge yar adama yar olmaz

Tarlasına bağlı yiğidin atı
Aslı pak olanın söylenir zatı
Altuna batsa da iyi olmaz kötü
Aslı ham demirden cevahir olmaz

Atı olan ata biner atlanır
Er yiğitler her cefaya katlanır
Yiğit gölgesinde yiğit saklanır
Kötünün gölgesi olmaz dalı olmaz

Deli Boran bütün cümleden ganı
Evvel Allah yaratır alır canı
Sen seni yokla da ne fani tanı
Boğaz kırk boğumdur dilde sır olmaz

VI

Eğer güzel memelerin ağ is
Dört çevresi mor sümbüllü bağ ise.
Ta ezelden gönlün bana yoğ ise
Benim işim minnet ile zor değil
Yukarıda meskenin var yurdun var
Aşağıda gerdanın var ordun var
Bağlanmışsın elvan elvan bendin var
Çok sallanma karşındaki tor değil
Karıştır azacık et ile kandan
Yarsız yalan dünya şol başa zından
Ben seni severim gönülden candan
Sen beni sevmezsen söyle ar değil
Deli Borandadır sözün mertleri
Yaktı beni gözleriyin dertleri
Sevmiyeydim senin gibi sertleri
Ah neyleyeyim akıl başa yar değil

VII

Hocam Vallah ben bu derde yanmazdım
Beni derde yakan bu leyli leyli
Gönderdi bir selam işte ben geldim
Karşında duruyumda leyli leyli
Dostum zülüflerin eylemiş çangal
Sarılak sevdiğim ne durur engel
Ölürsem sevdiğim üstüme sen gel
Beni göz yaşınla yu leyli leyli
Doyamadım cilve ile nazından
Şekerden şirin söz baldan yüzünden
Aşka düşeli ben yandım özümden

Ben yandım ulaştır su leyli leyli
Boran şimdi buldu yârini
Kırdın felek kanadımı kolumu
Terk etmişim evim, barkım, elimi
Şimdilik meskenim bu leyli leyli

VIII

Kalk seninle gidelim
Gün doğmadan Türkistan'a
Yeten meyveyı batırdık
İnanmam bağa bostana
Kimi gider, kimi gelir
Kimi ölür, kimi kalır
Hama mı olur, Humus mu olur?
İnelim bir şehristana
Deli Boran benim adım
Ulu Şam'a uğramadım
Söylemedik söz komadım
Şu ala gözlü mestana

10.2.9. Hafız Habpa

10.2.9.1. Yaşamı

Hafız Habpa ümmi, iki gözden mahrum, yanık sesli biriymiş. Cönkteki bir şiirin sonunda (Fatma) ismi kullanılmıştır. Hayatında hiç evlenmemiş. Ömrü birçok dinî sohbetlerde Kur'an, ilahi, gazel okumakla geçmiştir. Şairin hayatı hakkındaki tek bilgi, cöngünde yer alan şiirleridir. Ne zaman doğduğu, akraba-sı olup olmadığı ve ölüm tarihi belli değildir.¹⁸⁶

10.2.9.2. Şiirlerinden Örnekler

I

Urganım atmadık dallar mı kaldı
Başıma gelmedik hallar mı kaldı
Beni söylemedik diller mi kaldı

¹⁸⁶ Güzelbey C.C., "Hafız Habpa", Başpınar Dergisi, Cilt 2., s. 13-14.

Dünya sana intizarım var benim

Günüm geçti gaflet ile iş ile

Ata binüp av etmedim kuş ile

Keyf etmedim yaran ile eş ile

Dünya sana intizarım var benim

Kahbe felek ağı kattı aşım

Dağ dayanmaz benim dida yaşım

Gelmedik kalmadı, garip başım

Dünya sana intizarım var benim

Az yalvardım çok yalvardım olmadı

Felek ağladı yüzüm gülmedi

Arkam sura zuyretim kalmadı

Dünya sana intizarım var beni

Ahbaplarım bunda yoktur yalanım.

Mihnet çeküp ağlayuben kalanım

Ölürsem yok mezarıma gelenim

Dünya sana intizarın var benim

Biçare Fatma der, nic' olur halim

Kırıktır kanadım kesildi kolum

Dünyada kalmaktan afdaldır ölüm

Dünya sana intizarım var benim

10.2.10. İmam Dede (Bezmi)

10.2.10.1. Yaşamı

Dedelik ünvanından Bektaşî olduğu anlaşılan bu halk şairi Antep'te yetişmiştir. İmam Dede, hicrî 1300 yıllarında Halep'te askerlik ederken izin almak için arkadaşlarının ısrarı üzerine, Halep valisi Ömer paşaya aşağıdaki manzume-yi yazmıştır. Manzume paşanın çok hoşuna gidince, İmam Dede'ye üç aylık maaş ve üç aylık izin vermiştir. İmam Dede, Gaziantep'in Karatarla Mahallesi'nde ikamet etmiştir. Elimizde bulunan bu şiirinde de Halep ve çevresinde yapılan askerliğin zorluğunu dile getirmektedir.

10.2.10.2. Şiirlerinden Örnekler

I

Bu kadar zulme Hak razı olmaz
Herkes ettiğini sanma ki bulmaz
Altı sene oldu tezkirem gelmez
Rahmedip bir izin versen efendim

Latifi toplayıp tabura katın
Hicret ile nice canları sattın
Hanesin kapayıp çok zulüm ettin
Rahmedip bir izin versen efendim

Nice bekleyelim gurbet elleri
Hırsız kapladı nice elleri
Hanemizde yetim koyduk dulları
Rahmedip bir izin versen efendim

Neferlik dediğin gayetle kötü
Yakasından hiç eksik olmaz biti
Onbaşımızı sorarsan Kuseyrin iti
Rahmedip bir maaş versen efendim

Maaşlar alınca daha ne ister
Şaşırdım yolumu delil ol göster
Ramazan geliyor bir izin ister
Rahmedip bir izin versen efendim

Halep vilayeti durdurmaz para
Koç yiğitler dayanır mı bu nara
Para istemeğe yüzümüz kara
Rahmedip bir izin versen efendim

Halep vilayetinde müflise kestik
Rüzgâr misali bir yandan estik
Parasız pulsuz çarşıya düştük
Rahmedip bir maaş versen efendim

Bezmi Halep kışlasında bunları dizdi
Asker ocağında bunlardan bezdi
Askerde para olmadığını ahali sezdi
Rahmedip bir maaş versen efendim

10.2.11. Kul Rıza

10.2.11.1. Yaşamı

Hayatı hakkında geniş bir bilgiye sahip olmadığımız Kul Rıza¹⁸⁷, İslahiye'nin Hassa Köyü'nde yaşamıştır. Elimizde çok sayıda şiiri bulunmamaktadır. Bu yüzden sanatı, şiirlerindeki konu ve olaylar hakkında geniş bilgi sunumu yapılamamıştır. Fakat bu şiirdeki kimi kelimelerden tahsilli bir kişi olduğu anlaşılmaktadır. Şiirlerinde divan edebiyatının bazı mazmunlarını kullanmıştır. Sevgili ve sevgilin güzelliği, elimizdeki şiirlerinde işlenen konudur.

10.2.11.2. Şiirlerinden Örnekler

I

Gel güzel gidelim bağ arasına
Şahit olsun bülbül gül incinmesin
Yağan yağmur ile esen rüzgarlar
Top zülüfe değsin tel incinmesin

Bir yanım şems olmuş bir yanım kemer
Seni seven yiğit lebi bal emer
İnce bel üstüne cevahir kemer
Yar şöyle salan da bel incinmesin

Salına salına çıkıyor başa
Al yanağa beyler eyler temaşa
Bir yiğitte sevdiğini sararsa
Yastık zahmet çeksin kol incinmesin

Kul Rızam derde gel konuşalım
Şöyle bir tenhada gel buluşalım
Kaldır zülûfünü kız öpüşelim
Dudak zahmet çeksin dil incinmesin

¹⁸⁷ Yener Ş.S., Kul Rıza, Başpınar Dergisi, Sayı 1, 1935, s. 12-13.

10.2.12. Kul Hüseyin

10.2.12.1. Yaşamı

Barak Türkmenleri arasında yaşamış bir halk şairimizdir. Hayatı ile ilgili bilgiler onu dinleyen kişilerin hatıralarında kalan türkülerden çıkarılmıştır. Şairin askerlik dönemlerini anlatan türküleri çeşitli kişilerden derlenerek oluşturulmuştur. Bununa birlikte bölgede Kul Hüseyin mahlaslı şiiirlere de rastlanmaktadır. Bunlar arasında şiiirlerdeki kafiyeler, ölçü yanlışları ve konular gibi farklılıklar görölmektedir. Buraya bu ayırımın yapıldığı şiiirler alınmıştır.¹⁸⁸

10.2.12.2. Şiiirlerinden Örnekler

I

Güler çiçekler meyva vermezse
Açılrsa ağaçlar daldan ne gelir
Herkesse istediğini nasip etmezse
Ne kadar ceht etsen elden ne gelir
Kısmetin kalkmazsa eğlenin kalın
Devletin dönmezse çok sefil olun
Her ne ki bulursan Mevlâ'dan bulun
Hatırı sayılrsa elden ne gelir
Darbını bilmeyen akça sayamaz
Aşkın dolusunu içen ayamaz
Kimse kısmetinden özge yeyemez
Dünya dolu olsa maldan ne gelir
Hüseynim de der ki, n'olup n'olmalı
Ya kimler ağlayıp kimler gülmeli
Tanrının fermanı yerin bulmalı
Mukadder Mevlâ'dan elden ne gelir

II

Horasandan kalktık eyledik sökün
Yüklettik yükümü dertle gam bugün
Bana deli derler değilim tekin
Aklımı başıma getiremedim

¹⁸⁸ Özbaş Ö., age., s. 39-43.

Çimeni de deli gönül çimeni
Getirme kalbine gamı güman
Gözüm Şam arzular gönlüm Yemen'i
Ben buna bir akıl yetiremedim

Hacılar de gider eder Hacını
Vurunur başına Mekke tacını
Al göğsün üzerine gül ağacını
Şetil deye diktirdim yetiremedim

III

Dostum helal eyle ahiret hakkın
Yola revan olmak gerek sevdiğim
Senle kavuşmamız nasip olmazsa
Hasret kıyamete kalsın sevdiğim
Ya gelem de ya gelmeyem bir daha
Seni ısmarladım ulu dergâha
Senden başka yar seversem Vallaha
Azrail canım alsın sevdiğim

Dostum yükün tutmuş evelbahardan
Bir gül tomurcuktur kokar seherden
İnciden mi isten yoksa güherden
Dile benden ne dilersen sevdiğim
Hüseynim de der ki ya ben nideyim
Başım alıp diyar diyar gideyim
Dilenip döşürüp peydah edeyim
Gözün eğer malda ise sevdiğim

IV

İlgıt ılgıt esen garbi yelleri
Gene sen bilirsin hallerimizi
Benden selam edin ol nazlı yâre
Gelsin satın alsın yollarımızı

Atımı kapıya bağlamasınlar
Bana öldü deye ağlamasınlar
Versinler nişanlım eğlemesinler
Karadeniz kesti yollarımızı

Bir giderim bir arkaya bakarım
Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim
Kırk arşın kaleye taşlar çekerim
Kömür gözlüm görsün hâllerimizi

Hey ağalar ben de üşenmez idim
Kuş tüyü döseğe döşenmez idim
İbrişim kuşağı kuşanmaz idim
Kendir kemer kerti bellerimizi

Elim ile kemendimi aysım
Şu garip eller de kime küseyim
Kral kızı der ki benli Hüseyin'im
Göresin mi geldi illerimizi

Hüseyin im bende haylamaz idim
Geçitsiz deryayı boylamaz idim
Haftada bir kelam söylemez idim
Kafir bülbül etti dillerimizi

V

Hükmün geçmiş karimişsin sevdiğim
Hupluğunda benim idin bir zaman
Gece gündüz hayalınla yatardım
El de bilir yarım idi bir zaman

Bir vakıtta at sürerdim kapına
Niceleri geldi geçti tapuna
Sen bir gülsün ben mecnunum kapına
Saçı sünbül Leylam idin bir zaman
Gayret imandandır alınmaz satın

Hiçbir yar bulmadım ahdine bütün
Kaşları da kara Hadice hatın
Ne belalı yarım idin bir zaman
Hüseynim der ki geldi vaktımız
Bir dem gülüp açılmadı bahtımız
Böyle miydi senin ile ahdimiz
Ahdi bütün yarım idin bir zaman

10.2.13.Fatma Hanım (1842-1932)

10.2.13.1. Yaşamı

Hasırcızade meşhur Hafız Mehmet Ağa'nın kızıdır. Tahsili yoktur. Doksan yaşlarında vefat (1932) etmiştir. Elde ettiğimiz kaynakta, Fatma Hanım'ın babası Halep'te iken ona yazdığı mektup ve babasının vefatından sonra Padişah'a yazdığı şiirler vardır. Yazmış olduğu şiirlerinde hâlini arz etmekten çekinmeyen şair, sıkıntı ve isteklerini bu şiirleri vasıtasıyla dile getirmiştir.¹⁸⁹

10.2.13.2. Şiirlerinden Örnekler

I

Dokuz aydır yollarını gözlerim
Gece gündüz babam diye sızlarım
Ciğerimi kebab eder tuzlarım
Sılaya gel benim babam buraya
Sen gelmezsen biz gideriz oraya
İhtiyar eyleyip gezdin gurbeti
Yüreğime koydun derin fırkatı
Çocukların yoktur sabra takatı
Sılaya gel benim babam buraya
Sen gelmezsen biz gideriz oraya
Baba saldık cübben ile işliğı
Sensiz yoktur evimizin dışlığı
Yaman olur o Halebin kışlığı

¹⁸⁹ Yener Ş.S., "Gaziantep Büyüklüğü-Beşyüzelli Yıllık Alim ve Şairler", Gaziantep, Gaziyurt Matbaası, 1999, s.168-169

Sılaya gel benim babam buraya
Sen gelmezsen biz gideriz oraya
Babam sana saldı şalvarla şalın
Acep gurbet elde nicolur hâlin
Gözün görmez bize yetişmez elin
Sılaya gel benim babam buraya
Sen gelmezsen biz gideriz oraya
Hemşireme saldın bir gül gel diye
Hediye kabul edip al diye
Küçük Fatma artık dedem gel diye
Sılaya gel benim babam buraya
Sen gelmezsen biz gideriz oraya
Annem yoktur gel sen benim pederim
Arttı yüreğimde derdim kederim
Elin öper mahsus selam ederim
Sılaya gel benim babam buraya
Sen gelmezsen biz geliriz oraya
Esmâ Hanım Fatma'yı ağlatmıyor
Ayşu, Zeynep seni hiç unutmuyor
Kardeşimiz gelip evde yatmıyor
Tez gel babam tez gel etme mahana
Sen de bize gütmeye öfke bahana
Sen de bir teselli ver İmmeh ana

II

Hasırcı zadedir benim pederim
O da merhum olup arttı kederim
İnce dille halimi arz ederim
Aman padişahım dinle hâlîmi
Biraz gider gönlümdeki elemim
Dilde biytim var elde yok kalemim

Bireciği istemem var muradı
Verir isen ya Lohan ya Keredi

10.2.14. Âşık Hacı (1850- 1839)

10.2.14.1. Yaşamı

Babasının adı da Hacı olduğu için, Hacı oğlu ya da Âşık Hacı adlarıyla çevresinde tanınan bir âşığıdır. İlbeyli aşiretinin Perenli kabilesinden, Suriye sınırına iki saat uzaklıkta bulunan Kaklım Köyü'ndendir. 1850 yıllarında doğduğu tahmin edilmektedir. 1939 yılının Temmuz ayı içerisinde doksan yaşında vefat etmiştir. Şiirlerinin bulunduğu bir cöngü varmış. Bu cönk oğlunda bulunuyormuş. Fakat burada olan şiirleri bu cönkten alınmayıp Şekipli Deli Hasan'ın oğlu Halil'den alınmıştır. Şiirlerinde askerlik ve askerlik yaptığı çevreler, buradaki sıkıntıları, çeşitli yerlerdeki katiplik görevi ile ilgili duygularını ve halkın güncel sorunlarını işlemiştir.

10.2.14.2. Şiirlerinden Örnekler

I

Biz iki kardaştık redif firarı
Bekaya celbine çıktı süvari
Kolumu bent etti ester yuları
Akşam namazında vardık Zilif'e
Sabahtan olunca curnal yazıldı
Süvariler iki taraf düzöldü
Şidar'a varınca keyfim bozuldu
Baş köyü geçerken baktık garafa
Batman hüyüğünde göründü bağlar
Babın etrafı havalı dağlar
Gönlüm melül melül gözüm kan ağlar
Ne bahtılı dedik bizden selefte
Jandarmalar geldi kolumu söktü
Askerin mevcudu seyire çıktı
Gardiyanlar aldı içeri soktu
Teslim aldılar bizi yoktur vazife
İki üç gün orda hapiste kaldık

Masharalık ettik bir zaman güldük
Ne yaman dertlere giriftar olduk
Ceza tertip oldu kaçak redife
Emretti mülazım sürdüler bizi
İlbeyli beyinin doluktu gözü
Bıraktık orada oğlanı kızı
Azmi rah eyledik garbi tarafa
Uvak daşlı imiş Halep'in yolu
Ayağım kabardı sanarsın tolu
Sicimin düğümü ağrıttı kolu
Gerildi parmaklar yumulmaz kefe
Serisattan öte Şeyh Zeyyad düzü
Ufak taşı yoktur sade kırmızı
Güneş karşı geldi kavurdu bizi
Gevşedi damarlar pişti keşefe
Şeyh Zeyyad'dan öte Halepli gördük
Dolandık kışlaya kapıya vardık
Duran karakola bir selam verdik
Oturmuş zabitler eder latife
Millet kabul etmez böyle süreği
Bütün askerlerin yandı yüreği
Eğer olmasaydı merkez direği
Soğuktan ölürdük kardaş Mustafa
Ali Paşa devletin has kumandarı
Halep'e yazdırdı cümle firarı
Birince taburda aldık kararı
Giydik elbiseyi başladık keyfe
Ahadde hamiste yedik pilavı
Kıvrattık bıyığı verdik kılavı
Boyattık cizmeyi parlar cilavı

Ergittik püskülü eşgidi kafa

Pirinç çorbasının çoktur şirini

Hoşafı çok yerse bozar karını

Bölük eminleri bekler fırını

Asker tayin ister belli vazife

Kışladan çıkınca döndürdü sola

Halep'i savuştuk azmettik yola

Başımıza geldi hezaran bela

Daha ne kara gün görürsün kafa

Geldi Hırıyta'nın gelini kızı

Sanarsın koyuna koyuldu kuzu

Ağdın sesinden inlerdi yazı

Yandı firkat odu düştü etrafa

Der Cemile geldik ekin ekerler

Zenbille kuyudan saman çekerler

Kavımı olanlar yola çıkarlar

Kimsesi olmayan karışmaz dofa

Keferaltun hanı ulu han imiş

Üzüm, pekmez, helva, ekmek var imiş

Gelen misafirler alır yer imiş

Çok para almadan dönmüş sarrafa

Hana dahil olduk oturduk akran

Zabitler mey içti oldular sekran

Hacı kalk hazır ol çantayı yüklen

Fırsat ganimettir olma boş kafa

Saat bir buçukta aşımız pişti

Mülazim zabitan abuşer içti

Ömer'in oğlu da kefene düştü

Teaffün ederek döndük Zilife

Cesimülübeyt açtı kilidi

Allah esirgesin böyle yiğidi
Kulluk haliydi kimse yoğk idi
Selamet savuştuk düşmedik havfe
Yoldan çıktık azm eyledik celebe
İşin yoksa yalın ayak çalaba
Bir yüce dağ imiş başı Kerbela
İçmeğe su yoktur kurudu şefe
Yelbaba'ya geldik düştük ocağa
Elimizi yuduk döndük sıcağa
Ziyaret kitli imiş açıklığı tağa
Bir fatha okuduk kati hurufa
Yelbaba hüyüğü çataldır başı
El ayak sürmeden sıykaldır taşı
İfakat bulurmuş yel olan kişi
Evliya makamı dertlere şifa
Yelbaba'yı geçtik göründü tuğlu
Ne güzel köy imiş etrafı bağlı
Karnımızı doyurdu Tonovun oğlu
Bir pılav pişirdi dermandır cevfe
İkinci namazı Düden'i aştık
Halfeti'ye geldik suyunu içtik
Vahvinin geçidin kolayca geçtik
Bıyhıra gelince dayandık hayfa
Alahan hüyüğü insandan hâli
Çamurlunun suyu kurbağa dolu
Mağarayı geçtik doğrulttuk yolu
Kersenli de kâtip olduk Arif'e

II

Zeki Paşa emreylemiş
Hacı kâtip olmasını

Harmanları taktir edin
Yazın bize künyesini
Bindik sekizlere vardık
Durmamak Kalkım'a sürdü
Harmanları taktir ettik
Gördük eyi fenasını
Köse Hasan aldı mihman
Nan ü nimeti firavan
Mevlam daim etsün ihsan
Mamur etsin hanasın
Mahdumu da Deve Mehmet
Daima işi sehavet
Dünyada kalsın berhayat
Bin yaşatsın dönesini
Kara Şıhlı hanedanı
Çok idi kahvesi nanı
Mevlam daim etsin gani
Zaman kızın anasını
Hacı gördün mü gelini
Hak cömert etsin elini
Koklasın cennet gülünü
Soldurmasın kınasını

III

Bir güzel medh edem gözler görmedik
Bu cihanda serfirazı hubanın
Göz kamaşır mah yüzüne bakılmaz
Bu mu Huri aynı Huda cinanın
Dilde meşhur Ukuf derler köyüne
Asılca da illet olmaz soyuna
Telli fistan hub yakışır boyuna

Zehi devlet Hak emrile saranın
Aslı belli hanedandır elinden
Misk kokuyor zülûfünün telinden
Nice türlü hüner gelir elinden
Gümüşlensin on parmağı Mine'nin
Gonca gülün bülbülü var aşufte
Lal bade süzen bilir arifte
Metha layık çok güzel var Ukufta
Deste başı kerimesi ağanın
Kelle Ali'nin himarı
Almaz imiş supasını
Muska yazdım rahat oldu
Eğdi durdu kafasını
Her sene böyleymiş huyu
Naim'den alınmış soyu
Yürümesi attan eyi
Bilen bilir sefasını
Kendi boz supası kule
Vapur gibi gider yola
Verme ile geçmez ele
Bilen bilir safasını

10.2.15. Âşık Veli (1851-1911?)

10.2.15.1. Yaşamı

Bu âşık İlbeyli aşiretindedir. Kendisi bugün sınırimız dışında kalan İspaha Köyü'nde doğmuştur. Yine, bu bölgede 1911 yılında, 60 yaşındayken vefat etmiştir. Çevreden edinilen bilgilere göre elimizde, Fransızların Halep'ten çıkarak Kilis üzerine ilerlediğini söyleyen bir türküsü vardır.¹⁹⁰

¹⁹⁰ Özbaş Ö., Folklor Derlemeleri-İlbeyli Türkmenleri Arasında", Gaziantep Halk Evi Yayınları 29, 1939, s. 53-54.

10.2.15.2. Şiirlerinden Örnekler

I

Bakın ey kardaşlar bu fena hâllar
Kaçamaz olduk ta bağlandı kollar
Bundan sonra dünyaya gelecek kullar
Ölümün isteyor hem kalan sağlar

Fransız'ı dersen İslam'a asi
Bağrıma hun etti topunun sesi
İlbeyliler Beydili'nin çetesi
Saklamaz oldu şu kara dağlar

Bakın kardaşlar Fransız netti
Kilis'ten belli de ordusu duttu
Kilis ile Halep, Şam elden gitti
Küffare mülk oldu bağçalar bağlar

10.2.16. Deli Şerif (1878- 1927)

10.2.16.1. Yaşamı

Deli Şerif, 1878 tarihinde Gaziantep'te doğmuştur. Babası Sadık Dai namında biri olup 1934 yılında yüz yaşına yaklaştığı hâlde yaşamaktaymış. Çocukluğu memleketinde geçen şair, Gaziantep Rüştüyesinde okumuş ve ondan sonra tahsiline devam etmeyerek babasının Karaçomak denilen çiftliğinde ziraat ile meşgul olmuştur. Çiftlik hayatı, toprak işleri Deli Şerif'i pek çabuk yormuş ve hayattan farklı bir yolla, haz almayı seçmiştir. Fakat bu haz, Deli Şerif'i alkol bağımlısı yapmıştır. Çok geçmeden alkol düşkünlüğü daha da artmıştır. Maddi ve manevi sebepleri bilinmeyen bu düşkünlük, Deli Şerif'i içinden ve dışından yıkan en büyük felaket olmuştur. Genç yaşlarında saçları ağarmış, midesinden ve vücudunun diğer organlarından ızdırap çekmeye başlamıştır. Bu olay Deli Şerif'in son zamanlarında sefil bir ölümle (14 Ağustos 1927) karşılaşmasına sebep olmuştur. Babasından önce ölen Deli Şerif, annesinin yanına gömülmüştür. Ölümünün ardından şiirleri akrabalarından (amcasının oğlu Mehmet Zeki Dai'den) derlenmiştir.¹⁹¹

¹⁹¹ Bayrı M.H., "Deli Şerif," Gaziantep Kültür Dergisi, C. 8-9, 1965-1966, s.11-273-276.

10.2.16.2. Şiirlerinden Örnekler

I

Çok kimseler makdirin bilmedi
Perişan oldular fırsat kalmadı
Şu fani dünyada yüzüm gülmedi
Duacılar içre Deli Şerif'im
Billah deli değil veli Şerif'im
Atçılıkta mehameti var idi
Arasına şiirlerde der idi
Gaziayıntap'ta yektaer idi
Duacılar
Billah...

Antep'ten hanesin köye götürdüm
Anasının çivarına yatırdım
Eyvah oğlum aklım yitirdim
Duacılar
Billah...

Biçare Zeki'yi yaktın ne çare
Sinesine urdun olunmaz yâre
Ümidim yakında yanına vara
Duacılar
Billah...

II

Aptallara çifte davul çaldırdım
Çok adama ikram ettim güldürdüm
Dostum sevindirdin hasmım yıldırđım
Çok adım söylendi benim bir zaman
Köheylanın yörüğüne çok bindim
Malımın uğruna pervane döndüm
İpsize hırsıza vay hamle sundum
Çağrtırdım çar köşeye el'aman

III

Para pul yok boş gezenin biris
Sokaklarda kaldım gece yarısı.
Sefil Şerif anasının dirisi
Dirseğimden içirdiler bana kan

IV

Şu fani dünyaya ah neye geldim
Askerlik, gurbetlik dağbedeğ yeldim
Otuz beş yaşında annesiz kaldım
Derdimi boyumdan aşırdın felek
Gece gündüz ah çekerim özümde
Çok çileler çektim kara yazımdan.
Kırk senedir kanlı yaşlar gözümde
Daima sel edip taşırdın felek
Eren-peren oldu gitti kardeşler
Daha neler görür vaveyli başlar
Kalmadı başıma değmedik taşlar
Gideceğin yeri şaşırdın felek
Haneman haneler hep elden gitti
Bağ bahçe satıldı büsbütün bitti
Bedbaht talihimiz çok gadir etti
Bizi han köşelerine düşürdün felek
Şerif der ki bu dünyadan usandım
Kötü söz yimeden ateşe yandım
Hep yüze güleni dost adam sandım
Gam acıyla beni bişirdin felek

V

Kara imiş şu Antep'in yazısı
Melemiyor koyun ile kuzusu
Her köşe başında yiğit ölüsü

Hanı benim mor sümbüllü bağlarım
Antep diye hazin hazin ağlarım

10.2.17.Âşık Hüseyin

10.2.17.1. Yaşamı

Âşık Hüseyin Mıseyri Köyü'ndendir. Babasının adı İsmail'dir. 1910 yılında Mıseyri'de doğmuştur. İrsiyetten âşık olan Hüseyin'in babası ve dedeleri de saz şairidir. Âşık Hüseyin kısa boylu, çehresi çiçek bozuğu, bir gözü çiçekten kör olan, dış görünüşü itibariyle çekici olmayan birisiymiş. Saz çalmaya küçük yaşlarda başlamış. Dedesi Köşker Ali ve anasının babası Köşker Kara, zamanının ünlü birer saz şairiymişler. Âşık Hüseyin, önceleri kendi türkü düzmez, başka âşıkların türkülerini söylermiş. Genç yaşlarındayken köyündeki bir kıza âşık olması ve onun için ilk defa türkü düzmesi diğer türkülerine de öncülük etmiştir. Sevgisinin sonuçsuz kalması, âşığın seyahat etmesine sebep olmuştur. Bundan dolayı Adana, Ankara ve İstanbul'u dolaşmış. Adana Halkevi'nde, Ankara radyo evinde çalmıştır. Eserlerini kendi plağına almıştır. Âşık Hüseyin okuma yazmayı küçük yaşta öğrenememiş, ileri yaşlarda kendi kendine öğrenmiştir. Türkülerinin birçoğunda kafiyeli yanlışı ve eksikleri vardır. Buna rağmen şiirlerinde samimi ve duygulu bir anlatım mevcuttur. Bu şiirlerinin çoğu sevdiği kız üzerine söylenmiştir. Aşk acısıyla yaptığı seyahatlerin sebebi- ni şiirlerinde de dile getirmiştir.

10.2.17.2. Şiirlerinden Örnekler

I

Seyyah olup şu alemleri dolansam
Acep gezsem nazlı yarım varm'ola
İstanbul'dan Hindistan'a tel çeksem
Acep gezsem....

Söyletmeyin benim gibi sarhoşu
Allah'a bağlıdır her işin başı
Bütün Avrupa'yı gezsem Habeşi
Acep gezsem....

Söylediğim sözün manasını seçsem
Aşkın badelerin elinden içsem
Van ile Bitlis'ten, Sivas'tan geçsem
Acep gezsem....

Âşık Hüseyin'im sözümüz burada
Kalbimde gizlidir kendisi şiirde
Şu günün doğup da battığı yerde
Acep gezsem...

II

Dünyada bir güzele gönül aldırırım
Dayanaman âşık yanarsın dedim
Dedim aşkın beni evvelden yaktı
Bir can ise o da kurbandır dedi
Bir yârim var idi elden aldırırım
Açılmış gülümü geri soldurdum
Yitirdim aklımı divane oldum
Sürünüp kapına mürvete geldim
Bir bahçe yetirdim gülden fidandan
Gönül vaz mı geçer Gül Perihan'dan
Kalbimin nurusun severim candan
Sürünüp kapuna mürvete geldim
Âşık Hüseyin'im kırmızı güldür
Sevdiğimin adı Gül Perihan'dır
Derdimin dermanı bir sende vardır
Hakkın emriyle katına geldim

III

Derdine düşüp ta abdal olduğum
Mecnun gibi çöle saldı dert beni
Aşkına düşeli divane oldum
Şimdik ilden ile saldı dert beni
Aşkın ile gurbet ilde gezerim
Yanağı benlide kaldı nazarın
Derdine düşmüşem hekim gezerim

Tabipten tabibe saldı dert beni
Baka baka yüreklerim eridi
Ah çekmeden kemiklerim çürüdü
Kahve gibi tavalarda kavruldu
Kül etti göklere saldı dert beni
Âşık Hüseyin der ben mecnun oldum
Sürünü sürünü kapuna geldim
Yekgeda yalınız başıma kaldım
Şimdilik buralara saldı dert beni

IV

İnönü İsmet'tir atamızın yurdunda
Çok arslanlar yatar Türk'ün ardında
Ordumuzun eli top kundağında
Çekerse dağı da taşı da yıkar
Fevzi Çakmak bizim ilk ateşimiz
Onun için yüksek çıkar sesimiz
Sulh üstüne döner gökte kuşumuz
Sallarsa bombayı dünyayı yalar
Bu asır benzemez eski asıra
Adına âşıktır, Bağdat ve Basra
Türk'e kimse dokunmasın bu sıra
Çakmak ateş olmuş cihanı yakar
Âşık Hüseyin çekme seferi
Orduya karşıdır Türk'ün neferi
Usludur yerinde yaklaşma beri.
O şirin canını süngüye tekrar

V

Ol al bayrağın açıp yürüyen
Şanlı sancak diker türkün ordusu
Ansızın düşmanın belini kırar

Coşkun sele benzer Türk'ün ordusu

Gökte tayyareler fendini düzer
Balkan hudutlarını dolaşp gezer
Bütün düvellere bağrını ezer
Cihanı inletir Türk'ün ordusu

Âşık Hüseyin kendi ayılır
Âşıklar da hasretine bayılır
Mehmetçik dünyanın gülü sayılır
Dünya feneridir Türk'ün ordusu

10.2.18. Âşık Abdil Alkurt

10.2.18.1. Yaşamı

Âşık Abdil Alkurt, 1926 yılında Gaziantep'in Nizip ilçesine bağlı Kubbin Köyü'nde doğmuştur. Kürt asıllı bir halk ozanı olan Âşık Abdil, Bicanlı aşiretinden gelmektedir. Soylu ve zengin bir ailenin çocuğu olan Abdil, ilkokulu dışardan bitirmiştir. Şiir yazmaya gençlik yıllarında başlayan âşık, 1946'da vatani görevini yapmak üzere İstanbul/Çatalca'ya gider. Âşık Abdil, 1948'de köyüne tekrar döner. Âşık Abdil, burada 20-25 yıl kadar yaşamını sürdürür. Zengin bir aile çocuğu olduğundan dolayı Abdil, bu yılları lüks bir hayat sürerek geçirir. Babadan kalan mirasını savurganca harcayan Abdil, maddi durumunun giderek bozulması üzerine 1970'li yıllarda Nizip ilçesine yerleşir. Burada züccaciye satıcılığı, eşya pazarlamacılığı gibi işlerle uğraşarak geçimini sağlar. Âşık Abdil, yaşamı boyunca birçok kez Âşık Veysel ve Âşık Mahsunî Şerif ile birlikte olmuş, onlarla âşıklık hususunda etkileşimde bulunmuştur. Âşık Abdil, evli ve 6 çocuk babasıdır.

10.2.18.2. Şiirlerinden Örnekler

Beddua

Dilerim Allah'tan, verem olasın
Gündengüne sararıp da solasın
Sana duam, Allahından bulasın
Bu dert bana az diyesin Eminem

Sancı duta debel debel dönesin
Öksürdükce ciğerlerin ganasın
Ataş düşe, cayır cayır yanasın

Bu dert bana az diyessin Eminem
İlek bulunmaya ganser olasın
Yanların deline, sonra ölesin
Beni ezdin, Allah'ından bulasın
Bu dert bana az diyessin Eminem

Bu sana son duam yüzün gülmesin
Derdin yeğün olsun ilec almasın
Gören nefret etsin, gidip gelmesin
Bu dert bana az diyessin Eminem

Aklında mı?

Hani Eminem şo ilk günler
Gel dedigin aklında mı
Gal bu gece mısafırım
Ol dedigin aklında mı?

Dünya bana dar demiştin
Gel yaramı sar demiştin
İki yavrum var demiştin
Al dedigin aklında mı?
Üç çüt bilezik demiştin
Yüregime dik demiştin
Almam çok yazık demiştin
Gel dedigin aklında mı?

Beni yaktın ataşıma
Bu neydi, geldi başıma
Abdil sazım al garşıma
Çal dedigin aklında mı

Öyle Geç

Durnam geçer isen yâr ellerinden
Orda bir yârim var, gör de öyle geç
Benden Emine'me bir selam götür

Acebe ne hâlde, sor da öyle geç
Söyle Abdil tek başına yaşıyor
Tahammül sel oldu sabur daşıyor
Abdil saz elinde, tek dolaşıyor
Yaramız derindir, sar da öyle geç
Abdil tek yaşıyor, tek bir binada
Belki halım malûm olmuş ona da
Umut kesmek doğru olmaz gene de
Emine'me umut ver de öyle geç

Öğüt

Nikâh, ilk nikâhtır sevgili dostum!
Aldanıp da yüze çıkma ha çıkma!
İkincisi gan gusturur insana
Şeytanın sözüne bakma ha bakma
Ufak bir hatayı görüp darılma
Şımarıp da deyneğine sarılma
Şeytanın atına binip yorulma
Suç olur, canını yakma ha yakma
Baktın yüzü yıkık, olur da bazen
Hoş görüp Allah'ın rızasın gazan
Emre taat eder nefsin ezen
Allah'ın emrinden çıkma ha çıkma
Olur ya gadındır, akli az olur
Devamlı gış olmaz, sonu yaz olur
Gün olur can sıkır, bir gün naz olur
Canın sıkıntıya sokma ha sokma
Garşısında evlenmeden söz etme
Bu bir şaka deyip, ona naz etme
El yanında dudak büküp göz etme
Gül deyip hatrın yıkma ha yıkma

Böyle nasihati bilmeyen kimdir?
Demişler başına gelen ha kimdir
Abdil'in yediki zehir, zıkkımdır
İnsan ol sözümden çıkma ha çıkma

Dediler

Gulağıma hoş bir haber yetiştii
Emne yuvasına döndü dediler
Benim âhım yerde galmaz sevdiğim
Ağlayarak gelen gendi dediler
Yağmır yağdı, yeşillendi ovalar
Yürek yakar yanık yanık havalar
Dedim Emne, bozulacak yuvalar
Onun da ocağı söndü dediler
Benide yaratmış ol bâr-ı huda
Emne diye sayıklarım uyhuda
Abdil'i yakanlar yanacak oda
Abdil ateşine yandı dediler

Gel De Gör

Bu ne çile, bu nasıl dert, bu ne hâl
Gece gündüz yatamıyım, gel de gör
Ne bir lokma ekmek ne bir yudum su
Zehir oldu yutamıyım, gel de gör
Bu nasıl dert imiş yatmaz, oturmaz
Garişık rüyalar beni yatırılmaz
Tereziler dartmaz, gabbe götürmez
Dirhemini satamıyım, gel de gör
Sihintıdan uyhum gelmez yatayım
Kimim var ki derdi derde gatayım
Bu dert golaymı ki silkip atayım

Silkinipde atamıyım, gel de gör
Abdil gibi aralıkta galasın
Deli gibi saçlarını yolasın
Gülşen Emne Allahından bulasın
Birgün uyhu dutamıyım, gel de gör

Veysel Der Gezer

Yedisinde çiçek aldı gözünü
Kayıbetti baharını, yazını
Saz elinde Sivrialan düzünü
Dolaşır âşıklar, Veysel der, gezer
Görmez iken sever idi ormanı
Savrulmuş danesi, kalkmış harmanı
Yaralanmış aşıkların dermanı
İnleşir âşıklar, Veysel der, gezer
Sadık dostum derdi kara toprağa
Ağaca, ormana, güle, yaprağa
Yeşil çam besleyen ormanlığı dağa
Bakışır âşıklar, Veysel der, gezer.
Sen gidersen boş kalacak yerimiz
Mahrum galır ufağımız, irimiz
Veysel Şatıroğlu, bizim pîrimiz
Abdil de durmadan Veysel der, gezer.

Görmedim

Yağı, balı bana zehir dünyanın
Çilesinden başka bir şey görmedim
Dünya zindan oldu başıma benim
Belasından başka bir şey görmedim
Yıllar yılı gözyaşımı dökdürdü
Balyoz ile vurdu belim бүkdürdü
Desde desde saçlarımı çekdirdi

Yolasımdan başka bir şey görmedim
Anam beni çile için doğurmuş
Hamurumu gam, kederle yoğurmuş
Toprak beni kucak açmış, çağırmış
Ölesimden başka bir şey görmedim

Ne bir gün meth eddi ne bir gün övdü
Ne bir gün okşadı ne bir gün sevdi
Miskin Abdil deyip darıldı, dövdü
Sillesinden başka bir şey görmedim

Olur Ha

Benim dostum var diyenler aldanır
Ayılmaz sa, sonra pişman olur ha
Bir düşe ki dostu var mı görelim
Gavim-gardaş hepsi düşman olur ha
Haklı olan dostum demez kimseye
Bir düşeki dostlarını deneye
Var gününde sevenlerin hanı ya
Dar gününde sözlerime gelir ha
Yalancı dost, var günde dost deyince
Başı ayar, yırtık donu geyince
Akılsız baş, sapıtmaya değince
Dinlemezse benim gibi olur ha
Aklı olan, ibret alır sözümden
Fayda görmez oğul ile kızından
Servet biter, yaş dökünce gözünden
Abdil gibi o da pişman olur ha

Gönder Allah'ım

Yarabbi, n'olacak İslam'ın halı?
Bizlere bir sahip gönder Allah'ım
Ali gibi zülfükârı çalacak

Bir kahraman sahip gönder Allah'ım

Nemrut'ların garşısına duracak

Palta ile putlarını gıracak

Zalımların başlarını vuracak

Ali gibi sahip gönder Allah'ım

Yarabbi, şu mazlum kullara acı

Ne davalı belli ne de davacı

Ev sahibi üzgün, şaşmış kiracı

Gaipden bir sahip gönder Allah'ım

Yarabbi, halımız malumdur sana

Mervan gibi acımazlar insana

Muhammed'e gönderdiğin Gur'ana

Bir müslüman sahip gönder Allah'ım

10.2.19. Mızarlđ Mehmet Yılmaz

10.2.19.1. Yařamđ

Asıl adı Mehmet Yılmaz'dır. Gaziantep ve çevresinde Mızarlđ mahlasıyla tanınır. Nizip'in Mızar Köyü'nde (Uluyatır) 1933 yılında dünyaya gelmiştir. Fakir bir aile çocuğudur. Hayatının büyük bir bölümünü amelelik ve çobanlık yaparak geçirmiştir. Okuma ve yazması yoktur. Birinci hanımından 2 çocuğu, ikinci hanımından 10 çocuğu olmuştur. 1955 yılında askere giden Âşık Mehmet, burada hayatının dönüm noktasına yaşar. Bu olay, Âşık Mehmet'le özdeşleşmiş "Sarı Gelin" olayıdır. Ölümü her şeyi değiştirmiş ve Mızarlđ'nın köyden ayrılarak Antep'e bağlı Kömürler'e yerleşmesine sebep olmuştur. Burada 5-6 sene kaldıktan sonra tekrar Antep'e dönmüştür. Bu arada söylediği şiirlerle, türkülerle meşhur olmuştur. Antep'te 1972' de iki plak doldurmuştur. Kaset çıkınca bu alana yönelmiş, fakat kasetten yeterli randıman alamamıştır. Ortalama 12 plak, bir kaset çıkarmıştır. Konya'da yaşayan manevi annesinin ölümü üzerine Konya'ya 1974'te gelmiştir. Bu arada yapılmakta olan ve o zamanlar on gün süren âşıklar bayramına çevresinin ve Fevzi Halıcı'nın isteği üzerine yarıda katılmıştır. Doğaçlama tarzında şiir söyleme yeteneği vardır. Âşıklar bayramının son gününe gelmesi ve bazı nedenlerden dolayı, ilk kez katıldığı yarışmada 2. olmuştur. 1974 yılından bu yana her yıl katılmaktadır. Çeşitli bölümleri olan yarışmada doğaçlama dalında o yıldan bu yana sürekli birinciliği vardır. Ayrıca uluslararası yarışmalara da katılmış birincilik ödülleri almıştır.

10.2.19.2. Şiirlerinden Örnekler

Sarıgöz

Gelmem ana gelmem, ben o Mızara

Sarıgözü kimler goydu mezara?

Beyaz kefin de yakışırımı güzele

Dağlar dümana, beyler dümana

Felek bizi de gardaş, güldürmedi kimene

Gelmem ana gelmem, Mızaran daşı

Sızlıyor gene de yaramın başı

Sarıgöz göynüme goydu ataşı

Dağlar ganarım, beyler ganarım

Üç aylık gelinede, yazık olmuş yanarım

O küçük yavruya değdi mi nazar?

Ana ben gelemem, yıkılsın Mızara

Ufacık, tefecik etmişler mezar

Dağlar ganarım, beyler ganarım

Gençliğine de gardaş, yazık olmuş, yanarım

Mezarın üstünde işde mi bitti?

Ben nasıl ağlamım, Sarıgöz gitti

Üç aylık gelinken toprağa yattı

Dağlar dümana, beyler dümana

Felek bizide gardaş, yâd etmedi kimene

O küçük yavruya bakın mezarlık!

Sarıgöz geliyor, sevin mezarlık!

Gız senin soyunda var mı güzellik

Dağlar dümana, beyler dümana

Felek bizide gardaş, yâd etmedi kimene

Yeter âşık yeter, yandığın yeter

Virane bahçada bülbül mü öter?

Gınalı barmaklar toprakda yatar

Dağlar yanarım, beyler yanarım
Sarıgöz ölmüşte öleneçe yanarım

Beytullah'ta

Beytullah'ta aşkla seni
Andıkça andık Allah'ım
Senin aşkın kalbimizde
Yandıkça yandık Allah'ım

Bizde o dervişler gibi
Gözde akan yaşlar gibi
Beytullah'a kuşlar gibi
Kondukça konduk Allah'ım

Orada var güzel kuyu
O kuyuda zezem suyu
Ondan içti emmi dayı
Kandıkça kandık Allah'ım

Mızarlı der, kalbim yara
Kimi beyaz, kimi kara
Hacılar düştük yollara
Döndükçe döndük Allah'ım

Şu Gönlüme Ateş Yaktım

Şu gönlüme ateş yaktım
Tüter Allah Allah diye
Yanına bülbül kondurdum
Öter Allah Allah diye
Ne çekilmez çile çektim
Gözlerimden yaşlar döktüm
Şu gönlüme bahçe ekdim
Biter Allah Allah diye
Dost bağına nazar gıldım
Hem okuyup yazar gıldım

Şu gönlüme pazar gıldım
Satar Allah Allah diye

Benim gönlüm o nazarda
Yılmaz ne gezer Mızır'da
Mümin olanlar mezarda
Yatar Allah Allah diye

Neye Yarar?

İyi fikir eyle canım gardaşım
Mevlâ'yı anmayan kul neye yarar?
Doğruyu söylemez doğruyu bilmez
Hep böyle konuşan dil neye yarar?

Onbir aydır hasretini çekerler
Siyeç diye bir bahçeye dikerler
Görüyorsun hep naylondan yaparlar
Kokusu olmayan gül neye yarar?

Hiç hesap ettin mi zararı, kârı
Çiçek çiçek gezer bal toplar arı
Şekerden yaparlar şimdiki balı
Şekerden yapılan bal neye yarar?

Kimini meth eder, kimini över
Allahtan korkmayıp imana söver
Komşudan utanmaz anasın döver
Böyle büyütülen döl neye yarar?

Mehmet Yılmaz hiç gönüle deyilmez
Dikkat eyle kör şeytana uyulmaz
Allah için hiç secdeye eyilmez
Öyle dimdik duran bel neye yarar?

Sonu Nere Varacak?

Hacıya hocaya cahilsin deyip
Çat bakalım sonu nere varacak?

Sabahleyin erken okunur ezan?
Yat bakalım sonu nere varacak?

Dikkat et sevdiğim eyleme hata
Eli boş gider mi insan ahrete
Bir ölçek su döker, bir ölçek süte
Kat bakalım sonu nere varacak?

Hiç aklım ermedi benim bu işe
Kimse dur demiyor böyle gidişe
Alıp dörde beşe, satar kırk beşe
Sat bakalım sonu nere varacak?

İstersen Mecnun de, istersen deli
Doğruyu söyleyenin bükülür beli
Bir kavak dalında karga misali
Öt bakalım sonu nere varacak?

Şaşırırsın Mehmet Yılmaz ne desin?
Allah vicdansıza merhamet versin
Dört kişinin omuzunda gidersin
Git bakalım sonu nere varacak?

Sev Seni Seveni

Sev seni seveni olmazsın pişman
Yeminliyim kötülernen konuşmam
Halden bilmeyene derdim danışmam
Ben gendi derdime yanar giderim
Güzeller ah çeker dünyada gülmez
Sevme yâr kötüyü gıymatın bilmez
Gaçırma fırsatı birdaha gelmez
Ben gendi derdime yanar giderim
Üce dağ başında gar pâre pâre
Sen gayet güzelsin gadarın gara
Elele dutakda gidek bir yana

Ben gendi derdime yanar giderim
Âşık Memed. Yanar gendi derdine
Gurban olam, insanların merdine
Benden başka yanar olmaz derdime
Ben gendi derdime yanar giderim

Oy Emine

Çıktığın çınar m'ola?
Dibinde pınar m'ola?
Eğilsem suyun içsem
Dişlerim donar m'mola?

Oy Emine Emine
Gız Emine Emine
Ver elini elime
Gidek Antep eline.

Arının olur balı
Çınarın olur dalı
Gınamayın siz beni
Sevdalıyım, sevdalı

Oy Emine Emine
Gız Emine Emine
Ver elini elime
Gidek Antep eline

Mendili yan bağladım
Yâr dedi, ben ağladım
Memed, boşa geçiyor
Bütün geçen çağlarım

Oy Emine Emine
Gız Emine Emine
Ver elini elime
Gidek Antep eline

Gönül Yaylasına Bir Ataş Düştü

Gönül yaylasına bir ataş düştü
Yel esti, su serptim, söndüremedim
Anadan doğalı bumuş gaderim
N'ettim se bahtımı güldüremedim
Kime bu feryadın, kime bu nazın
Âşık aşk adına çalıyor sazın
Anadan doğalı garaymış yazım
Çok silgi topladım, sildiremedim.

Ağlayı Ağlayı

Ağlayı ağlayı göz yaşımı bitirdim
Ayipleme beni, ben sarımı yitirdim
Eller düğün, bayram etti, eylendi
Ben, boynum büktüm bir köşede oturdum
Serçe mi gondurmuş yârin gülüne
Eller gına yakmış yârin eline
Yemin ettim gelmem yârin eline
Ben bir yanda boynum, büktüm, oturdum
Düynede dertliler ah çeker, gülmez
Bu gara sevdaya düşmeyen bilmez
Akar gözyaşımı kimseler silmez
Bir köşede gözüm sildim, oturdum.

Deseler deseler, yapsalar guyu
Fırata dökülür Mirad'ın suyu
Âşık Memed terk eylemiş o köyü
Gurbet elde boynum büktüm, oturdum

Gitti Geri Gelmeyecek

Gitti geri gelmeyecek
Kim varkine ölmeyecek
Yiğit idim merde kaldım

Bir bilinmez derde kaldım

Bir tebessüm etsen n'olur

Gönül maksudunu bulur

Bu dünyaya gelen ölür

Bir bilinmez derde kaldım.

Bilmem bahar, bilmem kışmış

Can kafeste olan kuşmuş

Bu dünyaya gelen göçmüş

Bir bilinmez derde kaldım

Yılmaz nerde senin sarın

Sarıyımı bütün zârın

Kimi kalmışki Mızarın

Bir bilinmez derde kaldım

Bir Mendil Almış Eline

Bir mendil almış eline

Gözlerinden yaş siline

Gelir salına salına

Bak şu Leyla'ya, Leyla'ya

Yanmış aşkın ataşında

Güller yetişmiş bağında

Aşka düşmüş bu çağında

Bak şu Leylaya, Leyla'ya

Kara günün görmüş yüzü

Benim gibi fakir kızı

Geçmez yâd ellere sözü

Bak şu Leyla'ya, Leyla'ya

Mızarlının budur zârı

Heç yapmamış bunda kârı

Ağlıyormuş zârı zârı

Bak şu Leyla'ya, Leyla'ya

Elini aç niyaz eyle Allah'a
Birde yönün çevir o Buytullah'a
Kuldan imdat olmaz bes güven saha
Mevlam cefasını kula getirir

Akibeti doğru yola getirir
Seyir et cemâlını güzel Allah'ım
Hakikatı bilse olurmu ahın
Hak seni severse kalmaz günahın

Mevlam cefasını kula getirir
Akibeti doğru yola getirir.
Âşıklar aşkını Hüda'dan alır
Hepimiz yolcuyuk burda kim kalır

Boş durma kardeşim çalışan bulur
Mevlam cefasını kula getirir
Akibeti doğru yola getirir
Mızırlı Mehmet'in budur mırazı

Haktan ne geldiyse ona razı
Mü'min Allah diye yapar avazı
Mevlam cefasını kula getirir
Akibeti doğru yola getirir

Antepli Gelin

Damına dikmiş asma
Fistan geyinmiş, basma
Ben seni seviyorum
Bana darılıp küsme
Antepli gelin

Gara gaş, gözler ela
Başıma açtı bela
Ben sana yanıyorum
Sen de yârim yan bana

Antepli gelin

Süpürme toz ederler

Eller bir söz ederler

Aşkımıza şahittir

Bizi görüp gidenler

Antepli gelin

Yolmayı yoldurursun

Yaprağı soldurursun

Sende bu güzellik var

Memedi öldürürsün

Antepli gelin

Çekme Bülbül Çekme

Çekme bülbül çekme, o güle zârı

Nerde güzel görsem, kötünün yârı

El için bal yapmış bîçare arı

Gezer daldan dala, balım var diye

Yanmayan ocakta yimek bişer mi?

İki güzel bir yastığa düşer mi?

Dengine düşmeyen güzel, yaşar mı?

Sevip almayanlar, düşer vereme

O yarnan arada dağ perde perde

Kötüye keklik vermiş, yiğide garga

Hele dağlarım, aney dağlarım

Garga dutan yiğidinde gaderine ağlarım

Gel Mızırlı gidek bir uçtan uca

Hak yardım eylesin anadan aca

Kimine ördek vermiş, kimin delice

Hele urmalar dertli urmalar

Masamızda Suyumuz

Masamızda suyumuz

Bizim böyle huyumuz
Bizde yabancı yoktur
Herkes bizim dayımız

Masada biberemiz
Artıyor kederimiz
Gel gülüm, eğlenelim
Böyleymiş gaderimiz

Masamızda tuzumuz
Bizim kime nazımız
Gel gülüm, eğlenelim
Böyle imiş yazımız

10.2.20. Ahmet Şahin

10.2.20.1. Yaşamı

Ahmet Şahin¹⁹² 1944'te Nizip'in İkizce Köyü'nde doğmuştur. İlköğretimi ni köy okulunda tamamladıktan sonra daha fazla okuma imkânı olmamış ve genç yaşta çalışmaya başlamıştır. Kilim dokuma, tezgâh işleriyle uğraştıktan sonra askere gitmiştir. Askerlik dönüşü evlenerek altı evlat sahibi olmuştur. Çocuklarından ikisi erkek, dördü kızdır. Kızlarından da şiir yazarlar vardır. Ailede şiir yazma geleneği dededen kalan bir mirastır. Dedesine Âşık Halil denirmiş. Fakat, Âşık Halil'in saz çalma kabiliyeti yokmuş. Bununla birlikte şairimiz gibi güçlü bir şairlik yeteneği varmış. Bu geleneğin dedesinden babasına, babasından kendisine geçtiğini ve babasının okuma yazma bilmediğini ifade etmiştir.

10.2.20.2. Şiirlerinden Örnekler

İkizcem

Nasıl tarif etsem benzersiz yare
Barağın içinde birdir İkizce
Vücuda nazaran göğüstür sere
Söyleyen ağızda dildir İkizce
Nice evladını Yemen'e salmış

¹⁹² Şairin hayatı ve şiirleri tarafımızdan derlenmiştir.

Batman köprüsünden son mektup almış
Kafkas'a gidenden kim geri dönmüş
Vatana şehidi boldur ikizce

Hangisini desem çoktur anılar
Hâlâ Gazze kulaklarda çınılar
Tatvan'ın yozunu Halep'e bağlar
Uğrarsan yoldur duraktır İkiizce

Korku salar yüreklere serlere
Kim çıkardı çukurdaki erlere
İsterse bir sorun dere köylere
Güreş meydanında erdir İkiizce

Bir başkadır üç köşeyi seyranda
Ne Çiftlik'te vardır ne de Kılcan'da
Gökçeli, Kersentaş, Koca İzan'da
Zugura'yı gören gözdür İkiizce

Kurca höyük şu tepenin aşdı
Yeniyapan, Hasanözün eşidi
Yeşerti'den baksan kartal geçiti
Yaşanacak yayla yerdir İkiizce

Sarıkoç'ta yakın komşu sayılır
Bir çağırsan Kıraçgül'den duyulur
Bamyasına cümle Barak bayılır
Arının yaptığı baldır İkiizce

Tankerleri Bassa ile Bagdat'ta
Ziraatı da Harran'da Arat'ta
Fıstıkçılık özen ile merakta
Yeşilin içinde kalır İkiizce

Güzelleri yürek yakar taş eder
Ok kirpikler sineleri haş eder
İrhan mi sedef mi say birer birer

Demetler içinde güldür İkizce.

Bütün hayranlığım yetişen gençte
Hatır sayar gönül verir her işte
Hele bir de misafirsen can iste
İnsana hizmette kuldur İkizce

Ahmet Şahin sende büyüdü yetti
Sanmayın ki övdü ya da methetti
Daha diyecektim bak kâğıt bitti
Bazen de sürçerse dildir İkizce

Barak

Barak seni gören eğlenir kalır
Cenneti görmeyen sendedir sanır
Nice garip var ki gelir barınır
Sofran açık boldur aşın değil mi?

Köyleri var bir sıradan sarılır
Düz ovaya bakan gözler yorulur
Her odada dibek sesi duyulur
Misafire ikram işin değil mi?

Kuşaktan kuşağa hep süregelmiş
Birçok güzelliği Hak sana vermiş
Ben demesem bile tarihler övmüş
Dağlar kadar yüce başın değil mi?

Fırat çağlar iken türkünü yakar
Sacır bir taraftan gıptayla bakar
Suriye'ye doğru bir serap akar
Gönüller fetheden nakşın değil mi?

Nizip'ten güneye yollar düz gider
Azeleli senle rekabet eder
Bir gün gelir Fırat sinene döner
Yeşerir toprağın taşın değil mi?

Şu sabah yıldızı ülger kovanda
Terazi kuyruktan önce doğanda
Sepet ellerinde üzüm bağında
Dönerken güzeller yeşim değil mi?

Nice âşıkların sürerken devran
Ahu gözler vurmuş gönüller viran
Seherde bülbülü feryada salan
Açarken güllerin bir şen değil mi?

Harmanları öbek öbek düzülür
Fıstık dalda gerdan üzre yazılır
Halay döner güzel olan süzülür
Doğar hilal gibi kaşın değil mi?

Şahin, bu sözlerin gerçeği över
Barak deyip geçme bir dünya değer
Sen de arzularsan görmeyi eğer
Bir fincan mırramız peşin değil mi?

Kaybettiklerim

Geçmiş bizden sevdanın çağı
Alevler kül olmuş duman tütmüyor
Hazana yüz tutmuş şu gönül bağı
Şeyda bülbül susmuş nedir, ötmüyor

Hayat ağacının dalı eğilmiş
Oğul peteğinin balı sağılmış
Anladım ki gençlik kalır değilmiş
Metaimi kimse alıp satmıyor

Çöker dağlarımın kesif dumanı
Geçmiyor hükümsüz aşkın fermanı
Bulunmaz gençliğim versen cihanı
Yoksulluk pınarı arkım akmıyor

Serap akar bizim elin düzünde

Reyhan, sedef mesken tutmuş özümde
Sarı Ahmediye tüter gözümde
Dönsek derim deli gönül gitmiyor
Erişmez elimiz bahara yaza
Yolda kış görünür eyvallah güze
Emmi diyenler bak dede der bize
Kocalmış dallarda filiz bitmiyor
Hayalde çürüdü o güzel günler
Yayıp yayan zülfü telli gelinler
Neden susmuş dersin yar diyen diller
Od olsa da gamze gönül yakmıyor
Şahin'im yürüyor yol almış kervan
Nice âşıklar ki sürmüşler devran
Gönül bir güzeli gördüğü zaman
Gidek desem eylen diyor, gitmiyor

Hayat Treni

Yeni bir yolcu bu gelmiş durağa
Hayat trenine o da binecek
Atmıştır ayağın ilk basamağa
Bende bu aleme geldim diyerek
Yeni açmış bir gül gibi koklanır
Herkes sever etrafında toplanır
Altı ayda fişt demekten hoşlanır
Uyuturlar ninni ile severek
Bir yaşın bulunca ayağa kalkar
Üç ila beşinde bakışı can yakar
Ana diyen dilden şeker bal akar
Hece hece Elifba'yı çözerek
On birinde bülbül olur dilleri
On üç on dört dost bağının gülleri

On beşinde aşka çalar telleri
Gamzeleri yar bağrını delerek
On yedi rüzgârı gayet sert eser
On sekiz kılıcı çalmadan keser
On dokuzda duyguludur çok küser
İnce bakışları derin süzerek
Yirmide dağları aşar bu tren
Bir yuva kurmuşsa ayağa firen
Yirmi beş otuzda sofrayı gören
Çeker kaşığını geldim diyerek
Otuz otuz beşte dinlenir sözü
Kırkta yaşar yazı kırk beşte güzü
Elliye varınca fikreyler bazı
Geçtiği yolları bir bir süzerek
Elli beşte sakal saçı bembeyaz
Altmışta gölgeler kısalır biraz
Altmış beşte her bir hali bir vaaz
Vakt ikindi akşam yakın diyerek
Yetmişte menzili bulur kimiler
Yetmiş beşte az uyur çok iniler
Seksen doksan sen git, gele yeniler
Katar yürür birbirini yiterek
Nedir insanoğlu durmadan koşar
Ömrü uzun olan belki yüz yaşar
Er geç bir gün Azrail'e iş düşer
Verir canın kaşın güzün büzerek
Sanki birer hayal gelip geçenler
Dünya baki sanır konup göçenler
Beyaz bir kefeni gömlek seçenler
Karışır toprağa toza giderek

Şahin'im yaşarken hayat bu dedi
Doğan gün ömürden bir parça yedi
Oysa ki bu dünya bir durak idi
Zaman köprüsünden gelip geçerek

Aşkım Nizip

Çıkıp şu Taşbaşa seyrine dalsam
Görmeye değersin Hayüksekte Nizip
Vuslat nefesini derinden alsam
Aşk gibi tütersin yürekte Nizip

Gelinde al gibi ufkunda şafak
Bir başkadır sende her yeşil yaprak
Sen cennetsin cennet sendeki toprak
Görmeyenler kalır merakta Nizip

Mehtabı loş olur tadasın hazı
Bülbüller ötende gülde gör nazı
Bostan bağ yolunda cananla bazı
Culluk Pınarı'nsa uğrakta Nizip

Baharda dağları misk olur kokar
Kışın zeytinyağı güzün bal akar
Dört mevsim güzeli seyrana çıkar
Yavuklular bekler yolakta Nizip

Bereket fişkirir toprağı taşı
Cömertçe yenilir ekmeği aşı
Şu Ülfet sinende bir dudu kuşu
Turnası tülленir telekte Nizip

Cazibenle Fırat mecnuna döner
Belkıs'tan içenler kanar da kanar
Âşıklara sırdaş dertli bir pınar
Karpuzatan dilde dilekte Nizip

Tarihi kilise bilinmez yaşı

Yukarı obaysa ilk temel taşı
Yılları eskitmiş şu uzun çarşı
Seyit Hasan gibi Leylek'te Nizip
Hele bir nazar kıl Barak'tan yana
Biçer yürür tırpan vurur yan yana
Hancağız'sa ilham verir insana
Oynar balıkları gölekte Nizip
Şahin, Nizip anlatılmaz bu tarzda
Var mıdır bir eşi küre-i arzda
Sende yaşam hoştur her halükârda
Misafir de olsam kalmakta Nizip

10.2.21. Âşık Fânî

10.2.21.1. Yaşamı

Asıl adı Seydi Vakkas olan Âşık Fânî, 1949 yılında Adıyaman'ın Besni ilçesine bağlı Hacı Halil Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Babası, köyünde Şiho lakabıyla tanınırdı. Fânî, okul eğitimi alamamıştır. Çünkü köyüne okul yapıldığında o, on yedi yaşındaydı. Orta hâlli bir aile çocuğu olan fani çocukluk yıllarını köyünde çobanlık yaparak geçirdi. Saz çalma hevesi onda işte bu yıllarda başladı. Gençlik yıllarında 3 yıl kadar İstanbul'da işçilik yaptı. Burada dönemin ünlü ozanları (Mahsunî Şerif, Abdullah Papur, Muhlis Akarsu, Ali Ekber Çiçek ve İsmail Dâimî) ile tanıştı, onlarla âşıklık hususunda etkileşimde bulundu. Daha sonra tekrar köyüne dönen Fânî maddi imkansızlıklardan dolayı büyük sıkıntılar çekmiştir. 6 ay kadar Gölbaşı ilçesi Halk Eğitim Merkezinde müzik ve tiyatro hocalığı yapmıştır. Daha sonra (1970'li yıllarda) Gaziantep'e yerleşerek burada yaşamına devam etmiştir. Nüfus kayıtlarına geç kayıt olmasından dolayı askere ancak 1978'de gidebilen âşık, vatani görevini İzmir/Menemen'de yapmıştır. Fânî, on yıl kadar sedef kakmacılığı ile uğraşır. Daha sonra iki yıl kadar kısa adı Gügemer olan Gaziantep Güzel Sanatları Geliştirme Merkezinde kurs hocalığı yapar. Fânî, yaklaşık on yıl kadar bir süredir de emlakçılıkla uğraşmaktadır. Yedi yüze yakın şiiri bulunan Âşık Fânî, hâlen evli ve altı çocuk babasıdır.

10.2.21.2. Şiirlerinden Örnekler

Dediler

Bir çocuk doğmuştu köyün birinde
Apalak, topalak Tahir dediler

Cıvıl cıvıl oynar, durmaz yerinde
Bunu geleceği zahir dediler

Anasının ilki, o ilk batındı
Emekledi, duvarlara tutundu
Yürüdü, durudu, yetindi
Devam et, eyleme tehir dediler

Yaş onbeş olunca erginlik çağı
Terledi bıyığı, döktü saçağı
Almıştı eline keser, bıçağı
Kesti, yaptı, çattı mahir dediler

Yaş yirmi olunca gafa karıştı
Bazen gavga etti, bazen barıştı
Başarıdan başarıya ulaştı
Becerisine de sihir dediler

Bizim eşek ile komşu atına
Yorganı, döşeği vurduk sırtına
Cin Deresinde bir bodrum katına
Yerleştik burası şehir dediler

Nice saray, nice saltanat gördüm
Gözlerim kamaştı, dikildim, durdum
Çırpındım, uğraştım, bir ömür verdim
Ne'edeceksin malı şair dediler

Bu fani dünyada beyhude gezdim
Aktardım, dönderdim, canımdan bezdim
Ellere balı, gaymağı süzdüm
Seninde nasibin zehir dediler

Memed Emmi

Bu ne biçim yaşamaktır?
Nerelisin Memed Emmi?
Bu hayatı boşamaktır

Nerelisin Memed Emmi?

Garip yolcum yorulmuşsun

Can evinden vurulmuşsun

Vatanından sürülmüşsün

Nerelisin Memed Emmi?

Daldan dala konar, geçer

Rüzgâr eker, hava biçer

Koca ömür böyle geçer

Nerelisin Memed Emmi?

Ben ne biçim vatandaşım?

Vatanımda yok bir taşım

Doğru söyle arkadaşım

Nerelisin Memed Emmi?

Fânî yaram derin derin

İnsaf edin, ilaç verin

Evin-barkın , hani yerin?

Nerelisin Memed Emmi?

Yarama

Oğul oğul zalim derde düş oldum

Gayri derman kâr eylemez yarama

Kalmadı takatım-gücüm, hış oldum

Artık derman bulunmuyor yarama.

Desde desde reçeteler yazılmış

Baş ucumda türlü ilaç dizilmiş

Film çektik, ciğerlerim ezilmiş

Artık derman bulunmuyor yarama

Tabip gelmiş her yanımı yokluyor

Yaram derin amma benden saklıyor

Nefesim tükendi, kalbim tekliyor

Artık derman bulunmuyor yarama

Derdim iyi olur dedim, bekledim
Senelerce acı çektim, inledim
Doktor demez amma kendim anladım
Artık derman bulunmuyor yarama
Fânî derki gülmediniz yüzümden
Gel öpeyim senin kara gözünden
Otur yanıma can veren dizinde
Artık derman bulunmuyor yarama

Olmadı

Şu yalan dünyaya geldim geleli
Ağladım olmadı, güldüm olmadı
Doğduğumdan beri başım belalı
Direndim olmadı, yıldım olmadı
Henüz bebeg idim derde bulaşdım
Emekledim, elli sene dolaştım
Gide gide çıkmaz yere ulaştım
Yürüdüm olmadı, kaldım olmadı
Kadar defterimi meydana serin
Kınamayın beni, bahtımı yerin
Bir batağa düştüm, deryadan derin
Çırpındım olmadı, daldım olmadı
Şu fânî âleme nazar eyledim
Cihanı kendime mezar eyledim
Varımı yoğumu Pazar eyledim
Dağıttım olmadı, böldüm olmadı

Ümidi Kesme Ne Olur

Kara gözlü, kibar yârim
Ümidimi kesme ne olur
Sevdan ile âhuzârım
Ümidimi kesme ne olur

Mektubunu saklıyorum
Açıp açıp kokluyorum
Senelerdir bekliyorum
Ümidimi kesme ne olur

Fânî derki gönül verdim
Has bahçamdan güller derdim
Bin kere rüyamda gördüm
Ümidimi kesme ne olur.

Kadın

Onunla başladı insan fitratı
O ki başımızın tâcıdır kadın
Âdem de onunla buldu hayatı
Kutsaldır, anadır, bacıdır kadın
Doğurur, emzirir, bakar, büyütür
Kanat gerer, ninni söyler, uyutur
Ana terbiyesi verir, eğitir
Emeyi ödenmez, hocadır kadın
Binlerce Peygamber nebi doğurdu
Sayısı bilinmez sebi doğurdu
Tertemiz insanı tâbi doğurdu
Değeri ölçülmez yücedir kadın
Bazen sevda olur, bazen yâr olur
Bazen de gözyaşı âhuzâr olur
Dünya var oldukça, o da var olur
Dillerden düşmeyen hecedir kadın
Nice sultan, nice hanlar anası
Fakir, zengin, bütün canlar anası
Herkesin derdinden anlar anası
Her dem gönüllerde ecedir kadın
Kâh sevgili olur, kâh hasret olur

Kâh silah oluyor, kâh gurbet olur
Kâh muhabbet olur, kâh nefret olur
Yarı gündüz, yarı gecedir kadın

Dolaşır dağları, gezer ovayı
Derler, toplar, çatar, yapar yuvayı
İdareci, yumuşatır havayı
Erin arkasında gücüdür kadın

Bakarsın ki sevmiş âşık gibidir
Karınlığa doğar ışık gibidir
Kucağında besler beşik gibidi
Refikadır, eştir, zevcedir kadın

Keşke iblis ona sevdirmeseydi
Şu yasak meyveyi övdürmeseydi
Âdem'i cennetten kovdurmasaydı
Ta Kâlübela'dan fecidir kadın.

Bazen çok mülayim, bazen sert olur
Bazen kalles, bazen ise mert olur
Bazen şifa olur, bazen dert olur
Bazen de zehirden acıdır kadın

Bir neşe oluyor, bir çerez oluyor
Bir hayat oluyor, bir maraz oluyor
Barış oluyor, kin, gazez oluyor
Fânî der bilmem ki necidir kadın

Dik Durur Başı Antep'in

Şu dünyada seyran oldum
Bulunmaz eşi Antep'in
Mertliğine hayran oldum
Bulunmaz eşi Antep'in
Dik durur başı Antep'in
Gezdim Hazar, Tuna'yı da

Gördüm nice binayı da
Kalkınmada, sanayide
Bulunmaz eşi Antep'in
Dik durur başı Antep'in

Düğün-bayram, Horonları
Mutlu ola yarınları
Şahin Bey' in torunları
Bulunmaz eşi Antep'in
Dik durur başı Antep'in

Nizip, Araban ovası
Cennet kokuyor havası
Lahmacunu, baklavası
Bulunmaz eşi Antep'in
Dik durur başı Antep'in

Gış bitmeden gelir yazı
Başpınar' da çalar sazı
Kahramandır, hem de gazi
Bulunmaz eşi Antep'in
Dik durur başı Antep'in

Enterdiye kalesi var
Mor menekşe, lâlesi var
Şehitkâmil balası var
Bulunmaz eşi Antep'in
Dik durur başı Antep'in

Garip Fânî merak sardı
Şehrin künyesini sordu
Türkmenlerin ana yurdu
Bulunmaz eşi Antep'in
Dik durur başı Antep'in

Milenyum

Geride bıraktık iki bin yılı
İnşallah yarını kokuşturmadan
Huzur, barış dolu nice yıllara
Uygarca bir hayat çekiştirmeden
Çin, Türk, Arap, İskoç, Alman, Rus'a
Herkesi adalet hak nerde varsa
Dünya dar gelirse gideriz Mars'a
İnsanlığa ayırım yakıştırmadan
Susturun silahı bilim konuşsun
Yıkınca haliti ilim konuşsun
Madem ki insanım, dilim konuşsun
Sansürü ağzıma sokuşturmadan
Keşif yetiştirin, fen geliştirin
Hastalığı yenen gen geliştirin
Beşyüzyıl yıpranmaz ten geliştirin
İnsanlara bön bön yakıştırmadan
Demokrasi gelsin, âlem ayılsın
İmrensin uzaylı, bize bayılsın
Günümüz tekniği ilkel sayılsın
Ama savaş açıp çakıştırmadan
Aydınlığa doğru yarış isterim
Yeryüzünde karış karış isterim
Medenî olalım, barış isterim
İkide bir kafa tokuşturmadan
Gelin kötülükten sakın olalım
Elele yarına akın olalım
Şu galaksilere yakın olalım
Beyni kemik tasa sıkıştırmadan
Rahmetle, nimetle dünya süslensin

Artık felaketler durup uslansın
Gönüllerde sevgi, saygı beslensin
Aradaki kini pekiştirmeden
Fânî , dost olalım birbirine
Gelecek nesille temiz yarına
Bize gönderilen rahmet yarine
Gökyüzünden mermi döküştürmeden

Niye Doğdun Niye Bilmem

Niye doğdun, niye bilmem
Felek neyi sağlar bana?
Kırk yılda bir kere gülmem
Zindan oldu çağlar bana
Kör talihim, tahtım-tacım
Ömür boyu dinmez acım
Bir karınca kadar gücüm
Yükleniyor dağlar bana
Dünya cennet görünürken
Yeşillere bürünürken
Fânî yerde sürünürken
Viran oldu bağlar bana

Tutamaz Oldum Ben

Seneler geçiyor, ömür bitiyor
Aklımda yaşımı tutamaz oldum
Sonuna yaklaştık, güneş batıyor
Sallanan başımı tutamaz oldum
Takatım kalmadı, titrer ellerim
Yakın iken uzak oldu yollarım
Unutuldu gitti iyi hâllerim
Akan göz yaşımı tutamaz oldum
Kamburlaştı belim benzer omaca

Ulaşılmaz gayri hiçbir amaca
Altınlar yağsa da garşı yamaca
Varıp da işimi tutamaz oldum

Acılar, sızılar cana siniyor
Ne ara veriyor ne de diniyor
Tulumba misali kalkıp iniyor
Kehleyen döşümü tutamaz oldum

Yıkıldı çardağım, düştü hamağım
Paslandı hafızam, zihnim, dimağım
Laçkalaştı çenem, silik damağım
Ağzımda dişimi tutamaz oldum

Direncim kalmadı sucuk gibiyim
İpliği çekilmiş boncuk gibiyim
İradem tükendi çocuk gibiyim
Afedin çişimi tutamaz oldum

Divane Fânî' yim engin bakarlar
Bize Moruk diye isim takarlar
Bir bodruma üste çıkarlar
Yanımda eşimi tutamaz oldum

Milleti

İnsafınız yok mu bakın şu hâle
Perişan eyledi kriz milleti
Aklınız, fikriniz vurgun ihale
Somurup attınız mariz milleti

Tükenmek bilmiyor buhran yurdumda
Bulunmuyor başım hiçbir yardımında
Endişem büyüktür varıp sorsun da
Dediler karışma geriz milleti

Parlak vaatlerle sizi seçince
Kandırın, aldatın başa geçince

Unutun bizleri viski içince
Böyle nezih, böyle bariz milleti
Zulüm, baskı yapın, gidin bakalım
Mel' unca idare edin bakalım
Önünüze katın, güdün bakalım
Kafanıza göre keriz milleti
Fânî'yim, istemem böyle yönetim
Zâlimin eline geçmiş denetim
Aç bıraktınız aç, size lânetim
Bir parça ekmeğe perhiz milleti

Ben Adem Oğluyum

Ben âdem oğluyum, insan severim
Fakir- zengin demem şanına bakmam
Eğer ki insansa her an severim
İyi-kötü demem kanına bakmam
Birine bizdendir, bencici demem
Birine sizdendir, sencici demem
Kızılderli, Eskimo, Zencidir demem
İnsanca severim tenine bakmam
Esmeri, beyazı aramam farkı
Güneydir, batıdır şimalı şarkı
Milliyet, cinsiyet ayırmam ırkı
Kafatası, gavim genine bakmam
Müslim- gayri müslim ayrı sıradan
Birini koparıp çekmem aradan
Rapbil âlemindir yüce yaradan
İnancı, mezhebi, dinine bakmam
Kiminin mesleği, işi, imarı
Doktor, paşa, bakan, çoban, mimarı
Nereden gelirse gelsin damarı

Şöhretine falan ününe bakmam

Kimi meyhaney, kimi râmiye

Kimi kiliseye, kimi camiye

Günahı, sevabı çıkar hamiye

İstikametine yönüne bakmam

Cahil, cimri, bilgin, bunca ulema

Rabbimiz demez mi yüce Mevlâ'ma

Ben de onun için durdum selama

Eveli bellidir, sonuna bakmam

Fânîyim sevgide süre istemem

Bölük bölük olmuş yöre istemem

Kelepçe misali töre istemem

Hak için severim, kanuna bakmam

Sırrı Çözülüyor Yalan Dünyanın

Sırrı çözülüyor yalan dünyanın

Fakiri- zengini hepten ağlıyor

Şaşırılmış rotayı giden geminin

Yolcusu, tayfası, kaptan ağlıyor

Kimi görsen derdi bini aşıyor

Tükenmiş ümidi, boşa koşuyor

Kimi dağda, kimi köşkte yaşıyor

Sırçalı sarayda sultan ağlıyor

Fânî şikâyetin Ulu Mevlâ'ya

Felek bizi hasret koydu sılaya

Esir düştüm sevda denen belaya

Âşıkların tümü kalpten ağlıyor.

Perişan

Bu ne biçim dünya, ezen ezene

Zulüm başa geçmiş vicdan perişan

Lanet olsun böyle çarpık düzene

Küfür iktidarda, iman perişan

Kimi balayına Paris yolcusu

Kimin dileniyor, gelin bacısı

Memleketin hali içler acısı

Baştan başa sefil, vatan perişan

Alın beyler alın bizden her şeyi

Zaten unutmuşuz keyfi, neşeyi

Uyanıklar vurdu, döndü köşeyi

Hırsız hür geziyor, divan perişan

Fânî derki bu milleti soyanlar

Zıkım yesin kul hakkını yiyenler

Seçimlerde bize gardaş diyenler

İtler korumada, insan perişan

Bir Gün

Kibirlenme benim divane gönlüm

Sevdiklerin senden sıkılır bir gün

Mala, mülke kanıp aldanma gönlüm

Güvendiğin dağlar yıkılır bir gün

Saraylar yaptırdım, kestin yolları

Yetiştirdin elvan elvan gülleri

Gazel olur bağın kurur dalları

Fidanın yaprağı dökülür bir gün

Meydanlarda gezip nâra atarsın

Burnun havalarda çalım satasın

Rüzgarlısara bile kafa tutarsın

Bükülmez bileğin bükülür bir gün

Takatin tükenir, ayağın kayar

Feryadını konu komşular duyar

Can alıcı melek ömrünü sayar

Gelir baş ucuna dikilir bir gün

Fânî derki her şey biter sonunda
Çoluk-çocuk figan eder yanında
Bütün doktorların gözü önünde
Şirin can bedenden çekilir bir gün

10.2.22. Âşık Gül Ahmet (Gül Ahmet Yiğit)

10.2.22.1. Yaşamı

1955 yılında Gaziantep'in İslahiye ilçesine bağlı, Fevzi Paşa bucağında doğdu. İlk ve orta okulu Fevzi Paşa'da tamamlayan Gül Ahmet, Ticaret Lisesi öğrencisi iken, âşık olur. İlk şiirlerini lise öğrencisiyken söyler. Daha sonra aldığı saz ile arkadaş olur ve türküler söylemeye başlar. Böylece liseyi bitirir. Hatay Eğitim Enstitüsüne kayıt olur. Mezun olduktan sonra öğretmen olmuştur.

10.2.22.2. Şiirlerinden Örnekler

Zalim Kader

Beni bu ellere koyan
Kötü kader zalim kader
Del de bu hayata dayan
Kötü kader zalim kader
Hayat denen er meydanı
Damarda kurudur kanı
Bulgurunda pişmiş sonu
Kötü kader zalim kader
Bileziği nerden takam
Elin eline mi bakam
Kurtulmaz ki borçtan yakam
Kötü kader zalim kader
Çoluk çocuk rezil olduk
Sebze meyve hava aldık
Bu sene kurbansız kaldık
Kötü kader zalim kader
Gül Ahmet'im vur sazına

Can dayanmaz avazına
Mahcup eder el kızın
Kötü kader zalim kader

Yar Deyi Deyi

Sevdiğimden ayrı gurbet ellerde
Ağlıyorum dünya dar deyi deyi
Ahım kaldı o tomurcuk güllerde
Ötüyorum ah u zar deyi deyi

Hasretinden durmaz içim kanıyor
Herkes beni Mecnun olmuş sanıyor
Kerem oldum her tarafım yanıyor
Yetiş imdadıma kar deyi deyi

Kaderim ne zaman bana gülecek
Akan göz yaşımı kimler silecek
Gül Ahmet'im bu genç yaşta ölecek
Gece gündüz ağlar yar deyi deyi

Verdi Bana

Gönül bahçesine fidan dikmişim
On iki yıl sonra gül verdi bana
Kurur diye hep boynumu bük müştüm
En güzel meyvadan bal verdi bana

O fidanın bestesiyim sazıyım
Susamıştım temmuzdaki yazıydım
Bir damla suyuna dünden razıydım
Irmaklar misali sel verdi bana

Ayrılık rüzgârı estirme dedi
Bu güzel fidanı kestirme dedi
Gül Ahmet sazını susturma dedi
Hep güzel çal diye tel verdi bana

Şimdi

Bir tat almıyorum yalan dünyadan
Bir ölü misali yatarım şimdi
Emanet verilen tatlı canımı
Alan olsa beleş satarım şimdi

Bir zaman sevdanın atına bindim
Çok hızlı sürmüşüm çabucak indim
Evvel bülbül idim baykuşa döndüm
Virane yerlerde öterim şimdi

Gül Ahmet sinemi dövemiyorum
Gerçek sözlerimi övemiyorum
Bir ela gözlüyü sevmiyorum
Belki deliden de beterim şimdi

Mevlâ'm

Aşkımı layık görmezsen
Erit beni kadir Mevlâ'm
Tefekkürün mihrabına
Bürüt beni kadir Mevlâ'm

Hissem olsun hak nurunda
Al erenler diyarında.
Fani dünya gururunda
Arıt beni kadir Mevlâ'm

Aşk-ı mecaziyi götür
Aşk-ı hakikiye getir
Gönlümü kalbime batır
Bir et beni kadir Mevlâ'm

Ruhsuz olan aşk nafîle
Kış gelirse gider sele
Senin gerçek aşkın ile
Çürüt beni kadir Mevlâ'm

Gül Ahmet'im gül değilsem
Yek vurdukça hep eğilsem
Resulün teri değilsem
Kurut beni kadir Mevlâ'm

10.2.23. Mehdi Aykaç

10.2.23.1. Yaşamı

Mehdi Aykaç, 1956 yılında Şanlıurfa'nın Kıyas Köyü'nde doğdu. Yoksul bir aileden gelen Aykaç, ilkokulu üçüncü sınıfa kadar köyünde okur. İlkokul diplomasını ancak askerlik dönüşünde alabilir. 9 yaşında iken geçim sıkıntısından dolayı ailesi ile beraber Gaziantep iline yerleşir. Askerliğine kadar birçok iş yerinde çıraklık yaparak geçimini sağlamaya çalışan Aykaç, vatani görevini 1976 yılında İstanbul/Çengelköy' deki Kuleli Askerî Lisesinde yapar. Askerlik dönüşünde tekrar birçok fabrikada işçilikle uğraşır. Bu yıllardan itibaren sürekli Alevî Cemlerine katılır ve şairliğinin temelini burada atar. Aykaç, evli ve 4 çocuk babasıdır.

10.2.23.2. Şiirlerinden Örnekler

Hublar Şahı Pazar Açmış

Hublar Şahı pazar açmış
Müşteriyim dükkânında
Lâl-ı gevherden bezemiş
Müşteriyim dükkânında
Gerçekten dîdar dîdara
Halın arz eyle Sultan'a
Niyazım kutb-i devrana
Özüm kul, köle kapında
Aşkına düşenler yanar
Göz yaşları sele döner
Mehdi senden affın diler
Günahkârım divanında

Çağırduğım Sensin Benim

On sekiz bin âlem ile
Çağırduğım sensin benim

Yâran ile yoldaş ile
Çağırđığım sensin benim
Gönüllerdedir mekânın
Yüceden yüce makamın
Hü ismi kerim zatın
Çağırđığım sensin benim
Yoktur olmadığın bir yer
Aşkın için verirem ser
Dilerim olmak sana yar
Çağırđığım sensin benim
Binbir ismin biri gani
El aman mürüvvet kanı
Kadimsin batım Sultanı
Çağırđığım sensin benim
Ezber eyledim dilime
Mayılam hub didârına
Nazar kıl mehdi kuluna
Çağırđığım sensin benim

Dua

Sanma sadık dost bulunur
Râh-ı zulmat içinde
Gerçek ile olursun yâr
Ehl-i irfan içinde
Gevherin hasın ararsan
Varmı meydan içinde
Eylemiştir üç nasihat
İki cihan Sultanı
Bu meydana uydur huyun
Al hisseni doldur kabın
Ey yâren anla, fark eyle

Mânâsını dört kitabın

Uyma İblis zümresine

Gel güzel hakkın bâbın

Uytevella teverraya

Dost yakın eyle ırağı

Bir cümleden var olmuştur

Şu senin gördüğün dünya

Özün bağla, iman eyle

Cihandan aşikâr nura

Ah eyleyip iniliyor

Bak Mehdi de şu feryada

Sil pâk eyle gönül evin

Sensin Hakk'ın mekânı

Seversen Seveni Unutma Bizi

Selam olsun hakkın yüce katına

Seversen seveni unutma bizi

Ezel boyun eğdik emr-i fermana

Seversen seveni unutma bizi

Açar gonca güller, olur gülistan

Bir geldi cihana böyle bir Sultan

Senin meydanındır dost ulu divan

Seversen seveni unutma bizi

Methi, gafil olma, gerçeği tanı

Baştan başa yaratan var bu cihanı

Yerin, göğün, arşın, kürşün Sultanı

Seversen seveni unutma bizi

Hüseyin Aşkına

Muhammet Mustafa Deden

Yas tutuyor seni seven

Yerde cansız, güzel beden

Açla Hüseyin aşkına
Kerbela'nın kızgın çölü
Yas tutuyor ayı günü
Mürteza'nın gonca gülü
Yandı Hüseyin aşkına

Kıydılar hakkın nûruna
Melekler durdu dâğrına
Yanmışım âh-u zârına
İmam Hüseyin aşkına

Senin nutkun iki cihan
Sînesi yaralı aklan
Fîgan eyledi Şehriban
Açla Hüseyin aşkına

Hak bildik mâh-i Muharrem
Nasıl yazdı bunu kalem
Kerbela çölüne selam
Söyle Hüseyin aşkına

Ehl-i beyt çekti çile
Söyle dağ, daş gelsin dile
Aykaç yandı bile bile
İmam Hüseyin aşkına

Saki Bilmem Sende Nedir Bu Esrar

Saki bilmem sende nedir bu esrar
Sundu aşk meyine etti mestâne
Şarap-ı lebinden içenler kanar
Aşkına düşeli oldum divana
Sürem dedim Âriflerin izini
Yâ hak bildim sana sürdüm yüzümü
Dost kırk pay eyledi bir tek üzümü
Aşk-ı muhabbetten daha âlâ ne?

Zikreyler âşıklar hak bilir hakkı
Gün be gün artıyor Aykaç'ın zârı
Gönülde kurulu Hüseyin tahtı
Cihan evveliydi Âdem bahane

Soldu Otuz Yedi Gülüm

Hak yolunda yürüyorum
Gerçek bu mu soruyorum
Nice açar biliyorum
Soldu otuz yedi gülüm

Yezit'ten kalan zihniyet
Okundu soyuna nalet
Cehaletin özü şiddet
Soldu otuz yedi gülüm

Madımak' ta bir ses çınlar
Âh-u figan etti canlar
Göz yaşlarım durmaz çağlar
Soldu otuz yedi gülüm

Hiç kana susar mı insan
Hakkı bilen alır mı can
Ayıpladı sizi cihan
Soldu otuz yedi gülüm

Aykaç'ın gönlünde yara
Kıydı size yüzü kara
Dilerim bunu size Hak sora
Soldu otuz yedi gülüm

Bin bir Don Geyinip Gezen Güzel Yâr

Güzeller içinde sensin güzel yâr
Şüphem yok inandım sana ezel yâr
Bahtiyardır sana meyil veren yâr

Bin bir don geyinip gezen güzel yâr
Şün deyip yarattı dost iki cihan
Kerem eyle medet senden el aman
Sana yönüm döndüm ya sahip zaman
Bin bir don geyinip gezen güzel yâr

Er odur ki sadık kalır ikrara
Dost şükür eylerim yok ile vara
Her zaman yalvardım sen gibi yâra
Bin bir don geyinip gezen güzel yâr

Gelip geçer ömür zaman içinde
Gizlidir kanıyor yaram içinde
Hala haldaş ehl-i irfan içinde
Bin bir don geyinip gezen güzel yâr

Düşman ola düşman, dost ol dostuna
Aykaç yüzün sürer Şah'ın postuna
İman edip gönül verdim soyuna
Bin bir don geyinip gezen güzel yâr

Veliyettin

Dertli kullar senden diler dermânı
Ehl-i İrfanlara yar Veliyettin
Mutlak sensin dü cihanın sahibi
Hublar diyarında Şah Veliyettin
Hemi zahir, hemî, batın görensın
Yakın gönülleri seyran eylersin
Doğudan batıya yetişir sesin
Ezel, ebed aslın Nur Veliyettin
Sana beli diyen ehl-i imandır
Kulun her ahvâlî sana âyandır
Yâ medet Mehti' yi aşkına yandır
Hakikat bâbında sır veliyettin

10.2.24. Âşık Ali Nurşanî

10.2.24.1. Yaşamı

Asıl adı Ali Ayhan olan âşık Ali Nurşanî, 2 Şubat 1959 yılında Gaziantep'in İslahiye İlçesine bağlı, eski adı Keferdiz olan Sakçağözü Köyü'nde doğdu. Babası köyde İkizkuyulu Mustafa adıyla çağrılırdı. Yoksul bir aileden gelen Nurşanî, ilkokulu köyünde okur. Saz çalmaya ve şiir söylemeye çocukluk yıllarında başlar. Okuduğu türkülerin güzelliği hızla çevre köylere yayılır. Çocukluğunda gözüne isabet eden bir fişğin yol açtığı darbeden dolayı askere alınmaz. 1970'li yıllarda Nurşanî, köyünden ayrılarak İstanbul'a gider ve ilk plağını burada çıkarır. Bu yıllarda Âşık Mahsunî Şerif ile tanışır ve onunla gerek yurt içinde gerekse yurt dışında düzenlenen birçok turnelere katılır. Özellikle ülkede yaşanan 12 Eylül öncesi siyasî çalkantılardan dolayı Almanya'ya gitmek zorunda kalır. O günden beri memleketine kısa süreli olsa ancak birkaç kez gelebilen Nurşanî, hâlen Almanya'nın Köln kentinde yaşamını sürdürmektedir. Evli ve 2 çocuk babası olan Ozanımızın bini aşkın şiiri, 25 kaseti ve 15 plağı günümüze ulaşmıştır.

10.2.24.2. Şiirlerinden Örnekler

Hasretliğin Gözlerimde

Hasretliğin gözlerimde
Bilsen nasıl tüter bana
Sensiz yaşanması zordur
Dön gel gayrı yeter bana
Yaran kanar içerimde
Nurşanî'de hem derimde
Kötü sözün yüreğimde
Hâlâ bugün beter bana

İstersen

Ne kefen isterim ne de bir tabut
Ben öldükten sonra yakın istersen
Değişik bir madde olur kalırım
Açıp mezarımı bakın istersen
Ben insan doğmuşum bundan Hakk'a ne
Doğadan senaryo hakka şaha ne

Öte dünya varmış bir de daha ne
Delinin birisi takın istersen

Üfledim ötmedi elin düdüğü
Geçemedim engelleri gediği
Bana çirkin elin güzel dediği
Bir de benim gözle bakın istersen

Nurşanî insanlar doğar da ölür
Bir varlık ölünce bir şekil alır
Her neden korkarsan başına gelir
Tüm zaman zarfında sakın istersen

Beni - I -

Ak düştü başıma döküldü dişim
Felek gün görmeden bitirdi beni
Aktı sele döndü durmaz gözyaşım
Çileden çileye batırdı beni

Ne yaptım sa bırakmadı yakamı
Vuruşların ciddi miydi şaka mı
Kime güvenip de dönsem arkamı
Vurdu tekme ile yatırdı beni

Ele güne bakacağım yüzüm yok
Ne baharım ne de kışım güzüm yok
Nurşanî'yem söyleyecek sözüm yok
Esen rüzgarına götürdü beni

N'oldu Bize

Hem ağlardık hem gülerdik
Acı tatlı günler gördük
Bir an ayrılmayız derdik
N'oldu birdenbire bize

Aşkımızla yanıp tüttük
Tek bir yolda gelip gittik

Kime ne kötülük ettik
N'oldu birdenbire bize

Bize vuran kötü vurdu
Yüreğinde varmış kurdu
Bunca derdi gamı verdi
N'oldu birdenbire bize

Dünya önü sonu yalan
İnat edip var mı kalan
Nice insan vardı yılan
N'oldu birdenbire bize

Nurşani'ye nazar oldu
Basiretsiz Pazar oldu
Yaşam sanki mezar oldu
N'oldu birdenbire bize

Bu Sene

Şakadan köşeyi döneyim dedim
Adalet boynumu büktü bu sene
Kanunun gözleri kapalı gördü
Alıp zindanlara tıktı bu sene

İşçiyi sömüren halkımı ezen
Ben miyim yoksa bu düzeni bozan
Leblebide nemlik oranı sezen
Kuru bir iftira taktı bu sene

Eller gece gezer sense uyursun
Şu perişan halin kime duyursun
Kiminin gözünü Allah doyursun
Gelip de yuvamı yıktı bu sene

Şahin avın alır gökte gezerken
Minik karıncayı filler ezerken
Eller şu baharda kırdı gezerken

Nurşanî hücreden baktı bu sene

Beni - II -

Sevenlerim yüz çevirdi
Yar da bugün sattı beni
Sensiz yaşayamam derdi
Azarlayıp attı beni

Öyle bir çıkmaza düştüm
Nasıl edeceğim şaşım
Hal bilmeze hal danışım
Pemperişan etti beni

Budur gönlümün çabası
Bitmez figanı cefası
Dostun bir tek merhabası
Böyle aşık tuttu beni

Nurşanî'nin çıkmaz sesi
Her sevdanın var hilesi
Yalancının yar demesi
Hiçten hiçe yuttu beni

Seni

Birgün olur benim gibi
Vurur ağlatırlar seni
Akar gözyaşların seli
Derde bağlatırlar seni

Kara çıkar ise yazgın
Dolaşırsın ezgin ezgin
Akamazsın doğru düzgün
Sanma çağlatırlar seni

Hayallerin çıkar boşa
Baltan değer ise taş
Gelmez dersin gelir başa

Boşa eğletirler seni

Etme Nurşanı'ye cefa

Göremedim sende vefa

Dinle dedim son bir defa

Yakar dağlatırlar seni

Bakışın

Ela göz üstünde kaşın yay gibi

Atar beni talan eder bakışın

Ülkeler fethetmiş bir kral gibi

Elden ele salan eder bakışın

Gözlerin ateştir kirpiğin oktur

Benim gibi sana kavrulan çoktur

Hikmet eyle hikmetini görüktür

Açıp açıp solan eder bakışın

Gül cemalin aydır kaynatır kanım

Elim kolum titrer tutmaz bir yanım

Ecel döşeginde kalan o canım

Bunca ömrüm yalan eder bakışın

Nurşanı'yem yar elinden yoruldun

Ne söyledim yar ben sana darıldın

Yıllar yılı önce sevdin vuruldun

Yerden yere çalan eder bakışın

Kaldı

Gökyüzü yırtıldı umman delindi

Şurada dünyanın kaç günü kaldı

İnsanlığın adı bir bir silindi

Gayrı halimizin aç günü kaldı

Hoyratı söylersen derler mi gazel

Güzel seven gözle görünür güzel

Namussuzu kimse sevmezdi ezel

Şimdi başımıza taç günü kaldı

Bana

Hasretliğin gözlerimde

Bilsen nasıl tüter bana

Sensiz yaşanması zordur

Dön gel gayrı yeter bana

Ardın sıra onca yordun

Beni öldürmek mi derdin

Çekilmez bir şelek vurdun

Derdin katar katar bana

Çekip süründürme beni

Derde büründürme beni

Böyle göründürme beni

Eller çamur atar bana

Kan olsa da iki elim

Sen gel dersen hemen gelim

Aşkın yüreğimde ölüm

Yanar yanar tüter bana

Yaran kanar içerimde

Nurşanı'de hem derimde

Kötü sözün yüreğimde

Hala bugün beter bana

Bilemem

Gönlümde gamı yası kaldırdım

Ağlar mıyım güler miyim bilemem

Bunca ömrü dost uğruna soldurdum

Pişman olup yılar mıyım bilemem

Ne saray istedim ne de köşkünü

Sakladım içimde onun aşkını

Olmadım bir zaman varlık düşkünü

Bundan sonra diler miyim bilemem

Bence bir manası vardır sözümün

Ancak beni yakar narı özümün

Düğün bayram olsa iki gözümün

Yaşlarını siler miyim bilemem

Bazen derya oldum bazen göl gibi

Bazen sulu toprak bazen çöl gibi

Kır bayır başında açan gül gibi

Açıp açıp solar mıyım bilemem

Nurşanî'yem derler nedir telaşın

Bir başına yapayalnız dolaşın

Ömür geldi geçti bitmez dalaşın

Saçlarımı yolar mıyım bilemem

Bu Günler

Terkedip elimi çektiğim yârin

Hasretiyle yanar oldum bugünler

Ben onun derdiyle onun aşkıyla

Pervaneyim döner oldum bugünler

Zalim felek suyumuzu bulattı

Kötü şansım yedi yerde kararttı

Her dertten yılmadım bu dert ağlattı

İki gözü pınar oldum bugünler

Yitirdim yılları gençliğim hani

Terketti Nurşanî sılada canı

Daha eller söylemeden ben beni

Ben kendimi kınar oldum bugünler

10.2.25. Sait Oğuz

10.2.25.1. Yaşamı

Gaziler diyarı Antep ilinin

*Boyun eğmez Kara Dağ'ındanım ben
Arabın İlçesi Elif Köyü'nün
Oğuzlar soyunun dalındanım ben*

Yukarıdaki dörtlükte de görüldüğü gibi Sait Oğuz, 1962 yılında Gaziantep'in Araban ilçesine bağlı Elif Köyü'nde doğmuştur. Filikler sülalesinden gelen Oğuz, orta hâlli, çiftçi bir ailenin çocuğudur. Sait Oğuz, ilkokulu köyünde, ortaokulu ve liseyi ise Adıyaman'da bulunan Gölbaşı Lisesinde okur. Daha sonra vatani görevini yapmak üzere İzmir/Bergama'ya giden Oğuz, askerlik dönüşünde Gaziantep iline yerleşir. Bu yıllardan itibaren Oğuz, bir süre fabrika işçiliği ve Gaziantep Üniversitesinde geçici memurluk görevini üstlenir (1990-1993). Bu yıllardan sonra o, kendini halıcılık mesleğine adar. Yüze yakın şiiri bulunan Oğuz, hâlen evli ve yedi çocuk babasıdır.

10.2.25.2. Şiirlerinden Örnekler

Yaban Gülü

Dost olarak açtım gönül kapımı
Dikenin yok ise, gir yaban gülü
Sevmeyi bilmezsen, sevilemezsin
Dostluğu anlamak, zor yaban gülü

Bazen garip başın kar-boran olur
O gülen gözlerinyaş ile dolur
Zamansız açarsan, yolan çok olur
Azıcık gerçeği gör yaban gülü

Derdini birine açmak istersen
Feleğe kahredip, içmek istersen
Öfkeni birinden almak istersen
İşte sînem san vur yaban gülü

Anladım ki sana kader gülmemiş
Dost olarak kimse derdin sormamış
Yolmuşlar hep amma; seven olmamış
Sevmeyi Oğuz'a sor yaban gülü

Nasihat

Muhabbet güzeldir, dinlenir isen
Dinlersen mânâlar çözülür gardaş!

Sohbetine yalan ile başlarsan
Dillerin çok çabuk yorulur gardaş!
Mazlumdan zulümle hesap sorarsan
Menfaat uğrunda kafa yorarsan
Dostlarda her zaman kusur ararsan
Elbette dostların kırılır, gardaş!
Dinleyen elbette dinlenir birgün
Dengesiz koşarsan, düşersin yorgun
Zaman tükenip de geçince devrin
Unutma defterin dürülür, gardaş!
Kırma gönülleri değmez dünyada
Ezrail tanımaz, engel arada
Gelen elbet gider hepsi sırada
Oğuz da sırada görünür gardaş!

Hani Ya

Madem yaşamaya geldim dünyaya
Sürünmekten başka hayat hani ya?
Çektirmedik dert mi kaldı sen bana
Çilesiz bir dünya, nerde hani ya?
Anlamadım dünya, işin ne biçim?
Ezdin dert altında, ne idi suçum
İşte kanıtıdır: ağaran saçım
Çilesiz bir dünya, nerde, hani ya?
Ömür bitti bir gününü görmeden
Bu can nedir, kimdir diye sormadan
Yükledin dertleri, durak vermeden
Oğuz gülecekti, nerde hani ya?

Selam Olsun

Vatan için sevda çeken
Gönüllere selam olsun

Ay yıldızım yücelerde
Tutanlara selam olsun

Var mıdır sırrına eren
Bir ömür verip yetiren
Bu vatana şehit veren
Analara selam olsun

Selam size kucak kucak
Bu toprakta sönmez ocak
Vatan için el, kol, bacak
Verenlere selam olsun

Oğuz dertli, sızlar yaram
Bize lazım, bizden olan
Edirne'den Kars'ı saran
Türkiye'me selam olsun

Ne Zaman

Can tendeyken bir gün kapım çalmayan
Mezarda mı çalacaklar, ne zaman?
Derdin var mı kardaş diye sormayan
Mezardan mı soracaklar, ne zaman?

Bütün ızdıraplar içimde gezdi
Yoksulluk gururdan çok şeyler ezdi
Dünya malı, dostluk, kardeşlik bozdu
Mezarda mı bilecekler, ne zaman?

Yarınları saya saya bitirdik
Umut gapısında ömür geçirdik
Tohum gibi her tarlaya ekildik
Topraktan mı soracaklar, ne zaman?

Oğuz der ki kondum, bir gün göçerim
Ecel şerbetinden er-geç içerim
Yarınım umutsuz, dünden kaçarım

Mezarda mı bilecekler, ne zaman?

Bilir Mi?

Haramla beslenip, küfürle yatan

Gönlünü Mevlâ'ya açabilir mi?

Kalbinde bin türlü hainlik yatan

Hakkın divanından geçebilir mi?

Nefsine aldanıp, insan ayıran

Yetimin, mazlumun hakkından çalan

Hak etmeden yiyen, vermeden alan

Hakkın sorgusundan kaçabilir mi?

Oğuz'um der elbet, ben de bir kulum

Yaşayanlar için yazılmış ölüm

Ezrail gelip de bitince yolum

Yaşamdan ölümü seçebilir mi?

Islak Yollarda

Yağmur çiseliyor bir akşam üstü

Hep seni düşündüm, ıslak yollarda

Şu kırık kalbime sordum, nedendir?

Sorular gömüldü, ıslak yollarda

Her zaman ümitle seni aradım

Gömüldü içine bütün kararım

Döndüm mâzilerden seni sorarım

Mâziler ağladı, ıslak yollarda

Derken yağmur ile karanlık çöktü

Derbeder yıkıldı, boynunu büktü

Bir garip insandı, çok çile çekti

Ömrünce yürüdü, ıslak yollarda

Oğuz'um usandım, hayalden, düştün

Teselli aradım, yağmurdan, yaştan

Acaba diyordu, yeniden, baştan

Ümitler tükendi, ıslak yollarda

Unutmuşsun

Düşmüş paranın peşine

Yaşamayı unutmuşsun

Girmiş nefsin komasına

İnsanlığı unutmuşsun

İnsansen sen insanları

Ekmek için koşanları

Hor gördün, neden onları?

İnsanlığı unutmuşsun.

Paylaşmayı bileceksin

Hak yolunu göreceksin

Bir gün sen de öleceksin

Düşünmeyi unutmuşsun.

İşte Oğuz böyle görür

Dargın olan hissi alır

insana insanlık kalır

İnsanlığı unutmuşsun

Deli Gönlüm

Deli gönlüm, emeklerim boşuna

Ekersin, biçersin, çöl olur gider

Onca sefer yaptım, yol alamdın

Konarsın, göçersin, yol uzar gider

Ömür bir seferdir, durak bilinmez

Menzil olmayınca doğru görünmez

Yaran derin ise, dosta varılmaz

Düşersin, kalkarsın, çöl uzar gider

Anlamdın, hep Oğuz'a çektirdin

Her gün yeni bir dert, candan bıktırdın

Saldın deryalara beni boğdurdun

Yüzersin, yüzersin, göl uzar gider

Ben

Gaziler diyarı Antep ilinin

Boyun eğmez Kara Dağ'ındanım ben

Araban İlçesi Elif Köyü'nün

Oğuzlar soyunun dalındanım ben

Dostluktan yanayım, zulümü sevmem

Zalime başım dik, boynumu eğmem

Yetimler ağlarken açla gülemem

Ağlayan gözlerin selindenim ben

Barış yolundayım, durağım sevgi

Ayırmak yakışmaz çiçekte rengi

Bahçemde istemem nefreti, cengi

Vatan bahçesinin yolundanım ben

10.2.26. Âşık Enginî (Dertli Muhtar)

10.2.26.1. Yaşamı

Asıl adı Muhtar Duran olan Âşık Enginî, 1965 yılında Gaziantep'in Şahinbey ilçesine bağlı Killik Köyü'nde doğdu. Babası köyde Âşık Hüseyin olarak tanınırdı. Yoksul bir aileden gelen Enginî, ilkokulu zor da olsa köyünde okur. Daha sonra askerlik dönemine kadar köyünde çobanlık yapar. İşte bu yıllarda ondaki türkülere duyduğu hayranlık yeni yeni filizlenmeye başlamaktadır. Uzaktan da olsa sık sık büyüklerinden türküler dinler, köyün ileri gelen dedelerinin yaptıkları Cem toplantılarına tanıklık eder. 1985 yılında Enginî, vatani görevini bandocu olarak yapmak üzere Eskişehir'e gider. Askerlik dönüşünde bir süre daha köyünde yaşamını sürdüren Enginî, 1992'de Gaziantep merkeze yerleşir. O yıllardan günümüze değin geçimini inşaat boyacılığı yaparak sağlamaya çalışır. Enginî, Gaziantep'e yerleştikten sonra sık sık Alevî toplantılarına, Cemlere katılır. Burada türkülerini söyleyerek ozanlığını iyice pekiştirir. Onlarca eseri bulunan Enginî, evli ve iki çocuk babasıdır.

10.2.26.2. Şiirlerinden Örnekler

Gardaş

Şu dünyada ölüm olduktan sonra

Niçin ilin, gönlün yıkarsın gardaş?

İnsanlığı özün bildikten sonra
Neden kin ve kibir tutarsın, gardaş?

Kime saklarsın sen malı, parayı?
Niçin dostlar ile açan arayı?
Yaptırsalar bana köşkü, sarayı
O da dünya malı değil mi gardaş?

Nice peygamberler, nice nebîler
Onlar da göçtü bak hep birer birer
Yükünü de kırk deveye çattılar
Meğer ki servetin kefenmiş gardaş

Sırrı men ârefe demezen beli
Alır elindeki Bektaş-ı Velî
Doyurdumu malın bir garip kulu
Ahrette sualın sorulur gardaş

Enginî'yem çoştum, durdum dîdâra
Menzil alır diye düştüm yollara
Sığınırım erenlere, pîrlere
İşte benim servetim budur gardaş

Gönül Günahımdan Arınmak İster

Gönül günahımdan arınmak ister
Erenler Cem'ine girmeye geldim.
Yüzseler derimi, eyleseler post
Mansur gibi dâra durmaya geldim

Dinlensin âşıklar, çalınsın sazlar
Edep-erkân olsun gelinler, kızlar
Dağıtmayın yolu yüreğim sizler
Susadım muhabbete kanmaya geldim

On iki hizmet nedir bilir m'onlar
Ancak bu cemi ölüler birler
Müsâhiplik bitti görün ey canlar

Arzuhâlim Pîr'e sunmaya geldim

Dilde söylenir, Alevî diyor

Sen üç lokma ver, kendi beş yiyor

Dedelerde bir şey bilmezmiş diyor

Mektepte dersimi almaya geldim

Hizmet Ali'dendir sürmemiz gerek

Elele turalım, devrânı sürek

Enginî'yem yolda garip bir çırak

Tavımda yoğrulup, pişmeye geldim

Oturmuş Erenler Seni Düşünür

Oturmuş erenler seni düşünür

Kahpe felek figanıyla dolaşır

Dertli baba mahsun mahsun dolaşır

Kahpe felek diye sitem ediyor

Dikmesiz olur mu damın direği?

Buna dayanır mı yiğit yüreği?

Getirmeyin gazma ile küreği

Yere değdi, yüreğime batıyor

İki tarla eni bir arşın mıdır?

Seni böyle yakan bir kurşun mudur?

Kara toprak senin gardaşın mıdır?

Dolamış kolların sarmış, yatıyor

Nasıl kıydın zalim, tatlı canına

Yirmi yılda gelir yiğit cihana

Muradın almamış ak gelinliğe

Umut sele düşmüş, akıp gidiyor

Dertli Muhtar ne'etsin, yanar boşuna

Kader böyle yazmış, garip başına

Daha değmedi on sekiz yaşına

Mezar daşı bile sitem ediyor

Şen Ol Dünya Yârim Göçüyor Bugün

Bir imdat almadım ulu Pîr'imden
Asla ayrılmadım doğru yolumdan
Beni ayırdılar nazlı yârimden
Şen ol dünya, yârim göçüyor bugün
Bahçenin gülleri sarardı, soldu
Söyle Şâh-ı merdan yavrum nic'e oldu
Elimde sararmış bir resmin kaldı
Şen ol dünya, yârim göçüyor bugün
Gardaş gel de şu kefeni sarsana
Anam dur yanına, ağıt yaksana
Fânî dünya gelip helallaşsana
Şen ol dünya, yârim göçüyor bugün.

Yeter Dertli Muhtar, yeter yandığın
Sığmadı dünyaya bel bağladığın
Sazımın teliyle ismin yazdığın
Şen ol dünya, yârim göçüyor bugün

Dua- zı İmam

Âdem ile seyran edip gezende
Bir nîda erişti, gelir inşallah
Yusuf çile çeker zindan içinde
Esirgedi onu Hakk Habibullah
Muhammed Mustafa kavuştu nûra
Ali-el Murtaza büründü sırra
Cebraîli rehber gönderen Hüdâ
Cümlemize murad verir inşallah
Dileğin var ise, meydana dile
Hatîce-tü Kübra noksanı göre
Fâtma-tu Zöhre kanadın gere
Üstümüze çadır olur inşallah

Lâ'in Cüda geldi, verdi zehiri
Hak emriyle hemd' oldu zâhiri
Nuş eyleyi içti imamlar gülü
Kana kana içti, dedi eyvallah

Ta o anda vardı kulun noksanı
Zekeriya, Yahya bunun örneği
Deşt-i Kerbela Hüseyin'in yeri
Erenler durağı hemd-i Beytullah

Zeynel yetim kaldı, üç hâtun ile
Şhriban, Sâkine, Ümmü Gülsüm'le
Yezid sürgün etti, onları çöle
Hasretlik duyarız inan ki billah

Muhammed Bakır'a candan niyâzım
Onlar için yükseliyor âvazım
Câfer-i Sâdık'tan çalıyor sazım
Buyruğuyla yürüyoruz inşallah

Kâzım-ı Rızâ'dır hey goca şâhım
Tâkîyle Nâkîye aynada mâhım
Hasan-el Asker'i cemde semâhım
Mahsumları yetim koymaz inşallah

Muhammed Mehdi gelecek olan
Ulusoy efendim bunları bilen
Hacim Sultan pençesiyle el vuran
Âşık oğlu Muhtar der Allah Allah

Derdimize Derman Gönder Ya Ali

Yaralarım, derdim artıyor her gün
Derdimize derman gönder ya Ali
Secde olmuş canlar, Allah Allah der
Derdimize derman gönder ya Ali
Sıdk ile çağırdım seni özümden

İnkâr olur, ayrılamam izinden
Kırkları mest ettin bir tek özünden
Derdimize derman gönder ya Ali
Hiç şifa bulmaz mı meyın içenler
Mest olur cümlesi serden geçenler
Horasan'dan kanat vurup uçunlar
Derdimize derman olsa ya Ali

Bozuldu düzenim kalmadı tadı
Gel bak hele meydan kimlere kaldı
Münafık tohumu cihanı sardı
Kökümüz geçmeden yetiş ya Ali.

Dertli Muhtar ne'etsin, söyler sözünü
Hak güldürsün cümlemizin yüzünü
Kesemem dilimden ben avazımı
Bekletme kulların, tez gel ya Ali

Hacı Bektaş

Kitaptan okudum akla karayı
Senin himmetinle Pîr Hacı Bektaş
Niçin verdin bana böyle cefâyı?
Erenler serveri, Pîr Hacı Bektaş
Gece-gündüz gider idim yolunda
Kemlik mi bulunur dertli kulunda?
Hiç mi cerrah yoktu senin yanında?
İçin açıp baksam, Pîr Hacı Bektaş
Bu kadar çileyi hep bana verdin
Kalbin geniş senin, götürür dedin
Karalar giydirip Mecnun eyledin
Çektiğim yetmez mi, Pîr Hacı Bektaş?
Her sene varırım ulu dergâha
Yönümü çevirdim yine Allah'a

Erenler serveri, böyle canlara
Çektirme cefâyı, Pîr Hacı Bektaş.

Enginî'yem sitem etmez Pîr'ine
Değer vermez kıymet bilmez birine
Kim su döker bahçemdeki gülüme?
Gazel oldu tamam, Pîr Hacı Bektaş

Pîr'im Sen Ayırma Beni Yolumdan

Pîr'im sen ayırma beni yolumdan
Esirge fitneyi münkir kulundan
Kemlik gelmez Hüseyin'in oğlundan
Dârda dilsiz gördüm Dertli Muhtar

Hiç akrabam yoktur cihan içinde
Ne kimsenin malı, göçünde
Hacim Sultan evladının içinde
Gözlere aldılar dertli muhtarım

Suçum saz çalmakmış, Hakk'a ibadet
Kafesim yıkılmış Pîr'im tamam et
Fitneye, fesata açarım cihat
Yaralı bir kurt gibi gördüm muhtar

Yiğit varsa çıksın hodri meydana
Tellallar çağırıtsam bütün cihana
Yarın giderisek ulu divana
Beratı elinde dertli muhtarın

Kem sözlere fiçi gibi doluyum
Hor görmeyin Hacim Sultan oğluyum
Pîr sevdası, meydanlarda deliyim
Mecnun gibi gördüm dertli muhtar

Dertli muhtar tarif eder kendini
Hiç yıkmamış utla hayâ bendini
Hak yoluna salmış garip yönünü

Yıkamazlar dostum, dertli muhtarı

Kerbela'nın Kızgın ölu

Kerbela'nın kızgın ölu

Bir su verin mahsun cana

Tüm kuruttu azgın gölü

Bir su verin mahsun cana

Şehriban'a nikâh kıydı

Gelinliğin yere koydu

Ali Ekber'im cenge girdi

Bir su verin mahsun cana

Şimir oynatır atını

Der, kes Hüseyin'in kökünü

Nalet Yezid'in tohumu

Bir su verin mahsun cana

Sakine'nin feryadına

Yetiş Ali imdadına

Fatma ana evladına

Bir su verin mahsun cana

Sivas, Maraş, kırık sazım

Kör olaydı Yezid, gözün

Dertli muhtar çaresizim

Bir su verin mahsun cana.

Sevdiğim

Bir arzum var senin gönül evinden

Aç gönül pencereni, gelem, sevdiğim

Aşkın deryasında boğuldum, kaldım

Sen bir sel ol, götür beni, sevdiğim

Kapıldım seline, akıyor içim

Gelmedin yanıma, ne idi suçum?

İstemezsen beni yüklerim göçüm

Son defa göreyim, seni, sevdiğim
Çıkmadın mı gönül köşkün özüne
İnanma sen elalemin sözüne
Dertli muhtar, vura vura dizine
Senin için topal oldum, sevdiğim

Bahar Geldi

Bahar geldi çıkam dedim kırlara
Selam veren menekşeyle güllere
Birlikte gidelim tozlu yollara
İncinmesin yolun, dar gelir bana
Saçım tez ağardı, gençliğim gitti
Yeter artık çile canıma yetti
Bekletme sevdiğim horozlar öttü
Uzasın geceler az gelir bana

Baktım o yıldıza, ışık vermedi
Dertli muhtar, neden yüzün gülmedi?
Şu yalan dünyada sefa sürmedi
Bekletme Azrail'i, tez gelsin bana

10.2.27. Âşık Kalender Sezer

10.2.27.1. Yaşamı

Kalender Sezer, 1972 yılında Malatya ilinin Akçadağ ilçesine bağlı Kürecik kasabasında doğdu. Yoksul bir aileden gelen Sezer, yedi yaşında öğrenim hayatına başlamak üzere köyünden ayrılarak Gaziantep'e gelir. İlk ve ortaokulunu şimdiki adı Gap İlkokulu ve Sanat Ortaokulu olan okulda tamamlar. 1988'de Sezer, eğitimini sürdürmek üzere Gaziantep Şehit Şahin Lisesine kaydolar. Bu okulda da üç yıl öğrenim gören Sezer, tahsilini Konya Selçuk Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümünde dört yıl okuyarak tamamlar. 1998'de Gaziantep'in Nizip ilçesinde Yatılı Bölge Okuluna Psikolojik Danışman olarak atanır. Doğumundan beri gözleri görmeyen Sezer evli ve bir çocuk babasıdır.

10.2.27.2. Şiirlerinden Örnekler

Türkülere Sor

Tanımak istersen ezel, ebedi
Zamanı devranı türkülere sor
Onlardan çağlıyor sevdanın seli
Bülbül, gül, çimeni türkülere sor
Düğünü, bayramı, ekmeği, aş
Ananın oğula döktüğü yaşı
Ayini, erkanı, barış, savaş
Feryadı, figanı türkülere sor.

Kars'ı, Erzurum'u, Muş, Erzincan'ı
İzmir'i, Uşak'ı, Dersim'i, Van'ı
Nereye akmışsa şehidin kanı
Kore'yi, Yemen'i türkülere sor

Kılıcı, tüfeği, ok ile yayı
Padişah, veziri, köşkü, sarayı
Çiftçi Memo nasıl sürer tarlayı
Ekini, harmanı türkülere sor

Kalender der yolun şaşırdın ise
Gönlün bir güzele düşürdün ise
Özün aşk oduyla pişirdin ise
Çareyi, dermanı türkülere sor

Ela Gözlü Dilber

Ela gözlü dilber sana vuruldum
Arı peteğinde bal sandım seni
Yollarına baka baka yoruldum
İkrarına bağlı kul sandım seni
Meğer yalan imiş bunca sözlerin
Mahmurca bakan o güzel gözlerin
İncecik gerdanın, şirin yüzlerin

Selviden uzanan dal sandım seni
Kalender der sana gönül bağladım
Yar aşkımdan kederlendim ağladım
Meğer har imişsin şimdi anladım
Dost bağında açan gül sandım seni

Kahroldum Güzel

Son mektubumu verince
Kahroldum güzel kahroldum
Seni ellerle görünce
Kahroldum güzel kahroldum

Beni saldın dert peşine
Sevdiğim doyma yaşına
Ezip yordun hep boşuna
Kahroldum güzel kahroldum

Bülbülsüz bir gül gibisin
Mecnunsuz bir çöl gibisin
Niye bana el gibisin?
Kahroldum güzel kahroldum

Kalender'in hâli böyle
Ne olur merhamet eyle
Beni destan ettin dile
Kahroldum güzel kahroldum

Gönül Gezme Cahil ile

Gönül gezme cahil ile
Altun isen pul olursun.
Yoldaş ol sen kâmil ile
Çalı isen gül olursun

Doyulmaz hayat tadına
Düşme ayrılık derdine
Tutuşma aşkın oduna

Yana yana kül olursun
Kalender der Hakk'a inan
Kalbinde olmasın güman
Gelir geçer elbet zaman
Çürük toprak, yol olursun

Yandı Dünya

Birkaç cahilin elinden
Yandı dünya, yandı dünya
Anlayan yoktur hâlinden
Yandı dünya, yandı dünya
Bosna Hersek'i duyan yok
Karabağ'a acıyan yok
Ermeni'ye dur diyen yok
Yandı dünya, yandı dünya

Çoğaldı hain, kalleşler
İnsanlar birbirin taşlar
Hâlâ sürüyor savaşlar
Yandı dünya, yandı dünya

Kalender der ki sizlere
Bulunsun bu derde çare
Barış yayılsın her yere
Yandı dünya, yandı dünya

Kalk Gidelim

Gayrı dostlar bize selam
Vermez oldu kalk gidelim
Ne bir hatır ne bir kelam
Sormaz oldu kalk gidelim
İyiliğin yok değeri
Pislik bürümüş her yeri
İnsan gözü gerçekleri

Görmez oldu kalk gidelim

Rastlamadım söz erine

Karga konmuş gül serine

Alimler ilmin sırrına

Ermez oldu kalk gidelim

Kalender der aramızı

Unuttular töremizi

Tabipler de yaramızı

Sarmaz oldu kalk gidelim

Bana Sevda Derler

Tüm insanlar yaşar beni

Bana sevda derler sevda

Erittim nice bedeni

Bana sevda derler sevda

Ne bu günüm ne de dünkü

Ezelden varım ben çünkü

Yüreklerde yankı yankı

Bana sevda derler sevda

Bülbülle gül dalındayım

Leyla, Mecnun çölündeyim

Kerem, Aslı külündeyim

Bana sevda derler sevda

Mail oldum bir nazara

Sürdüm beşikten mezara

Kondum Kalender Sezer'e

Bana sevda derler sevda

Ozanım Türkü Söylerim

Halkın gözü, kulağımı

Ozanım, türkü söylerim

Dostluk, sevginin bağımı

Ozanım, türkü söylerim
Dostluklara gel gel için
Kötülüğe engel için
Umutlara çengel içi
Ozanım, türkü söylerim.

Bülbül ile gül üstüne
Edep, erkân, yol üstüne
Gah akarsu, göl üstüne
Ozanım, türkü söylerim

Sazımla türkü yazarım
Dağ, tepe, şehir gezerim
Garip Kalender Sezer'im
Ozanım, türkü söylerim

Naz mısın Dilber

Ettiklerin yeter bana
Kahr mı, naz mısın dilberim
Beni yaydın tüm cihana
Dil avaz mısın dilberim
Yanakların al al olmuş
Zülüflerin tel tel olmuş
Dudakların bal bal olmuş
Dalda kiraz mısın dilberim

Kalender'in aklın alan
İlim, irfanlara salan
Bin bir dilden name çalan
Şu telli saz mısın dilberim

Mahkumsun Sen

Gönül böyle ayrı gayrı
Görünmeye mahkumsun sen
Ezeldendir karaları

Bürünmeye mahkumsun sen
Doğuştan karadır bahtın
Viran olmuş gönül tahtın
Çilesi bitmez hayatın
Sürünmeye mahkumsun sen

Ateşten çıkmış kül gibi
Sarıp solan gül gibi
Suyu çekilmiş göl gibi
Kurumaya mahkumsun sen

Kalender der âh-u zarda
Derman bulunmaz bu derde
En son karanlık mezarda
Çürümeye mahkumsun sen

Gönül Piri Arzular

Dara düştüğüm zaman
Gönül Pîr'i arzular.
Cemde coştüğüm zaman
Gönül Pîr'i arzular

Dost yoluna giderken
Uğuruna can adarken
Ecel demin tadarken
Gönül Pîr'i arzular

Nice Yavuz Selim'ler
Etti bize zulümler
Katledildi âlimler
Gönül Pîr'i arzular

Sivas'ta yandık nâra
Maraş kanlı bir yara
Çorum'da bahtım kara
Gönül Pîr'i arzular

Ezildim, hor görüldüm
Diyar diyar sürüldüm
İşkenceye verildim
Gönül Pîr'i arzular

Kalender eyler hitap
Böyle mi yazmış kitap
Birgün sorulur hesap
Gönül Pîr'i arzular.

Kurban Olayım

Her iki lebinden çıkan
Sözüne kurban olayım
Bazen mahmur mahmur bakan
Gözüne kurban olayım

Yanağın güle benziyor
Boyun bir dala benziyor
Altundan yola benziyor
İzine kurban olayım

Sarı saçını sürürsün
Gönlüme neşe verirsin
Eda, cilveyle yürürsün
Pozuna kurban olayım

Buradan geçip gittiğin
Belli beni unuttuğun
Kalender'e çok ettiğin
Nazına kurban olayım

Bir Ülke İsterim

Öyle bir ülke isterim
Her köşesi sevgi dolu
İnsanları temiz huylu
Bey, paşası sevgi dolu

Yurttaşı küsü unutmuş
Öfkeyi kalbinden atmış
Silah kalem; savaş bitmiş
Er kışlası sevgi dolu

Kalender, fezâ zamanı
Unuttursun kin, gümanı
Yeşersin barış ormanı
Çam, meşesi sevgi dolu

Unuttular

Bülbül idim ötmez oldum
Güller beni unuttular
Pınarlar gitmez oldum
Göller beni unuttular

Bu dünyada bir sefildim
Herkesi bana dost bildim
Ne sayıldım ne sevildim
Eller beni unuttular

Hiç mâziye dönülmüyor
Birkaç mısra denilmiyor
Adım bile anılmıyor
Diller beni unuttular

Garip yüzüm gülmez oldu
Dost kadrimi bilmez oldu
Sazım bile çalmaz oldu
Teller beni unuttular

Kalender dertlerim bitmez
Belalar başımdan gitmez
Günler, hafta, aylar geçmez
Yıllar beni unuttular

Her Şeye Benzer

Kişi şahsiyet, arı bilmezse
İnsanlardan gayrı her şeye benzer
Bir toplumda edep, haya olmazsa,
Ne şehire benzer ne köye benzer.

Mazluma, güçsüze değer vermeyen
İnsanlığı bilmez ilim görmeyen
Hulk'u âlim esrarına ermeyen
Ne paşaya benzer ne beye benzer

Kalender, sözümü sanmayın yalan
Olmayın dalalet, gaflete dalan
Bu dünyada mazlum ahını alan
Ahiret'te hâli vay vaya benzer

Güzel Niçin Gülmezsün

Cümle alem gülüyor
Güzel niçin gülmezsün?
Her yer neşe doluyor
Güzel niçin gülmezsün?

Niçin gülmüyor yüzün?
Dolmuşsun gamla hüzün
Kışm'oldu bahar, yazın?
Güzel niçin gülmezsün?

Katlandın her belaya
Eller dalmış sefaya
Sen girmişsin cefaya
Güzel niçin gülmezsün?

Kalender'i ağlattın
Herdem kara bağlattın
Derdime bin dert kattın
Güzel niçin gülmezsün?

Orman Sevgisi

Orman tabiatın yeşil örtüsü
Açan çiçekleri doğanın süsü
Ne hoş gelir orda kuşların sesi
Ormanın faydası sonsuzdur, dostum

Ağaca kıyana büyüktür kastım
Kurt, kuş orda yuva yapar barınır
Kirli hava ormanlarda arınır
Kış gelince beyaz kara bürünür

Ormanın faydası sonsuzdur, dostum
Ağaca kıyana büyüktür kastım
Orman; bu hayatın taşı, temeli
Önler erozyonu, depremi, seli

Ağaca kıyanın kırılısın eli
Ormanın faydası sonsuzdur, dostum
Ağaca kıyana büyüktür kastım
Hastalar ormanda şifasını bulur

Kâğıt, masa, kalem ormandan gelir
Beşik olur, tabut olur, ev olur
Ormanın faydası sonsuzdur, dostum
Ağaca kıyana büyüktür kastım

Kalender der sahip çıkın ormana
Arı balı nerden taşır kovana?
Lanet olsun bir ağaç kıyana!
Ormanın faydası sonsuzdur, dostum
Ağaca kıyana büyüktür kastım

Yurdumun

Cümle alem toprağına
Taşına kurban yurdumun
Koyun, kuzu, otlığına

Kuşuna kurban yurdumun
Atalarımдан sürdüğüm
Uğruna çok can verdiğim
Her gün uykumda gördüğüm
Düşüne kurban olayım
Kalender vurur sazına
Bülbüllerin avazına
Güzüne, bahar, yazına
Kışına kurban yurdumun

Nasıl Mutlu Olacaksın?

Dinle beni ey serseri
Nasıl mutlu olacaksın?
Ezdin nice sefilleri
Nasıl mutlu olacaksın?
Ecel olup öne çıktın
Nice nice yuva yıktın
Çok can aldın, çok kan döktün
Nasıl mutlu olacaksın?
Gün gelir Hak seni bulur
Neler ettiğini bilir
Bilmem ki sonun ne olur
Nasıl mutlu olacaksın?
Kalender yuh çeker sana
Nasıl kıydın bunca cana
Sığındın yalan, dolana
Nasıl mutlu olacaksın

10.2.28. Âşık Hasretî

10.2.28.1. Yaşamı

Asıl adı Cahit Demir olan Âşık Hasretî, 1981 yılında Gaziantep'in Oğuzeli ilçesine bağlı eski adı Haral olan, şimdiki adıyla Doğanpınar Köyü'nde dünya-

ya geldi. Çiftçi bir aile çocuğu olan Hasretî, küçük yaşlardayken ailesiyle beraber Gaziantep iline yerleşir. İlkokulu yine Gaziantep'te Mustafa Necati İlkokulunda okur. Okul düzeyini maddî sıkıntılar nedeniyle daha ileriye götüremez. Küçük yaşlardan itibaren sık sık Alevî cemlerine katılarak türküler, deyişler öğrenir. İlkokul yıllarından sonra bir süre dokuma işçiliği yaparak yaşamını sürdürür. Her yıl geleneksel olarak düzenlenen Hacı Bektaş-ı Veli'yi anma törenlerine katılmak üzere birkaç kez Nevşehir'in Hacı Bektaş ilçesine gider. Burada ustası Veliyettin Ulusoy ile tanışır. 2001 yılında vatani görevini yapmak üzere Şırnak iline gider. Askerlik dönüşünde bir süre daha dokuma işçiliği yapan Hasretî, şu anda bağlama ve saz kursu veren bir müzik evi işletmektedir.

10.2.28.2. Şiirlerinden Örnekler

Veliyettin Ulusoy'a

Gönül âşinasın buldu eyvallah
Gönlümün sultânı, sen değil misin?
Zikrettim ismini Elhamdülillah
Beli dedikleri, sen değil misin?
Çok şükür âşığa çileler, dertler
Gönül müşkülünü mürşide söyler
Muhabbet eyleyen gonca-yı güller
Bülbülün figânı, sen değil misin?
Çağırırlar ya Muhammet, ya Ali
Pîrim Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli
Dara düşsem desem ya Hızır Nebî
Gel yetiş dediğim, sen değil misin?
Revan oldu bak şu gözüm yaşına
Bende bir garibim, taşlar başıma
Yağ katarsın muhabbetle aşım
Ekmeğimin tuzu, sen değil misin?
Söyledim ise de birçok kelime
Ne kadar met etsem gelmez kaleme
Canım kurban olsun halim bilene
Hasretî'nin varı, sen değil misin?

Yaş Destanı

Evvel gelip on beşine değince
Yiğitlik kitabın yazdım sanardım
On yediden yirmisine varınca
Güzel ömrüm daha nice sanardım

Yaşım yirmi iki-yirmi üç idi
O zamanlar akıl vermek güç idi
Yirmi beşte doymuş karnım aç idi
Beni yakan bir güzel kız sanardım

Nice günler böyle gelip savuştu
Yaşım gelip otuzuna kavuştu
Bir de baktım yolum düze alıştı
Yokuşa uğramam, kırkta sanardım

Elli, altmış ile yetmiş vardım
Yalan imiş ömrüm çok geç anladım
Avcı oldum ama kendim avlandım
Beni vuran zalim felek sanardım

Hasîret'im demedim mi göçersin?
Ecel şerbetinden kanar içersin
Gönül tarlasında neler biçersin
Tohumu yeşerten toprak sanardım

Ne Dersin

Şu âlemi bir kazanda kaynatıp
Getirsem önüne, dilber ne dersin?
Denizleri bir bardağa doldurup
İçersem suyunu, balık ne dersin?

Yerleri göklere katan ben idim
Güneşe odunu atan ben idim
Dünyayı bir pula satan ben idim
Zararı bellidir, kârı ne dersin?

Kadı gelip mahkemeyi kurdular
Neden bana deli deyip durdular?
Ellerime demir zencir vurdular
Kaybettim kendimi, sorsam ne dersin?

Vücutum şehirde bir pazar kurdum
Ben benden içeri bir seni buldum
Vurup kelp evinin camını kırdım
Baş ayağa düşmüş, ağız ne dersin?

Hasîretim vardı bu sözde neler
Değirmeni olan bu unu eler
Benler uçtum sanar eşeğe biner
Cahil köye gider, nâdan ne dersin

Muhammet Ali

Bu aşkın elinden divane oldum
Gördüğüm Muhammet, sevdiğim Ali
Gusurum aradım, özümde buldum
Mürşidim Muhammet, üstadım Ali

İbtida dersimi aldım pîrimden
Okur oldum gerçeklerin dilinden
Muhabbet tasına aşkın meyinden
Dolduran Muhammet, sunanda Ali

Dertli kullarına dermanı taşır
Mağrıptan maşrığa cara ulaşır
Bugün yaralarım sağda dolaşır
Tabibim Muhammet, ilacım Ali

Cümle evliyalar verdiler selam
Bela tufanını ederse ne gam
Hak ile konuştu doksan bin kelam
Dinleyen Muhammet, söyleyen Ali

Biri vücut oldu, biri oldu can

İkiye la dedi, biri oldu canan
Nur kudret topunu Hasretî o an
Atandır Muhammet, tutandır Ali

Soru-Cevap

Soru:

Dokunursam ariflerin teline
Muhabbet denilen demi ne eyler?
Çekip yüreğimi alsam elime
Can hevesi cesedime ne eyler?

Cevap:

Değer isen ariflerin teline
Muhabbet denilen demi bal eyler
Aşk gelince sohbetine demine
Can dayanmaz cesedini terk eyler

Soru:

Bağlasam gönlümü pirin yoluna
Bakar imi kölesine kuluna
Münkir girer ise Hakkın evine
Duvarında duran taşı ne eyler?

Cevap:

Bağlanırsan bir gerçeğin ipine
Sarar seni kumaşına çitine
Ne diyeyim elin uyuz itine
Havladıkça zincirini berk eyler

Soru:

İkilikten geçip bulsam yararı
Boğuz ile kini atsam yabanı
Şu sürüye girsem, var mı çobanı
Kurt koyunu güder ise ne eyler?

Cevap:

Gel sevdiğim bu iblisi dinleme
Kin ile, kibirle sözün söyleme
Koyun isen gel sürüye eyleme
Çoban köpeğini alır, zûr eyler

Soru:

Gönlümün pınarı bulanır, diner
Yüce olan bir gün engine iner
Cahilin zengini malı mal eyler
Fakir olan yırtık beze ne eyler?

Cevap:

Bulanık pınarın suyu içilmez
Aşk oduna yanmayınca pişilmez
Cahil altınını satsa pul etmez
Kâmil hizmet ile kârı kâr eyler

Soru:

Seçemedim gitti akı, kararı
Yakın iken irak ettim arayı
Merhem kâr eylemez sarsam yarayı
Akan kana can damarı ne eyler?

Cevap:

Sevdiğim umudu kesme Mevlâ'dan
Yol içinde yol bulursun aradan
Hasîret'im çâre olursa Hak'tan
Bilmez tabip yaraların sağ eyler

Neyleyim

Ârif tüccar olup kârı zarardan
Seçem dedim, seçemedim, neyleyim
Vurup hançer ile tatlı canımdan
Geçem dedim, geçemedim, neyleyim

Kaptırdım bendimi aşkın seline
Onun için düştüm elin diline
Tuttu bu dert beni aldı eline
Kaçam dedim, kaçamadım, neyleyim

Çokça aldım gam yükünü taşıdım
Aktı didem ela gözde yaş idim
Bir can kafesinde garip kuş idim
Uçam dedim, uçamadım, neyleyim

Sevdiğimin muhabbette edasın
Kulak verdim duyam diye sedasın
Saki sundu dost elinde badesin
İçem dedim, içemedim, neyleyim

Geçmez akçem, değmez pulum satmaya
Bülbül olup dost bağında satmaya
Hasîret'im bu diyardan gitmeye
Göçüm, dedim göçemedim, neyleyim

Bugün Matem ile Zara Düşeli

Bugün mâtem ile zâra düşeli
Gel sabra tâkat ver noksanım hâlâ
Kadim iman edip ikrar vereli
Ahtımız ayandır gül yüzlü yâra

Daim gönlümüzde gamı kederi
Şükür boş sevdadan çekerler eli
İnanmadı Nemrut, yaktı Halil'i
Gül oldu ateşi yanmadı nâra

Gönlümüzü verdik Ali soyuna
Bir dem gülemedik geldik oyuna
Lânet edip âdilerin huyunu
Rahmet hüseyinme, rahmet ne âlâ

Kurulunca aşıkların pazarı

Erenler ol demde kıldı nazarı
İrfan mektebinde buldular yârı
Muhabbet bezminde düştüler kâra

Şükür olsun el tuttuğum beli miş
Bir adı Muhammet, biri Ali miş
Pes billah Hasretî, dem bu dem miş
Onun için böyle düşürdü zâra

Olmadı

Böyle aşkı kimselerde görmedim
Ağladım, göz yaşım silen olmadı
Hâşâ ki harama elim sürmedim
Helali gözledim, gören olmadı

Kimi dedi hele bak şu delidir
Ne bilsin ki bir ikrara belidir
Kimi diri dedi, kimi ölüdür
Hâlî ahvâlımı bilen olmadı

Ne çare yoksulluk büker belimi
Gönül her eşnâdan çeker elini
Dost ile yeşertip rahmet gülünü
Görmedim el atıp, deren olmadı

Kimi sevdim ise girdi gönlüme
Bir dert eklediler bin bir derdime
Kardaş diye dönüp baktım ardıma
Canı dost yoluna, veren olmadı

Hasîret'im aşk oduna yanarım
Aşkın şarabını içer kanarım
Gel diye Azrail selam salarım
Gözledim yolunu gelen olmadı

Gönül Ağacına Sevgi Ekenler

Gönül ağacına sevgi ekenler

Gün gelince meyvesini bol alır
Gözünden merhamet yaşı dökenler
Gam çekmez dert ile sabru hal alır

Gönül kuşu fırgat eder ah ile
Gelir geçer günlerimiz vah ile
Kimi iblis ile kimi Hak ile
Dost olup da bir meclise yol alır

Er odur dünyada ölmeden ölür
Bu dem gelir geçer, ârifler bilir
Arılar da bize minnetçi gelir
Gıdasını muhabbetle bal alır

Bu felektir bize cefalar eder
Oturmuş bizlere derdini döker
Unman dolmuş gelir katreye akar
Meğer tufan olmuş seli yar alır

Vade gelmiş, ömür der ki görüşek
Gönül güler, gel bu sırra karışak
Bugün burda, yarın orda buluşak
Unutursan Hasretî`yi zâr alır

Aşk ile

Korku ile bir menzile varılmaz
Sevmeyince bir eşnâyı aşk ile
Cahil odur pak olup da arılmaz
Muhabbette Yunmayınca aşk ile

Sıtk ile seversen eğer sevdiğin
Gayrısı yalandır cümle gördüğün
Pişiremen kırkyıl geçse kemliyin
Bu ateşte yanmayınca aşk ile

Seven bir can sevdiğine kıyar mı?
Hâşâ nefsi zümresine uyar mı?

Ahmak ile bade içen kanar mı?
Pîr elinden içmeyince aşk ile
Sevdiğime canım versem ne âlâ
Sevmek ile erişirim imana
Ağlamakla ihsan erir divana
Çağlar dîdem gülmeyince aşk ile
Hasîret'im Mecnun olmuş Leyla'ya
Gece gündüz şükür eder Mevlâ'ya
Birdaha ki gelsem ben bu dünyaya
Meylim sana ölmeyince aşk ile

Olmasaydı

Can cesede küser idi
Bu aşk bende olmasaydı
Bakıp kimsesiz derlerdi
Bir sevdiğim olmasaydı
Bu sevdâyı aşk elinden
Deli divane olmuşum
Akıla söz dinletirdim
Ah bu gönül olmasaydı
Bu hasreti çeken bilir
Göz yaşını döken bilir
Ölüm Allah'ın emridir
Dost acısı olmasaydı
Rahmetinden şüphem yoktur
Her yaraya merhem olur
Bu derde Eyüp dayanmaz
Bir dermanı olmasaydı
Hasîret'im ben bir Mecnun
Sen Leyla'yı gülü zâr

Kim bilirdi kavuşmayı
Şu ayrılık olmasaydı

Neler Oldu Gel Gör

Neler oldu gel gör, benim sevdiğim
Altın pula düştü, pul altın oldu
Nâmert sofrasına oturmuş yiğit
Zehir ile zıkkım, şeker, bal oldu

Kaldırmışlar muhabbeti aradan
Konuşurlar daim aktan, karadan
Çok sürmez ölürüm ben bu yaradan
Tabipler de merhem süremez oldu

Hanı sürdüğümüz dem ile devran
Savrulmuş taneler, çalışmaz harman
Güzeller yurdundan kesildi selam
Çirkinler çarkını çevirir oldu

Hak kelamı gelmez oldu dillere
Dolamışlar siyaseti bellere
Âşık da dokanmaz olmuş tellere
Yerine yar yarlar söylenir oldu

Hasîret'im sözüm ol güzel şaha
Hatam çoktur ama kalma kusura
Gözlerim yolunu tez gel bu sırra
Varlığın, yokluğun bilinmez oldu

10.2.29. Âşık Ali Sezer

10.2.29.1. Yaşamı

Malatya doğumlu olan Ali Sezer, 7 yaşında Gaziantep'e gelmiştir. 12 yaşında şiire başlayan âşığın gözleri görmemektedir. Bu nedenle Ali Sezer, körler okuluna gitmiş ve orada saz çalmayı öğrenmiştir. İrticalen şiir söyleyebilen âşık, yerel televizyonlara çıkmış, diğer âşıklarla atışmalar yapmıştır. Dört kaseti olan âşığın sesi ve saz çalışı oldukça iyidir.

10.2.29.2. Şiirlerinden Örnekler

I

Salınarak gelen güzel
Bastığın yollar ben olsam
Dudağı bal süzen güzel
Ağzında diller ben olsam
Gönüldür bu sevdalanan
Aşkınla mahkûm dolanan
Yel estikçe dalgalanan
Zülfünde teller ben olsam
Ali Sezer dost görmeye
İpek zülfünü örmeye
İnce belini sarmaya
Uzanan kollar ben olsam

II

Gözüm ister seni her gün görmeye
Korkarım arada söz olur diye
Ela gözlüm sana umut bağladım
Güzelin ikrarı tez olur diye
Hiç mi haberin yok olan işlerden
Yatamıyor kara kara düşlerden
Seni sakınırım uçan kuşlardan
Güzelsin sevdiğim göz olur diye
Cilvelenir yar başında dururdun
Perçeminden bergüzarlar verirdin
Beni görsen elvan elvan yürürdün
Ali Sezer'e de naz olur diye

III

Gözlemekten gözlerime
Kanlar indi sen dönmedin

Bulut geldi üzerime
Yağmur dindi sen dönmedin

Hasretim birikti kat kat
Olmaz ki bu kadar inat
Ahımdan bütün kâinat
Alem yandı sen dönmedin

Ali sezer matem tuttu.
Bir derdine bin dert kattı
Güneş doğdu geri battı
Dünya döndü sen dönmedin

IV

Hangi gün göz yaşı dökem
Er mi ölürüm geç mi ölürüm
Bunca kara günler çekem
Er mi ölürüm geç mi ölürüm
Ölmez belki sürünürüm

Eğil suna boylum eğil
Azrail kardaşım değil
Er mi ölürüm geç mi ölürüm
Ölmez belki sürünürüm

Gel bu gurbetten gidelim
Tek köyde sığır güdelim
Günümüzü gün edelim
Er mi ölürüm geç mi ölürüm
Ölmez belki sürünürüm

Onuncu Bölümün Notları

1. Yıldırım M., Gaziantep Yöresinde Yaşayan Saz Şairleri ve Âşıklar (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Gaziantep, 2003.

2. Özkır M. B., Gaziantep Halk Şairleri ve Âşıkları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep, 2003.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

11.1. TÜRK DESTANLARI

11.1.1. Türsel Özellikler Bağlamında Türk Destanları

Türk halk edebiyatının en zengin türlerinden biri olan destanlar eğitici ve öğretici işlevi ile en arkaik türlerle bir arada zikredilmektedir. Destanlar içeriği ve verdiği mesajı bakımından toplumun sosyo-kültürel ihtiyaçlarını gidermeye yönelik bir tür olup zamanla geçmiş hatırlatmakta ve geleceğe köprü kurmaktadır. Destanlar olayları ve olaylara ışık tutan kahramanları tipikleştirmesi, sosyo-kültürel bir bütünlük oluşturması ile dikkat çeken şiirsel ve anlatsal özellikleri bünyesinde barındıran da bir türdür. Terim olarak Orta Asya, Azerbaycan ve Anadolu'da *destan*, *dassan*, *dastan* kelimeleriyle kullanılan bu türün Sibiry Türklerinde isimleri farklılık göstermektedir. Nitekim yaygın destan teriminin yanı sıra *epostik jırlar* veya sadece *jır/cır*, *kay*, *olonho*, *alıptıh nımah* vb. adlarla anılmasına bakılmaksızın içerik ve tür estetiği bakımından kastedilenin şeyin aynı olduğu görülmektedir.

Her ne kadar destan geleneği Türk dünyasında farklılık gösterse de arkaik yapıları destanlardan klasik diyebileceğimiz destanlara kadar bozulmayan bir kural vardır. O da destanların uzun olay örgüsüne sahip olduğundan dolayı sözlü kültürün en geniş bilgi hazinesi olmasıdır. Ancak Türkiye'de âşıkların koşma ölçüsü ile yazdıkları en uzun nazım biçimine de destan denilir. Konu bakımından savaş, doğal afetler, eşkıya ve ünlü insanların maceralarını vs. içeren destanların bazılarında dörtlüklerin sayısı bu yüzden fazladır. Bu tür konulu nazım biçimi yalnız Türkiye âşıklarında olduğundan bunlara genelde *âşık destanları* veya *âşık tarzı nazım biçimi* denilmiştir. Ancak epik olay örgüsü üzerinde kurulan bu nazım biçimi Türk dünyasının destan anlayışının daha basit ve kısa tutulmuş şeklidir. Kahramanlık destanı anlatım geleneği kaybolduğundan âşıklar yeni dönemde bu yola baş vurmuşlardır. Bilindiği gibi Yakut destanları da baştan sona kadar şiirle söylenir.

Destanlar bütün halklarda kısmen kahramanın biyografisi şeklindedir. Ancak kahraman kişisel özelliklerden, istek ve tutkularından sıyrılmış, millî ülküleri yansıtan toplumun sembolü olarak belirlenen bir tipe dönüşmüştür. Bu kahraman tarihin belli bir döneminde yaşamış veya yaşadığına inanılan şahsiyet de olabilir. O nedenledir ki destanlara çoğu kez kahramanlık destanları denilmiştir. Fiziki güç, sihri bilgi, olağanüstü olaylar destanın başlıca temasını oluşturmaktadır. Ancak bütün destanlarda bir de anti kahraman vardır. Destanda bu zıtlık diğer kişilerin de belirlenmesini sağlamıştır. Epik geleneğin temel paradigması olan zıtlık kuralı destanlar için en geçerli kural olarak gözükmektedir. Nitekim bütün yardımcı tipler bu veya diğer şekilde ya kahraman ya da anti

kahraman kutbunda yer almıştır. Kahramanlık destanlarında orta hat olmadığı gibi kendi yolları ve bütünlükleriyle ortaya çıkan kişiler de yoktur. Destan, bu özelliği ile epik türlerden masala benzemektedir.

Diğer dış Türklerde destan kahramanlık motiflerini konu aldığı gibi aşk olaylarını da konu almaktadır. Aslında bütün kahramanlık destanlarında aşk vardır. Olayların sosyal bir zemin üzerinde şekillenmesi kahramanın her ne kadar fiziki gücünün öne çıkarılmasına yöneltile de yine aynı kahramanın kendine eş bulmak için mücadeleleri de destan konusu içinde yer almaktadır. Ancak manevi bir dünyanın serüvenine ait olan destanlar da vardır ki bunlara aşk destanları denilmesi daha doğru olacaktır.¹⁹³ Dış Türkler bu türü *mehebbet dastanları*, *romanik dastanlar*, *ğaşıknameler* vb. adlarla ifade etmişlerdir.

Türkiye’de bu türe halk hikayeleri denilmiştir ki yanlıştır ve bir terim karmaşası yaratmaktadır. Kahramanlık destanı olarak nitelediğimiz destanlarda aşk, kahramanlık için bir vesile, bir araçtır. Oysa tarihî olayların arka plana itildiği aşk destanlarında aşk maceraları dinî-irfani düşüncenin etkisinde kalarak anlatılmaktadır. Kahramanlık destanları millî hislerin tuğyan ettiği savaş sahnelerini konu almakta, aşk destanları ise nefisle savaş konu edinmektedir.

Her ne kadar konu açısından farklılık gösterse de aşk destanları ister yapı isterse de tür özelliği bakımından kahramanlık destanının aynıdır. Nitekim icra ortamında anlatıcının tıpkı kahramanlık destanlarında olduğu gibi nazım nesir karışımı bir anlatı sunması, bunu müzikle desteklemesi, kısacası saz, söz, müzik üçlüsünün her iki kolda var olması aşk destanları ile kahramanlık destanlarının aynı tür olduğunu ispatlar. Ancak bu türün her bir kolunun konuya ilişkin az da olsa farklı anlatı tekniği, üslup ferdileşmesi de görülmektedir. Doğal olarak zamanla kahramanlık destanları anlatıcıları olan ozanların özellikle Azerbaycan ve Türkiye’de yerini tekke ile alakalı yeni anlatıcı tipi olan aşığa bırakması bu iki kol arasındaki bazı farklılıklara sebep olmuştur. Ancak aşk destanı anlatan aşığın aynı zamanda Köroğlu gibi kahramanlık destanı anlatması kültür katmanlaşması sürecinde anlatıcı tipinin değişim ve dönüşüm yaşaması ile ilgilidir. Oysa Orta Asya’da ve Sibiry’a da anlatıcı tipi değişmemiş, o nedenle de özellikle Sibiry’a Türklerinde aşk destanları fazla gelişmemiştir. Değişim ve dönüşümün yaşandığı Azerbaycan ve Türkiye’de dinî-irfani felsefenin güçlü tesiri ile aşk destanları geniş ölçüde yayılmış, ülkü ve ilkelerimizi temsil eden kahramanlık destanları zamanla arka plana itilmiştir.

Kahramanlık destanlarında tipikleştirilmiş kahramanlar ve olaylar örgüsü destanın tarihe yakın bir çerçeve çizmesini sağlamıştır. Ancak destan tarihî olayları birebir yansıtmaz veya tarihî olaylar destan olayları ile birebir örtüş-

¹⁹³ Bkz. Bayat F., “Mehebbet (Eşk) Destanları”, Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tedgigler, 9. Kitap, Bakü, 2000.

mez. Aslında “destan tarihî mücadelenin yapısını değil, ruhunu verir”.¹⁹⁴ Özet olarak söylemek gerekirse tarihî olayın oluşu ve sonuçları destanın mantığı için o kadar da önemli değildir. Önemli olanı millî kahraman olarak betimlenen şahsiyetin tarihî olayları yönlendirmesi, tarihî hadiselerin felsefesini aktarmasıdır. O hâlde destan milletin poetikleşmiş tarihidir. A. Vesolovskiy’nin de dediği gibi destan halkın hafızasındaki tarihtir.¹⁹⁵ O bakımdan destanlarda birbiri ile alakası olmayan tarihî olayların bir arada görülmesine, kronolojik sıranın bozulmasına kısacası anakronizm olarak adlandırılan olaylara sık sık rastlamak mümkündür. Destancı da her şeyi, her tarihî değil, dinleyici kitlesinin bilmek istediği tarihî ve olayları anlatır. Çünkü destan sözlü gelenek dahilinde oluşmuş, kalıplaşmış ifadeler, kalıplaşmış motifler örgüsü olarak bin yılların anlatım tekniği sonucunda ortaya çıkmıştır.

Destanlarda tarihle benzerlik ve örtüşme olmaz. Dolayısıyla destan tarih değildir. O nedenle hiçbir destan ayrıntıya girmez, tarihî vakaları, olayları tipikleştirip genelleştirerek sunar. Orada artık, gereksiz hiçbir şey yoktur. Bütün elemanlar, unsurlar tıpkı zincir halkaları gibi birbirine bağlanmıştır ve birbirini tamamlar durumdadır. Her ne kadar destanın ana konusunu milletin dış ve iç düşmanlara karşı mücadelesi oluştursa da konu her zaman için bireysellik üzerinde kurulur. Bu yüzden olay örgüsü baş kahramanın etrafında şekillenir. Ancak Altay-Sayan Türklerinin arkaik destanlarında küçük bir aileden ibaret olan cemiyette kahramanın dış düşmanlarla savaşı ferdi entrikalarla desteklenir, mit dünyası ile epik dünya birleşerek destansı bir öyküyle zamanın değerleri övülür. Bütün bunlara bakılmaksızın dış düşmana karşı savaşlar, kahramanlık destanının ana temasıdır, denilebilir. Milletin geleceğini tehlikeye düşüren iç ve dış savaşların yanı sıra göç, yeni yurt edinme, kısacası dış dünyaya karşı direncini konu alan millî uyanışlar da kahramanlık destanlarının başlıca temasıdır. O nedenle ortak bilincin ürünü olan kahramanlık ülküsü, toplumsal dayanışma, toplumun dünya görüşü, felsefesi destanların vermek istedikleri mesajlardır. Destanlarda her dönemin sosyal ruhu, ilke ve ülküler genel bir çerçevede bir kahramanın kişiliğinde gerçekleşir.

Destanlar estetik zevk için değil, bir başarıyı kutlamak, gençleri eğitmek ya da toplumun birlik duygusunu pekiştirmek veya bir topluluğun tüm tarih, yaşambilim, hayvanbilim, toplumbilim, av, deniz veya din bilgisini yaşatmak için anlatılır.¹⁹⁶ En önemlisi de milletin eğitim, bilgi ve birikimini, sanatsal tarafları ile estetik duygularını, ideal kahraman tasarımları ile millî ruhunu yükseltir.

¹⁹⁴ İbrayev Ş., Destanın Yapısı, Ankara, 1998, s.245.

¹⁹⁵ Veselovskiy A.N., “Novie İsledovaniya o Frantsuzskom Epose”, Jurnal Ministerstva Narodnogo Prosveşçeniya, çast 238, 1885, s.260.

¹⁹⁶ Ong W.J., Sözlü ve Yazılı Kültür. Sözlün Teknolojileşmesi, İstanbul, 2003, s.189.

Destan geleneği tarihî sürekliliği boyunca Türk millerinin devlet kurma gayretlerini yansıtmadan, kitleleri bu yönde eğitmekten, düşmana savaş açmaya, vatani, namusu savunmanın şeref olduğunu göstermeğe, adaletten taviz vermemeye kadar geniş bir kültürel yelpaze sergilemektedir. Konusu her ne olursa olsun Türk destanları bir kahramanlık öyküsü, bir millî şuur belirtisidir. Destanlarda duyguyla eylem, savaşla barış, düşmanlıkla sevgi bir arada yürütülür eski tarih yeni döneme uygun bir biçime getirilir.

Hiçbir halk edebiyatı türünün tarihini belirlemek mümkün değildir ve tarihî belirleme çabası da sonuçsuz kalacaktır. Türk milleti var olduğu dönemlerden başlayan sözlü kültür ürünleri fikir ve düşüncenin dışa vurma çabalarından doğmuştur. Bir de aradan geçen zaman sürecinde sözlü kültürün ürünleri değişim ve dönüm yaşamış, ilk varyant neredeyse tanınmaz hâle gelmiştir. O bakımdan herhangi bir türün tarihi başka bir türün tarihi ile yaşıttır. Ancak zamanla katmanlaşma, kültür öğelerinin değişmesi ve yenilenmesi, etkileşimi söz konusu olabilir. Türk kültürünün değişim ve dönüşüm sürecinde destanlar da zamanla yenilenmiş, eğitici ve öğretici işlevlerini zamanla tekrarlamıştır. Millet olarak savaştığımız, kendimizi bildiğimiz dönemlerde destan türü yaygınlaşmış, halk edebiyatımızın büyük türleri arasında yer almıştır. Her bir türde olduğu gibi destanlarda da mitolojik çağın özentileri, düşünce tarzı vardır. Oysa mitolojik çağ sözlü kültürün gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Destanlar mitolojik ve folklorik verileri bir arada tutarak gerçekleri veya tarihî gerçekleri, düzenleri, insan odaklı konuları işlerler.

11.1.2. Kültür Tanımı Açısından Destan ve Sınıflandırılması Konusu

Konar-göçer toplumlar için karakteristik bir özellik olan destancılık (bütünlükte ise sözlü kültür) o milletin siyasî, iktisadî, medenî hayatının tarihidir. Türk destancılığı, genel olarak kendinde salnameciliği, Türk şecere geleneğini, Türk felsefî fikrini vs. korur.

Sayıları parmakla sayılacak kadar az olan Yunan, İran, Fin, Hint vb. halkların destan geleneği zayıflamaya yüz tuttuğu zaman millî şairlerin bir az milletçi, bir az da evrensel konulu edebi yazma destanları ortaya çıkar. Dünya tarihini destansı bir biçimde düzenleyen Batılı yazarlar kaybolmakta olan değerleri yeni yeni edebi türlerine konu etmekle ve yeniden topluma kazandırmak yolunu tutmakla millî olduklarını bir kez daha kanıtlamışlardır. Oysa Türk destanları Altay döneminden eski çağa oradan da orta çağa geçiş yapmış, günümüzde dahi varlığını koruyabilmiştir. Sözüün özü biz sayıları varyant ve versiyonları ile birlikte binlerce olan canlı destan geleneğini yaşattığımız hâlde Avrupa, İran, Yunanistan ve Hindistan bu malzemeleri artık birer yazılı destana dönüştürmüşlerdir. Avrupa için destan kavramı ulus duygusu, özgün kültür, tarih anlayışı, milliyetçilik duyguları ile özdeşmiştir. Ayrıca toplumların devletleşme ve milletleşme sürecinde son derece önemli rol oynayan ve millî kimliğin mihenk

taşı olan destanlar Avrupa'da derlenip yeniden işlenerek yazılı metin hâline getirilmiştir. Bütün bir destanı olmayan Finler, Lönnort gibi bir şairin büyük gayretleri sayesinde Kalevala gibi bir destan yarattılar. Ermeniler Sovyetler Birliğinde Sovyet Halklarının Eposu (Destanı) projesinde yer almış ancak hiçbir destanlarının olmadığını fark etmişler ve kendilerine Oğuznameler ve Manas örneğinde Sasunlu Davit adlı yapay bir destan oluşturmuşlardır. Keza Türklerin, kısmen de Sırp-Hırvatların ve Rusların dışında sözlü kültürün bu türünü canlı tutan ve muazzam bir destan kütüphanesi olan ikinci bir millet yoktur.

O hâlde Türklerin destan geleneği ile diğer halkların yazılmış, yeniden düzenlenmiş veya yapay bir şekilde oluşturulmuş destanlarını kıyaslamak mümkün değildir. Türk milletinin kültür anlayışı ve zevki de zamanla değişmiştir. Nitekim yerleşik hayata geçişle yüksek tabakanın ayrı bir yazılı kültürü; *divan edebiyatı* oluşmuştur. Yazılı Türk divan edebiyatı ne yazık ki destanlarımızı konu almamış, sözlü kültürden yazılı kültüre geçişte destanlarımızı pasif mevkiye itilmiştir. Hatta şuurlu Türklük bilincini şu veya bu eserinde gösteren Ali Şir Nevaî gibi Türk dünyasının en büyük şairi de mesnevilerinin konusunu Türk destanlarından veya kahramanlık öykülerinden almamıştır. Yalnız 20. yüzyılda Türkiye'de yapılan kurtuluş savaşlarını konu alan yazılı destanların yazılmasına başlanmıştır.

Bizim kültürümüz bu halkların kültüründen ayrıldığı gibi tarihimizin yansması olan destanlarımız da farklıdır. Destanlarımız arkaik, klasik, ideolojik, dinî vb. yapıldır. Ayrıca destanlarımız o kadar çeşitli, o kadar geniş konuludur ki Türk toplumunun kendi içinde de bir ayrımını göstermektedir. O bakımdan Türk milletinin iki kültürü olduğunu söylemek gerekir. Biri, yüksek zümrenin, eğitim görmüş kesimin edebi-estetik zevkine uygun yaratılan divan edebiyatı, diğeri de konar-göçer kitlenin zevk ve düşüncelerini, istek ve beklentilerini, dünya görüşünü ve yaşantısını yansıtan sözlü kültürdür.

Dünyanın hiçbir milletinde yazılı kültürle sözlü kültür birbirinden bu kadar ayrı ve birbirine bu kadar yabancı olmamıştır. Divan edebiyatımız şekil açısından millî olmadığı gibi Türk sözlü kültürüne de yabancı olmuştur. Çok az sayıda atasözlerinin, deyimlerin bazı beyitlere süs olarak eklenmesi sözlü kültüre sahip çıkmakla ilgili değildir.

Türk destanlarının derlenmesine ve araştırılmasına Orta Çağ'da başlansa da bilimsel bir metotla derleme ve araştırma işi 19. yy. başlarından itibaren yürütülmüştür. Özellikle Altay Türklerinin ve Yakut Türklerinin destan geleneği derleme ile başlamış ve analitik araştırmalarla devam etmiştir. Bazı hâllerde derleme ve araştırma işi paralel yürütülmüştür. Ancak Batı dünyasından ve eski çağın Sümer, Akad, Hint, İran, Yunan destanlarından farklı olarak zamanında kudretli bir şair tarafından yazılmamış, söylendiği şekliyle de yazıya geçiril-

memiştir. O nedenle Oğuz Kağan, Dede Korkut Boyları, Manas, Köroğlu gibi millîleşmemiştir. Sayıları varyantları ile beraber binlerce olan muazzam Türk destanı layık olduğu yere oturtulmamıştır.

İlk derleme ve değerlendirmelerle beraber tasnif çalışmaları da yapılmıştır. Ne yazık ki bugüne kadar bütün araştırmacılar tarafında kabul edilebilecek ve en önemlisi de Türk destanlarının işlevini ve yapısını, türsel özelliklerini tamına gösterebilecek bir sınıflandırma yapılmamıştır. Türk bilim adamları genel bir Türk destan tasnifi yapmaya koyuldukları hâlde geçmiş Sovyetler Birliği'nde yaşayan halkbilimciler yerel bir tasnif çalışması yapmışlardır. Bunun ideolojik sebeplerine geldiğimizde; Türklük bilincinin olmaması ve Türk soylu halkların kendilerini birer millet olarak görmeleridir. O nedenle teorik alt yapısı yeterli olan Sovyet halkbilimcileri yalnız yöresel ve kısmen de kavimsel bir tasnif yapmakla yetinmişlerdir. Ancak kapalı ve totaliter bir rejim olan Sovyetlerin yabancılara, özellikle de NATO birliği ülkelerine Sovyetler Birliği'nde yaşayan Türk halklarının sözlü kültürünü araştırmaya izin verilmediğinden Türk halkbilimcileri çok kısıtlı şartlar altında genel bir destan tasnifi yapmışlardır.

F. Köprülü ile başlayan bu sınıflandırma çalışmaları son dönem araştırmacılarına kadar hep aynı teorik yaklaşım üzerinde yürütülmüştür. Bu araştırmacılar (Z. V. Togan, N. Atsız, Ş. Elçin, F. Timurtaş, N. Sebetçioğlu, U. Günay, Ö. Çobanoğlu vb.) destan sınıflandırmasına problematik bir şey katmadılar.

Sovyetler Birliği'nin çökmesi ile halk edebiyatında başlayan kalite ve sayı bakımından değişiklik de eski destan sınıflandırma geleneğini yenileyemedi. En yaygın sınıflandırma İslamiyet'ten önceki ve İslamiyet'ten sonraki destanlar şeklindeki muğlak bir tasniftir. Tarihî bir süreklilik içinde varlığını koruyan sözlü kültürün ve özellikle de destanların böylesine bir tasnife nasıl sığdırıldığı anlaşılmamaktadır. İslamiyet'ten önceki destan adı altında Yaratılış Destanı, Göç, Ergenekon, Bozkurt Destanları gibi bir örneklemeye gidilmesi ise destan kavramına türsel değil, anlamsal yaklaşmanın sonucudur. Kozmik oluşumu, ilk insanın ve boyların ortaya çıkmasını konu alan yaratılış (kozmogoni), menşe ve türeyiş mitlerinin ne zamandan epik destan olduğu ve nasıl olduğu bilimsel bir açıklamayla mümkün olmamaktadır. Son dönemde eski ve yeni destan kavramı da İslamiyet'ten önceki ve sonraki destan teriminin yeni adından başka bir şey değildir.¹⁹⁷

¹⁹⁷ Sınıflandırma ile ilgili bkz. Bayat F., Oğuz Destan Dünyası. Oğuznamelerin Tarihi, Mitolojik Kökenleri ve Teşekkülü, İstanbul, 2006, s.178-186.

Bütün bunları bir tarafa bırakmakla Türk destanlarını arkaik ve klasik olarak iki kısma ayırmak mümkündür.¹⁹⁸ Türk destancılığı esasen doğu ve batı kollarından ibarettir. Doğu destan geleneğine giren Yakut, Tuva, Altay, Şor, Hakas destanları arkaik tiplidirler. Bu arkaiklik batı kolunu teşkil eden Oğuz, Kıpçak, Karluk destan geleneği ile kıyaslanmayla ortaya çıkar. Türk destan medeniyetinin bu iki kolu içtimai-siyasî, tarihî, sosyal, dinî, kısmen de ekonomik özelliklerine göre birbirinden farklı olarak adlandırdığımız arkaik ve klasik destan biçimlerine göre farklılaşırlar. Batı Türkleri, özellikle de Oğuz-Kıpçaklar bir taraftan büyük devletlerin kurulmasına iştirak eder; diğer taraftan tedricen yerleşik hayata geçseler de Doğu Türkleri daha çok avcılıkla, atçılıkla, kısmen de rengineyi beslemekle yaşamlarını sürdürürdüler.

Boy, uruk münasebetleri Doğu Türklerinde ilkel şekilde kalmıştır. Bu ilkelliğe egzogami nikâh, kemik akrabalığının kan akrabalığından üstün tutulması, dayının babadan hukukî bakımdan yüksekte olması vs. dâhildir. Batı Türklerinde ise boy, uruk askerî-inzibatî bir kurumdur. Ayrıca Doğu Türklerinin destanları ritüelden tam kopmamıştır. Bu destanlarda ritüel-mitolojik unsurların çokluğu da bununla izah olunur. Arkaik destanların çoğu, mesela Yakut, Şor, Hakas, Altay vb. eski çağlarda ve kısmen de şimdi, avda okunur. Egzogami nikâh arkaik destanlar için asıl şarttır. Oysa Batı Türklerinde endogami nikâha, kan akrabalığına üstünlük verilmesi ön plana çıkar. Bir daha tekrar etmek gerekirse destanın arkaikliği, onun eskiliğine veya mitolojik unsurlarının var olmasına göre değil, destanın yapısına göredir. Aslında arkaiklik kronolojik anlayıştan çok, kategorik bir yaklaşımdır. Daha doğrusu herhangi bir arkaik destanın yeni veya klasik dediğimiz destandan önce şekillenmesi söz konusu değildir. Söz konusu olan, arkaikliğin sosyo-ekonomik şartların oluşturduğu sosyo-kültürel yapılanma olmasıdır.

Doğu Türklerinde Şamanlık, Lamaizm ve Hıristiyanlıkla sentez hâlinde son devirlere kadar yaşadıysa da Batı Türkleri devlet terkinde yaşadıklarından ve İslam'ı resmî din olarak kabul ettiklerinden yeni bir medeniyet çevresine girmişlerdi. Batı kolunu oluşturan klasik destanlar ise esasen, büyük şöenlerde, divanda, düğünde icra edildiğinden onlarda merasim unsurları tam şekilde değil, kısmen yer almaktadır.¹⁹⁹ Aslında destanın yapısına göre yapılan bu sınıflandırma tüm Türk dünyası destan geleneğini kapsayacak bir biçimde tasarlanmıştır.

¹⁹⁸ Arkaik ve klasik destan kavramını ilk kez, Bayat F., Oğuz Epik Enezeni ve Oğuz Kağan Dastanı, Bakü, 1993, s.12, 71-72, kullandık. Türk destanlarının tasnifi konusunda geniş bilgi için bkz. Bayat F., "Türk Destan Tipologiyasına Dair," Çırag, No: 3, 1999.

¹⁹⁹ Bayat F., Oğuz Destan Dünyası, s.173-176.

Klasik destanların bir kolu da devlet destanlarıdır. Cihan devleti ülküsünü konu alan ve toplumsal mücadeleyi konu alan Oğuz Kağan ve kısmen de Dede Korkut destanları bu türdendir.

11.1.3. Destanların Üslubu ve Dili

Anlatıcıların ferdi üslubu olduğu gibi türlerin de belli bir dili, üslubu, yapısı ve kompozisyonu vardır. Her şeyden önce destanlar kompozisyon bütünlüğü ve bu bütünlüğü sağlamak için sık sık kullanılan kalıp ifadelerin, benzer motiflerin varlığı ile karakterize edilir. Bir destan kompozisyon yapısı olarak çalgı aleti, ezgi, söz ve teatral hareketlerin toplumundan oluşmaktadır. O masal gibi yalın anlatı, türkü gibi yalnız ezgiden ibaret değildir. O bakımdan destanın üslubu yalnız ses taklitleri, hitap, diyaloglardan oluşmaz. Bunlar sadece tamamlayıcı unsurlar olarak belirlenir. Destan, ozanın veya bakşının, olonhistin, kayçının, jırcının veya akının; söz, musiki, musikiyi ezgi ile birleştirmesi, karakterleri bir tiyatro aktörü gibi canlandırmasının toplamıdır. Bütün üslup ve dil kuralları: benzetmeler, epitetler (bedii sıfatlar), mübalağalar, tekrirler, ses benzeşmeleri, formel kalıplar, aliterasyonlar her ne kadar destan anlatıcısının ferdi yeteneği, yılların getirdiği birikim ve tecrübe ile desteklense de destan geleneği, tür özelliği ile önceden belirlenmiştir.

Ferdi üslubun başında ritmik tekrarlar, ünlü ünsüz seslerin uyumluluğu, kulak kafiyelerinin sık sık dengeli bir biçimde kullanılması, millî-etnik ifadenin göstericisi olan epitetlerin (bedii sıfatlar) anlatı boyu akması, kolay hatırlanabilecek ve ezberde tutulabilecek atasözlerinin, deyimlerin işletilmesi, ananevi klişelerin bolluğu, formül ifadelerin yerli yerinde kullanılması vb. gelmektedir. Bütün bu üslup özelliklerinin şekillenmesinde destancının ferdi yeteneğinin yanı sıra gelenekten gelen hazır ifadeler, dinleyicinin tepkisi de belli rol almaktadır.

Destan söyleyicisi teknik olarak geri dönüşlerle dinleyiciyi olayların içine çeker, bununla da destanı dinlemeye hazır vaziyete getirir. Ancak destancı dinleyiciyi uzun uzadı ayrıntılarla yormamak için hemen ana konuya geçer. Kısacası destanın olay örgüsünün kısalığı, tasvirlerin kısa veya geniş tutulması, üslubun akıcılığı dinleyici ile belirlenir. Destanı yaratan yalnız destancı değil aynı zamanda dinleyicidir. O bakımdan Yunan sözlü kültürünün dinamiğini araştıran B.Peabody'ye göre "Ozan kendi meramını değil, kendisi dahil dinleyicinin alıştığı ve beklediği geleneksel düşünceyi aktarır."²⁰⁰

Birçok halk ve kavim için destan devri geçse de Türklerin içinde destanın hâlen canlı icra ortamında mevcut olması bu devrin Türkler için arşiv malzemesi olmadığını göstermektedir. Belki kahramanlık, belki hayal anlamında bu

²⁰⁰ Peabody B., *The Winged Word: A Study in the Technique of Ancient Greek Oral Composition as Seen Principally Through Hesiod's Works and Days*, New York, 1075, p.176; Ong W., age., s.171.

devir geçmiştir, ancak destanın icrası bakımından özellikle Altay, Kırgız, Yakut destancıları geleneği canlı tutmaktadırlar. Aşk destanları da Azerbaycan, Türkiye ve Orta Asya’da âşıklar tarafından söylenmektedir.

Destan kompozisyonundaki bu geleneksel ve ferdi üslup birbirini tamamlamakta icra şeklini belirlemektedir. Burada anlatıcı ve dinleyici ortamı destanın birebir üslubunun oluşmasına etki gösteren unsurlar olarak değerlendirilmelidir. Bin yılların yaşam öyküsünü, tarihî kahramanlık çağını, milletin pasyoner gücünü sözün icazkâr gücü, musikinin büyüleyici tesiri, şarkının mest edici özelliği ile icra eden destancılar neredeyse Tanrı’nın gönüllerine ilham verdiği yarı kutsanmış kişiler olarak vasıf kazanmışlardır. Yitirilmiş değerler, kaybolmuş bütünlük yeniden kazanılmak için destanlarda topluma mesaj şeklinde iletilir.

W. Ong’un da dediği gibi ozan başka ozanlardan duyduğu izlek ve kalıpları dinleyicilerin önünde anımsamaya çalışmaktadır. Ancak anımsadığı ezberlenmiş bir metin olmadığı gibi kelimesi kelimesine ezberlenmiş bir dizi söz de değildir. Her anımsama önündeki ortamın ve dinleyicinin tepkisine göre ozanın belleğinde birbirine eklediği anımsanan söz ve olaylar değişiktir, tekrarlanamaz.²⁰¹

Destan, genel adıyla destancı olan söyleyici tarafından icra edilen bir tür olduğu için destancının özel yetenekleri, kabiliyeti, birikim ve bilimi önemli rol oynar. Destanlarımızın varyantlaşması ve versiyonlaşması destancıların farklı birikim ve yetenekleri ile ölçülmelidir. Türk dünyası destan geleneğini yaşatanlar bugüne kadar çeşitli adlarla anılmışlardır: *Ozan/aşık* (Oğuzlarda), *bakşı* (Türkmenlerde), *şair* (Özbeklerde), *akın* (Kazaklarda), *jurcu/jırav* (Kumuklarda ve Kazakların bir kısmında), *olonhist* (Yakutlarda), *kaycı* (Altay Türklerinde). Eskiden beri süregelen destan anlatıcısının adı değişmese de Oğuzların İslamiyet’i kabullerinden sonra dinî-irfani eserlerin hız kazanması sonucunda *Ozan*’ın yerini *Âşık*’a bıraktığı görülmektedir. Yalnız kahramanlık destanı söyleyen ozanlar, aşk destanlarının ortaya çıkması tekkelerin güçlenmesi ve âşıkların geniş bir yayılım göstermesi sonucunda tarih sahnesinden çıkarak yerlerini âşıklarla bırakmış oldular.

Dinleyici kitlesinin zevkini tutturamayan ozanlar yeni bir çağda âşıklar karşısında yenik düştüler ve icra ortamından gönüllü bir şekilde çekilip gittiler. O nedenle ozanın üslubu ile âşığın üslubu farklı bir biçim almış oldu. İcra tarzı ve repertuar biçimleri; destancı tiplerinin farklılaşmasını sağlayan esas etmenlerdir. Ancak bu çeşitlilik zengin Türk destan geleneğinin dil ve üslup açısından pishkinliğini gösterse de destan kavramını ayrı ayrı noktalara çekmez.

²⁰¹ Ong W., age., s.171.

Genel destan üslubundan konuşmanın zor olmasının bir sebebi de destancıların farklı ezgilerden, farklı müzik aletlerinden yararlanmaları, gelenekler düzeyinde farklı ekollere mensup olmalarıdır. Bu farklılık bir toplumun içinde olduğu gibi çeşitli Türk toplulukları arasında da mevcuttur. Bütün hâllerde destan metni *anlatan, dinleyici, anlatım ortamı* üçlüsünde oluşur. Destan anlatıcısı da *saz, söz, hareket* üçlüsünden yararlanarak destanı icra eder. Dolayısıyla destan sadece metinden ibaret değil, aynı zamanda anlatıcının üçlü aracından da oluşmaktadır. Tabii ki metnin oluşmasında dinleyici de önemli rol oynar. Dinleyici kitlesi de tek kişiden kalabalık bir topluluğa kadar değişebilir.

11.1.4. Gaziantep'te Destan Söyleme Geleneği

Anadolu'da, özellikle de Güney Doğu'da birkaç varyantı olan *Hurşit ile Mahı Mihri* aşk destanının Baraklar arasında da bir varyantı mevcuttur. Astral mitlere dayanan bu destan konusu açısından eski mitolojik görüşlerle beraber tasavvufi felsefeyi de içerik almaktadır. Destanın başka varyantlarında bade olayı olsa da Gaziantep (Mahgül) varyantında bunu görmek mümkün değildir. Doğumu ve âşık olması varyantlarda farklı şekilde anlatılsa da aşk destanları için karakteristik olan rüyada âşık olma motifi ağırlık kazanmaktadır. Ancak bade içerek de âşık olduğunu anlatan varyantların yanı sıra Gaziantep varyantında ilk görüşte âşık olma motifi vardır.

Gaziantep'te geleneksel anlamda âşıklık geleneği bugün itibarıyla zayıflamış olduğundan destan söylemeye neredeyse rastlamak mümkün değildir. Ancak bundan 40-50 yıl önce Köroğlu kollarının çok söylendiği ve Köroğlu'nun Antep rivayetinin de bu şekilde ortaya çıktığı bilinmektedir. Yaptığımız alan araştırmasında hem Gaziantep'in Nizip ilçesinde hem de Kilis'in Musabeyli ilçesinde birkaç Köroğlu kolunun hâlen anlatıldığının şahidi olduk. Ayrıca Barak âşıklık geleneğinin son temsilcisi olan Âşık Mahgül'ün *Hurşud ile Mahı Mihri, Emrah ile Selvinaz, Gül Mısdafa, Öksüz Oğlan ve Elbeyli Oğlu* hikâyelerinin yanı sıra Köroğlu kollarından da altı veya yedi kol bildiği görülüyor. Birkaç defa yazıya aktarılan²⁰² bu destanlardan bugün çok azı icra ediliyor.

Hurşud ile Mahı Mihri destanını tam şekilde olmasa da birkaç söyleyiciden dinledik. Ancak bu destanı tam şekliyle bilen kaynak bir kişinin olduğunu tespit ettik. Hem derleme hem de değerlendirme çalışması olarak Hurşud ile Mahı Mihri destanını yüksek lisans tezi olarak verdim. Canlı icra ortamında anlatıcının hatırlama aracı olarak kullandığı kalıp ifadeler yer verdiği, sade halk üslubunda anlattığı bu metni olduğu gibi de kitaba aldık. Destancının anlatım tekniğinde seçtiği cümleler ve kalıp ifadeler ağırlıklıdır. Mesela Hurşud'un kızı gördükten sonra bayılması sahnesinde gelenlerin durumunu şöyle anlatır:

²⁰² Nizip'te araştırma yaparken Eyseliler Derneği Başkanı Mustafa Arslan'a Âşık Mahgül'den alınmış hikâyelerin kasetini bizlere verdiği için teşekkür ederiz.

“Tabi gelenler geldi. Şu geldi, bu geldi, estek köstek, neyse kimi diy ki abo anam, Allah, bunu nasıl analar doğurmuş bunu nasıl analar beslemiş, bu dün-yada beyle bir nazik, beyle bir anca bu diy padişah neslinde bulunur. Yani bunda ya sara hastalığı var ya da bunu ecjinni çarpmış diy.”

Ayrıca anlatıcının bir başka özelliği de Hurşud’un dilinden söylediği türkülerle şerh düşmeyi ihmal etmemesidir:

“Hurşud bir gözünü açtı baktı ki gızın yanında. E âşık, âşık söyler:

‘Yâr odur ki yâre hâlin söylesin

İnip aşkın deryasını boylasın

Ben cinni değilim cindar neylesin

Ya bir malla ile dört kitap bana’

Ne ecinni çarpmış beni ne sara hastalığım var, ben hüsn-i cemaline âşık oldum demeye getiriy yanı.”

Bazen de hareketleri mimikleri ile de kahramanların veya düşmanın psikolojisini, karakteristik özelliklerini gösterir. Mesela Anlatıcı Kara Özkan’ın âşığı meclise alması sahnesini anlatırken; *“gelsin dir, sonra da ilave edir sert sert böyle baktı ve kaşlarını çatarak gösterir”* Hatta bazen söylediklerini daha iyi anlatmak için ilave cümlelere de yer verir. Mesela; *“Sen didi, bunu harem odana alırsın. Ham mücehat odası ayrı, harem odası ayrı. Beyle çadır amma o gadarı geniş.”* Bir başka yerde Mahı emmisinin oğlunu aldatmak için yalan söylerken, arada *“Plan yapıy tabi,”* der.

Aşağıda Hurşud ile Mahı Mihri aşk destanını yazıya aktarıldığı gibi diline ve üslubuna dokunmadan veriyoruz.

11.1.4.1.Hurşud ile Mahı Mihri/Meyri

Ordan, Kara Özkan elinden, bu yüzüne bütün göç eyledi bu tarafa geldi. Kara Özkan eli, İran’a bağlı. Geldiler süre süre Konya’yı buldular. Konya’nın düzüne geldiler ki Konya’nın düzü heç hasebene gelmedi. Çöl eylesine, otlak meselesi eylesine, davarları her tarafa yaydılar, sürdüler, develer eylesine, atlar eylesine gendiler ava çıktılar çok hoş geldi. Çok geniştir. O zaman Konya’nın padişahı da Molla Hünkar Oğlu. Molla Hünkar Oğlu dürbülünden baktı dedi:

- Oğlum Hurşud,

- Buyur baba, dedi.

- Oğlum hele bak bizim çölde çok bir kalabalık var. Çok geniş bir kalabalık var. O zaman, mesele bunlar kalırsa aylık alırlarmış bir aylık iki aylık, kaç aylık?

- Evet!

- Hele bunlar kalıcı mı, gidici mi, dedi.

Kalırlarsa çölde toprak bastı derlermiş o zamanda ram. Hurşud da atına bindi, oğlu gendinin, Mulla Hünkar'ın oğlu çekdi geldi, çekdi geliyken, e tabi bunların da reisin de onların da atlı hozalı oldu mu o reisin çadırın onu kendi biliy. O zaman doğrudan doğruya reisin çadırına geldi. O anda da gızın bütün gardaşları, akrabaları ava çıkmışlar yanı kadınlardan başka kimse yok. Kendi beyle çadırın önüne geliyken o zaman gız çıkmaya, çadırdan dışarı çıkmaya mecbur oldu. Mahı Meyri. Kızın adı Mahı Meyri.

- Buyur, didi

Oğlan atın dımağının dibine düştü. Gız neye uğradığın bilmedi. Gızın da bir süt anası Emlece Garı var. Garının yanına ulaştı.

- Hele ana, ana dedi, başıma bir iş geldi.

- Ne var gızım, didi.

- Böyle böyle bir adam geldi. Ben atın başına çıktım atın, dımağının dibine düştü.

Tabi gelenler geldi. Şu geldi, bu geldi, estek köstek, neyse kimi diy ki abo anam, Allah, bunu nasıl analar doğurmuş bunu nasıl analar beslemiş, bu dünyada beyle bir nazik, beyle bir anca bu diy padişah neslinde bulunur. Yani bunda ya sara hastalığı var ya da bunu ecinni çarpmış diy. Amma Hurşud bunların hepsini duyuy. Bunun rahat nutku yok söyleymiy. Emlece Garı geldi. Gızın süt anası.

- Hepiz didi. Çadırda kimse galmasın. Mahı Meyri'den ben kalıceyk dedi. Gendi de süt anası Mahı Meyri'nin. Kimse galmyıkan ikisi galdı. Dedi:

- Gızım ne bunu ecinni çarpmış ne sara hastalığı var. Sade senin hüsn-i cemaleme âşık olmuş düşmüş, didi.

- Ana olur mu? dedi.

- Gızım işte ben sana bu kadar söyliyim didi. Sen didi, bunu harem odana alırsın - Ham mücehat odası ayrı harem odası ayrı - Beyle çadır amma o gadarı geniş. O zaman gıza dedi ki:

- Bunu harem odana alırsın, bu senin kokundan didi ayılır. O zaman dedi.

- Gızım, dedi, bende kapıda nöbetçiyim, dedi.

- Kimse gelemez. Gardaşların geldiği zaman dedi kapıyı ben sana haber veriririm.

Hurşud bir gözünü açtı baktı ki gızın yanında. E âşık, âşık söyler:

'Yâr odur ki yâre hâlin söylesin

İnip aşkın deryasını boylasın

*Ben cinni değilim cindar neylesin
Ya bir malla ile dört kitap bana'*

Ne ecinni çarpmış beni, ne sara hastalığım var, ben hüsn-i cemaline âşık oldum demeye getiriy yanı.

*'Yâr odur ki yâr hâlinden bilene
Canım gurban olsun hüsnün görene
Ölen ölmüş gullh-ı bendin öğlene
Nüçin ganlı zalim serptin abbage*

Şimdi gızda gendine âşık oldu gızda cevap veremiy. Gızda cevap veremiy-ken burada üç söyler. Şunu söyler oğlan:

*'Ben Hurşud'un senden kesmem davımı
Guvartdım şahanımı aldım avımı
Terk ederim aşretimi kavımı
Seni gördüm şavhı düştü ta bana'*

Yanı senin hüsn-ü cemaline ben âşık oldum der. O zaman Emlece Garı içeri girer. Hurşud'un yüzüğünü alır Mahı Meyri'ye verir. Mahı Meyri'nin yüzüğünü alır Hurşud'a verir. O zaman, epey bir zaman, bunlar galır Hurşud'u bırakmazlar. Hurşud'a her gün bir deve kesiyler. Emlece Garı Hurşud'a didi ki:

- Oğlum sen elli gün galsan, elli tene deve keserler sana heç get diyen olmaz.

- Ne demek istin garı ana, didi.

- Yavrum sen didi gedersin Allah'ın emriyle, Peygamberin kavliyle, babana meseleyi izah edersin, baban kaç beş adam getirir, ehl-i kâmil insanlardan getirir burada der hemin yemeklerini yirler, hemin de seni, kızı sana isterler, didi. Hurşud artık bunu kabul eder. Emlece garı:

- Oğlum sen elli gün galsan burda, boşa der. Sen get babanın yanına der.

O zaman Hurşud evine geder. Şimdi o zaman Hurşud çeker geder. Evine geder. Babasına söyleyemez. Sevdiği arhadaşları var, yakınları var. Arhadaşına söyler. Buna babası çok memnun olur. Baba bakar eşref insanlardan üç beş tene adam yanına alır. Mulla Hünkâr Oğlu koca Çöl padişahı, Konya çölünün padişahı. Gelirler doğru doğruya Mahı'nın çadırına gelirler. Otururlar, develer kesilir, kurbanlar kesilir buna bir hürmet yaparlarkine. Hörmete layık insanlar bu adamlar. Yanı görmüş onu bilir yanı, çok. O zaman yemek meydana gelip düzüldü mü o zaman Mulla Hünkâr oğlunun arhadaşları eşref insanlar dirlir.

- Yemeğin baş üstüne gabuluk. Allalı'nın emriyle, Peygamberin kavliyle bacınız Mahı'yı, Mahı Meyri'yi bizim Mulla Hünkâr Oğlu'nun oğlu Hurşud'a geldik der. Allah'ın emriyle, Peygamberin kavliyle sizden bir akrabalık umdu Mulla Hünkâr Oğlu.

Gızın gardaşları:

- Mulla Hünkâr Oğlu bizden akrabalık umduktan sonra başım gözüm üstüne buyrun dir. Arzunuz baş üstüne. Tamamdır. O zaman yemekler yirler burda adamlar, hürmetlerini görürler. Bu adamlar Mulla Hünkâr Oğlu'na öyle bir hörmət yaparlar ki, bunlar çok memnun galırlar. Mulla Hünkâr Oğlu da bilir ki bunlar temiz bir aileden olduklarını. Bilmez mi? O zaman

- Müsaade bize, dir.

- Gözüm, başım üstüne dirler uğurlarlar.

Savuşur, bunlar evlerine geldikten sonra, gün gün gün dir.

- Bize kırk gün müsaade verilsin hazılık göre, kırk birinci gün gelin, gelininizi götürün.

- Peki, başım üstüne.

Kırk gün Hurşud, av eder, guş eder, işte etrafında çeker geri evine geder. Av eder, guş eder buyza gelmez çeker geri evine geder. Kırkinci gün müsaade verir ki gardaşları gızın, emmisi, uşakları var, gardaşları var, akrabası bütün hep bir akrabalar.

- Yav dir, Kara Özkan oğlu emmimiz oğlu, bu Kara Özkan'ın nişanlısı, sen bunu nasıl Mulla Hünkâr Oğlu Hurşid'e verdin biz bir geldik. Ya bizim emmimizli oğlundan ahbablığı kesmeliyik orya biz gedersek bizi yerimizden yok eder, akrabalıktan siler. Böyle diyken bunların kafaları guralanır. Ne desin. Bundan hepsi kararı verir ki, buradan getmemiz. Geri Kara Özkan eline getmemiz. Gız da o gün, o geceden darağı kece ıslar ki başını yuyacak. Kille darak ıslı, o zaman emir verir ki gece göç yerinden kalkacak. Mahı Meyri'nin saçı söküük, kolunu bağlarlar, deveye bindirider, çeker gededer. Gız göz yaşıyla bir mektup yazar hemen ocak daşının altına yiter. O an. Emir verildikten sonra. Biz alalım habarı Mulla Hünkâr oğlundan. Aradan zaman geçer kırk birinci gün arhadaşları yol götürmez askerinden ötesinden berisinden gelir bakarlar ki too, göç yerinden kalkmış, uyuz muyuz develer kalmış, ölü olarak. Uyuz hayvanlar galmış kartallar inip inip kakıy. Adamlar neye urgadığını bilmezler; Ula biz acep çölün o tarafına mı getdi. Her tarafına göz kulak olurlar baharlar, dürbülden baharlar, yok. O zaman, tabi göç hat edip gedi. Hurşud'a haber veriyeler. Hurşud'dan birkaç arhadaşı gelir. Şeye gelir. Ocak daşının başına gelir. Mahı Meyri'nin ocağım biliy ya.

'Süre süre geldim ocak daşına

*Bakmaz mısın gözden ahan yaşıma
O yar göç eyledi düştüm peşine
Koptu gök tufanı seller başıma
Nüçün sağ olmayan küller başıma'*

O zaman söyliyken külleri başına savurur, bahar ki küllerin içinden bir mektup çıkar. Bahar ki gızın yazısı, Mahı'nın yazısı, Şeyle yaziy:

*'Aha gettim sizin olsun eliniz
Tez sulalar gelsin sizin ellere
Örtülü gezerdim kimse bilmezdi
Hayıf oldu düştüm dilden dillere'*

Yanı ben eveli aşkı bilmezdim, aşkı görmedim, aşka düşmedim, şimdi bütün dillere destan oldum bu ataşa yandım diye. Yanı o dimeye getiriy.

*'Ohudum garayı döktüm gumaşı
Gözümnden ahıtdım gan ile yaşı
Sana amanatum üç ocak daşı
Beki benim begim gelir yurtlara'*

O, Hurşud'a yazıy yanı, beki gelir de bu yurtdan beni bulur diye.

*'Ohudum elif'i bilmem beyinden
Yolların ugrasın mercan dağından
Van şehri gavır yolun sağından
Beki benim beğim gelir illere'*

Gedip geldiği yolları salıhliy ki beni bulsun diye.

*'Mahı Meyri'm geder hem yana yana
Elin kötü sözü gast etdi cana
Beni verecekler Kara Özkan'a
Beki Benim beğim gelir illere'*

Kara Özkan da emmisi oğlu ya gendinin nişanlısı, Diyken Hurşud alır mektubu cebine gor. Bir seyisi var Arap. Bunlar epey zaman arhadaşları get get get, oğlum bu hat edip gedyi, arhadaşları dön dön dön dön, biz nerde bular derince, bunlar döne döne döne döne bes bir seyisi galır. Bes bir seyisi galır yanında. Başka kimse kalmadı. Seyisi galiykan bir yere gelir, bir dağa gelir. Süphan Dağı'na gelir. Süphan Dağı'na geldi mi üç gün dolaşırlar yolu çıkara-

mazlar, dağda. Üç gün dolaşırlar seyisden. Hurşid yolu çıkaramazlar Subhan dağından. O zaman seyis dir ki:

- Ağa biz bu atdan çıkamazık, bu dağı aşamazık.

- Eey

- Yayan olarak olursak bu dağı aşarık yoksa biz bu dağı aşamazık.

Emkanı yok. Dağ atdan aşılmaz.

O zaman Hurşid ne yapsın. Atdan da ayrılamiy. Kırat'dan Kambertay, ayrılamiy. Bahalım orda söyler. Atdan ayrılamiy, mecbur, atdan iner aşağı yüzünü öper, gözünü öper, Kambertay'a ne söyler:

'Atım ne kişnersin ben oldum hastan

Yönümü çevirdim on altı dostan

Bir gara yerkesi kınalı kuyroğun deste

Derdimin ortağı Kırat gal burada'

At o zaman acı acı kişnedi bahalım ne diycek:

'Eğerim indir de dizginim galdır

Şu benim halımı Allah'a bildir

Senin gideceğinde bir uzak yoldur

Mevlâ'nın aşkına koyma çöllerde'

Sen benim dizginimi indirmesen ben yimek yiyemem dimeye getiriy. O zaman gene Hurşud aldı:

'Atım ne kişnersin ben oldum delin

Bize yardım gelsin o Hızır veli

Bir karış yelkesi dört barmak hurgası,

Derdimin ortağı atım gal burada'

At orda ne söyler gendine:

'Begim sen gedersen beni nederler

Kartallar kuzgunlar figan ederler

Ben galırsam beni pay pay ederler

Allah'ın aşkına koyma çöllerde

Allah'ın seversen koyma çöllerde'

Hurşud dayanamaz, der:

- Ben ölüürüm gene bu atı tergeyemem. Arap dir ki seyisi

- Yok dağa getmemiz gerek.

'Kırat ne kişnersin gişnersin tatlı

O yer hatımdadır naadar mutlu

Hurşud'um Mahi'dan sen etdin dertli

Mevla'nın aşkına söyletme beni

Mevla'nın aşkına ağılatma beni'

O zaman gelir, atın yüzünü sildi, gözünü sildi dedi:

- Hayvan amanatın Allah'a bıraktım benim elimden bir gelen yok, muhakkak benim getmem gerek. Canımdan gıymatlısın amma bir türlü dağı aşamadım, yolu bulamadım. Süphan Dağı'nı aşamadım, getmem gerek. Atım dönüşte gısmet olursa seni inşallah bulurum diye. Atın yüzünü öpdü, gözünü öpdü, halalaştı, çekdi getdi. Aşıklara bah, bunlar hak aşığıdır bah ölürsede barabar, kavuştularsa da kimse edemez. O zaman bunlar çeker gederler. Gede gede, gede gede Kırk Harami yollarına çıkar.

- Eey Aşık nere gedersin. Gucağında sazıya, saz seyisin elinde. Dir

- Vallahi Kara Özkan eline gedyim.

- Niye gedyin?

- Şöyle şöyle bir aşığım vardı. Yaşadığı olayları olduğu gibi nakleder.

- Aşık tamam, aşıklığın tamam bir şey diyemeziz rahat sen get güle güle işin rast gelsin rahat arhadaşını bırakmazık, arhadaşın yanımızda galır.

- Niye?

- Arhadaşımızın biri öldü. Otuz dokuz tana galdık. Kırk tanayık biz bırakmazık. Ee nasıl etsin bu adam şimdi, Hurşud netsin buna. Kırk haramiler dört dene söylemezsen seni de bırakmazık aşık didiler. Bahalım ne söyler.

'Hikmet nedir, kudret nedir, bu nedir

Buralar da zindan oldu şar bana

Yüzün milinetine bir gül yetirdim

Kopardılar gülü galdı har bana

Yar nere gediceğın ben de bilmedim

Sorup sual edip habar almadım

Aylar günler geçdi yüzün görmedim

Aceb Allah, görünür mü yar bana

O yana sözleri belimi kırdı

*El alem içinde boynumu vurdu
Görmek müşgil oldu sarp yere girdi
Acep Allah yedi iklim şar köşeler dar bana*

*Hurşud'um da dir ki ahınan vahım
Elinden aldurdım gül yüzlü Mahı'm
Ben bu derde dayanamam ilahım
Ehsan eyle bir sabırcık ver bana'*

- Tamam, didiler aşık, diline sağlık şimdi yolun açık olsun, seni yolundan eylemiyek, sana heyidi yolculuk rahat arhadaşın yanımızda galır.

- Yav, bu benim seyisim, benim adam.

- Aanamam, biz kırk tanadık arhadaşımız öldü otuz dokuz kaldık, arhadaşını bırakmazık. Sana bir şey diyemezık güle güle yolun açık olsun.

-Allah Allah ne yapıym ben, sabır.

Çeker geder adam, Hurşud tekden geder, seyisi bırakmazlar.

Subhan Dağı'nı geçdikden sonra, Hurşud bilbilden eşini görür. Bilbilin şen ötüşüne içlenen Hurşud sazı sen baa ver de ben buna bir türkü söyliyim:

'Bilbil ne şakarsın bahar yaz geldi

Bilbilin ötüşü güle haz geldi

Sılada sevdiğim benden vaz geldi

Ötme garib bilbil gönlüm şen değil

Bilbil ne ötersin Çukurova'da

Eşin seni arar bulmaz yuvada

Sılada sevdiğim kaldı arada

Ötme garib bilbil gönlüm şen değil

Bilbil ne yatarsın dal arasında

Eşin seni arar gül arasında

Sılada sevdiğim el arasında

Ötme garib bilbil gönlüm şen değil

Bilbil ne şakarsın ötüşün datlı

Eşin yanındadır ne gadar mutlu

Hurşud'ı Maha'dan sen etdin derdli

Ötme garib bilbil gönlüm Şen değil'

Az gider uz gider dere tepe düz gider, altı ay bir güz gider, gedyi işte, sora sora gedyi. Bir yere gelir bahar ki yol üzerinde bir adam davarı bırakmış, etraf bütün çayır çimen, amma bu davarın yattığı yerde bir yeşil yaprak yok.

- Ulan, dir bunda bir iş var yav.

Çeker sazım eline, o çoban da keçeyi indirmiş, kavalı çaliy keyfine bakiy, davar da yatıy.

- Olan dir bu davar, her taraf çayır çimen beyle, baharın mevsimi, inan Őuna bir haber sorıym, dir. Çeker sazım aşık eline alır bahalım çobana ne söyler:

"Sana derim sana koyun çobanı

Gece gündüz dolanırsın yabanı

Söyle dorgusunu galdır yalanı

Gül Mahı 'm buradan geçti gördün mü?"

- Allah Allah

Çoban kafasını kaldırır. Çoban elini öper başına gor. Bah o zamandan, Mahı buradan geçiyken bu kilden darağı çobana verir. Çobana amanat eder.

- Bu biçimde, bu gilafatda bir adam gelirse amanatımı ona verirsın dir.

Çoban, Mahı'nın tarif ettiği adamı karşısında görünce elini öper başına gor. Çünkü çoban gece keçesini omzuna atıy yolda yatıy, gündüz oğlu geliy koyunları aliy otlamaya gidıy. Çoban yerinden aynımadan, amanat elinde, amantı vereceği adamı bekliy. Eve gelmek yok. Aldı çoban:

'Ben çobanım kavalcığım yağlıdır

AŞk elinden ciğerciğim dağlıdır

Senin yarin at kolanda bağlıdır

Saç! söküğü düŐürmüşler yollara'

Aldı Hurşud:

'Nedelim de çoban gardaş nedelim

Bir gözelin iktarını düzelim

DönüŐümde seni vezir ederim

Gül Mahı 'mın geçdiği yollar bu mudur?'

Aldı çoban:

'Fırağı da deli gönül fırağı

*Kadir Mevlam yakın eyle yırağı
Aha amanatı kilden darağı
Gül Mahı'n geçtiği yollar doğrudur'*

Diycek o zaman Hurşud geldi çobanın elini öpdü, çoban gendinin yüzünü öpdü. Çoban:

- Yarabbime çok şükür bu amanatı verdim didi.

Çoban amanatı verdikten sonra evine gider. Altı ay yolu bekledi, çoban yolu bekledi amanatı verebilmek için. O zaman çekdi geldi bu adam. Get, gel, gel, gel zaman geçti, yollarda inip kaba artı elbisede elbise galmadı ayakkada ayak galmadı, odur ki bir dağ insanına döndü. Allah'tan ölmiyene ölüm yok geçindi getdi. Bir yere geldi bahtı ki bir işlek pınar var. Bahtı ki sular sökül-müş.

- Ulan, didi burda bir insan var, muhakkak burada ya bir köy var ya çadır var, didi. Pınar ahiy, etrafı öte dorgu çimenlik, sazı gamışı adam boyunda rahat etrafı da sulu vahit ahşama da yakın. Bahar giyç giyç bir adam omzuna bir sırik goymuş iki yanına birer külek yerleştirmiş, o küleğin gıcirtısı geliy Hurşud'un gulağına geliy. Bahar ki biri geliy, gendi gendini gamışını içine atar. Biz alalım habarı Emlece Garı'dan hanı gendi ehtiyar ya gençler, gelinler, kızlar sularını almış almış getmişler, gendi sonuya galmış Emlece Garı çalıy indirir.

- Oor aney Hurşud oor dir. Gurbanım saa yavrum, dir. Sen orda galasın, Mahı'n buraya gele de benim çekdiğim, didi. O zaman Emlece Garı'nın bütün ehtiyaçlarını bu olaydan evel depeden dırnağa Mahı temin ediy. Her ehtiyacı Mahı'ya ait. O zaman bu olaydan sonra, Hurşud'dan Mahı'nın arası kesildik-den sonra, Mahı, Emlece Garı'dan ilgisini kesiy.

- Yanıma gelmesin, diy, gendini parça parça ederim, diy. Her tikesini kulağı gadar goyarım, dir. Mahı bunu Emlece Garı'ya söyliy. Emlece Garı:

- Ooy Hurşud'um aney gurban benim çekdiğim senin elinden deel mi? diy. Beni beyle mahzun etdin. Allah seni gene şen eylesin oglum, diy.

- Ula, Hurşud diy, Ula bu guş olsa üstümde gezse bu gene olmaz.

Hurşud de gizlenmiş, insana benzer halı galmamış ki. Hurşud diy

- Ne olursa bu, ecinni mecinni ben bunu söyliycem diy. Emlece Garı'ya bir cevap veriy.

'Gelişim Konya elinden anam anam

Ana gurban kimseler de sormaz halımdan

Haber ver nazlı yarımdan anam anam

Ne haldadır Mahı'm benim anam anam'

Ula, garı afalliy, la bu ecinni midir, cin midir, şeytan mıdır, bu ses nerden geldi. Bu garı da şaşırıy bu taraftan geliy amma nerden geliy. Bu ses Hurşud'un, sedası Hurşud'un rahat Hurşud'un buraya gelecek emkanı yok.

Emlece Garı:

*'Hurşud oğlum ne bilem kim anam gurban Hurşud gele
Ne bilem ki gurban oğlum Hurşud gele yarın hasta
Tamam gurban oğluma elli gündür gara yasta
Gözü yolda kulağı seste benim oğlum sara geldin'*

Hurşud:

*'Uzak yollardan gelmişem
Gül Mahı'mı yaşlı gomuşam
Tam haber senden almışam
Ne haldadır Mahı'm benim'*

Garı tamamen bildi ki bu Hurşud, o zaman Emlece Garı, dorgu ses gelen yere dorgu geldi. Hurşud'e bahtı ki aboo Hurşid anadan iliyen, çınarttı bir öynüğünü gendine verdi. Başım laa dolağı Hurşud'a verdi. Ayağındaki ayakkabıyı Hurşud'a verdi. Neyi galmış ki, bir dağ adamı olmuş.

- Didi oğlum, ben gediym sen beni tahıp et.

Emlece Gagı'nın da üç oğlu vardı. Biri Kara Özkan'ın kapıcısı, biri seyisi, biri de hizmetçisi. Garının üç oğlu da Kara Özkan'ın emrinde. Anası geldi, Emlece Garı içeri girdi. Oğlanları dedi ki:

- Ana, heyr ola bize bir bacı getirilin, tabii üç oğlu da içerdeler o sırada.

- He, oğlum dir, bu da gardaşınız oğlum dir, gardaşınız.

- Ana, dir biz üç gardaşık fakat sen Konya Çölünde sen bize bir gardaş söyledindi, bu da gardaşınız oğlum didindi, Hurşud mimında didindi. Konya Çölü nerde ana Hurşud nerde didi.

- Oğlum, işte Hurşud bu diyken bunlar sarmaş dolaş oldular birbiriynen, sarıldılar, üpüşdüler, ağlaşdılar, zaman geçti, kalkdılar hamam yakdılar, Hurşud'u bir hamam yapırdılar, tıraş etdirdi. O zaman uşaklarının bir elbisesini Hurşud'a geydirir. O gün de bak sen aksiliğe ki Mahı'nın gınası yanacak. Emmisi oğlu Kara Özkan'a verecekler emmisi oğluna verecek. Hurşud, Emlece Garı'ya dirki:

- Garı Ana, dir sütün var mı dir.

- Oğlum bir geçim var

- Dir acı o geçiyi sağ.

Mahı'nın yüzüğünü çıkarıp, içine atar.

- Aha dir bunu get gendine ver bu yüssüğü tanır.

- Oğlum dir ben gedersem yemin etdi ki beni tike tike edecek. Ben Mahı'nın yanına gedersem emkını yok beni parçalar, beni tike tike etmeye de vaat etdi dir. Ben nası gidiyim dir.

- Ana dir. Sen di ki sevdiğinin başım seversen yanına geliyim dirsen sen gorkma dir.

Garı geder biraz südü varmış alır. Hurşud'da Mahı'nın nişan yüzüğünü verir. Kırk tana gız Mahı'nın bir tarafında duriy, kırk tana gız bir tarafında duriy. Kırk gün bir şey yimemiş. Mahı bir inne bir iplik gamış. Kırk gün kırk tana gız orda beyle iki geçeli durmuş gız bir yanında, kırk gız bir yanında el pençe durmuş her birinin elinde bir türlü yimek. Nasıl gelirlerse geri gidiy kırk gün yas çekmiş. Kırk gün de düğünü çaliniy.

- Oo, dirler, Emlece Garı da gelmiş dirler. Allah, senin kıllı südüne mi galmış diyken Mahı dir ki:

- Kim o, dir.

Dirler ki

- Emlece Garı sana bir lokma süt getirmiş Mahı Meyri dir.

- Kızım, dir, sevdiğinin başını seversen, bir çift cevabım var. Ondan kelli beni asin mi, kesin mi ne yaparsan yap dir. Eyle diyince, Mahı da;

- Hanan haraba gala, yedi yerden belimi gırdın dir. Bırahın gelsin o dir, o cazır minafık gelsin dir. Gelir.

- Ne diyecen, söyliyecen sözünü bana söyle dir.

-Sevdiğinin başım seversen aha şu sütden bir lokma iç de acı öz olsun kırk gündür sen ne yidin ki:

- Sen başka sözün varsa onu söyle dir. O havada süt tasını Emlece Garı'nın elinde çeker. Çekiyken tasın içindeki yüzük çalhalanır, cıhırdar. Malı bahıy ki cıhırdar sesi duyunca elini tasın içine çalar bahar ki genilinin yüssüğü. O zaman. Baeılanm dir. Yanındaki kızlan, hepiniz sagolun mutlu günlerinizi yaşamanızı Cenabı Hak'dan niyaz ederim. Allah hepinize ağ baht versin, benim boğun yasım kalktı, dir. Hepsinin yimeklerinden birer gaşık birer gaşık alır. Heç birinin de hatırım gırmaz. Emmisi oğluna bir mektup yazar. Gızlar geri gelirler. Yalnız Emlece Garı ile Mahı Meyri galır. Galdıktan sonra:

- Ee şimdi söyle dir.

- Dir, Hurşud benim yanımda insanoğluna benzer yanı yok heç. Birlime sırtında bir şey galmamışdı. Ben önlüğümü verdim geydi, zubunumu verdim geydi bir de dolağımı verdim bağladı, eve getirdim.

- Eey,

Hemen emmisi oğluna bir mektup yazar dir ki;

- Emmi oğlu boğun benim yasım kalktı şinden sonra benim kırk gün düğünüm çalınsin. Amma güvelik elbiseni bana salacan dir.

Kara Özkan mektubu ohuyunca dir ki:

- Emmim gızının bende göyni var.

O ana gadar da bilmiy ki Mahı'nın gendine yar olacağını.

- Ulan kırk gün düğün çalınsin dir.

Güvelik elbisesini de zorsunmadan Mahı'ya salar. Güvelik elbisesini alan Mahı, olduğu gibi çihınıynan Hurşud'a salar. Dir ki;

- Al bu çihını Hurşud'a ver, hamamın yapsm, tıraşım olsun, yarın da benim düğünüme gelsin. Emlece Garı, çihını alır. Hurşud'a götürür.

- Oğlum, dir. Mahı'nın selamı var. Aha sana da elbise saldı. Elbise de Kara Özkan'ın elbisesi. Bunu da geyip yarın düğünde Mahı'nın penceresinin altına oturacahsın ne gadar Kara Özkan dirse başka yere getmiyecen.

- Niye

- Yok, sen penceresinin altına oturacan.

Hurşud geyer yorum. Ee koca Mulla Hünkâr Oğlu Emlece Garı, Mahı'ya:

- Acı, birkaç gün benim yanımda galsm, gendi gendini bulsun dir.

Mahı kabul etmez.

- Yok, dir. Benim tahmil kararım yok. Muhakkak yarın gelecek dir.

Beyle güveylik elbisesini gerekcek, düğünüme gelecek, penceremin altına da oturacak dir.

Hurşud havrasının altına sazım alır, çeker, geder. Çeker geder, çeker geder düğün yerine kapıcılar var, hizmetçiler var her tarafta Kara Özkan'ın davulu aliniy. Hurşud geliy. Geldi mi kapıcılar, löbetçiler hep esas vaziyere geçiy.

- Dir, oğlum, esas vaziyete geçmeyin, bende şairim dir.

Havranın altından sazı gösderir. Yanı şair olduğunu bildiriy genlere.

- Şairim, dir gedin beğinize selam söyleyin. Eğer müsaade verirse bir çalıp söyleyeem, şairim dir.

- Eee?

- Bir ekmek parasına geldim, dir.

Gız mektubunda:

- Hurşud gendi gendini bildirmesin dedigi için beyle ediy.

- Beğiniz Kara Özkan söyleyin bir ekmek parasına ben de güzel çalar söylerim, dir.

- Buyur, sen serbessin, dirler

- Yook söylemeden girmem içeri dir.

Bunu giderler Kara Özkan söylerken dirler ki;

- Beğ, bir şair gelmiş amma biz bunun şair olduğunu bilmik nasıl bir adam olduğunu da bilinik, şaire benzemiy, benzer yeri yok, kılık kıyafatı yerinde, nasıl adam, anlatarnam saa.

- Gelsin, dir o adam.

Gelsin diyince Hurşud içeri girer. Hurşud içeri girince cemaat bütün ayağa kalkar. Kara Özkan da kaba. Bunun heybeti bunların hepsini basar.

- Gel buyur yanıma dir Kara Özkan.

- Yok, şairler üst başa oturamaz. Herkeş yerinde ırahat etsin benim yerim buradır. Ne geder ederse;

- Yok gedemem dir, benim yerim bura, dir.

O zaman harvanın altından sazı çıkarır, aşık olduğunu bildiriy yanı. Kara Özkan bir daha gendini yanına çıkırır. Amma Hurşud yine:

- Gelemem dir, benim yerim buradır, garip adamın yeri dayıma alt başdır dir.

Na'ader ederse yanına oturmaz.

- Pekey, dir otur orya o zaman. Hurşud pencerenin altına oturur. Yaharı bahar ki Mahı'nın yüzü. Be Mahı'nın yüzünü de mesele nice zamandır belli gönü. Bey nasıl görsün, türküden söyleyeek, aşık maşuğuna söyler. Kara Özkan, aşığa namında türkü söylersen kelleni alırım dir.

- Türkü söyle serbes, bahşışını da bol bol veririm dir. Fakat Hurşud dilinden duydum. Hurşud'ı ne biliyim. Ben şairim bir ekmek parasına geldim dir.

- Beğim ben Hurşud'ı ne bilecem, sen söyledin daha ben senin.

- Serbessin oğlum dir. Söylemek serbes. Fakat Hurşud namında türkü söylersen bak açık söyleyim kelleni alırım dir.

- Peki.

'Galdır güzel güllü gabı

Güzelliğin beyan olsun

Açılsm Mahı kitabın

Aşığın şadımın olsun'

O zaman Mahı nekabı yüzünden galdırıy. Nekabı yüzünden galdırdı mı bahıy. Hurşud na adar sevse de gendinin sevgisi daa fazla oliy.

'İnciden bayaz dişlerin

Kalam aya benzer kaşların

Yar el görmesin saçların

Sakla yar armağan olsun'

Mahı Hurşud'u görünce birden yüzünü gözünü açar. Hurşud'un şiiri üzerine geneli genelini biraz düzenler. Tabi gızın sevgisi daha fazla. Kara Özkan, âşığın şiirleri gendisi için söylediğini sanar, çok beğenir. Meclisde bulunan bunca zurnacılar, çalgıcılar bir daha ellerine almazlar. Boyuna Hurşud'a bahıylar, onu dinliyerler. Allah her yönden eyi yaratmış.

'Gıldım farzı galdı sünnet

Dostum bir can için etme minnet

Diseler ki aha cennet

Girmem sensiz haram olsun

Hurşud'um da der ki Mahı'm

Gurban Mahı'm benim seyrangahım

Sana hoş mu geldi şahım

Didem yaşı kan revan olsun'

O zaman:

- Ulan, galdırın cellad dedi. Ne didim ben sana didi.

- Beğ, birini almışım bir tene aklımda galmış didi.

Cellad diyken bütün mikaat oldu kimi boyun sundular.

- Beğim önce bizim kelleimizi vur, sonra bu aşığı vur didiler.

Sevsem han öldürüc sevmesem öldüm

- Tövbe estağfurullah, galdırın bu kelpi, dir. Kelp diyken ağırına geliy.

Yanı Koca Mulla Hünkar oğlunun. Hurşud netsin çekiy.

'Bir bezirgan gelir şamdan ileri

Sormaz mısın aceb aslı nereli

Ağ gözün üstünde zezem pınarı

İçsem han öldürür içmesem öldüm

Kadir Mevlâ'm kalam kimi kaş vermiş

İnciden, mercandan bayaz diş vermiş

Şişivermiş ağ memeler baş vermiş

Emsem han öldürür emmesem öldüm

Yüksek durur şol dostumun binası

Var dünyayı değer her bir busası

Goynundaki ilvan ilvan nesnesi

Sevsev han öldürür sevmesem öldüm'

Hurşud'a yalvarırlar ki aman ha Hurşud namını katma ha katma.

'Kalk gedelim Kara Özkan elinden

Kurtulalım sevdiğim bu arsızın dilinden

Ben Hurşud'um geçer miyim gülümden

Desem han öldürür demesem öldüm'

Hurşud nasıl olsa ölecek, heç olmasa diyim eyle öliym diy. Diyince Kara Özkan;

-Galdırın ulan, kellesini galdıranı öldürürüm, didi.

Celladlar geldi bunun elini golunu bağladılar götürdüler. Emma misafirlerden de kimse galmadı. Ölmesini istemeyenler;

-Keşke cumaatınıza gelmez oladık do bu adamı görmesedik diyler.

Amma faydası yok ölecek.

Düğünde davetli kimse galmadı. Bir Kara Özkan galdı bir de gendine mezhap olan akrabası galdı. Celladlar da bunu götürirken kelepçeden kolu bağlı ne disin Hurşud, bunları eylemiye. Yanı Mahı'da bir imdat olur da gelir beni kurtarır diye bekliy.

Celladlara:

- Ulan beni vuracak mısıyız, dir.

- Dir ağa yorum. Biz emir guluyuk biz celletik.

- Eey?

- Tabi vuracayık. Eğer isteğin varsa söyle dirler. Neyin varsa söyle. Kalk şehadetini getir. İman getir. Bes imansız getme. Bizim sana adamlığımız ma-

satları eyi keskinlerik, bir urmada kelleni alırık biter, incimezsin biz bunu yaparık başka adamlığımız yok dediler.

Hakkatta eyle ya. Emir gulu bunlar. Cellada:

- Ulan beni vuracak mısınız dir gene.

Aha dirler iki etme. Tabi vuracayık seni. Kalk.

- Dir, ulan dört tene söyliyım de bari beni eyle vurun.

Arhadaşı dir ki:

- Sök ulan şu adamı, kolunu herif, dir. Bırah adam serbes söylesin. Zatan elimizde, guş olsa kurtulamaz. Ulan şu adam azminin sahabımış, kelleyi veriy halen devam ediy, dir. Sök ulan, serbes söylesin bu dört teneyi dir. O zaman kolunu sökeler. Amma Hurşud celetleri eylemek istiy. Bekliy ki belki Mahı'm gelir de bana bir yardım eder diye bekliy. Gözü boyuna gızın sarayına bakiy. Bahtı ki saraydan iki tene geldi bildi ki biri Mahı, biri hızmatçısı.

'Şu gelen de iki suna

Birisi Mahı'ma benzer

Ol geyinişi salınışı

Gelişi Mahı'ma benzer'

Celladlar helal olsun saa didiler. Azminden dönmin didiler. Ahşamaca söylesen, söylemen bitmeden saa bir şey etmezik diyeler.

'Biri keklik sekişlidir

Döşü ilvan nakışlıdır

Vurun sinem delişlinin

Deliş Mahı'ma benzer'

O zaman Mahı gelir. Amma beyle birez sındır. Bir şey dimez. Görelim

'Hurşud ne söyler:

Al izara bürünürsün

Dostun eprığine kırınırsın

Arsız arsız gülünürsün

Gülüştün Mahı'ma benzer'

Kendi kelleyi verici Mahı sındı. Aşık dördü söylemeden kesmez. Mahı, istiy ki Huşud dördünü de söylesin. Tamamım söylemesi uçun bekliy, bir şey

dimiy. Aşık dördü söylemeden bağlamaz. Mahı'nın gülmesi gendinin zoruna gider:

- Ulan ben kelleyi veriyim, gendi benim halıma gülüy, diyi

'Gel Hurşud etme nazı

Bozulmaz yazılan yazı

Sevmişem Türkmən gızı

Gülüştün Mahı 'ma benzer'

Yüzündeki örtüyü kaldırdı ki Mahı Meyri. Celletler hemen eses vaziyete geçti.

- Buyur abla?

Orada bulunan bir köpeği göstererek:

- Vurun şu köpeği, didi.

Köpeği vurdular.

- İndirin şu keplin elbiselerini de, didi.

Gendi pencerede oturuyken Kara Özkan, Hurşud'a kelp didiği uçun beyle söyliy.

- İndirin şu keplin asbabını çıkarın, didi. Elbiseyi köpeğin kanına beleyin. İndirin tepsinin içine, götürün o köpeğe, didi.

Mahı'nın emri, Kara Özkan'ın emrine on kat, kat kat fazla geçerli. Celletler Peki! didiler. Kanı belediler. Hızınatçısına da elbiselerini Hurşud'a ver, didi. Hızınatçı elbiselerini Hurşud'a verdi. Mahı, Hurşud'a:

- Elbiseleri gey. Nekabım yüzüne ört, beni tahıp et, gel, didi. Hızınatçıya da:

- Sen burada gal, didi. Biz köye vardıktan sonra yerimize sen gel, didi.

Hurşud, elbiseyi geyip, nekabını da yüzüne örtükten kelli onu kimse tanımaz. Mahı, ona:

- Seni ta konağa çıkaracam, yerime çıkaracam, didi.

Hurşud biraz duraksadı.

- Çıkacan, didi, korkma, didi. Eyisi saa, kötüsü baa, didi. Kelleyi vericek olan benim, didi. Sen gurtuldun kelle vermeden, didi.

Çıhtılar o zaman Emmisi oğluna bir name yazdı. Zatan düğünde de kimse galmadı. Mısafırlar bu adamın kellesini tepside görmekdense, vurulduğunu görmekdense gederik diye, kahdılar, düğünü terk ettiler.

- Emmi oğlu bugün benim yasım tamam. Elli gün oldu. Elli bir güne de girdi. Şindiden sonra boğon benim davetimdesin. Boğon benim davetimle gelen, düğünümü kırk gün çaldıracan, didi.

Bunu ohuyunca dünyalar genclinin oldu. Kara Özkan'ın dünyeler.

- Emmim gızı beni davet edir. Sevğisi olmasa beni nası davet edir didi.

O zamanın içğisi neyse getirdi, bunu elbiseden Emlece Garı'nın evine saldı.

- Didi git.

Kapıcının habarı var, seyisin habarı var, hızmatçımn habarı var. Üçü de gendinin. Seyise didi ki:

- İşaret verdiğim zaman iki tene at hazır halda bizi bekliyecek.

Hızmatçı da Hurşud'a haber verecek. Mahı bir ata binecek, Hurşud bir ata binecek, bunlar çekip gedecekler. Neyse biz alalım şimdi habarı Kara Özkan'dan.

Kara Özkan, konaga o günün içğisi neyse saliy. Sevinçli. İçğinin içinde altın tas dönüy. İçği neyse o zamanın hökmü. Mahı:

- Bu benden emmi oğlu diy. Kara Özkan içiy.

- Bu benden emmi oğlu diy. Kara Özkan içiy. Beyle devam edir.

Kara Özkan hamam hubbasından kötü oliy devriliy, yatiy. Kim kime, anan kim baban kim dört saat deel, kırk sekiz saat gene kalkacak hali galmiy.

Mahı, seyisden Kara Özkan'ın atını istir. Amma hanası haraba kalasıca anahdarı gendinemiş ahırın bulamiylar. Yohsa o at olsadı heç kimse genleri tutamazdı.

Emkânı yok. Kara Özkan devrildikten sonra kapıcıya habar verir ki

- Get, Hurşid'a söyle gelsin.

Seyis iki tane atı eyedemiş, kattaklamış ama Kara Özkan'ın atı yok.

- Ham at, dir Mahı

- Yok dirler, anahtarı gendinde heçbir zaman bize vermedi diyler. Geziylerse de bulamiylar.

Bir zaman geçiy guşluh vahtı heç kimse yoh kapı açılmiy. Kapıcıyı tenbihliyer. Kapıcıya, seyise, hızmatcıya kimseye bildirmesinler diye tenbin ediyler. Guşluh zamanı geçer. Baharlar daha Mahı'nın gapısı gitti. Kara Özkan'da yok. Kapıyı çalarlar. Kapıcı;

-Buyur, dir.

İçeri girerler, yohan çıhar baharlar ki Kara Özkan daha yatiy. Toho berbat etmiş her tarafı. Aşağı yoharı heç kimse yok. O zaman Kara Özkan'ı aydıoylar. Diyler ki mesele beyle beyle. Ee bunun atı da ocağı batsın yel atmış kimse tutamaz heç.

- Hemen ben gidim diy siz beni tahıp edin, diy.

Amma Mahı da Hurşud'a:

- Hurşud behi seni gözünün gölgetiği benden fazla olur hele get bak, bir ince duman kabıysa bil ki o gendi, diy.

- Peki!

Hurşud get get get öğlen döniy, diy.

- Mahı diy bir ince duman, siyah duman.

- Gendi, diy. Sen benden aynı get diy, korkına diy. Sen benden aynı get ben tekden galınım, diy. Beni vurmaz emme seni vurur. Seni vurduktan kelli ben dünyayı ne'dim diy. Kara Özkan gelir ki o siyah yağız at bembeyaz olmuş, terden.

Mahı yüzünü çevirip bir kere Kara Özkan'a bahtı mı Allah canını alsın. Kara Özkan'ın golu ganadı düşer.

- Vay sana emmi oğlu vah dir. Ben senin şerefine gıymadım ki koskoca bir Kara Özkan bir apdalı öldürmüş, bu nasıl olur dir. Ben senin sınırından çıkmadan bunu ben gendi elimden öldüreceğim dir. İn şu atdan dir. Bak ben onu öldürür müyüm öldürmez miyim dir. Kara Özkan'ın atına biniy,

- Ver şu gürzü de bana dir.

Gürzü de eline aliy. Gız da babayığit ya.

Atı fırlatıy, siliy etrafım, temizdir, parladır, at soluğunu aliy, dinlenir, at gene yağız oliy.

- Gör emmi gızının faalini, diy.

Şindi neyse gız ata biniy, bir sağa bir sola gidiy atı eyice doldırıy, hızlandırır. Doldıny, Kara Özkan'ın üzerine gılıç gimi gelir. Atın guvatmdan, gendinin guvatından görzü emmisi oğlunun gafasına indirir, geri döniy gelir, bahıy ki emmisi oğlunun gafası duz kimi dağılmış.

Hurşud'a ulaşıy varırıy ki, Hurşud'un boynu düşmüş, dudağı yarılmış, at sağa sola gidiy. çıkla kötü olmuş. Âşıhtan bir yiğit oldunu gördün mü sen? Bu adam Hak âşığı.

- Kalk kalk dir Mahı.

- N'oldu diy.

- Kalk dir, onun canını cehenneme saldım dir.

Kara Özkan'ın arhasından gelenler, gelir bahıylar ki Kara Özkan ölmüş.

- Aboo diyeler. Ula bu Kara Özkan bin adama bedeldi. Depesini duz kimi dağıtmışlar. Diyeler dönün dönün geri dönün diyeler.

- Bu banası haraba galsın. Bu bin adama bedeldi bunu öldüren bizim kimi binlerce adam olsa öldürür. Çekiy geri, gidiyeler. Adamlar gerisin geri, cenezelerini de alıp geri gidiyeler. Biz alalım habarı Hurşud'dan Mahı'dan. O zaman bunlar gele gele, Kırk Haramilerin dağına urgayacak ya. Biliy mi o dag oldugunu. Hurşud dir ki.

- Mahı, dir.

- Ney dir.

- Diy benim heç geder halım galmadı. Şurda dir, bu geceyi geçirek dir.

Ben bitilim dir. Yanı göz açacam galmadı, tutarım da galmadı heç dir.

- Gel bu dağı geçek bura Kırk Haramıların yeri diy. Sonra dir bak, bu Kırk Haramdar yoluroma çiharlar, ola ki aksi gelir bizi bulurlar, seni öldürürler beni alırlar. Ben galsam neye yarar sen öldükten sonra, dir ben sana aciyim. Gel bu dağı geçek. Bu dağı geçek yirmi dört saat değil kırk sekiz saat yat dir. Seni galdırmam, dir.

- Diy. Mahı benim heç tutar halım galmadı.

O anda aksine değil mi. Mağaranın depesinde dönüy adar. Kırk Haramıların mağarasının üstünde dönüy. Ağaları da Ahmed, seysis başı.

- Ulan Çıhın bahın dir, dışarıda adam var.

Çıhıy bahıylar.

- Teslim olun, diyeler.

Aboo Kırk tana adam yorum, n'etsin Hurşud buna. İçeri giriylar ki, zatan o zamanın hökmü mağara geniş bir mağara her köşesinde bir çam, hemin bir ocak, hemin soba, hemin löküs. Her köşeye bir zom indirmişler yaniy cayır cayır yaniy, hemin her şeyi içinde. Hemin ışık, hemin löküs, hemin a. Hepsi mevcut. Harami bunu gördü mü, kırk haramıların başı Ahmed:

- Eyi hastanın diy doktor ayağma gelir diy. İşte benim gezdimi buldum, diy. Sen batınsın, diy Mahı'ya. Ben ağayım bunlar da kırk tana adam bize hizmet ederler. Sen bundan sonra hatunumsun, diy. Ben de ağayım. Bunlar havada vurur tavada yirik sen burda hatunsun artık diy. Halam tıraşı çıharıy, zehir elinde, hazırlıklı, biliy bilmez mi? bunlar ileri görüşlü.

- Diy babam kör akıl, üstüme kim gelirse ben beni intihar ederim diy.

- Şindi ele gelirsın diy. Kırk Haramilerin reisi Ahmed hepsini unudursun, diy.

Cellete diy ki seyise diy ki:

- Kalk ulan bunu cellet et. Yanı kafasını vur. Cellet et diy, elbisesini de tepsiye goy getir diy. Gözünden gördükten sonra, artık bundan yüregi soğur diy. Gendi gendine teslim olur diy. Mahı Meyri için söyliy Hurşud'u alıp götürürler. Hursud'u alıp götürdü mü eli golu bağı.

- Ulan beni öldürecek mi diy.

- Yay tabi öldüreceğim, ben emir guluyum, seni öldürmeye getirdim diy.

Neyin varsa söyle diy. Şimdi o ortaya düşecek genlere diy, sakilik edecek, hizmet edecek, bilmem ne edecek beni mahrum goma ordan diy.

Adam gendi kefinde. Yani Hurşud'u tezden vurmak istiy. Aksine o seyis de gendinin seyisi, gedyken Kırk Haramilerin yanına seyis olduğumu nerden bilirsın biraHIP getdiği seyisi.

- Ulan beni öldürecek mi diy.

- Tabi öldüreceğim diy. Şahadet kelimeyi getir de imansız getme diy.

- Ulan dört dene söyliyebilir miyim diy.

- Bre baba söyle diy yay söyle diy.

'Ben bir üçe dedim indim bir düze

Yaşım on beşdir sen yetir yüze

Öldürürsen öldür ganlarım ahar

Mezarım üstünde laleler gohar

Şindik benim Mahı 'm yoluma bahar

Mevla 'nın aşkına öldürme beni ', dir.

Mahı diyince Arap biraz afallaniy amma gene de aynısını söyler.

- Ernkanı yok seni öldürürüm dir. Sen adım söyle diy. Geldiğin yeri bana söyle diy. Adımı söyle diyken Hurşud söyliy ona. Arap'ın söylediği:

'Dolanı dolanı nerden gelirsın

Seyis olduğumu nerden bilirsın

Boyun galır bana mihman olursun

Doğru söyle beğim kimin nesisin '

Hurşud söyler:

'Öldürürsen öldür golu bağlyım

Aşk elinden ciğerciği dağlyım

*Adım Hurşid Beğ'dir Mulla Hünkâr oğluyum
Mevla'nın aşkına öldürme beni'*

Hurşud kimin nesi olduğunu söyleyince Arap seyis, ayağına sarılıy. Ağası gendinin.

- Ulan ulaş, dir seyise. Şimdi Mahı gendi gendine halak eder benim öldüğümü duyarsa.

- Eey?

Arap kalkıy bir yoz kesiy. Köynegine kanını buliy. Hurşid, seyise dir:

- Bak, Mahı şindi sana dört dene söyler. Üçü söyler dördüncüde ismini bağlar. Eğer beni gösterdinse gösterdin, göstermedinse gendi gendini intihar eder, öldürür, diy.

- Diy, sen kapının ağzında dur, yaldırbak bes gömlee var.

Dış elbiselerinin hepsini ganına beliy, getiriy. Kırk Haramilerin başının yanına indiriy.

- Düşmanın ömrü bu gadar olsun, dir.

Mahı'nın dudakları çekiliy. Mahı:

'Ben bir ücededim indim destine

Gurban olam çorabına mestine

Al get beni mezerinin üstüne

Öldürdün beğirni ne etdin Arap

Her yerlerde alma, armut, nar olmaz

Seyislerde namıs, gayret, ar olmaz

Ölür gider Mahı'm size yar olmaz

Öldürdün beğimi ne etdin Arap'

O zaman Arap bir işaret ediy Mahı'ya. Mahı bahıy ki Hurşud anaçta yaldırbak duriy. Yanı sadece iç elbiselerinden. Ahmed dir ki:

- Eee hanım

Mahı:

- Kimse üstüme gelmesin. Sözümü söyledim şindi gendimi intihar ederim, dir.

Kırk Haramilerin reisi Ahmed:

- Tamam, dir, şindi gendi gendine teslim olursun, dir. O zaman Arap seyis ortaya atılır:

- Aga bu sevdiğin uçun diy, ikram edir. Verir, verir, verir ayakta kimse gal-miy. Devrildikten sonra Arap, Hurşud'a dir:

- Aga, dir, benim belimi gıran şu evi yihılasıca aga dir. Öbürlerine gıymam dir.

- Eey?

- Kılıca gelirlerse ben bunların kırıtm da gılıçdan geçiririm. Kırhının da gücü bana yetmez, dir. Fakat, dir, benim belimi büken aga, dir. Aga kaharsa güç yetmez evi yihılasıcaya, diy. Mahı dir:

- Ağa mı dir.

- He, dir.

- O da bana derdi, diy.

Her yerde asılı gılıçlar var. Birini aliy Ahmed'in boynuna dayır. Mahı'da deve kimi. Dizinden bastığı kimi harpadak kellesini düşüriry reisin.

- Tamam hanım, dir Arap. Artık bunlar hep bana derdi, dir. Bunlara yazık gıymam, dir. Bunların ganına vabalına gırmem, dir. Çek artı gedek, dir.

Atlarına biniyer. Haramilerin otuz dohuzu orda yatıy, galiy. Seyis, Hurşid, Mahı çekip gidiyer. Geliyer. Çobana denk gelirler. Çobana vaat etdi ya. Çobanı arayıp bulıyer, çobanı vezir edecek, ernkanı yok. Götürıyer. Süre süre geliyer atın yanına. At gelir bahıylar ki bir deri bir gemik galmiş, öldü ölecek. Ölmeyene ölüm yoh. Hurşud'u gördüğü zaman acı acı kişniy fakat kahamiy. Hurşud atın yanına geliy.

- Ya hayvan dir, el benden sebeb Allah'tan. Sana ben sığındım yarabbi, dir.

Kambertay olduğı kimi dirilir kahıy, eski halına gelir. Mağaradan iki atdan gelirler. Kamber tay ayağa kahınca üç at oliy, o zaman her biri bir ata biniyer. Şindi bunlar çekip gelirler. Gele gele, gele gele vatani bulıyer.

Hurşud, hayatını kurtardığı uçun, Arap'a bacısını vaad ediy. Zatan bir Hurşud var bir bacısı var. Ağa seyise gız verir mi? amma ne yapsm vaad etmiş. Kanına girmedı, kurtarttı gendini, iki yerde kurtartdı. O zaman eve geliyer, Hurşud'dan Mahı geldi diyer. Mulla Hünkar Oğlu da ağlamadan âmâ oliy. Hurşid geliy bahıy ki babasının gözleri görmez olmuş.

- Yarabbi sana güvendim Allah'ım, diy.

Babasının gözlerine ellerini sürıy, babasının gözleri açılıy. Babası, anası, bacısı Hurşid'den bunların, koyun kuzuya nasıl karışıysa eyle sarma sarış oliyer dördü de. O zaman:

- Dügünüm kurulsun baba, diy.

Düğünleri kuruliy bunların, Arap'a da bacısın verecek, burada Hurşud dört tene söyliy.Düğün çalınıy, gelinler çihiy, yemekler yeniy, masraflar her tarafta. O zaman Hurşud'u geydiriyler, guşadıyler . Attan Mahı'yı indriyeler goca bir Mulla Hünkar Oğlu'nun düğünü diyipte geçicen mi? Bir Konya çölünün padişahı yav. Berk düğün oliy ki daa heç kimse görmemiş Hurşud geliy şindik, sazım eline aliy, Mahı'nın anacına geçiy. Ne söyler bahalım Mahı'ya orada:

'Heç kimseye yoktur benim minnetim

Şükür seni bana verene dilbar

Öpsem yanağından sorsam lebinden

Deli göynüm döner şahana dilbar

Aşığım sevdiğim aklım almışsın

Hep aklımı bir sevdaya salmışsın

Hind'den Hindistan'dan gumaş gelmişsin

İste gumaşına bahana dilbar

Mihmanım, sevdiğim meylim sendedir

Bir kere cihanı seyretsem hayla

Bir sen gelmişsin bir de bir Leyla

Bir de Şirin gelmiş cihana dilbar

Hurşud'un da yâr âşkını yeritti

Ağ gerdanda Habeş benler töretmiş

Kadir Mevla'm seni övmüş yaratmış

Bulamam hüsnüne mahana dilbar'

Eller erdi muradına, gökten üç alma düşsün biri anladana diğeri size. Bu sözümüz burada hitap bulsun.

On Birinci Bölümün Notları (Kaynak Kişiler)

1. Anlatan: Mahkül (Mehmet) Kılınçoğlu 1915 Doğumlu, 2003 Nizip (Derleyen: Serpil Erbudak, Yüksek Lisans Öğrencisi).

KAYNAKÇA

- Amos D. B., (2003). “Şartlar ve Çevre İçinde Folklorun Bir Tanımına Doğru”. Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar. Ankara.
- Azerbaycan Folkloru Antologiyası 5 Kitap. Karabağ Folkloru. (2000). Bakü.
- Azerbaycan Folkloru Antologiyası 5. Kitap. (2000).
- Bahtin M. M. (1965). Tvorçestvo Frasa Rable i Narodnaya Kultura Srednevekovya i Renesansa. Moskova.
- Bali M. (1997). Ağıtlar. Ankara.
- Banarlı N. S. (1988). Resimli Türk Edebiyatı Tarihi C.1. İstanbul.
- Başgöz İ. (1967). “Dream Motif in Turkish Folk Stories and Shamanistic Initiation”, Asian Folklore Studies, V. 16-1, Tokyo.
- Başgöz İ. (1986). Folklor Yazıları. İstanbul.
- Battal, H. (1971). “Gaziantep Müdafileri”. Gkd, C. 13, Gaziantep.
- Bauman R. (2003). “Tür”. Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar. Ankara.
- Bayat F. (1993). Oğuz Epik Enekesi ve Oğuz Kağan Dastanı. Bakü.
- Bayat F. (1997). Hoca Ahmet Yesevi ve Halk Sufizminin Bazı Problemleri. Bakü.
- Bayat F. (1999). “Türk Destan Tipologiyasına Dair,” Çırag, No: 3.
- Bayat F. (2000). “Mehebbet (Aşk) Destanları”, Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tedgigler IX. Kitap. Bakü.
- Bayat F. (2001). “Anadolu Halk Sufizminin Oluşmasında Şamanlığın Rolü”. Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi Bildirileri. 23-28 Ekim 2000 Ürgüp/Nevşehir. Ankara.
- Bayat F. (2003). “Folklorda Çağdaş Araştırma Metotlarının Bazı Yönleri Hakkında”. Millî Folklor, S. 57, s.26-27.
- Bayat F. (2005). Türk Şaman Metinleri. Efsaneler ve Memoratlar. Ankara.
- Bayat F. (2006). Oğuz Destan Dünyası. Oğuznamelerin Tarihi, Mitolojik Kökenleri ve Teşekkülü. İstanbul.
- Bayrı M. H. (1966). “Deli Şerif”. Gaziantep Kültür Dergisi, C. 8-9, s. 273-276.
- Boratav P. N. (1978). 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı. İstanbul.
- Boratav P. N. (1982). Folklor ve Edebiyat 2. İstanbul.
- Degh L. (2003). “Halk Anlatısı”. Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar. Ankara.
- Demers J., Ganvin L., Cambrou M. (1982) “Quand le Contes se constitue en objet (s)”. Litterature, Nu: 45, p.84.
- Dorson R. M. (2006). Günümüz Folklor Kuramları. Ankara.
- Dundes A. (2003). “Doku, Metin ve Konteks”. Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar. Ankara.

- Dvadtsat Ç. (1986). Nasreddina. Moskova.
- Elçin Ş. (1985). Halk Edebiyatına Giriş. Ankara.
- Elesker Ocağı (1991). Bakü.
- Engelgard B. M. (1927). Formalniy Metod v İstori Literaturı. Leningrad.
- Eraydın S. (1994). Tasavvuf ve Tarikatlar. İstanbul.
- Ergin M. (2002). Dede Korkut Kitabı. Ankara.
- Ergun S. N. (1927). Halk Şairleri. İstanbul.
- Feinberg L. (2005). “Mizahın Sırrı”. Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2. Ankara.
- Fırat, K. (1961). “Yirik Fatma”. Gkd, C. 4, Gaziantep/Aralık.
- Fuzûlî Divanı. (1990). Ankara.
- Gordlevskiy V. A. (1961). “İzbrannie Soçineniya”. T.2, Moskova, s.341.
- Gölpınarlı A. (1958). Menakıb-ı Hacı Bektaş Veli. İstanbul.
- Görkem İ. (2001). Türk Edebiyatında Ağıtlar/Çukurova Ağıtları. Ankara.
- Göyünç N. (1999). “Türkiye Cumhuriyeti’nin 75. yılında Gaziantep”. Cumhuriyet’in 75. Yılına Armağan. Gaziantep.
- Güçyetmez, C. (1940). “Atalar Sözü”. Başpınar (Aekd), S.19, Gaziantep/Nisan.
- Günay U. (1999). Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Ankara.
- Güzelbey C. C. (1960). “Hafız Habpa”. Başpınar Dergisi, Cilt 2., s. 13-14.
- Güzelbey, C. C. (1960). Gaziantep Evliyalari. Gaziantep.
- Güzelbey, C. C. (1961). “Köşker Happası”. Gkd, C. 4, Gaziantep/Aralık.
- Honko L. (2003). “Halk Anlatısı Araştırma Metodları, Bu Metodların Durumu ve Geleceği”. Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar. Ankara.
- Hudyakov İ. A. (1969). Kratkoe Opisanie Verhoyanskogo Okrugı. Leningrad.
- İbrayev Ş. (1998). Destanın Yapısı. Ankara.
- İslam Ansiklopedisi. (1996). Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 13, İstanbul.
- Jung C. G. (1959). “The Archetypes and the Collective Unconscious”. Collective Works, Vol. 9, p.79.
- Kalafat Y. (1993). “Geçmişten Günümüze Türk Halk Edebiyatında Işık”. Millî Folklor, Sayı 20.
- Kaplan H. (2023). Kadın Âşıklar. Ankara.
- Kaşgarlı M. (1998). Divanü Lugat-it-Türk Tercümesi, C. 1. Ankara.
- Kaşgarlı M. (1999). Divanü Lugat-it-Türk Tercümesi, C. 3.
- Kataş S. S. (1979). “Alkış Sos (Blagopojelaniya) – Drevniy Janr Altayskogo Folklorı”, Ulagaşevskie Çteniya, vıp.1, s.63-77.
- Kaya D. (1994). Sivas’ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsati. Sivas.
- Kostyuhin E. A. (1987). Tipı i Formı Jivotnogo Eposa. Moskova.
- Köprülü F. (1962). Saz Şairleri C.1. Ankara.
- Köprülü F. (1962). Türk Saz Şairleri C. 2. Ankara.
- Köprülü F. (1964). Türk Saz Şairleri C. 4. Ankara.

- Köprülü F. (1969). Edebiyat Araştırmaları. Ankara.
- Köprülü F. (1996). Edebiyat Araştırmaları. Ankara.
- Levinton G. A. (1975). "Zameçaniya k Probleme 'Literatura i Folklor'", Trudi po Znakovim Sistemam, T.7, s.77.
- Lihaçev D. S. (1979). Poetika Drevnerusskoy Literaturı. Moskova.
- Maranda P, Maranda Köngäs E. (1985). "Strukturnie Modeli v Folklore", Zaru-bejnié İssledovaniya po Semio tike Folkloru. s.194.
- Ocak A. Y. (1992). Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıpnameler. Ankara.
- Ong W. J. (2003). Sözlü ve Yazılı Kültür Sözü'nün Teknolojileşmesi. İstanbul.
- Orhonlu C. (1987). Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı. İstanbul.
- Özbaş Ö. (1939). "Folklor Derlemeleri-İlbeyli Türkmenleri Arasında Gaziantep". Gaziantep Halk Evi Yayınları 29, s. 47-48.
- Özkır M. B. (2003). Gaziantep Halk Şairleri ve Âşıkları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep.
- Paşayev S. (1989). Azerbaycan Folkloru ve Âşık Yaradıcılığı. Bakü.
- Peabody B., "The Winged Word: A Study in the Technique of Ancient Greek Oral Composition as Seen Principally Throug Hesiod's Works and Days". World History Encyclopedia, New York, 1075, p.176
- Peker, S. (2015). Mezar ve Türbelere Kült Merkezli Bir Bakış Aksaray Örneği. Konya.
- Peker, S. (2016). "Dağ Kültü Bağlamında Bir Müracaat Makamı Olarak Eke-cik Dağı". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(45), s.183.
- Potapov L. P. (1991). Altayskiy Şamanizm. Leningrad.
- Propp V. Y. (1976). Folklor i Deystvitelnost. Moskova.
- Rahmatullin K. A. (1968). "Tvorçestvo Manasçı Manas". Geroičeskiy Epos Kirgizskogo Naroda. Frunze.
- Şahiner N. (1999). Mehmet Sait Şehit Şahin Bey. Adana.
- Tehmasip M. H. (1972). Azerbaycan Halk Destanları. Bakü.
- Ünler, A. N. (1962). "Açlık Devresinden Acı Hatıralar". Gaziantep Savaşı Hatıralarından Derlemeler, Hzl.: Hülusi Yetkin. Gaziantep.
- Ünler, A. N. (1962). "Ağaçta Sallanan Bacak". Gaziantep Savaşı Hatıralarından Derlemeler, Hzl.: Hülusi Yetkin. Gaziantep.
- Ünler, A. N., (1962). "Açlık Devresinden Acı Hatıralar". Gaziantep Savaş Hatıralarından Derlemeler. Gaziantep.
- Vargnac A. (1938). Definition du Folklore. Paris.
- Veselovskiy A. N. (1985). "Novie İssledovaniya o Frantsuzskom Epose". Jurnal Ministerstva Narodnogo Prosveşçeniya, çast 238.
- Yalgın, A. R. (1959). "Deli Boran". Gaziantep Kültür Dergisi, Cilt 8, s. 55-56.
- Yalgın, A. R. (2000). Cenup'ta Türkmen Oymakları 1. Ankara.
- Yalgın, A. R. (2000). Cenup'ta Türkmen Oymakları 2. Ankara.

- Yavuz, F. (2003). Gaziantep Evliyaları Menkıbeler ve Kaynakları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep.
- Yener Ş. S. (1935). “Kul Rıza”. Başpınar Dergisi, Sayı 1, s. 12-13.
- Yener Ş. S. (1999). Gaziantep Büyükleri-Beş Yüz Elli Yıllık Alim ve Şairler. Gaziantep.
- Yener, Ş. S. (1959). “Antep Harbi Hatıralarından”. Gkd, C. 2, S. 15. Gaziantep/Ocak.
- Yener, Ş. S. (1961). “Antep-Fransız Harbi Hatıralarından”, Gkd, C. 4. Gaziantep/Aralık.
- Yener, Ş. S. (1969). “Acı Zerdali Çekirdeği”. Gaziantep İçin Söylenenler. Hızlı: Hulûsi Yetkin. Gaziantep.
- Yıldırım M. (2003). Gaziantep Yöresinde Yaşayan Saz Şairleri ve Âşıklar (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Gaziantep.
- Zemlyanova L. M. (1975). Sovremennaya Amerikanskaya Folkloristika. Moskova.
- Zemtsovskiy İ. İ. (1990). “Predstavlenie o Tselostnosti Folklornogo Janra kak Obyekt Rekonstruktsii İkak Metod”. Folklor Etnografiya. Leningrad.